CÜNEYT ARCAYÜREK

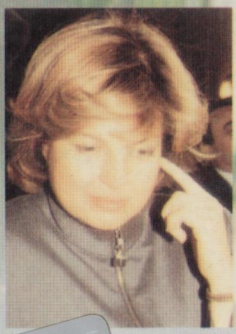
Büyüklere Masallar
Küçüklere Gerçekler • 7

SESSİZ DARBE

3. basım

Bilgi Yayınevi

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ: 33
CÜNEYT ARCAYÜREK ANLATIYOR: 7

ISBN 975 - 494 - 974 - 3
2002 . 06 . Y . 0105 . 2067

Birinci Basım Aralık 2001
İkinci Basım Ocak 2002

Üçüncü Basım
Ocak 2002

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

CÜNEYT ARCAYÜREK

"Büyüklere Masallar
Küçüklere Gerçekler" : 7

SESSİZ DARBE

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık ticaret ltd. şti.
tlf : 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İ Ç İ N D E K İ L E R

6. KİTAP "'BABA'SININ KIZI" İLE İLGİLİ YANKILARDAN BİRKAÇ ÖRNEK 7

6'DAN 7'YE GEÇİŞ 9

SESSİZ DARBE
"Modern bir hükümet darbesi sadece 'teknik' bir meseledir" 11

Birinci Bölüm
İşte Böyle Başladı Serüven 13

İkinci Bölüm
Bir Yıldız Kayıyor Ve... 67

Üçüncü Bölüm
Gökyüzünün Altında Hiçbir Şey Gizli Kalmaz! 161

Dördüncü Bölüm
Asker-Sivil Söylemler 263

Beşinci Bölüm
O Ağustos Ayında 299

Altıncı Bölüm
Sessiz Darbenin İçeriğinde Kim, Kiminle Ters Düşüyor? 367

Yedinci Bölüm
Bırakın Herkes Kendi Günahı ile Yaşasın 397

6. KİTAP "'BABASI'NIN KIZI" İLE İLGİLİ YANKILARDAN BİRKAÇ ÖRNEK

Değerli Dostum,

" 'Baba'sının Kızı"nı bu akşama doğru bitirdim. Sanıyorum sonraki yıllar daha ilginç bölümlerle birbirini izleyecek. Özellikle Doğan Güreş'in süresinin uzatılması, seçim yasasını incelememiz sırasında Madrid'den yaptığı yakışıksız konuşmaya benim anlamlı yanıtım herhalde yerini bulacaktır. Atatürk Cumhuriyeti'nin kimlerin eline kaldığı, kimlerin korkak ve çekingen, kimlerin de ikiyüzlü davrandığı ortada. Geleceğin arayacağı çok şey sizin kitaplarınızda. Ayrıntılı, özel bir tarih niteliğinde.

Yekta Güngör Özden
Anayasa Mahkemesi Emekli Başkanı

*
* *

Sayın Arcayürek,

" 'Baba'sının Kızı" başlıklı yeni sürükleyici kitabınız için candan tebriklerimi ve teşekkürlerimi sunarım. Ne kadar ilginç açıklama ve alıntılar yapıyorsunuz. Sayın Demirel'in alındığı ve Sayın Çiller'in öfkelendiği kadar var. Bu anılarınızı ve gözlemlerinizi böyle güçlü bir üslupla kamuoyuna aktarmakla çok önemli bir tarihi görevi gerçekleştiriyorsunuz. Saygıyla kutlarım.

Prof. Talât Halman
Bilkent Üniversitesi

*
* *

Sevgili Cüneyt Ağabey,

Teşekkürlerimi şimdi ifade ettiğim için gecikmişlik suçluluğu içindeyim. Ama senin hoşgörüne güveniyorum. " 'Baba'sının Kızı" yakın geçmişimizin önemli bir belge ve bilgi kaynağı olduğu için seni yürekten kutluyorum.

Oktay Ekşi
Hürriyet Gazetesi Başyazarı

* * *

"Cüneyt Arcayürek'in 11 kitaptan oluşan Büyüklere Masallar-Küçüklere Gerçekler dizisinin altıncısı: 'Baba'sının Kızı, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in yükselişini, partiye egemen oluşunu aktaran beşinci kitap Etekli Demokrasi'den sonra; Çiller'in Başbakanlık günlerinin gerçek yüzünü ayrıntılarıyla anlatıyor... 'Baba'sının Kızı kitabının bir roman niteliğindeki içeriğini; Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'le Başbakan Tansu Çiller arasındaki, pek çoğu bilinmeyen gerilimli, tartışmalı günler oluşturuyor. Tartışmalı ve gerilimli günlerin temel konusu ise, iki ayrı dünyanın insanı Demirel'le Çiller'in, devlet yönetimine bakış açılarının asla birbiriyle örtüşmemesi. O günlerin olaylarının, devletin tepesindeki çekişmelerin kamuoyuna yansıtılması ile siyaset adına saklı tutulan gerçek yüzü arasındaki farklılığı 'Baba'sının Kızı sakınmaksızın ortaya koyuyor. 'Baba'sının Kızı, çarpıcı öykülerle bizi yönetenleri daha yakından tanıma olanağı veriyor."

Cumhuriyet Gazetesi Kitap Eki

6'DAN 7'YE GEÇİŞ

7. kitaba, 6. kitabın son sayfasındaki şu kısa bölümle geçiyoruz:

"Yanıldığımı ağustos ayındaki önemli gelişmelerden çıkaracaktım.

Bana göre elbette; öyle bir tezgâh kurulmuştu ki, Cumhurbaşkanı Demirel, bir oldubitti karşısında bırakılmış, olağanmış gibi gösterilmek istenilen 'olay', demokratik kurallar içinde bir çeşit 'sessiz darbe' niteliğine bürünerek sonuçlanmıştı.

İşte, bu ilginç günleri izlemenin sırası geldi.

Ve her şey... Hürriyet'teki iki dostun telefonu ile başladı."

*
* *

Evet, artık "Sessiz Darbe"yi okumaya başlayabiliriz.

SESSİZ DARBE

"Modern bir hükümet darbesi sadece 'teknik' bir meseledir"

O pazar günü saat 18.00 dolaylarında Demirel'i aradım.

"Öğle üzeri sizi aradım. Hava güzel, herhalde dışardaydınız" dedi.

Evet, doğruydu. Pazarları Esin'le dışarda yemek yiyoruz. Bir gelenek! 30 yıldır süregelen.

Demirel, "Dün sizi arayamadım, başım çok kalabalıktı" diye sürdürdü:

Hürriyet'teki manşet olayı tartışmak istiyor gibiydi. Dün, ellerindeki bir fotoğrafı anlamlandırmak için Seçkin Türesay ile Tufan Türenç beni aramışlardı.

Fotoğrafta GATA'daki Tıp Bayramı kutlamalarında çekilen resimde; Demirel, el hareketleriyle Genelkurmay Başkanı Güreş'e 'bir şeyler' söylüyordu, hararetli hareketli bir enstantane!

"Acaba ne konuşuyorlardı?" diye soruyordu Seçkin'le Tufan.

Bilemiyordum; ama bugünkü Hürriyet'in manşeti ve manşet altında verdiği bilgiler 'çok ilginçti':

Manşet: "Güreş'e mesaj..."

İkinci manşet, yine büyük harflerle ve iki satır, dokuz sütuna:

"Cumhurbaşkanı Demirel, Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılmamasından yana olduğunu, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'e ima etti."

Spot başlıklarda da şunlar yazılıydı:

"Demirel, Güreş'e şunları söyledi: 'Basında Komutanların müddeti uzayacak gibi spekülasyonlar var. Askeri Şûra, GATA'

da görevli profesörlerin görev sürelerinin uzamasını ele alarak reddetti. Böyle bir karar, bu spekülasyonları ortadan kaldırmıştır.'"

Haber daha çarpıcı çizgiler içeriyordu ve Cumhurbaşkanı, Hürriyet temsilcisi Sedat Ergin'e konuşmuştu:

Ergin, "Demirel, bir süredir Ankara'daki siyasi kulisleri meşgul eden Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılıp uzatılmayacağı yolundaki tartışmalar karşısındaki tutumunu, dün üstü kapalı ifadelerle ortaya koydu" diyor ve "Demirel, dün Hürriyet'in sorularını yanıtlarken, bu yöndeki eğilimlerin karşısında olduğunu hissettirdi. Demirel, bu görüşünü dün Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'e de diplomatik bir dille aktardı" diye yazıyordu.

Haber Demirel'in şu sözleriyle devam ediyordu:

"Askeri Şûra'da Kuvvet Komutanlarının sürelerinin uzatılması gibi bir konu konuşulmamıştır. Konuşulan sadece Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ne ait profesörlerin yaş haddinin değiştirilmesiydi. Askeri Şûra bunu kabul etmedi. Ben de Genelkurmay Başkanı ile konuşurken kendisine, 'Basında Kuvvet Komutanlarının müddeti uzayacak gibi spekülasyonlar var. Askeri Şûra Gülhane'deki durumu görüşürken yaş haddi üzerinde herhangi bir değişiklik yapmayı kesinlikle istemediğini ortaya koydu. Binaenaleyh böyle bir karar, bu spekülasyonları ortadan kaldırmıştır' dedim."

Demirel, GATA ile ilgili kararın emsal oluşturduğu yolunda bir değerlendirmeye de giderek, şöyle sürdürüyordu:

"Askeri Şûra bunu kabul etmediğine göre, bunun dışında benzeri şeyler olmaz. Çünkü prensibi şu bunun; askerlikte, yani bizim Silahlı Kuvvetler'in teamülünde bir kişi giderse, ne yapacağız diye endişe yok. Çünkü, onun yedeği var, altından geliyor adam. Güzel olan tarafı da bu. Yani sistemdir işleyen."

Bu son paragrafa 'çok dikkatle bakmak' ve belleklerde çok özenli bir yer tutmasını sağlamak gerek.

Özellikle Demirel'in; "...bir kişi giderse, ne yapacağız diye endişe yok. Çünkü onun yedeği var, altından geliyor adam. Güzel olan tarafı da bu. Yani sistemdir işleyen" cümlelerinin altını kalın kalın çizmek, ağustos ayındaki gelişmeler açısından çok önem taşıyor.

Birinci Bölüm

İŞTE BÖYLE BAŞLADI SERÜVEN

"Yedeklere fazla güvenmenin anlamsızlığı"

1

Diyorum ya; o pazar (20 Mart 1994) gerçekten çok önemli, çok değişik bir gündü.

Sedat Ergin'in haberini okurken, kafamda kimi bilgiler uçuştu.

GATA'daki bu konuşma bir bakıma Güreş'e de "zamanın gelince 'git' demek" değil miydi? Oysa bir yasayla Güreş'in de Genelkurmay Başkanlığı'nda bir süre daha kalmasının 'hükümetçe' sağlanacağı söyleniyordu.

Demirel bu olasılıktan söz ettiğim zaman, kesin bir sesle "Olmaz" demişti. Ne var ki, aynı Demirel, geçen ağustos Doğan Paşa'nın 'yerinde kalmasına hararetle taraftardı ve bunu savunuyor'du.

Fakat Güreş'in Çiller'i cesur ve kararlı bir Başbakan diye niteleyip, "tırak diyor şırak diye yapıyorum" demesinden sonra; Doğan Paşa'nın artık gitmesine 'kuvvetle ağırlık veriyor'du. Bu, Demirel'in Güreş Paşa'nın Çiller'e bağlılığından kaygılanmasının doğal bir sonucu muydu? Şayet Doğan Paşa, bilerek ya da bilmeyerek Çiller'in emrettiği her şeyi yerine getirdiğini söylemeseydi Cumhurbaşkanı, Güreş'in gitmesini isteyecek miydi acaba?

Bu konuyu kısa metrajlı bir film gibi arada sırada konuşmamıza karşın; Sedat'a demeç verdiğini –kimi zaman yaptığının tersine– bana bildirmemesi de oldukça tuhaftı.

Cumhurbaşkanı olarak Demirel'in ne yapacağını kestirmek giderek zorlaşıyor.

Örneğin; Nursun Erel'in Çiller'le ilgili –sonradan kitap olan– yazı dizisi yayıma girdiği zaman; 'kimi soruları yanıtlaması için bir girişimde' bulunduğumda, bana, "Bir şey söylemek istemediğini" söylemişti.

Bana, Çanakkale'ye giderken üç gazeteciye 'tarihten söz açtığını' söyledi Demirel. Oysa, çıkan yazılara bir göz attığımda gördüm ki, 'bir şeyler' dediği, sütun sütun demeç, açıklamaydı.

Fazla değişik söylemler değildi. Osmanlı'dan önceki tarih, Türklerin tarihsel kökleri... Türk-Kürt ayırımının sakıncaları falan...

"Devleti tanımak"... Hele bu son olayda, 'başta Genelkurmay Başkanı ve iki Kuvvet Komutanının –Hava ve Deniz– görev sürelerinin uzatılmasına Demirel'in tam karşı çıkması olayında' Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın'ın ilginç kimi sözleri kamuoyuna yansıdı:

Karayalçın, Askeri Şûra konusunda 'Başbakan tarafından bilgilendirilmemiş olmasından duyduğu rahatsızlığı' basına verdiği demeçte dile getirmişti.

Başbakan Yardımcısı, Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması konusunda 'Başbakan Çiller'e üstü kapalı bir uyarı gönderiyor'du.

Orgeneral Güreş'in görev süresinin uzatılmasının da 'emrivaki sonucu' gerçekleştiğini söylüyordu.

Trabzon'a giderken uçakta şöyle diyordu:

"Bilindiği gibi Orgeneral Doğan Güreş'in görev süresinin uzatılması konusu da sıkıntı yaratmıştı. O zaman Sayın İnönü bir emrivaki karşısında kaldıklarını söylemişti. Şimdi biz de bir emrivaki karşısında kalmak istemeyiz. Sayın Başbakan'ın Kuvvet Komutanlarının görev süresinin uzatılması konusunu bizden habersiz konuşacağını sanmıyorum. Böyle bir gelişme olursa bize de getireceğini düşünüyorum."

Demirel'e bu noktada soru: "Başbakan Yardımcısı Karayalçın, 'Kuvvet Komutanlarının görev süresinin uzatılması önümüze

gelirse, bunu kabul etmeyiz' şeklinde bir açıklama yaptı. Ne dersiniz?"

Demirel'in yanıtı: "Yok böyle bir şey. Bu, birtakım insanların aklından geçmiş. Bu bana intikal etmişti daha önce. Sizin arkadaşlarınız kanalıyla. Ben de söyledim onlara: 'Yok böyle bir şey' diye. Ben bugün Komutana da (Genelkurmay Başkanı'na da) söyledim; 'böyle bir spekülasyon var, bunların hepsini ortadan kaldırın.'"

Bu ifadeler dikkatli okununca kimi önemli ipuçları çıkıyor ortaya:

İki Kuvvet Komutanının ve Genelkurmay Başkanı'nın görev sürelerinin uzatılmasıyla ilgili ciddi kimi işaretleri; Cumhurbaşkanı, devletin başı, 'gazetecilerden öğreniyor.'

Genelkurmay Başkanı Güreş'in geçen yıl görev süresinin bir yıl daha uzatılmasını, o sırada hükümete ortak partinin genel başkanı olan İnönü, 'bir emrivaki sonucu öğreniyor.'

Demirel kendine çok güveniyor:

Genelkurmay Başkanı'nın görev süresinin bir kez daha uzatılması, Demirel'e göre, 'olanaksız!'

Kuvvet Komutanlarının görev süresini uzatma girişimlerini GATA'daki olayı gerekçe göstererek 'olanaksız' diye yorumlayıp, Genelkurmay Başkanı'na bu 'eğilimini hatta kararlılığını açık biçimde' duyuruyor.

O kadar güveniyor ki kendine; 'bir emrivaki karşısında kalmayacağına' inanıyor.

Amma ve lakin; birkaç ay sonra 'öyle bir emrivaki ile karşılaşıyor ki; daha önce, üstelik ağustos ayına değin yinelediği ilkelerin tam tersi bir girişime imza atıp onaylamak durumunda kalıyor.' Bir oldubittiye şapka çıkarmak zorunda kalıyor veya bırakılıyor.

2

Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılmasının Hürriyet'te manşetten patladığı gündü.

Konu, ılık pazar günü akşam üzeri Demirel'le söyleşimizdeki çeşitli konular arasında yer aldı.

"Başım dün çok kalabalıktı" derken bana verdiği izlenime göre, Hürriyet'le yaptığı konuşmayı ve içeriğini bana iletmemiş olmasına bir mazeret arıyor gibiydi.

Oysa, böyle bir 'mükellefiyeti' yoktu. O, bir Cumhurbaşkanı idi. Nihayet ben, devleti tanımaya çalışan, gazeteciliği bırakmış, bürokratlığa özenmiş bir danışmandım!

Emel Yatmaz'a Hürriyet'in 'meraklı soruları'nı Demirel'e aktarsın diye söylemiştim: "Bana nakletti" dedi.

Cumhurbaşkanı "Ben de" diye başladı: "Bu arada Komutanların durumuyla ilgili bazı şeyleri Hürriyet'e fırsat bilerek söyledim" dedi.

Görüşme başka konularda başladı. Hareketsiz bir gündü sanki. Liderler seçim nedeniyle televizyonlarda propagandaya başlamışlardı. Çiller'in "8 aylık Başbakanın 'yalnız' bırakıldığını söyleyeceğini" duyunca birden sesini yükseltti:

"Kim yalnız bırakmış?" dedi. Kendisinden söz edildiği sanısıyla "Herhalde muhalefet" dedim.

Demirel, "Muhalefet, iktidarın neden yanında olsun?" dedi. Eh, doğru bir irdelemeydi!

"Hiçbir şeyin farkında değil" diyordu Çiller için. Nevruz'un sakin geçeceğine ilişkin haberler geliyor bölgeden. Cumhurbaşkanı "Genelkurmay Başkanı ve ilgililerden bana benzeri bilgiler geldi" dedi.

Halk, Şırnak'ı terk ediyordu. Demirel, yalanladı. Duyarlılık gösterecek yöreleri saydı: Batman, Diyarbakır (1 milyonluk kenti andırıyor), İdil, Lice, Kulp...

"Çiller sizden nihayet bir şey öğrendiğini gösterdi" dedim.

"Nedir?" diye sordu:

"Bu gece televizyondaki konuşmasında 'Mührü seçimde kıratın böğrüne böğrüne vurun' dedi."

Hafif güldü ve alaylı bir sesle;

"Böğrüne vurulursa mühür kıratın, seçim kurulları iptal eder oyları. Yuvarlağa vuracak. Bugüne kadar böğrüne vurulan damgalı oyların hepsini iptal ettiler," dedi.

Çiller'i ti'ye alıyordu böylece. Bilgisizlik oyların iptaline kadar gidecek!

Nevruz'un bayram olması, resmi bayram... Demirel;

"Meclis'ten çıkmaz o yasa" dedi:

"Türkiye'nin 40-50 kasabasında kutlanan bir bayramı genelleştirmek resmi bayram yapmak neden? (Tansu'nun) Bildiği yok, hiçbir şeyi. Herkes kutlasın, ama neden resmi bayram?"

"Burası 60 milyon nüfuslu bir Türkiye. Kürtlere özgü bir bayram niçin 50 milyon Türk'e kabul ettirilsin? Buna gerçek bir karşı çıkma var" dedim.

Demirel, Nevruz'un Orta Asya'daki geleneğine ve özelliklerine değindi. "Şimdi bir de Ergenekon var. Hani Bozkurtların dağ delip geçme öyküsü. Kürtlerin bir Kawa efsanesi. Hepsini kutlayacağız. Bunu mu. Ergenekon'u mu? Biliyorsun Bozkurtlara karşı olanlar da var."

Malum!

Fakat gazetecilere Murat Karayalçın, Nevruz'un bayram olmasına Demirel'in MGK'da karşı çıktığını söylemişti. Demirel, sustu.

Cumhurbaşkanı'na göre "MGK'da Nevruz'un resmi bayram olması değil, bayram gibi bütün yurtta kutlanması görüşülmüştü."

3

Söz, sonunda Hürriyet'in manşetine geldi, takıldı.

Hürriyet'te yayımlanan sözlerini yinelerken Doğan Paşa'yla görüşmesinin özünü bana söylüyordu.

"Askerlikte hiç kimse vazgeçilmez değildir" dedi:

"Bu, bir sistem meselesidir. Askerlikte gidenden sonra kimin geleceği bellidir. Ama siyasette belli olmaz. Bana neden 'veliaht' yetiştirmediğimi sorarlar. Siyasetteki sistem halife tayinine imkân vermez. Askerlikte hiyerarşi vardır. Gelen, gidene kadar o görevi yapar.

İkinci Başkan, Askeri Şûra'nın Gülhane profesörlerinin görevlerini uzatmayı kabul etmediğini söylerken, hepsi için, askerlerin tümü için söylüyordu."

Bu açıklamalarını dinledikten sonra bir söylentiyi dikkatine sundum:

"Hava ve Deniz Komutanları 2 yıldır görevde. Yasa birer yıl daha görevde kalmalarına müsait. Bugüne kadar da hep böyle olmuş. Doğan Paşa için, tıpkı Necdet Seçkinöz'e yapıldığı gibi... Yani emekli olmuş, devlette görev alamıyor, bir kararname çıkarılmış, böylece Köşk'e genel sekreter atanması sağlanmış. Böyle bir işlemden de söz ediliyor."

Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları için söylediklerimi –veya ben öyle algıladım– not aldı. Ama fazla bir şey söylemedi. Sadece duyabileceğim bir sesle, "Kalamazlar, yenileri gelir" dediğini duydum.

Güreş Paşa için kesin konuşuyor: "Bir kişi için yasa çıkmaz" diyor.

Geçmişe dönük bir değerlendirme yaptı:

"Zaten orada (Genelkurmay Başkanlığı'nda) kalması yanlıştı. Geçen yıl gitmedi, oturdu" dedi.

Doğan Paşa'nın yerinde kalması sonucu; Kara Kuvvetleri Komutanı ile I. Ordu Komutanı da yanıyordu. Bunu anımsattığım zaman;

"Bir kere böyle bir düzenlemeyi 'alttakiler' de istemiyor. Çünkü tıkanıyor.

Ben, 1980'den önce Hava ve Kara Kuvvetleri Komutanlarının, Şahinkaya ile Ersin'in sürelerini, milliyetçi insanlardır, terörle mücadeleyi sürdürsünler diye uzattım. 1980 yılının Martı idi" dedi ve... durdu!

Sonrası biliniyor. 12 Eylül darbesinin altında uzatmalı Komutanların imzası vardı. Demirel, bu sözleriyle bir yanılgıyı mı dile getiriyor acaba? İkinci bir kez Komutanların görev sürelerini uzatmakla 12 Eylül arasında ne gibi bir bağ kuruyor? Bu soruların yanıtlarını kestirmek zor.

Söyleşi nereden nereye kaydı. Ben de 1970 öncesi Tansel'lerin, hatta darbeye hevesli görüntüsü veren Orgeneral Cemal Tural tasfiyelerini anımsattım.

Liderleri 27 Mayıs seçiminden sonra görecek. "Zaten parti

liderleriyle üç ayda bir konuşuyorum. Basınla da konuşacağım" diyor.

4

Yeri geldiği için, Demirel'in Nursun Erel'in kimi sorularına verdiği yanıtları buraya almanın yararlı olacağını düşünüyorum (21/22 Mart 1994):

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Tansu Çiller'i 'politikaya nasıl getirdiğini' anlatırken, "Kimse öyle merdiven çıkarak gelmez, birileri birisinin elinden tutmak durumundadır. Ben de bunu yaptım" diyor. Demirel, Çiller'in 49. hükümetteki durumunu, "Elim kolum bağlıydı, onun için başarılı olamadım" diye anlatmasına da kızıyor ve şunu söylüyor:

"Ona sorarlar; peki madem başarılı değildin, niye oturdun orada. Boşaltsaydın koltuğunu, kalksaydın, başka birisi gelseydi... Şikâyet kendinizdendir..." Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, '27 Mart seçimlerinin Türkiye'de bir erken genel seçim tartışması açıp açmayacağı' sorusuna ise "Önce 27 Mart'ı görmek lazım" diyor ve şöyle devam ediyor:

"Açık sistem bence her şeyin teminatıdır... Yapamayan gider, yapabilen gelir... Her şeyi yanlış yapan, zaten duramaz... Sistem gereğini yapar." Cumhurbaşkanı Demirel, Cumhuriyet'in sorularını yanıtlarken, Çiller tarafından siyaset sözlüğüne kazandırılan 'Watch your step' lafını aslında 'Türkçe' kullandığına da açıklık getiriyor.

Peki Demirel, Çiller'i acaba nasıl keşfetti? 'Yıldız yapmaya' nasıl karar verdi? Anlatıyor:

"Kendisini muhalefetten tanırım, münasebetlerimiz vardı, bizim için ekonomi alanında bazı çalışmalar yapmıştı, yararlı olabileceği düşüncesiyle politikaya çağırdım... Gayet tabii ki kendisinin orada itibar göreceğini söyledim... Kendisi de kabul etti, listeye koydum, GİK'e seçildi, sonra seçim noktasına gelindi, İstanbul'dan, Çatalca'dan milletvekili namzeti listesine, birinci sıraya koydum, seçildi. Daha sonra hükümet kurduk, hükümette kendisine görev verdim.

Bunlar parti genel başkanının işidir, yani hiç kimse öyle merdiven çıkarak gelmez, birisi birisinin elinden tutmak durumundadır."

Acaba Demirel'in kurduğu 49. hükümette, Çiller ne bakanıydı? Yoksa Demirel, kabinesine bir ekonomi bakanı koymayı 'unutmuş muydu'? İşte sözleri:

"Ekonomiden sorumlu bakan tabiri, zaman zaman kullanıldı, aslında tümüyle ekonomiden hükümet sorumludur, ama devlet bakanlarına bazı kuruluşlar bağlanır, bakan onlardan sorumlu olur; yani mesela Merkez Bankası devlet bakanına bağlı değildir, başbakana bağlıdır ve Hazine Müsteşarlığı, Planlama Müsteşarlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü eğer bir devlet bakanına, 'Sen bunlara bak' diye verilmişse –ki öyleydi– bütün ekonomik işlerden sorumlu olduğu değildir bu. Bu nedir? Bunlardan sorumludur o... Bunun dışında, turizm de ekonomiye dahildir, enerji de dahildir, pek çok şey dahildir... Koordinasyonu ise başbakan yapar."

Demirel, Çiller'in o dönemde 'yeterince yetki kullanamadığı için başarılı olamadığı savlarına' katılıyor mu? Yanıt veriyor:

"Şimdi hangi bakan ben kâfi derecede başarılı değildim iddiasını daha sonra yapacaktır. Ona sorarlar; peki madem başarılı değildin, niye oturdun orada? Boşaltsaydın koltuğunu, kalksaydın, başka birisi gelseydi... Hem koltuğunuzu boşaltmayacaksınız hem de başarılı olamadım diye sonra şikâyet edeceksiniz... Şikâyet kendinizdendir..."

"Özal'ın 6 ay ömrü kaldığı biliniyordu, bunu Demirel de duymuştu, hatta ABD'den gizli bir mektupla duyurulmuştu" diyenler var, doğru mu acaba? Cumhurbaşkanı doğrulamıyor: "Hayır, böyle bir şey doğru değildir. Bu çeşit şeyleri hep çıkarırlar... Ömrü kısıtlıymış diye çıkarılmıştır, ama bana mektup falan gelmedi." Ya DYP kongresi öncesinde Cindoruk'un aday olmasını istemediği savları? "Ben o işlere karışmadım... Karışsam zaten kongrenin benim dediğim istikamette olup olmadığı tartışmaları olmazdı. Karışmadım..." Çiller, "DYP kongresi öncesinde Cumhurbaşkanı'nın görüşünü almaya gittim; bana 'Watch your step' dedi", diye açıklamalar yapmıştı. Bu İngilizce uyarı da nereden çıktı? Yoksa Cumhurbaşkanı, Başbakan'la İngilizce mi konuşuyordu? "Türkçe, Türkçe... 'Bu işler zordur... Dikkat et...' diye söyledim. Yani 'Watch your step' anlamına gelen bir şeydir."

Bu uyarı Çiller için "Bir kez daha düşün" şeklinde bir ima mıydı? "Bana gelip müracaat ettiği zaman, yani 'Ben bu işe talibim' dediği zaman, gayet iyi, tabii, herkes gönlünde ne yatıyorsa yapsın da ben getirdim seni siyasete, sonra münkesir olma, yani sonra düş kırıklığına uğrama, dikkat et, diye söyledim... Herkese söyleyeceğim budur. Türkiye'de işler daha kötüye giderse..."

Baba, acaba şapkasını alıp bu kez 'dönüş'ü düşünür mü? Gülümseyerek konuşuyor: "Gitmez gitmez... Daha iyiye gider."

Peki, Demirel son zamanlarda 'nüfuz suiistimali' denen olayın devlette yaygınlaştığı savlarına katılıyor mu? Kardeşi Şevket'le yeğeni Yahya'yı yeniden sahne ışıklarına çıkaran savlar üzerinde ne düşünüyor? Kaşları biraz çatılıyor Cumhurbaşkanı'nın, hemen yanıt veriyor: "Kardeşimden bana ne... Bana bir şey demiyor ki adam (Uğur Dündar)... Sonra kardeşim devlete okul satacakmış... Ondan bana ne... Almasın devlet... Pahalıysa almasın... Orada hem bir şey yok, yenmiş yok, içilmiş yok... Öyle bir şey getiriyor orta yere... Gerçi dikkatli davranmış. Gayet açık söyleyeyim... Benim nüfuzum kullanılmak suretiyle kimse devletten zırnık bile koparamaz... Benim nüfuzum kullanılmak suretiyle... Ben devletin kör kuruşunun takipçisiyim... Hakkı olmadan hiçbir şey alamaz... Ve oradaki iddia nedir? İddia, aman efendim filancanın okulunu devlet satın alacak, devlet aldatılmasın veya bir nüfuz kullanılmak suretiyle devlet buraya fazla para vermesin... Almasın... Birisi bir şey satacaksa orasının benim kardeşimin olması veya olmaması bir şey değiştirmez. TC vatandaşıdır, ama açık söyledim, kimse benim nüfuzumu kullanarak devleti zarara sokamaz, devletten bir şey koparamaz... Ama herkes Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşıdır, herkese eşit şartlar tanınmıştır, o şartlar içinde herkesin kendi hayatını sürdürmesi de doğaldır. Bir kişi benim yakınımsa onun da hayat hakkı vardır bu ülkede... Benim filanca adama şu menfaatı sağlayın diye hiç kimseye en ufak bir imam olmamıştır... 30 senedir ben buradayım..."

Son soru: Acaba Demirel, son zamanlarda DYP'li milletvekillerine hiç 'Yılanla Leylek' hikâyesi anlattı mı? Anımsamıyor, diyor ki:

"Ben onu hatırlayamadım, ama bilirsin, Nasreddin Hoca'ya, Battal Gazi'ye de atfeder, bir sürü fıkra anlatırlar... Benim adıma da bulup buluşturup bir şeyler söylüyorlar... Yapmışlardır..."

5

Değişen dünyanın gözünde değişmeyen ülke: Türkiye!

10 Mart 1994. Avrupa Parlamentosu DEP Milletvekillerine uygulamaları değerlendiriyor. Türkiye'ye vereceği muhtırayı tartışıyor. Parlamentoda yer alan yedi siyasal grubun sunduğu ortak metin oylanıyor. 3 ret oyuna karşı, 212 evet!

Dokunulmazlıkları kaldırılıp tutuklanan DEP Milletvekillerinin hemen salıverilmelerini isteyen metin hayli ağır içerikli:

"Parlamentomuz Türk hükümetinin tek suçları Türkiye'de ağır askeri baskı altındaki Kürt halkının çıkarını savunmak olan ve demokratik bir şekilde seçilmiş bulunan milletvekillerine karşı tavrını 'mahkûm' eder. Türkiye'deki Kürt halkının özerklik haklarının tanınması için Türk Hükümeti'ne çağrıda bulunur."

Bu metindeki ağır üslup üzerinde dururken (24 Mart 1994) önce Emre Hoca, sonra Ömer Tarkan geldi.

Tarkan Nokta dergisinin son sayısında ABD eski Ankara Büyükelçisi Morton Abromowitz'in Demirel'i 'fosil' diye nitelediğini söyledi.

Gerçekten dergi, yeni dünya düzeninde Türkiye'nin yerini araştırırken, daha çok ABD'li siyasetçilerin, ilim adamlarıyla yazarların görüşlerine yer vermişti.

Şimdilerde Carnegie Vakfı Başkanı olan Abromowitz, "Türkiye'nin günümüzde kendini AT dışında düşünmek durumunda olduğunu" yazıyor ve "AT, normal standartların çok gerisinde seyreden Türkiye'yi bir kambur olarak ele almak istemeyecek, bu ülkenin kendisini geliştirmesi için ihtiyacı olan zamanı Türkiye'ye tanıyacaktır" diyordu.

Şöyle sürdürüyordu:

"Ancak bütün bu faktörler Özal'ın ölümünden sonra devletin gücünden bir hayli düştüğü gerçeğini ortadan kaldırmıyor.

Özal'dan sonra siyaset sahnesinde kalan en güçlü 'fosil' olan Demirel'in siyasetten çekilişine kadar ülkede radikal bir değişimin yaşanacağını söylemek zor."

'Fosil' nitelemeli yazıyı Cumhurbaşkanı gördü ise... üçümüzün ortak kanısı 'fena halde bozuk çaldığı' noktasında toplanıyordu.

Zaten, son günlerde Demirel'in 'yukarı çıkışına ve Çiller'i başımıza bela ettiğine' değinen yorumlar giderek çoğalıyordu.

Oysa bir-iki gün önce (21 Mart 1994) Demirel'i saat 19.00 dolaylarında gördüğümde, neşeliydi. Nokta dergisindeki yazıyı çoktan görmüş olması olasıydı.

Yanına girdiğimde Emel Hanım'a kimi notlar yazdırıyordu. Daha sonra "benim ona söylediklerim" dediği notlar.

Emel'in önünde kalın bir dosya duruyordu. Baktım, Genelkurmay Başkanı yazılıydı üzerinde. 'Ona' dediği herhalde Doğan Güreş Paşa'ydı. "Orada 155 bin askerimiz var. Dağdan metropollere inecekler" diye yazdırdığına göre konu terör ve önlemlerle ilgiliydi.

Demirel'e Anayasa Mahkemesi'nin 6 DEP Milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasıyla ilgili başvurusunu reddettiğini, sadece Selim Sadak'ınkini bozduğunu söyledim. Henüz duymamıştı, hayret içinde, gözlerini açarak, "Sahi mi, reddetti mi?" diye birkaç kez sordu.

"Anayasa Mahkemesi'nden aykırı bir karar çıkar diye endişeliydiniz, o nedenle hemen söyledim" dedim Demirel'e:

"Evet" dedi. "Çok endişeliydim" diye ekledi.

Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi'nin dokunulmazlıkları kaldıran TBMM kararını iptal etmesi halinde 'devletin iflas edeceğini' söylüyordu. Özellikle Anayasa'ya aykırı biçimde konunun DYP grubunda görüşülmesinden çok kaygılıydı.

Ertuğrul Özkök ve Güneri Civaoğlu ile yaptığı telefon görüşmelerinde Fatih Çekirge'nin Demirel'e atfen yazdığı "Ben Kürt'üm derse, desin, ne olur" manşetine değinmişler.

SD: "Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kürt yok, sadece Türk var denilmiş. Benim derdim, şu veya bu, ama herkesi bir bayrak altında toplamaktır. Tek bayrak! Bunu anlattım onlara. Efendim, Turgut Özal şöyle demiş, böyle demiş. (Kızgınlığını belli eden bir sesle) 'Bırakın yahu şu Turgut Özal'ı ve şimdi başlatmayın bana', dedim."

CA: "Federasyon, konfederasyon... Hepsinin ve her şeyin tohumunu attı gitti.

Demirel, "Bir başlarsam..." dedi ve sustu. Ama bir fırsatını bulsa Özal'ın Türkiye'nin başına ördüğü çorapları bir bir açıklayacak.

Ekonomiye değindi. "Merkez Bankası guvernörünü çağırttım. Emre ile Necdet onunla konuşuyor. Ben konuşmadım" dedi.

Ama bir ek yaptı: "Benim korkum şu. Dolar bir felaket ve bu gidişe uyarak fiyatlar katlanırsa... sokağa dökülür halk" dedi.

Durum siyasal mı yoksa ekonomik gidişle mi ilgili?

Demirel, "Herkesten, Emre'den, Memduh Yaşa'dan raporlar aldım. Hepsi, 'olay siyasi' diyor."

Dosyaları incelemiş, "Sana göndereyim" dedi: "Bak devleti nasıl izliyoruz."

'Devleti nasıl izliyorduk', öğrenecektim!

'Devleti tanımakla görevli olan ben!'

6

Pazartesi sabahı (21 Mart 1994) Emre Gönensay, İstanbul'dan gelmiş, uğradı, konuşuyoruz. Bir süre sonra Ömer Tarkan da geldi. Hoca'ya göre Demirel bir 'ekonomik istikrar paketi' hazırlıyor. Çiller'e verecek. Çiller'in bu paketi, "Cumhurbaşkanı ile birlikte hazırladığımız paket" diye açıklayarak sorumluluğu Demirel'in üzerine yıkacağını söylüyor.

Olabilir. Çiller'den beklenir. Ama, Anayasa'ya göre Cumhurbaşkanı'nın ekonomik konularda bir sorumluluğu yok ki... Kenan Evren, Çankaya'dayken ekonomik sorumluluğun hükümetlere ait olduğunu söyleyerek tartışmalardan kaçınırdı.

Üstelik, Demirel'in çevresinde veya Çankaya dışındaki ekonomistler son darboğaza girişin 'siyasal' olduğunu söylüyorlar. Demirel de aylardır aynı yargıda, bana söylüyor.

Şimdi bir sonuç çıkıyor ortaya: 27 Marttaki yerel seçim sonuçları ne olursa olsun Çiller'in, partinin başından ve Başbakanlıktan 'artık' gitmeyeceğini herkes kabullenmiş görünüyor.

O zaman? Çiller, ekonomiye 'neşter vuracak!'

Emre Hoca, hâlâ hiperenflasyonun kapıda olduğunu yineliyor. İstikrar paketi de bir işe yaramaz. Emre Gönensay ise Çiller konusunda başka havada. Çiller'in 1995 başlarında televizyona çıkıp bir güzel ağlayacağını ve... İstifa edeceğini söylüyor.

Bu kadın, iktidarı bırakmaz!

Bu benim kanım. Ömer Tarkan'a göre, ABD Çiller'i 'gözden çıkarmış'. Ayrıca, İlnur Çevik'e sempatiyle bakıyor. Çevik, "Bugünkü gidişi ancak Demirel durdurabilir" diye yazmış. Zira, dün İlnur'la konuşmuş Demirel. Duygularını gizlemeyi pekâlâ bilen bir insan Demirel. Yine de İlnur'la konuşuyor. Neden konuşuyor?

Çok basit. İlnur'un İngilizce gazetesi Daily News'ı hemen bütün sefaretler, yabancılar okuyor. Demirel yabancılara görüşlerini iletmek için daha iyi bir araç bulabilir mi? Gönensay da İlnur'un yabancı çevrelerde etkili olduğunu kabul ediyor.

Ama; Hoca, Tarkan'ın görüşlerini paylaşmıyor. ABD'nin Çiller'i gözden çıkarmasının 'fazla bir şey yazmadığına' inanıyor.

Fakat hâlâ DYP'nin 27 Martta alacağı oylar tartışılıyor.

Gönensay bana, Necdet Seçkinöz'ün DYP'nin yüzde 14 oy alacağını söylediğini iletti.

Öğleden sonra büroya geldiğimde özel müşavirlikten gelen bir dosya buldum.

İçinde Demirel'in 17 Mart 1994'te yazdırdığı ve araştırılmasını, izlenmesini istediği ana konular başlıklarıyla yer almıştı. Bana da –söylediği gibi– bilgi için gönderilmiş.

İstekler 6 grupta toplanıyor. Anlaşılan başka yönde hazırlıklara geçiyor Demirel. 'İddianameden' vazgeçti.

Siyaset değişikliği şöyle: Belki Demirel bir başka arayış içinde. Çiller'e 'tavsiyeler paketi' verecek ve bir gün Çiller, dün televizyonda söylediği gibi 8 aylık Başbakanlığında 'yalnız bırakıldığını' söylerse, paketi kamuoyuna duyuracak!

Olur mu olur! Devleti tanıdıkça olmazların olageldiğini görüyorum da...

7

İşte Demirel'in izleyeceği konular:

17 Mart 1994

I. Grup:

1) Türkiye'nin bozulmuş dengelerini yeniden tesis etmesi ve güven vermesi için, bir istikrar programına ihtiyaç olduğu söyleniyor. Böyle bir program nasıl olur?

2) İhracat ve ithalat arasındaki 14 milyar dolarlık fark, herkesi korkutmuştur. Türkiye böyle giderse, borçlarını ödeyemez hale gelir ve alacaklar zarara girerler endişesi doğmuştur. Bu, nasıl aşılacaktır?

3) İhracatı artırmak için ne gibi tedbirler alınmalıdır?

4) Turizmi artırmak için ne gibi tedbirler alınmalıdır?

5) Yabancı sermaye ve yatırımı artırmak için ne gibi tedbirler alınmalıdır?

II. Grup:

1) Türkiye'nin önünde duran yatırım teklifleri nelerdir ve Türkiye bunları niçin kabul etmiyor?

2) Türkiye yatırımları, nasıl toparlanacaktır? Nispeten küçük kaynak aktarımı ile üretken hale gelip, ataletten kurtulacak yatırımlar nelerdir?

3) Önümüzdeki yıllarda darboğaz meydana gelmemesi için yeniden girişilecek yatırımlar nelerdir?

4) Sürüncemede kalmış ve Devlet itibarını zedeler duruma girmiş yatırımlar nelerdir?

5) 1992-93 programlarında mevcut olup, henüz ihale edilmemiş önemli yatırımlar nelerdir?

III. Grup:

1) İslami esaslara dayanan Devlet nasıl olur? Kur'an ve Hadis bir Devlet şekli getirmiyor.

2) Demokrasi, laisizm, İslam sentezi, Kur'an ve Hadis'in istediğini sağlamıyor mu?

Kur'an ve Hadis ne istiyor?

Bu sentez, onun ne kadarını karşılıyor?

3) Din, neyi suç sayıyor ve nasıl cezalandırıyor?

Türkiye'nin kanunları bu hususta ne yapıyor?

4) Devr-i Saadet, Abbasi, Emevi, Selçuk ve Osmanlı Devletlerinde ve bugünkü 55 İslam ülkesinde, Kur'an ve Hadis esasları ile Devlet nasıl bağdaştırılıyor?

5) Bugünkü düzenin, Müslümanlığın hakkı ile uygulanmasına mani tarafları varsa, nedir?

6) Cumhuriyet, demokrasinin tehdidi altında mı?

Demokrasi, Cumhuriyeti geliştirmeyi mi hedeflemiştir?

Demokrasi ve hukuk; kendisinin, Cumhuriyetin ve Devletin yıkılmasına açık kapı bırakmış mıdır?

IV. Grup:

1) Laikliğe karşı olmak ne demek?

Neyi yaparsanız, laikliğe karşı olursunuz? Karşı olursanız bu durumda kanunlar ne yapar?

2) Dini koruyan kanunlar var. Laikliği koruyan kanunlar yok. Bölünmez bütünlüğü, Devleti, Atatürk'ü koruyan kanunlar var.

3) Düşünce hürriyeti, beyan, ifade, kelam ve düşünceyi yayma hürriyeti, eylem nerede başlıyor, nerede bitiyor? "Fikir suçu yoktur" derken, ne kastediliyor?

V. Grup:

1) Türkiye'nin Bugünkü Düzeni ve Yeni Düzen Arayışları:

Bugünkü düzen;

- Liberal Siyaset,
- Liberal Ekonomi,
- Sekülerizm,
- Hukuk Devleti,
- Üniter Devlet

temellerine dayanıyor. Kökünde serbestiyet var.

2) Ulusal değerleri ve kimliği muhafaza ediyor. Üniversal değerleri kabul ediyor. Globalleşmeyi hedef alıyor. Dünya ile barış içinde yaşamayı ve işbirliğini kabul ediyor.

VI. Grup:

Üzerinde hassasiyetle durulmasını istediğim konular şunlardır:

1. Nüfus
2. Çocuk
3. Çevre
4. Sanat
5. Kültür
6. Bilim ve teknoloji
7. Spor
8. Üniversite
9. Yeşillendirme
10. Şehirleşme
11. Araştırma
12. Trafik
13. Vakıflar
14. Yaşlılar, sakatlar
15. Tanıtma
16. Gönüllü kuruluşlar
17. Meslek kuruluşları
18. Dil
19. Türkiye tarihi (bugünkü Türkiye'de yaşamış medeniyetler ve bugünkü insan varlığı).
20. Büyük Türk toplumunun tarihi.

Bu konularda ses getiren ve iz bırakan icraat yapabilmek için neleri yapmalıyız?

8

Emre Gönensay benim dolar rezervleriyle ilgili verdiğim rakamlara acı acı gülüyordu.

Merkez Bankası guvernörüyle görüşmüştü. Durumu sordum:

"Sandığımdan da kötü" dedi: "Rakamlara baktım. Devlet iflas etmiş."

Görüşmeden sonra hiperenflasyon dönemine girdiğimizi görmüş, yapacak bir şey olmadığını söylüyor. Ona göre, hipe-

renflasyon Güney Amerika ülkelerinde olduğu gibi yüzde 200'lere fırlarsa... battık!..

Döviz rezervleriyle ilgili rakamları doğrulamıyor ama, gülerek karşılıyor ve diyor ki:

"Şimdi artık fiyatlar dolara endeksli hale geldi. Böyle olunca dolara hücum başlayacak. Dolara hücum Türk Lirası basılmasına neden olacak. Bu kısır döngü, hiperenflasyon getirecek. Bu... kadın bu hale getirdi."

Japonya'dan gelen 750 milyon dolar?

Hoca, "Piyasaya sürmüşler" diyor.

Ya 5.5 milyar beklentisi?

"Palavra" diyor Gönensay.

"Bunları kimseye söyleme" dedi. "Bir de bizden çıkarsa... felaket!"

Gönensay, Yavuz Donat'ın bugünkü (22 Mart 1994) yazısını okumuş. Demirel konuşmuş Yavuz'a:

"Yüzer gezer oylar ve dalgalanmalar perşembeye kadar sürer. Sonra her şey oturur. 28 Mart sabahı Cumhurbaşkanı olarak bana bir görev düşeceğini sanmam. Medyaya iş düşecek. Birileri eleştirilecek. Birilerine 'aferin' denilecek. Kamuoyunu ilgilendirir tartışmalar olacak. Ve bunların bir kısmı da Meclis'e intikal edecek. Konu bir parlamento ve kamuoyu konusudur. Ve önemli olan 'kural'ın işlemesidir.

Kural... 'Birileri gider, birileri gelir ve bu iş hür seçimle olur' kuralı."

Yazıdaki öğeler üzerinde durduk. Emre Hoca ile benim görüşlerim örtüştü:

"Demirel müdahale etmeyecek ve Çiller'in görevlerini sürdürmesine göz yumacak."

Ya Çiller'in kazanacağını hesapladı ya da 'partisel bir işe karışarak üzerine –tıpkı Özal'a yapıldığı gibi– şimşekleri çekmekten' çekindi.

Bu saptama –bize göre– doğruydu. Demirel'e sorsak, öyle mantıksal açıklamalar yapardı ki, bize göre doğru olan tümüyle yanlış çıkardı.

Ola ki; Çiller'i indirmek istiyor, ama çaresiz!

Sadece bizlerin değil, dış dünyadaki kanı da "Çiller'in tükendiğini" söylüyordu. Der Spiegel (Alman dergisi) bu başlık altında bir yazı yayımladı.

New York Times ise; "Askeri kuvvetin, Kürt meselesini çözemeyeceğini" yazıyor.

9

(23-25 Mart 1994, Romanya gezisi, Bükreş)

Yine değişik bir hava. 24 Mart sabahı, Bükreş'te Demirel, Emre Gönensay'a "Çiller'den gruptaki hareketle kurtulmanın mümkün olacağını" söylemiş.

Aynı sabah Bosna-Hersek'e asker gönderme olayı patladı. Hikmet Çetin, Çiller'in herhangi bir gaf yapmasını önlemek için Demirel'in büyükelçilikteki basın toplantısından önce ve sonra geziye katılan gazetecilere bilgi verdi.

Heyette bulunanları kahvaltıya çağırmıştı Demirel, Genelkurmay Başkanı'nın, gönderilecek 2.700 askerin 'hem fazla, hem de hazırlıksız olduğunu' söylediğini aktardı ve ortaya şöyle bir konuşma yaptı:

"'Öyleyse', dedim Genelkurmay Başkanı'na. 'Köşk'ün Muhafız Alayı'nı gönderin Bosna-Hersek'e. Beni de bekçiler muhafaza eder.'"

Emre Gönensay bu sözü 'tarihsel bir söz' olarak niteledi. Gece Ankara-Bükreş arasında telefonlar çalışmıştı.

Romanyalılar –1989'da demokrasiye geçtikten sonra– basından ve muhalefetten yakınmışlar Demirel'e.

O da gülmüş. Bizdeki muhalefeti –hele kendi muhalefetini– anımsamıştır.

Romanyalılar, deneyimli bir devlet adamı olarak Romanya Meclisi'nde yapacağı konuşmada muhalefet ve basın üzerinde durmasını istemişler Demirel'den.

Konuşma öyle düzenlendi.

25 Mart günü Köstence üzerinden döndük, Ankara'da Genelkurmay Başkanı –tabii– karşılayıcılar arasındaydı. Beni yakala-

dı; "Cumhurbaşkanı beni yanlış anladı" dedi ve tam daha geniş konuşacaktı ki, Demirel geldi. Ayrıldık.

10

Romanya gezisinin başladığı gündü.

Demirel, belki de ilk kez bu denli güçlü vurgulamalarla 'başkanlık sistemi'ne değiniyor.

Hürriyet'e "Türkiye'de yarı başkanlık sistemi vardır. Benim Mitterand kadar yetkilerim var" diyor.

Birkaç noktada ilginç görüşler sergiliyor. Örneğin; Ertuğrul Özkök, "Son günlerde ilginç demeçler veren Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, bu sözleri ile eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal zamanında başlayan 'Cumhurbaşkanı'nın yetkileri' tartışmasını yeniden canlandırdı" diye yazıyor.

Demirel ise, "Ben Alman Cumhurbaşkanı Weizsaecker değilim" diyerek 'icrai yetkileri' olduğunu söylüyor. Demirel yeni bir kavram ortaya atıyor:

'Anayasal vatandaşlık!'

Bu konuda Özal'a yakın profesörlerden Nur Vergin'den de rapor istiyor.

Bu çıkışların altında öyle değişik anlamlar aranıyor ki... Örneğin, Özkök Demirel'in, Cumhurbaşkanlığı yetkilerini tartışmaya açmasını, "Güneydoğu sorununun çözümü için büyük bir atağa mı hazırlanıyor" kuşkusu ile irdeliyor.

Hiçbiri değil. Birkaç yıl sonra anlaşıldı ki; Demirel, Anayasa'nın kendisine tanıdığı yarı başkanlık yetkilerini az buluyor ve başkanlık sistemine geçilmesini, Çankaya'da 7 yıl daha 'Başkan Baba' olarak kalmayı planlıyor.

11

Romanya'dan döndükten bir gün sonraydı.

Önüme bir dosya koydular. Emel Hanım göndermiş.

Dosya 'Demirel'in Romanya gezisine televizyonların verdiği önemi' gösteriyor.

Her kanal ayrı ayrı değerlendirilmiş.

Bir türlü anlatamadığım şu: Bir geziyi ilginç kılmak için programa kamuoyunun dikkatini çekecek 'bir şeyler koymak' gereğini kabullenmek istemiyor.

Ama sonuç şöyle çıkıyor:

23 Mart 1994 günkü televizyon kanalları ana haber bültenleri (rapora göre):

"Kanal 6: Haber bülteninde Cumhurbaşkanı ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Show TV: Haber bülteninde Cumhurbaşkanı ile ilgili herhangi bir habere yer verilmemiştir.

ATV: Romanya gezisi yok.

Star: Haber bülteninde Cumhurbaşkanı ile ilgili herhangi bir habere yer verilmedi."

24 Mart 1994: Televizyon haber bültenlerinde Çankaya'nın Romanya gezisi yok.

25 Mart 1994: Aynı ilgisizlik sürüyor. Haber bültenlerinde Romanya gezisi yer almıyor.

Özgür bir ülke... Özgür medya! Yapılacak bir şey yok!

12

Nedense Demirel'le ilgili tahminlerim tutmuyor. Yanına girdiğimde vakit hayli geçti. Görüşme uzun sürmez sanıyordum. 19.45'ten 20.30'a kadar konuştuk.

Öncelikle aklı '1994'te yapacağı etkinliklere' takılı. Mayıs 1994'te Çankaya'da bir yılını tamamlıyor. Büyük bir basın toplantısı yapacak ve bir yılını değerlendirecek.

Oysa, görüşmeyi yeğlediğim konu elbette Demirel'in 'etkinlikleri' değil.

Seçim kapıda. Çiller ne olacak? Demirel ne yapacak? Kuşkular, kaygılar geride kalacak mı ve Demirel, parmağının ucuyla bu kadını indirebilecek mi?

Derken; Demirel, '27 Mart seçimlerinden önce Çiller'e yönelik bir hareketi niçin yapmadığını' anlatmaya başladı. Söyledikleri yeni değildi ve geçenlerde kendisine söylediğim iki olasılığı ön plana alıyordu:

"Bugünlerde Çiller'i eleştirsem, bir oy yitmesinin sorumluluğu bana yüklenecek. Fazla oy alsa 'Demirel etkisini kaybetmiş' diyecekler" diyordu.

Yeni bir mantık değildi, ama benimsemişti. Sonra rakamlar vererek yeni bir olguyu gündeme getirdi:

"DYP'den ANAP'a 20 milletvekili gitse, eder 100-110. Buna RP katılsa 150. SHP ile birlikte 190. MHP de girse 205... Yeni hükümet çıkıyor" dedi.

Bu hesaba pek aklım yatmadı, "DYP'siz hükümet olmuyor. DYP'nin bugünkü yönetimiyle işler yürüyor" dedim.

"Mesele de bu" dedi Demirel: "Bu hatunla olmuyor. Herkesin birleştiği nokta bu. Bu hatunun yanında, destekçisi olan kimse yok. Mesela, görev verdiği, yanına aldığı bir kadın var. Kocasını da tanırım. Geçende geldi. Neler anlattı neler! Yanından geçiyor, üç gün selam vermiyormuş."

"Herhalde bu anlattığınız Dana Hanım olsa gerek" dedim. Dana Hanım, Nazlı Ilıcak'ın da çok yakınıydı, Tercüman'ın güçlü olduğu dönemlerde müessese müdürü olarak görev yapmıştı.

Güldü Demirel. "Evet" dedi. "Gelmiş bana, 'Kurtar beni' diyor. Nasıl kurtaracağım? Çiller'in yanında çalışan birini alamam ki!"

"Dana Hanım bugünkü görevi neyse istifa etsin. O zaman belki buraya alır, kadıncağızı 'kurtarırsınız'" dedim. Sustu.

"Kâğıtları, dosyaları kafalara atıyormuş" dedi Demirel, Cumhuriyet'te yayımlanan Nursun'un yazı dizisinde de benzeri olaylardan söz ediliyordu. "Tepinip bağırıyor."

Demirel, 'bu kadından kurtulunmadıkça işlerin sağlıklı yürümeyeceğinden emin' görünüyor:

"Korkum şu" diye sürdürdü: "Döviz bitecek. O zaman fiyatlar, katlanmaya başlayacak. Halk sokağa dökülecek ve teröristi, anarşisti desteklemeye başlayacak."

Bu durumlara gelir miydik? Karamsar, çok karamsar bir tablo çiziyordu.

Halkın, pazartesi günü zamlar başlayacak korkusuyla, benzinden en küçük gereksinmeye kadar mal almakta olduğunu söyledim. Öyle dinledi ve sonra;

"Bükreş'e giderken uçakta TÜSİAD Başkanı Halis Komili bana bir kâğıt verdi. Bu noktaya nasıl geldiğimizi gösteren bilgilerden sonra..." diye başladı.

"Ama bu kadın daha bugün (26 Mart 1994) Mehmet Barlas'ı yanıtlarken 'Ben 8 aylık Başbakanım' diyor ve her çaresizliğin sorumluluğunu geçmişe yıkıyor" dedim.

Demirel, bizimle konuşmayı sürdürecekti ki, telefon çaldı.

Gülümseyerek bana bakıyor, telefondakine "Başarırız inşallah. İyi sonuçlar alırsınız" diyor. Konuştuğu kişinin Çiller olduğunu tahmin ediyorum. Telefondaki kişiye "Ama" diye başlayan yeni bir paragraf açarak;

"Bingöl'de hâlâ 1.600-1.700 terörist dolaşıyor. Bingöl-Kulp-Lice arasında. Bunları tasfiye etmek gerekiyor" dedi. Belli ki karşısındaki Güneydoğu'da bugün 40-50 teröristin temizlenmesinden övününce; Demirel, Bingöl'ü söylemek zorunda kaldı.

Başarılar dileğiyle telefonu kapatınca; "Çiller'di, değil mi?" diye sordum. Doğruladı ve Bingöl'deki teröristlerin sayısını saptayan bilgileri yineledi.

"Efendim" dedim Demirel'e: "Yarıda kaldı. Komili'nin, işlerin düzelmesi için tavsiyelerini söyleyecektiniz galiba, söylemediniz."

"Komili de olayın 'siyasi' olduğunu söylüyor. Bu hükümetle bir yere varılamayacağını söylüyor" dedi Demirel. TÜSİAD verdiği notla Demirel'in görüşlerini doğruluyordu. Zira Demirel de ekonomik bunalımın siyasallığına inanıyordu.

"Zaten bana da ders gelen bir yanı var olayın. 20 milyar dolar rezervi olan bir ekonomi nasıl bu hale gelir diye... Bu kadının inadı bu hale getirdi. Faizleri düşürecek. Düşürdü ve dolar patladı."

Aynı noktaya geldik, dayandık: Bu kadınla olmuyor! Pekâlâ. Bu noktada Demirel'e "Bu kadını götürecek bir çözüm bulunmalı ve siz, bu çözümü desteklemelisiniz" dedim. Bu öneriye ne olumlu ne de olumsuz yanıt var!

Sadece "Meselenin bir başka yanı şu" diye başladı:

"Bu memlekette muhalefet yok. Söyleyecek ve yapacak muhalefet yok."

Son günlerde kafayı bu 'noksana' takmıştı.

O sırada Fatih Çekirge'yi bağladılar. 27 Mart gecesi 'konuşmayacağını' söylerken, Sabah'ın seçim tahminini sordu:

"Birinci ANAP. İkinci parti SHP. Üçüncü ya DYP ya da RP!"

"Bakalım bu tahmininiz doğru çıkacak mı?" dedi Fatih'e.

Ama 27 Mart pazar. 28 Mart pazartesi. Kararı, 'çıkacak sonuçlara göre hareketlerini tanzim etmek.' Başka ne yapabilir ki?.. Seçimden önce harekete geçmeyi uygun bulmadığına göre... Laf arasına şunu sıkıştırdı:

"Koalisyon toplam yüzde 48 oy alırsa, ona kimsenin söyleyeceği yoktur. Ama yüzde 48'in altına düşerken derece derece önem taşır. Mesela yüzde 21.75'e düşmesi... söz konusu değil.

Fakat yüzde 27'den yüzde 17'ye düşen bir DYP'nin içinde mutlaka bir hareket başlar."

"Başlar bir hareket ama sonuç alır mı?" dedim.

Ayağa kalktık. Kimi eklemeler yaptı sözlerine:

"İki şey önemli bu seçimde. İstanbul'da SHP kazanırsa, İSKİ'ye rağmen, hırsızlığa rağmen, ki 'adam aldık milyarlar verdik partiye', diyor. İkincisi RP. Bosna parasını yemiş, orman arazisine gecekondu ev yapmış. Bir bu. RP seçimde ilerlerse...

Oturup düşünmek lazım gelir. Düşünmek lazım gelir."

Ömer Tarkan, yanından çıktığımızda "İlginç bir konuşmaydı" dedi.

"Öyle" dedim.

13

Gericiliğin şahlanışı: 27 Mart Yerel Seçimleri

(27 Mart 1994 Pazar) 50 dakika bekleyerek oylarımızı kullandık.

Akşam üzeri ilk sonuçlar geldi: ANAP, SHP, DYP ve RP!

İlk sandık sonuçları genellikle kesin sonucun işareti oluyor.

Demirel'i arayıp söylediğimde "Temenni ederim ki, sonuçlar bu sıraya göre olsun" dedi. Kuşkuluydu. Özellikle RP'nin üst sıralarda yer almasına gönlü razı değildi. Tabii, bu duygusal bir irdeleme olmaktan çok, siyasal kimi kaygılara dayanan bir istekti.

Bu arada, Esenboğa havaalanında Genelkurmay Başkanı Güreş'in bana söylediklerini –daha önce vakit ve fırsat bulup söyleyememiştim– aktardım. Ancak daha fazla konuşamadığımızı da belirttim.

Olayı anlattı:

"Bükreş'te Hikmet Çetin geldi. Genelkurmay alt kademelerinin, Bakanlığa, Bosna'ya 2.700 asker gönderemeyeceğimizi söylediklerini nakletti. Doğan Paşa'yı aradım.

Bana istenilen askeri şimdi hemen sağlayabileceklerini, ancak 2.700'ü tamamlayacak olanların sıhhiye, ordonat sınıfından askerler olduğunu söyledi.

Ben de kendisine 'Aylarca Bosna'ya asker göndermek istediğimizi ilan ettik. Yunanistan, Bulgaristan karşı çıkıyor. Onların politikasına karşı bu karar çıkmış, şimdi biz, hayır bizim askerimiz yok, diyebilir miyiz?' dedim. Olay bu. Öyle –sen de bilirsin– bunları söylerken sesimi de yükseltmedim."

CA: "Ben de alanda Paşa'ya 'Gönderin şu askeri' demiştim."

SD: "Çok iyi yapmışsın!"

(Aynı gün, gece, saat 21.30) Rakamlar geliyor ve 'vaziyet' değişiyor. Ne yazık ki, SHP gerilere düşüyor. DYP ise yüzde 27'yi tutturacak gibi. RP'de de ilerleme görülüyor. Hele Güneydoğu ve Doğu illerinde... RP alıyor seçimi. İstanbul'u tehdit ediyor. Zülfü Livaneli hikâye! ANAP ön sıralarda çarpışıyor İstanbul'da. Ankara'da SHP ümit verici. İzmir'de DYP ile SHP çekişiyor.

Açtım telefonu, Demirel'e anlattım sonuçları. Gayet sakindi:

"DYP" dedi, "en azından ezilmemiş." RP'den hâlâ kaygılı. "SHP bu kadar nasıl olur da kötü olabilir" diyor.

(Aynı gece, saat 23.00) Son kez aradım Cumhurbaşkanı'nı. DYP'nin başarısı kesinleşiyor. Kamuoyu araştırmaları iflas etmiş durumda. RP tırmanıyor. SHP bitik. ANAP yerinde sayıyor. Hatta yüzde 24'ten de aşağılarda. Yüzde 21-22 arası bir şey.

"Artık basın Çiller'i parlatmaya hazırlanıyor" dedim; seçim sonuçlarını söyledikten sonra. Yüzdelerin büyük kent sonuçları gelmediği için değişebilirdi. Böyle düşünüyordu.

Saat 04.00'e kadar televizyonları izledim. Kadın, Konut'tan partiye gelmeyi bile istemiyor. Esat Kıratlı Çiller'in partiye gelmeyişini nasıl açıkladı, inanamazsınız:

"Devletin önemli işleri üzerinde çalışıyor, ekonomi gibi" dedi. Zafer, tek başına Çiller'e aitmiş!

Kadın devletin 'önemli işleri üzerinde' çalışıyormuş... Ne ola ki?

Pazartesi zamlar geliyor!

Karayalçın berbat durumda. Hükümetten ayrılır mı?

Ne boş düşünceler! Hükümetten ayrılacak olan hiç zamlar toplantısına gider mi?

Oy dağılımı: DYP yüzde 22.83, ANAP yüzde 21.13, RP yüzde 18.02, SHP yüzde 13.07, DSP yüzde 8.56, MHP yüzde 8.13, diğerleri yüzde 8.26.

Halk uyardı:

Oyları büyük oranda artan ve 25 ilde belediye başkanlığını kazanan (İstanbul ve Ankara dahil) Refah Partisi seçimin tek galibi!

Gerçek bu. Çiller, Karayalçın ve Yılmaz yenilen liderler.

Çankaya'da seçim gününe kadar gelip geçen irdelemeleri, tartışmaları veya umutları bir başyazısının ilk paragrafı tam bir fotoğraf sadakatiyle yansıttı (29 Mart 1994):

"Evet, DYP kazançlı çıktı. Durumunu korudu. Çiller artık, seçim öncesine göre çok daha güçlüdür. Refah Partisi'ne gelince... Bu parti daha da büyük bir 'zafer' kutlamayı hak etmiştir." (Altan Öymen, Milliyet)

Tabii Milli Gazete "Türkiye'nin üçte ikisi RP'li belediyeleri tercih etti" diye övünüyordu.

Necmettin Erbakan ise Refah'ın oylarını yüzde 100 oranında artırdığını savunarak "DYP, ANAP ve SHP'nin sırtını yere getirdik. Derhal erken seçime gidilmelidir" diyordu. Elbet haklıydı.

Cumhuriyet, RP'nin 'önlenemeyen yükselişi'ni ikinci büyük manşette verirken, büyük manşette "Seçmen solu uyardı" başlığını kullanıyordu.

Sabah: "Refah depremi!"
Hürriyet: "Refah şaşkınlığı."
Aydınlık: "Oyları 'terör' belirledi."
Zaman: "SHP'siz koalisyon gündemde."

14

Emel Yatmaz, ısrarla "Nasılsınız?" diye soruyor.

"Doğrusu 'iyiyim' diyemem" dedim. Sabahtı. Seçimden sonraki gün (28 Mart 1994).

Demirel, elinde Sedat Ergin'e verdiği ve 27 Mart günü yayımlanan demecin küpuru, Ömer Tarkan'la konuşuyor. Bu demeçte Cumhurbaşkanı, oyları yüzde 40'a düşen bir hükümetin tartışılır hale geleceğini söylüyor. Fakat, Demirel bugün bu demeci başka türlü yorumluyor. İki partinin oyları toplam yüzde 40'ı bulmuyor. Yüzde 36'larda!

"Ben" dedi Demirel: "Dünyanın hiçbir yerinde oyları yüzde 40'a düşenin hükümet olamayacağını 1989'daki (ANAP'ın) durumunu anlatmak için söyledim. Yoksa bugünü anlatmak için değil..."

Eh, vaziyet biraz tuhaftı ama, anlaşılıyordu. Demirel, iki ortağın toplam oylarının o kadar düşmüş olmasının hükümetten çekilmelerine yol açmayacağını savunmaya hazırdı.

Oysa, TRT'de seçimleri ve sonuçlarını anlatan Can Okanar ile Cüneyt Canver ikilisi yüzde 40'a takmış. Demirel, "Önüne kim gelirse 'Cumhurbaşkanı yüzde 40 dedi', diyor ve 'ne dersiniz' diye soruyor" diye ikiliden yakındı.

Bu arada Tarkan, hemen konuştuklarımızdan çıkardığımız sonucu Demirel'e sundu ve 'il genelinde DYP'nin kırsal alan oylarıyla iyi sonuç aldığını' söyledi.

Bunu söylerken Cumhurbaşkanı'nın kendi hesabına olumlu bir puan yazmasını sağladı: Demirel, "Ben baştan beri DYP'nin il genel seçimlerinde kötü sonuç almayacağını söylüyordum. Hatta Güneri'ye yazmaması için yemin ettirerek DYP'nin seçimden birinci parti çıkacağını söylemiştim" demez mi?

Hayretler içinde Demirel'i izliyordum.

Ömer Tarkan, "Güneri, şimdi bunu yazar mı?" diye sordu.

Demirel ise, kesin bir sesle "Hayır" dedi.

Peki ama, Demirel'e puan kazandıracak böyle bir öngörüyü Güneri niçin yazmasındı ya da yazması niçin istenilmiyordu?

Mehmet Ali Birand'ın 'Çapraz Ateş' programına çıkacaktı Demirel. Bana göre kesin sonuçlar alınmadan böyle programlara çıkmaması daha iyiydi. Emel Yatmaz da aynı görüşteydi.

Ama Tarkan, "Söz verilmiş bir kere" diyordu. Hatta kimi sorular arasında örneğin yüzde 40 olayının sorulmasında ve Güneri'ye verdiği yanıttan söz edilmesinde direniyordu.

'Çevre' ikiye bölünmüştü ve Demirel, şimdi programa çıkıp çıkmamakta duraksıyordu.

"Çapraz Ateş'i yeğlerseniz; ötekilere, Kanal D'ye, öteki televizyonlara ne diyeceksiniz?" dedim.

Mehmet Ali'ye "Öteki televizyonlar bir şeyler istiyor, bu nedenle Çapraz Ateş'i bir yana bırakmak gerekiyor" denilebilirdi. Üstelik Demirel, fiili politika yaparken konuşmak için seçim sonuçlarını beklerdi.

Şimdi neler olacaktı? Demirel, "Bana ve Hüsamettin'e saldıracaklar" dedi.

Gazeteleri gösteriyordu. Bana kalırsa, bir gün sonra basının nasıl vaziyet alacağını veya Demirel'e dolaylı dolaysız nasıl saldıracağını gördükten sonra medyayla konuşmak daha doğruydu. Bugün Milliyet'teki çerçeveli yazı, buna bir örnekti. Söylediğim örnek yazı göze çarpmamış, okunmamış olacak ki, gazete getirildi ve üzerine eğildik.

"Çiller kimleri yendi?" başlığı altında çeşitli öğeler, isimler sayılıyor, ama ikinci maddede aynen şu yazılıyordu:

"Çankaya'dan gelen eleştirileri ve zirvedeki bazı hesapları..."

Demirel'in duraksamaları geçti galiba. Bize Bülent Tanla'nın getirdiği son tahmini okudu:

Aklımda kaldığına göre Tanla'nın tahminlerinde tek tutan sonuç, RP'nin aldığı sonuçtu. Yüzde 17 diyordu. DYP düşüyor, ANAP ise DYP'yi geçiyor ve SHP yüzde 18'lerde!..

Cumhurbaşkanı, Tarkan'a "Mehmet Ali'ye programı yapamayacağımızın nedenlerini anlat" diye görev verdi.

"Ömer çok iyi anlatır Mehmet Ali'ye neden vazgeçtiğinizi programdan" dedim.

Ömer çıkınca ben isteyerek yanında kaldım. "Bakınız efendim" dedim; "şu gazetecilerle sık sık konuşmayı zaten istemiyordunuz, acaba daha aza indirmeyi düşünür müsünüz?"

Oysa, Cumhurbaşkanı gerek duyduğu zaman gazetecileri arayabilir ve konuşabilirdi. "Diyorsunuz ki; 'Sedat Ergin söylediklerimi doğru ve tam yazmamış.' Konuşmaları kaydettirseniz. Ayıp değil ki bu. Dünyanın her yerinde geçerli bir yöntem. Yarın yanlışlıklar olursa düzeltme olanağı bulmak için başvurulan bir yöntem."

Demirel, yanıtlamayı istemediği irdelemeleri ya da soruları susarak geçiştirirdi. Sustu. Ama Emel Yatmaz, eliyle bir telefonu gösterdi ve "Bu teybe bağlı" dedi. "Beyefendi buradan konuşsun, santrale söylerim, arayanları bu telefona bağlar" diye ekledi.

Demirel yine sustu. Sanki odada o yoktu, biz ikimiz, Emel'le ben konuşuyorduk aramızda.

Demirel'e, "Bu sonuçlardan sonra artık bu kadın şımaracak. Herkesin yargısı bu" dedim. Daha açık söyleyemezdim:

Bu seçim sonuçlarından sonra 'Çiller Demirel'i de takmayacak ve bildiği yolda hareket edecekti.'

Hele RP şaşkınlığı? Toplumda 'türban ve irtica korkusu' başlamıştı.

Demirel, iki can alıcı noktada yine suskunluğunu korudu:

Kadın şımaracaktı. İrtica korkusu toplumu saracaktı!

RP gerçekte en az yüzde 9 yeni oy kazanmıştı. 1991'de MHP ile girdi seçime. Yüzde 16 oy aldı. Şimdi MHP yüzde 8 alıyor. Demek ki RP kendi başına yüzde 9-10 yeni oy almıştı.

Üstelik, Çiller'i 'İndirmekle' ilgili bütün senaryolar artık iflas etmişti.

Çiller, şimdi 'başkalarını indirmekten' söz edebilir, bu yolda düşünebilirdi.

Sağ ve sol karmakarışık.

Ya hükümet sorunu? Demirel'e "Artık erken seçim de, hükü-

met bunalımı da görünmüyor. 1996'ya kadar" dedim; genel seçim tarihine kadar demek istiyordum.

"Hükümeti kimle kuracak DYP? ANAP'la olmaz."

Demirel, "Olmaz" diye bana katıldı.

Ve... Çankaya Basın Merkezi Cumhurbaşkanı Demirel'in şu açıklamasını kamuoyuna duyurdu.

Demirel'in televizyonlarda görüşmeme kararından sonra kaleme alınan bu açıklama kısaydı ve sadeydi:

"Vatandaşlarımız, büyük bir olgunlukla sandık başına giderek görevlerini en iyi şekilde yapmışlar ve yerel yöneticilerini seçmişlerdir.

Milletimizin teveccühüne mazhar olup seçim kazanan tüm büyükşehir, ilçe ve belde belediye başkan adaylarını, il genel meclisi üye adaylarını, muhtarları, ihtiyar heyeti üyelerini şimdiden kutluyor, kendilerine görevlerinde başarılar diliyorum.

Ülkemizin her köşesinde vatandaşlarımızın gösterdikleri olgunlukla demokrasiye sahip çıkmış olmaları her türlü övgünün üzerindedir. Halkımıza teşekkür ediyorum.

Sonuçlar halkımıza hayırlı, uğurlu olsun.

Halk görevini yapmıştır. Şimdi hizmet sırası seçilenlerdedir."

15

Seçimden sonra, ikinci gün. RP'nin 'zafer günleri' (29 Mart 1994).

Salı. Çiller grupta konuşacak. Demirel ise Mısır'a teslim edilecek F-16'ların törenine katılmak üzere helikopterle Köşk'ten ayrıldı.

Balıkçı kazağını çektim. Oh be! Kravatsız giyim ne kadar rahat!

Dün gece Melih Gökçek Sincan ve Etimesgut'tan gelen oylarla atağa geçti ve SHP'ye 4.000 oy fark attı. Bayraklarla donanmış RP otobüsleri Köşk'ün çevresinde turluyor ve durmadan kornalarını çalıyorlar.

Sabah SHP'nin toparlandığı haberi geldi. Ama Cumhuriyet bana, anakentte RP'nin önde gittiği haberini veriyor. Dün akşam üzeri Köşk'teki manzarayı anımsadım:

Demirel'le kısa bir görüşme yapma olanağını bulabildik. Dışişleri Danışmanı Mithat Bayrak Tahran'a Büyükelçi gidiyor, onun ayrılış törenine katıldık.

Demirel sonuçlar üzerinde bir yorum yapmıyor. Ben yüzde 25'ler dolayında seyreden DYP oylarının giderek düşeceğinden, RP oylarında yükselme olasılığından söz ettim.

Televizyonu açtırdı. TRT 1'deki sonuçları izledik. İstanbul, RP'nindi!

Fakat Ankara'dan umutluyduk.

Demirel, duruyor duruyor ve sonra RP'nin oy depremine sözü getirip;

"Batıya nasıl anlatacağız? 'Köktendincilik –fundamentalizm– Türkiye'de gelişti' diyecekler. Bu durum para işlerini de etkileyecek" diyordu.

Ne var ki, Romanya dönüşü Çiller için "Felaket, felaket bir kadın" nitelemesi yapan, Başbakanlıktan 'grup hareketiyle' indirileceğini söyleyen Demirel, artık bu konulara girmiyordu.

Bugün TAİ tesislerinden –programa göre– saat 14.00'te dönecekti.

Saat 12.00'ye doğru santral Demirel'in 'acele' beni çağırdığını söyledi, şaşırdım. Sırtımda balıkçı kazağı!

"Beni fena yakaladınız" dedim yeni binadaki çalışma odasına girerken.

Ses etmedi. Necdet Seçkinöz yanında oturuyor:

"Nedir son vaziyet Ankara'da? Çok tedirgin oldum. Bıraktım töreni hemen döndüm" dedi.

CA: "Ankara bir geliyor, bir gidiyor. Dün RP öndeydi, bugün SHP'nin toparlandığı söyleniyor."

Ömer Tarkan geldi, ona sordu Demirel. Ankara net olarak bilinmiyor. Genel tabloya göre DYP yüzde 22.10, ANAP yüzde 21.04, RP yüzde 18.77!

CA: "DYP iniyor."

SD: "Artık fazla inmez."

CA: "ANAP ile DYP arasında yüzde 1-1.5 fark var. Çiller büyük zaferi nasıl ilan edecek?"

SD: (Rakamlara baktıktan sonra) "Ne zaferi? İstanbul'dan başka; Bursa, Adana, Konya gibi büyük kentleri kaybetmiş. Neresi zafer bunun? Neresi büyük başarı?"

Sesi hiddetliydi. Bana döndü (sanki basını ben temsil ediyormuşum gibi);

"Sizin arkadaşlarınız" dedi: "İlk gün bu kadını şişirdiler. Zafer kazandı dediler. Ve bana yüklendiler."

Sanki bu yazıları ya da başlıkları ben yazdırıyormuşum gibi bir ifadeyle konuşmasına itiraz ettim:

"Sizin arkadaşlarınız derken basını kastediyorum, basın demek istiyorum" diye düzeltti.

Basında, alınan sonuçtan Demirel'i sorumlu tutan ya da Demirel'e bulaşan yazılara bozuk. "İkinci gün Çiller'in büyük bir zafer kazanmadığının farkına vardılar" dedim.

Eleştiriye hiç dayanamıyordu. Hele kendisine çatılmasını, eleştirilmesini 'haksız buluyordu.'

'Ankara'nın, Atatürk'ün başkentinin RP'nin eline geçmesinden çok rahatsız' görünüyordu.

Durmadan RP'nin aldığı sonucu Batıya nasıl anlatacağımızı, "Fundamentalizm geliyor" diye gaygara koparacaklarını ve sonunda ekonominin gereksindiği 'para işinin' bu nedenle aksayacağını söylüyor, yineliyordu.

Ömer Tarkan yeniden geldi. SHP adayı Göymen'in eşini bulmuş, konuşmuş, "6 bin aleyhimize fark var. Seçim Kurulu'na itirazda bulunduk" demiş.

Demirel'in yüzü biraz daha asıldı.

Esat Kıratlıoğlu'nun Çiller'le ilgili sözlerini izlemiş televizyonda. Tam o konuya değinecekti ki; televizyondan Esat Kıratlıoğlu'nun seçim bölgesi olan Nevşehir'in sonuçları açıklandı:

DYP, Nevşehir'i yitirmişti!

"Çiller'e niçin bu kadar yağ yakıyor" diyecektim ki; Demirel, "İşte sonuç budur" dedi ve eliyle televizyondaki Nevşehir sonucunu gösterdi.

Biz yanından ayrılırken Tarkan'a "Bana sonuçları getirin" dedi.

Saat 15.00 dolaylarında Melih Gökçek'in (RP) zaferi ilan edildi. Hemen ardından Köşk çevresinde RP otobüsleri korna çalmaya, parti bayraklarıyla gösteriler yapmaya başladı.

Asıl sorun; sol oylardaki oranın düşmesiydi. 1983'te sol oylar yüzde 30.5 iken, hatta 1989'da yüzde 37.7'ye yükselmişken, 1994'te yüzde 24'e düşüyordu.

Felaket!

Tabii, çeşitli söylentiler yayılmaya başladı. Örneğin, Aydın Doğan, "Çiller'in oylarının düşmesi durumunda DYP'den bir grup milletvekilinin ayrılarak ANAP'a geçeceğini ve ANAYOL hükümetinin kurulmasına olanak sağlayacağını" söylemişti.

Oysa, yüzde 27 oy bekleyen Mesut Yılmaz, bu sonuçlar karşısında ANAYOL hükümetinin yattığını öne sürüyormuş.

Demirel haklı çıkıyordu. Dış dünya seçim sonuçlarını şaşırtıcı buluyordu. AFP ajansı, yorumunda, yerel seçimleri, Çiller'in başarısı, İslamcının şaşırtıcı atağı' diye niteliyordu.

16

RP'nin 'zaferini' Demirel yorumladı:

CA: "Güneydoğu'da RP'nin seçimleri almasındaki neden?"

SD: "Kürt örgütleri RP'ye verilmesini istedi."

CA: "PKK'nın etkisi oldu mu?"

SD: "Kürt örgütlerinin ve hareketlerinin hepsinde PKK vardır."

Aynı gün, akşam üzeri.

Kulislerde yeni hükümetten söz ediliyordu. DYP'nin SHP'den kurtulmayı istediği, Münif İslamoğlu ile Coşkun Kırca başta, birçok milletvekilinin ANAP'la biraraya gelmeye yöneldikleri konuşuluyordu.

Sağ parti DYP, sol SHP'den kurtulmalıydı!

Demirel yine suskun kaldı.

Zaten yanıt verecek, yorum yapacak durumda da değildi.

Seçilen belediye başkanlarını aratıyor, onları kutluyor ve arada benimle konuşuyordu. Emel Hanım ve Ömer yoktu, yalnızdık.

Cumhurbaşkanı, iki gündür aynı değerlendirmeyi yapıyor. "Ne zaferi" diye soruyor: "Necmettin (Cevheri) Urfa'yı kaybetmiş. Esat Nevşehir'i. Büyük kentlerde DYP'nin oyu yüzde 13-15. Neresi zafer?"

Bugün de gazetecilerle konuşmamış, memnun. Ayağa kalktı bir ara. Düşünceli olduğu veya bir şey söylemek istediği zamanlardaki gibi.

Ulus meydanında tekbir sesleri... Şehirde RP konvoyları ve müthiş bir devinim. Anımsatınca bunları;

"Olsun bunlar. İyi olur. Tepki meselesi" dedi.

CA: "Allahtan bu seçim yerel bir seçim. Ya genel seçim olsaydı. Hiç değilse sonuçlar, RP'nin yükselişine bir alarm, bir işaret."

SD: "Evet. SHP'nin, DYP'nin, ANAP'ın bu hale gelmesindeki neden, nedir biliyor musun? DEP dokunulmazlıklarını seçimden önce kaldırdılar. Sonra sonuç bu oldu.

Kürt + din faktörü sonucu böyle yaptı. RP'ye kazandırdı."

17

Öğle üzeriydi. Demirel'in yanından ayrıldık. Koridorda yürüyoruz.

Demirel'in RP'nin önlenemez yükselişinden duyduğu kaygılar kafamızı tırmalıyor. Ömer Tarkan;

"Şimdi RP belediyelerde... sonra iktidara gelir. Ve albaylar... desteklenir" dedi.

Yüzüme baktı.

"Ben, köktendincileri asla desteklemem" dedim.

18

RP'nin seçimlerde öne fırlaması toplumda da kimi tepkilerin başlamasına neden oluyor. Akşam üzeri ikinci görüşmemizde Demirel, Bedrettin Dalan'a da öfke kustu:

"'Ben, ben' dedi. Partiyi bir yana attı ve işte, bu hale geldi" diyor.

Bir ara basınla konuşmadığı için seçim üzerinde söyleyeceklerinin merakla beklendiğine değindim: "Genel kurallarla konuşacağım" dedi.

Oysa, bu arada Evren Değer bana, Genelkurmay'daki telefonların kitlendiğini ve arayanların RP zaferinden sonra askerlere 'ne yapacaklarını' sorduğunu söyledi.

Cumhuriyet'e faxlar gelmiş: "Atatürkçü vatandaşlar" imzalı.

RP otobüslü gösterilerine yol kenarında toplanan kimi gruplar elleriyle bilinen işareti yaparak tepki gösteriyorlarmış.

Demirel'e, "RP'nin, kazandığı illere 'yeşil il' adı verdiğini, RP'li belediye başkanlarının yapacağı saçma sapan kimi işleri önlemek için o yörelere, illere 'eli sopalı valiler' gönderileceğinin rivayet olunduğunu" anlattım.

Kaşlarını yukarı kaldırdı, indirdi:

"Öyle vali yok ki" dedi. O kadar!

Fakat, DYP'nin seçimi yeterince önde bitirmesinde Çiller'in 'tek başına payı' olduğunu irdeleyen görüşlere fena takmıştı. Televizyonda kazanan ve kaybedenleri içeren tablolar geçtikçe; Demirel, kırsal alandaki kazanımların Çiller'e ait olmadığına işaret ediyor ve "Bunları Çiller mi kazandı?" diye soruyordu.

Hele Esat'tan veya Nahit Menşete'den bahsetmek istediği zamanlar;

"Benim eski arkadaşlarım" diyordu. Kırgın ve kızgındı.

Bana göre; işlerin bu noktaya gelmesinden, direksiyonun elinden çıkmış olmasından (belki de) yılgındı!

Akşam üzeri biraz daha düzgündü. İşlerin nasıl düzeleceğini bir öykü ile açıklamak istedi:

"Hazer kıyısına vali tayin edilmiş. Adam baskı kurmuş, halka eziyet ediyor. Bir gün çıkmış, konuşurken 'şunu yaptık, bunu yaptık' derken halk;

'Vali gitsin, vali gitsin' demiş.

13 Haziran günü benim arkadaşlarımın getirdiğini aşmak lazım" dedi.

İsim vermiyor ama, hâlâ –olanaksızlığının bilincinde– Çiller'i

tasfiye etmek veya Çiller'i aşmak gerektiğine değiniyor.

İyi ama, nasıl?

Ben artık formül bulamıyorum.

O günkü notlarıma göre; Demirel iki noktada belirgin keyifsizlik yaşıyor.

Çiller'in oylarını 'zafer' diye nitelemesine; RP oylarının yükselmesine ve Ankara'yı kazanmasına!

RP'nin seçimi kazanan parti olduğu kesinleşir gibiydi.

Bir 'RP zaferi'!

Demirel;

"Ne yapalım? Bir kez milli iradeye inandık" dedi.

Sonuçlara katlanmak gerektiğini açıkça söylemedi ama, bunu söylemek istiyordu.

19

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü "Seçimlerin ilginç sonuçlar çıkardığını" söyledi.

BBC ise, Demirel gibi düşünüyor: "RP'nin tırmanışındaki en büyük etken, DEP'in seçimden çekilmesi" diyor.

AFP: "Türkiye'de İslamcıların başarısı, siyasi atmosferde şok etkisi yarattı."

Almanya'nın Sesi: "Seçimler Türkiye'nin siyasal yapısını ciddi şekilde değiştirdi."

Dışişleri Bakanı Kinkel: "Türkiye'nin Kürt sorununu daha fazla hasıraltı etmesinin doğuracağı sakıncalara işaret etti."

Artık Erbakan konuşuyor:

"Herkes Refah iktidarına hazır olsun. RP denenmeden huzur ve barış olmaz. Seçimleri iki dereceli yaparlarsa her yer Sultanbeyli olur. Bir hanımın başını kim zorla açmak isterse karşısında bizi bulur."

Diye diye genel seçimlere, genel seçimlerden sonra köktendinciliğe yönelinen günlere ve 28 Şubat'a gidiliyor.

DSP lideri Ecevit:

"Adresim DSP. Solda toparlanmaya benden katkı bekleyen

herkesi DSP'ye çağırıyorum. DSP artık solun birinci partisi. Sol oyların toplamındaki büyük düşüş yalnızca SHP'den kaynaklanıyor. Yürürlükteki seçim sistemi ile ilk genel seçimde RP, azınlığın oylarıyla tek başına iktidara gelebilir."

ANAP lideri Mesut Yılmaz:

"Bu seçimler 1960'tan bu yana yapılan ilk şaibeli seçimlerdir. Doğruluğu ve dürüstlüğü uzun zaman tartışılacak olan bu seçimler Türk demokrasisinin yüz karasıdır."

'ANAYOL'a Yılmaz'ın bakış açısı:

"Suni birleşmeler radikal partilere yarar" (30 Mart 1994).

Ve... Milli Gazete'nin manşeti:

"RP yerel yönetimler bayramını kutluyor."

Büyük manşet:

"Refah Dönemi Başladı."

Evet, Refah dönemi başlıyordu, ama ne başlangıç ve ne son!

20

Seçim ve sonuçları hâlâ gündemin ilk maddesi.

Sonuçlar kesinleşmedi. Üçüncü gün. DYP ile ANAP arasındaki fark giderek kapanıyor. (30 Mart 1994) 17.30'a kadarki sonuçlara göre iki parti arasında ancak binde 4 fark var.

Diğer konu; Demirel'e de daha sonra söylediğim gibi, 1946'dan beri seçimlerde işitilmeyen, tartışma konusu olmayan bir içerik taşıyor. Ankara'da, hatta yurdun çeşitli bölgelerinde ya çöplüklerde ya da sandıkların bulunduğu okullarda gizlenmiş torbalar, yakılmış oylar, mühürler ve ıstampalar bulundu.

Bunlar, seçimlerde hile yapıldığını gösteren işaretler.

Evet, demokrasiye geçildiğinden beri ilk kez bir seçimle ilgili olarak 'hile, şaibe' sözleri duyuluyor.

Böylesi bir gölge demokratik rejimin üzerine bir kez düştü mü, gerçeği bulsak ve hile olmadığını saptasak bile, bunu, ne Batıya ne de halka anlatabiliriz.

Akşam bir saate yakın birlikte olduğum Cumhurbaşkanı'na

bu kaygımı söylediğimde yadsımadı. Ama şu anda Cumhurbaşkanı olarak yapacağı ne vardı ki...

Necdet Bey'le Emel Hanım'ın da bulunduğu, yalnız kalmadığımız dakikalarda birçok kez telefonla konuştu. Ben yanına girdiğimde sanırım Yaşar Topçu ile görüşüyordu ve Topçu'yu hafif alaya alıyordu. Dinliyor ve Topçu'ya "30 yılda bunları öğrendinse sana daha bir 30 yıl daha gerekir" diyordu. Bir de Çin öyküsü anlattı Topçu'ya:

"Babanın üç oğlu varmış, üçü de doktor.

Birincisi evden dışarı çıkmazmış, şöhreti bu.

İkincisinin mahallede duyulmuş adı.

Üçüncüyü ülke tanımış. Çünkü, birinci doktor hastalığı daha önce keşfedip tedbirini alırmış. İkincisi ise hastalığı saptar, ilacını verirmiş, mahalleli duyarmış.

Üçüncüsü ise keser biçermiş. Şöhreti böylece ülkeye yayılmış.

Sen de üçüncü doktor gibisin."

Partilerin oy yüzdelerini öğrenecektik ki; Çiller aradı.

Konuşmanın seyrinden anladığım kadarıyla çöplüklerde bulunan oylardan sonra şaibe ve hile söylentileri üzerine 'bir şeyler yapıp yapamayacağını' Demirel'e soruyordu.

Cumhurbaşkanı, "Seçimler hâkimlerin denetiminde" dedi: "Hükümetin hiçbir sorumluluğu yok. Yapacağı bir şey de yok."

Bir süre dinledi ve sonra "Atı alan Üsküdar'a geçmiş, boş verin" diye konuştu.

Seçim yüzdeleri sürekli dalgalanıyor: "Şimdi DYP'nin oyları yüzde 21.75'te durursa ne olacak" diyor ve kahkahalar atıyordu. Özal'ın en güçlü zamanında 1989'daki yerel seçimlerde oyların birden yüzde 21.75'e düşmesini ve ondan sonraki olayları anımsıyor, anımsatıyordu.

Televizyonu açtırdı. Haberler. TRT Yüksek Kurulu'nu –Ali Baransel'in başkanlığında– kabul etmiş Demirel. "Basın" dedim, "sizin, medyanın devleti idare etme hevesi ve televizyonlardaki çıplak yayınlar üzerindeki sözlerinize tepki gösterdi. Yüksek Kurul'la yaptığınız görüşmedeki sözlerinize" dedim.

"Yok canım" diye başladı: "Başka ülkelerde de medyanın devleti yönetmek istediğine değinen şikâyetler var."

"Eh, bu da basının yorumunu doğruluyor" dedim.

Gülüştük! Necdet Seçkinöz'le Emel Yatmaz odadan çıktıktan sonraydı. Bana iletilen kimi notlara değindim: Askerler Güneydoğu'da RP'ye oy vermişti. Rivayet bu.

"Olmaz" dedi, kesin bir sesle.

"Olabilir" dedim. Ama kaynak söylemedim. Oysa bu savı, odama gelen Deniz Yaveri Remzi bana söylemiş, 'askerlerin Güneydoğu'da bu yönde oy kullandığını' anlatmıştı.

İkinci Başkan Çörekçi ile Genel Sekreter Tolun Paşa'nın da kimi sözleri yankılanıyordu kulislerde. Güya Çörekçi Paşa "Şimdi elinize yeni bir oyuncak verdik, onunla oynarsınız" demiş gazetecilere.

Bugün toplanan MGK'da RP durumu konuşulmamıştı. "Konunun zemini zaten MGK değil" dedi Demirel.

Yalnız not kartlarına bir süre baktıktan sonra, "Ayak üstü konuşmalarda 'Mademki legal parti, seçime girmiş, oy alınca yapacak bir şey yok' dedim" diyor ki, herhalde bu sözü askerlerle Çiller'e söylemiş olmalı.

Binbaşı Remzi bana "Bugün Çiller'le Cumhurbaşkanı çok iyi, çok samimi idiler" demişti.

Ancak, Çankaya'da çalışmama karşın örneğin kimi gelişmeleri de zamanında öğrenme olanağından yoksun olduğumu, Yalım Erez'in geç vakit gelip Demirel'le uzun uzadıya konuşmasını öğrenemediğim sırada anladım.

Bu sabah Cavit Çağlar'la kahvaltı etmiş. Hınzırlık olsun diye öğrendiklerimi söyleyiverdim. Doğruladı bilgileri. Not kartlarını önüne dizdi. Mademki söz açılmıştı; Erez'in 'hükümetten bir şey getirip getirmediğini' sordum.

Demirel'in anlattığına göre:

Yalım Erez, bugünkü hükümetle bir yere varılamayacağını Çiller'e söylemiş ve ekonomik önlemlerin hemen alınıp uygulamaya geçilmesini tavsiye etmiş.

Demirel ise, SHP ile hükümetin sürmesini istediğini Erez'e

söylemiş. 'SHP'nin dışlanmamasını' salık vermiş ve diyaloga hazır olduğunu belirtmiş.

Bize söylediğini Erez'e de yinelemiş: "RP'nin yükselişinin dışardan para akışını engelleyeceğinden kaygılandığını" vurgulamış.

İşte bu kadar.

CA: "Bakıyorum artık Erez hemen buraya koşuyor!"

SD: "Onların başı sıkışınca buraya koşarlar."

Alay ediyordu. Necmettin Cevheri ve öteki seçim yitirmiş DYP'li kurmaylarla dalga geçiyordu.

"Kürtlerin yurdun her yerinde RP'ye oy verdiğini" yineledi. "Bugünkü MGK önemliydi. Bakalım, özete ne yazacaklar" dedi.

MGK toplantısının özetlerini Köşk'e geldiğinde, bana okutuyordu.

Devleti tanıyordum böylece!

Demirel, MGK toplantısı ve toplantı özetine değindikten sonra şöyle konuştu:

"Güneydoğu'daki tedbirler ve olaylar konuşulduktan sonra, '1994 Eylülünde ne söyleyeceksiniz' dedim. Çünkü, kışın bitireceğiz demedikleri zaman, ilkbahar ve yazın marjinal hale getireceklerini söylüyorlar.

Yine süre mi isteyecekler 1994 Eylülünde? Sonra terör ve televizyon yasalarından söz açtı Kara Kuvvetleri Komutanı. Ben de hemen 'Herhalde, bu yasaların çıkmamasıyla marjinal durumun bağlantısı yok' dedim."

Demirel, iki yasanın çıkmamasıyla terörün sona erdirilmemesi arasında bir bağlantı kurulması veya gerekçe olasılığını 'kibarca' geri çeviriyordu. Çok keyifliydi. Bir kez daha "MGK'nın bugünkü toplantısı önemliydi" dedi.

Askerlere 1994 Eylülünde süre istemeleri olasılığını söylerken, başka irdelemelerine de değindi:

"1991'de iktidara geldiğimde bana 'Planımız var, ama hükümet para vermiyor' dediniz. Ben hemen 1.5 trilyon para verdim. Askerler silah istedi sonra ve bana 'Orada 150 bin askerimiz var, ama kimseyi bulamıyoruz', dediniz. Her istediğinizi verdik."

Cumhurbaşkanı, RP'yi incelemeye aldığını söyledi.

Sonucu 'bana da vermesini' rica ettim. "Veririm" dedi.

Sordum:
"Nedir bu adil düzen?"
Demirel; "Palavra!" dedi.
"Olsun" dedim, "neymiş, ne değilmiş, bir de ben göreyim."

21

Doğu Perinçek, Genelkurmay'ın Güneydoğu'da RP'ye oy verilmesini istediğini öne sürüyor (30-31 Mart 1994):

"Genelkurmay, 27 Mart seçimlerinde özellikle Güneydoğu'da PKK'ya karşı Refah Partisi'ni destekledi."

Demirel, seçimleri il, ilçe, kasaba, hatta neredeyse köy bazında büyüteç altına yatırmış, inceliyor.

(31 Mart 1994) Öğle üzeri, yanına girdiğimde yalnızdı. Sonradan Necdet Bey geldi ama... Gece seçimler üzerindeki çalışmalarını anlattı. "Bazı yerler vardır ki oradaki durum işin çatısını ilgilendirir. Kaybedilmesi çok şey ifade eder" diyor. Örneğin, RP merkezlerde kazanmış, ama ilçelerde seçimleri yitirmiş.

"Bu neyi gösteriyor?" diye sorduktan sonra;

"Köylüden oy geldiğini gösteriyor. İlçelerde durum böyle olunca, gerçek bu oluyor. Sonra siz 'köylülük' diye memleketin çimentosu olan, bozulmamış kitleleri aşağılayacaksınız ha" diye ek yapıyor.

Hükümet sorunu gündeme geldi. Demirel ANAP'ın hükümete girmemeyi yeğleyeceği hesaplarına kesin bir tavır koyarak karşı çıktı:

"Hükümet olabilmek öyle bir şeydir ki ölür insanlar, ölür. Mesela Avni Akyol. Bu, Ecevit'in 12 namuslu adam aradığı sırada gitmek üzereydi. Ben onu markaja aldım, kaldı partide. Sonra Bakan yaptık ya! Şimdi Avni hükümet olunması için (ANAP'ın) ölüyordur ha. DYP, SHP'den ayrılsın, ANAP olur hükümet, mutlaka olur."

Daha sonra bir gazeteci ile –Kurtul Altuğ'du– telefonda konuşurken "Mademki legal partidir. Mademki seçime girmiştir, öyleyse sonucu kabul etmek lazım" dedi. Seçime itirazlara gelince:

"Seçim kurullarının itirazları reddedip sonuçları onaylayacağını" söylüyordu. Bu kadar kesindi görüşü. Seçim akşamı ve seçimden sonraki ilk günkü RP'ye ilişkin kaygılarından eser kalmamıştı. Herhalde MGK'da askerlerle konuştuktan ve onların da sert tepki göstermediğini saptadıktan sonra, daha da rahatlamış olacaktı.

Artık gazetecilerle konuşuyordu. Özellikle gelişmeleri dikkatle izleyip olumsuz tepkilerle karşılaşmadıktan sonra...

Gazetecilerin listesi geldi. Fatih Çekirge de görüşmek istiyordu:

"(Fatih'in başvuru kâğıdını bir kenara koydu) Sen yarına kadar bekleyeceksin Fatih!" dedi.

Ama Zafer Mutlu'ya çıktı ve kısa bir konuşma yaptı. Mutlu da ertesi günü (1 Nisan 1994) Demirel'in seçimle ilgili değerlendirmelerini yazdı:

"Hiçbir değerlendirmem olmadı" diyordu: "Çünkü henüz elimde kesinleşmiş sonuçlar yok. Hele bir gelsin bakalım. Kim birinci, kim ikinci, kim üçüncü. Benim kendime kıstas aldığım muayyen yerler vardır. Onların sonuçlarına bakayım. Bazı ilçelere bakayım. Sonra bir değerlendirme yaparız..."

Mutlu, 'Ankara'da ve İstanbul'da yaşanan Refah şoku' hakkında Demirel'e ne düşündüğünü sorduğunda aldığı ve ilginç diye nitelediği yanıtı da yazıyordu:

"Seçim sonuçlarını herkes kabul etmelidir. Türk Devleti 15 partinin seçime girmesine izin verdiğine göre bu partilerin hepsini devlet nizamına uygun kabul etmiştir.

Seçime sokulmasına izin verildiğine göre herkes bu sonucu kabul etmelidir."

Demirel, benzeri irdelemeleri bana da söylemişti:

"Milli Nizam Partisi mahkemeden sıyrılmış. MSP mahkemeden sıyrılmış. Bu partiyi kapatması gereken kanunlar kapatmamış ve 15 parti seçime girmiş. Aldığı sonucu nasıl kabul etmeyeceğiz?" diyordu bugün.

Yerel seçimler RP'yi iktidara taşıyordu ve böyle bir durum, genel anlamda ve genel olarak devletin önemli kurumlarında nasıl karşılanırdı?

Hiç konuşmuyor, üzerinde fikir yürütmüyor, görüş alışverişinde bulunmuyorduk.

Oysa perşembenin gelişi çarşambadan belliydi.

22

Necdet Bey'le kimi işleri olabilirdi, izin istedim, elimi sıkarken akşam üzeri görüşeceğimizi söyledi.

Ama görüşemedik. Necmettin Erbakan Ankara'da kent turu yaptı. Genç kızlar öyle işaretler yapmış!..

Yeni açılışlar gözlendi. ANAP seçim yüzdesinde DYP'yi yakaladı ve seçim koşulundan vazgeçtiğini açıkladı; DYP ile koalisyona sıcak baktığı haberleri geldi.

Demirel, Başbakan Çiller'le tam 1.5 saat görüştü.

Bugünkü görüşmemizde Demirel'in, ANAP'la DYP arasındaki oy yüzdesinin sürekli değiştiğini işittikçe keyiflendiğine tanık oldum. Nedenini sormadım ama, Demirel bir öykü anlatarak merakımı gidermeye çalıştı:

"Çocuk babasına derste hocadan pekiyi aldığını söylemiş. Babası sebebini sorunca çocuk 'Atın üç ayağı olduğunu bildiğimden' diye cevap vermiş.

Baba, oğluna 'Ama' demiş. 'Atın üç değil dört ayağı var.'

Çocuk anlatmış: 'Benden önceki çocuk bir ayağı, sonraki iki ayağı var, dedi.

Sıra bana gelince 'üç ayağı var' dedim.

Doğruya en yakını ben bildiğim için aferin aldım.'"

Hem öyküyü anlatıyor, hem de beri yandan, kahkahalar atıyor.

Bugün yeni hükümet üzerinde konuşurken Demirel;

"Bu sabah Münif İslamoğlu geldi, konuştuk. O da Bakanlık istiyor. Tam 75 yaşında" dedi. İyi arkadaşıydı. Nitekim, İslamoğlu'nu Çiller 1995 seçimlerinde 'harcayınca' Demirel Başdanışmanı olarak yanına aldı. Ölünceye kadar Köşk'te görev yaptı.

Daha başka irdelemeleri de vardı:

"Coşkun Kırca... Çiller'e söylemediğini bırakmıyordu. O da

Bakanlık peşinde. Münif'le ikisi grupta geçen gün Tansu Çiller'i öve öve bitirememişler. Neden? Bakanlık!"

Notum şu: "İlginç manzaralar!"

23

Batılı gözüyle seçimlerin 'analizi'

Yabancı basının 27 Mart seçim günü ve sonra yayımladığı yorumları önemsiyorum.

Refah'ın iktidara yönelişini Batının nasıl değerlendirdiği, seçim sonrası yorum ve irdelemeleriyle ortaya çıkıyor.

1 Nisan 1994'te elime geçen 'Dış basında 27 Mart 1994 seçimleri' başlıklı toparlamanın metnini aşağıya alıyorum:

> 27 Mart günü yapılan mahalli seçimler konusunda 28 Mart - 31 Mart tarihleri arasında yabancı basında yer alan haberlerde genel olarak seçimlerin olaysız geçtiği, katılma oranının yüksek olduğu, DYP'nin seçimlerden tahmin edilenin aksine başarılı çıktığı, RP'nin bir önceki seçimlere kıyasla aldığı oy oranının iki katına çıktığı ve RP'nin elde ettiği bu sonucun nedenleri ile muhtemel inikasları üzerinde durulduğu gözlenmektedir. Seçimlerle ilgili haberlerde ayrıca, bu vesile ile, Türkiye'nin iktisadi durumuna ve DEP ile PKK konularına da geniş biçimde değinilmektedir.
>
> Mahalli seçimlerle ilgili haberlerden derlenen bazı alıntılar aşağıda sunulmaktadır:
>
> – Seçimler genelde olaysız geçti. (BBC)
>
> – Seçimlere katılma oranı yüksek oldu. (BBC)
>
> – Güneydoğu'da Nevruz'la başlayan yumuşama seçimlere yansıdı. (BBC)
>
> – Diyarbakır merkezde, gerekse çevresinde vatandaşlar oy vermek için sandık başlarında kuyruğa girdiler. Bunun ötesinde yine beklentilerin tam tersine seçimi protesto bir yana, bölge halkı çoğunlukla sandık başına giderek oylarını kullandı. Böylece PKK'nın boykot çağrısı da dikkate alınmamış oldu. (BBC, 27 Mart)

– Seçimleri izleyen çok sayıda gazeteci ve gözlemci, seçimin olaysız ve herhangi bir baskı olmadan cereyan ettiğini açıkladılar. (BBC, 27 Mart)

– Büyük yerleşim yerleri dışında partiler aday değil. Adaylar kendilerine uygun bir parti aradıkları için siyasi olarak bir tabandan, parti tabanından söz etmek mümkün değil ve bu anlamda da şu parti başarılı oldu demek mümkün değil. (BBC, 27 Mart)

– Türkiye'nin yıllardır ve hâlâ düşlediği, Avrupa Birliği'nin tam üyeliğini kazanmak olmuştur. Bununla Atatürk'ün hülyası da gerçekleşecektir. Oysa, Batı rüyasında olanlar, bu ayın seçim kampanyalarında kendilerini Türkiye'nin geçmişi ile bugünkü gerçekleri karşısında buldular. Öte yandan demokratik sistemi pekiştirmek veya ekonomik açılımı gerçekleştirmek ya da insan haklarına saygıyı sağlamlaştırmak için Avrupa kulübüne üyelik kartının elde edilmesinin elzem olmadığını düşünen birçok Türk vardır. (BBC, 27 Mart)

– Kasım 72'de Refah Partisi İstanbul'un kenar semtlerinde yapılan kısmi seçimlerde, skandallarla yıpranmış diğer partiler karşısında 13 milyonluk bu büyük kentin gecekondu semtlerinde yaşayan Anadolu'dan gelmiş göçmenlerin, bu dışlanmış insanların umutlarını pekiştirerek tek siyasi güç olarak ortaya çıkmış ve oyların yüzde 28'i ile beş belediye başkanlığını almıştı. Çeşitli adlar altında 20 yıllık bir geçmişi olan ve ulusal düzeydeki oyların ancak yüzde 10 ila 12'sini alan, 1991 seçimlerinde aşırı milliyetçi sağla ittifaka girdiğinde yüzde 17 oranında bir oy toplayabilen bir parti için şaşırtıcı bir atak.

Refah Partisi, tıpkı İç Anadolu'daki kalelerinde (Konya, Sivas) olduğu gibi İstanbul'un, iktidarı elinde tuttuğu kenar semtlerinde de zor durumda olanlara hizmet ve yardım ulaştırarak son derece etkili bir "belediye İslamcılığı" oluşturmayı ve geleneksel ortak yaşam yapısı ile militan faaliyetler üzerinde kurulu bir doğrudan demokrasi biçimi yaratmayı başardı. Yaşlı karizmatik lideri Necmettin Erbakan, "Batı taklitçileri kulübüne" şiddetle çatıyor; yani "kokuşmuş ve Amerikalıların uşağı olan" diğer bütün partilere çatıyor. (LIBERATION, 27 Mart)

– DEP'in seçimlerden çekilmesi ve ardından PKK'nın boykot çağrısı yapması, sandığa yansımış gibi görünüyor.

Özellikle Bağlar semtinde seçimlere katılımın düşük olduğu

gözlenirken kent genelinde geçersiz oyların çokluğu dikkat çekti. Sandık başına gitmeyenler ve geçersiz oy kullananların yüzdesi sabah saatlerinde yüzde 30-35 civarında iken öğlen ve öğleden sonra ise bu yüzde 40-50'lere ulaştı. (BBC, 28 Mart)

– Nitekim, ANAP'taki büyük düşüş ve büyük il merkezlerinin yerel anlamda kaybedilmesi Tansu Çiller'i rahatlattı, ancak belediyelerde, yerel yönetimlerde İstanbul başta olmak üzere, illerden gelen sonuçlar Güneydoğu Anadolu, Karadeniz ve Orta Anadolu'daki RP'nin tırmanışı yerel seçim anlamında bu seçimde en başarılı çıkan partinin de Refah olduğunu gösteriyor. Yani Erbakan ve arkadaşları uzun süredir seçenek olma iddiasındaydılar. Ayrı bir yaşam biçim öngörüyorlardı. Adil düzen diyorlardı ve bu propagandalarının etkili olduğu gözleniyor. (BBC, 28 Mart)

Özellikle, büyük kentlerdeki yoksullaşma da dikkate alınırsa, İstanbul, bunu, bu sonucu veriyor. Burada Refah'ta ciddi bir tırmanış var. Bu aynı zamanda merkezdeki partilerden bir kaçış ki, daha önce Türkiye'yi de çalkalandıran İtalya benzeri temiz toplum olayı gibi... O zaman da İtalya'da yerel seçimlerde radikal uçlara kayma gözüküyordu. Şimdi Türkiye'de de benzer bir süreç var.

O zaman ilk genel seçimlerde Refah etkisini daha da artıracak demektir. (BBC, 28 Mart)

– Türkiye'de yapılan yerel seçimlerde Başbakan Çiller'in mensup olduğu partinin seçimlerde büyük yenilgi alacağı tahmin ediliyordu. Ancak DYP, aldığı yüzde 25 oy oranı ile en güçlü parti olduğunu ispatlamıştır. Bu da hükümetin Kürtlere karşı uyguladığı sert politikanın onaylanması anlamına gelmektedir. Çiller'in politikasının askerlerin desteğine bağlı olduğunun da Almanya'da bilinmesi gerekir. Refah Partisi'nin, oylarını hemen hemen iki misline çıkarmış olması da son derece şaşırtıcıdır. Muhtemelen Ankara ve İstanbul'da bazı belediye başkanlıklarını kazanacaktır. Çok şaşırtıcı bir şey varsa o da, Kürtlerin bulunduğu bölgelerde bu köktendinci partiye oy verilmiş olmasıdır. (RTL, 28 Mart)

– Refah Partisi İslamcıların yüzde 17.06'lık oy oranı ile beklenen sonucu elde ettikleri belirtiliyor. Muhafazakâr ve dinci sağın, özellikle ülkenin doğusunda güçlendiği, Milliyetçi Hareket Partisi ta-

rafından temsil edilen aşırı sağın belirgın bir ilerleme kaydettiği ifade ediliyor.

Oylama solun bozgununu doğrular gibi. Sosyal Demokrat Halkçı Parti Kasım 1991'de yapıan genel seçimlerde aldığı yüzde 20.8'lik oy oranına kıyasla sadece yüzde 11.83'lük oy elde ettiğine göre, yolsuzluk davalarının bedelini ödedi. Refah Partisi, her zaman solun işine yarayan mevcut düzene karşı protesto mahiyetindeki oylardan öncelikle faydalanan parti olarak ortaya çıkıyor. Bu seçimlerin bilinmeyen en önemli unsurlarından biri, adaylarını çekmeyi tercih eden Demokrasi Partisinden (Kürt yanlısı) mahrum kalan Güneydoğu'nun Kürt halkının tepkisi idi. Bölge halkı, toplu halde, Diyarbakır Belediye Başkanlığını alan Refah Partisi'ne oy verdi. (LE MONDE, 28 Mart)

– Türkiye Refah şokunu yaşıyor. Doğu ve Güneydoğu'daki illerin çoğunun belediye başkanlığını kazanan Refah Partisi İstanbul ve Ankara zaferleri ile ülkede yaşayan herkesi hayrete düşürdü.

Kimilerine göre bu, merkez partilerden umduğunu bulamayan seçmenin tepkisini göstermesini, kimine göre işsizlik ve enflasyondan bıkan kitlelerin kurtuluşu İslamda bulması, kimine göre ise PKK'ya duyulan tepkinin ortaya çıkışı. Nedeni hangisi olursa olsun, Türkiye'nin iş ve kültür merkezi İstanbul ve Türkiye'nin yönetim merkezi Ankara bundan sonraki beş yıl boyunca İslamcı Refah Partisi tarafından idare edilecektir.

Kuşkusuz Refah Partisi'nin belki kendisinin de beklemediği boyuttaki bu başarısının altında merkez sağ ve sol çizgilerin siyasi parçalanmışlığı yatıyor. Siyasi parçalanmışlık içinde RP'nin yüzde 20-25 dolayındaki oy oranları ile yönetime geldiği şehirlerde siyasi tansiyon da giderek artıyor. (ALMANYA'NIN SESİ, 29 Mart)

– Özellikle bazı siyasi gözlemciler, bu seçimlerin ayrı bir öneminin RP taraftarlarının artmasından kaynaklandığını düşünüyorlar. Gerçekten söz konusu partinin oylarının artması bir taraftan ülkedeki liberal ve laik partilerin kaygılanmalarına yol açarken, diğer taraftan da kendini laik sistemin koruyucusu olarak gören Türk Ordusunun da endişelenmesine sebep oldu.

Nitekim, yine aynı gözlemcilere göre, Türkiye'de yasal olarak faaliyette bulunan tek İslamcı parti olarak RP'nin oylarının artması,

halkın ülkedeki sosyal ve ekonomik problemlerin çözümlenebilmesi yolunda bu İslamcı partiye yöneldiğini sergilemekte. Fakat yine de son belediye seçimlerinin sonuçları, Türkiye Hükümeti açısından daha fazla oy kazanmayı başaran muhalif partilerin erken parlamento seçimleri istemeleri durumunda daha bir önem kazanacaktır. (TAHRAN RADYOSU, 29 Mart)

– Politikacılar, profesyonel uzmanlar ve diplomatlar, Refah Partisi adayı Tayyip Erdoğan'ın İstanbul'da kaydedeceğini, zaferin ise Türkiye'nin uluslararası konumuna ciddi bir darbe olacağını ve Avrupa Birliği ile daha yakın ilişki için verdiği çabalarını gerileteceğini söylemişlerdir.

Türkiye'nin en çok batılı olan şehrinde çok fazla özgür olarak tanımladığı eğlence yerlerini yasaklamakla tehdit eden ve kadının rolü hakkında sert bir şekilde muhafazakâr görüşe sahip olan İslamcı parti ağır yürüyen sayımlarda toplam oyun 17.8'ini almıştır. Bu rakam, 1991'deki hissesine eşittir. Ancak, söz konusu seçimde, bir başka dinci parti ve milliyetçi grup ile güçlerini birleştirmişti.

Siyasi yorumcular ve diplomatlar, çoğunluğun muhafazakâr olduğu ülkede, genelde solculara giden protesto oylarının İslamcılar tarafına çekildiğinin görüldüğünü söylemişlerdir.

– Refah Partisi köylerde ve özellikle İstanbul olmak üzere şehirlerin gecekondu bölgelerinde, destekleyenlerini çok yüksek derecede bağlılık içinde ve parti için çalışmaya hazır olma konusunda ilham vermekle övünmektedir. Bu, güven ve coşku eksikliği gösteren orta yol partilerle Refah Partisi arasındaki farkı göstermektedir.

Necmettin Erbakan başkanlığında Refah Partisi İslam dünyası ile daha güçlü bağları savunmaktadır. Partinin sözcüsü, konuşmalarında ve mülakatlarında, bazen açıkça, modern Türkiye'nin kurucusu Kemal Atatürk'ün Türkiye'nin geleceğinin laiklik ve batı ile yakın ilişkilerde olduğu yönündeki fikri ile mücadele eder görünmektedir. (NEW YORK TIMES, 29 Mart)

– Türkiye Başbakanı Tansu Çiller, ülkenin 1980 askeri darbesinden bu yana yaşadığı en kötü sosyal ve ekonomik krize karşın, yerel seçimlerde liderliğine karşı öne sürülen tehdidi püskürttü.

Yerel seçim sonuçları, onun Ayrılıkçı Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı sürdürdüğü sertlik yanlısı tutumunun doğrulanmasıdır.

Popüler bir gazetenin yazarı olan Yavuz Donat köşesinde şöyle yazdı: "Diğer partiler birbirlerini suçlarken, Refah alternatif oldu." Donat, seçimlerin esas galibinin Refah olduğunu da belirtti. (THE GUARDIAN, 29 Mart)

– İslamcıların Türkiye'de yapılan seçimlerde aldıkları oyların sürpriz sayılabilecek şekilde artışı Refah Partisi adaylarının büyük kentlerin banliyölerinin yanı sıra ülkenin doğusunda Türk ve Kürt köylerinde de göreve gelmesini sağladı.

Ancak Türkiye, son derece gergin bir şekilde laik olan orduya karşın ne Cezayir'dir ne de Mısır. 60 milyonluk halkın büyük bir kısmı din ve devletin ayrılması gerektiğine inanmaktadır ve Refah Partisi'nin içinde bu inancı taşıyanların sayısı yüksektir.

Sonuçta, Refah tüm Türkiye'de üçüncü partidir. Toplam oyların yüzde 18'ini almıştır, bu oy oranı ile yüzde 21 oranında oy alan Anavatan ve yüzde 23 oranında oy alan DYP'nin arkasında gelmektedir. Bu oranlar, orta vadede Başbakan Tansu Çiller'in geleceğini garanti altına almaktadır.

Üstelik, Türkiye'deki İslamcı hareket de son derece geniş kapsamlıdır. Bundan 70 yıl önce Mustafa Kemal Atatürk tarafından laik ve batılı temeller üzerine kurulan laik cumhuriyetin başkentinin belediye başkanlığını kazanmasına kıl payı kalmış olan Refah Partisi adayı, seçim tanıtım kampanyasında İslamdan söz etmedi. Bunun yerine, yönetimde yeterlilikten söz etmeyi yeğledi.

İslamcılar, ana sol ve sağ eğilimli partilerin rüşvet ve skandalları sonucunda serpildiler. Refah Partisi ayrıca, 20 yıl önce yüzde 5 olan seçmen sayısını yüzde 15'lere çıkarırken, kendi fandamentalist azınlığı içinde de bölünme tehlikesiyle karşı karşıya. (THE INDEPENDENT, 29 Mart)

– Ulusal düzeyde alınan sonuçların parlamentodaki güç dengesine doğrudan etkisi yok, ancak sonuçlar, Başbakan Tansu Çiller'e, son derece ihtiyacı olan seçmen desteğini sağlamakta. Sonuç, Anavatan Partisi lideri Mesut Yılmaz için beklenmedik bir yenilgi niteliğinde. Yılmaz, bu seçimlerin iktidar için bir referandum niteliğinde olacağını öne sürmüştü. Ekonomik politikalarına hemen hemen her yandan gelen eleştirilere karşın kırsal kesim seçmeninin ulusal canlanma için en fazla ümit bağladığı kişi Başbakan Tansu Çiller.

Sonuçta Çiller'in yasa ve düzen platformuna dönülmesi adımı, özellikle Kürt milletvekillerine karşı atılan yasal adımlar sonuç verdi. Bu adımlar, DYP'nin geleneksel olarak güçlü olduğu Anadolu'nun kırsal kesiminde ve Ege bölgesinde önemli ölçüde destek buldu. Güneydoğuda isyancı mevzilerine karşı uzun zamandan beri hazırladıkları bahar saldırısını başlatacak olan askerler, oylama sonuçlarından memnun. Bu sonuçlar güvenlik güçlerinin Kürtlere karşı, uluslararası eleştiriler olsa da, sertlik yanlısı tutum belirlemesine de verilen oy demek. Seçimlerden çıkan bir diğer sonuç da, Refah Partisi'nin Kürt bölgelerinde güçlü bir görünüm sergilemesi. (FINANCIAL TIMES, 29 Mart)

– Başbakan Tansu Çiller'in Doğru Yol Partisi'nin Türkiye'de pazar günü yapılan belediye seçimlerindeki başarısı, oyların kısmi sayımına göre yüzde 24'tür.

Bununla beraber, bu galibiyet izafidir. DYP, 1989 yılındaki belediye seçimlerinde kaydettiği yüzde 25.6'ya göre bu defa skorunu geliştirmedi. Ama yönetimin bozukluğu ve ekonomik bilançonun kötü olması karşısında bu skor, zafer sayılabilir.

Seçimlerin büyük galibi, Necmettin Erbakan'ın Refah Partisi'dir. Refah Partisi 1984 belediye seçimlerinde yüzde 3.5, 1989 seçimlerinde yüzde 9.7 ve bu pazar günkü seçimlerde yüzde 18 oy elde etti.

Bu sonuçla, güçlenen ve iktidara katılmayı hedefleyen Erbakan, erken seçimlerin yapılmasını ve bugünkü koalisyon hükümetinin istifasını istedi.

RP, Kürt ayrılıkçıların boykot kararından ve Kürt yanlısı Demokrasi Partisi'nin yarıştan çekilmesinden yararlanarak, ülke içindeki pozisyonunu muhafaza etmiş görünüyor. Solda SHP'nin taraftarlarının, sağda ise Turgut Özal zamanındaki, liberalizm ile İslamiyeti birleştirmeye çabalayan ANAP'ın –ki Mesut Yılmaz zamanında bu söz konusu değildi– taraftarlarının oylarını aldı.

Laiklik taraftarlarının kâbusu olduğu gibi, RP bir gün batı kampının da kâbusu olabilecektir. Saddam Hüseyin ve Kaddafi'ye duyduğu sempatiyi saklamayan Erbakan, Türkiye'nin NATO içindeki varlığına ve Avrupa Birliği'ne muhtemel adaylığına düşmanlığıyla tanınmaktadır. (LE SOIR, 29 Mart)

– Şüphesiz ki, Tansu Çiller, Türkiye'deki yerel seçimlerde sürpriz yarattı. Hükümet Başkanı, tüm kötü tahminlere karşın, "Doğru Yol Partisi"ni uçuruma sürüklemek yerine, yeniden başarı çizgisine getirdi. Yani Parlamento seçimleri, muhalefetin istediği gibi öne alınmayacak.

Ancak, analizcilere göre Çiller'in seçilmesine katkıda bulunan sebeplerden bir tanesi, endişe verici: Asi Kürtlere karşı uyguladığı politikanın, birçok Türk'ün verdiği kararda etken olduğu tahmin ediliyor. Ankara buna dayanarak, şimdiye kadarki Kürt politikasına yalnız sadık kalmakla kalmayıp, onu daha da katılaştıracak. Kısacası bu şu anlama geliyor: ayaklanma bastırılana kadar, diyalog yerine katı bir tutum.

Öte yandan İslam yanlısı Refah Partisi (RP)'nin seçim neticeleri aşırı tepkilere neden oldu. Çünkü, bazı İslam ülkelerinden bilinen fundamentalizm, Türkiye için söz konusu olamaz. Birincisi, itibarlı Türk partilerinden hiçbirine oyunu vermek istemeyen birçok Kürt, protesto amacıyla RP'yi seçtiler ve onu güçlendirdiler. İkincisi, parti ekstremist değil. Türk toplumunda İslamın varlığını güçlendirmek istiyorsa da, kendi inancı ile yürürlükteki yasaları tehlikeye atmak istemiyor.

– Türkiye'de yapılan beldiye seçimlerinin sonuçlarından sonra, Yunanistan'ın rahat uyumaması gerekir. Belediye seçimlerinde koalisyon hükümetinin oy kaybetmesine rağmen, Erbakan'ın dinci ve Türkeş'in milliyetçi partisi önceki seçimlere kıyasla daha fazla oy aldı.

Son zamanlarda Türkiye'de yeni bir darbe olması ihtimalinden korkuluyor. Dikta rejiminin ilan edilmesi için gerekli olan mekanizma hazır. Bu gerçeği Türk Cumhurbaşkanı Demirel çok iyi biliyor. Siyasi kariyerinde birçok dikta rejimleri yaşadı. (İki dikta rejimine Başbakan olarak yakalanmıştı.) Bu gerçeği Washington da biliyor. Amerikan basınında ilgili konuda birçok yazılar çıktı. (NİKİ-ATİNA, 29 Mart)

– Yunanistan, Türkiye'de aşırı dincilerin baskılarının Ankara'nın dış politikasında uzlaşmaz gösterilere sebep olduğunu çok iyi biliyor. Çünkü Türk Hükümetleri, bu şekilde içteki sorunları atlatabilmek için dışta kriz yaratmaya çalışıyorlar. (MESIMVRINI-ATİNA, 29 Mart)

– Bazı eski laik yorumcular da laik-İslamcı çatışması sonucun-

da Türkiye'nin Cezayir'e dönüşmesi olasılığından kaygılı. Seçim sandığından Refah'ın çıkmasına kızgınlık protesto dalgasına dönüşmekte ve hatta doğuda açılan bir ateş sonucunda beş kişinin ölmesine bile yol açtı.

Ancak belediye başkanlarının gücü son derece az. Eğitim, kolluk güçleri veya lisans vermede yetkileri yok. Refah Partisi, İslamcı şeriat kurallarının uygulanması yolundaki hırslarını gölgeleyerek iyi bir sonuç aldı. Partinin orta direğini oluşturan küçük esnaf, İslamcı devrimciler gibi sakallara sahip değil. İstanbul ve Ankara'daki en başarılı adayları son derece modern görünümlü ve iyi örgütlenmiş bir parti disiplini sayesinde seçildi. (THE INDEPENDENT, 30 Mart)

– Sonuç, Türklerin kendilerine sık sık sorduğu bir soruyu dramatik bir şekilde gündeme getirdi: "Avrupa'nın mı İslam dünyasının mı bir parçası olmak?"

Refah, ülke çapında oyların yüzde 18'ini aldı. NATO'dan çıkılmasını, şeriat kurallarının benimsenmesini savunan parti, tüm kamuoyu yoklamalarına ve uzmanlara meydan okuyarak bir önceki seçimlere göre oyunu ikiye katladı.

İslam dünyasından, son derece güçlü dostlarından aldığı mali destek ve arı gibi çalışan bir parti örgütüyle Erbakan –tüm ülkedeki parti kahvelerinde en etkin konuşmalarının video kasetleri izleniyordu– son derece dikkat çekici bir geri dönüş yaptı.

Birçok yorumcu, Refah'ın Ankara ve İstanbul'daki başarısının suçlusunun koalisyonun küçük ortağı SHP'nin rüşvet skandalları ve ülkenin en büyük güvenlik sorunu olan Kürt sorununa uzlaşmacı yaklaşımından kaynaklandığını belirtmekteler. (THE GUARDIAN, 30 Mart)

– Ülke çapında RP'ye oy vermemiş olan yüzde 82 oranındaki Türkler, şimdi, seçim kampanyası sırasında olduğu gibi yine Kemalizm yanlısı mitingler mi yapacaklar? Bu, halkın içindeki husumeti artırmaktan başka bir şeye yaramaz. Aslında RP'nin Türkiye'de en hızlı gelişen siyasi parti olması, devletin taviz vermez laikliğinin ülkedeki bugünkü koşullara artık uymadığını göstermektedir. Çağdaş Türkiye'de, geriye dönüş yapmaksızın, geleneksel Müslümanların ve farklı olduklarının kabul edilmesini isteyen Kürtlerin yerleri nasıl belirlenebilir?

İslamcıların başarısının uygulamadaki boyutunu fazla büyütmemek gerekir. Gerçekten de gelirleri merkezi hükümet tarafından belirlenen belediyelerin güçleri nispeten sınırlıdır: Örneğin, eğitime ve polis teşkilatına yayılmamaktadır. Demek ki, büyük kentlerde yaşam büyük bir değişikliğe uğramayacaktır. Fakat İslamcıların il merkezlerinin üçte birini fethetmiş olmaları, eğer merkez partileri derhal tepki göstermezlerse, RP'ye 1996 genel seçimlerini kazanmayı sağlayacak gerçek bir kitle partisi olmak açısından bir tramplen olacaktır. (LE MONDE, 30 Mart)

– Fundamentalistlere kalsa, Türkiye'yi zor zamanlar bekliyor. İslamcı Refah Partisi'nin İstanbul'un turizm ve gece hayatı merkezi olan Beyoğlu'ndaki başarılı adayı Nusret Bayraktar, "Gazinolar, gece kulüpleri ve genelevler kapanacak, onun yerine camiler inşa edilecek" diyor. "Sakallıların ve başörtülülerin" anti-batılı partisi ilk defa 10 milyon nüfuslu İstanbul'un belediye başkanını belirleyecek.

Laik Türkiye'de İslamcıların zafer kazanmasına esas olan, Tansu Çiller'in ekonomik politikasının feci etkilerinin en yoğun hissedildiği gecekondu kesiminin oylarıydı. (DER STANDARD, 30 Mart)

– Bugüne kadar, kurucusu Kemal Atatürk'ün bıraktığı laik, modern ve batı yanlısı mirasa sadık kalan bu cumhuriyette yaşanan şok büyük boyutta. Kazandığı büyükşehirlerde Refah Partisi yöneticilik kapasitesini kanıtlamayı başardı. 1996 genel seçimleri sonunda, yabancı gözlemcilerin görüşü olan "Cezayir usülü senaryo"ya varılırsa tehlike büyük olacaktır.

Yerel basın alarm zillerini harekete geçirmekte gecikmedi. Seçim sonuçları Sabah gazetesi manşetinde gerçek bir "sarsıntı" olarak verirken, ikinci büyük gazete olan Hürriyet "şimdi üç Türk'ten birinin Refah'ın yönettiği bölgede oturduğuna" dikkat çekmekte, Milliyet gazetesi ise, sol partilerin "dramatik çöküşünün" altını çizmekte, koalisyon ortağı SHP'nin skorunu ve Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın'ın İstanbul, Ankara ve İzmir gibi üç büyük şehirde oylarının ortalama yüzde 20'sini kaybettiğine yer vermektedir.

Ekonomi çevrelerinde de endişe görüldü. Yahudi asıllı işadamı ve Alarko Holding'in patronu İshak Alaton "Bu felaketi hak ettik" dedi ve ekledi: "Fransa'daki gibi iki turlu bir seçim sistemimiz olsaydı,

seçmenlerin sadece dörtte biri tarafından seçilecek kişilerce yönetilmezdik." İstanbul belediye başkanlığına bakıldığında, Türkiye belediye başkanlığı seçim biçimi, tek turda çoğunluğun elde edildiği bir seçimdir ve Refah Partisi, oyların yüzde 25'i ile İstanbul belediye başkanlığını kazanmıştır. (L'ECHO, 30 Mart)

– Türkiye yerel seçimlerinde Refah Partisi'nin zaferi kesin değil, beklentilere karşı alınan bir zaferdir. Çünkü bu parti, oy yüzdesi sırasında DYP ve ANAP'tan sonra üçüncü olmuştur. Tabii, Refah'ın bu başarısı Türkiye'de İslami hareketin başarısı anlamına gelmez. Zira, bu parti Türkiye genelindeki beldelerde sadece yüzde 10 oy almıştır. (EL-ŞARK'UL EWSAT- RIYAD, 30 Mart)

Ve aynı tarihlerde:

– Dinci Refah Partisi bir baskı grubundan siyasi sistemin önemli bir unsuru haline geldi. (KATHIMERINI-ATINA)

– Refah Partisi'nin başarılı olmasının nedeni Kürtlerin PKK'nın seçime katılmama çağrısına riayet etmeleri, Türkiye'nin kimlik krizine girmesi, geleneksel partilerin giderek yaygınlaşan yolsuzluklara karşı önlem almamalarıdır. (AL-QUADISSYA-BAĞDAT)

– RP'nin başarısı Mısır ve Cezayir'den sonra Türkiye'de de kötü ekonomik şartların insanları aşırı uçlara yönelttiğinin göstergesidir. (RHEINISCHE POST)

– Büyük şehirlerdeki RP oy patlamasına kırsal kesimlerden büyükşehirlere göç eden gecekondu kitlesi neden olmuştur. (IRISH TIMES)

– Refah Partisi, DYP Hükümetinin Kürt sorununun askeri şekilde çözüm fikrine karşı çıkmaktadır. (LA REPUBLICA)

– İstanbullular aşırı dinci**leri** kendilerinin değil, Doğu Anadolu'dan kente göç eden kültürsüz ve fakir kesimin seçtiğini söylüyorlar. Bu durum ise, ileride sosyal anlaşmazlıkların meydana geleceğinin habercisi. (ALMAN BASINI)

– Yerel seçim sonuçlarının bir uyarı olarak alınması ve genel seçimlere şimdiden hazırlanılması gerekmektedir. (ALMAN BASINI)

İkinci Bölüm

BİR YILDIZ KAYIYOR VE...

24

Nisan ayını ekonomik ve 27 Mart seçimleriyle ateşlenen siyasal tartışmalarla karşıladık.

İki önemli nokta geleceğe damgasını vuracağa benziyor.

Birincisi ve bana göre her şeyden çok öncelik verilmesi gerekli olan sorun: Refah'ın yükselişi ve irticanın yavaş yavaş başkaldırı düzeyine girişi. Köktendinciliğe dayanan bir rejim kurma sevdası.

İkincisi: Ekonomi profesörü Tansu Çiller'in eşsiz bilgisiyle kurguladığı 5 Nisan kararları ve bu kararların yıllarca sürdüreceği etkinin başlaması.

Bunların dışında yeni hükümet arayışları vs... fazla önem taşımıyor.

(1 Nisan 1994 Cuma) Gazetelere baktıktan ve kimi bilgiler edindikten sonra:

Tansu Çiller 'vakit yok' gerekçesiyle SHP-DYP hükümetinin devamını istiyor: "Siyasetin zamanı değil. Türkiye'nin zaman kaybına tahammülü yok. Gelin (ANAP'a) anlaşalım" diyor.

DYP-ANAP koalisyonunu reddeder görünmüyor ama pek benimser olmak da istemiyor.

Karayalçın ise; RP'nin ön plana çıktığı ortamda "SHP'nin hükümetten çekilmesinin toplumda moral çöküşüne neden olacağı" düşüncesini taşıyor.

Demirel'in hükümet ve DYP üzerine düşünceleri nasıl?

Martın son günü konuşurken, "Bu hükümetin bunca zor işin altından nasıl kalkacağını ve neler yapacağını" sordum Demirel'e:

"Bu hükümet hiçbir şey yapamaz" dedi.

"Meclis'ten nasıl geçirecek yasaları?"

Yanıt bile vermedi.

25

Oysa, 'tehlike kapıda'... Ne var ki, tehlikeyi görecek, saptayacak ve önlemlerini arayıp uygulayacak bir hükümete, hükümetten de öteye bir Başbakana gereksinim var.

ABD, tehlikeyi sezmiş görünüyor. Amerikan yönetiminin, 27 Mart seçimlerinden ve RP'nin önlenemez yükselişi diye adlandırılan son seçim sonuçlarından sonra hazırlattığı bir raporun 5. sayfasında çarpıcı bir ifade yer alıyor:

"Refah Partisi'nin seçimden başarılı çıkması Türkiye'de yerleşik sisteme yönelik bir tehdit anlamına gelebilir" diyor.

Artık içeride ve dışarıda RP ve Türkiye'nin rejim açısından geleceği tartışmaya açıldı.

TBMM Başkanı Cindoruk, seçim sonuçlarını değerlendirirken "Kimse korkmasın" diyor: "Türkiye'de Cezayir, İran modeli gerçekleşmez. Bu modelleri gerçekleştiren halklardır. Çok iyi tanıyorum Türk halkını. Umacı gibi gösterilmesini yanlış buluyorum."

Aydınlık'ta çıkan bir yazıda şu satırlar anlamlı:

"Refah Partisi'ne yönelişin nedeni nedir? 1980 darbesiyle sol, özellikle sosyalistler, silindirle ezilir gibi ezilmiştir. Cuntacı Evren, 'Allah'ın ipine sarılmayı' öneren Turgut Özal, ANAP iktidarı; oy kaygısıyla toplumun boşluğunu 'dini pompalayarak' doldurmuşlardır.

Kendi değerlerine sahip çıkamayan solun değerlerini, tüm sağ partiler kullanır olmuşlardır. Hızlı kentleşmenin getirdiği işsizlik yüzünden, dinci akımlar, yoksul mahallelerde örgütlenmişlerdir... Solun yasaklandığı, demokrasinin tırpanlandığı dönemde, sola yönelemeyen kitle, gerici örgütlenmelerin kucağına itilmiştir.

Dinci eğitim politikasıyla devletin okullarında, şeriat isteyen 'militanlar' yetiştirilmiştir, yetiştirilmektedir." (1 Nisan 1994)

Sivil kadrolar bütün bu gerçek öğelere karşın; önlemler almak şöyle dursun, sanki RP'den daha başarılı olacaklarmış gibi din konusunu oya dönüştürmekte yarışır haldedir.

Evren Değer Cumhuriyet'te şu haberi veriyor:

"RP'nin 27 Mart yerel seçimlerindeki çıkışı TSK'da rahatsızlık yarattı. Gelişmeler, Genelkurmay Karargâhı'nda da yoğun olarak tartışılırken askeri çevreler, irticanın PKK'dan 'daha tehlikeli' olduğunu dile getirdiler.

Genelkurmay, RP'yi sistemin içine girmiş bir 'virüs' olarak niteledi."

Askerlerin Güneydoğu'da RP'yi desteklediği yolundaki haberler ise Genelkurmay'ca kesin bir dille yalanlandı.

Ama askerlerin 'RP ve irtica konusunu gündemlerine aldıkları' görülüyor.

Üç yıl sonra, irticayı 'Türkiye'nin bir numaralı sorunu' ilan edecekler!

26

1 Nisandan 4 Nisana, hatta ayın 5'ine kadar öyle günler yaşadık ki Köşk'te; sözcüklerle anlatılması olanaksız.

İnsanlığın, insan karakterinin pazara çıktığı günlerdi o günler.

İnsanlara inanmanın, güvenmenin soluksuz kaldığı günlerdi o günler...

Bir odada, adeta hapishanede yaşarmış gibi birlikte olduğunuz; hasım gibi, düşman gibi gördüğünüz kimi kişilere karşı birlikte kızdığınız, bağırdığınız, çağırdığınız, hatta kurtulmayı birlikte planladığınız üç kişiden birinin kopup gitmesindeki hazin öykü.

Sanırım 3 Nisan gecesiydi. Bolu'ya gidip dönmüştük. Bir pazar günü.

Geceydi, Demirel aradı. 'Yapacak bir şey yoktu ekonomi

planları ve paketi için.' Memnun görünüyordu alınacak önlemlerden.

Bu arada Emre Hoca'dan duyduğum "Diyaloga hazırım" sözünden neyi amaçladığını yeni yeni anlıyorum. Meğer amaç, Çiller'le kafa kafaya vererek ekonomi planı tezgâhlamakmış!

Emre Gönensay'ın Çiller'le sıkı ilişkisi son günlerde dikkat çekiyordu.

Çiller de son günlerde Köşk'ten çıkmıyor. Başbaşa görüşmeler. Bu arada bir haber: Çiller, Demirel'den Emre Hoca'yı istemiş!

Emre Gönensay geldi. Hafif düşünceli. Tarkan'la ben, Demirel'in Çiller ve kurmaylarıyla görüşürken Emre Hoca'nın da bulunmasını istediğini sanıyorduk.

Öyle değilmiş. Çiller, Başbakanlık Konutu'nda 1 Nisan gecesi saat 22.00'de yapılacak ekonomi toplantısında Emre Gönensay'ın bulunmasını Demirel'den istemiş. Çok farklı iki bilgi. Ama çok, çook ilginç. Zira, Çiller, kendisine karşı duygularını yeterince bildiği Gönensay'ın hükümetin düzenlediği ekonomik paket toplantısında bulunmasını istiyor! Şaşırmamak elanaklı mı?

Bu, ilk işaret. Değişimle ilgili ilk işaret!

Biz, Demirel'in yanındaydık. Cumhurbaşkanı'nın 2 Nisan 1994 günü yapacağı basın toplantısına hazırlanıyorduk. Bu sırada telefon çaldı, arayan Gönensay'dı.

Çiller'in 'toplantıya çağırdığını' bildiriyordu.

Demirel, "Git" dedi ve sonra;

"Ben kimin yazdığını, hazırladığını Çiller'e söylemeden, 'Bende, şu bilgiler, değerlendirmeler var' diye verdim" dedi. Anlaşılan Gönensay'ın hazırlıklarını –Hoca'nın tahmin ettiği gibi– Çiller'e verdiğini Emre Gönensay'a duyuruyordu.

Meraktaydık. Ne oluyordu? Ekonomik paket hazırlanıyor. Hükümet başkanı Köşk'le, üstelik Cumhurbaşkanı'yla sıkı fıkı. Hatta program, paket birlikte hazırlanıyormuş gibi bir izlenim ediniyor insan.

Fakat Demirel'in kafası tümüyle basın toplantısına endeksli. Başka bir şeyi görmüyor gözü.

Seçim sonuçlarını analiz ediyor, "MHP'yi öğretmenler, RP'yi imamlar güçlendirdi" diyor. DYP yine kırsal alanda kazanıyor. Büyük kentler DYP'yi sınıfta bırakmış. DYP ile ANAP arasında oy oranları açısından bir burun farkı var!

Ertesi gün basın toplantısı yapıldı, Demirel –doğrusu– formundaydı.

(2 Nisan Cumartesi) Yanına aldı, çalışma odasına girdik, keyifliydi "Haydi" dedi: "Bugün basın toplantısı iyi geçti, kutlayalım."

Kutladık! Saat 14.00'te 'izin verdi.'

Akşam üzeriydi. Çiller ani olarak Köşk'e gelmiş, iki saat kalmış.

(3 Nisan 1994 Pazar) Gece aradığında basın toplantısını gazetelerin iyi gösterdiğini söyledi. Çiller ne yapacak:

"Parayı çekecek. Zamlar geliyor. İhracatı teşvik tedbirleri. Bütçede tasarruf. Özelleştirmede SHP ile anlaşmışlar. Karayalçın imzalamış. Onur Kumbaracıbaşı imzalamıyordu, imzalamış. Karabük fabrikaları, Zonguldak kömür madenleri elden çıkarılacak. Ben 'işçilere devretmelerini' söyledim. Nasılsa alamaz ve yönetemezler" diye anlatıyor.

"Ya dış destekli para?"

"Ona çalışıyorlar. Bu yapılanlar IMF'nin desteğini sağlamak için. Yani önlemlerde IMF lafı geçmeyecek, ama IMF'nin istekleri doğrultusunda yeni önlemler alınacak, uygulanacak. IMF de dış destekleri bulacak. Çiller, bu nedenle Amerika'ya gidiyor" dedi Demirel.

"Başka yapacak bir şey yok" derken, ekonomik önlemlerden (5 Nisan kararlarından) yapılacak başka bir şey olmadığını söylemek istiyordu.

Cumartesi akşamı Çiller'le görüşürken Emre Gönensay da bulunmuştu.

27

Dünyanın tersine döndüğü gün (4 Nisan 1994):

Daha önce Ömer Tarkan uğradı: Gülüyordu, ama aramızdaki bir espriyi kullanarak "Çiller 'içimizden birini' ayarlamış" dedi.

"Kim" diye soracak oldum. Gitti. Oysa bal gibi Hoca'yı söylemek istiyordu.

Ama, o sabah Emre Gönensay geldi odama.

Gelişmeleri anlattı.

"Şimdi Cüneyt Ağabey haberi duyunca, 'Emre Hoca dayanamadı Çiller'in ısrarlarına' diyecek, dedim" dedi.

Öyle demedim ama, kaç aydır aramızdaki söyleşileri, Emre Gönensay'ın Bayan Başbakan hakkında bana söylediklerini anımsadım. Cafe de Paris'de eşlerimizin de bulunduğu akşam yemeğinde Çiller'den ağza alınmayacak sözcüklerle söz etmesini...

Hatta, "İçimden geçiyor bazen. Aç telefonu, 'Bak Tansu... Sen başına bela oldun memleketin' demek geliyor" diyen Emre Gönensay'ı...

Anımsıyordum daha neler neleri... Yazılması olanaksız pek çok şeyi...

Emre Gönensay, işte böyle tanıdığım ve görüştüğüm Gönensay, şimdi tıpış tıpış Çiller'in çağrısına uyacağını söylüyordu.

Gerekçesi inanılmayacak kadar sadeydi ve kullanıla kullanıla çok eskimişti:

"Ne yapalım, memleket meselesi" diyordu.

Ekonomideki girdaptan ülkeyi Emre Gönensay ile Çiller; demek ki, birlikte elele vererek kurtaracaklardı!

Fakat şövalyelik gösteriyor ve 'daha önceleri Çiller hakkında söylediklerini' kabul ediyordu. Hiç değilse inkâr etmiyordu! Fakat öyle konuşmasının mazereti hazırdı:

"Öyle davranmamızın sebebi" diye şunu söyledi: "Seçimlerde DYP'nin yüzde 14'e düşeceğini sandığımız için öyle konuştuk."

Fakat, günlerce Çiller'i desteklediği için Demirel'e yönelik eleştirilerin bini bir paraydı Hoca'da. Kısa süre önce. Bir hafta önce.

Demirel "Git" der demez gidecekti Çiller'e. "Hayır olmaz" deseydi, yine koşa koşa gidecekti Başbakanlığa: "Ne yapalım, memleket meselesi!"

O kadar ki Başbakanlıktaki ekonomik önlemlerle ilgili son toplantıda, Çiller "Başka bir şey var mı?" diye sorunca Gönensay "Yok" demiş, "alınacak tedbirler bunlar."

Açıkçası plana, programa, ekonomik önlemler paketine onay vermişti Gönensay.

Tabii, bu onay bir bakıma Emre Gönensay'ın ağzından Demirel'in onayı oluyordu.

Ben Emre Hoca'ya davranışını onaylamadığımı söyledim. Eski günlerde söylediklerini anımsatarak, ve;

"Gerçi" dedim: "Memleket meseleleri hep böyle olaylardır. Daha önce çağırsaydı giderdiniz" dedim.

"Gider miydim?" dedi. Doğruladım. Zira Emre Gönensay'ı çıldırtan, sinirlendiren, ağza alınamayacak kadar çirkin kimi sözcüklerle Çiller'den söz etmesine neden olan –belki de– 'Başbakan'ın kendisini önemsememesiydi.'

Emre Gönensay hâlâ, yapılacak başka bir şey olmadığını, ancak bu programın başarıya ulaşacağından da kuşku duyduğunu söylüyordu.

Demirel-Çiller-Gönensay'ın birlikte olduğu toplantıda Başbakan'ın Hoca'yı ABD'ye götürmek isteyen bir girişimde bulunması olasılığına değindim.

"Evet, söyledi. Ama Demirel yanıt vermedi" dedi.

Hoca'yı severdim ve Çiller'e yönelmesi beni çok kırmıştı.

Hoca'ya "Bir roman olur buradaki olaylar" derken o sıra bulduğum kitap başlığını da söyledim:

"Demirel'in adamları!"

Sarsıldı galiba. Ama, Hoca anılarında bu olayları yazacakmış. Varsın yazsın. Elbet 'makul gerekçeler'le anlatacak.

On gün önce, 27 Mart gecesi bile Çiller'den ağza alınmayacak sözcüklerle söz eden bir insandaki bu değişiklik şaşırtıcı değil miydi?

Fakat Emre Gönensay'ın hem Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı olarak kalmasını, hem de Çiller'le hemen her gün birlikte bulunmasını anlamsız, hatta Köşk açısından 'yanlış' buluyordum.

Ben 'devleti tanıdıkça' devletin nasıl kullanıldığını içim sızla-

yarak izliyordum. Örneğin; Emre Gönensay hem Köşk'ün arabasını hem de Başbakanlık'tan emrine verilen bir başka arabayı kullanıyordu.

Üstelik pazar günleri Köşk'ün arabasını şoförsüz alıyor, dilediği gibi kullanıyordu.

Köşk'teki arabalar 'makamlara verilen araçlar'dı. Kişisel kullanıma verilemezdi. Birkaç kez Seçkinöz'e bu durumu anlattım ve hatta neden engellemediğini sordum. Yasalar vardı, niçin uygulanmıyordu?

Ses etmedi.

Demirel'e, Emre Gönensay'ın Köşk'te ve Başbakanlık'ta görev yapmasını yadırgadığımı söyledim. Ya orası ya burası! Hayır, Demirel'de de bir hareket yoktu.

Öyküyü tamamlamak için daha önce yazdığım olaya kısaca değineyim:

Tahran'a resmi bir ziyaret yapıldı. Demirel toplantılardayken, Dr. Osman Müftüoğlu ile kayınço Ali Şener, çarşıya ineceklerdi. Her ikisi de antika meraklısıydılar.

Hemen bütün dükkânları gezdiler, uygun 'bir parça' bulamadılar.

Araba ile kaldığımız yere dönerken, laf Emre Gönensay'dan açıldı. Ali Şener "Ne yapıyor?" diye sordu: "Artık Başbakanlık'ta değil mi?"

Hayır, Köşk'te de Başbakanlık'ta da!

"Ben döner dönmez bu meseleyi hallederim. Olur mu öyle şey? Köşk'te bulun, sonra git Çiller'le birlikte çalış."

Dokundurmak istediği 'şey' gayet açıktı.

Döndük Tahran'dan. İki gün geçti geçmedi. Emre Gönensay'ı koridorda gördüm. Hayli şaşkındı, biraz da sararmıştı:

"Bitti" dedi. Demirel, Başbakanlık'taki görevinde başarılar dilemişti!

Ben aylarca konuşsam Demirel'le, Emre Gönensay'ın kabul edilemez 'ikili görevini' ne denli anlatsam, asla sonuç alamazdım.

Ali Şener. iki gün içinde Emre Gönensay sorununu çözüverdi.

Gönensay'la ilgili yazı Başbakanlığa gönderildi.

Bu olay, Ali Şener'in Demirel nezdinde ne denli etkili olduğunu kanıtlıyordu.

Ali Şener'den uzak durmak gerektiğine bir kez daha inandım.

28

Demirel, ekonomik paketin sorumluluğunu üstlenmek istemiyordu ve derhal 'gardını' aldı.

"Tansu Çiller'in bana anlattıklarının hepsi prensipler" dedi. "Ama Emre'ye göre program onaylanmalı. Yapılacak her şey yapılmış."

Çiller'in IMF'ye gidişi üzerine söyledikleri aynen şuydu:

"IMF'nin kanadına girecek. ABD'dekiler Türkiye'yi dümen sularında götürmek istiyorlar."

Eh, doğrusu ülke olarak zaten ABD'nin dümen suyuna girmek için elimizden geleni yapıyorduk.

Demirel'e, bugün Gönensay'ın bana "Çiller görev önerirse ne yapacağım" diye bir soru yönelttiğini de söyledim. Konuşmaları da...

Sonraları Gönensay olayını kafamda yeniden tarttığımda daha yumuşak yargılara vardığımı sezdim. Emre Gönensay, ekonomik bunalımdan çıkmak için Demirel'e önerdiği, yazıp verdiği önlemlerin Çiller'e gittiğini söylüyordu.

Önerilerin veya önlemlerin, bir başka elden gideceği yerde bizzat kendisi tarafından Çiller'e sunulmasını yeğlemiş olabilirdi.

Bu da değişik bir bakış açısıydı. Ayrıca, Köşk'te kaldıkça sadece bir Başdanışman sıfatıyla yetinecekti. Köşk'teki 'maddi ve manevi olanaklar' hiçbir zaman Başbakan Demirel'e danışmanlık yaptığı zamankilere benzemeyecekti.

29

'Büyüklere Masallar – Küçüklere Gerçekler' dizi kitaplar ya-

yımlanmaya başlandığı günlerde Emre Gönensay'la –Ömer Tarkan'ın düzenlediği bir akşam yemeğinde– buluştuk.

Gönensay'a Köşk'te Başdanışmanlığı bırakarak o sırada birlikte eleştirdiğimiz Tansu Çiller'e Danışmanlık görevini üstlenmesini –yeri geldiğinde– eleştirerek yazdığımı söyledim.

Ne var ki; Gönensay'ı severdim, sayardım. Olaya eleştirel yaklaşımımı tahmin edebileceğini özenle belirttikten sonra;

"Ama siz, Köşk'ten Çiller'e intikalinizin nedenlerini yazıp gönderirseniz kitaba koymayı bir görev bilirim" dedim.

Gönensay olayı, ayrıntılı biçimde 7. kitapta yer aldı.

Yayımından önce Gönensay'ı aradım. Aylarca önceki konuşmamızı anımsattım. Gönensay Hoca da 'olayı' irdeleyen yazıyı gönderdi.

Aşağıda okuyacağınız yazı, Emre Gönensay'ın olayı anlatan ve açıklayan yazısının tam metnidir.

Daha sonraki sayfalarda sözü edilen olay ve Gönensay etkeni bu açıklamanın ışığında okunmalıdır:

"Sayın Arcayürek,

Kitabınızda benimle ilgili yazmış olduğunuz bölüm için benim de görüşlerime yer vererek göstermiş olduğunuz nezakete ve dostluğunuza teşekkür ederim.

Olaylar şöyle cereyan etmiştir:

1994 yılında Cumhurbaşkanı Başdanışmanı ve Büyükelçi olarak görevlendirilmiştim. Sayın Demirel'in isteği üzerine danışmanlığım özellikle dış politika ve ekonomi alanlarını kapsıyordu.

1994 yılının ikinci yarısında ağır bir ekonomik krize doğru sürüklendiğimiz kanısındaydım. Bu hususta Cumhurbaşkanı'na alınması gereken tedbirler ile ilgili raporlar yazıyordum. Cumhurbaşkanı da bunları Başbakan ile yaptığı görüşmelerde gündeme getiriyordu.

Nitekim, 1994 yılının sonlarına doğru ağır bir ekonomik kriz patlak verdi. Türk parası büyük değer kaybetti. Enflasyon patladı. Merkez Bankası Başkanı istifa etti. Bazı bankalar battı. Olayları ve yapılan ekonomi politikası hatalarını Çankaya'dan takip etmeye ve gerekli raporları yazarak Cumhurbaşkanı'na sunmaya devam ettim.

Zannederim, 1995 yılının Ocak ayı sonları veya Şubat ayı başlarında bir gece saat 22.00 civarında Başbakan Tansu Çiller telefonla arayarak herkesin panik içerisinde olduğunu, bir ekonomik istikrar programı hazırladıklarını ve benim yardımlarıma ihtiyaçları olduğunu söyledi. Ayrıca, ertesi gün Cumhurbaşkanı ile saat 18.00'de görüşeceklerini ve benim de bu görüşmeye katılmamı rica etti. Ben, yardımı bir vazife sayacağımı, ancak bu konuda evvela Cumhurbaşkanı'ndan izin almam gerektiğini belirttim.

Ertesi sabah Sayın Demirel'e durumu anlattığım zaman, bana cevabı 'Sen şu anda memlekete Başbakanlıkta lazımsın, şüphesiz bu yardımı ve görevi yapacaksın' oldu. Ayrıca, saat 18.00'de Başbakan ile yapacağı görüşmeye beni kendisi davet etti.

Cumhurbaşkanı, Başbakan ve benim katılımımla yapılan üçlü topantıda krizin bir tahlili yapıldı ve alınan veya alınacak olan tedbirler ile bunların muhtemel sonuçları görüşüldü.

O günden itibaren 5 Nisan tedbirlerinin hazırlıklarına, giderek de fiilen ekonominin operasyonel yönlerine katılmaya başladım ve hatta IMF ile yapılan görüşmeleri bizzat yürütmeye başladım.

Bu sürede Cumhurbaşkanı Başdanışmanı sıfatım hâlâ devam ediyordu. Ofisim ve konutum hâlâ Çankaya idi. Bu durum beni de Cumhurbaşkanı'nı da rahatsız etmeye başlamıştı. Çünkü yaptığım işler ile Cumhurbaşkanlığı da ilzam edilebilir veya en azından böyle bir izlenimin doğmasına yol açabilirdim. Sayın Demirel ile yaptığımız bir görüşmede artık resmen de Başbakanlıkta görevlendirilmemin doğru olacağı kararına vardık.

Bundan sonra, Başbakan tarafından bu defa resmen ekonominin koordinasyonundan sorumlu Başbakan Başdanışmanı olarak atandım. Ve 1995 yılının geri kalan kısmında ekonomimiz bir erken seçimi kaldıracak kadar düzelip 1995 Kasım ayında seçimlere gidilene kadar bu görevi sürdürdüm.

Sevgi ve saygılarımla...

11 Temmuz 2001
Emre Gönensay"

30

Paket patladı (5 Nisan 1994):

Tansu Çiller, bu sabah televizyonlardan naklen yayınla paketi açıkladı.

Paketin açıklanmasından önce konuğu Arnavutluk Cumhurbaşkanı Berisha ile ilgilenen Demirel, beni ve Tarkan'ı 'Çiller'in basın toplantısını izlemekle' görevlendirdi. Tepkileri öğreneceğiz, akşam üzeri Demirel'le yine konuşacağız!

İlk izlenimler ve genel yargılar şöyleydi:

"İlk olumsuzluklar dar gelirliye yönelik. Örneğin emeklilik memur kadında 7.200, erkekte 9 bin iş gününe çıkarılıyor. Memurlar bu yıl nisandan sonra zamsız. Enflasyon-ücret bağı kuruluyor. Ücretler enflasyonun altında. Zenginlerden vergi ancak yasa çıkarsa alınabilecek. Ama orta direk, dar gelirli belki de sürekli zamla karşı karşıya. Üretim-gelir artırıcı yönü yok.

Paketin en önemli eksiği: Dış kaynak yok! Umut ABD'de!

Bu hükümete güvensizlik kırılmış değil.

Ve akşam üzeri...

Devalüasyon!

Yüzde 38.8. Dolar 32.257 TL.

Fakat olayların gelişmesi de ilginç:

Pazar günkü konuşmalarımızda, hazırlanan ekonomik paketten memnun kaldığı havası veren Demirel, bu sabah bozuk. Özelleştirme nasıl yapılacak, cari açık nasıl kapatılacak? Program yürüyebilecek mi? Bu ve benzeri olumsuz irdelemeler.

Odama geldim, Emre Gönensay'ın odasında televizyon arızalanmış, o da geldi.

Hoca anlaşılan düşünmüş, taşınmış. Çiller'e bu denli 'yaklaşmasına' bir neden bulmuş:

"Cumhurbaşkanı emretti, gittim. Bu planı aynen benimsiyorum. Yapacak başka bir şey yoktu" dedi.

Tartışma yine açıldı. Ben yine dayanamadım: Zira, Hoca'nın 6 ay, 8 ay önce, 16 Marta kadar söylediklerini unutmak olanaksızdı. "O sözler İsa'dan önceye mi ait? Yoksa bugünküler miladi tarih mi?"

Bir ek yaptım sözlerime: Hoca'nın Çiller'in toplantılarına katılmasını ve doğrudan ekonomik programa katkıda bulunmasını –bir dost olarak– sindiremediğimi söyledim.

Gönensay –doğrusu– sabırla ve sert bir tepki göstermeden söylenenleri dinliyor. Daha önceki görüşmelerde Başbakanlık'taki toplantıda hemen hiçbir tartışmaya fazla katılmadığını, daha çok dinlediğini, nitekim görüşmelerin sonunda Çiller'in Gönensay'a dönerek "Sizin ekleyeceğiniz bir şey var mı?" diye sorması üzerine, "Yok ve tamamdır" dediğini nakleden Hoca, biraz daha açıldı:

Rakamlar birbirini tutmuyormuş. "Allah aşkına şunları düzelt Emre" demiş Tansu Çiller. O da düzeltmiş.

Emre Hoca'nın anlatımıyla aktarıyorum: "Bizleri araba vergisinden kurtarmış. Nasıl? Şöyle: Yaşlı yeni her arabadan yeniden vergi alacaklardı. 'Kaç lira tutuyor?' diye sordum. Bana '3 trilyon' dediler. 'Bu kadar para için değer mi?' dedim. Bunun üzerine vergi alanını daralttılar."

Beni araba vergisinden kurtarması umurumda bile değildi.

Nedeni gayet basitti: Benim açık mavi renkli bir WV'ım vardı. 1971 model. Hâlâ onu kullanıyordum. O kadar eski bir modeldi ki, vergisi fakir bir bütçenin karşılayacağı kadar düşüktü!

Bu bilgileri yineledikten sonra, başarısından ötürü kalktım yerimden, gittim Emre Hoca'yı öptüm. Ne demeye böyle hareket ettiğimi acaba anladı mı, bilemiyorum.

Dikkat ettim; Gönensay, Çiller için daha önce kullandığı sözcükleri artık kullanmıyor.

Bu küçük olaylar geçerken bir yandan da televizyonu izliyoruz. Hoca'ya sordum:

"Şimdi söyler misiniz bana, bu paketin yumuşak karnı nedir?"

Hoca hiç duraksamadan;

"Dış kaynak yok" diye yanıtladı. Peki, öyleyse bu paket nasıl uygulanacak?

Emre "İşte bu sebeple ABD'ye gidiyor" dedi. "Acilen, çok kısa zamanda para bulması lazım."

CA: "Ya üç ay sonunda bu paket başarılı olmazsa?"

EG: "Hükümet istifa eder."

12.30'du. Demirel'in Arnavutluk Cumhurbaşkanı Sali Berisha onuruna verdiği yemeğe davetliydik. Gittik, gazeteciler de oradaydı. Bir ara baktım; bizim Mustafa Balbay, Emre Gönensay'la konuşuyor. Balbay daha sonra yanıma geldi. Şaşırmış gibiydi:

"Ağabey" dedi: "Emre Hoca plana takılmış. Beğeniyor ve onaylıyor."

Tabii, Balbay da Emre Hoca'nın beğenisini Demirel'in onayı olarak kabul ediyor.

Şimdi anımsatmak gerekiyor: Demirel'in bu sabahki bozuk davranışına biraz da ben neden olmuştum. Demirel'e "Sizin planı onayladığınız yaygın" demiştim.

Emre Gönensay televizyonu izlerken, "Memur maaşlarının dondurulduğunu söylemediler, hayret" dedi. Oysa Murat Karayalçın yükselen hiddet dalgalarını yatıştırmak için dün gece 'memur maaşlarının dondurulduğu' haberini yalanlamıştı. Emre Hoca galiba bu olaydan habersizdi.

Karabük'ün işçilere karşılıksız devredileceğini daha önceden öğrendiğimi söyleyince; Gönensay, "Kimden öğrendiniz?" diye sordu:

"Murat Karayalçın'dan" deyince gülümsemesi dudaklarında dondu.

"Ben Karabük'ün karşılıksız devrini Demirel'e söyledim. Benimsedi. Birlikte yaptığımız topantıda önerdim, kabul edildi" dedi; plana programa doğrudan katkısını bir kez daha kanıtlamış oldu.

Çankaya kulisinden işte böylesi olaylar geçiyor. Bir başka örnek: Necdet Seçkinöz, yumuşak konuşması ve hareketleriyle 'munis bürokrat' sıfatını kazanan ender devlet hizmetkârlarından biri.

Munis mi, değil mi? Bir zaman sonra izleyeceğim kimi olaylar sonucunda karar vereceğim. Berisha'ya verilen yemekten önce konuşurken; Seçkinöz geldi ve "Bu sabah Cumhurbaşkanı'na, Çiller'in dün gece 'Ben 8 aydır Başbakanım, benden öncekilerin hatalarını düzeltmeye çalışıyorum. Benden önce hiçbir lider böy-

le acı reçeteli paket hazırlayıp açıklamadı' mealinde sözler söylediği iletildi mi?" dedi.

Evet! Ben ve galiba Tarkan da bu veya benzeri sözleri Demirel'e aktarmıştık.

Önüne baktı. Elinde bir şey var, onunla oynuyor.

Bu soruya gerek olan 'olay' neydi acaba? Seçkinöz, bilgisi dışında kimi söylemlerin Demirel'e iletilmesinden ya da kendisine söylenilmeden kimi bilgilerin Cumhurbaşkanı'na aktarılmasından rahatsız oluyor galiba.

31

Çiller, zırt pırt Gönensay'ı arıyor. Benim odada Demirel'in çağırmasını beklerken, üç kez aradı Çiller, Emre Hoca da üç kez kendi odasına gitti, geldi.

Bu kadar sık araması elbet bir anlam ifade ediyordu. Gönensay, Çiller'in artık bir numaralı danışmanı, hatta sadece ekonomide değil, dış politikada da akıl hocasıydı.

Hatta, Köşk'teki görevi sürerse –ki o sırada Emre Gönensay'ın Köşk'ten ayrılacağını gösteren ufak bir işaret bile yoktu– Demirel ile Çiller arasında çıkan ya da çıkması olası pürüzlerin çözümünde köprü görevi de yapabilirdi.

Gönensay'ı Çiller aradıktan sonra sıkıştırdım. Ne istiyordu bu kadın? Bu kadar çok aradığına göre... bir derdi veya dertleri olmalıydı.

Emre Gönensay, "Çiller'e sağdan soldan telefonlar geliyor. 'Programın şurası iyi olmadı, şu rakam yanlış' diye. Tereddütlere düşüyor. Ben de ona;

'Paniğe kapılmayın' diyorum" dedi.

İlişki, artık bu kerteye varmıştı. Emre Hoca, bir başka deyimle Çiller'e onu teselli edecek kadar yakınlaşmıştı.

Aylar sonra bir gün arkadaşlara; "Şayet" demiştim, "Çiller'le bir gün gelir konuşursam ve bana soracak olursa, kendisi hakkındaki bütün ayrıntıları Başdanışmanı Emre Gönensay'dan aldığımı söyleyeceğim." Şen kahkahalar yükselmişti eş-dost toplantısında.

Ekonomi paketinin açıldığı o salı günü, daha önce vurguladığım gibi –akşam üzeriydi– yüzde 38'lik devalüasyon güm diye patladı.

Dolar bir anda 32.000 TL.!

"Merkez Bankası 10 bankadaki dolar fiyatlarının ortalamasını almış, serbest piyasaya karşı üst düzeyde bir rakam tutturmuştu.

Ama, bu devalüasyon değildi!"

Emre Gönensay devalüasyonun, devalüasyon olmadığını bize böyle anlattı.

Yumurta fiyatlarını bile etkileyen yeni ayarlamaya dönük açıklamalara teşekkürler ettik!

O sabahki görüşmemizde paketi alaya alan bir kısa sahne de geldi geçti bu sırada:

Demirel, "Berisha Arnavutluk'ta 1991'de yüzde 400 olan enflasyonu 1993'te yüzde 30'lara düşürdüğünü söyledi" dedi.

Ben de, "Acaba enflasyonu aşağıya çekebilmek için Berisha'yı ithal mi etsek, ne yapsak?" dedim.

Demirel güldü. Geçen ayki maaşıyla dolar alarak küçük kâr peşinde koşan Büyükelçi, Özel Kalem Müdürü Volkan Bozkır da gülmeye başladı.

Güldük!

32

Emre Gönensay'ın enflasyon konulu açıklamasından sonra asıl haber geldi:

Arnavutluk Cumhurbaşkanı onuruna verilen yemekten sonra Özel Kalem Müdürü Volkan Bozkır, Demirel'in yanında duran Emre Gönensay'a yaklaşmış ve;

"Sayın Cumhurbaşkanı ile Çin gezisine gelmiyorsunuz. Yerinizi Memduh Yaşa alıyor. Heyete Sayın Yaşa giriyor. Siz ABD'ye gidiyorsunuz" demiş.

Emre Gönensay'a Demirel, "Seninle bir gün Çin'e gideriz" demiş.

'Teselli' diyenler var. Oysa; Gönensay, Çiller'le ABD'yi yeğleyebilirdi. Benim kanım bu noktada toplanıyordu. Emre Hoca'nın ABD'de hem siyasal kesimlerde, hem de büyük bankalar ve sermaye çevrelerinde önemli tanıdıkları vardı. Çin gezisi yorgunluk. Oysa, ABD hem iş, hem –galiba kızı da oradaydı– ailevi açıdan daha çekici. Belki eşini de götürürdü.

Emre Gönensay, Çin yerine ABD'ye gideceğini duyuran Demirel için "Çocuğunu teselli eder gibiydi" dedi.

Geziyle ilgili söylentilere değinen Gönensay, "Ben Demirel'e yaklaşırken Tansu Çiller'le konuşuyorlardı. Bana 'Amerika'da müfettiş gibi olursunuz' dedi" diye anlattı.

Garip birtakım işaretler. Daha doğrusu 'devleti tanımaya çalışan' bir gazeteciye aykırı gelen bilgiler.

Gönensay, Başbakan Çiller'in uçağında olmayacak. Ayrı bir uçakla ABD'ye gidecek. Sanki heyette değilmiş gibi. Sanki bunu gazeteciler yutarmış gibi.

Bu arada, Ömer'in bir tahmini gerçekleşiyor.

Sanki paketten memnun değilmiş havasını gazetecilere de yansıtmak istiyor Cumhurbaşkanı.

Tepkiler çoğaldıkça böyle yorumlar beklenir Demirel'den. Örneğin, "Sanki fiyatların suçu mu vardı ki bu zamları yapıyor? Elinde bu işleri yürütecek kadro yok. Asıl mesele 13 Haziran" demiş. 13 Haziran? Çiller'in Genel Başkan seçildiği gün. O günü unutamıyor. Kafası 13 Haziran 1993'e takılı.

Neyse. Ama Gönensay'ın sürekli söylediği gibi Demirel, 'yuvarlak oynuyor.' Politika yapıyor, tabii ince politika. Çiller istediği için en yakın adamlarından Gönensay'ı veriyor. Çiller'in başarısını ister görünüyor.

Bu yorumlar sadece bana ait değil.

Emre Gönensay, Çiller'le işbirliğini Demirel'in emri üzerine başlattığını söyledikten sonra, "Ne yapabilirdim ki" diye mazeret öne sürünce;

"Ha, bakın" dedim: "Siz hep aleyhinde bulunduğunuz bir insanın ekonomi paketine destek veriyorsunuz ve bunu Demirel'in emriyle yaptığınızı söylüyorsunuz. Evet ama, Demirel size işbirli-

ğı yapmanızı söylediği zaman 'Beni affedin, bunu yapamayacağım' diyebilirdiniz."

Bir saat sonra Emre Hoca'dan yanıt geldi:

"Evet ama, bunu söylediğim zaman istifa etmeliydim. Param yok. 1987'de beni milletvekili adayı yaptı. Seçimi kaybettim ve işlerim berbat oldu. Şimdi istifa etsem kimse iş vermez ve parasız kalırım," dedi.

Oyun içinde oyun var. Çiller Gönensay'ı yanına çekerek arkasında Demirel'in olduğunu sindirmek istiyordu.

Bekliyoruz. Cumhurbaşkanı çağıracak diye...

Saat 20.15'e kadar yeni binada kaldı ve...

Bizi çağırmadı!

33

Türk-İş 'istikrar paketi'ne karşı çıktı: "Bize danışılmadan, IMF ve Dünya Bankası talimatlarıyla hazırlanmış böyle bir istikrar programının sorumluluğunu hiçbir şekilde üstlenmiyoruz. Türk-İş, acı reçeteyi o acı reçeteyi yazanlara içirir."

Mesut Yılmaz: "24 Ocak kararlarının kötü kopyası. Ciddi sosyal patlamalar olabilir. Paket stok vurgunculara yarayacak."

Hak-İş: "Bu ekonomik paketi uygulamaya hükümetin ne gücü ne de ömrü yetecek."

Paketin açıklanmasından bir gün önce Çiller, Hürriyet'e konuşuyor.

5 Nisan günü manşette:

"Bana üç ay verin, sonra hesap sorun" diyor Çiller.

Aynı gün "Ya üç ay sonra başarısız olursa?" sorusuna Gönensay'ın yanıtı:

"İstifa eder."

Bu sözle, Çiller'in manşetlere sığan sözü en azından birbirine koşut.

Çiller çok iddialı. Manşetin ikinci başlıkları: "Çiller açıklayacağı son 15 yılın en ağır ekonomik paketiyle ilgili olarak 'şeffaf

uygulama' yöntemi getirecek. Hangi tarihte neyi gerçekleştireceğini ilan edecek. Halkın bunları kontrol etmesini isteyecek.

Refah'ı medya büyüttü. (Demirel gibi konuşuyor) Bütün medya üzerime geldi. Böyle yapmasalardı benim oyum yüzde 30-35 olacaktı. Bunu şunun için söylüyorum: Biz bu işi başaramazsak Refah'ın ekmeğine yağ süreriz."

Paket için "Reçete hiç kimsenin tahmin edemeyeceği kadar acı olacak" diye konuşuyordu Çiller.

Reçete...

Öyle de oldu. Ama başarılı olamadı.

Köşe yazıları baştan sona paketin aleyhindeydi.

Ali Rıza Kardüz'ün yazı başlığı her şeyi özetliyordu:

"Zamlar gerçek, fedakârlık yolda, istikrar hayal."

(6 Nisan 1994) Gazete başlıkları:

Hürriyet: "Haydi Hayırlısı", "Türk halkı tarihinin en büyük kemer sıkma dönemine hazırlanıyor."

Meydan: "Acı hayat başladı!", "Akaryakıt, içki, sigara, ulaşım, posta, telefon, Boğaz Köprüsü, şeker, çay ve uçak biletleri ortalama ikiye katlandı. Benzinin litresi 8.562 liradan 15.431 liraya çıktı."

Sabah: "Ekonomik İhtilal!", "12 KİT kapatılıyor. Diğerleri hızla özelleştirilecek. Zamlar yağmur gibi başladı. KDV arttı. Vergi iadesi yıllık oldu. Ek vergiler yolda."

Milliyet: "Umarız, acıya değer", "Halk vereceğini verdi, şimdi gösterin kendinizi!", "Vatandaştan iktidara: 'İki elimiz yakanızda.'"

Cumhuriyet: "Zam değil, deprem", "Fiili devalüasyon yüzde 38.8."

34

Bir gün sonra (7 Nisan 1994):

Hürriyet: "İlk gün şoku. Hükümet 5 Nisan kararlarının ilk gününde, beklemediği bir şokla karşılaştı. Bazı bankalar panik içinde döviz toplamaya başlayınca dolar bir anda 40 bin liraya

tırmandı. Günlük devalüasyon yüzde 24'ü buldu. Hükümet hayati bir hata yaptı. Merkez Bankası Türk Lirası faizini yüzde 120'den, yüzde 90'a indirince piyasalar karıştı. Bankalar yüzde 90 faizle topladıkları parayla dövize hücum ettiler. Bir gecede borcumuz 1.3 katrilyon arttı. Şok zamlar bir gecede sıfırlandı. Mersedes iki günde 516 milyon pahalandı."

Milliyet: "Dolar affetmiyor."

Sabah: "Karayalçın: 'Paket işlemezse memleket batar.'"

Cumhuriyet: "Açıklanan zam paketine ve KİT'lerin kapatılması kararına öfke yağıyor. İşçi ve memur ayakta."

Zaman: "Vatandaş 'paket' şokunda."

Milli Gazete: "Refah Partisi TBMM grup toplantısında konuşan Erbakan: 'Bu plan itiraf, intikam ve zulümdür.'"

35

Yarın Genelkurmay Başkanı Doğan Paşa'yla görüşecek.

Emel Yatmaz'a "Dağlarda kaç kişi var, sordum, gelip anlatacak" dedi (6 Mart 1994).

Ağrı'da 60 PKK'lıyı temizlemiş güvenlik güçleri. Haberi işitince gözbebekleri büyüdü. Ya hayret etti ya sevindi. Tabii kendini çabuk toparlıyor. Çok kısa süre sonra eski haline dönüyor. Söylediğiniz ne kadar çarpıcı olursa olsun, doğal haline dönüyor.

Fakat bir yorum yaptı, daha doğrusu işittiği habere nazire olacak bir ek:

"Ama dağda kaç insan var, Genelkurmay Başkanı bilmiyor" dedi.

Demek ki, bir yerde bir ara 'dağdaki terörist sayısını' sormuş Doğan Paşa'ya. Rakamı hemen söyleyemeyen Paşa, sonra gelip bilgi vereceğini bildirmiş Demirel'e. Benim senaryom bu.

"PKK'nın insan kaynağı güçlü" dedim Demirel'e: "Öldürüyorsun, yerine yenileri geliyor."

Yalnız kaldığımızda birkaç önemli konu gündeme geldi:

Demirel, doların 43 bine çıktığını işitiyor, sessiz kalıyor. İş

dünyasındaki sesler, Çiller'e 'güven duymadıklarını' söylüyor. Birden parladı:

"Paket, paket diyorlardı. Şimdi paketin karşısına çıkıyorlar. Nerede paket, nerede diye söyleniyorlardı, işte paket!"

Ama iş dünyasının tümü –Demirel'in nitelediği gibi– karşıda değildi. Örneğin, Sakıp Sabancı bugün İSO'da paketi desteklemişti.

Bir başka konu, DYP-SHP hükümetinin gidiciliği üzerineydi. Kimi kaygılarım vardı: 1980'den önce AP-CHP hükümeti zorlamaları başlamış ve 12 Eylül'e koşmuştuk adeta. Şimdi ise aynı frekanstan yayınlar yapılıyordu. Bu kez DYP-ANAP hükümeti ile AP-CHP hükümetine benzer çağrışımlar...

Dinliyor, düşünüyordu. "Bu sloganlar bilerek yayılır ve hemen her kesime, kuruma (tabii orduya demek istiyordum) sinerse bu kampanya... Bir slogan haline gelirse?" dedim.

"Geldi bile" dedi Demirel, düşünceli bir sesle.

Arkasını şöyle getirdi:

"Ne yapacaktı o zaman AP-CHP hükümeti? Şimdi ANAP-DYP hükümeti ne yapacak?" dedi.

Emre Gönensay'ın Çiller kampında görev alması, birlikte ABD'ye gitmesi –bir yerde– ekonomik paket gelişmelerinde Demirel'in de bulunduğu yorumlarına yol açacaktı. Bu izlenimi vereceğini söyledim.

Demirel önemli gördüğüm bir şey söyledi: "Bu, Emre'nin nasıl kullanıldığını ve Emre'nin nasıl hayaller içinde olduğunu gösterir!"

Sürdürdü:

"Emre ne olursa olsun gelir bana anlatır. Ama Tansu Çiller?.. O, saklar. Orada neler olup bittiğini öğrenmek için ben Emre'yi koydum yanına."

Müthiş bir şeydi söyledikleri. Bir bakıma kafamdan geçen olasılıkları da doğruluyordu.

Ne diyebilirdim ki bu açıklamalardan sonra?

Lafa yeni bir esneklik getirmek gerekiyordu. Memur ve işçilerde tepkinin büyüyeceğini, ama Karayalçın'dan memur maaşlarının dondurulmayacağına ilişkin bilgileri anlattım.

Demirel, hükümetin iki numaralısının sözlerine önem vermiyormuş gibi;

"Para yok. Memur maaşları dondurulacak. Verecek para yok" dedi.

ABD'den ne çıkacağı da belli değildi. Bu konuda konuşmuyordu. Fakat, ekonomik pakete destek verdiğini içeren söylentileri, bir süre geçmişti ki, yanıtladı:

"Ben ekonomik tedbirleri önleyecek değildim ki... Bana geldi (Çiller), yardımcı da oldum. İşte o kadar. Tamamen benim dışımda alınan tedbirlerdir" diye konuştu.

Ayaktaydık. Yarım saati aşkın süre konuşmuştuk. Ayrılma zamanıydı.

Ama, Demirel birden "Durum kötüye gidiyor" dedi.

"Çin gezisini ertelemeyi düşünüyorum. İnterstar'daki kız geldi. Halkın yüzde 50'si 'Baba bir şey yapar', yüzde 50'si 'Baba müdahale eder' diyormuş. Bakalım, düşüneceğim."

Aynı günün gecesi. Saat 20.30.

Ertuğrul Özkök Anayasa'nın 119. maddesindeki 'olağanüstü hal'in işletileceğini yazacakmış. Ekonomik kargaşa! Hasan Cemal'in birkaç gün önce bana söylediği girişim.

Demirel'i aradım. Olağanüstü hal isteyen 'gelişmeyi' birkaç gündür söylememiştim. Yanıt verdi:

"Olağanüstü hal ilan edip ne yapacağız? (Alaya başladı) Herhalde ben bir olağanüstü hal valisi bulurum, bir de altına kumandan. Tamam. Olur mu canım? Yok böyle bir şey."

Fakat, Çiller'le ilgili şu sözleri daha da ilginçti:

"'Bu kadın (Demirel hükümeti zamanında) tedbirler alacaktı, Demirel aldırtmadı', diyorlardı. Yok böyle bir durum. Şimdi Demirel yok. İşta paket! İşte tedbirler... Aldırmadığımı söyledikleri tedbirler!.." dedi.

Şaşırmadım dersem yalan olacak. Sanki bugünü beklemişti. Başta Çiller'in ve Çiller'e yardakçılık yapan kesimlerin, Başbakanlığı sırasında 'Çiller'in elini tuttuğu' yolundaki savlarına şimdi yanıt veriyor gibiydi.

Üstelik, pakete yardımcı olarak... Emre Gönensay'ı, Çiller'in ekonomik yanlışlarını önlemesi için görevlendirerek...

Ah, bu siyaset... Ya devlet? Öğrendiğimi sandığım sırada ipin ucunu kaçırıyorum.

(7 Nisan 1994) Demirel, İstanbul'a gitti ve ben, Pamukbank dahil kimi bankaların battığı söylentilerini doğrulatmak ya da yalanlatmak için Gönensay'ı –o da İstanbul'da– aradım.

"Yalan!" dedi.

"İşin içinden çıkacağız" diyordu. Dolar zaten düşmeye başlamıştı, 'yarın daha da düşeceğini' söylüyordu.

Gönensay'a, "Bana seni soranlara 'Çiller'in yanında müşahit' diyorum" dedim.

Emre Hoca, yanıt olarak "Bugün Cumhurbaşkanı'nı gördüm" diye başladı söze:

"Bir şeyler anlatmak için gittim yanına. O da bana (Çiller'in yanında) 'Sen gözlemcisin' dedi. Soranlara böyle söylemen iyi olmuş. Ben gazetecilerle konuşmuyorum, çıkmıyorum telefona."

Bir süre geçti aradan, bu kez Gönensay aradı:

"'Müşahit' sözü onları (herhalde Çiller'i diyordu) rencide edebilir. (Oysa o sırada benim görüşüm daha değişikti Emre konusunda) Gazetecilere şöyle desek:

'Devletin emrindeki bir uzman olarak danışmanlık yapıyor.'"

Mademki, böyle istiyordu. Pekâlâ!

Ömer de, Gönensay'ın bir ara bana söylediği gibi bir savunuda bulunuyor:

"Ne yapsın? Memleket için çalışıyor."

36

(8 Nisan 1994 Cuma, Saat 12.00) 'Çağrıldık'.

Her zamanki çalışma odasına alınmadık, tam karşısındaki büyükçe, toplantılara özgü salonumsu bir mekân gösterildi.

Vahit Erdem ile Necdet Seçkinöz yanyana oturmuş, söyleşiyorlar. Bir kenara iliştim. Etrafı şöyle bir gözden geçirdim. Necdet Seçkinöz'ün önünde kapağı açık bir dosya duruyor. Bazı satırların üstü özenle çizilmiş.

Konu anlaşılıyor: Anayasa'nın son günlerde zaman zaman gündeme alınan 119. maddesi:

"Madde 119 – Tabii âfet, tehlikeli salgın hastalıklar veya 'ağır ekonomik bunalım hallerinde' Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir."

Bir ve birkaç Anayasa maddesi daha dosyada.

Genel Sekreter ve Yardımcısı, ama özellikle Necdet Seçkinöz, 'memleket batıyor' havasında. Örneğin Seçkinöz, "Kanun çıkarmak, kararname çıkarmak hemen olmuyor" diyor. Yani Meclis askıya alınıyor. Bu anlamda bir şeyler söylüyor.

Ayakta görüşüyoruz şimdi.

119. maddenin işletilmesine karşı çıkmak gerekiyor: "Olur mu böyle bir şey? Bu yola gitmek 'sivil bir darbedir', sivil 12 Mart'tır" diyorum.

Ekonomik bunalımı 119. madde ile aşmak? Olacak şey mi?

Bu yolu, 30 yıldır demokrasiyi, rejimin kalbi diye nitelediği TBMM'yi savunan Demirel açacak!

Bu konuşmalar olurken; Demirel, elinde dosyalarla geldi, oturdu, oturduk.

"Biraz meşveret yapalım" dedi, gülerek.

Yapalım! Görüşmek isteyenlerin listesini okudu; isimleri teker teker.

Tarkan'a tek tek yazdırdı. Ömer'in ısrarıyla –gazeteciler yazılarını yetiştiremiyorlarmış– öğle yemeğinden vazgeçildi. Basın toplantısıyla ilgili hazırlıklara geçildi.

Sonra Vahit Erdem'in hazırladığı ekonomik tabloları, rakamları ve notları gözden geçirmeye başladı Demirel.

Biraz sıkıntılı görünüyor ya da bana öyle geldi.

"Ben bu pakete bombok diyemiyorum, güzeldir, iyidir de" derken sesi hayli öfkeliydi. Gayri milli hasıladan döviz rezerv rakamlarına kadar bütün rakamları okudu. 1991'den 1993'e kadar...

"Bu tabloya göre ekonomi 'vahim' değil" dedi. Demirel'e gö-

re, elbette 'sıkıntı' vardı ekonomide. Ancak Çiller'in faizi aşağıya çekerek tam iki kez doların fırlamasına neden olduğu olayları, bu önemli hataları Vahit Erdem'in anımsatmasına karşın irdelemeye pek yanaşmadı.

Onun tek derdi; kendi Başbakanlığı sırasında ekonominin kötüye gitmediğini kanıtlamak, bu gerçeği kabul ettirmekti.

Ne yapmayı istiyordu basın toplantısında? "Eldeki tabloları, rakamları gazetecilere verecek ve bundan ekonomik bir facia çıkmayacağını söyleyecek"ti ki, araya girdim:

"Yani övmek de istemiyorsunuz, eleştirmek de. Öyleyse gazetecilere 'durum saptaması' yapmak istediğinizi söyleyin" dedim:

Demirel, "Hah, işte bu" dedi.

İyi ama gazeteciyi 'bugün' ilgilendiriyordu. Soracaktı:

"Bu ekonomik paket, size göre, bizi esenliğe kavuşturur mu?"

Demirel, durum saptaması yapmayı, bu saptamalardan yorum çıkarmayı gazetecilere bırakmak istiyordu.

Vahit Erdem, Necdet Seçkinöz'ün desteğinde arada bir "Sorun ekonomik değil, yönetim eksikliğinden kaynaklanıyor sıkıntı" diyor. Demirel'in, sıkıntının ekonomik değil siyasal olduğunu söylediği gibi.

Demirel, 'olağanüstü hal hazırlıklarını' sordu. Hazırlığı yapanlar ekonomideki bunalımı siyasal gördükleri için, o yönde bir çıkışı uygun görüyorlardı ve olağanüstü hal ilanına yanlıydılar.

Tabii, böyle bir durum gerçekleşirse; 'kadın rezil olacak ve gidecekti.' Belki de böyle düşüncelerle 119. maddenin uygulanmasını istiyorlardı.

Cumhurbaşkanı'na baktım: Başını eğmiş, olağanüstü hal dosyasını karıştırıyor.

"Fakat bu nasıl olacak?" diye sordum. Sorum ortaya:

"Beyefendi basına ekonomik göstergeleri gösterecek, 'Durum vahim değil' diyecek. Sonra ekonomide ağır bunalım gerekçesiyle Türkiye'de olağanüstü hal ilan edilecek. Meclis yasalar çıkaramıyor diye, ülke kararnamelerle yönetilecek. 30 yıldır demokrasiyi ve Meclis'i savunan Süleyman Demirel, böylesi bir sivil darbenin öncüsü ve yapımcısı olacak! Olacak şey mi?" dedim.

Demirel, hiç konuşmuyor ama bal gibi bu tartışmaları can kulağıyla dinliyor. Dinlemiyor görünüyor. Gazetecilere verilecek dosyaya –sonunda kısa konuştu– 119. maddeyle ilgili bir sayfanın konulmasını istedi ve "Yorumu ben yaparım" demekle yetindi.

Yasaların çıkıp çıkmaması.... TBMM'de bulunanlar halkın temsilcileri. Gereğini ve sorumluluğu onlar düşünmeliydi. İşte o güne ait yazdığım notlar:

"DYP grubu Çiller'i alkışlayacak. 30 yıldır parlamentoyu savunan Demirel parlamentoyu ıskalayan bir yöntemi, Bakanlar Kurulu'nu toplayarak onaylatacak!

Maşallah! Ben böyle bir yöntem gerçekleşir ya da bu yola girilirse o saat istifa ederim bu görevden."

Toplantı sona erdikten sonra, "Cüneyt Bey siz benimle gelin" dedi.

Bir ara yalnız kaldık. Her şeye karşın ekonomik paketi övemeyeceğini, zira halkın çok karşı olduğunu söylediğimde, Demirel;

"Ben paketi övmem" dedi. Daha sonra Seçkinöz bana, Cumhurbaşkanı'nın paketle ilgili eleştirel rakamlar istediğini söyledi. Seçkinöz'e Cumhurbaşkanı'na ilettiğim kişisel görüşleri aktardım. "Çok iyi" dedi bu kez.

Günün esprilere malzeme olacak sözü, Genelkurmay Başkanı Güreş'ten:

"Cesur kadın!"

Gülüyor. "Ne olacak bu Çin işi?" diye sordu.

"Ertelenirse ne zaman yapılabilir?"

"Bir yıl sonra. Hariciye gitmemi istiyor."

"Efendim, heyet çok kalabalık. 200 kişi."

"İş adamları kendi paralarını veriyor. Çin gezisi bu ortamda (aynı tarihte Çiller de ABD'de olacak) ikinci, üçüncü plana düşer."

Cuma namazına yetişecek. "Düşün bu konuyu. Akşam üzeri konuşuruz" dedi Demirel.

37

Çiller, milletvekillerine maaşlarını Hazine'ye bağışlamalarını öneriyor.

Yanıt kısa ve kestirme: "Çiller önce yalısını bağışlasın."

Cumhuriyet'in, 14 Nisanda başlayacak olan Çiller'in ABD gezisiyle ilgili manşeti:

"Çiller'in umudu ABD."

Ya Çiller neler söylüyor (Hürriyet): " 'Sonuna kadar direneceğim.'

Önceki gün yaşanan dolar şokundan sonra Başbakan Çiller, 'Bunlar sabotajdır. Arkamdan sabotaj yaparlar diye yurt dışına çıkmaya cesaret edemiyorum' dedi."

Hey Yarabbi! Ne hallerdeyiz!

Güreş'in bize çarpan bir-iki cümlelik sözlerinin tamamı yayımlandı:

Şöyle demiş: "Cesur, kararlı ve genç bir kadın. Ben onu kişisel olarak destekliyorum. (İstikrar paketine Genelkurmay Başkanı tam destek verecek.) Altı ay sonra her şey daha iyi olacak."

Cumhurbaşkanı'nın emriyle gazetecilere dağıtılan dosyada olağanüstü halle ilgili yasal bilgiler şöyle sıralandı (8 Nisan 1994):

Anayasa ve Olağanüstü Hal Kanunu ile İlgili Bilgi

Anayasa'nın 119. maddesine göre, ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir ve veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edilebilir.

Diğer taraftan Anayasa'nın 121. maddesinin son fıkrası gereğince, olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler Resmi Gazete'de yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunulur.

Anayasa'nın 91. maddesinde de, genel olarak kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi açıklandıktan sonra, aynı maddede

kanun hükmünde kararnamelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve genel kurullarında öncelikle ve ivedilikle görüşüleceği hükme bağlanmıştır.

Gerek Yetki Kanununa istinaden çıkarılan kanun hükmünde kararnameler, gerekse olağanüstü hallerde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyon ve genel kurullarındaki görüşmelere ilişkin Meclis İçtüzüğünde herhangi bir hüküm yer almamakta ve Anayasa'nın 91. maddesinde belirtilen prosedüre tâbi tutulmaktadır.

Anayasa'da yer alan bu hükümlere uygun olarak 25.10.1983 tarihinde 2935 sayılı "Olağanüstü Hal Kanunu" kabul edilmiştir.

Bu Kanunun amacı;

a. Tabii âfet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım,

b. Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması,

Durumlarında olağanüstü hal ilan edilmesi ve usulleri ile olağanüstü hallerde uygulanacak hükümleri belirlemektir.

Sözü edilen Kanunun 10. maddesinde; ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı durumunda, ekonominin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi amacı ile mal, sermaye ve hizmet piyasalarını yönlendirici; vergi, para, kredi, kira, ücret ve fiyat politikalarını belirleyici ve çalışmaya ilişkin her türlü tedbir ve yükümlülüklerin tespiti, tanzimi ve takibi konularında Bakanlar Kurulunca kanun hükmünde kararname çıkarılacağı açıklanmıştır.

Bakanlar Kurulu, kanun hükmünde kararnamelerle kendisine verilen yetkiler doğrultusunda alınacak kararların yürütülmesi amacı ile **"EKONOMİK İŞLER OLAĞANÜSTÜ HAL KOORDİNASYON KURULU"** oluşturur.

Bu Kurul, Başbakan'ın başkanlığında, ekonomik işlerden sorumlu Devlet Bakanı ile Maliye, Ticaret, Tarım, Orman, Sanayi ve Teknoloji, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlarından oluşur.

Kurul, belirli kararların yerine getirilmesi için bölge veya il valilerini görevlendirebileceği gibi, gerektiğinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da görev verebilir.

Bakanlar Kurulunun aldığı kararlar ile Ekonomik İşler Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulunun kararlarının uygulanmasına ilişkin belirlemeleri Resmi Gazete ile ilan edilir ve ilgililere de duyurulur.

2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanun ve gerekçe bölümünde 'ağır ekonomik bunalım'ın tarifi yapılmamıştır. Ayrıca Kanunun müzakeresi sırasında da, 10. madde üzerinde söz alan da olmamıştır.

Köşk'ün 119. maddeyle ilgili 'kuru yorumu' buydu.

(8 Nisan 1994) Demirel, ekonomiyle ilgili basın toplantısında tarihsel 5 Nisan ekonomik paketini basına şöyle özetledi:

Hükümet tarafından açıklanan 5 Nisan 1994 tarihli dokümanın "Genel Değerlendirme" bölümünde; kamu açıklarının 1986'dan beri devamlı artış gösterdiği, buna bağlı olarak iç borç stokunun arttığı, yüksek faiz seviyesi sebebi ile vergi gelirlerinin gittikçe artan oranının iç ve dış faiz ödemelerine gittiği, 1989-93 döneminde ücretlerde reel artış, iç talep artışı, hızlı büyüme ve değerli kur politikası sonucu dış ticaret dengesinin bozulduğu belirtilmekte ve yıllar boyu biriken dengesizliklerin son aylarda ekonomiyi ciddi bir krizin eşiğine getirdiği vurgulanmaktadır.

Ekonominin yeniden dengeye oturtulması için enflasyonu aşağı çekmeyi, TL.'yi yeniden istikrara kavuşturmayı, ihracatı artırmayı, ekonomik ve sosyal kalkınmayı dengeli bir şekilde sürdürmeyi, kamu açıklarını azaltmayı amaç alan bir istikrar programının uygulanması gereği öngörülmüştür.

1. İSTİKRAR PROGRAMI
   a. Gelir Artırıcı Tedbirler
      - Akaryakıt Tüketim Vergisinden bütçeye aktarılan pay % 50'den % 70'e çıkarılmıştır.
      - Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu kesintisi % 10'dan % 25'e yükseltilmiştir.

- KİT zamları ile ortaya çıkan ek hasılatın bir bölümü bütçeye aktarılacaktır.
- Hazineye ait gayrimenkullerin süratle satılması kolaylaştırılacaktır.
- Devletin elindeki sosyal tesis, kamp ve lojmanların kiraları rayiç seviyeye çıkarılacaktır.

b. Harcama Kısıcı Tedbirler
- Maaş artışları bütçe ödenekleri ile sınırlı tutulacaktır.
- KİT'lerdeki yüksek seviyeli sözleşme ücretleri zamanla dengelenecektir.
- Fazla mesai % 50 kısılacaktır.
- Kamuya personel alımı dondurulmuştur.
- 1994 yılına yeni proje alınmayacak, 1994'te bitecekler hariç tüm projelerden % 20 kısıntı yapılacaktır.
- Taşıt, lojman, sosyal tesis ve hizmet binası alım ve yapımı durdurulmuştur.
- Yatırımları hızlandırma ödeneği kullandırılmayacaktır.
- Cari harcamalarda % 30 kısıntı yapılacaktır.
- 10 yaşının üzerindeki taşıtlar satılacaktır.

Bu çerçevede Nisan-Haziran aylarında elde edilecek ek gelir ve tasarruf aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır.

Akaryakıt Tüketim vergisinden	5.3 Trilyon TL.
Tekel'den	3.0 Trilyon TL.
Diğerlerinden	3.5 Trilyon TL.
Toplam	16.3 Trilyon TL.

Bütçeye ek gelir elde edilecektir.

Bütçe harcamalarında ise;	
Cari	3.0 Trilyon TL.
Yatırım	3.0 Trilyon TL.
Transfer	16.0 Trilyon TL.
Toplam	22.0 Trilyon TL.

tasarruf öngörülmüştür. Böylece bütçe açığında Nisan-Haziran döneminde 38 trilyon iyileşme olacaktır.

Yıl bazında konsolide bütçe finansman ihtiyacında 100 trilyon azalma hesaplanmaktadır. 1994 yılında iç borç stokunun 40 trilyon TL. düşmesi öngörülmüştür.

c. Döviz Kuru, Ücret ve Fiyat Politikası
   - Enflasyon-kur ayarlaması dengede götürülecektir.
   - KİT ürünlerine 6 ay zam yapılmayacaktır.
   - Geriye dönük ücret ayarlaması yapılmayacaktır.

d. Merkez Bankası ve Bankacılık
   - Merkez Bankası'na kamu baskısı azaltılacak ve daha özerk hale getirilecektir.
   - Merkez Bankası, para politikasını, ekonomideki fiyat ücret ve döviz kuru için öngörülen hedeflere uyumlu bir şekilde yürütecektir.
   - Mevduat munzam karşılığı ve disponibilite uygulamaları yeniden düzenlenmiştir.

e. Sermaye Piyasası
   - Gayrimenkul yatırım fonları ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarını düzenleyici tebliğler çıkarılacaktır.
   - Repo işlemlerine yeni düzenlemeler getirilmiştir.

f. İhracat
   - Döviz kurları ihracatı yeniden cazip hale getirmiştir.
   - Eximbank'a ek 1 milyar $ kaynak tahsis edilecektir.
   - Uluslararası rekabet edecek malların üretim ve yatırımları desteklenecektir.
   - Yabancı sermaye girişinin hızlandırılması teşvik edilecektir.

2. İLERİYE MATUF YAPISAL DÜZENLEMELER

a. Vergi
   - Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri 1994 yılında beyan ettikleri matrahlar üzerinden ek bir vergi ödeyeceklerdir.
   - Net aktif veya eşdeğer matrah üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere düşük oranlı vergi alınacaktır.
   - Motorlu kara, deniz ve hava taşıtlarından belirli kasko

sigorta değeri üzerinde olanlardan bir defaya mahsus olmak üzere ek vergi alınacaktır.

- Birden fazla konutu olanlardan bir defaya mahsus olmak üzere düşük oranlı ek emlak vergisi alınacaktır.

b. Özelleştirme

- Özelleştirme ile ilgili yasal eksiklikler giderilecektir.
- Et ve Balık Kurumu ile Yem Sanayi hemen özelleştirilecektir.

1994 yılı sonuna kadar;

- ERDEMİR
- TÜPRAŞ
- PETROL OFİSİ
- PETKİM
- THY
- TURBAN
- HAVAŞ
- D.B. DENİZ NAKLİYAT
- DİTAŞ

özelleştirilecektir.

1995'te;

- TEK
- PTT

özelleştirilecektir.

Sümerbank, Etibank özelleştirilecek, Emlak Bankası halka açılacaktır.

c. Sosyal Güvenlik

Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağkur'a bağlı emeklilik sisteminde yeni düzenlemeler getirilecektir. Emeklilik yaş sınırı getirilecek, primler artırılacaktır.

d. KİT'ler

- KİT'lere ait tesisler, lojmanlar satılacaktır.
- KİT'ler de özel şirketleri gibi hacize, iflasa ve tasfiyeye açık hale getirilecektir.

Özelleştirilmesi mümkün olmayan KİT'ler kapatılacaktır.

e. Tarımsal Destekleme
   - Kapsam daraltılacaktır.
   - Subvansiyonlar bütçelenecektir.
   - Doğrudan ödeme kredi gibi fiyat dışı desteklemelere ağırlık verilecektir.
   - Tütün ekimi sınırlandırılacak ve mevcut stoklar imha edilecektir.

f. Kamu Kesiminde İstihdam Rasyonelleştirilecektir
   - Yurt içi ve yurt dışı kadrolarda kesinti yapılacaktır.
   - Emekli Sandığı'nda erkeklerde 20, kadınlarda 15 yıl çalışanlar kalan süre için primlerini ödeyerek emekli olabileceklerdir.

g. Mahalli İdareler
   - Belediyelerin teşkilat yapısı ve Merkezi yönetimde ilişkisi bir çerçeve kanunla yeniden düzenlenecektir.
   - Belediyelerin finans sorunlarının çözümü için gelirleri kanunla yeniden düzenlenecektir.
   - Personel harcamalarının düşürülmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.
   - Şeffaflığın temini amacı ile, detaylı program bütçe bazında hazırlanacak, belediye kesin hesap ve bütçeleri, halka ve basın organlarına açık olacaktır.

Çin ve Endonezya gezileri ertelendi.
Demirel terörün üç aylık sonuçlarını rakamlarla bildirdi:

	1994		
	Ocak	**Şubat**	**Mart**
Ölü ele geçen terörist	307	104	246
Şehit güvenlik görevlisi	52	26	70
Şehit vatandaş	111	91	82

Nisan ayında dış ülkelerle ilgili çeşitli analizlerden üçünü ilginç içerikli olmaları nedeniyle aşağıya alıyorum:

I

Almanya'da durum:

Mart ayında PKK'ya karşı Silahlı Kuvvetlerimizce yürütülen yoğun operasyonlara tepki olarak Almanya'daki tüm siyasi çevreler Türkiye'yi eleştiren teşebbüslerde bulunmuşlar ve Alman kamuoyunda Güneydoğu Anadolu'da sivil halka karşı bir harekât düzenlendiği yolunda yanlış bir izlenim bırakmışlardı.

Bu meyanda, Federal Dışişleri Bakanı Genscher, 26 Mart 1992 tarihinde basına yaptığı bir açıklamada, Almanya tarafından Türkiye'ye verilen silahların Türk Ordusu tarafından Güneydoğu'da kullanılmasından endişe duyduğunu, ordunun başlattığı harekâtın PKK terörüne karşı verilen bir mücadele olarak görülemeyeceğini ve Bonn Hükümeti'nin eski Doğu Alman silahlarının ve malzemelerinin Kürtlere karşı kullanılmasından duyduğu endişeyi Ankara'ya ileteceğini belirtmişti.

Aynı gün Federal Hükümet Sözcüsü tarafından yapılan resmi bir açıklamada da, Federal Hükümetin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Güneydoğu Anadolu'daki operasyonlarında Federal Almanya'nın teslim ettiği silahların kullanıldığına dair ciddi duyumlar aldığı ve bu silahların sadece Türkiye'nin savunmasında kullanılabileceği vurgulanarak, konu açıklığa kavuşuncaya kadar Türkiye'ye hiçbir askeri teçhizat teslimatı yapılmayacağı bildirilmişti.

Bu açıklamalar üzerine, gerek Başbakan Demirel, gerek Dışişleri Bakanı Çetin tarafından yapılan açıklamalarda, Federal Alman makamlarının yanlış bilgilere sahip odukları, bu nedenle Federal Hükümetin bu kararının tam bilgi sağlanmadan alınmış zamansız bir karar olduğu belirtilmişti.

Almanların bu yaklaşımı nedeniye, Türk-Alman ilişkileri kısa bir süre için de olsa, arzulanmayan bir soğukluk dönemine girmişti.

Demirel'in Başbakanlığı döneminde, bu yanlış anlamanın giderilmesi için şahsen ve hükümet düzeyinde Alman muhataplarımızla yoğun temaslar oldu.

Alman askeri yardımının askıya alınmasına Türk kamuoyunda gösterilen infial hatırlardadır.

Nihayet, Almanların Türkiye'ye askeri yardımı askıya alma ka-

rarının kaldırılması için iki ülke Dışişleri Bakanları arasında bir mektup teatisi yapılması konusunda mutabakata varıldı. Mektup teatisi, 2 Haziran 1992 tarihinde gerçekleşmiş ve bu tarih itibariyle Türkiye'ye askeri yardımın askıya alınması kararı kaldırılmıştı.

Bu kez, 1 Nisan 1994 tarihinde Alman ARD radyosunun yaptığı bir mülakatta, Milli Savunma Bakanımızın askeri yardım çerçevesinde Türkiye'ye gönderilen Alman silahlarının sivil Kürtlere karşı kullanılmamakla birlikte PKK'ya karşı kullanıldığını ifade ettiği Federal Dışişleri yetkilisi tarafından ileri sürüldü. Bakanın bu ifadelerinin basına yanlış yansıtıldığı Bonn Büyükelçimiz tarafından derhal ilgiliye bildirilmişti.

Buna rağmen, Almanya'nın genel seçim arifesinde olması dolayısıyla kamuoyunun bu konudaki hassasiyetinin bilincinde olan iktidar ve muhalefetteki tüm Alman parti ileri gelenleri, konuyu istismar ederek Türkiye'ye yönelik Alman yardımlarının durdurulması fikrini işlemeye başladılar.

Öyle ki, SPD dış politika sözcüsü partisinin sonbaharda iktidara gelmesi halinde, Türkiye'ye askeri yardımı derhal durduracağını açıkladı; CDU sözcüsü ise, Türkiye'ye askeri yardım konusunu en kısa zamanda Meclis Dışişleri Komisyonu'nda tartışmaya açacaklarını beyan etti.

Sonuçta, hararetli bir dönemde iç politika konusu haline dönüşmesi nedeniyle önü alınamayan askeri yardımın askıya alınması konusu, Başbakan, Savunma ve Dışişleri Bakanlarının ortak bir kararı ile hükümet toplantısında gündeme geldi ve askıya alma kararı Bonn Büyükelçimize tebliğ edildi.

Söz konusu kararın alınmasında iç politik mülahazaların önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Bizim için üzücü olan, Alman silahlarının kullanımı konusunda Türkiye'nin anlaşmalara sadık olduğunun ve bu silahların iç güvenlik amacıyla kullanılmadığının tarafımızdan en yetkili makamlara iletilmesine rağmen bu yola gidilmiş olmasıdır.

Alman Hükümeti'nin bu kararının askeri açıdan Türkiye üzerindeki etkisi sınırlı olmakla beraber, kararın siyasi boyutu önemlidir. Türkiye'nin anlaşmalara sadakati konusunda yanlış bir izlenim yaratıldı. Bu, tabii ki, Türk-Alman ilişkilerini etkiledi.

Sonuç:

Türkiye, ciddi bir terör olayı ile karşı karşıyadır. Ülkenin birliği ve bütünlüğü için her türlü gayreti hukuk devleti ve demokrasi ilkeleri çerçevesinde yürütmekte kararlıdır.

Almanya'nın aldığı bu karar, ilişkilerimizi bozmak isteyen çevrelere dolaylı biçimde cesaret vermektedir.

Büyük hassasiyet gösterdiğimiz terör konusunun Almanya'da iç politika amacıyla kullanılması talihsiz bir gelişme olmuştur.

İki ülke arasındaki ilişkiler, tüm bu zorlukları aşabilecek güçte ve düzeydedir."

II

Kıbrıs'ta durum:

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 11 Mart tarihli kararı uyarınca, Kıbrıs'taki iki toplum arasında güveni artırmak amacıyla BM Sekreterliği tarafından "Güven Artırıcı Önlemler Paketinin Uygulanmasına İlişkin Düşünceler Taslağı" belgesi hazırlandı.

Söz konusu belge, BM Sekreterliği'nin taraflarla daha önce yapılan görüşmelerin ışığında her iki tarafça gündeme getirilmesinde mutabık kalınan konuları kapsayan bir çalışma kâğıdından ibarettir.

Belge, ana hatlarıyla, şu konuları ele alıyor:

I) Kapalı Maraş'ın BM idaresine devri ve tekrar açılması için öngörülecek takvim.

II) Lefkoşa uluslararası havaalanının BM idaresi altında tekrar açılması için öngörülecek takvim.

III) Lefkoşa uluslararası havaalanının trafik hakları, işletilmesi, buradan kişilerin ve malların serbest geçişi.

Kıbrıs Türk tarafı, dolaylı müzakerelerde taraflarca ilke olarak kabul edilmiş bulunan Güven Artırıcı Önlemler (GAÖ) paketinin dışına çıkılmaması ve buna yeni unsurlar getirilmemesi yönünde kararlı bir tutum izledi.

Rum tarafı ise, GAÖ paketini, esas itibariyle, Kapalı Maraş bölgesinin BM'ye devri ve Rumların bu bölgeye süratle dönmelerini sağlayacak bir vasıta olarak kullandı.

Israrları karşısında, Klerides'i tatmin etmek üzere söz konusu paket sekreterlik tarafından delindi, yeni unsurlar sokulmak suretiyle paketin iç dengesi değiştirildi.

Türk tarafı, paketin unsurları içinde kalınarak, müzakereleri devam ettirmeye hazır olduğunu belirtti.

Paketin yeni büründüğü şekli kabul etmeyen Türk tarafının olumlu cevap verememesi nedeniyle, Güven Artırıcı Önlemler paketi üzerinde henüz anlaşmaya varılamamasında sorumlunun Türk tarafı olduğu izlenimi yaratıldı.

Bu husus, BM Genel Sekreteri'nin hazırladığı ara rapora da yansıdı.

Oysa gerçekte, pakete Rum tarafı lehine ekler yapılmak suretiyle dengesizlik yaratıldı, Türk tarafı bunu kabul etmemekle uzlaşmaz duruma düşürüldü.

Türkiye, Güvenlik Konseyi'nden, BM Genel Sekreteri'nin söz konusu ara raporuna dayanan bir karar çıkarmasını beklemiyor.

Sonuç:

Türkiye, Kıbrıs'ta adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılması amacıyla BM Genel Sekreteri tarafından sürdürülen çabaları desteklemektedir. İki toplum, Ada'da yaşayabilir bir çözüme müzakereler yoluyla ve serbest iradeleri ile ulaşabileceklerine inanıyor.

Türkiye, bu yaklaşımla BM Genel Sekreteri'nin önerdiği Güven Artırıcı Önlem paketini desteklemiştir. Rauf Denktaş, paketi ilke olarak kabul etmiş ve müzakereleri yapıcı bir yaklaşımla sürdürmüştür.

Sadece Kıbrıs Türk tarafının olumlu çabaları ile bir yere varılması mümkün değildir. Aynı yapıcı ve esnek tutumun karşı tarafça da gösterilmesi gerekir.

III

Burada Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki olaylara bakış açısını ve Türkiye'deki gelişmeleri yerinde öğrenmek için gönderdiği diplomatların değerlendirmelerine göz atmak gerekiyor. Dışişleri Bakanlığı kaynaklı rapordaki saptamaları özetle şöyle:

2 ve 3 Mart 1994 tarihlerinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi sekiz üyesinin dokunulmazlığını kaldırmıştır, bunların altısı DEP partisi mensubu, diğer ikisi de bağımsız olup biri söz konusu partinin eski bir üyesi, diğeri de RP (köktendinci parti) üyesidir. Bu karar, özellikle de tüm bu milletvekillerinin kolluk kuvvetleri tarafından derhal tutuklanmaları, Avrupa Parlamentosunda, Avrupa Birliği üyesi birçok devlette olduğu kadar Türkiye'de de derin bir heyecana yol açmıştır.

7 Mart 1994 günü, Avrupa Parlamentosunun Strasbourg oturumu sırasında, Başkanlar Konferansı, gayri resmi bir toplantıda bu son derece ciddi olay konusunda Türkiye'de bir bilgilenme misyonunu görevlendirmiştir...

...

Gerçekten (komisyonda) birbiriyle çelişen birçok görüş dinledik, kaldı ki bu görüşler sadece olgulara dayanması gereken bilgiler konusunda dahi çelişkili olabiliyordu. Ama ayrıntıların ötesinde, yolculuğumuzun sonunda, gerçek bir demokrat söylemi sunan TBMM Başkanı Cindoruk'la görüştükten sonra, sorun hakkında genel bir fikir ortaya çıkmaya başladı.

...

Türkiye'de siyasi durum sorunun kilit noktası.

Aslında alınmış olan karar bir değil ikidir. 2 Mart tarihinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Hatip Dicle'nin, Ahmet Türk'ün, Leyla Zana'nın, Orhan Doğan'ın, Sırrı Sakık'ın, Mahmut Alınak'ın dokunulmazlıklarını, ertesi gün de Selim Sadak ile Hasan Mezarcı'nın dokunulmazlıklarını kaldırmıştır.

Bu sekiz milletvekilinin dokunulmazlıklarının kaldırılmasının siyasi nitelikte olduğu kuşku götürmemektedir. Başlıca sorumlular, özellikle de Başbakan Tansu Çiller bunu saklamamaktadırlar. Çünkü; Çiller'in partisi olan DYP ile ANAP'ın girişimiyle, Anayasa ve Adalet Karma Komisyonunun söz konusu dokunulmazlıkların kaldırılması yolundaki önerileri Millet Meclisi gündeminin başına alınmıştır.

Görüştüklerimizin hepsi bu karara DEP milletvekillerinin ısrarlı provokasyonlarının, özellikle de bu partinin yeni başkanı olan Hatip Dicle'nin, vatani görevlerini yapmakta olan yedi gencin hayatını kaybettiği, PKK'nın Tuzla tren istasyonu suikastinden kısa bir süre sonra, Türkiye'de süregelen savaş hali nedeniyle askerlerin hedef alın-

masının normal olduğunu belirttiği açıklamalarının neden olduğunu belirtmişlerdir. DEP üyelerinin Anayasa uyarınca yemin etmeyi ret etmelerinin, DEP milletvekilleri tarafından Parlamento'ya Kürt bayrağının sokulmasının yanı sıra, Leyla Zana'nın araç telefonu bir PKK barınağında ele geçirilen donanımlar arasında bulunmuş. Doğan ise teröristlere yataklık yaparak onları polis soruşturmasından kurtarmış olmakla suçlanıyor.

Refah Partisi'nin eski üyesi Mezarcı'nın Atatürk'e karşı sık sık tekrarladığı kaba hareketlerin de durumu daha kötüye götürmeye katkısı olmuştur.

DEP, bir süre tereddüt edip ardından bir de 27 Mart 1994 tarihinde yapılacak olan belediye seçimlerini boykot etme kararı alınca, bu konudaki gerginlik iyice tırmanmıştır.

Bu konuda, söz konusu partinin şu sıradaki başkanı, bu kararı, partisinin adaylarının, üyelerinin, lokallerinin maruz kaldığı inanılmaz suikast serisi sonucu, DEP üyelerinin seçimlerde aday olmaktan korkmalarıyla açıklamaktadır. Güneydoğu'da etkin olan tüm partiler, bölgeyi kana bulayan çifte terörizmin (biri açıkça PKK tarafından üstlenilen, diğeriyse kolluk kuvvetlerine ve köktendinci hareketlere yorulan) kurbanıdırlar; ancak bu konuda rekor kıran DEP'tir, çünkü o ünlü "karanlık güçler" 1993 Eylül ayında işi bu partinin milletvekili Mehmet Sincar'ı öldürmeye kadar vardırmışlardır. Kartal'a PKK'nın terör eylemlerini mahkûm edip etmediğini sorduğumuzda, başka bir belirleme yapmaksızın "her türlü şiddeti mahkûm ettiğini" söylediğini belirtmemiz önemli olur.

Siyasi darbe kavramıysa belediye seçimlerinden söz edildiğinde ortaya çıkmaktadır çünkü seçimlere 15 gün kala, DEP milletvekillerinin maruz kaldığı kısıtlama, kamuoyunda sadece bu girişimi üstlenenlerin konumunu güçlendirebilirdi. İzlenen prosedürde de bir darbe kavramı ortaya çıkmaktadır çünkü, Başkanlar Konseyinin kararının çiğnenmesi –ki bu gayet yasaldır– dışında, Bayan Çiller de kendi parti grubunda dokunulmazlıkların kaldırılması konusuna değinmiştir; bu, Anayasa'nın 83. maddesi uyarınca kesinlikle yasaktır. Kaldı ki bu davranış, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu oylamayı geçersiz kılması için yeterli bir gerekçedir. Anayasa Mahkemesi'nin bağımsızlığına ve Anayasa'ya harfiyen uyulmasına büyük özen

gösteren Başkanı, büyük yüksek yargı makamının kararlarının açıklanmasının kasten engellediği konusunda, doğruluğunu denetleyemediğimiz bazı can sıkıcı iddialara rağmen, bu konuda tüm garantileri verir görünmüştür. Ayrıca, Yekta Güngör Özden polis tarafından kullanılan yöntemler konusunda gayet sert bir tavır göstermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin kararı on beş gün içinde açıklanacak ve 19 dosyayı kapsayacaktır, zira suçlanan milletvekillerinden her biri birkaç suçlamayla itham edilmektedir. Gözaltı süresiyle çakışan bu sürenin sonunda, Başsavcı, Anayasa Mahkemesi'nin karşı bir kararı olmadığı takdirde, suçlananları tutuklama kararı verebilecektir.

Bu girişimi üstlenen her ne kadar Başbakan'ın partisi de olsa, Parlamento oturumunun gündeminde değişiklik yapma önerisi esasen söz konusu partiyle ANAP tarafından onaylanmıştır; dokunulmazlıkların kaldırılması kararı da başlıca partilerin, Kürt üyeleri dahil olmak üzere büyük çoğunluğu tarafından onaylanmıştır; ki bu Kürt milletvekillerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde sayılarının 100 ile 154 arasında olduğu gibi bir değerlendirme yapılmaktadır.

Bununla birlikte koalisyonu oluşturan sosyal demokrat parti, SHP, başından itibaren bu prosedüre karşı çıkmış, bunu da Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın ve Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin aracılığıyla yapmıştır. Karayalçın oylama sırasında salonu terk etmiştir. Bu durumda hükümet bir bütün olarak bu operasyondan sorumlu tutulamaz. Sayın Tunç Bilget de, DYP üyesi olmakla birlikte oylamaya katılmamıştır. Ancak SHP'nin iki üyesinin oy vermiş oldukları söylenmektedir, bunlardan biri daha sonra konuyu karıştırdığını belirtmiştir. Ayrıca bu karşı çıkmaların kolluk kuvvetlerinin tavrı karşısında daha da radikal olduğunu söylemeye dahi gerek yoktur.

Dokunulmazlığın kaldırılması, her ne kadar Anayasa'yı ihlal etse ve sadece seçimlerin çok yakın olmasıyla açıklanabilecek bir aceleyle yapılmış olsa da, Türk Parlamentosunda kuşku götürmez bir çoğunluğun onayladığı bir karar olmuştur. Ancak kolluk kuvvetlerinin müdahalesi için hafifletici nedenler bulmak mümkün değildir.

Gerçekten de, kolluk kuvvetleri dokunulmazlığın kaldırıldığı gün milletvekillerini tutuklamakla kalmamış –söylenenin tam tersine– bunu Parlamentonun içinde yapmışlardır.

...

Üstelik bu tutuklamalar, Parlamentonun kararı resmi belgeler içinde yayımlanmadan yapılmıştır. Bu yeni yanlışlığı düzeltebilmek için sarfedilen tüm çabalara karşın, bu bir geçersizlik nedenidir ve bence durumu daha da vahim kılmaktadır çünkü söz konusu yayımlama ertesi sabah saat ikide yapılmıştır! Dahası var: Köktendinci RP'nin eski üyesi Bay Hasan Mezarcı, dokunulmazlığının kaldırılmasından bir gün önce tutuklanmıştır. Arada serbest bırakılmıştır.

Bu olayların bütünü siyasi bir darbeyi çok vahim bir hataya dönüştürmüştür.

...

Bu sıkıntıyı birkaç kez hissettim, bunun da nedeni şudur: Türk hükümeti ne kadar çok isterse istesin meslektaşlarımızın serbest bırakılmasını sağlayamayacaktır. Milletvekilleri, kendisinden pek korkulan, görüşebildiğimiz, Başsavcı Demiral'ın denetimindedirler.

DEP'in 6 milletvekiline yönelik suçlamaların en vahimleri Anayasa'nın 125. maddesiyle ilgili olup Türk Devleti'nin bütünlüğü ve bölünmezliğiyle ilgili olanlardır çünkü bu suçlama onları ölüm cezasına kadar götürebilir.

Bizi nezaketen kabul eden –ama yine de konuşmamızı kaydetmek özenini gösteren– M. Demiral bizi sorgulamanın yapıldığı yere götürdü ancak muhafızlarla dolu karanlık koridorlardan geçip de oldukça rahat döşenmiş bir salona alınıp, sesi kesilmiş olan bir televizyon ekranında Bayan Zana'nın sorgulanmasından birkaç dakikayı izlediğimizde çok hayret ettik. M. Demiral, bize birkaç saniye sonra sorgulamanın yapıldığı yere gidebileceğimizi söyleyince de yeni bir umuda kapıldık. Ama yine hayret ettik, çünkü Bayan Zana'nın, tasavvur edebileceğiniz en eski ve en gürültülü daktilo makinesinde virtüözlük yapmaya çalışan bir kâtip eşliğinde üç savcı tarafından sorguya çekildiği odaya gideceğimize, söz konusu sahneyi karanlık bir depodan ya füme ya da sırsız camlı bir pencereden görebildik.

...

Bununla birlikte, M. Demiral bize yardımcı oldu, ayrıca Bayan Çiller'in de konuyla bizzat ilgilendiğini bize belirtmiş olduğu gibi, tutuklu milletvekilleri tatmin edici koşullarda bulunuyorlar, uygun konfora sahip bireysel odalarının dışında televizyon ve günlük basının bulunduğu buluşup görüşebildikleri ortak bir salonu da kullanabilmekteler.

Tabii ki işin esas önemli olan yanı bu değildir. M. Demiral'ın devletin içinde oynadığı rolü daha iyi kavrayabildik; kendisi gibi diktatörlükten bu yana görevde kalmış olan bir sürü yüksek memur, kuvvetler ayrımının gerektirdiği bağımsızlığı da aşan, tam bir özerklik içindedirler; kendilerini Cumhuriyet'in sınırları içinde Kemalist dogmanın son muhafızları olarak görmekte ve Anayasa'nın tüm maddeleriyle uygulanmasına marazi bir özen göstermektedirler. Onların tek referanslarını oluşturan bu Anayasa'nınsa birçok antidemokratik yanı olduğu gibi, Türkiye'nin yakın geçmişte üstlendiği uluslararası taahhütlerin çok gerisinde kalmaktadır.

...

Türk kurumları bir yandan hükümet, Parlamento ve genel idare öte yandan da kolluk kuvvetleri ve –ister savcı ister yargıç olsunlar– yargının bütünü arasında şaşırtıcı bir zıtlığa dayanmaktadır. Siyasi kurumlar tüm modern ve tamamen demokratik devletlerdeki gibi görünmektedir, herkesin rolü uygun bir biçimde belirlenmiştir ve buna saygı gösterilmektedir; Türk merkezi idaresinin düzeyi gayet yüksektir ve bu ülkenin bu türün modellerinden biri olmak için birçok çekici noktaya sahip olduğu sonucu çıkarılabilir, makamlar iktidarı kısmi olarak uygulamaktadırlar, bunun nedeni siyasi otoriteyle adalet ve kolluk kuvvetleri arasında tam bir bölünme vardır.

...

Cumhurbaşkanı Milli Güvenlik Konseyine başkanlık eder, Başbakan ve Savunma, Dışişleri ve İçişleri Bakanları da bu Konseyin üyesidir, hükümet ile Silahlı Kuvvetler arasında doğrudan bağımlılık bağı yoktur. Daha da iyi olan, hükümet tarafından öncelikle incelenen güvenlik politikasının esas hatları Milli Güvenlik Konseyi'nde belirlenmektedir.

Bu özerklik tek yönlüdür çünkü Silahlı Kuvvetler Başkanı basın aracılığıyla, Başsavcıysa Bay Cindoruk'a yolladığı mektuplarla –bu konu Cindoruk'u çok öfkelendirmiştir– bu raporun konusunu oluşturan olayda, siyasi yetkililere baskı yapma hakkını kendilerinde görmüşlerdir.

Devletin zorlayıcı güçlerinin bütününe verilen bu mutlak özerkliğin antidemokratik önlemler içeren Anayasa'yla birleşmesi Devletin kendi temelini çökertmekte ve Türkiye'nin modern bir devletin hedef-

leri düzeyinde, çoğulcu parlamenter demokrasinin ilkelerine saygılı olmasını engellemektedir. Bu da siyasi yetkilileri yerleşik bir güçsüzlük durumu içinde tutmaktadır; bunu halkın dilinde de hissedebilirsiniz, çünkü Türkler sık sık hükümetin güçsüzlüğünden ve Devlet diye adlandırdıkları ve aslında kolluk kuvvetleriyle adalet kuvvetlerinin birleşiminden oluşan kurumun gücünden şikâyet ederler.

Totaliter olguysa, Türkiye'de adeta kıyıda su taşkınlıklarına neden olmayıp hâlâ durgun kalan kırılmış bir dalga gibi. Bu olgu ortaya çıkmasa da, gerekçesini oluşturan Anayasa tarafından sıkıca korunan bir çeşit askeri diktatörlük biçimi altında devletin çarklarına yayılmıştır.

...

İster yazılı basın olsun ister radyo ve televizyon basını olsun, basın çok büyük bir özgürlüğe sahiptir, belki bizim ülkelerimizdekinden dahi daha özgürdür, çünkü yayımladıklarından ötürü basına el sürülemez. Bu da şuna neden olmakta: birkaç istisna dışında basın kendisine düşen karşı iktidar rolünü üstlenmemektedir. Ama burada da söz konusu olan kurumsal bir sorundur, insanların nitelikleri değildir, çünkü Türkiye'de yüksek ahlaki değerlere ve büyük bir cesarete sahip olan gazeteciler de vardır, çünkü teröristlerin tercih ettikleri hedeflerden birini gazeteciler oluşturmaktadır.

Türk siyasi güçlerinin sorumluluklarını üstlenmelerinin zamanı gelmiştir, çünkü bu durumu çözebilecek ve Türkiye'yi hem kendi hem de müttefikleri için tehlikeli olan bir geçmişten kati bir biçimde uzaklaştırabilecek olan ancak bu güçlerdir.

Kimse SSCB'nin ortadan kalkmasından sonra da Türkiye'nin bölgede temel bir rol oynadığını gözden çıkarmamalıdır ve köktendinciliğin tehlikeli ilerlemesi ve ülkenin tüm Güneydoğusunu ateşe veren ve giderek daha öldürücü olan gerilla nedeniyle Türkiye üstündeki tehditlerle bizim de daha fazla ilgilenmemiz gerekir.

Bizim sorumluluğumuz burada ortaya çıkmaktadır, örneğin Avrupa Parlamentosu üyesi olarak; çünkü Türkiye'deki demokratik siyasi güçlerle Avrupa Parlamentosu arasındaki diyalog yeterli değildir. Mahkûm etmekte çok hızlı davranıyoruz ama ilgilenmek, anlamak ve yardım etmek konusunda aynı hızı göstermiyoruz. Türkiye'nin buna ihtiyacı vardır, hem Başbakan Çiller, hem de Cumhur-

başkanı Demirel bu ülkenin durumunu daha iyi anlamak ve Türk meslektaşlarıyla daha sıkı ilişkiler kurmak üzere Türkiye'ye gelmeleri için Avrupa Parlamentosunun tüm üyelerini davet ettiler.

Türk yetkililerinin Avrupalı muhatapları nezdinde imajlarını düzeltmeye ihtiyaçları vardır ama şunu da kabul etmek gerekir ki bu konuda sorunları tek değildir, günümüzde iletişim diye adlandırılan konuda daima çok zayıf olmuşlardır, oysa hasımları bu konuda özellikle gayet iyi örgütlüdürler.

...

Türkiye'de demokrasinin ilkeleriyle beslenen, Mustafa Kemal tarafından kurulan okulların yaygınlaştırılması sayesinde yüksek eğitim düzeyine sahip yeni bir nesil mevcuttur.

Bu nesil çok yakında ülkenin dizginlerini ele geçirecek ve Türkiye'yi Avrupa Birliği'nin üye devletlerinden ayıran ne varsa, onları ortadan kaldıracaktır.

39

(9 Nisan 1994) Ömer Tarkan'la birlikte odasına girdik Cumhurbaşkanı'nın. "Dün sizinle konuştuğumuz gibi Çin gezisini erteledik" dedi.

Kalabalık bir heyetle bu kadar büyük bir geziye çıkmasını basın eleştiriyordu. Doğru bir karar almıştı.

Basın toplantısına indik. Önce dış konulara değindi. Ekonomik göstergeleri sıraladı. Bu kararların 'siyasi yanlarına değinmeyeceğini' söyledi. Durum 'saptıyordu'. Doların fırlamasıyla faizin inişi arasındaki ilişkileri... Döviz sarfiyatı üzerinde durdu. Çiller zamanında ihracatın iki misli düşmesini ustaca ortaya koydu.

Bana kalırsa; sorulara verdiği yanıtlar, metinler üzerindeki konuşmasından daha etkileyiciydi. Fehmi Koru sordu: "Her şeye rağmen bütün yönetimin ilgisi yok mu bu son krizde?"

Demirel, "Böyle bir tartışmayı aklî bulmuyorum" diye karşıladı.

Ama Derya Sazak bir dokundurma yaptı: "Siz söylemeseniz de biz neyi söylemek istediğinizi anlıyoruz" dedi.

Oysa aslında Demirel'in araya sıkıştırdığı öyle laflar var ki, doğrudan Çiller'e gidiyor.

Örneğin, "Dolar iki ayda 16 binden 40 bin liraya nasıl çıkar?" diye soruyor.

Herkes avcı veya av! Demirel, bir ara "Güvensizlik önemli mesele" dedi.

Tabii amacı ekonomideki krizin siyasal olduğunu söylemekti.

Sorular uçuştu: "Neye veya kime?"

Hazır cevap Demirel, "Paraya!" dedi. Hafif gülümsemeler...

40

Gazeteler ekonomiyle ilgili basın toplantısını iyi gösterdi, yazılar da iyi ama... Koç ile Sabancı'nın bir demeci –bana göre– 'aykırı'!

Hürriyet'teki bir başka büyük haber; "İki büyük devden şok açıklama" başlığı altında; Demirel'in '119. madde gereğince derhal ekonomiye el koymasını istiyorlar.'

Bir başka olay ise, 'Bosna-Hersek'te Sırp saldırılarına ve kimyasal silah kullanımına karşı' halkın öfkesiydi.

Başbakan Çiller de olayları, birbirini yalanlayan açıklamalarla göğüslemeye çalışıyordu.

Fakat Balbay'a göre sokağa dökülen –daha çok RP'li, MHP'li ve BBP'li– kalabalıklar tekbir sesleriyle Bosna olaylarını tel'in ediyordu ve bu, bir çeşit şeriat provasıydı.

Demirel'i aradım (10 Nisan 1994 Pazar). Hemen çıktı telefona ve bir açıklama hazırlığından söz etti. Kimyasal silahları doğrulamıyordu, yalanlamıyordu da. "Belki kent dışında kullanılmıştır" gibi müphem sözler...

Demirel, İstanbul ve Ankara'daki sokak eylemlerine Star'ın, Show'un yayınlarının neden olduğunu söylüyordu. Olaylardan sonra Show, "İstanbul yeni bir 6 Eylül olaylarından zorlukla döndü" diye haberler veriyordu.

Cumhurbaşkanı'na, "Daha bu kadın kimsayal silah olup ol-

madığını öğrenemeden kimyasal silahları doğrulayarak sokak eylemlerinin başlamasına yol açtı" dedim.

Demirel, Çiller'in açıklamalarından habersizdi.

NATO harekete geçecek miydi? Saat 20.00 haberlerinde TRT, Genelkurmay kaynaklarına dayanarak NATO'nun Sırplara – Goradze'de– hava saldırısı düzenlediğini duyurdu. Hiçbir kaynak, kimyasal silahtan ne söz ediyor, ne de haberleri doğruluyordu.

Köşk şu açıklamayı yaptı:

"Bosna-Hersek'te maalesef bütün gayretlere rağmen kan dökülmesi durdurulamamıştır.

Saraybosna ve Bosna-Hersek'in bazı yerlerinde sağlanan sükûnete rağmen, Goradze'de bir süreden beri Sırp vahşeti devam etmektedir. Dünyaya meydan okuyan Sırplara, dünya haddini bildirmelidir.

Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Alia İzzetbegoviç'le bugün bir telefon görüşmesi yaparak, Gorazde'de meydana gelen olaylara ilişkin üzüntülerimi ifade ettim ve gelişmeler hakkında kendisinden bilgi aldım.

Gorazde'de devam eden saldırıları şiddet ve nefretle kınıyorum. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve UNPROFOR yetkililerini uyarıyor ve bu duruma seyirci kalınmaması için her türlü tedbiri derhal almalarını bekliyorum.

Halkımızın bu konudaki hassasiyetini de takdirle karşılıyor ve üzüntülerini paylaşıyorum. Ancak vatandaşlarımızın tahriklere kapılmamaları gerekmektedir. Zira, bunun, sorunun çözümüne bir yararı olmayacaktır. Ayrıca ülkenin huzurunu bozmaya kimsenin hakkı yoktur.

Basınımızın, radyo ve televizyonlarımızın bu konuyla ilgili haber ulaştırmaları doğaldır. Ancak, halkımızı aşırı heyecana sürükleyecek hareketlerden kaçınmaları, ülkenin huzurunun korunması bakımından şarttır. Buna uyulmasını rica ediyorum.

Konu devletimizin ilgili makamları tarafından çok yakinen takip edilmektedir."

Oysa halkı ayağa kaldıran, sonradan 'henüz resmi ve ciddi

bir bilgi alamadığını' söyleyerek 10 Nisan günü saat 03.19'da yaptığı açıklamayı saat 20.00'de büyük bir pişkinlikle yalanlayan Çiller'di.

İlk açıklama aynen şöyleydi:

"Uzun bir süredir Sırpların insanlık dışı kuşatması altında bulunan Bosna-Hersek'teki Goradze şehrine karşı Sırpların bugün kimyasal silah kullandığını ve bu saldırıda çok sayıda sivilin, çocuk ve yaşlının (3 bin kişinin ölümünden bahsediliyordu) yaşamını yitirdiğini büyük bir dehşet ve üzüntü ile öğrenmiş bulunuyorum."

19.26'da ise; "Resmi bir duyum henüz bize daha ulaşmamıştır" diyordu.

Ama ilk açıklaması, bütün gün sokağın eylemlerle çalkalanmasına neden olmuştu.

Demirel'e 'iki Çiller'i anlattığımda;

"Büyük gaf" demekle yetindi.

Ne diyebilirdi ki...

41

Gece görüşmemizde Demirel; Bosna'yı vesile yaparak sokakta başgösteren taşkınlığa bir yorum getirdi:

"Daha önce de söylemiştim. Şimdi Batı, 'Fundamentalizm geliyor Türkiye'ye' demeye başlayacak."

Cumhurbaşkanı, Batıya yerleşecek olan bu yargının her şeyi etkileyeceğine inanıyordu. Kredileri bile!

Günlük notlarımdan 'bir varsayımı' yazıyorum:

"İş çevreleri: DYP-ANAP hükümeti ve daha sonra bu iki partinin birleşmesini istiyor. 119. ve devamı olan 121. maddelerle bu hükümetin –tabii Demirel'in yönetiminde– asker yerine, bir çeşit 'sivil darbe' ile tümüyle her şeye egemen olmasını diliyorlar. 12 Mart-12 Eylül karışımı bir yönetim!"

Emre Gönensay'ın bugün heyetle ABD'ye gittiği haberi geldi.

Esin'le yürüyüşe çıktık, geldik, Demirel aradı:

Bosna-Hersek ve ekonomi konulu basın toplantısı üzerinde

konuşurken, Koç ve Sabancı'nın, 119. madde üzerindeki sözlerine değindim.

"Sormayı unuttum" dedim: "Bugün Hürriyet, Sabancı ile Koç'un 119. maddeyi işletmenizi istediklerini yazıyor."

Demirel, "Onlar söylemedi, ben sordum" dedi:

"Ertuğrul'un yazısı üzerine ben sordum onlara.

119. madde olacak şey değil. Vehbi Koç bu hükümetin devamını istiyor. Sabancı ise DYP-ANAP hükümeti.

Bunlar (daha çok Sabancı'ya bir gönderme) her şeyi bir yana bırakmışlar. Ne ekonomi ne başka bir şey. Siyasetle meşguller. ANAP-DYP hükümeti..."

CA: "Daha önce de konuşmuştuk. Tıpkı 1980 öncesindeki AP-CHP hükümeti zorlaması gibi bir şey."

SD: "Evet!"

CA: "Çiller ABD'de para arıyor."

SD: "Zor bulur!"

42

Cumhurbaşkanı, bir gazetecinin (11 Nisan 1994, İstanbul) "Taksim'de dün yapılan protesto gösterileri şeriat gösterilerine dönüştürüldü. Bunun, laikliğin Anayasa'ya konulmasının 66. yıldönümüne denk düşmesini nasıl karşılıyorsunuz?" sorusunu yanıtlarken;

"Kamuoyunu tahrik etmemek lazım. Buralarda herkesin sorumluluğu vardır. Sükûneti temin etmek lazım. Gösterilerle, cam çerçeve kırmakla, yabancıların binalarını taşlamakla, hiçbir dava sonuca ulaşamaz.

Türkiye Cumhuriyeti'nde hiç kimse laikliği tehdit edemez. Milyonların kalbine yerleşmiştir. Serbestliğin, hürriyetin ve özgürlüğün kıymetini bilin" diyor.

(12 Nisan 1994) Ömer Tarkan; Cumhurbaşkanı'na İstanbul'un kenar (varoş diyorlar) mahallelerini gezdiğini ve buralarda 'tehlikeli bir potansiyel' gördüğünü, kısacası o kesimlerin RP'ye kaydığını gözlediğini söyledi.

Demirel bugün –nedense– tepkili. Ömer'in büyük bir içtenlikle söylediği gözlemleri yadsıyor:

"Bırak bunları" diye karşılıyor. "Ülke yönetilmiyor ki."

Tarkan kararlı. Ama Demirel, aynı konuda yeni bir şeyler daha söylemeye girişti:

"Ben" dedi: "(Gericilik, irtica ve şeriat devleti özlemleriyle ilgili hareketlerden) korkmuyorum!"

"Devlet güçlü. Hepsinin hakkından gelir" diyor.

Söylenecek, eklenecek bir şey yok. Mademki, "engeller devlet", diyor. Sorun yok. Önlesin. Ama uyarı içerikli bir gözleme karşı bu hiddet neden?

Oysa ben de kimi olaylardan kaygılıyım. İstanbul ve Ankara'daki gerici mitinglerin yapıldığı gece; Demirel'e, "Bunlar birer prova" demiştim. Ömer Tarkan'ın gözlemleri gerici hareketlerin adım adım yoksul, kenar mahallere indiğini gösteriyordu. Büyük tehlike!

Bugün yapılan parti gruplarında ve hatta Bakanlar Kurulu'nda da aynı kaygının izleri görülüyor. Çiller –bile– aynı yargıda ve Karayalçın da bu kaygıyı paylaşıyor.

İrtica hareketlerinin giderek genişlemesi, Türkiye'nin İran'a veya Cezayir'e dönüştürülmesi olasılıklarına 'karşı önlem' açık seçik ortada:

Bir 'darbeyle' başlarına inmek!

Demirel, "Devlet güçlü" deyince... "Bunlar" dedim: "Höt deyince..." Arkasını getirmedim.

Acaba son aşamada böyle miydi durum? Sanmıyorum. Yol alıyordu irtica yanlıları.

Devletin yönetilmediğine değinirken, cebinden kimi kâğıtlar çıkardı ve;

"Ali Tiğrel aradı İstanbul'dan. TYT'nin tasfiyesinden sonra –ki ben imzaladım kararnameyi– olay bitmiş mi? Hayır. Hâlâ güvensizlik var" dedi.

Kim diye sormaya gerek var mı? Tabii Çiller'e ve hükümetine.

Ömer, o ara, Çiller'in önümüzdeki perşembe günü Clinton'la görüşeceğinin resmen açıklandığını söyledi.

Demirel öfkeli bir sesle "Hep şov, hep şov" dedi.

Ben de Çiller'in ABD'ye 'kredi aramak için gitmediğini' bugün yazılı bir açıklamayla duyurduğunu söyledim. "Fakat" dedim: "Dört adamı IMF ile Dünya Bankası kapılarında."

Emre Gönensay da oralarda. (Ertesi gün Günaydın, Emre Gönensay'ın da bir resmini koyarak yayımladığı haberin başlığında "Dilenci olduk" diyor.)

Demirel aynı plağı çaldı: "Bu da önemli değil. Ülke yönetilemiyor."

Emel Hanım'a 20.00 haberleri için TRT'yi açtırdı ve bize söylediği gibi DSİ'deki çok beğendiği konuşmayı bir kez daha dinledi.

Görüşmenin sona erdiği dakikalar; ayaktayız. Demirel, kafasından bir türlü atamadığı soruna tekrar yöneldi:

"Benim arkadaşlarım uyuşuk. Mücadeleyi, kavgayı (tabii Çiller'e karşı) ben açamıyorum. Hoş, SHP'de öyle ve hatta daha da kötü ya" dedikten hemen sonra;

"Ben bu TRT'ye savaş açacağım" diye ekledi. Demirel'i zaten gösteren tek televizyon, TRT. O da kısa veriyor. Söylediğine göre Demirel'in; can alıcı noktalarını vermiyor konuşmalarının...

"Hiçbir yere çağırmayacağım, yanıma almayacağım" diyor. Kararlı gibi.

Ben, Erdal Bey'in TRT'yi gezilerine çağırmamayı denediğini, ne var ki TRT'nin de kendi olanaklarıyla gezileri izlemeye başladığını söyledim. Yani, Demirel'in deneyeceği yöntem pek başarılı olmamıştı geçmişte.

Oysa TRT'ye, öteki televizyonlara göre tanınan ayrıcalığı kaldırmak yeterli bir cezaydı.

Ama, Demirel'in TRT saplantısı çok derindi:

"Kardeşim" diye başladı. Birkaç kez örneklerini gördüğüm için biliyordum: Demirel birine veya bir olaya kızdığı zaman söze "Kardeşim" diye başlıyordu.

Bana "Kardeşim" dedi: "TRT, devlet televizyonu. Ben orada görünmeliyim."

Ömer Tarkan'ın özel televizyonlarla görüşme önerisine karşı çıktı. "Olmaz" dedi:

"Onların çeşitli kaprisleri var" diyordu.

"Bu (TRT) genel müdür size düşman mı?"

"Geliyor, çok saygılı duruyor. Ona 'daha yukardan' geliyor talimat" dedi Demirel. Kimden? Tabii Çiller'den demek istiyor. Ya da Çiller'in isteğiyle Yıldırım Aktuna'dan.

Çeşitli konular gelip geçiyor. Örneğin Hikmet Çetin'in TBMM'deki kimyasal silahların kullanımıyla ilgili sert konuşması. Demirel ise, RP'nin Meclis'te, "Ankara ve İstanbul mitingleriyle ilgisi olmadığını" söylemesine değindi.

Cumhurbaşkanı, o sırada THY pilotlarının uçakları (tabii para sorunu) kullanmama kararını eleştirdi. "Kanunsuz" diyor. "Bir çavuş bunları yapabiliyor" diye eleştiriyor hareketi. Pilot olayları Demirel'e (daha sonra Çiller'e ve çevresine) yakın Erman Yerdelen'in başını yiyor. Çiller bir gece yarısı bir fax emriyle Erdelen'i genel müdürlükten alıyor.

"Yarın ABD'ye giderken THY uçağı ile gidecek. Kiralık pilot aranıyormuş" dedim. Yüzüme bakakaldı. Ciddi miyim yoksa şaka mı yapıyorum diye. Kiralık pilot bulundu mu, bulunmadı mı bilemiyorum. Ancak Çiller'in ABD'ye gideceği gün pilotlara güvence verildi. Tarifeli uçak kalktı.

Ömer, Hasan Cemal'in basın toplantılarının ayda bir yapılmasını önerirken, "Ama cumartesi günlerine isabet ettirmesin" dediğini Cumhurbaşkanı'na –hava değişsin diye– söyleyince, neredeyse patlayacaktı. Baktım yüzü değişiyor;

"(Hasan Cemal'i de kurtarmak gerek) Efendim, Hasan'ın cumartesileri 'mazereti' vardır" dedim.

Dokundurmayı anladı, başladı gülmeye.

Sonraları, "Çanakkale'ye güzel bir gezi yapacağız" dedi.

Asıl amacı Çanakkale önündeki Türk adalarına gitmekti kuşkusuz:

"Yunanlılar epey kızacaklar" diyordu. Keyifli: "Bir mesaj. Zira oralarda Yunanlılar petrol arıyor. 12 mil meselesi."

Turgut Özal'ın ölüm yıldönümü yaklaşıyordu. Ömer'e bir sayfalık bir metin hazırlamasını söyledi:

"Ben ne Nuriye Akman'la ne de televizyonlarda ya da başkalarıyla Turgut Özal üzerine konuşmayacağım" dedi: "Ölüm günü

genel sekreterle yaver İstanbul'a gidecek. Kabri başındaki törende bulunacaklar. Ben mesaj dışında tek kelime konuşmayacağım."

Güldü. Acı bir gülümseme mi yoksa?.. Elbet kestirilemezdi ama;

"Öldü ve bizim de (gülmeyi sürdürüyor, bana bakarak) buralara gelmemize yol açtı" diyordu.

Mesaj dışında konuşmama kararına karşı olduğumuz gibi bir duyguya kapılmış olacak ki; "Ne yapayım daha?" diye sordu. "İşte üzüntülerimi söyleyeceğim" diye bir ek yaptı.

"Kim ne kadar üzülüyor bilemiyorum. Ama bana göre Turgut Özal, özellikle ülkenin bütünlüğüne yönelik hareketlere yol açan bir siyasetçi oldu" dedim.

Demirel gülerek, "Biz siyasilerin en son söyleyeceklerimizi siz başında söylüyorsunuz" diye konuştu. Ben, Demirel'in bu sözlerini beni doğruluyor diye yorumladım.

Niçin böyle bir yorum yapıyordum? Çünkü bir gün Turgut Özal'ı öven, 'yol gösterici' diye tanımlayan yazılara o kadar sinirlenmişti ki; "Şimdi açtırmasınlar benim ağzımı" diye bağırmıştı.

Keyiflenmesine yol açan olaylar ise; Danıştay yeni başkanının, ziyaretinde söylediği bir cümleyle özetlenebilirdi:

Başkan, "Başımızda sizin gibi devleti bilen ve koruyan biri oldukça korkmayız" demişti. Demirel –öylesine hoşuna gitmişti ki bu söz– birkaç kez yineledi.

43

Ülkenin geleceğiyle ilgili konu yavaş yavaş ısınıyor:

Bir: Liberal Stuttgarter Zeitung gazetesinde yayımlanan yazının başlığı: "Barut fıçısı haline dönüşen Kürt sorunu."

İlk paragraf sorunu anlatmaya yeterli: "PKK entrikacıları artık kıs kıs gülüyorlardır. Zira bir dizi ürkütücü şiddet eylemleriyle Kürt sorununu Alman politikasında patlamanın eşiğine getirmeyi başardılar. Şimdi bu kanlı sorun bizim de yakamıza yapıştı. Bunu da kolay kolay başımızdan atamayacağız.

(Türkiye'ye) Silah sevkiyatına ara verilmesi Kürtlerin bir başarısıdır."

İki: SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın (12 Nisan 1994) gerçekçi bir saptama yapıyor:

"Türkiye'de laik-karşı laik çatışması var" diyor.

Ekliyor: "Terörle Mücadele Yasası tartışılırken Türkiye'de terörün yalnızca bölücü etkinliklerden kaynaklanmadığını, karşı laik terörün de Türkiye için önem taşıdığını söylemiştim. Kimileri boş laf olarak değerlendirdiler. 10 Nisan günü yaşanan olaylar SHP'nin bu konudaki duyarlılığının ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur."

44

Bir laf atıldı ortaya. Hem de ANAP lideri Yılmaz'dan geldi, gündeme oturdu:

"Ekonomik paket başarıya ulaşmazsa ya asker ya da adil düzen aldatmacası gelir" dedi.

RP'nin 'adil düzen aldatmacası' üzerinde kimse durmadı.

Kafalar askerlerden gelecek darbeye çalışıyor.

Hasan Cemal darbe olasılığından 'korkuyor' (13 Nisan 1994). 11 yıl önce yazdığı (tabii Cumhuriyet'te) bir yazıyı almış, yeniden yayımlamış. Osman Ulugay da 'ABD'den taze para balonunu fazla şişirmemeyi' salık veriyor.

Basın, bütün bunlara karşın Çiller'in cumartesi veya pazar günü milyarları cebine koyarak döndüğünü yazabilir. Neden yazmasın? Kâğıt ithalinde gümrüğü sıfıra indirdi Çiller. İthal kâğıdı daha çok Hürriyet'le Sabah kullanıyor. KDV yükünü basının sırtından alıyor. Muhalefet (Mesut Yılmaz) istediği kadar Çiller'in ABD'den 'nasihat alacağını' söylesin!

Hasan Cemal'den öğrendiğime göre, gazeteler durmadan 'adam çıkarıyor.'

Genelkurmay Başkanı'nın Hürriyet ve Milliyet'in yönetici kadrosuyla akşam yemeği yediğini öğrendik. Sedat Ergin, 'yemeği' yazmış, başlık: "Yine darbe ulumaları."

Tabii, Doğan Güreş'in adı yerine 'bir komutana atfen' sözlerle süslenen ilginç bir yazı...

Şöyle başlıyor:

"'Yine başladılar ulumaya, darbe diye... Defalarca söyledik. Bu tartışmanın artık geride kalmış olması gerekiyor.' Refah Partisi'nin yerel seçimlerde gösterdiği başarının ardından bazı kesimlerin ortaya attıkları darbe senaryoları, Genelkurmay Karargâhı'nın tepe noktalarında bu tür tepkilerle karşılanıyor.

TSK'nın üst kademeleri, bu yöndeki tartışma ve polemiklerin içine itilmekten dolayı rahatsız.

Ancak aynı komuta kademesinin, RP'nin yükleşinden ve geçen pazar günü İstanbul ve Ankara'da yaşandığı gibi sokağa dökülen fanatik İslamcı grupların gösterilerinden mutluluk duymadığı da aşikâr.

Pazar günkü eylemleri bir 'prova' olarak nitelemekten çekinmiyorlar.

Genelkurmay Karargâhı'na gelen ve orduya duyulan güveni aktaran binlerce mektup, faks ve telefon, belli ki, ordunun üst kademeleri üzerinde önemli bir baskı yaratmış bulunuyor.

Çıkış nerede? Önceki akşam görüştüğümüz komutan, sözü dönüp dolaştırıp aynı kavrama getiriyor:

'Demokratik önlemler...'

Ve ekliyor:

'Herhalde demokratik önlemler alınacaktır.'

'Demokratik önlemler'e açıklık getirmiyor.

...1996 genel seçimlerine kadar geçecek süre içinde, 1994'ün tekrarını önleyecek adımların atılmasını arzuladıklarını söylemek mümkün.

RP lideri Erbakan'ın 'Ordu bizim başarımızdan (yerel seçimlerdeki) fevkalade memnun. Zaten askeri lojmanların olduğu pek çok yerde oylar Refah'a çıktı' şeklindeki demeci, bu çevrelerde genellikle tebessümle karşılanıyor. Önemli bilgi: Erbakan'ın sözünü ettiği sandıklarda yapılan incelemede RP'nin birinci parti olmadığı tespit edilmiş..."

Erbakan ise, RP grubunda adil düzene mutlaka geçileceğini söylüyor.

Ama tarihsel sözünü (13 Nisan 1994) söylüyor.

"Peki soru ne?

Kanlı mı olacak, kansız mı?

Yumuşak mı sert mi?

Biz (adil düzene) barışçı yollardan geçilmesini istiyoruz" diyor.

Bu ve benzeri olaylardan sonra, Genelkurmay Başkanı'nın "Darbe olmayacak" güvencesi ne işe yarar ki?.. Şeriat ayağa kalkmış, yola çıkmış, geliyor...

TSK, Atatürk'ün ordusu, laik Cumhuriyetin bekçisi TSK ne yapacak?

Duracak mı? Hadi canım sen de!

RP'nin kapatılma davasına dayanak olan 'kanlı-kansız' sözlerine hangi irdelemelerden geliyor Erbakan? "Adil düzen gelmeden Türkiye'de huzur olmaz" dedikten sonra, şunları söyleyerek:

"Türkiye, 27 Marttan bu yana huzursuz, herkes tedirginlik içinde. Şimdi Türkiye'de iki taraf arasında bir mücadele yaşanıyor. Bir yanda taklitçi, eğreti siyasi iktidar... Diğer yanda, huzuru, adil düzeni savunan halk ve RP var. İşte savaşan tarafların karakteri bu. Madem '27 Mart seçimleri gerçeği yansıtıyor' diyorsunuz, seçime gidelim. Referandum yapalım, halka 'Ekim ayında seçim istiyor musunuz?' diye soralım. Ondan sonra, Türkiye adil düzene geçmek için karar vermeli. Türkiye'de adil düzene mutlaka geçilecektir.

Peki şimdi soru ne? Geçiş dönemi sert mi olacak yumuşak mı, kanlı mı olacak kansız mı, acı mı olacak yumuşak mı? Biz bu geçiş yumuşak olsun, tatlı olsun, kansız olsun diyoruz. Biz buna hazırız."

Erbakan'ın grup konuşması; Cumhuriyet'te "Rejim değişikliğinin nasıl olacağını tartışmaya açtı – Erbakan meydan okuyor" başlıklarıyla çıktı (14 Nisan 1996, Perşembe).

45

Nitekim, Hürriyet (13 Nisan 1994) manşette;

"Prova yaptılar, bir daha yapamazlar" diyor. İkinci başlık ise ayrıntı veriyor:

"Çiller ve Bakanlar, önceki gece Bakanlar Kurulu'nda pazar gösterileri düzenleyenlere ateş püskürdüler. Çiller, 'Büyüğü için hazırlık yapıyorlar. Bu, provaydı' dedi.

PKK ve DEP, RP'ye destek verdi. Her ikisinin amacı da Türkiye Cumhuriyeti'ni parçalamak. Ama bunu kesinlikle başaramayacaklar. Camiler ve imam-hatip okulları RP'nin eline geçmiş. Bu engellenecek."

Bir başka haber: "Laikliğe karşı toplu eylemler terör suçu."

Bir-iki yıl sonraki hazin manzarayı biliyorsunuz:

RP'ye ateş püsküren Çiller, kişisel sorunlarını çözmek, TBMM'deki ve bağımsız yargı önündeki aklanma olanağından kaçmak için Erbakan'la yazgı birliğine girdi. RP'yi 'iktidara getirdi.'

46

Erbakan'ın (RP'nin kapatılması davasında da bir numaralı rol oynayan) 'kanlı-kansız' sözleri, geniş tepkilere yol açtı.

Ertesi gün, örneğin TOBB Başkanı Yalım Erez, Erbakan'ın 'aklını başına almasını' istedi. Gaflet diyordu bu sözlere.

TBMM Başkanı Cindoruk kolesterolünü ölçtürürken "Türkiye'de parmağımdan akan kadar bile kan akmayacak" dedi.

Bülent Ecevit: "Erbakan isyan kışkırtıcılığı yapıyor. Kanlı bir iç savaş tehdidiyle halka ve devlete gözdağı vermeye kalkışıyor."

Ya Erbakan ne yaptı? RP lideri TBMM Başkanı'nı ziyaret etti ve 'malum sözleri' söylemediğini, basının konuşmasını 'çarpıttığını' öne sürdü.

Tabii o gece, bütün televizyonlar, haber bültenlerinde, Erbakan'ın grupta o sözleri söylediği sırada kaydedilen görüntüleri kendi sesinden ekrana getirdiler.

Yalancının mumu yatsıya kadar yanmamıştı.

İki yönden açılan soruşturma DGM ve Ankara Cumhuriyet Savcılığı nasıl bir sonuç verecek, merakla bekleniyor.

Karayalçın: "Erbakan'ın sözleriyle RP'nin stratejisi açıkça ortaya çıktı. RP, ne pahasına olursa olsun Anayasal ve yasal kuralları gerektiğinde bir yana bırakarak iktidar olmak istemektedir" dedi.

Doğru 'teşhis' SHP Genel Başkanı'na aitti.

47

Emin Değer'in kitabını yanıma aldım. Demirel, çalışma odasında:

"Emin Değer geldi. 'Bugüne kadar Demirel'in Amerikancı olduğunu yazdım, söyledim. Yanılmışım, özür diliyorum' dedi ve iki kez bu özrü yineledikten sonra son kitabını size gönderdi" dedim.

Kitabı aldı, şöyle bir baktı; hafif, ama müstehzi bir havada gülümsüyor. Kitabı Emel'e verdi:

"Benden randevu istemiş" dedi.

"Verseniz."

Sesini çıkarmadı. Bir tarihte Hürriyet'te yayımladığım "Demirel'in Amerika Not Defteri" dizisini Emin Değer'e vereceğimi söyledim.

İlgilenmedi bile. Emin Değer konusu kapanmıştı!

"İnsan yağıyor üzerime" diyor Cumhurbaşkanı. Emel Hanım'a Çiller'le Başkan Clinton'a gönderdiği mektubu verdi.

Yeltsin'e yazılan mektubu okudu. Volkan Bozkır'a "Gönderilsin" mesajını iletti ve sonra bize döndü:

"Başımda Erbakan sorunu var" dedi. Erbakan'ın grupta söylediği 'malum sözleri' bir kez daha okuttuktan sonra –sonradan bize katılan– Tarkan'la bana sordu: "Ne dersiniz?"

Ömer konuşmadı, dedim ki:

"Düpedüz 'tehdit' ediyor. Devleti tehdit ediyor. 'Benim adil düzen iktidarını kim engelleyecek olursa –ordu dahil buna– halkı karşısına çıkarırım, kan dökülür' diyor."

Demirel, bu irdelemeyi yanıtsız bıraktı. Ömer Tarkan ve

Emel'e "Yazın" dedi. Bir metin yazdırdı, ekler yaptı, "Düzeltin bunu" dedi.

Kabullere gidecek. Saat 12.00'ye beş var. Ceketini giyerken;

"Ha bir de ordu?.. Eğer oradan da (ordudan da) Allahüekber sesleri yükselirse, ona da bir çare buluruz" dedi. Gülüyor.

Bu akşam Doğan Paşa'yı kabul edecek.

48

Genelkurmay Başkanı'nı kabulden saatlerce önce Çankaya'dan darbeye uzanan bir dizi olayla ilgili bir açıklama çıktı:

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel, 14 Nisan 1994 tarihinde, aşağıdaki mesajlarının kamuoyuna duyurulmasını istemişlerdir:

"Türkiye, bir Anayasa devletidir. Anayasa, devletin ve rejimin şeklini belirlemiştir. Devlet, kurallar ve kurumlar üzerine oturtulmuştur. Bunu zorla değiştirmeye kalkmaya da kimsenin gücü yetmeyecektir.

Devlet kendisini, halkın huzurunu, demokratik rejimi, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmayacak çarelere ve kudrete sahiptir. Her şey hukuk ve meşruiyet zemininde cereyan etmektedir. Hiç kimse, hukukun ve meşruiyetin dışına taşarak, zor kullanmayı ve böylece netice almayı ve kan dökülmesini aklından geçirmemelidir.

Bunların tümü hukuk ve meşruiyet dışıdır. Devlet bu çeşit durumlar karşısında meşru tedbir ve çarelere başvurarak, zoru, zorbalığı ve kan dökülmesini önler.

Devlet, bütün kurum ve kuruluşları ile görevinin başındadır.

Varlığını demokratik rejime borçlu olan bütün kurum ve kuruluşlar, kimse, onun verdiği serbestiyetten yararlanarak demokrasiyi tehdide ve tahribe kalkışamaz. Haklar ancak sorumluluklar karşılığında vardır.

Vatandaşlarımın sorumsuz davranışlar ve beyanlar karşısında soğukkanlılıklarını muhafaza etmelerini rica ediyorum.

Herkes, devletimize ve laik demokratik Türkiye Cumhuriyeti'ne güvenini korumalıdır."

Basın bu açıklamayı tuttu!

Cumhuriyet ertesi gün (15 Nisan 1996 Cuma) başlığında, "Demirel'den Erbakan'a sert uyarı" dedikten sonra şu vurucu cümleyi kullandı:

"Rejimi kimse yıkamaz."

Bosna-Hersek bahane edilerek düzenlenen Ankara ve İstanbul mitinglerinin şeriatın bir provası olduğu genel kanı.

49

14 Nisan Perşembe günü ikinci kez Demirel'in yanına girdiğimde İstanbul ve Ankara'da öğrenci olayları vardı. Çeşitli kesimlerden kışkırtmalarla bir dizi olay yaratmaya çalışanların çabalarından söz ediliyordu. MİT Müsteşarı bu manzarayı acaba nasıl değerlendiriyordu? Demirel 'hiç' anlamına gelen bir davranış gösterdi.

"Ama" dedim: "MİT Müsteşarı gazetecilere 'Bu tip hareketlerin kontrolü giderek güçleşiyor' demiş."

Cumhurbaşkanı, "'Giderek' diyor, öyle mi?" diye sordu. Doğruladım.

Mekanizmayı bir türlü anlayamıyordum. MİT Müsteşarının ilk önce Köşk'ü bilgilendirmesi gerekiyor. Kök, MİT'in görüşünü gazetecilerden öğreniyor. Alparslan Pehlivanlı'yı vurmuşlar, Çankaya'nın haberi yok! Söyleyince şaşırıyor.

Birkaç önemsiz konu üzerinde görüştük. Konuşma, doğal olarak döndü dolaştı 'ülkedeki duruma ve yönetime' geldi.

"Ben savaşa gireyim mi?" diye sordu.

"Hayır", dedim.

SD: "Benim arkadaşlarımın hepsi bakankolik! Hepsi... Coşkun Kırca, 'Yerel seçim sonuçları DYP için zafer' diyor. Neyin zaferi? Oyları yüzde 27'den yüzde 21.45'e gerilemiş."

CA: "Belki Kırca'nın derdi, hükümetin bozulması ve yeni hükümette Dışişleri Bakanı olmak."

SD: "Yok canım. Dün de bugün de, hangi Bakanlık olursa olsun. Coşkun Kırca (başlıyor gülmeye) Münif... Cavit Çağlar, hepsi bakankolik. Geçende söyledim. (Geçen akşam yemekte Çağlar'la birlikteymiş) 'Bakan olup ne yapacaksınız?' dedim. Tabii Çağlar'a değil. Genel anlamda. O da var içinde."

CA: "İki helikopter düşmüş Kuzey Irak'ta."

SD: (Gülüyor) "Amerikalılar düşürmüş."

Sonra Necdet Seçkinöz'ü çağırdı. Bugün Genelkurmay Başkanı ile haftalık görüşme var. Ancak 'bir plan varmış'. "Doğan Paşa'yla birlikte gidip görelim," diyor.

Köşk'ün bahçesine yapılan büyük Muhafız Alayı binaları ile ilgili olabilir. O sırada Demirel'in askeri binalarla ilgili hamlesinden henüz haberimiz yoktu.

Gece DSİ mensuplarına yemek veriyormuş. Seçkinöz'e "Sen misafirleri 19.15'te karşıla. Aman şampanya verme" dedi. "Tasarruf yapıyoruz ya" diye bir ek yaptıktan sonra, alaylı irdelemeyle sürdürdü:

"Havaalanına helikopterle gidiyoruz. Bir yığın araba meydana boş geliyor, dönüyor. Bu dikkat çekiyor. Şu polislere kaç defa 'Yolları kapamayın' diyorum, yine kapıyorlar."

Seçkinöz: "Kapatırlar. Mesela Amerikan sefareti kavşağında kırmızıya yakalandınız. Araba duracak. Polisler koşup arabanızın etrafını saracaklar."

SD: "Sarmasınlar, gelmesinler."

Seçkinöz: "Olmaz ki, güvenliğiniz için tedbir almak zorundalar. Yollar da bu gerekçeyle kapatılıyor."

Laf tasarruftan açılınca; ben, Çiller'in tarifeli uçakla giderek 'gereken fiyakayı yaptığını' ancak, ABD'deki otelin ve kiralanan uçağın büyük giderleri olduğunu söyledim.

SD: (Patladı) "Biz böyle gitseydik, yazmadıklarını komazlardı. Sizin arkadaşlarınız şimdi öve öve bitiremezler. Oysa ben diyorum ki; 16 Ocaktan bugüne kadar dolar 40 lirayı nasıl buldu? Biri çıkıp, neden, nasıl diye sormuyor?"

Çiller'in –Gönensay'ın ABD'den Demirel'e bilgi verdiğini var-

sayarak– IMF ile bir stand-by anlaşması imzalayıp imzalamayacağını sordum:

"Ya stand-by ya da ismi değişik ama içeriği o istikamette olan bir metin imzalayacak" dedi.

Sonra Ömer Tarkan da katıldı toplantıya. Çiller, Emre Hoca'yı yanından ayırmıyormuş. Gece gelen Hürriyet'te Emre Gönensay'ı Çiller'in yanında gösteren büyük bir resim var:

Kolunu uzatmış, büyük bir nezaket gösterisiyle, Çiller'e yol gösteriyor.

Çiller-Clinton görüşmesinde Beyaz Saray'a Türk kameramanlar alınmıyor. Çiller büyük bir şovu kaçırıyor.

Demirel'e iki gün önce Köşk'e gelen Osman Köksal'ın ziyaretini basının TYT Bankası'nın batmasıyla 'irtibatlandırdığını' söyledim.

"Hiç konuşmadık" dedi.

CA: "Kamu bankaları (başta Kalkınma Bankası) nasıl oluyor da TYT'ye büyük paralar (dolar) yatırıyor?"

SD: "'Çekelim paraları' demişler. Özer (Çiller) engellemiş, 'Çekmeyin' demiş. Biliyorsun İstanbul Bankası'nı bu adam batırdı, iflas ettirdi."

(Olay büyük gürültüler yarattı. Kalkınma Bankası Genel Müdürlüğü'ne Demirel'in getirdiği Özal Baysal, yazılı ifadesinde, Demirel'in bana 14 Nisan 1994 günü söylediklerini aynen bildirdi, Demirel'in Baysal'la doğrudan konuştuğunu sanmıyorum, ama kayınço Ali Şener, Baysal'ın dostu. O kaynaktan bilgi edinmiş olabilir [Not: 26 Aralık 1998 Cuma].)

Cumhurbaşkanı, İstanbul Bankası faciası ile TYT olayı arasında Özer Çiller'li bir bağlantı kuruyordu.

Sonra sonra söyledi:

"Dünyanın hiçbir yerinde bir Başbakanın kocası memleketi idare etmez, etmemiştir. Bu adam karısı yerine Başbakanlık yapıyor."

Not defterimden:

(14 Nisan) "Bir rejim kavgası içine düşmek üzereyiz. Laik

Cumhuriyet mi, şeriat devleti mi, demokrasi mi yoksa yarı demokratik rejim, 119. madde mi?"

Bu güncel notu niçin anımsatıyorum: Zira Çiller, ABD'ye hareketinden önce "Rejim tartışması yok" dedi. Oysa bal gibi rejim tartışılıyor.

Aynı gün Cumhuriyet'in manşeti:

"Rejim değişikliğinin nasıl olacağını tartışmaya açtı.

Erbakan meydan okuyor."

Vehbi Koç'un 'birliğe çağrı'sı medyamızın büyüklerinde büyük manşet!

Yurttaki olayların seyir defteri bu. ABD'den ise saat 23.03'te şu haber geldi:

Washington (A.A.) – Cengiz Timurkaynak bildiriyor. Başbakan Çiller ve Başkan Clinton bugün kısa süren ikili bir görüşme yaptılar.

Başbakan Çiller, görüşmeden sonra Beyaz Saray'dan ayrılırken yaptığı açıklamada, Kuzey Irak'ta iki Amerikan helikopterinin düşürülmesi olayının soruşturulduğunu belirterek, "Bu konuda duyduğumuz üzüntüyü ifade ettim. Halen soruşturma sürdrürülüyor. Bildiğiniz gibi Türkiye Çekiç Güç ile işbirliği içindedir. Soruşturmaya da yardımcı olacağız" dedi.

Başkan Clinton ile ikili ilişkileri gözden geçirdiklerini kaydeden Çiller, istikrar paketi ile ilgili olarak bilgi verdiğini belirtti.

Görüşmede, Bosna ve Azarbeycan konularına da değindiklerini bildiren Başbakan bir soru üzerine, görüşmede Türkiye'deki son gelişmeler ile yerel seçim sonuçlarını da değerlendirdiklerini kaydetti.

Bir çalışma ziyareti için ABD'de bulunan Başbakan Tansu Çiller, New York'tan bu sabah özel bir uçakla Washington'a geçti.

Başbakan Çiller, saat 12.15'te Beyaz Saray'a geldi. İki lider arasındaki görüşme saat 13.00'te başladı ve yaklaşık 40 dakika sürdü.

Görüşmeye, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Nüzhet Kandemir, Başbakanlık Başdanışmanı Büyükelçi Volkan Vural ile Büyükelçi Yalım Eralp katıldı.

ABD heyetinde ise Dışişleri Bakanı Warren Christopher, Hazi-

ne Bakanı Lloyd Bentsen ile Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake yer aldı.

Çiller, daha sonra, Dünya Bankası Başkan Yardımcısı, Ulus'ararası Para Fonu Başkanı ve ABD Hazine Bakanı Bentsen'i ayrı ayrı kabul etti.

Başbakan Çiller, akşam saatlerinde Washington'dan uçakla New York'a dönecek ve Elie Wiesel Vakfı'nın yıllık toplantılarına katılacak.

Bu haberi bu kadar geniş vermemin nedeni; Çiller'in ABD gezisinin ne denli şişirildiğini, ama ne denli boş geçtiğini gösterebilmek.

50

Ve doğal olarak Necmettin Erbakan'ın 'kanlı mı-kansız mı kışkırtmasına Cumhurbaşkanı Demirel'den sert yanıt geldi (15 Nisan 1994):

"Zor kullanarak, kan, gözyaşı pahasına netice alabileceğini aklından geçirme. Demokrasiyi tehdide kalkma. Devletin kurallarını ve kurumlarını zorla değiştirmeye kalkmaya gücün yetmeyecektir. Devlet, bütün kurum ve kuruluşları ile görevinin başındadır.

Bunların tümü, hukuk ve meşruiyet dışıdır. İnsanlığa ve vicdana sığmaz. Devlet, bu çeşit durumlar karşısında meşru çarelerle, zorbalığı mutlaka önler.

Varlığını demokratik rejime borçlu olan herkes ve her kurum onun verdiği serbestiyetten yararlanarak, laik, demokratik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni ve demokrasiyi tehdide ve tahribe kalkışamaz.

Vatandaşlarımın, sorumsuz davranışlar ve beyanlar karşısında soğukkanlılıklarını muhafaza etmelerini rica ediyorum. Herkes devletimize ve laik demokratik Cumhuriyetimize güvenini korumalıdır."

51

Cumhurbaşkanı, basın toplantıları düzenliyor; bunlarla yetinmiyor. Gazetecilerle söyleşilerde bulunuyor. Tabii, açıklamalar yapma gereğini duyduğu zaman söyleşiler birden güncellik kazanıyor.

(16 Nisan 1994) Son söyleşide çeşitli konuların yanı sıra laiklik, köktendincilik üzerinde durdu. AA'nın 'muteber metni'ne göre, Demirel'in söyledikleri:

Ankara (A.A.) – Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, demokrasi ve laikliğin kimsenin sayesinde ayakta olmadığını belirterek, "Milletin ve devletin sayesinde ayaktadır. Şahıslarla kaim değildir" dedi.

Cumhurbaşkanı Demirel, bir gazetecinin Başbakan Tansu Çiller'in ABD gezisi ile ilgili bilgi verip vermediğini sorması üzerine, "Bana her şeyden bilgi verdiler. Yalnız telefonla değil, şifre ile de" diye konuştu.

Bir gazeteci de, Demirel'e, Başbakan Çiller'in ABD Başkanı Bill Clinton'a "Bize ekonomik destek vermezseniz Türkiye'ye aşırılar gelir" şeklinde basında yer alan sözleriyle ilgili görüşlerini sordu. Demirel, bunun üzerine şunları söyledi:

"Öyle bir şey deneceğini sanmıyorum. Kendisine sorarsınız. Havadis denen olay, kaygan bir olaydır. Okyanus geçince de neye dönüyor. Kanaatimi sorarsanız, demokrasi ve laiklik kimsenin sayesinde ayakta değil. Milletin ve Devletin sayesinde ayaktadır. Şahıslarla kaim değildir. Türkiye Cumhuriyeti bir çadır devleti değil, bir Anayasal devlettir. Kuralları ve kurumları vardır. Sağduyu sahibi bir halkı vardır. Kimse 'aman Türkiye batıyor' diye bir şeyi aklından geçirmesin. Niye batsın Türkiye? Türkiye Cumhuriyeti tarihinde sıkıntılarına rağmen hiç bu kadar güçlü olmadı. Benim devletim, kendi kendisinden de, gölgesinden de korkan devlet değildir. 'Devlete, demokrasiye inancınızı yitirmeyin' deyişimin sebebi budur. Türkiye sorunlarını mutlak serbestiyet içinde çözecektir."

Güneydoğu Anadolu

Bir gazetecinin, genel af çıkarılması ve olağanüstü halin kaldı-

rılmasına ilişkin tartışmaları hatırlatarak, "PKK bitirildi mi?" diye sorması üzerine de, Demirel şöyle konuştu:

"Bu çeşit beyanlar yapılır. Ben devletin başkanıyım, aynı zamanda MGK'nın da başkanıyım. Olağanüstü hal ilan edilecekse veya kaldırılacaksa Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanır Türkiye'de. Cumhurbaşkanlığı makamı ve görevlerini herkes kendi aklında kaldığı şekilde anlarsa yanmıştır. Herkes 1982 Anayasası'nın getirdiği şekilde anlayacaktır.

Anayasa'nın bana verdiği yetkiler dolayısıyla ülkenin büyük meseleleri ile yakından ilgim vardır. Olup bitenleri fevkalade dikkatle takip ediyorum. Terör konusunda 1991-92-93'te yapılan harekâtlarla çok iyi neticeler alınmıştır. Ülkenin her karış toprağında Türkiye Cumhuriyeti vardır. Ancak Güneydoğu'daki sorun henüz bitmiş değildir. Umarız yıl sonuna kadar gündemin birinci maddesi olmaktan çıkarılacaktır. Orada fevkalade önemli bir mücadele yapılmaktadır."

"Biz yaptık" denirse

Başbakan Çiller'in terör konusunda 10 yılda yapılmayanı kendilerinin yaptıklarına ilişkin sözlerini hatırlatan gazeteciye de Demirel, "Hükümet zor iştir. Yoğurdum kara diyen olmaz. Bir şeyler yaptık diyeceksiniz gayet tabii" dedi.

Terörle mücadelenin parlamento, basın ve halkın desteği ile ve güvenlik güçlerinin çabalarıyla yürütülen bir iş olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı, "Hükümet terörle mücadele işinde, işin sürükleyicisidir. Hükümetler, 'Biz yaptık, bitirdik, size ne oluyor' derlerse halkın, basının, parlamentonun bir kısmını arkalarından yitirirler. Hükümet üzerine düşeni yapıyor, ama bu mücadeleyi veren güvenlik güçleri arkalarında hükümet, parlamento ve basını bulunca bu mücadele başarıya ulaşır" diye konuştu.

Demirel, Özel Radyo ve TV Yasası'na prensipte nasıl baktığının sorulması üzerine de, bu konuda bir düzenlemenin şart olduğunu belirtti ve "Bu düzenleme yapılırken milli güvenliği, genel ahlakı ve genel sağlığı niye düşünüyorsunuz diyemezsiniz" dedi. Yasanın dün akşam kendisine geldiğini ve incelemenin uzmanlarca sürdürüldüğünü belirten Cumhurbaşkanı, pazartesi günü de kendisinin ince-

leyeceğini söyledi. Demirel, "Bugünkü başıboşluğun Türkiye'ye yararı yok. Biz demirpençe bir idare istemiyoruz. Türkiye'yi kaosa götürecek durumlara da göz yumulmasını istiyoruz. Her şey bu iki sınırın arasında" diye konuştu.

Laiklik

Bir başka soru üzerine, Türkiye'nin "laiklik elden mi gidiyor" gibi sıcak bir konuyu tartıştığını ifade eden Cumhurbaşkanı, şunları söyledi:

"Demokratik ve laik Türkiye Cumhuriyeti, ebediyete kadar varolacaktır. Cumhuriyetin üç önemli vasfı vardır. Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir, adalet mülkün temelidir ve insanlar istedikleri şekilde inanacaklar ve ibadet edeceklerdir. Bu üçünü birbirinden ayırırsak, işin içinden çıkamayız.

Türkiye'yi laikler ve Müslümanlar diye ikiye ayırmanın fevkalade zararlı olduğuna kaniyim. Türkiye, Müslümanlığın en iyi uygulandığı yerdir. 60 milyonluk Türkiye'de bu serbestiyet sınırlarını aşıp, laisizm, cumhuriyet veya demokrasi için tehlike haline gelme istidadına sürüklenilirse, devletin organları harekete geçer."

Cumhurbaşkanı Demirel, geçtiğimiz yıl vefat eden 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölüm yıldönümü konusunda da şunları söyledi:

"Özal benim uzun süre arkadaşımdı. Üzüntü, sevinçlerimizi, lokmamızı paylaştığımız arkadaşımızdı. Kendisiyle 1980 sonrasında birtakım tartışmalarımız oldu. 1991 seçimi sonrasında ben Başbakan kendisi Cumhurbaşkanı olarak, devletin hiçbir işini aksatmadık. Ebediyete intikal edince fevkalade üzüldüm. İnsan, kardeşi ile de birtakım sürtüşmelerin içinde olur. Ancak, karşılıklı tartışmalarda hiçbir zaman birbirimizi incitecek, ailelere yönelik sarfedilmiş en ufak bir sözümüz yoktur. Siyasi kişiler tartışılır. Herkes hakkındaki hükmü tarih verecektir."

Demirel, Özal'a yeniden tanrıdan rahmet dilerken, yarın İstanbul'da yapılacak tören için yaveri ile genel sekreter yardımcısını görevlendirdiğini, ayrıca Semra Özal'a da bir telgraf gönderdiğini belirtti.

52

Fakat, dikkatten kaçmayan bir çelişki var:

Demirel, özellikle 'pazar mitinglerinden' sonra anti-laik hareketlerin 'başarısızlığa uğrayacağından' söz ediyor, halkı yatıştırmaya çalışıyor.

Oysa, ABD'de bulunan Çiller, Amerika'nın ünlü NBC televizyon istasyonunda, hatta Başkan Clinton'a "Ya yardım yaparsınız ya da köktendinciliğin Türkiye'de güçlenmesine, hatta yerleşmesine seyirci olursunuz" gibi konuşmalar yapıyor.

Cumhurbaşkanı ise, İlnur Çevik'in Daily News'u aracılığıyla 'fundamentalizmden fazla kaygı duyulmaması' mesajını veriyor. İngilizce bir gazeteden, kuşkusuz Amerikalılar dahil, bütün yabancılara.

Başbakan ABD'de tehlikeyi büyütürken, Cumhurbaşkanı burada frenlemeye, büyütmek eğilimlerini engellemeye çabalıyor.

İlginç, hatta tuhaf bir çelişki değil mi, 'devlette'?

53

Bu ara, dikkatimi çeken bir 'olay'dan söz etmeliyim:

Turgut Özal'la ilgili kısa bir mesaj yazdırıyor Demirel. Oysa, –benim yakındığım– bir noktaya değişik bir yorum getiriyor. Basında Özal'ı övmek ciddi bir yarışa dönüşmüş durumda. Neredeyse 'İkinci Atatürk' ilan edecekler Özal'ı. Bu durum insanı tedirgin ediyor. Demirel'e söylediğim gibi "Turgut Özal kim, Atatürk kim?"

Aralarında kapanmaz mesafeler var.

Demirel, Özal'ın resmi törenlerle anılmasına kadar giden övme önerilerini "Yasası yok ki resmi tören yapmanın" diye karşılıyor.

"Diğerlerine (Atatürk dışındaki Cumhurbaşkanlarına) normal bir tören yapılır" diyor. Sıradan bir Cumhurbaşkanı gibi algılıyor Özal'ı. Ben öyle anlıyorum.

Bu arada –mesajı yazdırdıktan sonra– bir küçük fıkra anlattı, ama anlamlı:

"Çok güzel bir Arap atı ahırda bir tay doğurmuş. Gözünden bir damla gözyaşı damlamış.

Tavuk ise etrafı kirli bir yumurta yumurtlamış. Bütün mahalleyi ayağa kaldırmış."

Acaba at olarak kendini, tavuk olarak Özal'ı mı simgeliyor? Belki de Özal'la arasındaki farkı anlatmaya çalışıyor.

Yüzüme baktı, ses çıkarmadım.

Demirel, küçük bir eleştiri getirdi Özal'a:

"Konvertibilite ne oldu? Olmadığı ortaya çıktı" dedi. O sırada ABD'den Çiller'in IMF ile stand-by imzalayacağı haberi gelmişti. Hani imzalamam dediği, imzalamayacağımızı söylediği stand-by! Bu olaya değinirken ekonominin geldiği noktayı anımsatmak için Özal'ın konvertibiliteye geçtiğimizi öne sürmesini de anımsatıyordu.

Bir gün önce Genelkurmay'da verilen brifing gazeteleri meşgul ediyordu.

Bana, "Size daha önce söylemiştim. 'Dağlarda ne kadar adam var' diye sorduğum zaman Genelkurmay Başkanı'ndan sağlıklı bir yanıt alamamıştım. Anlatacaklardı. Onun brifingi bu. (Dosyalardan rengârenk, her ili ve dağlardaki eşkiya sayısını gösteren bir harita çıkardı.) Dağlarda daha binlerce adam var" dedi.

54

Başbakan Çiller, Newyork'ta Amerikan-Türk Cemiyeti tarafından onuruna verilen öğle yemeğinde yaptığı konuşmada;

"Amerika benim ikinci vatanım. Uzun süre yaşadım" dedi (16 Nisan 1994).

55

(18 Nisan 1994) Cumhurbaşkanı, RP Genel Başkanı Erbakan'la görüştü.

'Daha çok kendisini dinlediğini' belirtiyor Demirel. Ancak söylediği bir şey var ki, çok önemli:

Erbakan'a, "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yalnız kurallar değil. kurumlar da vardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, kuralları çiğneyenler olursa, bu kurumlar hizalar" diyor.

Hizalayacak kurumların başında, kuşkusuz TSK geliyor.

Acaba Erbakan bu mesajı algıladı mı? Sanmıyorum.

Peki ama, Erbakan, Cumhurbaşkanı'na neler söylemişti? Özellikle şunları:

"Ziyaretimiz esnasında, ülkemizde birtakım provokatörlerin, birtakım taklitçi insanların huzursuzluk meydana getirmek için yaptıkları faaliyetler hakkında elimizdeki dokümanları kendilerine arzettik. Zaten bunlar bilinen gerçeklerdi."

Soru: "Meclis grubunda yaptığınız ve tepki alan konuşmanız gündeme geldi mi?"

Yanıt: "Bu konuşma üzerinde çok açıklamalar yaptığımız için ayrıca üzerinde durmadık; geniş bir şekilde durmaya lüzum görmedik."

Oysa, Demirel'in 'kuralları çiğneyenleri kurumların hizaya getirmesi'nden söz etmesi, elbette Erbakan'ın grupta 'kanlı- kansız' konuşmasına karşıydı.

56

Nedenini bilmeme elbet olanak yok.

Ben söyledim, Demirel sustu. Oysa söylediklerimi beğenmemiş olsa ya yarıda keser ya da söz bitiminde kendine özgü bir tavırla başka konulara geçerdi.

Daha önce notlarımda sıraladığım kimi önemli noktaları Demirel'e (18 Nisan 1994) söylemeye başladım:

"Çiller, Clinton'a 'Ya bize yardım edersiniz ya da Türkiye, İran'a döner' diyor. Bu tümüyle şantaj. Oysa siz burada ufak bir grubun varlığını inkâr etmemekle beraber, köktendinciliğin asla başarı kazanamayacağını konuşuyor, anlatıyorsunuz. Bu, Başbakanla, Cumhurbaşkanı arasında tam bir çelişki.

Türk Başbakanı ABD'ye, 'Amerika benim ikinci vatanım' diyemez.

Papandreu, Amerikan vatandaşı idi, böyle konuşmadı."

SD: (Araya girdi) "Üstelik karısı da Amerikalı."

CA: "Clinton'ın Bosna-Hersek politikasını kendi ülkesi eleştiriyor. Çiller çıkmış NBC'ye bu politikayı övüyor. Gradze, hemen sonra düşüyor."

(Demirel sadece dinledi. İtiraz da etmedi. Susmasına karşın Cumhurbaşkanı'na "Bu konularda bugün ABD'den dönmesi beklenen Çiller'i uyarmasını" önerdim. Yine ses etmedi.)

Ekonomik durum nasıl gelişiyordu?

"Batmak üzere olan bankalar var" dedi Demirel: "Tedbir alacak. Bir kanun getirecekmiş. Devlet bankalarından para almış (gülüyor şimdi). Ödemiyor. Bankalar sıkışık. Durumları iyi olmayanları takviye edecekler."

Sustuğumu, bu anlatımlara göre ekonomik durumun neresinin iyi olduğunu düşündüğümü anlayınca;

"Ekonomide bünyesel rahatsızlık yok" dedi. Malum tez: Bunalımın nedeni siyasal!

Erbakan'ın, kabulünden sonraki açıklamalarına ne demeli? Hele gazetelerin önemsedikleri bir cümlesine:

Soru: "(Çankaya'da) Meclis'teki konuşmanızı da olumlu buldu mu?"

Erbakan'dan yanıt: "Evet. O konuşmamızı da olumlu buldu. Her şeyi olumlu buldu."

Gazeteler böyle yazıyor.

Sinirlendi. Söylediklerimi dinleyince koltuğunda şöyle bir kıpırdadı.

Sonra, "Ben hep dinledim" dedi: "Sadece 'Ben kural adamıyım. Hükümetten şikâyetlerinizi Tansu Çiller'e söylemelisiniz' dedim.

Ancak bunlar (RP'liler) çok korkuyorlar. Kanımızın son damlasına kadar mücadele edeceğiz diye (laiklerden) faxlar alıyorlarmış."

İyi ama, İstanbul Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan'ın, yağmur bombası yerine yağmur duasına çıkılmasını yeğlediği de bir gerçekti. Beyoğlu'ndaki kimi lokantaların (herhalde içkili diye) sokaktan içeriye alınmasına ne demeliydi?

Demirel, "Bırak yapsınlar, bırak yapsınlar" diye sinirli bir ifade kullandı. Niçin yapacaklardı? Belki halkın seçimdeki davranışına karşı böyle sonuçlarla kimi akılların gerçekleri göreceğini umuyordu.

Beni böyle düşünmeye zorlayan, Demirel'in bir cümlesi oldu:

"Her 100 oydan 25'i Refah'a gitti" diyordu.

Halkı iğneliyordu. Evet, doğruydu. Ben de "Bırak yapsınlar" dediği sırada, "Evet, RP'nin ne olduğu görülsün, anlaşılsın" demiştim.

Turgut Özal'lı televizyon programlarının hiçbirini izlemediğini söylüyordu.

Bu yayınları dosyalamıştım. "Faydalı" dedi. Fakat Özal'ın getirdiklerinden çok götürdüklerini içeren bir kitabın yazılmasını da istemiyordu. Böyle bir kitabın yazılmasındaki yararlardan söz ederek bir denemede bulundum. Lafı değiştirdi.

Berrin Menderes ölmek üzereydi.

"Emir verdim. Menderes'in anıt mezarına üç tabut ancak giriyor. Öyleyse Berrin Hanım'ı da yakınlarda bir yere gömmek için hükümet karar çıkaracak. Tam karşısına" diyor.

RTÜK diye anılacak yasadan söz ettik. Demokratik değildi.

İlk fırsatta değiştirilmeli, daha demokratik ilkelerle yeniden hazırlanmalı, onarılmalıydı yasa. Demirel de bu görüşte.

Yasayı onaylayacaktı.

Ama niçin onayladığını gösteren bir gerekçeyi de kamuoyuna vermeliydi.

Kalın bir dosyadan iki sayfalık bir yazı çıkardı ve okumaya başladı. Not alıyordum. Yazı, Türkiye'deki özel televizyon ve radyoların 'durumu'nu gösteriyordu, ilginçti.

Not aldığımı görünce; Emel Hanım'a bu yazının bir kopyasını bana vermelerini söyledi.

İşte; 1994'ün Nisan ayında Türkiye'deki özel televizyonlarla radyoların durumunu, kimlere hizmet verdiklerini gösteren yazının metni:

Özel Radyo ve Televizyonlar

1. Türkiye genelinde, mahalli veya ülke çapında 454 özel rad-

yo ve 71 özel televizyon kanalının yayın yaptığı tespit edilmiştir.

Toplam 525 radyo ve televizyondan 96 radyo ve 30 televizyonun ideolojik amaçlı yayın yaptığı belirlenmiştir.

1.1. Tamamı bölgesel olarak yayın yapan özel radyoların 31'inin Aşırı Sol, 14'ünün Kürtçü, 45'inin İslamcı, 6'sının ise Ülkücü görüş doğrultusunda olduğu bilinmektedir.

1.1.1. Aşırı Sol kesime yönelik yayın yapan 31 radyonun dağılımı; DEV-YOL (11), TKP/M-L (2), SBP (2), İP (1), TSİP (1), TDKP (1), MLSPB (1), ACİL (1) şeklinde olup, 11'inin ise örgütü belirlenememiştir.

1.1.2. İslami kesime yönelik radyoların dağılımı ise; Milli Görüş (20), Esad Coşan Grubu (6), Fethullah Gülen Grubu (6), Radikal İslamcı (3), Tenvir Grubu (2), Işıkçılık Grubu (1), Müslüman Gençlik (1), HAK-YOL (1), Yeryüzü (1), Yeni Asya (1), Vahabilik (1) şeklindedir.

1.2. İdeolojik amaçlı yayın yapan özel televizyon sayısı ise 30 adet olup, dağılımı; 4 Aşırı Sol, 5 Kürtçü, 19 İslamcı ve 2 Ülkücü şeklindedir. (EK-2)

1.2.1. Aşırı Sol kesime yönelik yayın yapan televizyonlardan 1'i TDKP örgütüne ait olup, 3'ünün örgütü ise belirlenememiştir.

1.2.2. İslami kesime yönelik yayın yapan özel televizyonların dağılımı ise; Milli Görüş (12), Fethullah Gülen (3), Nakşibendi Tarikatı (2), Kadiri Tarikatı (1), Işıkçılık (1) şeklindedir.

2. Gerek radyo, gerekse televizyonların sayı olarak İSTANBUL (9), ANKARA (7), İZMİR (9) gibi büyük şehirlerde fazla olduğu görülmektedir.

2.1. Radyo ve televizyonların yayın eğilimlerine göre; Aşırı Sol doğrultudakiler Batı, İslamcıların Orta ve Doğu Anadolu, Kürtçü doğrultudakilerin ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan illerimizde ağırlıklı olduğu söylenebilecektir.

Kürtçü unsurlara yönelik olarak yayın yapan radyo ve televizyonların, Olağanüstü Hal ve İl Valiliklerince kapatılması nedeniyle son durumları bilinmemektedir.

3. Özel radyo ve televizyonların sayılarının çokluğu dikkati çekmektedir. Ancak, bunların büyük çoğunluğu (399) ideolojik amaçlı olmayanlardır. Bunların zaman içinde piyasa ekonomisinin

kuralları çerçevesinde tasfiye olacakları, dolayısı ile bu sayının giderek azalabileceği değerlendirilmektedir.

Ancak, ideolojik amaçlı 126 radyo ve televizyonun ise, arkalarındaki örgüt, grup veya cemaatin finans desteği ile zarar dahi etseler faaliyetlerini sürdürecekleri, mevcutların sağlayacağı başarı oranında giderek sayılarının artabileceği muhtemel görülmektedir.

Demirel'deki dosyada her televizyon ve radyonun nerede ve nasıl yayın yaptığı ayrıntılarıyla anlatılıyordu.

Bu dosyanın bir eşini Çiller'e de vermişti:

"Biz burada boş oturmuyoruz" dedi.

Bizlerin de 'boş oturmamıza' gönlü razı değil.

RTÜK Yasası'nı onayladığını açıklarken kamuoyuna niçinleri duyurmak için bir açıklama yazma görevini bana verdi.

(19 Nisan 1994 Salı) Hazırladığım metni, özel çalışma bürosuna geldiğini öğrenince Cumhurbaşkanı'na gönderdim. Bir süre geçti, geçmedi, çağırdı.

Yazdığım metin önünde. Beğenmiş olacak ki, basına verilmesi için Ömer'e uzattı. Sonradan basına verilen metne baktım. Yazdığım metinde tek sözcük değiştirmemişti:

ANKARA (A.A.) – Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki" Yasayı onayladı.

Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi'nden bu konuda yapılan açıklama şöyle:

"Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu, önce uzmanlara inceletmiş, daha sonra ise bizzat kendileri incelemişlerdir.

Türkiye'de özel radyo ve televizyonların yayına başladıkları tarihten bu yana uzunca bir zaman geçmiş olmasına rağmen, dünyanın her devletinde var olan yasal düzenlemeler yapılamamıştır. Oysa, Türkiye genelinde sayıları 525'i bulan özel radyo ve televizyonların bir an önce yasal bir çerçeveye kavuşturulması, etkisi büyük olan iletişim organlarının boşluktan kurtarılmaları, toplumsal bir ihtiyaç ve zorunluluk haline gelmiştir.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu, her şeyden önce bu ana ihtiyacı karşıladığı görüş ve düşüncesiyle ele alan Sayın Cumhurbaşkanımız, kanunun son şekliyle içerdiği bazı hükümlerin eleştiriye açık olduğunu tespit etmişlerdir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, içinde bulunduğumuz şartların hassasiyetini göz önünde tutarak, ülkemizin bölünmez bütünlüğünün, milletimizin birlik ve beraberliğinin korunması ve toplumumuzun gelenek, görenek ve genel ahlak kurallarına ters düşülmemesi gereğine özenle dikkat edilmesi yönündeki ulusal ihtiyaca işaret etmektedirler.

Sayın Cumhurbaşkanımız, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kanunun uygulanmasıyla doğabilecek sakınca ve aksaklıkları süratle gidereceğine olan inançlarını ifade etmektedirler.

Sayın Cumhurbaşkanımız, bu çerçevede Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunla yeni kurulacak kurullarla, geniş yetkiler üstlenen sorumluların görevlerini tam bir tarafsızlık ve azami iyi niyetle yerine getireceklerine olan güvenlerini de belirtmektedirler.

60lı yılların siyah-beyaz, sonraları çok kanallı ve renkli televizyonuyla, çok sesliliğin gereği özel radyolar çağını yakalayan ülkemizde, toplumun ihtiyaçlarıyla sözlü ve yazılı iletişim organlarının yayınları arasında ahenk olmasını içtenlikle arzulayan Sayın Cumhurbaşkanımız, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu, bu temenni ve görüşlerle onaylamışlardır."

Necdet Seçkinöz yasadaki 9 kişilik heyetle, Başbakanlığa yayın yasağı yetkisi veren maddeyi anti-demokratik bulduğunu söyledi.

Demirel, yasa metnini onaylayıp Başbakanlığa gönderirken, 'bu tür eleştirilere yer verilmemesini', sadece kamuoyuna açıklanan metinle yetinilmesini söyledi.

Köşk'ün RTÜK'le ilgili açıklaması medyada geniş yer aldı.

Emre Hoca, ABD'den dönmüş. IMF'nin yeşil ışık yaktığını söylüyor telefonda. 'Durumu anlatmak için' Avrupa bankalarına Frankfurt ve Londra'ya gidiyor.

"Peki ama Hocam, 'Siz şimdi kimin hizmetindesiniz?' derlerse?" dedim.

"Ben de bilmiyorum" dedi Gönensay ve ekledi:

"Kendim için bir şey istiyorsam namerdim. Memleket için çalışıyoruz."

Çalışalım, çalışalım!

Hoca diyor ki, "Çiller de çok yoruldu."

Ya basın Emre'ye nasıl bakıyor? Bir rivayete göre Gönensay 'müşahit' olarak Çiller'le ABD'ye gitmişti. Fikret Bilâ, ABD'de Çiller'i izleyen Derya Sazak'a sormuş ve aldığı yanıt şu:

"Ne müşahidi yahu! Tam olayların içinde Emre."

57

RTÜK sorunu, son günlerde medyanın bellibaşlı konusu.

Oktay Ekşi'nin başkanlığındaki Basın Konseyini Cumhurbaşkanı kabul etti ve doğal olarak tek konu RTÜK'tü.

Karşılıklı konuşmalar ilginçti. Haber, RTÜK'le ilgili ilk eleştirel noktaları saptıyor:

> Cumhurbaşkanı Demirel ilk konuşma hakkını Ekşi'ye verdi. Ekşi'nin basın sektöründeki son önemli gelişme olan Radyo-TV Yasasıyla ilgili görüşlerini dinledikten sonra konuşan Cumhurbaşkanı, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yasa ile Türkiye'de bir dönemin kapandığını ve bir başka dönemin açıldığını söyledi. 2-3 yıldır konunun tartışıldığını hatırlatan Cumhurbaşkanı Demirel, bu süre içinde Türkiye'de özel radyo ve televizyonun illegal şekilde ortaya çıktığını ve yaşadığını bir "fiili durum" haline geldiğini kaydetti.
>
> **Pratik Çözüm**
>
> Olayın "şuyu-u vukuundan beter hale gelmesinden" endişe duyduğunu, eninde sonunda olacak bir gelişmeyi, bir an önce yasallaştırmak gerektiğine inandığını belirten Cumhurbaşkanı, "Yasasızlık büyük zararlara yol açıyordu" dedi.
>
> Kanun çıkarılmasının, Anayasa'ya dokunulmaksızın pratik çözüm aranmasının Anayasa'nın her gün değişemeyeceği görüşünden yola çıkılarak tercih edildiğini de anlatan Cumhurbaşkanı Demi-

rel, Meclis'te kanun üzerinde olabildiğince konsensus arandığını hatırlattı. Yüksek Kurul'un oluşturuluş biçiminin, bu arayışın bir sonucu olarak ortaya çıktığını da ifade eden Cumhurbaşkanı Demirel, kanun üzerinde önümüzdeki günlerde birçok tartışmaların yapılabileceğini bildirdi.

Kendisinin de kanunu tetkik ettirdiğini ve bizzat incelediğini anlatan Cumhurbaşkanı, "Yüksek Kurul konusu ve diğer bazı konulardan dolayı kanunu tekrar TBMM'ye gönderebilirdim. Ama bu da 6-8 ay daha atardı. Oysa Türkiye'de 525 özel televizyon ve radyo var. Bunlar, başıbozukluk tabiri hangi anlama geliyorsa o durumdadırlar. Birbirleriyle dalaşıyor, birbirlerine söylemediklerini bırakmıyor, şeref ve haysiyetlerle oynuyor ve hatta Türkiye'nin birliğine ters gelen yayınlar bile yapıyorlardı. Bunların bir nizama girmeleri şarttı" diye konuştu.

Çıkabilecek Aksaklıklar

Kanunu tasdik etmemesinin daha büyük sıkıntıya yol açabileceğine de işaret eden Cumhurbaşkanı, "Üstelik Yüksek Kurul'un teşkilinin kesinlikle Anayasa'ya aykırı olduğunu söylemek de zordur. TBMM'de milletvekilleri ve Anayasa Komisyonu bunun Anayasa'ya aykırı olmadığını söylüyor" dedi.

Çıkabilecek aksaklıkların daha sonra tekrar düzenlenebileceğini, "iyinin, en iyinin düşmanı olduğunu" belirten Cumhurbaşkanı Demirel, şöyle konuştu:

"Ama bu sabahtan itibaren Türkiye'nin bir Radyo-TV Yasası vardır. Türkiye bundan sonrasını tartışarak düzeltir. Haklar, beraberinde sorumlulukları da getirecektir. Burada özel radyo ve televizyonlara da iş düşüyor. Herkes sorumluluğunun gereğini yapacaktır. Yazılı hukukun dışında moral kaideleri de vardır. Uymayan, yasa ile bunlara uydurulur. Yasanın eksik ve noksanları, sağduyu ve soğukkanlılıkla giderilir."

Ekşi'nin Sözleri

Kabulde konuşan Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi de, yasanın yasasızlıktan her zaman daha iyi olacağını savunurken, çıkarılan yasada eleştirilecek birçok nokta bulunduğuna işaret etti.

Yasasız geçen 5 yıldan, basın sektörü ve Türkiye olarak büyük dersler alındığını belirten Ekşi, düzenlemenin iyi sonuçlar vermesi ve eksikliklerinin giderilmesi için üzerlerine düşeni yapacaklarını söyledi. Ekşi, yasanın özünü Üst Kurul'un teşkilinin oluşturduğunu da belirtirken, bu kurula ehliyetli, birikimli ve kurulun tarafsızlığını koruyacak kimselerin atanmasının önem taşıdığını bildirdi.

Bir başka, kısa ama anlamlı not (20 Nisan 1994): Yanına girdiğimde Kahramanmaraş Üniversitesi'yle ilgili dosyayı inceliyordu.

"On üniversite böyle" dedi. 'Böyle' ne demekti? Dinci mi, Kürtçü mü? Ne demek istemişti Cumhurbaşkanı?

O akşam yanına girdiğimde; "Marmara Bankası da tamam" dedim.

Demirel, "Şimdi kararnameyi imzaladım" dedi.

Bankaları kurtarmak için Merkez Bankası Yasası'nda yapılmak istenilen değişikliğe SHP karşı çıkıyor. Aynı zamanda zenginlerden alınacak net verginin yüzde 1.5'ten yüzde 0.5'e indirilmesi için DYP'nin hazırladığı önergeye de imza vermiyor.

"Çıkar bunlar" dedi Demirel: "Meclis'te şimdi öyle bir durum var ki, SHP imzalamıyor, ama ANAP destek veriyor ve yasa çıkıyor."

Doğruydu. Bu denli acayip bir içerik kazanmıştı TBMM!

Meclis'te iktidar ortakları birbirini desteklemiyor, yasalar çıkıyor. Ama hükümet yerinde kalıyor.

Hükümet orta vadeli 'stand-by'a dünden razı görünüyordu. Fakat stand-by adı kullanılmıyor, 'seçenekler demeti' gibi yutturmaca bir isim piyasada geziniyor. "Hocamız da doğrusu, engin bilgisiyle hükümeti mi yoksa ekonomiyi mi, bilemiyorum, kurtarma formülleri ile bize stand-by armağan ediyor" dedim.

Güldü Cumhurbaşkanı. Gönensay şimdi Frankfurt ve Londra'ya gidiyordu:

"Bana geldi (Emre Gönensay), 'Ben devlet memuruyum, bu görevi yaparım' dedi" diyor Demirel.

Demirel'de de Gönensay'ın hem Başbakanlıkta Çiller'e doğrudan hizmet vermesi, çalışma ofisinde bulunması hem de Çan-

kaya'da Başdanışmanlık görevini sürdürmesi... artık tedirginlik yaratıyor gibiydi.

Ama, bana göre, Gönensay danışmanlık görevini az bulabilirdi. "Örneğin, 'dışardan bir Bakanlık' görevi?"

Demirel, "Olmaz" dedi.

Artık ayrılıyoruz. Gece yemeğe Çağlar gelecekmiş. "Biraz güler, biraz bilgi alırız" diyor.

CA: "Çağlar da bakankolik?"

SD: "Hem de nasıl!"

Bir-iki gün sonra; bizim medyaya dağıttığımız "Türkiye'deki özel televizyon ve radyolarla ilgili bilgiler" –örneğin Milliyet'te– "126 televizyon-radyo gözaltında" manşeti ile yayımlandı.

58

Üç büyük gazete; Hürriyet, Milliyet ve Sabah "Ulusa Çağrı" yayımladı.

Tam sayfa ve büyük manşet:

"Haydi Türkiye... Bu savaşı kazanacağız!"

Özeti: "Ülkemiz, Cumhuriyet tarihinin en hassas dönüm noktalarından birinde. Bir savaş içindeyiz. Bu, yalnızca ekonomik darboğazı aşma savaşı değil. Bu, aynı zamanda politik, toplumsal, demokratik alanda, Türkiye'nin kendini dosta, düşmana bir kez daha kanıtlama savaşı.

Medya görev sorumluluklarının bilincinde..."

Evet, bu savaş kimin savaşıydı?"

Ertuğrul Özkök, "Bu, hükümeti destekleme bildirisi değildir. Bu bildiri Türkiye'yi destekleme bildirisidir. Bu bildiri Türkiye'nin geleceğine güven, onu 21. yüzyıl ülkesi haline getirme ihtirasının tuğrasıdır" diye yazıyor.

(22 Nisan 1994) Yanına girdiğimde telefonda "Bakanlıkta da kal" diyordu. Fikri Sağlar olabilirdi. Genel Sekreterliğe seçilmiş.

Tabii, görüşmelerde 'çağrı', gündemin ilk sırasında olacaktı. "Kılıçlar kınından çekildi, savaş açıldı" dedim. Ama basın piyasa-

sında daha başka söylentiler dolaşıyordu. Gazetelerin zor durumda olduğu, durmadan çalışanların çıkarıldığı yaygındı. Örneğin Hür-Pa'dan 400, Hürriyet'ten 300 kişi... Tirajlarda da hayli düşüş...

Bu türden rakamlarla bugün pek ilgilenmiyor. İstanbul'dan aldığım bilgilere göre; metni Nail Keçeli hazırlatmış, Bülent Tanla gazetelere götürmüş, hatta Demirel'in de yayından önce haberi varmış!

Cumhurbaşkanı, belki de bu nedenle olay karşısında gayet sakindi.

Hafif bir sesle, "İşime yarar" dedi.

Necdet Seçkinöz "Avrupa bankalarının bu sabah Türkiye'ye peşin para göndermedikçe akreditif açmayacaklarını" söyledi. Ömer Tarkan da İsviçre'den bir manzara çiziyor. Batan bankaların devlet güvencesi altında olmasına karşı niçin önlem alınmadığını soruyorlarmış. Demirel bu bilgilerle de ilgilenmedi.

Ama arada şu önemli notları verdi:

"Mesele şu: Alınan tedbirler doğru mudur, yeterli midir? Bu tedbirlerle sonuç alınacak mıdır? Soruyorum: Cevap alamıyorum.

Çiller'in aldığı tedbirlerin hiçbiri sorunu çözmeye yönelik değil. Hiçbiri. Bakanlığında da böyleydi. Getirdiği önlemlerin hiçbiri o soruna önlem değildi. Ona 'Bırak bir yana' derdim.

Dünyanın hiçbir yerinde dövizle tasarruf hesabı açılmıyor. Sadece bizde var."

Ama Demirel, hazırlanan 23 Nisan televizyon konuşmasında bireylere ellerindeki dövizleri yastık altında saklamayıp bankalara götürmesini salık veren bir hava basıyordu.

Biraz öfkeli. "İş geldi mi bir noktaya; bu, Demirel'e dayanır diyorlar."

Necati Doğru, Milliyet'te böyle yazmış. Necdet Seçkinöz'e 'bir açıklama göndermesini' söyledi.

Bu arada batan bankalarla ilgili ilginç öyküler dolaşıyor, hatta gazetelerde manşetlere çıkıyor. Kalkınma Bankası'nın başında olan Özal Baysal'ı hükümetin değiştirmek istediği, ancak Ali Şener'in ahbabı diye Köşk'ten kararnamenin geri çevrildiği kimi gazetelerde yine yazıldı.

Demirel, "Öyle bir kararname gelmedi ki" dedi.

(26 Nisan 1994) Sabah'ın manşeti:

"Kayınço skandalı. Müfettişler rapor verdi: Özal Baysal'ı görevden alın! Ama alınamadı... Çünkü Demirel'in kayınbiraderi devreye girdi." (Ali Şener'in bir resmi: "Güçlü kayınbirader")

Aynı yayında Baysal sayesinde 1 trilyonun 'havaya uçtuğu' yazılıyor.

Baysal'ın yetersizliği ortaya çıkınca, Çiller'in işten alma girişimine Çankaya'dan "Vakıflar Bankası'na atayın, o zaman görevden alabilirsiniz" diye bir 'telkin geldiği' de haberin içinde yer alıyor.

59

Foto muhabirlerinin ödül dağıtım törenine giderken; makam arabasında bana, 'yolların kapatılmasından' yakındı. "Kaç defa söyledim, yine de..." diyor. Bu tartışmayı bir kez daha dinlemiştim. Yapacak bir şey yoktu. Çankaya bürokrasisi direniyordu. Dönerken yine arabasına aldı.

Gece. Kızılay'daki otobüs durakları kalabalık. "Bazı geceler buralardan geçiyorum. Bu kadar kalabalık görmüyorum" dedi. Köşk'e yaklaşırken İhsan Sabri Çağlayangil'in bir sözünü nakletti.

Bir tarihte Marmaris'e gitmişler. Marmaris o tarihlerde bugünkü Marmaris değil. İnsanlar yollarda. Demirel'le Çağlayangil'i alkışlıyorlar. Toz toprak içinde.

Çağlayangil, Demirel'e; "Vatandaş olmak meğer ne kadar zor" demiş. Demirel, duraklara bakıyor, "Ne doğru söz" diyor.

Köşk'e girmeden önce arabada bir süre yalnız kaldık.

Bana, "Bugün" diye başladı: "Kıbrıs Meclis heyetini kabul ettim. Çiller, heyeti kabul etmemiş. Telefon ettim, 'Fazla önem vermedim, benimle fazla ilgisi yok' demez mi? Ona anlattım ki, sonra bu durumu istismar ederler. Bu kadın Kıbrıs sorununu işte böyle anlıyor. Türkileri de dışladı. Avrupa'daki Türkleri de... Hiçbir şey anlamıyor. Bunlar tamamen aramızda" dedi.

Kime söylenebilirdi ki?.. Arabadan çıktık, elimi sıkarken;

"Bana refakat ettiğiniz için teşekkür ederim" diyerek ayrıldı.

(23 Nisan 1994) Uçakta, bir gece önceki bu çizgiler geldi geçti.

İstanbul'a gidiyoruz. Berrin Menderes öldü. Uçağa bindik. Sümer Oral da bizimle. Laf, lafı açıyor.

Demirel, Oral'a; "Askerlerden ve emniyet görevlilerinden lojmanları alıyormuş bir yasayla, doğru mu?" diye sordu.

Oral, "Bu yasa tasarısı alt komisyonda inceleniyor" dedi.

Birden patladı Cumhurbaşkanı:

"Yahu, biz terörle uğraşıyoruz. Güneydoğu'da adamlar savaşıyor. Ellerinden lojmanlar alınacak. Olacak şey değil. Yasa çıkarsa önüme gelir, veto ederim, hatta referanduma götürürüm" diye neredeyse bağırıyordu.

Oral'a sordum: "Kaç lira gelir sağlayacak bu iş?"

"Bir trilyon" dedi. Ürküttüğü kurbağaya değmez. Yüksek bürokrat ya da yüksek ücret alanlar lojmanda ise, çıkarılmalı! Böyle söyledim. Ama küçük memur lojmanda kalmalı. Bu kira pahalılığı karşısında bu yola gidilmeli.

"Veto edeceğimi grup başkan vekillerine söyleyeyim" dedi Demirel.

Nazmiye Hanım da eşini destekliyor.

Laf Demirel'in fiili siyasete dönmesinden açıldı. Nazmiye Hanım bana döndü. "Hani hatırlıyor musun, bilmem. Demirel'i arıyordun. Telefon numarasını ben verdim size" dedi ve ekledi:

"Zaten hep sen başımıza getirdin bu işleri."

'Başlarına gelen bu işler' öyle geri çevrilecek, beğenilmeyecek, hatta 'tarizkâr bir ifade ile söylenecek' işler değildi!

Nazmiye Hanım'ın bu söylemine göre demek ki, Demirel'i ben lider yapıverdim. Yasaklara karşı kampanya açılmasında Demirel'i ben kışkırtıp referanduma gidilmesini sağladım. (O tarihte merdiven başında, 'her şeyin ve kampanya açılmasının benim başımın altından çıktığını' söylemişti.) Yeniden Başbakanlığa gelmesine ve sonra Cumhurbaşkanı seçilmesine ben neden olmuştum.

Aklıma geliveren bir Atatürk dönemi öyküsünü anlatmadım. Oysa tam yeriydi. Atatürk'ün can yoldaşı-yaveri Salih Bozok'a kimi kişiler Atatürk'ün bu kadar çok içki almasından bir gün sorumlu olacağını söylemişler.

"Haklısınız" demiş: "Sakarya Savaşı'nı, son Kurtuluş Savaşı'nı, meydan muharebesini kazandıran bizleriz, benim. Devrimleri yapan, Cumhuriyet'i ilan ettiren de!"

Sadece Demirel'in seçildiği kongreden önce CHP İçişleri Bakanı Orhan Öztrak'ın beni çağırdığını ve Süleyman Demirel yerine Sadettin Bilgiç'i yeğlediklerini anlatmakla yetindim.

Partiye geldi söz. Gazetelere göre, falcı Memiş, Esat Kıratlıoğlu'nu ziyaret etmiş. Ziyaret nedenini anlatarak hafif gırgıra girdim. Nazmiye Hanım "Nereden öğreniyorsunuz bunları?" diyor.

Demirel ise, yine kabullere değindi. 23 Nisan nedeniyle Köşk'e gelen çocukları kabul etmiş. Başbakanlığa gitmiş çocuklar.

Ben Demirel'i dinledikten sonra çocukların Başbakanlığa gittiğini öğrenince;

"Bari koltuğa oturan çocuk kalkmasaydı" dedim.

Cumhurbaşkanı falcı olayını ve sonra koltukta çocuk Başbakan temennisini duyunca başladı gülmeye...

İstanbul'da yağmur yağıyor.

60

Çiller'in ABD'de Clinton'la başbaşa kaldığında neler söylediği bilinmiyordu ama, Clinton'ın bir açıklaması Çiller'in Türkiye'yi ne kadar zor duruma soktuğuna kanıt oldu.

Nisan sonlarında (24 Nisan) bir Kıbrıs fırtınası patladı:

"Başbakan Çiller'in ABD gezisinde (yardım sağlamak için) Başkan'a Kıbrıs sorununu çözeceğine söz verdi. Bu söze güvenerek Clinton'ın 'Çiller bana söz verdi, birkaç gün içinde orada önemli gelişme olacak' demesinden sonra, Başbakan'ın 'Denktaş problem çıkarmasın' diye mesaj göndermesi Ankara'yı bir anda karıştırdı.

Başkentte artık şu yakıştırmalar yapılıyor: 'Ankara'da Kıbrıs'la ilgili bir Amerikan lobisi var, bir de Türk lobisi. Başkan Clinton ile Çiller Amerikan lobisi, Cumhurbaşkanı Demirel, Meclis Başkanı Cindoruk, Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ve KKTC yönetimi de Türk lobisini oluşturuyor.

KKTC'den gelen Parlamento Heyeti, Cumhurbaşkanı Demirel ve TBMM Başkanı Cindoruk'a, Çiller'in KKTC'ye mali yardımı dondurduğunu, 'siyasi şarta' bağladığını söyledi. Çiller'in, yardım taleplerini geri çevirmesi üzerine KKTC, Türk Lirası'ndan ayrılma eğilimine girdi.

TBMM'de 3 Mayıs günü yapılması kararlaştırılan genel görüşme, 26 Nisan tarihine alındı. Demirel ve Cindoruk, KKTC heyetine, 'Denktaş'ın dışlanması mümkün değil' diyerek güvence verdiler. Kıbrıs nedeniyle ilişkileri gerginleşen Çiller ve Çetin'in bir süredir konuşmadıkları öne sürüldü."

Çiller ise, bilinen Çiller olduğunu gösterdi:

"Ben Clinton'la Kıbrıs konusunu konuşmadım. Clinton da böyle bir şey söylemedi" diyor.

Günaydın ise –o sıralar büyük Çiller hayranı– haberi yalanlıyor:

"Hürriyet'in asparagası."

61

Sabah gazetesi, kayınçoya taktı (27 Nisan 1994):

"Demirel'in kayınbiraderi Ali Şener'in Ankara Gaziosmanpaşa'da 2 milyon dolara bir villa satın aldığı ortaya çıktı" diyor manşette.

Manşet haber şöyle:

"Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in kayınbiraderi Ali Şener'in Ankara'nın en seçkin semtlerinden Gaziosmanpaşa'da 1993 fiyatlarıyla 2 milyon dolara (bugünkü değerle 72 milyar liraya) satın alındığı öne sürülen, 1.5 dönüm arazi üzerine kurulu muhteşem bir villası olduğu ortaya çıktı.

Türkiye Kalkınma Bankası Genel Müdürü Özal Baysal'ın devlete ait 1 trilyon lirayı aşan parayı batan üç bankada havaya uçurmasından sonra, Baysal'ın bu göreve getirilmesinde ismi geçen Nazmiye Hanım'ın kardeşi Ali Şener son günlerin en çok konuşulan kişisi oldu.

Devletin üst düzeyindeki etkisinin çok büyük olduğu belirti-

len Ali Şener'in 'Demirel'in kayınbiraderi' olmaktan başka 'resmi' bir işi yok. Ali Şener'in Ankara'da iş takipçiliği yaptığı ve birçok üst düzey bürokratın atanmasında ya da yerinde tutulmasında söz sahibi olduğu belirtiliyor.

Ali Şener'in çalışma ofisi olarak kullandığı belirtilen binaya, zaman zaman çok sayıda resmi plakalı aracın geldiği de belirlendi. Villanın Ali Şener tarafından bazı davetler için kullanıldığı bildirildi.

Kuleli sokak numara 15'te bulunan villada iki ayrı kişiye ait telefon kaydı bulunuyor. Bunlardan ev telefonu Ufuk Şimşek'e, iş telefonu da eski bakanlardan Ekrem Ceyhun'a ait görünüyor."

62

Cumhurbaşkanı Demirel, Sabah'taki manşeti anımsatınca;

"Ne olmuş yani?" dedi ve ekledi:

"Ali, Turgut Özal zamanında zengin oldu."

Demek, Özal zamanında zengin olmak Demirel'in yakınları için de bir ayrıcalıktı.

Herkes bizi izliyor ve dinliyor. Yaverler, Özel Kalem Müdürü Volkan Bozkır ve Demirel, bunu söyledikten sonra bastı kahkahayı.

Çanakkale'de halkı beğenmiş.

TRT geziyi yeterince yansıtmamıştı. Bu noktayı anımsatınca... "İşte mesele bu" dedi.

Ama, Çiller de grupta Türkiye Kalkınma Bankası kanalı ile trilyonluk vurgunun üzerine gidileceğini söylüyordu.

Bu arada Emre Gönensay'dan alınan haberleri Seçkinöz yansıttı Demirel'e.

Çiller, Ali Şener'le ilgili söylemleri –kendisinin– çıkarmadığını ve çıkartmadığını Emre'ye söylemiş ve;

"Ben bu zamanda Cumhurbaşkanı'nı niye karşıma alayım" demiş.

Kadın bu konuda susuyor, ama çevre bilgileri pompalıyor.

63

Başlık: "Kârın tatlısını severim."
Bizim Yalçın Bayer, Ali Şener'i bulmuş, konuşmuş:

"Şener, 'Devlete hiç iş yapmadığını, servetinin aileden geldiğini' söyledi. Şener, 'Ben tüccarım. Kârlı bulduğum zaman alırım, ucuz bulursam kapatırım. Kârın tatlısını severim. Ticaret bir marifettir' dedi.

Gaziosmanpaşa'daki binayı geçen yıl bir arkadaşından bir bankaya olan kredi borcu karşılığında 'birkaç milyara satın aldığını' söyleyen Şener, 'Bugün 72 milyar getirsinler, hemen satayım' dedi. Ali Şener'le yaptığımız görüşme şöyle:

• Ankara Gaziosmanpaşa'da 72 milyar liralık villanız olduğu yazılıyor.

– Evet, 72 milyar liraymış. Fiyatı 50 de, 70 de, 500 milyar olur da. Mal gayet tabii ki benim. Tapu dairesine gitsinler fiyatını öğrensinler.

• Emlak vergi beyannamesinde kaç milyar gösterdiniz?

– Hatırlamam. Ama beyannamede, aldığımız fiyatı gösterdik galiba. Benim aldığım zaman (Eylül 1993) birkaç milyar lira olabilir. O meseleye girmek istemem, ben tüccarım, kâr, mal alınırken edilir. Ticaret bir marifettir. Alırım, satarım. En güzel fiyatı bulduğum gün satarım, istersem satmam. Ama 72 milyara satarım, çok tatlı bir iş olur.

• Hâlâ kaça aldığınızı söylemiyorsunuz?

– 72 milyara mahalle satın alınır. Oranın arsası 1.250 metrekaredir. Üzerinde kurulu dört katlı binanın toplamı 1.100 metrekarenin üzerindedir. 14 yaşında bir binadır.

• Bari kimden satın aldığınızı söyleyiniz.

– Bu bina, devletin ya da hazinenin değildir. Satan şahıstır. Ankara'dan tüccar arkadaşımdan aldım. Şimdi İstanbul'da iş yapıyor.

• Açık konuşmuyorsunuz?

– Size söylüyorum, bir şahıstan direkt aldım. Satış haberini bir

bankadan öğrendim. Bu şahıs, bankaya 'yerimi satın, kredimi kapatın' demiş.

• Hangi banka?

– Özel bankalardan birisi... Adını vermem. Kendisine (aldığı kişiye) sormadan söylemem.

• Aldığınız fiyatı söylerseniz, kamuoyundaki tartışmalara açıklık getirmiş olursunuz.

– Ucuza da, pahalıya da alabilirim. Bu işleri merak etmeyin. Bu işler ticaretin maharetidir. Benden mal alana fakir görünürüm, satarken de zengin görünüm. Bakarsınız, bu yeri yarın satarım. 30 yıldır bu işleri yapıyorum.

• Çok zengin misiniz?

– Size yem attım, yalnız TOFAŞ bayisiyim dedim. Gidin servetimi araştırın, Türkiye'nin bütün tapu dairelerini araştırın. Hakkari'de de arazim çıkabilir. Bakın sadece TOFAŞ bayiliği yapmıyorum. Chrysler, BMC ve MAN acentalıklarını da yapıyorum. TOFAŞ'tan ayda 30 otomobil kontenjanım var. Gecede 100 bin liraya yıllık 90 bin lira veren bankalarda, nemam var.

• Başka?

– Ben tüccarım, kârlı gördüğüm işi yaparım, doğru olmak kaydıyla. Malı mülkü olan bir ailenin çocuğuyum. Bütün malım mülküm tapu dairelerinde kayıtlıdır. Ankara'da işhanım var, apartmanlarım var. Ayrıca ben inşaatçıyım. Isparta'da orman fabrikasına, çimento fabrikasına kurulduğu günden beri ortağım. Bunların arsasının, makinelerinin alınışından beri varım.

• Servetinizin miktarını açıklasanız da, bir Cumhurbaşkanı'nın kayınbiraderinin servetini kamuoyu öğrenmiş olsun.

– Çok merak ediyorsanız, beş yıl daha beklemeniz gerekecek. Çünkü, 1. Demirel Hükümeti'nin kuruluşundan sonra Emin Çölaşan, mal beyanımı açıklamamı istemişti. Ben de notere gittim, mal beyanında bulundum. Mal beyanında bulunduğumu Çölaşan'a da söyledim. Ben, Demirel Cumhurbaşkanı olduktan sonra ortaya çıkmadım. Gene söylüyorum, bir kişi ortaya çıkıp benim devletten tek kuruş kredi aldığımı söyleyemez.

• Açıklayacak mısınız?

– Yedi yıl sonra açıklayacağım dedim. O zaman isteyen malımı mülkümü karşılaştırsın.

• Hiç olmazsa, ne kadar kişisel ve kurumlar vergisi ödeyeceğinizi açıklasanız.

– Hemen açıklamam zor. Şirketlerimin gelirlerini toplayıp hazırlamam için üç saat zaman gerekir. Kurumlar Vergisi'ne tâbiyim. Tek başına firmam yok, hepsi AŞ. Tabii mülklerim kendimin.

Ben eniştemin ve ablamın yanına 8 yaşında geldim. Demirel'den hayatım boyunca hiçbir şey istemedim. Para bile istemedim. Demirel üzülmeyecek kadar değerlidir. Kendisinden ne tayin ricasında bulundum, ne de para pul istedim. Gazetedeki yazılar için bir gün bile beni aramadı. Çünkü, böyle bir ricada bulunmayacağımı gayet iyi bilir. Beni yanında görürler ama tanımazlar. Birçok kişi bu polis mi diye düşünür. Biz öne çıkmayız. Gazetelerde yer almayı sevmeyiz."

64

(28 Nisan 1994, 15.45-16.00 arasında Emre Gönensay'ı kabul etti Cumhurbaşkanı) Gönensay, ekonominin iyiye gittiğini savunuyor ve söylüyor.

(29 Nisan 1994) Akşam saatleri. 45 dakikalık bir görüşme. Çeşitli notlar. Ama Emre konusu:

"Bu meseleyi 4-5 günde çözeriz" dedi: "Başbakanlığa gider. Zaten Necdet, Emre'ye Başbakanlıktan söz etmiş, Emre de reddetmiş." (Oysa Seçkinöz bana tersini söylemişti. Emre'nin Başbakanlığa Danışman olarak gitmeyi istediğinden söz etmişti.)

CA: "Emre size bilgi veriyor mu?"

SD: "Veriyor."

CA: "Çiller'e aylarca ağza alınmayacak sözcüklerle saldıran birisinin bu duruma gelmesini bir türlü anlayamıyorum. Siz konumunuz gereği ekonomiyi iyi gösterdiniz, pekâlâ. Bana Çiller'i himaye ediyor diye söylemedik laf bırakmadı."

SD: (Eliyle masadaki dosyaları gösterdi) "Bana verdiği olum-

suz raporlar işte burada." (Tabii Emre'nin Çiller ve ekonomisiyle ilgili raporları)

CA: "Evet ama Bakanlık bekliyor olabilir."

SD: "Teklif mi etmişler, vermişler mi?"

CA: "Hayır, ama çok istiyor. Söylüyor da."

Gece. Demirel, tiyatroda. Gazeteler geldi. Hürriyet ilginç.

Manşet: "Kulislerde geçici hükümet modeli."

İkinci başlıklar haberi özetliyor: "Ankara kulisleri dün aniden, 'Çiller'siz hükümet' arayışı ile çalkalandı. 'Koalisyon bitmiştir' diyen DYP'li Çağlar partilerüstü hükümet için girişime başladı. Birçok DYP'li ve ANAP'lının yanı sıra, Çankaya'nın da desteklediği öne sürülen bu formüle göre, Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'un Başbakanlığında, ekonomik krizi çözecek güçte 6 aylık bir 'teknokratlar hükümeti' kurulacak."

Aynı sayfada, Mesut Yılmaz'dan da 'partilerüstü hükümet önerisi' yer alıyor:

"Başkaları empoze etmeden çözelim."

Kim bu 'başkaları?' Tabii, askerler!

Gündüz gözüyle bu haberler giderek önemsenecek hale geliyordu. Birden "Cavit'e söyledim. Böyle konuşma diye. O da durmadan konuşuyor. 'Bugün Derya'ya (Sazak) şunları söyledim' dedi bana" diye konuştu Demirel.

Cavit Çağlar'dan hoşnutsuzdu. Fakat Çağlar'a neden bozuk olduğuna, tabii Çağlar'ın Derya'ya söylediklerini bilmediğim için anlam veremedim. İş adamları da Yılmaz'a "Ya ANAYOL'u destekler bu hükümeti yaparsın ya da şansın azalır" demişler.

Gazeteleri okuduktan sonra Demirel'i aradım. Tiyatrodan dönmemişti ama gelir gelmez aradı. 'Geçici hükümet' formülüyle ilgili manşetten söz ettim.

"Kim, kime verecekmiş hükümeti?" dedi. Karşılık bu. Yani "Anayasa gereği böyle bir hükümete kapıyı ancak ben açarım" demeye getiriyordu ki, doğruydu.

"Bunlar demokrasiyi hâlâ içlerine sindiremeyenler" dedi ve;

"Bugün Cavit'e yine söyledim. Konuşma diye. Dinlemiyorlar ki" diye bir ek yaptı sözlerine.

CA: "Yarın bir açıklama yapacak mısınız bu haberler üzerine?"

SD: "Bu haberlerin hükmü bir gündür!"

65

Seçilmiş bir Meclis, kuralları içinde yürüyen, daha doğrusu yürümesine çalışılan bir düzen varken; hele partiler rejiminde 'teknokratlardan kurulu bir hükümete' elbette sert tepkiler oluşabilirdi. Nitekim oluştu da...

İçişleri Bakanı, Suudiler'den valilere Hac çağrısına izin vermeyeceklerini açıklıyor. IMF heyeti gelmiş Ankara'ya.

Fakat ilginç olan haber Çiller'in evine doktorların geldiğini içeren haberdi. 'Sağlam kaynaklardan' geliyordu haber.

"Bugünkü MGK toplantısında uyuyamadığını söylüyordu" dedi Demirel.

Demek bir 'arıza' vardı Çiller'de. Artık sinirleri dayanamıyordu.

"Peki ama siz" dedim Demirel'e: "Ya siz 11 yıl Başbakanlık, 30 yıl politika... nasıl dayandınız?"

Demirel'in yanıtı ilginçti:

"Ben her şeyi kuralı içinde yaşadım. Şimdi bir darbe olsa...

Beni Meclis seçmiş buraya göndermiş, fazla etkilenmem" dedi.

Öyleyse başına gelen iki darbeyi de bu mantık ve duygularla atlatmıştı.

İstanbul'a gidecek. Marmara grubunda konuşacak.

Teknokratlar hükümetine orada yanıt verecek:

"Her şey kuralı içinde" dedi gülerek.

Bu hükümetten nasıl kurtulacağımızı sormuyorum artık.

Omuzlarını silkiyor. Bir yol bulamadığını göstermek istercesine.

Unutmadan yazmalıyım:

Bugün darbe üzerine kimi söylemlerde bulunurken, birden "Askerlerde ne var ne yok" diye sordum:

"Yok bir şey" dedikten sonra şöyle bir ek yaptı sözlerine:

"Zaten onlar karışıklık olduğu zaman değil, işler düzene girdiğinde 'darbe' yaparlar!"

66

Demirel (30 Nisan 1994) Marmara grubunun düzenlediği toplantıda kimi soruları da yanıtladı.

Bir-ikisini ve yanıtları alıyorum:

Soru: "Bir devlet başkanımız, '21. yüzyıl Türk Asrı olacaktır' demişti. Türkiye'nin şu anda içinde bulunduğu durumu dikkat nazarına alarak, gerçekten 1990'lı yılların rantabl kullanıldığını düşünüyor musunuz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Zamanın rantabl kullanılmasını kavrayamadım. Zaman nasıl rantabl kullanılır? 1990'da Türkiye ekonomisi yüzde bir civarında büyümüş, ihracatı Türkiye'nin 4.5 civarında artmış ve Türkiye aşağı yukarı 13 milyar dolarlık ihracat yapmış. 3 milyar dolar civarında da turizm geliri sağlamış. Bu fena bir şey değil. Yani biraz kalkınma hızı düşük olmuş ama, 90'a gittiğiniz zaman yüzde 10 kalkınma az olmuş. Böyle zik zaklı bir iş. 92'ye geldiğiniz zaman yüzde 5.6 kalkınma hızı olmuş. Enflasyon yüzde 56'lara doğru çekilmiş ve ihracatı Türkiye'nin yüzde 8.9 artmış –resresyon vesaireye rağmen– 4 milyar dolar civarında bir turizm geliri olmuş, 600 bin turist gelmiş. Ve Türkiye devasa yatırımlar yapmaya devam etmiş; altyapı, Atatürk Barajı ve pek çok sanayi tesisi yapmış, bin kilometre de otoyol ilave etmiş şebekesine. Ve okullar açmış, hastaneler açmış. 92 senesine geldiğimiz zaman, bu para krizinin çıkmadan önceye gelinceye kadar, yine Türkiye 7.5 civarında kalkınma hızını yapmış, yüzde 4.5 civarında ihracatını artırmış, 7 milyon civarında turist getirmiş ve yatırımlar da devam etmiş. O kadar kötümser... değil, Türkiye'nin sıkıntısını söylüyoruz biz, Türkiye'nin sıkıntısı parasal dengelerdir. Bunları düzelttiğiniz zaman birçok şey yoluna girecektir.

Ve Türkiye 30 sene zarfında yüzde 5 ortalama kalkınma hızını sağlamış."

Soru: "Zat-ı âlileriniz dahil, bütün siyasi parti genel başkanları Anayasa, siyasi parti kanunları ve seçim sisteminin değişmemesi nedeniyle ve özelleştirmenin yapılamaması sebebiyle ülkemizin bugün sıkıntıda olduğu iddia edilmekte ve liderlerimizin verdiği sözlere rağmen bugüne kadar yapılamayış nedeni, ülkemizin en tecrübeli devlet adamı olarak sizce ne olabilir?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi şunu söylemek isterim: Anayasa değişikliği dediğimiz olay çok mühim bir olaydır. Binaenaleyh, o kadar mühim bir olaydır ki, 300 tane milletvekili ister. Türkiye o oylarını parçalamış. 1991 seçimleri içerisinde eğer Türkiye hükümetsiz kalmamışsa, o, bir gayretlerin neticesindedir. Ve yüzde 27 en büyük oyu alan parti, 180 milletvekili; 300 oyla Anayasa değişikliği... Ondan sonra gelen yüzde 20, ondan sonra gelen yüzde 24. Yüzde 24 oyla 115 milletvekili, ondan sonra gelen yüzde 21 oyla 86 milletvekili ve ondan sonra gelen yüzde 16 oyla 66 milletvekili. Sonra bu partiler de Meclis'e girdikten sonra, 5 parti olarak girmişler, 11 parti olmuşlar. Ondan sonra gayet tabii biraz evvel söyledim, 1980 sonrasında siyasi partilerin kapatılmış olması, bugünkü kargaşanın sebebi. Yani ona bir şey demiyoruz... Bugünkü siyasi sıkıntının sebebi, Türk siyasetiyle... ve açık söyleyeyim, daha iki seçim geçmeden Türk siyaseti oturmaz. Öyleyse... falan demeyin. Yapacak başka hiçbir şeyimiz yok. Çünkü bu sistemin yerine ikame edecek başka bir sistemimiz yok. Birisi gelsin otursun başımıza. O zaman da aman bundan nasıl kurtulacağız diye köşe bucak koşuşuyoruz.

Onlar geride kaldı. O zaten çağa da yakışan bir şey değildi.

Şunu da söyleyeyim; özelleştirme fevkalade zor bir şey. Özelleştirmeyi ... anlamına getirdiğiniz yerde hiç yapamazsınız. 50 milyar dolarlık Türk milletinin tasarrufudur bu, özelleştirilecek varlık. Hepinizin varlığıdır. Böyle gıdım gıdım, sizden, sizin çoluğunuza, çocuğunuza sarf edeceğiniz parayı alıp bunları yapmıştır devlet. Bunları alın sizin olsun diyebilir mi? Hayır. Diyemez. Ben size bir şey söyleyeyim ... keşke diyebilse... Diyemez. Çünkü kamu idaresidir, kamu fazlasıdır. Ondan sonra haşlarsınız... haklı olarak da yaparsınız. Canım ben sizi kurtarıverdim dese de anlatamazsınız...

Binaenaleyh bunlar usulüne göre yapılır. 1992 senesinin başına kadar 1 milyar dolarlık özelleştirme yapılmıştır. 1992'de 1 milyar dolar daha yapıldı. 1993'te de aşağı yukarı 7-8 milyar (milyon) dolarlık yapıldı. 25 millyar dolarlık özelleştirme var yapılacak. Bunların ... ama ancak oluyor, bunu hiçbir memleket bu kadar seri yapamıyor. Satacaksınız. Kime satacaksınız evvela? Kim alacak bunu? Türkiye'de o kadar çok sermaye de yok. Bunları alacak sermaye yok, bunları alacak ... yok. Dışarıya açıp satalım. Bugün bütün dünya satılıyor. Polonya satıyor, Çekoslavakya satıyor, Almanya satıyor, Rusya satıyor, yani Bulgaristan satıyor, Romanya satıyor. 1 milyar dolarla Bulgaristan'ın bütün sanayiini alabilirsiniz. Satıyor adam... satıyor.

Burada da yine bence tartışmanın ... bu sualleri ... söylemiyorum. Yani bizim basınımız, bizim medyamız, hatta bizim siyasetçilerimiz bazı tartışmaları bence eksik yapıyorlar. Televizyonlar ... açık oturumlarımızda da çok büyük eksiklikler var. ... Ve vatandaş onun için meselede kâfi derecede aydınlanmamaktadır. Şimdi bunu resmi ağızlar yapıyor. Resmi ağızlar da zaten böyle söyleyecek bunu diye, resmi ağızlara pek fazla inanılmıyor. Ama ben size söyleyeyim; mesele ... bugün yapılamıyorsa önümüzdeki zaman içinde yapılacaktır."

Soru: "Ekonomik kriz süresince görev alması düşünülen ve teknokratların oluşturduğu geçici hükümete nasıl bakıyorsunuz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ben kaideciyim. Bazı şeylerin faturasını ödemeye razı olurum, kaidenin bozulmasına razı olmam. Her şey Meclis salonunda çözülecektir, bu Meclis'in iradesi istikametinde çözülecektir.

Sonra, teknokratlar hükümetini kim kuracak? Birisi çıksın kursun. Hükümet var, ev üstüne ev yapılır mı? O zaman o istifa etsin. Söyleyin bakalım istifa et hükümet. Niye etsin? Üstüne teknokrat hükümeti kurulacak. Bence bu fikirlerin hepsinden vazgeçeceksiniz, hepsinden. Hükümeti beğenirsiniz beğenmeyebilirsiniz, yerden göğe kadar hakkınız da olur. Yalnız nerede kurulduysa orada ... Yani, gidecek, güvensizlik oyuna muhatap olacak veyahut istifa edecek... Bu kaideleri de bir defa aştınız mı, o zaman başınıza geleceği varın siz hesaplayın. Onun için devleti bırakamayız. Öyle bunlar daha ev-

vel de konuşuldu Türkiye'de. Partilerüstü bir hükümet olsun. Oldu. Kimseyi incitmek de istemiyorum.

Sekiz ay dayandık. Herkesin bozduğunu yine düzeltmek bizim görevimiz. ... ülkenin radyosuna, televizyonuna, basınına ... kaideler ... Kaide doğrudur. Kaidenin doğruluğu evrenselliği ispatlanmıştır. Kaide benim ülkemin, benim vatandaşımın yararınadır."

Soru: "DYP'de Genel Başkan sorunu olduğu takdirde, Çankaya'dan inip partinin başına geçmeyi düşünür müsünüz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Çok teşekkür ederim. Benim o görevi aldığım takdirde birtakım şeylerin olmayacağı veya düzelebileceği şeklinde kanaatten geliyor bu. Ben Çankaya'ya kendim çıkmadım. Benim hesabımda Çankaya arzusu falan da yoktu. Benim arkadaşlarım ve Meclis beni Çankaya'ya çıkardı. Hatta şerefli bir hizmettir, ayrıca bugünkü Türk Anayasası'nın yapısı içerisinde fevkalade önemli koordinasyon görevi vardır. Ben 30 sene siyasi parti başkanlığı yaptım. Binaenaleyh bundan sonraki görevimi başka arkadaşlar yapacaklardır. Yani o sahayı bıraktım. O sahada bir daha maça çıkmam."

Soru (Orhan Güler): "Yonca bile 10 yılda bitmez, her 10 yılda bir ihtilal yapmanın ne âlemi var diye siz tamam artık bir daha ihtilal olmaz görüşünde misiniz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şu ihtilali kafanızdan bir çıkarın. Yani kafanızdan bir çıkarın. Bundan ne fayda gördünüz? Millet olarak ne fayda gördünüz? Üç tane... Bugünkü sıkıntıların sebebi de odur. On senede bir olursa bu, devlet adam yetiştiriyor, on sene sonra bitiyor. Siyasetçi yetiştiriyor, on sene sonra onu da bitiriyorsunuz. Hadi bakalım yeni baştan... analar neler doğurmuş diye yeni baştan ... Bakınız, siyasetin mektebi yok. Siyaset yaşanarak öğrenilir. En çok öğrendim diyen de, her gün sabahleyin yine öğrenmeye muhtaç. Ben dahilim. Onun için, bırakın Türkiye kendi yolunda devam etsin ve kendi hür iradesiyle meseleleri çözsün. Ve beğenmediğiniz adamları, bir sene sonra seçim olur, iki sene sonra seçim olur, değiştirirsiniz. Ama başka türlü değiştirme imkânımız yoktur. Ve açık rejim, Türkiye'nin bence ekmek kadar, hava kadar, su kadar ihtiyacı.

Eğer ihtilal bir şey halletse benim hakkımdan gelirdi."

Üçüncü Bölüm

GÖKYÜZÜNÜN ALTINDA HİÇBİR ŞEY GİZLİ KALMAZ!

"Tehlikeli şeyler daima en basit şeylerdir"
Leon Trotzky

67

(1 Mayıs 1994 Pazar) Cumhurbaşkanı, eski binada. Saat 19.00'da beklediğini söyledi. Telefonda. Saat 16.20!

Birinci kattaki çalışma odasına girdim. Yer gösterdi. İstanbul'dan dün sabaha karşı 01.00 dolaylarında gelmiş. Marmara grubundaki konuşmasına değindi. Hükümetin istifası ve teknokrat bir hükümet arayışlarına verdiği yanıtlardan söz etti.

Başbakan Çiller de bu konuda hayli öfkeli: "Ulusa Sesleniş" programında halka sesleniyor: "Kimse demokrasi dışında model aramasın!"

Mesut Yılmaz da "Önemli olan demokrasi içinde düzlüğe çıkmaktır" diyor.

Demirel, Marmara grubundaki sorulara sözü getirdi ve;

"Kafalar ne kadar karışık" dedi.

İstanbul'da hemen her otelde bir toplantı yapıldığını söylüyor.

"Ben de size, ülkenin içinde bulunduğu karışıklığa işaret ederek bir hazırlık yapmamı istemiştiniz, onu anlatacaktım" dedim.

Notları çıkardım ve anlattım görüşleri.

"İyi tespitler yapmışsın" dedikten sonra ekledi:

"Bunları yaz, kâğıda dök. Bana sorular soruları sana yarın verirler. Ben İstanbul'da olacağım. (Bu arada Emel Hanım'ı arayıp gereken talimatları verdi.) Onlara da bak. Ama sen söylediklerini de yaz. (Bir süre düşündü) Evet, liderlere 'Sizin önerileriniz nedir?' diye soracağım. Mesut'a biraz da bilgi vereyim. Güneydoğu ile ilgili."

Parti liderleriyle 4 Mayısta, basınla 5-6 Mayısta görüşecek.

Bu çalışmaları bu nedenle yaptırıyor. Liderlere ve basına söylemesini gerekli gördüğüm noktaları saptayan bir hazırlık istiyor. Bugünkü notlarım, Demirel'in benden istediği yazılı çalışmayı içeriyor. Notları kâğıda döktüm ve hem liderlere hem de basına söylemesini zorunlu gördüğüm konularla ilgili çalışmayı içeren metni 2 Mayıs 1994 günü Cumhurbaşkanı'na ilettim:

2 Mayıs 1994

Sayın Cumhurbaşkanımız,

İçinde bulunduğumuz ekonomik ve siyasal koşullar, 4 Mayıs 1994'te parti genel başkanlarıyla, ardından 5-6 Mayıs 1994 günleri gazete temsilcileriyle yapacağınız görüşmelerin önemini daha da artırıyor.

Önce topluma, yayın organlarına mal olan genel bir yargıyı özetlemek gerekiyor:

Son 7-8 aydır izlenen hükümet politikalarındaki iniş çıkışlar, tutarsızlıklar, yanlışlıklar, verilen sözlerin tersine çıkan sonuçlar, güvensizlik ortamının gelişip pekişmesine yol açtı.

Böylece Ocak 1994'te patlayan faiz-döviz bunalımı birden siyasal yaşama sıçradı. Yayılarak, toplumu gelecek konusunda umutsuzluğa yöneltti.

Bugün ekonomide ya da siyasal yaşamda çeşitli senaryoların üretilmesindeki tek neden, hükümete duyulan güvensizlik. Bunalımı hafifletmek için irdelenen iyimser, hatta gerçekçi saptamalar toplumca ekonomik durumu deprem diye nitelenmekten kurtaramıyor. Siyasal yaşamın nereye varacağı tartışmalarını önleyemiyor.

Liderlere ve basına Anayasal konumundan ayrılmayan ve konumunu titizlikle koruyan Çankaya'nın ana çizgisindeki tam anlamıyla bilinmeyen bir-iki noktayı –olanağı varsa somut bilgi veya örneklerle– duyurmak yararlı olabilir.

A) Cumhurbaşkanı, birleştirici, bütünleyici, iç ve dış ulusal yararları koruyan bir "denge unsuru" olarak görev sürdürmeye özen gösterdi.

B) Devlet kurumlarının ahenkle çalışması için gereken girişimlerde bulundu.

C) Daha önemlisi; MGK'da ve özellikle hükümet başkanına ekonomik, siyasal ve yöntemsel önerilerini, uyarılarını yazılı ya da sözlü olarak doğrudan duyurarak, devletin daha verimli çalışmalar yapmasına katkılarda bulundu.

Ülkenin bölünmez bütünlüğünde fevkalade duyarlı olduğu bilinen Cumhurbaşkanımız:

A) PKK terörü kadar –ilerde– tehlikeli bazı ayırımcılıklarla, özellikle kimi siyaset adamlarıyla liderlerin konuşmalarında, sözlü ve yazılı basında izlenen ve toplumu iki kampa bölme olasılığını gündeme getiren laik-antilaik tartışmalarından,

B) Yerli yersiz, amaçlı amaçsız ortaya atılan demokratik rejim tartışmalarından, daha doğrusu darbe edebiyatından kaçınılmasını hem liderlere hem de basına tavsiye ve telkin edebilir.

İçinde bulunduğumuz ekonomik zorluklardan demokratik rejimin ana kurallarıyla parlamento, özgür basın, sendika, siyasal partiler çerçevesinde çıkılacağını yineleyeceği kuşkusuz olan Cumhurbaşkanımız;

Ekonomik paketin 12 Eylül benzeri bir dayanakla başarıya ulaşacağı görüşlerini bir kez daha ret edebilir.

C) Bugün yaşadığımız ekonomik-parasal sıkıntıların ana kaynağında siyasal bir yan varsa ya da siyasal-yönetsel beceriksizlikler üstün rol oynamışsa (ki kamuoyunda, yazılı basında genel kanı budur), sözü geçen durumun parlamentoda ele alınmasında yarar olduğunu duyurabilir.

Vardığımız noktada bugüne kadarki (sistemde arıza görmeyen, bunalımı psikolojik nedene bağlayan) irdelemelerden bir adım daha ileriye giderek olayın kökeninde olumsuz yapıda başka nedenlerin varlığından söz etmenin zamanı gelmiş görünüyor.

Kuşkusuz, Cumhurbaşkanımızın düne kadarki söylemlerini daha ileri bir aşamaya götürmesi siyasal yaşamda kimi etkiler yaratabilir. Ne var ki, İstanbul ve Ankara gibi önemli merkezlere, hatta bu

merkezlerde yaşayan insanların çoğunluğuna egemen olan yargıyı artık görmezlikten gelmenin zorluğunu da göz önünde bulundurmanız gerekmiyor mu?

Ekonomik sıkıntıların siyasal bunalıma dönüştürülmesini irdeleyen senaryolarla bu yönde kaygı sergileyen tartışmaların giderek çoğaldığı dikkate alınırsa:

Parti genel başkanlarıyla gazete temsilcilerinden demokratik kurallar dışına çıkan veya bu kuralları zorlayan hiçbir harekete, habere, eğilime yer vermemeleri istenebilir.

Yinelenmesinde yarar görülebilecek bir diğer konu, artık her kesimde ömrü, işlevi bittiği söylenen, beceriksizliğiyle güven vermeyen hükümet konusudur.

Hükümet sorunu parlamentonun işidir. 226 güvensizlik oyu ile hükümet istifa eder. Ya da ortaklar arasında bağdaşma tümüyle yitirilecek olursa, bir kanadın çekilmesiyle hükümetin varlığı sona erer.

Daha önemlisi, bir hükümetin gitmesiyle demokratik kurallar dışında bir başka türden hükümetin işbaşına gelmesi olanaksızdır.

TBMM, yeni bir hükümetin yapılanmasını sağlayacak aritmetik olanaklara sahiptir. Sorun, dere geçilirken at değiştirmenin ülkeye, yaşanan zorluklara ne ölçüde olumlu ya da olumsuz etki yapacağının saptanmasındadır.

Öte yandan, "bugünün koşullarında" Anayasa'nın 119. maddesi akla getirilmemelidir.

Bütün bunlarla birlikte siyasetin tıkandığını içeren görüşlere yanıt verilebilir.

Liderlerle yapılacak görüşmelerde: Cumhurbaşkanımız, elbette daha çok dinleyen taraf olacak.

Ancak, Cumhurbaşkanımız genel başkanların eleştiri ve yakınılarını dinledikten sonra, hemen her konuda "Ne yapmak lazım" sorusunu yönelterek ekonomiden iç ve dış siyasete kadar somut öneriler isteyebilir.

Bu biçimsellik içinde liderlerin (varsa) birleştikleri noktalar ya da olabilirliği yüksek önerileri kamuoyuna duyurmak yararlı olabilir.

Parti genel başkanlarına Meclis'in olaylarla toplumun düşünce ve eğilimlerinin gerisinde kaldığı izlenimini vermeyecek girişim ve çabalarda olmaları, bir türlü gerçekleşmeyen yeni tüzük eksikliğine

rağmen, her yolu kullanıp denetleme görevlerini yerine getirmeleri gereği anımsatılabilir.

Cumhurbaşkanımız, parti genel başkanlarıyla basın yoluyla kamuoyuna fedakârlığın her kesime eşit ölçüde yaygınlaştırılmasındaki titizliğini duyurabilir. Dar gelirlinin ezildiği, çok gelirlinin –yine– gözlendiği yargısının topluma egemen olmasındaki tehlikelere işaret edebilir.

Başarıya ulaşabilmek için güvenilir ve sözüne inanılır olmanın ana koşul olduğunu altını çizerek söyleyebilir.

Basınla yapılacak görüşmelerde bir bilgi dosyası verilecekse; geçmişle bugünü savunan zihniyete bir son verecek rakamsal dokümanlara geniş ölçüde yer verilmesi uygun olacaktır.

1993-94 döviz fiyatlarıyla tüketici rakamları.

4-5-6 Mayıs günlerinin ana sloganı, Cumhurbaşkanımızın 1 Eylül 1993'te TBMM'deki nutkunda kullandığı sloganla özetlenebilir:

'Daha iyi yönetim,

Daha iyi demokrasi'

Saygılarımla..."

68

Daha sonra Çiller'den söz açıldı:

"Ne söylersen söyle. Tepki gösterir. 'Şunu yapalım' dersin, 'Yaptık' der. Hemen tepki.

10 yıllık arabaların satışı emredilmiş. Çanakkale'de Edirne Valisi yanıma geldi. 'Sıkıntılarımız var' dedi. 'Seni ararım' dedim. Aradım. Arabaları satıyorlar. 'Sünne ekini kırıyor, mücadele edemiyorum.' Orası hayvancılık ile geçinir. Sun'i döllenme zamanı. 'Veteriner gidemiyor, araba yok' dedi.

Kağıda yazıp önüne uzattım.

Vali, 'Rapor yazmamı istediler' dedi. 'Demek ki bu kız söz dinlemiş' dedim."

Alay ediyor. Gülerek.

Kocası 25 milyara yat almış.

"O adam, kocası Özer, her şeyi o idare ediyor" dedi, hiddetli.

"Cavit Çağlar, 'sizinle konuştuktan sonra' Milliyet'çilere 'Doğan Güreş'in süresinin uzatılacağını' söylemiş."

Demirel, "Cavit'e tam aksini söyledim" diye karşı çıktı.

Fakat Genelkurmay'dan bir açıklama yapıldı. Hükümetin 'teşkil yeri burası değil' diyordu. Bir de "Terfi, emekli, tayinlerin nasıl olacağı yasayla saptanmıştır" diyor ki, Doğan Paşa'nın emekli olmayacağından bahsediyor.

Cumhurbaşkanı, dinledi ve "Daha erken. Zamanı var" demekle yetindi.

Ben ayrıldım Demirel'in yanından; koridorda karşıdan Hikmet Çetin geliyor.

"Bıktım. Ayrılacağım kabineden" dedi, ayaküstü konuşmamızda.

Demirel'le yaptığımız söyleşiyi şöyle bir geçirdim kafamdan. Unuttuğum notlar var.

Örneğin, Çiller'in "Ulusa Sesleniş" programında neler olduğunu sordu. Hükümet sorununun demokratik yollardan çözüleceğini birkaç kez yinelediğini söyleyince, hafifçe gülerek;

"Teknokrat hükümet 'çok' korkutmuş bunları" dedi.

Bir başka not: Çiller'le Karayalçın'ın özel uçakla Habur'a giderek Irak ile aramızdaki bağlantıyı sağlayan kapıyı açacaklarını söyledim. ABD'ye bir çeşit çalım!

Cumhurbaşkanı "ABD'den ödleri kopuyor bunların" diyor. Dünkü MGK'da Habur Kapısı'nın gündeme gelmediğini söylüyor.

Arabaların satılması fikri Aykon Doğan'dan çıkmış. Ya Özer Çiller? "Dur hele. Bak iktidardan düşsünler. Bu Özer ile ilgili neler çıkacak, neler?

Tutturmuş, 'Terör sorununu çözdüm, sıra geldi ekonomiye' diyor. Terörün nesini çözmüş? Mesut Yılmaz'a vereceğim bilgilerde görülüyor. Dağ taş terörist dolu" diyor Demirel.

Terörün insan kaynağı zengin.

69

İstanbul'dan dönen Demirel'e göre, "Parasal sıkıntı, ekonomik bunalıma dönüşüyor."

Ekledim: "Ve... Siyasal bunalıma!" dedim.

Siyasal açıdan bu hükümetin güven vermediğini yineleyince Demirel;

"Konuştuk sizinle" dedi: "Parti liderlerine 'Ne düşünüyorsunuz' diye soracağım."

Mesut Yılmaz 'görevin DYP ile SHP gruplarına düştüğünü' söylüyordu.

Demirel:

"Altımı oyuyorlar diye kaygıya düşmüş. Benden de kuşkulanıyor. Bugün (2 Mayıs 1994) Münif İslamoğlu telefon etti. Yarın bana gelecek. İslamoğlu'nu çağırmış Çiller. Tam bir buçuk saat yalvarmış. Dr. İslamoğlu bana 'Bu kadın hasta, bitmiş' dedi."

CA: "Yani Başbakanlık'tan sızan haberler doğru."

SD: "'Hasta', diyor doktor."

CA: "IMF'den ilk taksit hazirandaymış?"

SD: "Köprü kredisi gelmezse yatar işler."

CA: "1 Mayısta polislerin dövdüğü Selman Kaya'yı televizyonlar gösterdi. Feciydi."

(Telefonla arattı ve "Geçmiş olsun" dedi.)

SD: "Çiller'e sordum: 'Haziran'da borç ödemelerde sıkıntı yok', dedi. Ona dedim ki; 'Borçları bir kez ödeyemezseniz başımıza gelmedik kalmaz.' Ama dinlemiyor ki... Her şeyi bilyior, her şeyi yapmış!

Ekonomi?.. Nisan ayı enflasyonu yüzde 20'lerin üzerinde. DİE'den aldım. Orhan Güvener (DİE Başkanı) söyledi. Korkuyor adam. Çiller'in çağırıp 'yüzde 20'nin üzerindeki rakamı aşağılarda göster' demesinden korkuyor."

70

Demirel, Çiller'siz hükümet arayışlarına değindi:

"Hükümet ancak 226 ile gider.

Hükümet 'istifa etsin' diyorsunuz. Hükümetin istifa yolları bellidir. Ancak güvensizlik oyuyla istifa ettirilebilir. Her şey za-

man ve kuralları içinde çözülecektir. Birisi yapamıyorsa onu tasfiye eder, yapanı getirir. Güvenceyi sistemde arayın."

Bir başka önemli demeç Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'ten:

"Askerle oynamayın" diyor ve konuşuyor:

"Genelkurmay hassas bir makamdır, yıpratılmamalı. Çünkü bu makamda adama 'öl' diye emir veriyorsunuz.

('Teknisyenler hükümeti kurmak için çalışılıyor' sözlerine) Genelkurmay hükümet kurma makamı değildir. Darbe söylentileri. Bunlar çok ayıp şeyler. Ben bambaşka şeylerle uğraşıyorum. Hemen söyleyeyim ki Sayın Çiller'e saygım sonsuzdur. Mesaisini görüyorum. Bu ülke için bir şeyler yapmak istiyor.

(Güreş'in kendisinin ve Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması konusundaki sözleri) Bu makamlar lütuf değildir. Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması yasalarda belirlenmiştir. Temmuzda kararımı veririm. Bana gelince: Zamanında rahmetli Özal teklif ettiğinde kabul etmemiştim. Ama Sayın Çiller yeni Başbakan olduğu için kabul ettim. Birileri benim sürem konusunda konuşabilir. Ama benim dışımdadır. Ben harita başında sabahlara kadar çalışıyorum. Çok hassas meseleler var. Yakında siz de bunları duyacaksınız.

Bu görev kolay değildir. İnsanın sağlığıyla oynar. Ailesiyle oynar. Sinirleriyle oynar."

Devlet Bakanı Necmettin Cevheri, Genelkurmay Başkanı Orgenal Doğan Güreş'in görev süresinin uzatılacağı tartışmalarına açıklık getirdi: "Yok öyle bir şey" dedi.

Doğan Güreş'in 1993'te bir yıl uzatılan görev süresi, 1994'te yaş haddi nedeniyle sona eriyor. Görevden ayrılıp ayrılmayacağı üzerindeki tartışmalar yine alevlendi.

Genelkurmay Başkanı'nın son demeci üzerine konuşan Cevheri'nin sözlerine Demirel, ilgi duymadı.

71

Bu yıl, Doğan Güreş'in yılı olacak gibi görünüyor.

(3 Mayıs 1994) Günaydın'da öyle bir haber patladı ki...

"Çiller'le iki Bakanının konuşma bandını ele geçirdik.

Gizli görüşmeyi açıklıyoruz.

Tarih 29 Nisan 1994. Saat 15.30 sularında Çiller, Devlet Bakanları Necmettin Cevheri ve Bekir Sami Daçe'yi telefonla arıyor. Konferans sistemi sayesinde bu üçlü aynı anda telefonla birbirleriyle konuşabiliyor.

Çiller, bu görüşmenin üçü arasında kalmasını rica ediyor. Görüşmenin konusu Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'in görev süresinin uzatılması. Başbakan ve Bakanları çözüm planını tartışıyor."

Üç resim ve telefon konuşmasının tam metni üzerindeki başlık:

"Çiller-Daçe-Cevheri görüşmesi":

Çiller: Bir araştırma yapsak. Sayın Orgeneral Güreş, Genelkurmay Başkanımız, 67 yaşında. Biz Sayın Cevheri ile daha önce konuşmuştuk bunu. Ama çok erkendi o zaman.

Cevheri: Ben de hattayım efendim.

Çiller: Evet biliyorum, biliyorum, onun için üçümüz beraber konuşalım istedim. Şimdi acaba bir yıl uzatma meselesini, bir kanun olarak tek başına Meclis'e götürmek yerine, Sayın Güreş için bu yetki yasasının içine bir şey koymamız mümkün mü, değil mi? Ve bunu gayet sessiz bir biçimde. Ben Sayın Karayalçın'la bir konuştum bunu, sıcak bakıyor buna. Acaba bunu yapabilir miyiz? Bunu yaparsak, bizi çok rahatlatır değil mi Sayın Cevheri?

Cevheri: Evet, yani ayrı bir kanun halinde getirelim öyle mi?

Çiller: Hayır, ayrı kanun halinde değil de, bir yetki yasası çıkacak ya...

Daçe: O yetki yasasının içinde diyorsunuz.

Çiller: O yetki yasası, diyorsunuz ya siz ayın 20'sinden önce çıkarmamız lazım diye. Onun içine acaba bir madde ile bu işi koyabilir miyiz?

Daçe: Onu hiçbir şey yapmadan, onu ima etmeden, bir yetki... Üzerinde çalışalım.

Çiller: Lütfen. Bir de yalnız bir sorunu daha var Sayın Gü-

reş'in, 67 yaşında galiba. Onun bir de o türlü yaş haddi oluyor? Bir de ona bakar mısınız?

Cevheri: Ona bakalım ama Askeri Personel Kanunu'nun emeklilikle ilgili hükmü var. Zaten geçen sene onu şeyderek yapmıştık. Yine tekrar bir bakalım efendim.

Çiller: Bir bakalım ve böyle bir şeyi ona, ona şey yapmadan, ona böyle oku çevirmeden genel madde ile bu işi acaba götürebilir miyiz? Bu tabii, aramızda kalacak. Üçümüzün arasında kalacak.

Cevheri: Geçen sene öyle yaptık Sayın Başbakanım. Yaptılar, yine yaptılar ama olsun. Başka da yapacağımız bir şey yok. Mümkün olduğu kadar gayri safi bir şeyler yapmaya çalışırız.

Çiller: Evet, evet. Çünkü bu yaz ayları içerisinde, sonbahara kadar orada kalsın istiyorum. Ve ondan sonra ben onunla biraz daha farklı bir "demokratikleşme paketi" üzerinde de anlaştım Sayın Doğan Güreş'le. Bu, bizim için çok olumlu olacak.

Cevheri: Hatta efendim bu yazın arifesinde, biz geçen sene çalıştığımızda, Sayın Daçe de hatırlar, sadece bir yılı aşan bir yılda kalan değil de, onu aşan birtakım şeyler de vardı. Geçen sene onun üzerinde çalışmıştık. Hatırlarsınız. Sadece bu yıl 30 Ağustostan öteye de, bakalım eğer şey imkânı varsa...

Çiller: Evet, ben 30 Ağustos yani, bir yıl uzatma diye düşünüyorum, bir yıl uzatma...

Cevheri: Evet, bir yıl daha...

Cevheri: Şimdi efendim Sayın Daçe şöyle. Geçen seneki sıkıntı şuydu. Geçen sene Fisunoğlu meselesi vardı. Şimdi sırada bekleyen Kara Kuvvetleri Komutanı için o mesele yok. Yani emekli olma meselesi var. Yani bir yıl daha o bekleyebilir.

Çiller: Evet, evet, bir yıl daha bekleyebilir.

Cevheri: Yani Karadayı bekleyebilir. Geçen sene Fisunoğlu'nda kritik bir takvim vardı.

Çiller: Evet, evet. Bu sefer öyle bir olay yok.

Cevheri: Öyle bir olay yok, yani bir sene eğer uzatırsak, geçen seneki bazı tartışmalar da şeyden geldi, yani Fisunoğlu'ndan kaynaklandı. Yani Yekta Bey'i, o birtakım basın çevrelerini ayağa kaldıran Fisunoğlu'ydu. Çünkü emekli oluyordu yani. Bu sene Kara-

dayı'da öyle bir mesele mevzubahis olmadığı için, yani şeyleri de o kadar olmayabilir.

Daçe: Şimdi efendim bir de şu var. Şeylerde, yargıda olsun, üniversitelerde olsun, yaş haddi dolsa bile, istifade edilebilecek kişilerin görevlerine devam imkânı sağlanması yolunda tazyikler de var. Bu genel çerçevenin içerisine oturtarak, bir şey yaparsak, işte kamufle etmiş oluruz, diye düşünüyorum.

Çiller: Bence de öyle, bence de öyle. Bir onun üzerinde çalışabilir miyiz? Önümüzdeki hafta, pazartesi veya salı Bakanlar Kurulu yapabiliriz. Bunu da öylece getirelim. Bakanlar Kurulu'nda da buna işaret etmeye gerek yok.

Daçe: Anlaşıldı efendim.

Cevheri: Hatta mümkün olduğu kadar, Sami Bey, biz bunu şey de yapabiliriz. Askeri Personel Kanunu'ndan bahsetmezsek, Sayın Başbakan'ın işaret buyurdukları o şeylere de girmemiş oluruz. Bakarız, biz buna yarın çalışırız.

Çiller: E, Şahver Hanım'a da ben talimat vereceğim. Gerekirse yardımcı olsun. Yani bir açığımız olmasın orda.

Daçe: Biz önce bir çalışırız efendim.

Çiller: Peki peki, çok teşekkür ediyorum, sağolun.

72

(Aynı gün –3 Mayıs 1994 Salı– saat 19.30) Günaydın'daki yayın, gazete bürolarının tek konusu. Çeşitli varsayımlar... Fakat telefon görüşmesinin banda alınması ilk kez oluyor. Hem de Başbakan'la iki Devlet Bakanı arasındaki görüşme.

Bu, olayın ilginç birinci perdesi.

Beni ilgilendiren yönü ise; konuşmanın konusu.

Doğan Güreş'in görev süresini bir yasayla bir yıl daha uzatmayı isteyen Çiller'in davranışı.

Demirel'in bu konuda görüşünü saptamak istiyorum.

Saatinde gittim, toplantıdaymış. Çalışma odasında Emel Hanım yalnızdı. "Toplantıda" dedi, sonra: "Durun bir sorayım."

Karşıdaki salonun kapısını açtı, "Cüneyt Bey geldi" dedi Demirel'e.

Bir ses duyuldu: "Geliyorum."

Ve geldi. Çalışma odasına girdik. "Ne var ne yok" diye sordu:

Genelkurmay Başkanı o sıra Bakan Fikri Sağlar'la tartışmaya girişmişti.

Kuvvet Komutanları ile Doğan Paşa'nın görev sürelerinin uzatılmasına değindim. Günaydın bir ayrı sorun.

"Ben o kazığı bir kere yedim. 1980'den sonra Kara ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının süresini uzattım. Denizciyi emekli edip yenisini yerine getirdim" dedi, eski bir öykü, birçok kez yinelediği. Demek ki, hiç unutamadı.

Doğan Paşa'nın görev süresini uzatacak yasaya sözü getirdik. Demirel kesin bir sesle;

"Bir kere Güreş'in süresini uzatacak yasa TBMM'den geçmez.

Geçerse ben onaylamam" dedi.

Müthiş bir karardı. Kuşkusuz 'makul gerekçe'si de vardı. Güreş'in görevini yasayla uzatmak, orduda iyi karşılanmayabilirdi, üstelik hiyerarşik düzeni bozardı. Yasayı onaylamazsa böyle bir gerekçeyle kamuoyuna çıkabilirdi.

Demirel'in kararlı tutumundan sonra;

"Siz 11-12 yıl Başbakanlık yaptınız. 30 yıldır siyasettesiniz. Bir Başbakan olarak Bakanlarla yaptığınız telefon görüşmesinin bandını gazetelere verdiniz mi? Bu nasıl bir devlet anlayışı?" dedim.

Demirel, hemen yanıtladı: "Özer var ya Özer. O yapıyor bunları."

Hükümet sorununa değindik. Çiller, Yılmaz'ı 'delalet ve ihanet içinde' olmakla suçluyordu. Bu saldırıda bir 'gaflet' sözcüğü eksik.

"Bugün bana DYP'liler geldi. 'Ne yapacağız' diye soruyorlar. 'Sağlam durun' dedim. Ne diyebilirdim ki" dedi.

Bir şey diyemezdi. Zira Çiller'in aleyhine tek sözcük söylese, arkasını döndüğü zaman bu sözcük yüz sözcük olup adresini buluyordu.

CA: "Peki ama, yarın görüşeceğiniz liderler hükümet sorununu açarlarsa?"

SD: (Güldü) "'Yeri burası değil', derim."

Gürsel başkanlığında yapılan bir Köşk toplantısında hükümet sorunu açılınca İsmet Paşa'nın "Hükümet sorununun yeri burası değil, TBMM" dediğini anımsıyor ve anımsatıyordu.

Hükümet sorununda Mesut Yılmaz'ın iktidar partisi gruplarını göreve çağırdığını dinleyince;

"Bu sözler bir hafta daha sürsün, bu kadın çıldırır" dedi.

Dış geziye gitmeden önce kabul ettiği Bülent Ecevit'ten 'çok memnun kalmıştı.'

"Sinirli değildi, makuldü. Ona da bazı gizli bilgiler verdim. Mesela Bosna-Hersek'e çok sayıda gönderdiğimiz silahları" deyince, hayretle yüzüne baktım. Hafifçe güldü:

"Malezya gönderdi silahları. Biz de Bosna'ya."

Çok yerden silahlar bize geliyor, bizden de Bosna'ya gönderiliyormuş.

73

Başbakanlık'taki 'gizli kulak' olayı Türkiye'yi karıştırdı (4 Mayıs 1994).

Hürriyet, atladığı haberi 'skandal' diye tanımlayarak büyük başlık ile veriyor.

"Gizli telefon görüşmesinin banda alınarak 'bir gazeteye' sızdırıldığını" ikinci başlıklarda özenle vurguluyor.

Tabii, telefon bandından çözülen konuşmaları tam metin veren Hürriyet, 'olayın üzerine' gidiyor: Çiller'in Güreş Paşa'nın süresini uzatmak konusunda 'Karayalçın'la anlaştığını' çerçeve içine alıyor ve "Güreş'in sonbahara kadar orada kalmasını istiyorum. Biraz daha farklı bir demokratikleşme paketi üzerinde onunla (Güreş'le) anlaştım" dediğini özenle okuyucusuna duyuruyor.

Sabah ise; "Çiller'in telefonunun dinlendiği anlaşıldı" manşetiyle çıkıyor:

"Devletin üst kademesindeki kişilerin telefonlarının dinlenmesi

siyasi çevrelerde son derece vahim olay diye nitelendi. Ülkede ilk kez, Başbakan'ın telefon görüşmelerinin de gizlice dinlenebildiği ortaya çıktı."

Kuşkusuz telefonların dinlenmesi, hele Başbakanla iki Bakanın görüşmesinin banda alınması tam bir skandaldı. Ne var ki, araç telefonlarıyla yapılan görüşmeler başka yerlerden rahatlıkla dinlenebiliyordu.

Üçlü görüşmenin başına böyle bir olay gelmişti: "Bakanlardan birinin, mobil araç telefonuyla konuşurken telsiz cihazına yakalanması" konuşmanın banda alınması için yeterliydi.

Foto muhabiri Rıza Ezer, elindeki telsizleri dinleme aracıyla pek çok konuşmayı bize dinletmişti. Hatta aracından beni arayan Demirel'le yaptığımız bir telefon konuşmasını banda bile almıştı.

Makam şoförlerinin mobil telefonlardaki 'seksi' görüşmelerini Rıza Ezer'le birkaç kez birlikte dinlemiştik.

Ama ortada bir telefon dinleme olayı vardı: üstelik konuşmaları banda alınanlar devletin üç önemli yetkilisiydi.

Konu ise, çok duyarlı bir konuydu.

Başbakan iki Bakanıyla Genelkurmay Başkanı'nın görev süresini uzatmanın yollarını arıyor ve yardımcısı Karayalçın ile 'mutabık kaldığını' anlatıyor; Güreş Paşa'nın görev süresini uzatmayı geride bırakan ikinci ve daha da önemli bir konuyu açığa vuruyordu:

Başbakan, "Güreş'le daha farklı bir demokratikleşme paketi üzerinde anlaştığını" söylüyordu.

Demokratikleşme girişimlerini askerin onayına sunduğunu, hatta onlarla geliştirdiğini içeren çok anlamlı bilgiler veriyordu.

Murat Karayalçın –Kocaeli'de– Başbakan Çiller'in Genelkurmay Başkanı Güreş'in görev süresinin 1 yıl uzatılması konusunu kendisine açtığını ancak gazete yayınlarının ikinci günü doğruluyor, kendisinin de Başbakan'a "Günü geldiğinde ele alırız" yanıtı verdiğini söylüyordu.

RP, tabii olayı sadece telefon dinlenmesindeki 'skandala' bağlıyor, Güreş'le ilgili tek sözcüklük bir yorum bile yapmıyordu.

Cumhurbaşkanı Demirel'e gazetelerle ayrı ayrı yaptığı görüşmelerde 'telefon görüşmesi olayı' soruldu (5 Mayıs 1994):

Soru: " 'Siyaset tıkanıklığı kaldırmaz', diyorsunuz ama, bir noktada kaldırıyor gibi; çünkü Sayın Başbakan iki Bakanıyla iki Devlet Bakanıyla telefon görüşmesi yapıyor ve Genelkurmay Başkanı'nın süresinin uzatılmasını Meclis yerine veya Bakanlar Kurulu yerine, telefonda üstü kapalı bir yetki maddesiyle kaldırmaya çalışıyor. Bu size nasıl intikal ediyor? Bir.

İki, siz daha önceki dönemlerde böyle sorunlarla karşı karşıya kalmış bir Başbakan, bir ana muhalefet lideri, yani tecrübesini hiç kimsenin yadsıyamayacağı bir siyaset adamı olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?" (Hürriyet)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Neyi?"

Soru: "Bu konuyu, bu sorunu."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bu münferit bir olaydır. Yani, Başbakan, iki tane Bakanı ile telefon konuşması yapmış. Telefon konuşmasını da açık telefondan yapmış. Biraz ihtiyatsızlık yapmış. Başbakan'ın Bakanlarıyla ne konuşacağını tayin etmek benim işim değil. Başbakan, Genelkurmay Başkanı'nın zamanını uzatalım diye düşünmüş olabilir ve siz bunu yadırgamış olabilirsiniz. Buna gerek yoktur diyebilirsiniz. İşte mekanizma bu, mekanizma işliyor."

Soru: "Sizin pozisyonunuz ne?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Benim pozisyonum burada. Ben, Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olarak, Silahlı Kuvvetler'in Meclis'in manevi kişiliğinde mündemiç olan Başkomutanlığını temsil ediyorum ve Genelkurmay Başkanı'nın tayini hükümetin teklifi üzerine Cumhurbaşkanı'na aittir. Benim önüme, 'Bu işi yaparım' diye bir tablo, bir teklif gelmiş değildir.

Benim önüme gelen her teklife ben şöyle bakarım, derim ki; bunun Türkiye'ye yararı nedir? Genelkurmay Başkanlığı gibi fevkalade önemli bir görevde ... konusu yapılmasından da fevkalade rahatsızım; görevin tartışma konusu yapılması, makamın tartışma konusu yapılması. Genelkurmay Başkanı bir devletin siyasi kişiliği olmayan en önemli üç kişisinden birisidir... Tartışmalardan fevkalade üzülüyorum.

'Sizin pozisyonunuz nedir?' dendiği zaman, benim önüme öyle bir şey gelmiş değil. Daha doğrusu, yazılıp çizilip gelmez o. Çünkü,

ben eğer Genelkurmay Başkanının tayinini buradan çevirirsem, o zaman Türkiye'de bir krize gidilir işte veya bana sormadan öyle bir tayin benim önüme getirilirse, bana emrivaki yapılmak istenirse, 'Ee, ne yapayım artık, madem böyle olmuş?' da demem. Ülkenin yararına olmayan hiçbir şeyde beni bulamazsınız."

Soru: "Efendim, bu konuda daha önce sizinle konuşmuştuk. En son yapılan Yüksek Askeri Şûra Toplantısı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Aynı yerde duruyorum, size o zaman ne söylediysem, onu gene tekrarlıyorum."

Soru: "Şunu demiştiniz Orgeneral Güreş'e: 'Ne kadar iyi o sürenin uzatılması... Bakın işte o sistem işleyecek. Çünkü, orduda her zaman giden kişinin yerine alttan gelecek biri vardır. Sistem de işler' demiştiniz."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Herkesin yedeği vardır. Askeri Şûra'nın kararı bu.

Ama şimdi, burada Başbakan ile iki Bakanı arasında şeye, nedir o; bilmiyoruz o da nasıl intikal etmişti gazeteye. Burada aslında gazeteye intikal etmiş olmasını ben yadırgamıyorum, bu hür rejimin faziletidir. ... gizli kalmaz, kalmamalıdır. Gizli kalma, müddetleri muayyendir. Devlet için sır olan şeyler, onların müddetleri de muayyendir; ama, hiçbir şekilde gizli kalmaz.

Binaenaleyh, açıktan aleni de yapılsa ne olacak? Genelkurmay Başkanı'nın müddetini uzatmak istiyoruz. Hepinizin önünde yapsalar bu tartışmayı, hiç fark etmez.

'Uzatmak istiyoruz'la bitmiyor mesele. Bunun niçin yapılacağının anlatılması lazım. Yani, Hükümetle bitmiyor olay. Sonra Genelkurmay'ın böyle bir talebi var mı; ona bakmak lazım. Genelkurmay Başkanı'nın böyle bir arzusu var mı, yok mu? 'Arzusu var mı yok mu? Genelkurmay'ın böyle bir talebi var mı?' Bunları hiç hesaba katmadan, 'Efendim, bu adam...' Canım, adam çıkıp derse ki, 'Ben eylülün başında, yani ağustosun sonunda gideceğimi daha önce ilan ettim... Eylülün başında bitiyor. Niye bu tartışmayı yapıyorsunuz?' derse nereye varır iş?

Paşa'nın tutumu anladığım kadarıyla, Güreş Paşa'nın tutumu, –benim kendisiyle de bir sohbette ele alma imkânı olmuştu bu açıl-

dığında– 'Bu yasaya bağlıdır' diyor. Yani, 'Ben gideceğim ağustos sonunda muhakkak, artık çekiliyorum..' falan..."

Soru: "Mevcut yasaya mı, yoksa yeni bir yasaya mı?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bu çeşit meselelerde yeni yasa fevkalade güçtür. Yani, Meclis bu çeşit meselelerde fevkalade hassastır."

Soru: "Siz efendim, daha önceki pozisyonunuzda –yeniden ona dönmek istiyorum, çünkü bu konuştuğumuz bir konuydu– Yüksek Askeri Şûra'da uzatma kararının çıkmamasından memnuniyet ifade etmişsiniz. Sistemin işlerliğini..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ettim. Kendilerine de söyledim. Aynı yerde duruyorum ben, hiç tek bir milimetre bile ne sağa, ne sola kaydı. Yani, 'Demirel'in inadı' daha orada duruyor."

Soru: "Peki efendim, SHP Genel Sekreteriyle olan bu polemikler, Genelkurmay Başkanı siyasi parti liderleriyle böyle..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Keşke öyle bir tartışma olmasaydı. Zaman zaman bu çeşit ifadeler oldu.

Şimdi, size 'off the record' bir şey söyleyeyim bu meseleyle ilgili olarak; yalnız, bunu yazmayın, bilginize söylüyorum:

Bakın, Genelkurmay Başkanları görevleri bitme noktasına geldiği vakit Türkiye'de bu zamana kadar hep... İnşallah bu olmaz.

Şimdi, Cemal Tural. Cemal Tural'ı ben göreve getirdim, azletmek mecburiyetinde kaldım. Cumhurbaşkanı olmaya kalktı. Hep kalender, kabadayı bir adamdı. Öyle ihtiras mihtiras yoktu. 'Benim görevim bitti' dedi, gitti.

İşte Kenan Paşa'nın durumunu biliyorsunuz. Yani, oradan buraya sıçradı.

Arada Necdet Paşa'nın durumunu biliyorsunuz. Necdet Paşa'yı da o zaman görevden almak durumunda kaldılar, Genelkurmay Başkanı'yken görevden aldılar, yani 'Ben gidiyorum' demeden.

Torumtay Paşa'nın durumu orta yerdedir.

Yani, Cumhurbaşkanı olayından sonra, bu Genelkurmay Başkanı olayı hep sabıka geliyor yani birtakım çevrelerce.

Bir Semih Paşa'dır aşağı yukarı, bir de Memduh Tağmaç'tır. Memduh Tağmaç da hiçbir problem çıkarmadan zamanı dolunca gitmiştir.

Yani, biraz da komutanları falan bu durumlara getiren birtakım çevrelerdir.

Halbuki, ben gayet güzel koydum meseleyi ve Şûra'nın kararı olarak koydum. Şûra da öyle dedi; yani, 'Askerlikte herkesin yedeği vardır.'

Ben o zaman dedim ki, 'Bu kararınızı tebrik ediyorum. Çünkü, Silahlı Kuvvetler, Türkiye'nin en önemli kurumudur. Bu kurumun gücü, kişilere tâbi olmayışındadır. Kişisini, 'ground place' edecek, yani yerine koyacak başka kişilerle doldurmuş olmasındadır. Çünkü, kişi eğer 'indispensable' hale gelirse, sarfınazar edilemez, vazgeçilemezse; o zaman sistem yoktur orta yerde.'

Rejimde de öyle. Ben niçin söylüyorum? Aman, mucize adam aramayın, mucize reçete aramayın ve neyi arayın; normal adamları arayın, sistemin içinde arayın. Sistem çıkaracaktır o normal adamları.

Onun içindir ki, 'irregular', yani kaide dışı olan şeylerde güç aramanın anlamı yoktur. Gücü kaidenin içinde bulacaksınız."

Sabah'la yaptığı görüşmede de 'aynı konu' sorulaşarak Cumhurbaşkanı'nın önüne geldi:

Soru: "Efendim, ben bu arada bir şeyi merak ettim. Siz Çanakkale'ye giderken, helikopterde demiştim ki, 'Çok merak ediyorum, Genelkurmay Başkanı'nın süresi bir kere daha uzar mı?' demiştim; siz bana 'Hayır' demiştiniz tek kelime ile. Sonra eğilmiştim ben, yani bir daha şey olur mu dedim, siz 'Hayır, uzamaz, uzamaz kardeşim' dediniz çok kesin.

Şimdi bu olan nedir efendim?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hangi olan?.."

Soru: "Uzayacak diye Hükümet şey yapıyor."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ne yapıyor? Yani Genelkurmay Başkanı'nın süresi nasıl uzar? Genelkurmay Hükümete teklifte bulunacak, Hükümet Cumhurbaşkanı'na teklif edilecek. Genelkurmay Başkanı'nı Cumhurbaşkanı tayin eder, Anayasamızın maddesi o.

Genelkurmay Başkanı devletin rastgele bir memuru değildir;

devletin görevlisidir ama, çok önemli bir yerdir ve Başkomutanlık Meclis'in manevi şahsiyetinde mündemiçtir ama, Başkomutanlığını Cumhurbaşkanı temsil eder.

Binaenaleyh, bu tartışmalar yapıladursun. Binaenaleyh, uzayacaktır, uzamayacaktır, herhalde bu tartışmaların yapılmış olmasından bu kadar rahatsız olmaya gerek yok.

Genelkurmay Başkanı'nın süresinin uzatılması Türkiye için zararlı bir işse, böyle bir şey olmaz Türkiye'de, anlatabildim mi?"

Soru: "Siz o zaman 'Uzamaz' demiştiniz efendim."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Tamam kardeşim, yani sen benden ne çıkarmak istiyorsun? Ben sana söylüyorum. Eğer zararlı bir iş ise, Türkiye'nin menfaatlerine uygun bir şey değilse öyle bir şey olmaz; ama Türkiye'nin menfaatlerine uygun bir şey ise öyle bir şey olur.

Şimdi, ben bunu gayet kategorik olarak söylüyorum. Bütün olay, vakti saati geldiği vakit, bu Türkiye'nin menfaatlerine uygundur diyebilecek kişinin ortaya çıkması lazım. Ben sana Çanakkale'ye giderken ne söylediysem o kanaatteyim. Yani ben, şimdi 'Benim sözüm aşılmıştır' veya 'Benim o gün söylediğim şey anlamsız hale gelmiştir' gibi bir kaygının içinde değildim. O gün öyle düşünüyordum. Ama birisinin gelip beni ikna etmesi lazım ki, böyle bir olay Türkiye'nin yararınadır; tamam mı?

Bakın, hiçbir tesir altında, Türkiye'nin yararı dışında hiçbir tesir altında kalmayacak makam burasıdır. Onun için zaten burası var. E, bu tartışma oluyor; bu tartışmanın olmasından o kadar rahatsız olunmamalı efendim. 3 kişi arasında bu tartışma oluyor yani ve daha buna 4 ay var, 5 ay var.

Sonra ben size bir şey söyleyeyim; bu martta Askeri Şûra toplandı. Askeri Şûra toplandıktan sonra, Askeri Şûra'nın şeyinde, o zaman hatta Yüksek Askeri Şûra, o zaman bunun spekülasyonu yapıldı. Denildi ki şimdi niye toplanıyor Askeri Şûra? Acaba bu uzatma için mi toplandı? Açın o dosyalara bakın, onun için sordunuz zaten o suali de bana, niye toplandı? O zaman Askeri Şûra'nın gündeminde, bilhassa Gülhane Akademisi'nden başlayan, oradaki komutan ve doktorların sürelerini uzatma gibi bir olay vardı. Askeri Şûra buna ittifaka yakın bir şekilde karşı çıktı. Bu karşı çıkmanın gerekçesi-

ni izah ederken de, geldiler bana Askeri Şûra'nın üyeleri; Genelkurmay İkinci Başkanı, askerlikte herkesin yedeği vardır, yani askerlikte vazgeçilemezlik yoktur; filanca adamdan vazgeçemeyiz yoktur.

Onun içindir ki Yüksek Askeri Şûra böyle bir işi kabul etmedi dediler. Ben de dedim ki, sizi tebrik ederim. Zaten askerlik dediğimiz, yani bizim Silahlı Kuvvetlerimiz kurumdur. Eğer bir kuruma, eğer bu bir kurumsa bunun gücü, birtakım kişilere tâbi olmamasındandır. Yani, bu hizmeti yapacak olan kişi, şu veya bu şekilde bu hizmetten ayrılırsa 'Bunu kim yapar' endişesinden kurtulursanız o kurum güçlüdür. İşte 'Aldığınız bu karara tamamen katılıyorum ve böylece de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gücünü göstermiş oldunuz.'

Binaenaleyh, bunun başı da Başbakandır, bu Askeri Şûra'nın.

Ha, şimdi açıklıkla söyleyeyim, kimse benimle konuşmuş değildir ve kimse benden böyle bir şeyi yapalım diye müsaade de almış değildir, yani mutabakatımı almış değildir. Ben burada Başkumandan temsilcisi olarak oturuyorum. Ama bu çeşit münakaşalar oldu diye de kimseyi muaheze de etmiyorum, benim önüme olay gelmez diyorum, tamam mı?"

74

Parti liderleri Çankaya'ya çıktığı gün ülkemiz, 'tarihi bir rekora imza atıyordu':

Enflasyon, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa bu ay yüzde 113.8'e çıktı!

Nisan ayı enflasyonu yüzde 30.4, bu yılın ilk 4 ayının toplam enflasyonu ise yüzde 51.8 oldu.

Gazete başlığı: "Böylece, 3 yıldır ekonominin patronu olan ekonomi profesörü Tansu Çiller, enflasyonda hiçbir Başbakana nasip olmayan tarihi bir rekora imza attı."

75

Fakat, Güreş'in bir yasayla görev süresini 1 yıl daha uzatma

eğilimiyle başlayan tartışmaların ardı arkası kesileceğe benzemiyordu.

Söylentiler ve tartışmalar öylesine boyutlanmıştı ki; Genelkurmay Başkanı Güreş, AA'ya yazılı bir açıklama gönderdi:

> Genelkurmay Başkanı Orgenal Doğan Güreş, açıklamada, görev süresinin uzatılması konusunda, yazılı, sözlü ve görüntülü basında bugüne kadar yer alan haber, yorum ve beyanlara şu yanıtı verdi:
>
> "Ben bu konudaki düşüncemi muhtelif vesilelerle daha önce açıkladım. Kimsenin kahramanlık gösterisi yapmasına lüzum yoktur. Bu işler lütufla olmaz. Silahlı Kuvvetler'de hiç kimse bir başkasından lütuf talep etmez ve lütuf da kabul etmez.
>
> Ayrıca Silahlı Kuvvetler'de, olumsuz niyet belirtmekten de bazı özel haller hariç, mümkün olduğunca kaçınılır.
>
> Konuyu anlamak isteyenler anladılar. Anlamak istemeyenler anlamamakta ısrara devam ediyorlar. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde her görev için daima personel mevcuttur. Bunun aksi de düşünülemez. Tabii ki bu, sivil görevler için de geçerlidir.
>
> Nöbet değişim günü geldiğinde, bu görevi şerefle yürütenler, nöbeti teslim alacak komutana gururla devrederler. Bunun böyle olacağını da devletin en üst kademelerinin bulunduğu bir toplantıda haftalar önce açıkça ifade ettim. İşte biraz önce belirttiğim özel hal de budur.
>
> Sürdürülen polemiğin, Genelkurmay Başkanlığı ve Genelkurmay Başkanı dışında aranması en doğru yol olur."

Orgeneral bu konuda açıklama yapan Başbakan Çiller'e teşekkür ediyordu.

Bu açıklamalar ve tartışmalar gösterdi ki; Cumhurbaşkanı Demirel'le Başbakan Çiller, Güreş'in görev süresinin uzatılması olayında karşı karşıya idi.

Evet, durum tam anlamıyla şuydu:

"Çankaya ile Başbakanlık arasında bir 'kudret savaşı' başlamıştı."

Savaşın zemini, Genelkurmay Başkanı'ydı.

Yasal açıdan: Cumhurbaşkanı Demirel, Anayasa'nın 104. maddesi gereğince Genelkurmay Başkanı'nı 'atama yetkisine' sahipti.

Başbakan Çiller ise 'bu yetkinin siyasi otoriteye ait olduğunu' öne sürüyordu.

Çankaya ile karşı karşıya gelmesine yol açan açıklamada Başbakan Çiller şunları söylüyordu:

"Son günlerde çeşitli basın-yayın kuruluşlarında Genelkurmay Başkanı Orgenal Sayın Doğan Güreş'in görev süresine ilişkin bazı haber ve yorumlar yer almıştır. Değişik çevrelerde halen konuya ilişkin polemiğe devam edilmektedir.

Bu konudaki yetki tamamiyle siyasi otoriteye aittir. Hükümet Başkanı olarak benim bu hususta alternatif düzenlemeler üzerinde düşünmem ve bunları yakın mesai arkadaşlarımla tartışmamdan daha doğal bir şey olamaz.

Bu kapsamda yapmış olduğum temaslar esnasında, konunun dar bir çerçevede tutulması isteğini beyan etmiş olmanın hükümetten veya kamuoyundan gizlenen bir işlem şeklinde yorumlanması fevkalade yanlıştır. Burada esas amaç, bir ön çalışma yapılarak Sayın Güreş'in görev süresinin uzatılmasına ilişkin düşüncenin uygulanabilirlik koşullarını tespit etmektir. Bundan ne Genelkurmay Başkanı Orgeneral Güreş'in ne de bir başka kişinin bilgi sahibi olmasına gerek duyulmamıştır.

Terörle mücadelede çok büyük bir merhale katettiğimiz bu günlerde kendileri bu meseleyi halletmeye kesin kararlı olan hükümetimizle son derece inançlı ve oluşturduğu kadro içerisinde diğer komutanlarla birlikte etkin ve fevkalade başarılı hizmet vermektedirler. Tabii ki terörün tamamıyla gündemden çıkarılması az da olsa bir zaman alacaktır.

Ayrıca dünyada ve çevremizde yer alan önemli siyasi, askeri gelişmeler ve hareketlilik mevcut belirsizliği ve bundan kaynaklanan risklerin boyutunu artırmıştır.

Açıkladığım bu koşullarda görevde bulunan başarılı komuta heyetinin bugünkü şekliyle bozulmadan muhafazasını ülke çıkarları açısından yararlı ve gerekli görebiliriz! Öte yandan böyle bir düzenlemenin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hiyerarşik yapısına herhangi bir

olumsuz etkisi olmaması da önemli bir mülahazadır.

Hükümetimiz bu tasarrufu ile, Silahlı Kuvvetler'in geleneksel yapısındaki üst düzey komuta kademesine duyduğu güveni yenilerken, elbette her kademesine olduğu gibi zaman geldiğinde bu görevleri deruhte edecek olan komutanlarımıza da tam bir güven içindedir.

Temaslarımda ifade ettiğim 'demokratikleşme paketi' tabiri ise Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sayın Güreş ile milli güvenliğimize ilişkin konularda her zaman yaptığım görüş teatisi kapsamındadır.

Sayın Güreş'in ve onun şahsında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, demokrasiye ve onun kurumlarına olan saygı ve bağlılıkları, yüce milletimiz tarafından çok iyi bilinmektedir.

Bu arada şunu da önemle belirtmek isterim ki, görev süresi ile ilgili olarak, Sayın Güreş tarafından bize intikal eden hiçbir talep ve ima olmamıştır. Hatta bu konuda kendisinin istekli olmadığını da biliyoruz. Konuyu gündeme getiren de biziz.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde, şahsen görev ve makama talip olma geleneğinin bulunmadığı, Sayın Güreş'in basına intikal eden beyanları arasındadır.

Bütün bu gerçekler ortada iken, konuyu değişik mecralara çekerek polemik ve spekülasyonlara neden olacak şekilde, beyan ve yorumlarda bulunmak kimseye yarar sağlamayacaktır."

76

(5 Mayıs 1994, gece) Demirel aradı.

"El-Ahram gazetesi önemli sorular sordu. Geciktim. Şimdi geldim" dedi.

Genelkurmay Başkanı'nın görev süresinin uzatılması sorununa değindim.

Dedi ki:

"Komuta sınıfına tepki alt kademelerden gelir.

Çiller, Hava ve Deniz Komutanlarına sürelerini uzatmak için söz vermiş.

Doğan Paşa ise, 'Güneydoğu işini benden başka kimse çöze-

mez, başaramaz' diyormuş. Bunları başka bir kaynaktan öğrendim."

CA: "Bunları Çiller'e söylediniz mi?"

SD: "Çiller'e şunu söyledim: İkinci Başkan Çörekçi bana geldi. GATA ile ilgili karardan söz etti. Mart ayında Şûra'nın, GATA Komutanı ile bazı doktorların sürelerini uzatmayı reddettiğini söyledi.

İkinci Başkanı'nın 'Ordu'da her görevin yedeği vardır' dediğini de Çiller'e söyledim."

CA: "Sizin bu sözlerinizden sonra Çiller ne dedi?"

SD: "Mosmor oldu. Berbat oldu."

Aliyev onuruna verilen yemekte Çiller'in yüzü berbattı. "Bir sfenks gibi. Soğuk ve anlamsız" dedim Demirel'e.

Gazetecilerle yaptığı görüşmeleri izlemiştim.

"Masanın bu tarafında oturmak çok değişik ve ilginç" deyince, Demirel başladı gülmeye.

Ertuğrul Özkök, Güreş olayını şöyle yorumluyor:

"Cumhurbaşkanı Demirel ile Mesut Yılmaz arasındaki görüşmenin en kritik anlarından birini, Genelkurmay Başkanı'nın görev süresinin uzatılması konusu oluşturuyor. Yılmaz, 'Bu uzatma haberleri doğru mu?' diye sorunca, Demirel, 'Bana böyle bir talebin geleceğini sanmıyorum' diyor.

Siyaset dilinde bunun anlamının 'Bana böyle bir taleple gelmeyin, ben imzalamam' olduğunu herkes bilir. Zaten Demirel, geçen ay yapılan Askeri Şûra toplantısında bizzat Güreş'e bunu hissettirmişti."

Özkök, gerçeğe yaklaşmıştı.

Zaten Demirel'in Güreş'in görev süresiyle ilgili 'tavrı' her gazeteyle yaptığı görüşmeden sonra, biraz daha netleşiyor.

Örneğin, Milliyet'e yaptığı açıklamalarda Güreş'e bir çağrıda bulunuyor:

"Ordunun gücü kişilere bağlı değildir. Güreş Paşa, çıkıp da 30 Ağustosta 'Ben görevi başka arkadaşıma devredeceğim' derse, tartışma biter. Kalmalı mı gitmeli mi tartışmasını fevkalade yıpratıcı bulurum" diyor.

Fakat, 'görevde kalmayı' düşünmediğini, hatta düşlemediğini açıklamalarla gösteren Güreş; Demirel'in 'ilkeler öne sürerek' kendisini istemediğini duyumsatan sözlerini sindirebiliyor mu acaba?

Yoksa, tam zamanında ama Demirel'in beklemediği bir 'başka olayla' Demirel'in karşısına mı çıkacak? Zaman gösterecek.

77

Kahire'ye 'bir günlük iş gezisi' yaptı Demirel (7 Mayıs 1994).

Gezide dış politika yok. Aramızdaki konuşmalar tek bir konuda: Güreş'in görev süresi ile ilgili irdeleme ve tartışmalar!

Uçakta, Kahire'ye gider ve dönerken gazetecilerle Cumhurbaşkanı arasındaki sorulu-yanıtlı görüşmelerin ana ekseni de bu konuydu.

Demirel'in gaetecilere söylediklerine ve Çiller ile Güreş'in AA'ya açıklamalarını içeren manşetlere şöyle bir göz atmak; devletin tepe noktalarındaki –artık buna tartışma demek doğru olmayacak– bir çeşit 'kavgayı' bütün çıplaklığıyla görmeye olanak sağlıyordu.

Kahire'ye hareket edeceğimiz gün; belli başlı gazetelerin tam sayfa verdikleri 'kavga ile ilgili haberlerin' başlıkları şöyleydi:

Hürriyet: "Zirvede savaş."

"Güreş'in süresinin uzatılması ile ilgili tartışmalar dün tam bir savaşa dönüştü. Demirel, Çiller ve Güreş muhtıra gibi açıklamalar yaptılar."

Özkök şöyle yazıyordu:

"Çiller ile Güreş'in iki saat arayla gelen açıklamaları insanın aklına şu soruyu getiriyor: 'Acaba Güreş bu açıklamayı Çiller'le anlaşarak mı yaptı?'

Dün bu sorunun cevabını tam alamadım. Başbakan'ın yakın çevresinden biri 'Haberi yoktu' diyor. Böyle olsa da olmasa da ortada düşündürücü bir durum var. Cumhurbaşkanı'nın açıklamalarına Genelkurmay Başkanı'nın bu üslupla cevap vermesi doğru bir şey mi? Güreş açıklamasında 'Sivillerin de yedeği vardır' diyor. Hem doğru hem yanlış. Atanmış sivillerin yedeği vardır. Ama seçilmiş sivillerin yedeği olmaz."

Güreş sorununu ortaya getiren, devletin tepe noktalarında –Hürriyet'e göre– 'savaşa' yol açan telefon bandı üzerine kurulu bir başka haber basında büyük yer tutuyordu.

"Genelkurmay'da büyük kuşku" başlığıyla verilen habere göre:

"Bir Genelkurmay yetkilisi, şok açıklama yaparak, basına sızan telefon konuşmasının Başbakanlık'ta kayda alınabileceğini söyledi. Görüşme kasıtlı olarak sızdırılmış olabilirdi. Ortada teknik açıdan bir 'kuşku' duruyordu: Basına sızdırılan telefon konuşmalarında Bakan Daçe'nin sözleri de yer alıyordu. Ancak basit bir cihazın Çiller'le otomobilden konuşan Cevheri arasındaki konuşmayı alabileceği, ancak Çiller'le ayrı ve sabit bir telefondan konuşan Daçe'nin dinlenmesinin olanaksız olduğu saptandı."

Dikkati çeken bir başka haber de, "Güreş'in ayrılmasından sonra komuta heyetinin nasıl teşkil olunacağını" ayrıntılarıyla veriyordu.

Milliyet: "'Başkomutan benim'.

Demirel, 'Güreş'in görev süresini uzatma yetkisi benimdir' diyen Çiller'e sert çıktı. Güreş de 'Lütuf istemem' dedi."

Cumhuriyet: "Zirvede yetki kavgası."

Sabah: "Ankara'da hava dumanlı – Zirvede kavga var!"

Küçük puntolarla dizilen bir haber ilgi çekiciydi:

(7 Mayıs 1994) Sabah:

"Gece yarısı Ankara'daki devlet zirvesi çok ciddi bir söylenti ile çalkalandı. Çiller ve Güreş'in bu sabah Mısır'a gidecek olan Demirel için yapılacak resmi uğurlama törenine katılmayacakları söylentileri yayıldı.

Ve geç saatlerde Çiller'in İstanbul'a, Güreş'in de İzmir'e gittikleri belirlendi. Bu olay Ankara kulislerinde 'Demirel'e örtülü protesto' olarak yorumlandı. Güreş ile Çiller'in bu sabah Demirel'i uğurlayıp uğurlamayacakları merak konusu oldu."

78

Demirel, "Bugünkü gazeteler iyi" dedi.

Kahire'ye doğru uçuyorduk. Uçakta yanına çağırdı (7 Mayıs 1994).

Gerçekten gazetelerde tepe noktalardaki kavgada ağırlık Demirel'den yanaydı. Doğruladım, ama;

"Havaalanında uğurlamaya gelmediler" dedim.

Çiller, Murat Karayalçın ve Genelkurmay Başkanı Esenboğa'daki törende yoklardı.

"Çiller'in İstanbul'da işi varmış. Doğan Paşa ise İzmir'de. Belçikalı Genelkurmay Başkanı ile buluşacak" dedi Demirel. Demek ki, daha önce mazeretler, Çankaya'ya bildirilmiş.

"Hadi bakalım" diye sürdürdü Cumhurbaşkanı:

"Süresini uzatsınlar da görelim şimdi. Olmaz. ANAP, böyle bir yasaya oy vermez. CHP, Baykal da vermez. DYP ise bu konuda ikiye bölünmüş."

Kahire'den gece döndük. Dönerken uçakta gazetecilere yine "Görev süresiyle ilgili tartışmanın kesilmesini, böyle bir tartışmayı zamansız ve gereksiz bulduğunu" söylemiş. "Devletin tepesinde kavga olmaz" demiş.

Uçakta "Hayırlı yolculuklar" demek için dolaşırken yanımıza geldi:

"Kaşıdılar" dedi. Gazetecilerin Güreş sorununun üzerine giden sorularını tek sözcükle özetliyordu: Kaşıdılar!

Fakat gerekli yanıtı verdiğini söyledi:

"Ben de 'Güçleri varsa yapsınlar' dedim."

Savaşı göze alıyordu Demirel.

Bu sözlerinden çıkan anlam şuydu: Demirel, üzerine gelenlerin üzerine gitmeye kararlıydı. Zaferin kendinde kalacağına inanıyordu!

Karşısına aldıkları için, "Şayet güçleri varsa" deyince...

Gırgır olsun diye, "Haltere çalışsınlar" dedim.

Gülmeye başladık. Demirel de "İsterlerse maraton koşsunlar" diyerek yanımızdan ayrıldı.

Ömer Tarkan, 'halter şakasını herkesin yanında yapmamı' doğru bulmadı.

Ankara'ya döndükten sonra, uçaktaki genel havayı Demirel'e anlattım. Kimileri duraksıyor, kimileri Demirel'i haklı buluyor, ama çoğunluk bu tartışmanın nereye varacağını bilemediği için ya susuyor ya da lafı değiştiriyordu.

Nitekim, Demirel'e, "Yanınızda olanlar da var, karşınızda olanlar da. Siz bu tür tartışmaların daniskasını gördünüz, bunun da altından kalkarsınız" dedim.

Şunu da söylemekten kendimi alıkoyamadım:

"Bugün üzgün, daha doğrusu sinirliydiniz" demeye getirdim.

Uçakta Fener-Beşiktaş maçı, tartışmalara ara verdirmişti.

"Ne oldu maç?" diye sordu. "2-1 Fenerbahçe galip" dedim.

Başladı gülmeye: "Yahu şu Beşiktaş'a da biraz galibiyet verin" dedi. Telefonu kapattık.

79

Demirel, Çiller'in yaptığı yazılı açıklamayı duyduğunda da (6 Mayıs 1994);

"Atasın da göreyim" diye sert bir tepki göstermişti.

Çiller'in açıklama metnini gördükten sonra;

"Buna bir cevap vermek lazım" demişti.

Demirel gazetecilerle görüşmeyi sürdürdü. Yanında Tercüman gazetesi sorumluları vardı. Görüşme sürerken deniz yaveri Remzi elindeki kâğıdı Demirel'e uzattı. Cumhurbaşkanı, okudu ve bana uzattı:

Doğan Güreş'in AA'ya verdiği demecin metniydi. O sırada Çiller'le Güreş'in birbirlerine danışarak bu açıklamaları ardı ardına yaptıklarını düşünüyordum.

Doğan Güreş, Cumhurbaşkanı ile tartışmaya giriyordu. 'Ucuz kahramanlık' ve 'sivillerin de yedeği vardır' gibi söylemler, doğrudan Çankaya'ya yönelik sözlerdi.

Zaman'la görüşürken Ömer Tarkan hazırladığı metni Demirel'e uzattı.

Cumhurbaşkanı, "Necdet de (Seçkinöz) bir şeyler hazırlıyordu. Cüneyt Bey de katılsın, beraber bakın" dedi Ömer'e.

Seçkinöz'ün odasına geçtik. Hukuk danışmanı TSK'dan emekli hukukçu Muzaffer Başkaynak da oradaydı. O da bir metin yazmış. Bir açıklama için hazırlanan metinler giderek çoğalıyordu. Ömer Tarkan'dan bir, Seçkinöz'den iki, Başkaynak'tan üç!..

Ömer'in yazdığı taslak daha iyiydi. Necdet Seçkinöz, Tarkan'ın metni üzerinde mutabık kalındıktan sonra bana;

"Bizimki (Cumhurbaşkanı)" dedi:

"Bazı istihbaratlar almasa böyle konuşmazdı. Bu, bir cunta hazırlığı!"

Başkaynak ise Kanal D'nin, Genelkurmay'ın yalanladığı 'Güreş sorunu üzerinde generallerin bir toplantı yaptığı' haberini doğruladı. 14 general biraraya gelmişti. Güreş'in görevinin bir yasayla bir yıl daha uzatılmasına karşı çıkmaya karar vermişler. Fakat Güreş'ten sonra Genelkurmay Başkanlığı görevini üstlenecek olan Kara Kuvvetleri Komutanı Karadayı, bir yıl erteleme yolunu kesmeyeceği için uzatmaya karşı değilmiş.

Metinleri toparladık. Demirel'e doğru koridor değiştirdik. 'Zaman' çıkıyordu yanından. Fehmi Koru'ya Çiller'e bir yanıt hazırladığını söyledim.

Cumhurbaşkanı yalnızdı. Biraz sinirli miydi, bilemiyordum.

Ufak tefek düzeltmelerin yapıldığı metni Ömer Tarkan okudu. Fakat –çoğu zaman olduğu gibi– Demirel, bu metni beğenmedi ve yeni bir metin yazdırdı.

"Anayasa'ya göre, Cumhurbaşkanı hükümetin önerisine göre ya atar ya atamaz demek lazım. Beni işkillendiren Anayasa'daki hükümet önerisi denmesi. Doğrudan Cumhurbaşkanı atar demiyor. Yarın bunu kullanırlar" dedi Demirel.

"Ama efendim" dedim: "Zaten getirecekler öneriyi, işte reddetti diyecekler" diye ufak bir itirazda bulundum.

"O sonraki iş" dedi. Meydan gazetesi ekibi geldi. Rahmi hemen konuya girdi ve Demirel'in tartışmada haklı taraf olduğunu söyledi.

Gazeteciler gittikten sonra Demirel'e, "Yoksa bunlar cunta mı oluşturmak istiyorlar?" diye sordum. Bir süre yüzüme baktı. Bu fikre neden ve nereden kapıldığımı düşünüyor olmalı. Seçkinöz'den duydum diyemezdim ya!

"Kocası (Özer Çiller)" dedi:

"'Bunlar (Güreş ve süresi dolan Deniz ve Hava Komutanları) kalsın, bize dokunmazlar' diyor. Bu haberler geliyor. Ne oluyorsa ben biliyorum."

Ben 'cunta' deyince ikinci kez;

"İşte mesele bu" diye yanıt vermişti.

Özer Çiller'in aklına şaştığımı söyledim. Şayet askerler 'bir şey

yapacak olurlarsa' ilk önce Özer'i alıp götürürler. Böyle dedim. Sesini çıkarmadı.

Fakat yalnız kaldığımız zaman gazeteci heyetlerinin yanında içine hapsettiği öfkesini dışa vuruyordu:

"Bak, ben onlara ne yapacağım" diyordu: "Ben bunların çok daha dişlileri ile uğraştım. Bunun altından da kalkarım."

Geç vakit yanından ayrılırken 'etrafı kolaçan etmemi ve gece tekrar görüşmemizi' söyledi.

Çankaya dışındaki açıklamalar zinciri gündeme bomba gibi düşerken; Cumhurbaşkanı gazetelere Güreş'le ilgili sorun üzerinde görüşlerini açıklıyor ve...

Köşk'te de yukarda hikâye ettiğim olaylar yaşanıyordu.

80

Gece.

Demirel, "Bu, bir komplo!" dedi.

Ertesi günkü gazetelerde 'durum Demirel'in lehine görünüyordu.'

Mengi lehte yazmıştı. Sedat Ergin bana, "Yine rejim bunalımına giriyoruz" dedi.

Güreş Paşa'yla yedikleri yemekte ısrarla sordukları halde 'görevde kalmayacağını ve süresi bitince gideceğini' bir türlü söyletememişlerdi.

Yine 'cuntaya' döndü Demirel: "Evet, yapmak istedikleri bu. Haklarından gelirim. Ben nelerin altından kalktım, geldim. Bunu da haklarım" dedi. Daha önceki saatlerde söylediklerini yineliyordu.

Çiller'le 'bir temas' olmamıştı:

"Bugün bana gelecekti. İstanbul'a gitmiş" dedi. Anlaşılan açıklamadan sonra Demirel'le yüz yüze gelmemeyi yeğlemişti. Sonradan anladık ki, bir gün sonra Kahire'ye gidecek olan Cumhurbaşkanı'nı uğurlamaya gelmemek için İstanbul'a gitmeyi –kendi mantığına göre– doğru bulmuştu.

Belki de o sinirli halinde aklına gelmemişti:

"Yarın sizi geçirmeye gelmemek için İstanbul'a gitmiş olabilir" dedim.

Eliyle 'defolup gitsin' gibi bir işaret yaptı. Sinirli bir sesle;

"Gelmesin, gelmesin. Zaten ben, beni kimlerin uğurlayıp karşılayacağını gösteren bir protokol hazırlatacağım" dedi.

Gerçekten böyle bir düzenleme yapıp; Başbakanlık dahil, Cumhurbaşkanı'nı uğurlayıp karşılayanlara gönderdi.

Öyle bir düzenleme yapılmıştı ki; örneğin, Başbakan'ı Cumhurbaşkanı'nın her yurt dışına çıkışında ve dönüşünde havaalanına gelip gelmemekte serbest bırakıyordu.

Yurt içi gezilerde ise çok daha kısıtlı kişilerce karşılanıp uğurlanacaktı.

81

Kahire'den dönüşte Genelkurmay Başkanı Güreş, İzmir'den gelmiş, alanda duruyor. Başbakan Yardımcısı Karayalçın da.

8 Mayısta gazeteler 'üçlü'nün uğurlamaya gelmemelerini manşetten verdi. Ama 9 Mayısta Karayalçın, Milliyet'te "Demirel haklı" diyordu.

Karayalçın, "Protokol gereği, Başbakan da ben de uğurlanışta olmalıydık. Sayın Cumhurbaşkanı alınmakta haklı., Güreş'in görev süresinin uzatılmasında sistem açık. Cumhurbaşkanı'nın konumu tartışılmaz. Anayasa, 'Görev uzatılmasında hükümet teklif eder, Cumhurbaşkanı atar' diyor" diye konuşmuştu.

Bu demeç, zirvede bir yumuşamaya işaret sayıldı.

Oysa, aynı gün Demirel, '5'li yorum' yapıyordu:

Güreş'in süresinin uzatılmasıyla ilgili tartışmayı;

'Gereksiz, icapsız, zamansız, lüzumsuz ve yersiz' buluyordu.

DYP, Genel Başkan Yardımcısı Esat Kıratlıoğlu aracılığıyla konuyla doğrudan bağlantılı bir açıklama yaptı.

Kıratlıoğlu, "Anayasa'nın 117. maddesinin Genelkurmay Başkanı'nın atanma biçimini açıkça ortaya koyduğunu" söylüyor ve şöyle diyordu:

"Anayasa'ya göre, hükümet teklif etmeden Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı atayamaz. Hükümetin teklifine rağmen Cum-

hurbaşkanı atamayı yapmazsa, atama gerçekleşmiş olmaz. Cumhurbaşkanı da hükümet de tek başına yetkili değildir, tartışma yersizdir."

Fakat Güreş'in süresiyle başlayan tartışmayı renklendiren haber, Karayalçın'ın demecinin patladığı gün gazetelerde göründü:

Komutanlar Elmadağ'da bir 'zirve' yapmışlardı!

Genelkurmay Başkanı Güreş'in de katıldığı belirtilen yemekli toplantı Elmadağ Yeşildere Yolu Deniz Kuvvetleri Harp Karargâhı Dinlenme Tesisleri'nde gerçekleştirilmişti.

Toplantıda; "Güreş'in görev süresinin uzatılması ile başlayan tartışmaların değerlendirildiği" öne sürülüyordu.

82

Demirel'e, "Komutanlar Elmadağ'da 'anneler gününü kutlamak için' toplanmışlar" dedim (8 Mayıs 1994 Pazar).

Oysa, pazar günleri çalışmayacaktı. Karar böyleydi. Ama Demirel tedirgindi, sinirliydi. Bugün çalışmaya karar vermiş. Haberim olmadı. Oysa masamın üzerine bir not bırakılmış. Her neyse. Saat 20.15'te görüştük.

Elmadağ toplantısından sanırım haberi yoktu.

"Güreş Paşa da katılmış mı?" diye sordu Demirel.

"Evet" dedim.

Dışarıya, Güreş olayına kapanmış gözüyle baktığı izlenimi veriyordu ama, kafası, sürekli bu sorunu irdeliyordu.

Bilâ'nın Karayalçın'la yaptığı konuşmaya, protokol sorunundaki yumuşama belirtisine ilgisiz kaldı. Örneğin, son demeçlerdeki "Çiller'in Demirel'i 'dışlamak' niyeti olmadığını" içeren açıklamalara önem vermedi.

Karayalçın da Kıratlıoğlu da artık 'uzatmadan' söz etmiyorlardı. Ama kulislerdeki yorum iki noktada toplanıyordu: a) Ya 4 ay daha bu sorun sürüp gidecek, tartışılacaktı; b) Ya da Doğan Güreş istifa edecekti.

Bu olasılıkları dinleyen Demirel;

"Hemen istifa etmeli" dedi. Mantığı şuydu: Devletin başıyla tartışmaya giren bir Genelkurmay Başkanı nasıl kalacaktı o görevde?

Gazetelerin yayınlarını 'çok iyi' diye niteliyordu. Hasan Cemal'in Güreş'in derhal 'gitmesini' isteyen yazısını beğenmişti.

Cindoruk, bugün ziyaretine gelmiş, Fransa gezisini konuşmuşlar, Mitterant'ı irdelemişlerdi.

"Hüsamettin'i bugünlerde elde tutmak lazım" derken, hafif gülüyordu.

Genelkurmay Başkanı olayını –tabii Çankaya'ya gelen bilgiler doğrultusunda– yeniden ele alan Demirel şunları söyledi:

"Kocası (Özer Çiller) sağda solda 'Buradan (iktidardan) gitsek bile asker bizi tekrar getirir' diyor.

Ve, '80'lerin modeli bugün de geçerli. 24 Ocak gibi. İstikrar paketi de ancak asker desteğiyle başarıya ulaşabilir' diyor.

'Biz' dediği karı-koca Çiller'ler.

Doğan Güreş ise 'Orduyu ancak ben tutarım. Hükümeti desteklemek lazım' diyor ve teyit ettirmedim ama 'Meclis'i hiç sevmiyorum' diye konuşuyormuş dar bir çevrede.

Doğan Paşa, Yalım Erez'i çağırmış. Biraz önce Cavit Çağlar bildirdi. 'Hükümete yardımcı olun' demiş."

CA: "Erez'in işi mi bu? (TOBB Başkanı) Peki efendim, gazeteciler de merak ediyor, siz bu kadını daha önce uyarmadınız mı?"

SD: "Geçen perşembe günü, Aliyev'den sonra Günaydın'daki üçlü görüşme metnine dayanarak, Çiller'e 'Tartışma çıkacak, hatta çıktı bile' dedikten sonra, Askeri Şûra'nın mart ayında aldığı kararı söyledim.

Bir de görüştüğüm muhalefet liderlerinin hepsinin Genelkurmay Başkanı'nın süresinin uzatılmasından yana olmadığını kendisine bildirdim.

Çiller, ertesi günü bilinen açıklamayı yaptı.

Oysa, Meclis'ten böyle bir yasa geçmeyecek. Geçmez."

Bu 'küçük ayrıntıların yaygınlaşmasına' karşı değildi.

Emel Yatmaz'ı çağırdı. Elimi sıkarken yüksek sesle;

"Tam bir komplo karşısındayız" dedi.

'Komplo teorisi'ne inanıyor ve bunu yineliyordu.

83

9 Mayıs 1994 Pazartesi günü, notlarıma başlık olarak şunu yazmışım:

"Bunalımın sonu."

Daha sonraki aylarda gelişen olayları bilen bir insan olarak –bu satırları yazarken– 'bunalımın sonu' saptamasının ne kadar yanlış olduğunu düşünüyorum.

Özellikle Ağustos 1994'teki gelişmeler... Bunalımın sona ermediğini öylesine kanıtlıyor ki...

Şimdi; notlara dönüyorum.

(9 Mayıs 1994) Generallerin Elmadağ toplantısını dün bütün bir gün araştırdık. Tek sözcük sızmadı. Fikret Bilâ, Evren Değer, ben... Bir şey öğrenemedik.

Bilâ ile Fikri Sağlar, eski milletvekillerinden Cüneyt Canver'in "Gündem" programına çıktılar. Canver, "Bir Başbakan istediği kişiyle çalışamayacak mı?" diyor. Bu son, bunalıma dönüşmeye yüz tutan olay 'bir Başbakan'ın istediği kişiyle çalışması' sorunundan kaynaklanmıyor.

Başlıca sorun; Anayasal düzenin getirdiği dengelerin korunması.

Daha sonra, TSK'daki dengeleri altüst edecek bir yasal düzenleme. Bugüne kadar hiçbir zaman gerçekleşmemiş bir uygulama.

Neyse ki, Fikri Sağlar Canver'i "Zamanı gelince (Doğan Güreş) çeker gider" diye yanıtlamış. Uzatmaya karşı çıkmış.

Daha sonra Sağlar'la konuştum: "Ben Güreş'in süresini bir yıl daha uzatacak yasaya imza atmam" dedi. Murat Karayalçın'ın da imzalamayacağını söyledi.

Gündem'de şunu da söylemiş: "Demokratikleşme paketini ben bilmeyeceğim, ama Güreş Paşa onaylayacak. Olacak şey mi?"

Onun da Elmadağ toplantısının içyüzüyle ilgili bilgisi yoktu.

Fakat Armutalan'dan Kenan Evren'in demeci geldi.

Eski cunta reisi, "Doğan Güreş emekli olacak. Bu iş bitti artık. Kapatmak en iyisi. Herkesi rahatsız ediyor. Olmuş artık. Bir taraf istemiş, öbür taraf istememiş olabilir. Her iki tarafın da yetkisi var.

Yalnız Cumhurbaşkanı istese de olmaz. Yalnız Başbakan istese de olmaz. Bu iki makamın anlaşması lazım. Anlaşmayla olur, emrivakiyle olmaz" diyor.

Evren'den birkaç dakika sonra, bu kez Başbakan Çiller'in demeci haber ajanslarından geldi.

Başka olaylarla ilgili açıklamaları arasına, "Devletin tepesinde kavga olmaz. Kavga yok, uzlaşma var" diye bir cümle sıkıştırmıştı.

Evren'in, böyle bir demeç vererek Güreş'in kesinlikle emekliye ayrılacağını söyleyebilmesi için Genelkurmay Başkanı ile bir görüşme yapmış olması güçlü bir olasılıktı.

Çiller ise... Kamuoyunda esen rüzgâra bakarak geri adım attığını tek bir cümle ile açıklamak istiyor olabilirdi.

Bu iki önemli işarete rağmen gazeteciler hâlâ kuşkulu. Genelkurmay'dan özel, ama resmi bir açıklama almaya çalışıyorlar. Genel Sekreter Tümgeneral Hurşit Tolon'dan kısa, özlü bir demeç almanın peşindeler.

Sonunda Tolon Paşa ile konuşmayı başarmışlar: "Genelkurmay Başkanımız defaatle açıkladı. 30 Ağustosta emekli. Hükümet Başkanı bir 'fizibilite' yaptırmış. Bütün gürültü bundan kopuyor" demiş Bilâ'ya.

Evren Değer de Tolon'la görüşmeyi başarmış. Ona da "Güreş Paşa'nın 1 Eylül 1994'te ordudan ayrılacağını, emekli olacağını" söylemiş ve şöyle bir cümle de eklemiş:

"Ulusa terörü en alt düzeye indirmeye söz verdi. Bu da gerçekleşti. Artık emekli olabilir."

Demirel'e Güreş Paşa'nın durumu ve tutumu ile ilgili demeçleri söyledim. 1 Eylülde emekli!

"İyi, bu iyi" dedi. Oysa dün "İstifa edip ayrılsın" diyordu Demirel. Bugün 3 ay sonra emekli olmasını onaylıyor.

Bizim öğrenemediğimizi, tabii Cumhurbaşkanı öğrenebiliyor. Elmadağ toplantısının içyüzünü özetleyiverdi:

"Dün Elmadağ'daki generaller toplantısında Güreş'e 'İstifa etme, emekli ol' demişler. Yani süreni uzattır, 'kal' dememişler" dedi.

Ama bir başka sorun hâlâ askıdaydı. Deniz Kuvvetleri Komutanı Vural Beyazıt ile Hava Kuvvetleri Komutanı Halis Burhan'ın

görev süreleri dolduğu için ağustosta TSK'dan ayrılmaları gerekiyordu.

Oysa, başta Genelkurmay Başkanı, doğal hale geldiği için söylüyorum, onun söylediklerine hemen uyan Başbakan Çiller, bu iki komutanın görev süresini bir yıl daha uzatmayı istiyorlardı.

Bu sorun karşısında Cumhurbaşkanı'nın olası kararı neydi acaba?

Bu saptamayı yapar yapmaz Cumhurbaşkanı Demirel yanıtı yapıştırdı:

"Herkes zamanı geldiğinde gidecek. Bir yıl uzatma kararı önüme gelirse, imzalamam. Gidecekler ve yerlerine yenileri gelecek" dedi.

Kesin kararlıydı. Çok kararlıydı ve sesi hiddetliydi.

Ağustos ayında, bu kararlılık bir değişikliğe uğrayacak mıydı?

Bekleyip görecektik!

İnterstar'da ve gazetelerde Cumhurbaşkanı'na 12.5 milyar değerinde yeni bir makam arabası alındığı ve limuzinin gümrükte olduğu haberi vardı.

Kamuoyunda 'araba saltanatı' öyküleri yine başlayacaktı. Demirel, bu konuda fazla konuşmak istemiyordu, sadece "Ama (mevcut) arabalar yürümüyor" demekle yetindi. Ya da ben öyle sandım, çünkü hemen şunu da söyledi:

"Benim zamanımda alınmadı."

Seçkinöz bir açıklama hazırlamalı, basına 'bu söylediği öğeler çerçevesinde' bilgi verilmeliydi. Ses çıkarmadı.

Zaten, Çiller'in 'altında kocaman bir limuzin var'dı.

84

Cavit Çağlar, dün gece Demirel'de yemekteymiş; aradı, "Seninle uzun konuştu" dedikten sonra Cumhurbaşkanı'nın Çiller'le ilgili kanısını söyledi:

"'Bu kadın düşürülmeli, yok etmek lazım' diyor."

Peki ama, uzun zamandır söylenen bu eğilim, artık rivayete dö-

nüştü. Söyleniyor ama somut hiçbir şey yok ortada. Tek bir hareket yok!

"Büyük kongre toplamak isteyenler var. Şu kadar delegenin imzasıyla... Ama bu kadından büyük kongreyle kurtulmak, olmaz" diyor Çağlar.

Soru aynı: "Peki nasıl olacak?"

Çağlar formülü açıklıyor: "'Baba' işareti verecek. Milletvekilleri ile tek tek görüşecek ve grupta güvenoyu verilmeyecek ve gidecek!"

Bu da, olacak ve sonuç verecek bir girişim değil!

Büyük gazeteler Doğan Güreş'in demeçlerini manşetlerden veriyor:

Sabah (Güneri Civaroğlu konuşmuş): "Doğan Güreş Ankara'yı karıştıran tartışmayı bitirdi: 'Milletime söz verdiğim gibi terör dize gelecek ve ben bu yıl 1 Eylülde emekli olacağım'."

Hürriyet: "Ayrılıyorum."

"Güreş, Ağustostaki Yüksek Askeri Şûra toplantısından sonra görevini bırakıp Marmaris'te eski Cumhurbaşkanı Evren'in yakınında yaptırdığı eve yerleşecek."

85

Güreş tartışması –şimdilik– noktalanmış görünüyor.

Demirel, 'normal çalışmalara' dönebilir.

Cumhurbaşkanı 3 Mayısta Ecevit'i, 4 Mayısta önce Yılmaz'ı ve daha sonra öteki partilerin genel başkanlarını, son olarak 8 Mayısta İP Başkanı Doğu Perinçek'i kabul etti.

Emel Yatmaz'a parti liderlerinin söylediklerini ve liderlerin söylediklerinden çıkardığı tepe noktalarının bir kopyasını vermesini söyledi (10 Mayıs 1994).

Cumhurbaşkanı, kabullerde not alıyor. Bu notları daha sonra Emel Hanım'a yazdırıyor.

Önce Ecevit'ten Perinçek'e uzanan çizgide genel başkanların Demirel'e söylediklerini kapsayan notları gözden geçirelim. Daha sonra Cumhurbaşkanı'nın parti genel başkanlarının söylediklerine dayanarak yazdığı ülke sorunlarını içeren notu görelim:

Sayın Bülent Ecevit'in söyledikleri:

1. Bunalım ölçüsüne varan belirsizlik mevcuttur. Ekonomi de, siyaset de tıkanmıştır. Hükûmette de, partilerde de uyum yok.

2. Senaryolar üretiliyor. "Gitti-gidecek" durumda bir Hükümet vardır. Bozacaklarsa gün yitirmeden, devam edeceklerse, gün yitirmeden karar vermelidirler. Bu belirsizlik ortadan kaldırılmalıdır.

3. Makul bir tarihte, adaletli bir sistemle "erken seçim"e gidilmelidir.

4. Refah Partisi, iktidara veya iktidarın başına gelebilir. Düşünmek istemiyorum. Ama, "rejim bunalımı"na gider!

5. "Dar bölge" yanlıştır. Yerel yönetim ve milletvekili seçimlerinin aynı tarihe alınması yanlıştır.

6. 3 önerim var:

a) "Ekonomik ve Sosyal Konsey" hemen kurulmalı,

b) Kadrolar, Devlet deneyimli ekonomi ve maliye uzmanlarından teşkil edilmeli. Bir "Kriz Masası" şarttır.

c) KİT'ler kapatılmadan önce zarardan kurtarmanın çareleri üzerinde durulmalı. Kurtarmanın ne kadar mümkün olacağı araştırılmalı.

7. Gümrük Birliği için önceden bazı tedbirler gerekir. Hiçbir çalışma yok. Güncel konular, yakın geleceği örtüyor. Çok sayıda yetişmiş elemana ihtiyaç var.

8. Buradaki bunalım Kıbrıs'a yansıyor. Türkler bakımından sorun, ekonomik. "Aman bir siyasi sözüm olsun..." diye telaşlanmaya gerek yok... Güney Kıbrıs Avrupa Topluluğu'na alınırsa, siyasal ve ekonomik baskılar artacaktır.

"Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomik Ünitesi" kurulmalı. Bu ünite, devamlı görev yapmalı, Kıbrıs'ı, kendi ayağı üstende durur hale getirmeli. Orada da, çok ciddi kriz var. İvedi önlemler alınmalı.

Sayın Mesut Yılmaz'ın söyledikleri:

1. PKK strateji değiştirmiştir. Uluslararası platformlara kaymıştır. Diplomatik mücadelede yeterli şekilde mücehhez değiliz. Hukuka sığmayan yöntemler, örgütü, kendi kendini besler duruma getirmiştir.

2. Orta Asya'daki gelişmeler, Amerikalılara iyi anlatılamıyor.

3. Aliyev-Elçibey münasebetlerinin düzelmesinde yarar var.

4. Ekonomik bunalımın sebebi, psikolojiktir ve daha ziyade mismanagment'dir. İstikrar programı bilinçsiz yürütülüyor. Para programı olmadan, istikrar programı uygulanamaz. Bugünkü enflasyon, görülmemiş bir şeydir. Sayın Başbakan, beni ziyaret ettiği zaman kendisine; "Ekonomi yönetimindeki kadro çok zayıf" dedim. Kabul etti. "Düzelteceğim" dedi. Kadro içinde uyumsuzluk var.

5. En önemli sorun, güven sorunudur. Çelişkili beyanlar ve Hükümet içindeki tutarsızlık, "güven sorunu" yarattı.

6. Geldiğimiz noktada mesele, parti mülahazası ile değerlendirilmeyecek kadar ciddidir.

7. Genelkurmay Başkanı'nın süresinin uzatılması, Silahlı Kuvvetler içinde rahatsızlık yaratacaktır. Endişe kaynağıdır.

8. Vergi, ağır yükler getiriyor. Üretime, ihracata ve yatırıma dönük değil.

9. Anayasa değişikliklerinin aciliyeti yok.

10. Esas mes'ele, istikrardır. İstikrar da Hükümet meselesidir.

Sayın Necmettin Erbakan'ın söyledikleri:

1. Durum "Bakalım ne olacak?" denemeyecek kadar önemlidir. 'Kaos'tur.

Tedbir olarak getirilen şeyler, ortalığı karıştırmıştır. "T.C. karaya oturmuştur. Yardım edin" deniyor. Yılbaşından bu yana 12 milyar dolar kaybedildi. Rezerv kalmadı. Doların kaç para olacağı belli değil.

2. "Bu iş nasıl düzelecek?" diye plan yok.

Büyük bir istikrarsızlık mevcut. Bu, yatırım ve üretim imkânlarını kaldırıyor.

3. Bu, Başbakan'ın kişiliğinden kaynaklanıyor.

Olay ne?

Ne yapılacak?

Çare ne? Yok!

4. Çelişkili beyanlar yapılıyor. Söylenen şeylerin hep aksi çıkıyor.

Bu nasıl yönetim?

3 bankayı kapatıyor, diğerleri için kanun çıkarıyor.

Havada uçan Bakanı görevden alıyor.

Bu nasıl ülke yönetimi yarabbi?..

5. Başbakan'ın dış politikada Clinton'la neler görüştüğü belli değil.

Vaadediyor.

Beyan ediyor.

Ertesi gün, aksini söylüyor.

6. Dış politikada, menfaatler korunamıyor.

Ne bir plan, ne bir çalışma var.

7. Güneydoğu Anadolu'daki belediyelere yardım etmek lazım. Çok perişan durumdadırlar.

8. En köklü çözüm "erken seçim"dir. İstenmiyor.

9. Rastgele bir çözüm, Parlamentoyu da, rejimi de yıpratır. Motor lazım. O hükümettir. Öyle bir hükümet lazım. Bir oluşum şart. Halka güven verici çalışmalarla kurtarılma ameliyesine girilebilir.

9. Kıbrıs işine, herkese bir müddet vererek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti'nin tanınmasını istemeliyiz.

10. Karabük düzeltilebilir.

11. "Ekonomik Konsey" kurulacaktı. 10 aydır kurulmadı.

12. Gayesini bilen, hedefini gözeten bir iktidar lazım.

Sayın Deniz Baykal'ın söyledikleri:

1. Türkiye, olağan bir dönem yaşamıyor. Güven vermeye çalışıyorsunuz. Ama başarılı olunmadı. 3 rakamlı enflasyona resmen girdik.

2. Bunalım, üretime intikal etme noktasında.

3. Program, uygulama ister. Bu da, kadro ve siyasi heyet meselesidir.

4. İnandırıcılık yok. Güven kaybına girişilmişse, program uygulanamaz.

5. Türkiye kaynıyor. Her an yeni sorunlar çıkıyor. Genelkurmay Başkanı'nın süresinin uzatılma işi, demokratikleşmede askerlerle mutabakat aranması, rahatsız edicidir.

6. Yeni bir hükümet oluşması şarttır.

Toplum, kutuplaşmaya gitmemelidir.

Radikalleşmeye güç verilmemelidir.

Laik-Müslüman tartışması çok yanlıştır.

Türkiye'yi toparlayacak sağlam bir Hükümet, şarttır.

Bu Hükümet, hiçbir şeyi çözemez.

Tabii mecranın dışına taşılmadan, bir çare bulunmalıdır.

Mutlaka güven sağlanmalıdır.

7. Clinton mektubunun Patrikhane ile ilgili olan kısmı, rahatsız edicidir.

Evrensel kimlik kazandırmaya çalışıyorlar.

8. Batı Trakya'da Yunanlılar bir korku ve kompleks içinde eziyet ediyorlar. Müftülük krizi, bir misaldir.

Sayın Alparslan Türkeş'in söyledikleri:

1. Koalisyon 1996'ya kadar devam etmeli. Ekonomik dağınıklığın üzerine yeni Hükümet nasıl olacak?

2. ANAP, seçimden sarsılmış çıktı. Hükümete girmek ister.

3. "Türk Dünyası Kurultayı" yapılabilmeli.

Sayın Muhsin Yazıcıoğlu'nun söyledikleri:

1. Seçimler, endişelerin yersiz olduğunu ortaya koydu, huzur içinde bir seçim olduğunu. Bir kısım tahrikleri üzüntü ile takip ettik. Kürt-Türk, Alevi-Sunni, laik-antilaik çatışması fevkalade kötü olur.

2. Parlamento dışında hiçbir şeyin çözümü aranmamalıdır. Her türlü formül oradan çıkacaktır.

3. Ekonomi gemisi karaya oturmuştur. Çok ciddi firmalar iflas edecek durumda. Sosyal tepkilere kayabilir.

4. Türkiye, bölünüyor.

5. Partilere para verilmesi yanlıştır.

6. Kıbrıs ile ilgili inandırıcı bilgiler verilmedi.

Sayın Aykut Edibali'nin söyledikleri:

1. Piyasalarda büyük durgunluk var.

Halkın alım gücü önemli şekilde düşmüştür.

Halk, pahalılıktan şikâyetçidir.

Durgunluk yerini; belirsizlik, endişe, güvensizliğe terk ediyor, ürküyorum.

2. Umutsuzluk çok tehlikeli. Paniğe dönüşmesinden endişe ediyorum.

3. Güven sağlanmasını şart görüyorum. Sözün geçerliliğini ve inandırıcılığını önemsiyorum.

4. Üretimin yavaşlaması, durması, ihracat ve ithalatın sekteye uğraması tehlikeleri var.

5. Hükümet güvenilirliğini ortaya koymalı. Tüm siyasetin güvenilirliği, yıkılabilir.

6. Bir "İktisat Şûrası" toplanmalı.

7. Bugünkü belirsizliğin siyasete ve rejime sirayeti, "Devlet ve Rejim Olayı" olur.

Sayın Yusuf Bozkurt Özal'ın söyledikleri:

1. İyi bir bürokratik ekip, iş başına gelmeli:

IMF ile iyi bir müzakere yapılmalı. Aynı zamanda Avrupa ile de müzakereye girişilmeli.

Bankaların teker teker kapatılması yanlıştır. Hepsi bir defada kapatılmalı idi.

Bankalar sisteminde yanlışlar var.

Döviz bürolarına müdahale edilmemeli.

Merkez Bankası'nın farklı kur uygulaması yanlıştır.

Para hareketlerini vergilememek lazım.

Mevduata hiç vade koymamalı.

Vatandaşı, reel faize götürmek lazım.

2. Hiperenflasyona gidiyoruz.

3. İcra-İflas Kanunları çalışmıyor.

4. Hazine borçlarını dövize endeksli yapmalı.

5. İhracat kredi sistemi çalışmıyor.

İhracat yürümüyor.

Kurda belirsizlik var.

Hesap edilebilecek bir yere gelmesi lazım.

İhracata bağlı ithalat ve ihracatla kalkınma modeline dönülmesi lazım.

Sayın Hasan Celâl Güzel'in söyledikleri:

1. Devlet yürümüyor.

Devleti yürütecek kadro yok.

Çok yanlışlıklar yapıldı.

2. Son 3-4 aydır her şey, içinden çıkılamaz hale geldi.

3. Güven noksanı var.

Hükümete güven kalmadı.

Sayın Aydın Menderes'in söyledikleri:

1. Çok dağınık bir tablo var:

Halk ekmeği kuyruğu,

Telefon dinlenmesi olayı,

Demokratikleşmenin Genelkurmay ile konuşulacağı şeklindeki haberler ile,

Kahveye gidemez hale gelmiş halk.

Milletvekili tartaklanıyor, vatandaş, üzüntü ile değil, memnuniyetle karşılıyor.

Bu tablonun bazı unsurları.

Ekonomideki kriz, siyasete bulaşmıştır.

Vatandaş, burnundan soluyor.

Ciddi bir güven sorunu vardır.

2. Sıkıntının sebebi nedir?..

Hükümet siyasi ömrünü doldurmuştur. Türkiye'yi götüremez.

Ama bundan önemlisi, değiştirilmesindeki zorluklardır.

Meşru zeminler çalışmıyor.

Türkiye, bir takım toplumsal olaylara açık görünüyor.

Bu, ülkenin işini zorlaştırır.

3. Clinton ne söylemiş?

İnandırıcı açıklama gelmiyor, başka olay ekleniyor.

Olaylar, Hükümetten kaynaklanıyor.

Bu ülkenin alıştığı bir iş değil.

Sorunlar çözüleceği yerde, çoğalıyor.

4. Kıbrıs'ta taviz verirsek, başka hususlarda da taviz vermeye mecbur oluruz.

5. Genelkurmay Başkanı'nın süresinin uzatılması meselesi ile ilgili telefonun basına intikali hayret uyandırmıştır.

6. Zor dönem geçiyoruz.

Çözümsüzlük kabul edilemez.

Derlenmeye, toparlanmaya ihtiyaç görülüyor.

Sayın Prof. Sadun Aren'in söyledikleri:

1. IMF "Talebi kısın" der. Dış ödemeye bakar. Ama ikna edilebilir.

2. Ankara'da kimse taksiye binmiyor ve ekmek kuyrukları var. Bu kadar sıkıntıya gerek yok.

3. Dışarıda çalışanların büyük tasarrufları var. Bunları kullanmanın yollarını aramalı.

4. Hükümet, güven vermiyor.

5. Tesis kapatması yanlış olur.

Sayın Remzi Kartal'ın söyledikleri:

1. Ülkenin genel gidişatı ile ilgili endişelerimiz var.

2. Birlik, bütünlük, iç barış arıyoruz.

3. Ağır bir mali ve ekonomik kriz var. Siyasi krize dönüşebilir.

4. Sorunların Parlamenter Demokratik sistem içinde çözülmesini istiyoruz.

5. Kürt realitesinin yasal siyasi, idari çerçevesinin çizilmesi lazım.

6. Kürt kimliğini bölünmez bütünlüğe tehdit gören bir ülkede, bu insanları yanımıza alamayız.

7. Güçlü olan terör değil, halkın desteğidir.

8. Uygulanan politikalar, şiddeti besliyor.

9. Bu ülkede insanlar, 76 vilayette birarada yaşıyorlar. Menfaatleri, birarada yaşamaktır.

10. Milletvekilleri 16 Marttan beri tutuklu. Bir an evvel dava açılmalıdır.

11. 84. madde değiştirilmelidir. Parti kapatılacaksa, ondan evvel değiştirilmelidir.

12. Halk;

"Türkiye Büyük Millet Meclisi çare değil. Seçip gönderiyoruz. İşte netice!.." dememelidir.

Sayın Doğu Perinçek'in söyledikleri:

1. Türk parasının bu kadar değersiz hale gelmesi, Merkez

Bankası'nın fonksiyonlarını kaybettirmiştir. Böylece, siyasi egemenlik yıpranmaktadır.

2. Hükümet, Hükümet olmaktan çok, dünya sermayesinin özelleştirme, Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcısı gibi...

3. Bu hükümetin yaşamasında fayda yok.

4. Kürt meselesinin uluslararası hale gelmesi, son derece tehlikeli. Amerika, bir "Kürt Devletçiği" ister. PKK, "Barzani Modeli"ni uygulama peşinde. "Yenilerek, bizi eziyorlar" diyerek, Dünya'yı çağırma peşinde.

5. Amasya Tamimi ve Erzurum Kongresi, Kürtlerin haklarını teminat altına alıyor. Kürt ve Türklerden bahsediyor.

6. Sorun, askeri yöntemlerle değil, demokratik yoldan çözümlenebilir.

Birlikten yanayız.

Birliğin çaresi nedir?

PKK ile masaya oturulmasını doğru bulmuyoruz.

7. Türk ve Kürtlerin ortak vatanı Türk ve Kürtlerin Meclisi, Ortak Hükümeti.

8. Türklük kimliği yerine coğrafi tanım.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran halk, kendini Kürt sayan halkı tatmin edecek, "ben buralıyım" dedirtecek bir konu.

Bölünme mümkün değil.

Çok içiçe geçmiş.

Beraber yaşamanın çaresi aranacak.

Kürtçe eğitim ve televizyon kendilerine bırakılmalı.

Kürtler birbirlerini anlamayacak lehçeler konuşuyorlar.

9. PKK etkisi zayıflamıştır.

PKK "Kürdistan Teali Cemiyeti" gibi çözümü dışarda arayacaktır.

Öncesinde daha yerliydi.

Herkesi PKK yanlısı görmek yanlış.

Bir genel af düşünülebilir. Bunlar kucaklanabilir.

Şimdi Cumhurbaşkanı Demirel'in, liderlerin söylediklerinden çıkardığı sonuçları görelim:

Siyasi parti genel başkanları ile yapılan görüşmelerden çıkartılan 'NOT' (10 Mayıs 1994 Salı)

1. Ekonomi de, siyaset de tıkanmıştır. Senaryolar üretiliyor. Bu belirsizlik, ortadan kaldırılmalıdır. Gitti-gidecek bir Hükümet.

2. Makul bir tarihte, adaletli bir sistemle "erken seçim."

3. Refah, rejim bunalımına götürür.

4. Ekonomik ve sosyal konsey, derhal kurulmalıdır.

5. Deneyimli kadrolar lazım ve "kriz masası" kurulmalı.

6. Tesisler, kurtarma araştırması yapılmadan kapatılmamalı.

7. Gümrük Birliği için kâfi çalışma yok.

8. Kuzey Kıbrıs, kendi ayakları üstünde duracak hale getirilmeli. Krize girmiştir. İvedi önlemler gerekli.

9. PKK, uluslararası platformlara kaymıştır.

Diplomatik mücadelede yetersiziz.

Örgüt kendi kendini besler durumdadır.

10. Orta Asya'daki gelişmeler, Amerika'ya iyi anlatılmalıdır.

11. Karşılaşılan zorluklar "mismanagment"ten geliyor.

İstikrar programı bilinçsiz yönetiliyor.

Ekonomi yönetiminde kadro çok zayıf.

12. Sorun, güven sorunudur.

13. Genelkurmay Başkanı'nın süresi uzatılmamalıdır.

14. Bu iş nasıl düzelecek diye bir plan yok.

Büyük bir istikrarsızlık mevcut. Bu da, yatırım ve üretim imkânlarını kaldırıyor. Bu, Tansu Çiller'in kişiliğinden kaynaklanıyor. Bu hanımla bu iş yürümez. Özer Çiller, ihale verdiriyor. Bu nasıl ülke yönetimidir Yarabbi?..

15. Terör, nefes alınacak yere geldi. Belediyelere yardım etmek lazım.

16. DYP'siz bir şey yapılmaz. Bir oluşum şart. DYP-ANAP biraraya gelmeli. Aklı başında bir program gerek. Halka güven verici çalışmalarla Türkiye'nin kurtarılmasına geçilmelidir.

17. Türkiye olağan bir dönem yaşamıyor. 3 rakamlı enflasyona geldik. Program uygulayacak kadro yok, siyasi heyet yok. Kargaşa,

üretime intikal etme noktasındadır. Her an yeni sorunlar çıkıyor. Güven kaybolmuştur.

18. Yöntem ve biçimin arkasına saklanarak, işin özünden kaçılamaz. Türkiye kaynıyor.

19. Yeni bir Hükümet oluşturulmalıdır. DYP-ANAP işbirliğinden geçer.

20. Merkez sağ - merkez sol işbirliği, SHP'yi yeni seçenek olmaktan çıkardı. Alternatifi tüketti. Radikallere kaydırdı. Radikallere, kendi gücü dışında güç vermemek lazım. Türkiye kutuplaşmamalı. Türkiye'yi toparlayacak sağlam bir iktidar gerekir. Zayıf bir hükümet, onun-bunun oyuncağı. Hiçbir şeyi çözmez. Her attığı adımda kriz var. Hukuku, Anayasa'yı, Parlamento'yu bir kenara atarak gidilemez. Oyunu, kuralları içinde doğru oynamak lazım. Anayasa, demokrasi, hukuk devleti, bir ülkenin başarılı yönetilmesini temin etmez. Mecranın dışına taşılmadan yenileşme şarttır. Gensoru vermeyi düşünüyoruz, ancak netice almayabilir, yeni bir karamsarlık doğurur. Zeminlerin mevcut olması kâfi değil, bunların işletilmesi lazım. "İstifa etmeyiz, koalisyonu bozmayız." Yenileşme nasıl mümkün olacak? Sonuç; taze bir başlangıç lazım.

21. Refahçılar, umreye gidenlere yemin ettiriyor.

22. Ekonomi gemisi karaya oturmuştur. Sosyal tepkilere varmadan tedbirler gerek.

23. Partilere para verilmemelidir.

24. Ekonomik ve mali hayattaki gelişme, siyasetin üstüne yıkılacaktır. Bu, Devlet ve rejim olayı doğurur.

25. Tansu Çiller ile bu hükümet yürümez. İyi bir bürokratik ekip işbaşına gelmelidir.

26. Hiperenflasyona gidiyoruz. Hazinenin en büyük problemi, bonoları ödeyememek olur. İhracat yürümüyor. İhracatta kalkınma modeline gitmek lazım. Serbest rejimden dönmemek lazım.

27. Genel başkanların bulunmadığı bir hükümet lazım. Siyasetin emrinde bir teknisyen ekip lazım.

28. Ekonomide kriz siyasete bulaşmıştır. Vatandaş burnundan soluyor. Bu hükümet Türkiye'yi götüremez. Siyasi ömrünü tamamlamıştır. Tamamlamış ama değiştirilemiyor. Meşru zeminler çalışmıyor. Türkiye, birtakım toplumsal olaylara açık görünüyor. Olayların

birçoğu Hükümetten kaynaklanıyor. Ülkenin problemlerini çözmüyor, azaltmıyor, çoğaltıyor.

86

Cumhurbaşkanı Demirel'in gazetelerle görüşmesi 1 Mayıs 1994'te başladı.

2 Mayıs 1994 günü; Hürriyet'te, Demirel'in "Türkiye ile Irak arasındaki sınırın değiştirilmesi gerektiğine" değinen sözleri yayımlandı.

Bu irdeleme geniş yankılar uyandırdı.

Cumhurbaşkanı'nın Hürriyet'e söyledikleri:

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "... Şu çizgi var ya... Bu çizgi, şurada dağların üstünden geçiyor; şuradan geliyor, şöyle... Kuzey Irak burası, bizim hudut şurası. Ondan sonra, şöyle geliyor, dağların tepesinden gidiyor. Şimdi, bu dağların tepesinde bütün olay. Tabii biraz aşağı inince dağların eteklerine iniyor, yani dağların tepesi yerine dağların eteklerine iniyor. Buradaki bu hat yanlış. Zaten bu çizgi ... çizilmiş, yani petrolün bittiği yerde Türkiye başlar. Bunu jeologlar çizmiştir. Bu zaten Misak-ı Milli sınırı değil. Yapılması lazım gelen budur. Ben o zaman söyledim, dedim ki, 'Peki, biz çekildikten sonra buralar yine dolacak.' Ben dedim ki, 'Bu iş öyle gün işi, hafta işi değil, aylar işidir.' Ben öyle der demez herkes üstüme geldi. 'O sözü neden söyledin?' diye kimse sormadı. Neden söyledim?.. Buradan çekildiğin zaman yine bu olacak, yani üç ay sonra yine aynı şeyle karşı karşıyayız.

Şimdi, 'Efendim, bu çizgiyi düzeltelim...' Çizginin düzelmesi lazım da, bugünün meselesi değil. Bizim ... yapacağımız iş değil... Amerika bizi desteklese, onu da ... O da öyle diyor."

Soru: "Efendim, burada nasıl bir düzenleme olursa, bugünün meselesi olmasa bile ileride..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Dağların tepesinden geçen çizgiyi aşağı indirmek lazım, ki o zaman ... bilmiyorum, sadece burada hududun yanlışlığını söylüyorum."

Soru: "Yani, bir karşılıklı..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Karşılığını bilemiyorum. Yalnız, bilinen bir şey var, bu hadisenin meydana gelmesi, eğer bizim sınırımız dağların eteğinde oisa buradaki yere hâkim olunurdu. Sınır dağların üstünde olduğu için, dağların aşağı kısmı insanlarla doluyor."

Soru: "Efendim, Bağdat rejimi nezdinde şöyle bir nabız yoklaması şeklinde bu konu çıtlatıldı mı?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır, yeni şeyler bunlar ... 'olsa daha iyi olur' şeklinde ortaya atılmış şeyler, yani siyaseten ele alınmış şeyler. Yalnız, Amerikalılar falan söylemiştir bu çizginin yanlışlığını.

Ben de size söylüyorum, ben daha evvel de söyledim 'bu çizgi yanıştır' diye..."

Türkiye gazetesine:

Soru: "Sınır tashihi kolaylıkla yapabilecek mi efendim?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bugünün işi değil. Bu hadiselerin oluşumu zaten bu sınırın yanlışlığından. Biliyorsunuz, bu sınır Lozan'da tespit edilmiş bir sınır değildir, ta 1926'da tespit edilmiş bir sınırdır. Musul vilayetinin kimin elinde olacağı –Misak-ı Milli içindedir Musul– Lozan'da askıya alınmış. Burada plesibit yapılacaktı, sonra iş Adalet Divanına kaldı. O zaman da burada isyan çıktı, malum isyanlar çıktı. O zaman Türkiye burayı terk etti 1926'da..."

Zaman gazetesine:

Soru: "Son durum nedir efendim? Bu sınır değişikliği için gerçi açıklama yapıldı Başbakanlıktan, 'Böyle bir şey yok' diye."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır, mesele şudur: Burada sınır yanlıştır; söylenen şey o. Yani, 'sınırı değiştirelim' diyen yok şu anda. Bugün sınır zaten, İngiliz Journal ... tarafından çizilmiş bir sınırdır bu. Petrolün bittiği yerde Türkiye'nin sınırı başlar. Bildiğiniz gibi bu sınır Lozan'da yoktur. Bu Musul vilayeti, Osmanlı Devleti'nin topraklarındadır. Ve Musul vilayetinin akıbeti, daha sonra yapılacak bir referandumla tayin edilecektir. Daha sonra, işte mesele Adalet Divanına çıkarılmıştır. Burada isyanlar falan çıktığı için,

bizim devlet 1926'da Musul vilayetini terk etmek, bu iddiasından vazgeçmek mecburiyetinde kalmıştır. Yoksa Musul vilayeti Türkiye'nin bir parçası olsa bu sıkıntıların hiçbirisi olmaz."

Soru: "Efendim, bu askeri harekâtın arkasından, bu başarı; bir çıkarma harekâtı yapıldı, bu şekilde halkın sempatisini Türkiye Devleti'ne karşı çok ciddi, o bölgede, Musul, Kerkük bölgesinde, Kuzey Irak bölgesinde, yani referandum yapıldığı zaman Türkiye'yi tercih edecek hale getirecek bir eğitim politikası, bir kültür politikasıyla, yani böyle bir ciddi program yapılıp, halk, yarın kendilerine sorulduğunda; şimdi nasıl PKK zorluyor, kopmaya mecbur ediyorsa, Türkiye de bir eğitim seferberliği, kültür seferberliği, yöre halkının bakımı, eğitimiyle Türkiye'yi ister hale getirebilmek planı, projesi var mıdır –veya böyle bir şey düşünülebilir mi– Hariciye'nin veya Genelkurmay'ın?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Böyle bir plan, proje yoktur, böyle bir şey de düşünülemez; çünkü burası Irak'ın bölünmez bütünlüğüne dair bir topraktır.

Türkiye zaten, zor kullanmak suretiyle toprak kazanılması gibi şeylere karşıdır ve uluslararası taahhütleri vardır ve burada referandum da söz konusu değildir. Bu topraklar Irak'a aittir.

Bugün niçin Irak Devleti orada yoktur?

Bu Körfez krizinin çıkardığı bir durumdur..."

Sabah gazetesine:

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "... Şunu da ifade edeyim ki; gayet tabii buradaki sınır yanlıştır. Zaten bu sınır petrole göre çizilmiştir ve bu sınır Osmanlı Devleti'nin Misak-ı Milli sınırı değildir. Misak-ı Milli sınırı Kerkük ve Musul, Osmanlı Devlet'inin elindedir. Daha sonra, bildiğiniz gibi, Lozan'da da bu sınır yoktur; 1926'da bu sınır meydana çıkmıştır. Bu sınır yanlıştır. Bu sınır şu: Şöyle geliyor, ondan sonra şu, şöyle. Halbuki, bu sınır, eğer dağların etekleri olsa, o zaman bu dağların tepesinde kimse barınamaz, yani bu sınır şu. Buradan dönüyor yukarıya, şöyle, şöyle geliyor.

Şimdi yaptıkları iş, bu taraftan, yani bu dağlardaki adamları temizlediler ve eteklere indiler."

Soru: "Şurada bir tampon bölge oluşturulsa..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Tabii, şimdi burada mesele bugünün meselesi değil, dünün meselesi."

Soru: "Bir sınır değişikliği olabilir mi efendim?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bugün mü?.. Hayır. 1.600 ve 2.800 metre dağlar... Bu sınırı o dağlarda muhafaza etmek kolay değil..."

Anadolu Ajansı'na:

Soru: (Anlaşılmıyor)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Irak'ın silindiği falan yok, olay şu: Bu sınır yanlıştır. Bugün Türkiye'nin bu sınırında terör belasının olması sınırın yanlışlığındandır, sınır yanlıştır. Bu sınır düzeltilmelidir; ama, bu bugünün işi değildir."

Soru: "O zaman bir görüşme olmadı efendim..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır, hayır, bir görüşme falan olmadı, kimseyle bir görüşme yoktur. Bu benim düşüncem, ben kendi düşüncemi söylüyorum. Bunu resmi makamlara da söylerim, halka da söylerim; herkese birden söylerim. 'Hayır, bu sınır doğrudur, bunu da nereden çıkardın?' diyen varsa o ayrı mesele, buyursun o da öyle desin.

Şu sınıra bakın, dağların tepesinden geçen bir sınır. 2.800 metre yukarıda karakol kurup sınır bekliyorsunuz. Ondan sonra bu dağların bütün bu yamaçları teröristlerle dolacak, sonra bunlar şuralardan geçerek Türkiye'ye gelecekler ve Türkiye'de her türlü cinayeti işleyecekler. 'Bu sınır yanlıştır' başka iştir, 'Hadi bu sınırı doğrultalım' başka iştir. Söylenen şey, bu sınır yanlıştır, düzeltilmelidir. Ama, şimdi değil, bu şu anın meselesi değil..."

Araya Güreş Paşa tartışmaları giriyor.

Sınır düzeltmesiyle ilgili sorular ve yanıtlara medya ara veriyor.

Fakat 8 Mayıs 1994'te Cumhurbaşkanı Demirel, 32. Gün'le bir söyleşi yapıyor. Aykırı bir dizi soruyu yanıtlıyor. İlginç bilgiler içeriyor söyleşi.

Söyleşinin yapıldığı sıralar; TSK, PKK'yı kovalamak ya da iki bin metre yükseklikteki dağlarda barınmasını engellemek için Kuzey Irak'a birlikler göndermiş durumda.

Soru: "Yani, Türk Ordusu daha oradan çıkmadı mı?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Nereden?.. Canım, çıktı oradan, çok ufak üniteleri kaldı."

Soru: "Yani, bir bölümü kaldı daha."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Çıktı dediğiniz yer şu canım: 1.800 ilâ 2.500 metre yükseklikte Cilo dağlarının tepelerinden geçen bir sınır. 'Bu sınırı su geçirmez hale getirin' dedik üç sene evvel; olmuyor, yapılamıyor."

Soru: "O zaman da siz 'sınır değişikliği gerekir' dediniz."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi efendim, benim dediğim şey şu: Bu sınır yanlıştır, hadi bakalım, birisi doğrudur desin, birisi doğrudur desin. Herkesin birden..."

Soru: "Ama, siz söylediğiniz zaman o sınırın değişikliği gerektiği ortaya çıkıyor."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi bakın, ben size bir şey söyleyeyim: Bu sınır yanlıştır diyorum ben, bunun düzeltilmesi lazımdır diyorum; ama bugünün işi değildir diyorum. Kim diyor 'Kuvvet kullanmak suretiyle sınırı düzeltin' diye?.."

Soru: "Değil ama, yani bir Cumhurbaşkanı olarak siz söylediğiniz zaman onun yankıları çok daha başka oluyor."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ben ne söyleyeceğim canım?.. Ben halkıma en doğru neyse onu söyleyeceğim."

Soru: "Değiştirilmeli mi sizce?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Evet, o sınır... Ama, bu tek taraflı değil, kuvvet kullanarak değil. İlgili devletle..."

Soru: "Yani Irak'la anlaşarak, Irak yapar mı sizce?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Yapar veya yapmaz efendim, o ayrı mesele; bu sene yapar, gelecek sene yapar, 10 sene sonra yapar, bitmeyecek ki bu şey."

Soru: "Yani, imiğine basıldığı zaman yapar."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır efendim, o da değil mesele. Pekâlâ barışçı yollardan birtakım makul şeyler yapılabilir. Yani, kim diyebilir ki... Türkiye'nin gencecik insanları o dağlarda ölüyor, yazık değil mi buna?.."

Soru: "Gayet tabii, yani onda şey yok. Fakat, Cumhurbaşkanı

'Sınır değişikliği gerekir' dediği zaman tabii insanlar 'Acaba nasıl olur' diyorlar."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "İnsanlar iki şey söyleyecek; ya gerekir diyecek, ya gerekmez diyecek."

Soru: "Bana da sorarsanız bence de gerekir. Ama, ben söylediğim zaman o kadar önemli değil, siz söylediğiniz zaman çok önemli oluyor tabii."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır, siz her şeyi söyleyebilirsiniz, ben her şeyi söylemem, lazım geleni söylerim. Ben bunu Türk kamuoyunun, dünya kamuoyunun önüne koyuyorum.

Sonra, bir şey daha ben size söyleyeyim: Bugün Kuzey Irak'ta devlet yok.

Ve bir şey daha ben size söyleyeyim: Bütün bu işlerin sebebi Körfez krizidir. Körfez krizinde..."

Soru: "Türkiye girmemeli miydi Körfez krizine?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi, girmeli girmemeli değil; Körfez krizi olduktan sonra bunlar kaçınılmaz.

Körfez krizi olduktan sonra ne oldu? Bütün dünya biraraya geldi. Irak'ı Kuveyt'ten çıkardılar. O zaman Bush Türkiye'ye geldi; Ağustos 1991. Çırağan otelinde Bush'la konuştuk. Ben Bush'a dedim ki, 'Evet, Kuveyt meselesini hallettiniz, fakat öyle bir mesele daha meydana getirdiniz ki, Kuveyt meselesinden daha önemli; Irak meselesi. Irak üçe bölünme tehlikesiyle karşı karşıya.'

Bir tarafta Kuzey Irak'ta Kürt devleti kurulması gayretlerine kimse bir şey demiyor, öbür taraftan Türkiye'nin gencecik insanları ölüyor, bu sınırın yüzünden ölüyor, bu sınır düzeltilsin diyen Cumhurbaşkanı'na, Türkiye'nin içerisinden böyle alev yağıyor. Bu anlaşılır iş değil."

Soru: "Sizce düzeltilebilir mi? Yani, bu değişiklik yapılabilir mi, yapılmalı mı?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Muhterem kardeşim, bu değişiklik bugünün meselesi değildir, siyasi meseleler bugünün meselesi değildir, bunlar dünün meselesi. Bunlar yarının meselesi olacaktır. Bizim kimsenin toprağında filan gözümüz yok. Gayet sulh yoluyla, barış yoluyla bunlar yapılabilir, zamanı gelir yapılır."

Soru: "Siz Amerika'ya da bunun bildirildiğini söylemiştiniz."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ben herkese söyledim. Yani, resmen söylemedim, gayriresmi olarak herkese söyledim. Benim zaten gayriresmim de resmidir.

Ben çok oldu bunları söyleyeli, bugün söylemiyorum bunları."

Soru: "Hayır, ondan sonra Amerika'ya söylenmedi dendi de o bakımdan."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Amerika'ya ben söyledim, daha var mı şeyiniz? Söylenmedi diyenler ayrı mesele. Yani, Amerikalılara da söyledim; yani, gazetecisine söyledim, bilmem nesine söyledim, gelenine gidenine, mutlaka Clinton'a söylemem şart değil ki..."

87

Cumhurbaşkanı Demirel'le Kuzey Irak'la aramızdaki sınır düzeltme olayını birkaç kez konuştum.

Demirel, öyle büyük bir toprak parçası istemiyordu. Sadece Türkiye ile Kuzey Irak arasında 2.500-2.800 metre yükseklikteki sıradağlarda PKK'nın yuvalanmasını önlemek için 'sınırda önlem' öne sürüyordu.

Üstelik, öneri mantıklıydı.

Belirli aralıklarla Kuzey Irak'a askeri operasyonlar düzenlemek yerine, yanı başımızdaki Irak yüksek dağlarında sürekli Türk askeri bulunacaktı.

TSK'nın o dağlardaki varlığı PKK'nın yuvalanmasını da önleyecekti.

Gazetecilere harita üzerinde de gösteriyordu:

O dağlardan hemen sonra ova başlıyordu. Dağlar tutulursa PKK'nın ovadan hareket hali de denetlenecek ve önlem alınabilecekti.

Türk kamuoyuna öneriyi duyurmadan önce; Amerikan yönetimine –kimi kişiler aracılığıyla– olası sınır düzenlemeleriyle ilgili bilgi ulaştırılmıştı.

Hatta –yanlış anımsamıyorsam– Başbakan Çiller'e, ABD'de

Clinton'la yapacağı görüşmede 'sınır sorununu' açmasını da söylemişti.

Fakat, daha sonra sorduğumda;

"Clinton'a bu konuyu açmamış" demekle yetindi ve bunu söylerken önüne bakıyordu.

88

Demirel'in önerisine (2 Mayıs 1994'ten itibaren) olumlu-olumsuz tepkiler başladı:

AA

"...Türkiye-Irak sınırının Türkiye'nin güvenliği açısından elverişli olmadığını belirten MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, 'Türkiye ve Irak arasında yapılacak bir anlaşmayla sınır yeniden düzenlenirse, çok yararlı olur kanaatindeyim' dedi. Türkeş, bu tür bir düzenlemenin geçmişte Irak ile yapıldığını da hatırlattı..."

AA

"...ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, Türkiye-Irak sınırının değişebileceğine ilişkin haberlerin hatırlatılması üzerine, 'Bu konuda hiçbir şey düşünmüyorum. Çünkü hiçbir bilgim yok' diye konuştu..."

Hürriyet (Mümtaz Soysal)

"...Cumhurbaşkanı, karşılıklı sınır düzeltmesinden söz ederken, sanki bu iş başkalarıyla yapılabilirmiş gibi, Bağdat'la ilişkilerin normalleştirilmesi gereğini hiç ağzına almıyor.

Dışişleri ise, Irak Kürtleri ile Bağdat arasında diyalog kurulmadan bu sorunun çözülemeyeceğini söylüyorsa da, böyle bir yaklaşımın gereklerini yerine getirmek için yukarılardan kesin bir yeşil ışık alamıyor. Çünkü oralarda, hâlâ, 'Amerika ne der?' endişesi var.

Tabii ki, söz konusu gereklerin başında, Irak politikası bakımından İngiliz-Amerikan ikilisi ile Ankara'nın çıkarlarındaki temel ayrılığı görmek, kabul etmek ve ona göre davranmak gelmektedir.

Onların çıkarları başka, bizimkiler başka. Akıllarını Saddam'ı düşürme planlarına takmış gidiyorlar. Oysa, Türkiye, kendi Güneydoğu sınırını, ülkenin o köşesindeki ekonomik koşulları, Irak'taki

Türkmen topluluğun haklarını düşünmek zorunda. Bu konuların da, çeşitli tutumlardaki yakınlaşmalar karşılığında, ancak Bağdat'la konuşulup çözülebileceği biliniyor.

Ama, bütün bunları açık seçik söyleyip ortaya koyabilecek hükümet nerede?.."

Milliyet

"Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Türk-Irak sınırının değişmesi gerektiği görüşlerinin haklı endişelerden kaynaklandığını belirten Dışişleri yetkilileri, sınır değişikliği konusunda siyasi bir karar bulunmadığını ve Türkiye'nin sınır konusunda Saddam ve Barzani ile anlaşmadan adım atamayacağını belirttiler.

Dışişleri, Demirel'in sınır değişikliğinin ABD'ye iletildiği yönünde verdiği bilgiyi ise doğrulamadı.

Yetkililer, Cumhurbaşkanı'nın Türk-Irak sınırının Türkiye'nin aleyhine durumlar yarattığı yönündeki endişesinin haklı olduğunu belirtirlerken. 'Ancak bu endişeyi ifade etmek başka, bu endişeden yola çıkarak sınır değişikliği yapılır mı, yapılmaz mı onu tartışmak başka' diye konuştu.

Sınır değişikliği konusunun Irak'la görüşülmediğini bir kez daha vurgulayan yetkililer, 'Bu, konunun Irak'la hiç görüşülmeyeceği anlamına gelmez. Mevcut şartlarda sınır değişikliğinin Irak tarafından kabul edilmesi zor. Ancak Bağdat'ın her zaman bir sürpriz olasılığı da gözden kaçırılmamalı' yorumunu yaptı.

Sınır değişikliği konusunda diplomatik tartışma da şöyle ifade edildi: Sınırda hâlâ Bağdat'ın söz hakkı bulunması, buna karşılık, Barzani ile anlaşmadan herhangi bir sorunsuz değişikliğin fiilen mümkün olamaması...

Öte yandan Milliyet'in Türk-Irak sınır değişikliği konusuna ilişkin sorularını yanıtlayan Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin şunları söyledi: 'Bu teknik bir konudur. İki ülke arasında görüşülür. Türkiye'nin muhatabı Irak'tır. Eğer iki ülke sınırlar konusunda bir anlaşmaya varırlarsa sorun kalmaz. Sadece bu konu hakkında Birleşmiş Milletler'e bilgi verilir. Bu konu diğer ülkeleri ilgilendirmez.'

Demirel'in Türk-Irak sınırının yeniden çizilmesi gerektiğini söylemesine askeri kanattan Emekli Orgeneral Recep Ergun tepki gösterdi.

AA

"Irak hükümeti, Türkiye-Irak sınırı ile ilgili olarak son günlerde çıkan spekülasyonlarla ilgili olarak Türkiye'den resmi açıklama istedi.

Irak resmi haber ajansı INA'nın bildirdiğine göre, Türkiye'nin Bağdat İşgüderi, bugün Irak Dışişleri Bakanlığına çağrıldı..."

AA

"...ABD Dışişleri Bakanlığı sözcülerinden Nicholas Burns, 'ABD, Irak'ın uluslararası topluluk tarafından kabul edilen sınırlarının kuvvet kullanılarak değiştirilmesi yolundaki her türlü girişime karşıdır' dedi.

Sözcü, Birleşik Devletler'e, 'Irak'ın sınırlarının değiştirilmesi konusunda özel ya da genel hatlarıyla ifade edilmiş hiçbir öneri gelmediğini' kaydetti..."

BBC

"Türkiye-Irak sınırının yeniden çizilmesi önerileri tartışma yaratıyor..."

Almanya'nın Sesi Radyosu

"Irak, Türkiye'nin ortak sınırının değiştirilmesi talebini şaşkınlıkla karşıladı..."

HHA

"...Türkiye'nin Irak sınırını iki ülke toprak kaybına uğramadan değiştirme önerisi, İran yönetimi tarafından dikkatle izleniyor. Tahran Radyosu, sınır değişikliği konusunda Irak'ın söz sahibi olmadığını, Türkiye'nin bu amaçla Kürt grupları iknaya çalıştığını iddia etti...

...Radyo şu yorumu yaptı:

Irak'taki bazı siyasi çevreler, Ankara'nın sınır değişikliği önerilerine şüpheyle bakıyor. Irak hükümeti, bu değişikliklere uygun tepki gösterecek durumda değil. Bağdat, Türkiye'nin tarihi eğilim ve isteklerini hatırlatarak, bu kararı değerlendirirken, Demirel, Musul'un Irak sınırlarında kalması gerektiğini, önerilen yeni sınırın Türkiye'nin güvenliğini korumayı amaçladığını söyledi. Türkiye, bu amaçla bölgedeki Kürt gruplarının işbirliğini elde etmeye çalışmaktadır. Kürdistan Demokrat Partisi'nden sonra Kürdistan Yurtsever Birliği heyetinin Ankara'ya gideceği bildiriliyor. Bağdat, Türkiye'nin Kürt liderlerle te-

masını Irak'ın içişlerine karışmak ve toprak egemenliğinin gözardı edilmesi olarak değerlendirmektedir. Bu durumda Kürt gruplar da Türkiye konusunda Irak gibi algılamalarda bulunabilirler."

AA

"Irak'ta en üst düzey yönetim organı olarak kabul edilen Devrim Komuta Konseyi, Irak-Türkiye sınırının değiştirilmesine Bağdat'ın karşı çıkacağını bildirdi.

Komuta Konseyi sözcüsü, Irak resmi ajansı INA'ya yaptığı açıklamada, 'Irak böyle bir davranışa yasal bütün yollarla karşı çıkacaktır' dedi...

...Sözcü, 'İşgüder tarafından yapılan açıklamalar, Türk yetkililerinin, Irak'ın fikrini almadan önce, bu konuyu inceledikleri yolundaki haberleri yalanlamamaktadır. Bunu en üst düzeyde kınıyoruz' diye konuştu...

...Devrim Komuta Konseyi'nin Sözcüsü, Arap Birliği, BM ve Bağlantısızlar hareketi üyelerine de bir çağrıda bulunarak, sınır değişikliği konusunda Türkiye'yi uyarmalarını istedi."

Demirel'in sınır önerisi belki mantıklıydı, belki akla yakındı, belki yapılması gereken bir çıkıştı.

Fakat içeride ve dışarıda öylesine tepki gördü ki; kaldırıldığı raftan bir daha inmedi. Unutuldu gitti.

89

Emre Gönensay kapıyı vurdu, açtı ve aldığı bilgilerin ışığında bana;

"Hükümeti düşüyormuşsunuz" dedi. Tabii sesi alay titreşimleri içeriyor.

Yanıt verdim:

"Siz Çiller'in arkasında durdukça mümkün mü?" Sesimde alaylı titreşimler...

"Buna rağmen..." dedi.

"Olmaz, olmaz" dedim: "Siz arkasında varken, olmaz!"

Sonra ekledim:

"Çiller'i düşürmeye gerek var mı? Zaten hükümet sürünüyor. Baksanıza gazetelere..."

"Evet" dedi Gönensay, fakat "Bu sefer (Çiller) ciddi; işin farkında" diye ekledi.

Sonra çıktı, gitti.

İki gün önce Demirel, Gönensay'ı Başbakanlığa aktaracağını söylemişti.

90

Cumhurbaşkanı, liderlerle yaptığı görüşmeleri ve liderlerin söylemlerinden çıkardığı notları okuduktan sonra kamuoyuna söylenebilecekleri not halinde kendisine vermemi istedi.

4 sayfalık bir not hazırlayıp verdim. Daha çok kamuoyunu ilgilendiren konuları kapsayan bir nottu:

27 Mart yerel seçimlerinden sonra ülkenin laik-antilaik tartışmasına kapıldığını, bu konularda toplumu aydınlatıcı etkinliklere ağırlık verilmesini öneriyordum.

1994'te köktendinci akımların giderek büyümesinden kaygılanıyordum.

Notları aldıktan ve Emel Hanım odadan çıktıktan sonra; Cumhurbaşkanı'nın "Ne var ne yok" sorusunu, "Hiçbir şey yok" diye yanıtladım.

Ama Demirel, "Var" dedi:

Bugün grupta (11 Mayıs 1994) İrfan Köksalan Çiller'e eşinden söz etmiş, "Bu kadar faydalı ise dışardan Bakan yapın" demiş.

Gazetelerde (bir gün sonra) haber manşet.

Demirel, "Artık her kesim, herkes gitmesini istiyor ki, bu çok iyi" dedi.

Evet, ama hemen her çevreye başka bir yargı egemendi. "Baba, nasılsa bir çare bulur" diyenler çoğunluktaydı. Demirel;

"İşte benim sıkıntım da bu ya" diye konuştu...

Gülmeye başladı. Birlikte güldük.

Üstelik 'gitmesine kesin gözle bakılan' Çiller, nasıl gidecekti? Bir yol dün olduğu gibi bugün de görünmüyordu.

Demirel, hâlâ Çiller'in güvensizlik oyuyla DYP grubunda düşürülmesinde direniyordu. Ama bir başka sorun daha vardı: Çiller düşürülürse, hükümeti kurma görevini kime verecekti?

Demirel, "Bugün Celal Doğan geldi" diye başladı konuşmaya:

"(Notlarına baktı) Notlarıma neler yazmışım: 'Etrafta yaprak kımıldamıyor. Herkes Çiller ve kocasından kuşkulu. Bu hükümet dayanmaz. Bizi –SHP'yi– istemiyorlar. Fakat bizsiz hükümet olmaz. Dayanamazlar. IMF mesela, öyle bir sokağa çıkarız ki... Sokak hareketlenir, sokaklar olay olur?'

Celal Doğan böyle dedi. (Güldü o ara) "Ben de SHP'siz olamayacağını düşünüyorum" dedi.

"Üçlü olabilir. ANAP+DYP+SHP. Asıl mesele Tansu Çiller'siz nasıl olacağı!" dedim.

Yanıt vermedi. Basın toplantılarında 'hükümete karşı yumuşak davranmayacağını' söyledi.

"Siz Cumhurbaşkanısınız. Karamsar olamazsınız. (SD: 'Evet') Ancak artık iyimserlik işlememek lazım. İnce bir üslupla bu hükümetten umut kesildiğini... Örneğin bana verdiğiniz notlar çok ilginç."

Karayalçın ise; "Yıkım müteahhitlerinin (hükümeti yıkmaya) var güçleri ile çalıştığı bir ortamda SHP olarak halkımızın önceliklerini değerlendirmek zorundayız" diye konuşuyor.

(13 Mayıs 1994 Cuma) Demirel'in hiddeti geçmiş gibi. ASO'da Mühendisler Odası'nda konuşmalar yapıyor.

Fakat kafalar Çiller'e takılı:

"Şu kadar aydır sen şahitsin" dedi bana: "Bu kadını hep savundum, korudum."

"O kadar ki" dedim Demirel'e:

"Bizim acımasız eleştirilerimize rağmen."

'Biz' derken, çoğul değil tekil kullanmalıydım. Keskin Çiller muhalifi Emre Gönensay'dı bir diğer kişi, ama o çoktan Başbakanlığın yolunu tutmuştu. Çiller'in bir numaralı savunucularından biriydi.

"Bana Başbakanlığa gideceğini söyledi" dedi Demirel. Necdet Seçkinöz ise "Bir-iki gün içinde 'aşağıya' gideceğini" söyleyen Gönensay'ın istifa mektubu vermediğini, ya da göndermediğini söylüyordu.

Amma da açmaz ha! Bir emirle Bakanları, Müsteşarları, Genel Müdürleri yerinden eden Demirel, Cumhurbaşkanı olarak başdanışmanını Başbakanlığa gönderecek işlemi tamamlatamıyordu.

Necdet Bey, istifa mektubu gelmeden gereken muamelenin yapılmasını 'şık' bulmuyordu.

Oysa, "Emre Gönensay'ın Başbakanlıkla Çankaya arasında köprü görevi yaptığı gibi bir söylentinin" belirli kaynaklardan yayıldığını söyledim. Bana soranlara, "Demirel, kendi işini kendi yapmayı sever, o nedenle böyle köprü gibi görevleri üstlenenleri gereksinmez" diyordum.

"Soran olursa ben de öyle söylerim" dedi hiddetli bir sesle.

Tekrar Çiller konusuna döndü.

"Gidecek, artık gidecek" diyordu.

CA: "İki olasılık üzerinde duruluyor. Biri, grupta düşürmek. Diğeri, demokratikleşme paketini baltalayarak hükümetin gitmesini sağlamak. Her iki olasılığın da gerçekleşeceğini sanmıyorum."

SD: "Grupta, grupta. Hem de bayramdan sonra."

CA: "Öyleyse 'olay' bayram sonrasına kadar 'pişecek'."

Başıyla onayladı.

İnterstar 19.30 haberlerinde "Lojman konusu ile ilgili yasayı Demirel'in veto edebileceğini" söyledi. Haberin kaynağı Çiller'di. Ola ki, İstanbul'a giderken Demirel'den dinlediklerini Sümer Oral, Çiller'e aktarmıştı.

Demirel, "Hayır" dedi: "Bunu yaparsa yasayı veto edeceğimi Çiller'in yüzüne söyledim."

"Bu lojmanları askerler için ben yaptırdım" diyordu Demirel:

"Benim etrafımda bir-iki kişi toplanır ve gelmeye başlarsa, hemen telaşa kapılıyor. Etrafı ise (Çiller'in) 'Demirel'le kavgaya girme, Demirel ile uğraşma' diyor Çiller'e."

CA: (SD yüzüme bakıyordu. Nasıl bir yorum yapacağımı bekler gibi) "Uğraşamazlar, uğraşamazlar! Hükümet sorunu hemen her çevrede ve kulislerde birinci mesele."

SD: "Bugün için erken. Bayramdan sonra.

Dün Newyork Times, bugün Financial Times... Türkiye'de manegment –idare– yok diyorlar. Artık içeride de dışarıda da eleştiriliyor."

CA: "Gazeteler ve ajanslar ASO ve Mühendisler Odası'ndaki konuşmalarınızla 'hem hükümete hem de rejim dışı arayışlara mesajlar verdiğinizi' yazıyorlar."

SD: "Çok doğru!"

91

Yanına girdiğimde (14 Mayıs 1994) çalışma odasında dolaşıyordu.

Saat 18.30 dolayları. Yanına girmeden önce Başyaver Albay Oğuz Özbilgen "Bugün 32. Gün'de Mehmet Ali Birand'a 1. yıldönümü nedeniyle yaptığı konuşmada Çiller'e verdi veriştirdi" dedi.

Demirel'e, "Gizli Servis MİT Müsteşarı evleniyor. Düğünü gizledi, ama bütün gazeteler, gazeteciler biliyor" dedim.

Şöyle bir baktı yüzüme, gülmeye başladı.

MİT Müsteşarı için "Geldi bana. 'Filiz Akın'la evleneceğim, ne dersiniz, izin verir misiniz?' diye sordu. Ben ne diyeceğim? 'Evlen kardeşim' dedim.

Nasıl bu kadın, efendi bir hanım galiba?"

CA: "Filmlerindeki gibi. Çiller ay sonunda yine ABD'ye gidiyor. Boston'daki oğlunun diploma töreninde bulunacakmış."

SD: (Yüzü asıldı) "Gitsin, gitsin!"

CA: "Belki Newyork'a geçecek, para arayacak."

SD: "Arasın... Bulamaz! Ben günlerdir buna 'Köprü kredi bul' diyorum. Bulamaz."

CA: "Sizin 'Türkiye borçlarını kör kuruşuna kadar ödemiştir' diye sürekli yinelemeniz, Türkiye'nin önümüzdeki aylarda borçlarını ödeyemeyecek kaygısından kaynaklanıyor diye yorumlanıyor."

SD: (Bana doğru eğildi) "Doğru. Haziranda belki. Ama temmuzda nereden bulacak da ödeyecek ve işte o zaman Türkiye, tarihinde ilk defa borç ödeyememiş hale düşecek."

CA: "Siyaset durgun.Gözler daha çok sizin açıklamalarınızda."

SD: "Bugün Mehmet Ali'ye söylemediğimi bırakmadım. Bu hale biz niye geldik? 1993'ün ve o yıla kadarki bütün yılların GSMH'na baktım. Aynen muhafaza ederek geliyor."

CA: "Ocakta faizleri indirdik, dolar tavana vurdu. Artık bu gerçeği söylemenin zamanı da geldi."

SD: "1980 yılının 24 Ocak kararları yokları var etmek içindi. 5 Nisan kararları ise var olanı muhafaza etmek için."

CA: "Bu sözünüz çok güzel. Bunu kullanmak lazım."

SD: "Pazartesiye hazırlandım. Bak neler söyleyeceğim. Benden pazartesi günü için randevu istedi."

CA: "Sizin için 'Muhalefet yapıyor' diyorlar (Karayalçın'ın sözü)."

SD: "Murat bu sabah burayı aramış. 'Ben böyle bir şey söylemedim' demiş."

CA: "Niğde'ye giderken de yalanlamış. Siz neye muhalefet yapıyor olacaksınız? Konumunuz gereği halka doğruları söylemek, yanlışları düzeltmek ve yol göstermek görevindesiniz."

SD: (Başıyla doğruladı) "Bunları konuşur ve kullanırız."

CA: "Çiller bugün iki yerdeki konuşmasında sizi demokrasi kahramanı gösteriyor. Dediğiniz gibi galiba 'etraf' sizinle kavga etmemesini söylüyor bu kadına. Ama, bu nitelemenin hemen arkasından 10 ay edebiyatı ve bütün olumsuzlukların kendisine miras kalışı geliyor. Yılların birikimi sorular."

SD: "Pazartesi cevaplarını alacak."

CA: "Göreve başlamanızın 1. yıldönümünde vereceğiniz mesajlar merakla bekleniyor. Kimi haberlerde bu nokta vurgulanıyor."

SD: "Evet. Yarın 17.00'den sonra seni ararım. Basın toplantısının provasını yaparız (16 Mayıstaki). Eski binada."

92

Bugün Cumhuriyet'te çıkan haber hem günümüze hem de geleceğe ışık tutuyor. Zira Özer Uçuran Çiller'le ilgili:

"Özer Uçuran Çiller, DYP'nin isyancı milletvekilleri ile sık sık Başbakanlık Konutu'nda biraraya gelerek, eşine destek olmaya çalışıyor. Başbakan eşinin, son günlerde Konuta davet ettiği milletvekilleri ile çalışma odasında konuştuğu, bilgisayar ekranına konuştu-

ğu, milletvekillerinin biyografisini çağırarak vaatlerde bulunduğu belirtildi.

Çiller, eski Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İzmir Milletvekili Ersin Faralyalı'ya, en yakın çalışma arkadaşlarının, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Başdanışmanı Emre Gönensay olduğunu söyledi.

Özer Uçuran Çiller'in davetine katılan milletvekilleri, 'Özer Bey çok sistematik bir çalışma yürütüyor. Özellikle gruptaki rahatsız isimleri çok iyi belirlemiş. Zaman zaman çağırıyor, onore ederek yumuşatmaya çalışıyor' diyorlar.

Bartın Milletvekili Köksal Toptan'a yakınlığı ile tanınan bir milletvekili, davet sırasında Çiller'in nasıl davrandığını şöyle anlattı:

'Bizi çalışma odasına aldı. Zaten samimi ve yumuşak konuşan bir insan. İyi de yol bulmuş. Masasındaki bilgisayarın tuşlarına basıyor. Konuğun, mesela benim ismimi yazıyor. Bir bakıyorsunuz, ekrana bütün biyografiniz gelmiş. Daha önce yaptığımız işler, hatta kimi sorunlarımız bile var. Etkileniyorsunuz tabii. Sonra da şunu söylüyor:

Eşim ve benim en çok takdir ettiğim isimlerden birisiniz. Hatta en kısa zamanda aktif görev almanızı planladık ve bu mutlaka gerçekleşecek.'

Faralyalı, gruptaki arkadaşlarına görüşme ile ilgili bilgi verirken, şunları söylüyor:

'Özer Bey ilginç açıklamalarda bulundu. Şu sırada Tansu Hanım'la kendisinin en yakın mesai arkadaşının Emre Gönensay olduğunu söyledi. Hatta bunu şöyle bir imayla söylüyor: Gönensay Demirel'in danışmanı, ama o bile Cumhurbaşkanı'nın tutumunu benimsemiyor, bizimle beraber diyor.'"

93

(15 Mayıs 1994) Pazar, ama çalışıyor.

16 Mayısta yapacağı basın toplantısı üzerinde önemle duruyor. 'Anayasa çizgisinde aktif bir Cumhurbaşkanı' benzetmesini beğendi.

Yarınki basın toplantısında söyleyecekleri üzerinde söyleşildi.

Bir kitap hazırlanmış. Gözden geçirildi.

Konuşmanın sonlarına doğru bir gün önce Genelkurmay Başkanı Güreş ile yaptığı görüşmede 'önemli bir şeyler' olup olmadığını sordum.

"Fazla bir şey yok" dedi.

CA: "'O konu' açıldı mı?"

SD: "Doğan Paşa görev uzatmayla ilgili konuyu açmadı. Ben açtım. Benimle Çiller'in konuşmamasından sorunun patlak verdiğini, üstelik sorunun kişisel yanı olmadığını, tartışmanın yetki ile ilgili olduğunu söyledim."

Necdet Seçkinöz, kaynağını söylemedi ama, 'çok emin bir yerden' öğrendiğine göre, Genelkurmay Başkanı Çiller'e "Cumhurbaşkanımız hem efendi, hem de tecrübeli ve bilgili. Ondan yararlanın" demiş.

Zaten Genelkurmay Başkanı'nı olumsuz bir insan gibi göstermek de doğru değildi.

Anayasal sınırlar içinde kalarak görev yaptığı söylendiğinde Demirel;

"Çankaya'ya yeni bir hüviyet kazandırdık" dedi.

Yarına hazırdık.

Demirel'in Cumhurbaşkanlığı görevine başlamasının 1. yıldönümünde Cumhuriyet'te yayımlanan İlhan Selçuk'un yazdığı başyazı, geçen bir yılda Çankaya'yı değerlendiriyordu (15 Mayıs 1994).

Başlık: "Duyarlı Bir Konu."

"1989 yılı ülkemizde Cumhurbaşkanlığı açısından bir dönüm noktası oldu. Zamanın Başbakanı Turgut Özal, Meclis'teki muhalefet partileriyle bir uzlaşma zemini aramadan, salt başında bulunduğu partinin çoğunluğuna dayanarak Çankaya'ya çıkmış, Anayasa'nın temel ilkelerini umursamadan devleti yönetmeye başlamıştı. Bu tutumuna, Başbakanlığa getirdiği Akbulut Hükümeti'nde dayanak buluyordu.

Çankaya, siyaset dünyasında ve devlet yaşamında bir soruna dönüştü; muhalefet, iktidara geçince Özal'ı 'Köşk'ten indireceğini açıkladı.

Ne var ki 1991 seçimleriyle Başbakan olan Süleyman Demirel,

devletin çatısında bir çatışma yaratmadan Köşk ile Konut arasındaki ilişkileri yürütmesini bildi.

Turgut Özal'ın görev süresini bitirmeden gözlerini yaşama kapaması, soru işaretlerini siyasal yaşamda yeniden canlandırdı. Türkiye, nasıl bir Cumhurbaşkanı istiyordu? DYP Genel Başkanı iken Çankaya'ya çıkan Demirel'in tutumu merakla izleniyordu.

Demirel de Özal'ın yolunu mu yeğleyecekti?..

*
* *

Oysa iki Cumhurbaşkanı birbirine benzemiyordu.

Özal, 12 Eylül askeri yönetimine sırtını dayamış, Demirel karşı çıkmıştı. Özal 12 Eylül'ün siyasal yasaklarının sürmesi için çabalamış, Demirel, Özal'ın bu çabasını aşarak siyasal yaşamına 1987'de yeniden başlayabilmişti. Özal'ın gönlünde yatan, eyaletlere dayalı başkanlık sistemiyle yönetilen bir Türkiye idi; Demirel, cumhuriyetin kuruluşundaki temel ilkelere dayalı bir Türkiye'de gelişmeyi düşünüyordu. PKK lideri Öcalan, Özal'ın Güneydoğu'ya ilişkin fikirleri yüzünden öldürüldüğünü söyleyecek kadar ileri gitmişti; Demirel'in Türkiye Cumhuriyeti'ni bölmek isteyenlerce yanlış yorumlanabilecek bir tutumu yoktu.

Demirel, Özal'ın yolunu yeğlemedi, Anayasa'ya saygı gösteren bir Cumhurbaşkanlığını benimsedi. Gerçi kimi konuşmaları yüzünden sol kesimden eleştiriler almadı değil; ama genelde yansız kalmaya özen gösterdi.

*
* *

Cumhurbaşkanı Demirel ile Başbakan Çiller arasında, Genelkurmay Başkanı Güreş'in görev süresini uzatma konusunda ortaya çıkan tartışma, bu bakımdan talihsizlik sayılmalıdır.

Anayasa'yı bu amaçla zorlamaya kalkışan Başbakan'ın tutumu, Genelkurmay Başkanlığı açısından da iyi olmamış, haksız düşüncelere yol açmıştır. İş dünyasının güçlüleri, olağanüstü yöntemlere başvurmasını Cumhurbaşkanı'na telkin ederlerken Başbakan'ın, Genelkurmay Başkanı'nın görev süresini uzatmak için Çankaya'ya tavır alması, ülkenin sağduyuya her zamankinden daha çok ihtiyacı olduğunu gösteriyor.

Daha bu tartışmaların sıcaklığı geçmeden, Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın, bir gazeteye verdiği demeçte, 'Çankaya'nın belli ölçüde –hükümete– muhalefet yaptığını söyleyebilirim' diye Cumhurbaşkanı'nı eleştirmiştir.

Siyasal ve ekonomik açıdan yoğun bir muhalefetle kuşatılan koalisyon hükümetinin başındakilerin, Köşk'ü de karşılarına almakta ne yarar gördükleri, açıklanması güç bir sorudur.

*
* *

Ağır bir bunalımın dar boğazından geçiliyor.

Bu dar boğazın en sağlıklı biçimde aşılmasını sağlamakta, Cumhurbaşkanı için saymakla bitmez yararlar vardır. Geçmiş siyasal yaşamında olağandışı müdahalelere 'maruz' kalmış Sayın Demirel'in bu konulara duyarlı olduğu belli...

Her yandan kuşatılmış bir hükümetin başındakilerin, bu duyarlığı değerlendirmeleri, kendi varlıkları bakımından da gerekli değil mi?.."

Cumhurbaşkanı yazıyı okumuştu. Sordum:

"Nasıl buldunuz?"

"Çok güzel" dedi ve sonra sordu:

"Kim yazdı? İlhan mı?"

"İlhan."

Aynı gün hemen her çevrede merak konusu olan Ersin Faralyalı'nın Özer Çiller'le ilgili sözlerini 'dışarıya' kimin aktardığını konuştuk.

Çok basitti. Ersin Faralyalı'nın mobil telefonla yaptığı konuşma banda alınmıştı.

94

Bugün basın toplantısı yapılacak, ama tatsız bir gün.

Zira, basın toplantısına gölge düşürecek manşetler:

Demirel'in 32. Gün'le yaptığı söyleşide Çiller'le ilgili sözleri, 'sızmış' ve gazetelere malzeme olmuştu.

Örneğin Hürriyet:

"'Ağlama. tedbir al.'

Demirel, 32. Gün'e yaptığı açıklamalarda isim vermeden Çiller'i eleştirdi ve 'Hükümet ağlama yeri değildir. adama madem her şey yanlıştı. niye tedbir almadın diye sorarlar' dedi.

'Benim bıraktığım Türkiye böyle değildi. 1992'de ödemeler dengesi açığı 1 milyar dolardı. Açık 93 sonunda 6 milyar dolar olduysa, bu niye benim kusurum olsun.'"

Cumhurbaşkanı'na bir gün önce "32. Gün'e yaptığı açıklamaların gazetelere 'sızdığını' " söylediğimde hayretle "Sızdı mı?" diye sormuştu.

Sabah gazeteleri gördü, sesini çıkarmadı.

Zaten basın toplantısı 'çok iyi geçti.'

Gazetecilerle basın toplantısından sonra ayaküstü meyve suyu içerken çeşitli konulara değinildi. Fakat hemen hemen bütün gazeteciler Demirel'in Çiller'e hücum ettiğinden emindi.

Sonra, çalışma odasına çağırdı. Emel Hanım, Ömer Tarkan ve ben. Çay ısmarladı. Hayli keyifliydi.

"Konuşmanız çok iyi düzenlenmişti" dedim. Abdullah Uraz bir kitap yazmış, bizlere birer tane verdi.

O sırada Çiller'in bir açıklama yapacağı haberi geldi. Sonra açıklama...

Çiller öyle yumuşaktı ki; "Devletin tepesinde kavga olmaz" diyordu. Demirel'in konuşmalarında 'öyle eleştiri falan görmemiş'ti. Cumhurbaşkanı ile zaten tartışmaya girmezmiş!

Saat 15.00'te televizyonda izledim Çiller'i. Yazılı metindeki o güleç yüz, ekranda görünmüyor. Tersine sararmış bir yüz, gülmeye çalışan bir çehre. Daha doğrusu böyle bir maske!

Demirel'e "Yelkenleri indirmiş" dedim. Ama, Çiller'e inanmak olmaz.

O gece, 1. yıldönümü nedeniyle kısıtlı çağrılının hazır bulunduğu bir yemek verdi Demirel ve eşi.

Ayrılırken "20.30'da görüşürüz" demişti.

Köşk'ten çağrılı olanlar: Necdet Seçkinöz, Ömer Tarkan ve Esin'le ben. Tabii Çağlar orada. Grupta Çiller'e karşı 'vaziyeti' sor-

dum. Bilmiyordu. İçimden "Bunlarla Çiller grupta nasıl düşürülecek?" diye geçirdim.

Yemek sırasında 32. Gün'ü izledik.

95

Cumhurbaşkanı Demirel'in basın toplantısındaki konuşmasının tepe noktaları:

"Türkiye kurulduğundan beri hiç bu kadar güçlü olmadı. Türkiye'de kara tablolar çizmek anlamsız. Pusulayı şaşırmamalıyız. Olayları bırakıp kurumları tartışmak yanlıştır. Bu, siyasi sisteme olan inancı tahrip eder. Rejim üzerine şüphe düşürmemek, zanlara şüphelere meydan vermemek lazım. Çeşitli zeminlerde şu veya bu kişilerin dile getirdiği, rejimi kapatma olayları devleti ve siyaseti güçsüz kılar.

1994 Ocak ayındaki olayı geçmişe yıkarsanız, olayı çözemezsiniz. Hiç kimse ile sorunum yok. Ama ben burada mezar taşı değilim ki... Önceki yıllarda tedbir alınması yaklaşımını kabul edemem.

Geçen 35 yılda geliş şekli, yetkilerini kullanış şekli itibariyle çok tartışılmış olan TC Cumhurbaşkanlığını tartışılır olmaktan çıkardım.

Benim 9. Cumhurbaşkanı olarak TBMM'de 4 adayın arasından seçilmiş olmam tartışılmadı.

9. Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi bu yüce makamın tartışılmış olmaktan çıkması, rejim ve demokrasi inancı bakımından önemli.

Anayasal sınırlar içinde devleti uyum içinde çalıştırmak, makro yönlendirme ve koordinasyon görevlerini eksiksiz yaptım.

Koalisyon hükümetlerinin ömürleri o kadar uzun değildir. Ne yapacaksanız bir an önce yapınız. Ekonomide uzun hedefler göstermeyin, çünkü o güne kadar kimin kalacağı kimin gideceği belli olmaz.

1964 yılında İnönü'yü 'Hükümet edemiyorsun' diye Çankaya'da eleştirdim. İnönü bana 'Bunun yeri Meclis' dedi. Biz de Mec-

lis'e gittik. Devirdik. Ben de bana gelenlere, 'Hükümet işi benim işim değil. Meclis'in işi' diyorum.

Benim dönemime ilişkin eleştiriler gelirse tam siper yapamam. Söyleyen kim olursa olsun cevabını alır.

Geçmişi eleştirenler, 18 ay aynı hükümetin içinde yer aldıktan sonra 'Bana istediklerimi yapma fırsatı vermediler' diyen, orada 'gayri memnun oturduğunu söyleyen' olursa, ona istifa müessesesi olduğunu hatırlatırlar ve 'Niye istifa etmediniz?' diye sorarlar.

'Siz bugünkü sıkıntıya katlanın, 1996'da rahatlayacaksınız' deniyor. Buna katılamam.

Türkiye'nin yoklar, yokluklar ülkesi haline gelmesine, çekilmez ülke haline gelmesine kesin karşıyım.

Tasarruf yapıyoruz diye devleti durduramazsınız."

96

Cumhurbaşkanı, daha sonra basına 'verdiği mesajları' üç sayfalık bir metinde ve 24 maddede topladı. İşte mesajlar:

1. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bu yana, en güçlü olduğu günleri yaşıyor.

2. Pusulayı şaşırmayalım. Bir bardak suda boğulmayız. Her şey yerine oturacaktır.

3. Daha iyi yönetilen bir Türkiye,
daha iyi demokrasi,
daha iyi işleyen Devlet,
Büyüyen, gelişen, zenginleşen, dünya ile kucaklaşan.
Büyük, demokrat Türkiye'den vazgeçmeyiz.

4. Serbestiyet, siyasal liberalizm, ekonomik liberalizm korunacak, işletilecek, geliştirilecek, her şeyin çaresi burada aranacak ve geriye dönülmeyecektir.

5. Türkiye, birliğini, beraberliğini muhafaza edecek, demokrasi kalkan yapılarak bizatihi demokrasi ve Türkiye birliği tahrip edilmeyecektir.

6. Türkiye'de insanlar, kökeninden veya inancından dolayı ra-

hatsız değildir, rahatsız da olmayacaktır. Bir bayrak altında yaşamayı başarmaya devam edeceklerdir.

7. Laik-antilaik,
   Kürt-Türk,
   Alevi-Sünni
   diye bir bölünme olmayacaktır.

8. Terör, Devlet işidir.

Devletin güvenlik güçlerine; Parlamento'nun, basının ve halkın verdiği destek, beraberlik sürdürülecek, terör ülkenin gündeminde geri sıralara indirilecektir.

9. Terörden boşalan sahalarda, imar-inşa ve kalkınma sahalarına girişilecektir. Güneydoğu'ya yeni bir bakış söz konusudur.

10. Türkiye'nin güvenliğine dışarıdan yönelmiş tehditler karşısında, hassasiyet muhafaza edilecektir.

11. Münferit sorunlar veya olaylar, kendi sınırında tartışılmalı, kurumlara sirayet ettirilmemeli.

Boyutu ne olursa olsun sorunlar (ekonomik, sosyal ve güvenlik) kendi şartları ve sınırları içinde tartışılacak, siyasi rejimin, Meclis'in üzerine gölge düşürülmeyecektir.

12. Herkes, Anayasa'daki yerinde olacaktır. Hükümet Çankaya'nın değil, Meclis'in işidir. Rejim açısından kaygılara gerek yoktur.

13. Meclis iç tüzüğü, denetime işlerlik kazandıracak, sözlü soruları biriktirmeyecek, kanunların konuşulmasını kolaylaştıracak, Parlamento'yu televizyona ve halka açacak biçimde iyileştirilmelidir.

Anayasa ve reform kanunlarının (yargının çabuklaştırılması, idarede ve eğitimde reform) bir an evvel kanunlaşması Meclis'i güçlendirecektir.

14. Bugünkü parasal sıkıntılar, ekonomik ve sosyal sıkıntılara dönüşmeden aşılmalıdır.

15. Bankalar sistemi yeniden işler hale gelmeli, fabrikalar çalışabilmeli, üretim durmamalı, ihracat tedbirleri işlemeli, Türkiye'ye hesaplarını kapatan dış bankalar yeniden açmalı. Ödeme kusuruna düşülmemelidir.

16. Bilhassa dar gelirli vatandaşlar çekilmez bir hayat sıkıntısına maruz kalmamalı.

17. Tasarruf tedbirleri Devleti durdurmamalıdır. Devleti durdurmanın yaratacağı panik, aşılmaya çalışılan güvensizlik ortamını daha da yaygın ve derin hale getirir.

18. Bu parasal krizin bir yerde duracağı ve kurlarda inip-çıkmanın makul sınırlar içerisinde kalacağına inanılırlık sağlanabilmelidir.

19. Devlet, iç borçlarını ödeyeceğine dair alacaklılara güvence vermelidir.

20. Devletin elinde 1 katrilyon 246 trilyon 305 milyar keşif bedelli, 4.084 yatırım projesi mevcuttur. Bunlardan 96'sı 20-30 yıllıktır. Devlet yatırımlarını bir seleksiyon içerisinde yürütmelidir.

21. 1979'da "Yok"lar vardı, onlar "var" yapıldı. Bugün Türkiye'de her şey vardır. Mücadelenin hedefi "var"ları, "yok" olmaktan kurtarmaktır.

22. İşleyen Devlet; iyi kanunlar yapılması, bunları hâkim kılacak kurumların mevcudu ve ona destek olacak kamuoyu bilinci ve refleksi sayesinde mevcut olur. Bu, zaman, eğitim ve demokrasi kültürü meselesidir. Sabır ve sebat ister. Türkiye'nin kudreti, gücü, geleceği hakkında hiç şüpheye düşmeye gerek yoktur.

23. Türkiye'de bir Anayasal Devlet, kurum ve kuralları ile mevcuttur ve işlemektedir.

Herkes görevinin başındadır.

Her şey kendi kuralına göre ve kendi zemininde çözüme kavuşacaktır.

24. Kendi kendimizi kötüleyerek ve hadiselere bir pencereden bakarak, hiçbir şeyi çözemeyiz.

Kendimize ve geleceğimize olan güvenimizi yitirmeyelim.

97

Hürriyet'e göre; "Demirel, Çiller'le 'ipleri koparmıştı'." Mesut Yılmaz'a göre, "Çiller'in başarısızlığını Demirel de onaylamıştı."

Milliyet'e göre: "Demirel sormuştu: 'Niçin istifa etmedin?'"

İş çevreleri Cumhurbaşkanı'na hak veriyordu.

98

CA: "Çiller, gruptaki konuşmasında sizden 'Genel Başkanım' diye söz ediyor ve deneyimlerinizden görüşlerinizden daima yararlanacağını söylüyor. 'Tepede kavga olmaz' diyor.

Tabii, Çiller'i tanıyanlar, bu sözlere fazla güvenmiyor. 'Bugün böyle söyler, yarın şaşar' diyorlar. Kim derseniz,önce ben böyle düşünüyorum. Fakat kendini güçlü hissettiği an, yine saldırmaya başlayacak.

(Demirel dinliyor, arada sırada başıyla onaylıyor.)

Basın, hükümet sorununu Çankaya'ya yıkmak istiyor. Siz, dilediğiniz kadar söylediklerinizin Çiller'i doğrudan bir eleştiri olmadığını. sadece savunma duygusuyla bu tür konuşmalar yaptığınızı söyleyiniz. Ama kimi ifadelerinizle hükümetin başarısız ve gidici olduğunu söylediğiniz yargısıyla sorun Köşk'e yıkılacak.

Oysa, grupta hükümeti devirmeye yetecek sayı tutarlılığı yok. (Demirel, huzursuz oldu, oturduğu yerde şöyle bir kımıldadı.)

Dün geceki yemekte baktım, 4 milletvekili var. 4'ü de birbirinin aleyhinde."

SD: "Ömer'le İbrahim, Ali'nin (Şener'in) arkadaşı."

CA: "Hele Çağlar'ın çalımlı bir yürüyüşü vardı ki, yanından geçilmiyor!"

SD: "Çağırmayabilirdim. Dün geceki aile toplantısıydı. Gönlü kalır diye çağırdım.

Dr. İslamoğlu'nu elimde tutmak istiyorum. Boğa gibidir. Bir saldırırsa önüne kimse geçemez."

CA: "Salıverin boğayı!

Çiller'in bugünkü yumuşak, alttan alan tutumuna yine değinmek istiyorum. Basındaki durum da bu tutumla bağlantılı. 'Hükümetin başarısızlığından doğan sorumluluğu Köşk'e fatura etmeye hazırlanan gelişmeler' bunlar."

SD: (Yavaş bir sesle) "Dur bakalım."

99

"Dur bakalım" sözcüklerini, Demirel'den birçok kez işitecektim.

Önemli olaylarda bir çıkış göremediği ya da sorunu olayların akışına bırakmak istediği zaman, güler ve "Du bakali" derdi. Arnavut'un öyküsünü anımsar, anımsatırdı. Çok sevdiği ve kullandığı bu söylemin öyküsü yazmak istiyorum:

Öyküyü Aziz Nesin bir Arap'a bağlayarak yazmış. Demirel, Arnavut'un öyküsü diye anlattı. Ama içeriği ve sonucu açısından ilginç. Arap ya da Arnavut öyküsü olması önemli değil.

"Arap'ın biri İstanbul'a gelmiş. Akça pakça fingirdek bir sarışına fena tutulmuş.

Kadın kendinden 20 yaş küçük ama, gitmiş ailesinden istemiş ve takılar paralar derken evlenmiş...

Fakat çok geçmeden bizim Arap kadından şüphelenmeye başlamış.

'Bu kadın beni aldatıyor mu?' kurdu bir kere beynini kemirmeye başlayınca, adam tutup, karısını takip ettirmeye karar vermiş.

Tuttuğu adam bir hafta sonra kan ter içinde gelmiş, anlatmaya başlamış:

'Senin karın, dün pastahanede genç bir herifle buluştu, elele tutuştular.'

Arap merakla dinliyor, bir taraftan da heyecanla;

'Du bakali ne olacak' diyormuş.

'Sonra sinemaya gittiler.'

'Du bakali ne olacak!'

'Sonra sinemadan çıkıp herifin garsoniyerine gittiler.'

'Du bakali ne olacak!'

'Ben pencereden gözledim. Karınla herif yatağa girdiler.'

'Dur bakali ne olacak!'

'Karın da herif de çırılçıplak soyundular.'

'Du bakali ne olacak!'

'Sonra lambayı söndürdüler, gerisini göremedim.'

Arap, yumruğunu dizine vurmuş:

'Tühhh! Yine öğrenemedik neler olduğunu!'"

100

Demirel, "Dur bakalım ne olacak?" deyince;

"Bir süre mayna ediyoruz galiba" dedim:

"IMF'nin 'acı reçetesi', Çiller'le Karayalçın'ın TBMM'yi tatile sokma çabaları... Bu olası girişimlerin ardında belirli bir manevra yatıyor:

Yaz aylarında ekonomide iyiye gidişin işaretlerini alacaklar ve eylülde parti gruplarına egemen olacaklar..." Tabii, "mış" diyerek tamamladım.

Oysa, Demirel'in açıkça söylemediği, ama hissedilen bir sıkıntısı var:

'Basın toplantısının pek anlaşılmadığına' inanıyor.

Gerçekten basın toplantısına, örneğin IMF heyetinin basın toplantısı kadar büyük ilgi gösterilmedi gazetelerde. Çift sütun! Ya da çerçeve içinde bir köşede!

"Bugüne kadar hiçbir Cumhurbaşkanı benim yaptığım gibi birinci yılının hesabını vermedi" diyor:

"Atatürk ve arkasından gelen İnönü... Onlar başka."

CA: "İnönü için 'destan adam' dediniz, ama tartışma açıyor."

SD: "Bırakalım bunu şimdi. İnönü, Atatürk zamanında bir burgu gibi çalışıyor. Deliyor, deliyor, bir yerde taşa çarpınca aynı yerde delmeye çalışıyor. Atatürk alıyor burguyu biraz yana kaydırıyor."

CA: (Bir sözünü anımsattım) "Ama Çankaya'ya yeni bir hüviyet verdiniz. Parti ve hükümet işlerine –Özal'ın yaptığı gibi– elinizi sokmadınız. Devletin ahenk içinde çalışmasına özen gösterdiğinizi de açıkladınız."

SD: "10 binden fazla insanla konuşmuşum. Miting gibi toplantılar. Çankaya halkla kucaklaşmış. Buraya demokrasi bayrağını dikmişiz." (Heyecanlanıyor, sesi titriyor ama yüksek çıkıyor.)

CA: "Şimdi bu söylediklerinizi, bir yılda Çankaya'ya verdiğiniz kimliği gelecek yıllarda daha genişletebilirsiniz."

SD: "Gelecek için buraya yeni bir hüviyet bıraktık."

(Bayram yaklaşıyor. İzne çıkacağım.)

101

Emre Gönensay'ın Köşk'le Başbakanlık arasında 'bir köprü' görevi üstlendiği yolunda söylentiler dolaşıyor koridorda.

Necdet Seçkinöz'e "Demirel'le Çiller'in arasını bulmak lazım. Bunu ben yaparım" demiş. Ömer de Emre Hoca'nın Çiller ağzıyla konuştuğunu, 'devletin tepesinde kavga olmayacağından söz açtığını' söylüyor.

19 Mayıs 1994'te Fethiye'deyim. Bayram tatili. Köşk koridorlarındaki dedikodulardan uzak.

Çiller, devletin tepe noktalarında kavgaya asla izin vermeyeceğini, Demirel'in deneyimlerinden yararlanacağını söylüyor bir yandan. Öte yandan Demirel'le bayram arifesinde görüşüyor, Nazmiye Hanım'la gülerek resim çektiriyor.

Dış yüzeyde her şey normal, kavgasız patırtısız bir görüntü.

Oysa, Demirel Çiller'in bu görüntülerine aldanmıyor. "Yine saldıracak" dediğim zaman;

"Aynı tonda cevap veririz" diye kararlı bir ifade kullanıyor.

Fethiye'den telefonla görüşüyoruz.

Demirel'in gazetecilere söyledikleri, manşetlere, örneğin "Baba Kurban Bayramı'nda da atışlara devam etti" ve benzeri başlıklarla geçiyor.

Cumhurbaşkanı söyledi: Çiller, 'özel bir gezi' diye nitelediği ABD gezisinden önce aramış, "Ben ABD'ye uçuyorum. Allahaısmarladık Cumhurbaşkanım" demiş. Özel bir gezi ha! Tam 13 kişiyi beraberinde götürüyor. Gönensay da uçakta.

Demirel, Antalya, Simena tatil köyünde.

Tatildeki basın toplantısını gazeteler iyi göstermişti. Özellikle Cumhuriyet'teki başlık: "Sözlerim eleştirinin biraz ötesinde."

Demirel'e dört gazete arasında Köşk'ü anlatacak nitelikteki tek başlığın Cumhuriyet'te olduğunu söyleyince;

"Ben gözlemciyim. Tabii sözlerim uyarıdan ötede" dedi.

Bu arada bir aile trajedisi sahne alıyordu Hürriyet'te:

"Özer Bey küsüp Amerika'ya gitti. Tansu Çiller, 'Bir Başbakan'ın eşinin üzerine bu kadar gidilmez. Çok sıkıldı. Adam haklı,

devamlı onuru ile oynandı. Bu yüzden Amerika'ya gitti, bir süre dönmeyecek' dedi" (23 Mayıs 1994 Pazartesi).

102

Demirel, Milliyet'ten Nur Batur ile Kanal D için uzunca bir söyleşi yaptı (20 Mayıs 1994).

Milliyet 'darbeler üzerine' kurulan bu söyleşinin bir bölümünü haberleştirdi.

Şöyle diyordu gazete: "Demirel, Çiller'i 'en kritik konuda' ilk kez böyle uyardı:

'Ordu üstüne hesap yapma.

Orduya dayanmayı kim aklından geçiriyorsa, anasından doğduğuna pişman olur. Orduya dayanmak isteyen, meşruiyetini kaybeder. Politikacı, Silahlı Kuvvetler'e dayanma noktasına gelmişse, onun politikacılığı bitmiştir. O bir fitne tertibidir'."

Bu başlıkları, Nur Batur'la Kanal D'de yaptığı ilginç söyleşiyi izleyince ('Eksen' programında) Demirel'in bir süre önce Özer Çiller'e atfen kulağına gelen söylentileri anımsadım:

"Bizi buradan götürseler bile askerler geri getirir."

Demirel, belki de Kanal D'deki söyleşide bu duyumlara dayanarak Çiller ailesini uyarıyordu.

Bu söyleşiyi bir ek olarak almak istiyorum.

Darbeleri irdeleyen, Güreş'in ve Komutanların görev süresini uzatma tartışmalarına dek uzanan söyleşi bir belge niteliğinde.

Üstelik bu irdelemeleri yapan insanın başından iki darbe geçmiş.

Bu açılardan bakılınca söyleşi keyifle okunuyor:

103

Darbeler ve Demirel
– İlginç bir söyleşi –
(20 Mayıs 1994)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Evet çocuklar, hoş geldiniz. Buyurun."

Nur Batur: "Efendim, siz Türkiye'de uzun bir demokrasi mücadelesi veren bir lidersiniz. Fakat, hâlâ Türkiye'de her üç ayda bir askeri müdahale tartışması yaşanıyor. Acaba, neden Türkiye bir türlü bir darbe sendromundan kurtulamıyor?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şundan dolayı: Bir defa Türkiye'de geçen 48 sene zarfında çok partili demokrasiyi yürütmeye çalıştık. Üç defa çıkmaza girdi rejim. Bence, yani bu olay, rejimin içinde bir olay. Çok partili demokrasiyi başarıyla yürütemeyişimizin işaretleridir bunlar. Ama, söylenecek şey 48 sene sonra 1994 Türkiye'sinde, bugün bir Anayasal rejim, halkın hür iradesiyle seçilmiş bir Parlamento ve övünülecek kadar güzel yargı organı, bağımsız yargı organı ve sanıyorum dünyanın başka ülkelerinden daha geride olmayan, ileri ülkelerinden daha geride olmayan hür bir basın, hür bir medya var. Ve bir örgütlü topluma giden yolda pek çok meslek kuruluşu var. Zihinler hür, vicdanlar hür, sokaklar hür, meydanlar hür. Şimdi bu, Türkiye'nin varları. Bu fevkalade övünülecek bir olay.

Şimdi, Türkiye'ye çok kere bir pencereden bakarak ne görüyorsa ona göre amel edilir. Halbuki başka pencereler de var. Hepsinden bakıldığı zaman, her şeye rağmen, rejimde meydana gelen çeşitli bunalımlara rağmen Türkiye çok mesafe almış, başını suyun üstünde tutabilmiştir.

Şimdi, niçin böyle üç ayda, beş ayda bir defa darbe tartışmaları Türkiye'de yapılıyor?.. Aslında, iş ciddiyetini kaybetmiştir. Ama, aslında bu tartışmaları yapanlar bir rejim inançsızlığı sergilemektedirler. Aslında bu da şudur: 1960'ta, sonra 1970'te, sonra 1980'de Türkiye bu çeşit bunalımlara girdiği için, herkesin şimdi zihninde, biraz işler zorlaşınca, acaba darbe mi olur gibi birtakım tereddütler

meydana gelebiliyor. Halbuki, Türkiye bir defa sorunlarını hür ve serbest rejim içerisinde aşmayı inanç haline getirsin. O zaman kimsenin aklına ne darbe gelir, ne darbeden medet umulur, ne de Türkiye'nin meseleleri çıkmaza girer.

Şimdi bakın, darbe lafları başladığı zaman herkesin eli ayağı soğur, demokrasiniz işlemez veya ciddiye alınırsa siyasetiniz gelişemez.

Binaenaleyh, demokrasi korku rejimi değildir, inanç rejimidir. Eğer siz demokrasiyi bir nevi bayramlık elbise sanıyorsanız yanlıştır; demokrasi gündelik elbisedir.

Binaenaleyh, sorunlarınızı demokrasinin içinde çözebilirsiniz. Onun içindir ki, 'demokrasi sabırdır' tabiri, Anglosakson lisanında bir kavram olmuştur.

Şimdi, darbe oluyor da ne oluyor? Türkiye, bu darbe olaylarında güçlenmedi. Eğer Türkiye bu çeşit krizlerle karşı karşıya kalmasaydı şimdiye kadar demokrasisi çoktan otururdu ve gerek kalkınmasında, gerek ekonomisinde çok büyük mesafeler alınırdı. Yani, nedir darbeyle ortadan kaldırdığımız? Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir, Atatürk'ün 'En büyük eserim' dediği Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Atatürk'ün, 'Milli iradenin tecelli ve temerküz ettiği yer', yani 'göründüğü ve toplandığı yer' dediği Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Ve Atatürk'ün, aslında Türkiye Cumhuriyeti'yle Osmanlı idaresini ayırt etmekte en önemli simgesidir, en önemli işaretidir Türkiye Büyük Millet Meclisi. Ve Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Milletinin haysiyetidir. Yani bunu kapatarak neyin çözümünü buluyorsunuz?.. Her defasında, hür olmak varken, 'Aman susalım, konuşmayalım, hür olmaktan falan vazgeçtik. Bize ekmek lazım, veyahut bize güvenlik lazım...' Halbuki, ekmeğin de, güvenliğin de kaynağı aslında hür rejimdir. Ve darbe laflarını konuştuğumuz zaman, neden vazgeçmeye hazırlanıyorsunuz? Başkalarının, uğrunda savaşlar verdiği hür rejimden vazgeçmeye uğraşıyorsunuz, vazgeçmeye hazırlanıyorsunuz. Ve herkesin birdenbire ayağa kalkıp, 'Çıkarın bunları aklınızdan, nereden geliyor bunlar sizin aklınıza' diyebilmesi lazım.

Bence darbe olayından daha önemlisi, Türkiye'nin bugün dünya konjonktüründe insan hakları ve demokrasinin vazgeçilmez hale geldiği ve insanlığın en önemli kavramları haline geldiği, insanları

birbirine yaklaştıracağı bir yerde; şayet bunlar, bu çeşit tartışmalar yapılıyorsa, dışarıdan bize, 'Türkler, ne insan haklarına, ne demokrasiye inanıyorlar, inanmıyorlar' diyeceklerdir.

Ve aslında, Türkiye'deki bugün sıkıntı çekilen şeylerin hiçbirisinin bize... Aksine, bugün eğer Türkiye'nin birtakım varları mevcutsa, bunun sayesindedir. Öyleyse gelin; yani, eğer Türk Lirası değer kaybetmiş, para bunalımı olmuşsa, bunun çözümü darbede değil; sivil idare ve demokratik idare buna mani değil ki. Sivil idare, demokratik idare hiçbir şeye mani değildir.

Bir şey daha söyleyeyim, darbe lafları falan edildiği zaman, bunlar, darbeyi kim yapacak Türkiye'de; Türkiye'nin Silahlı Kuvvetleri vardır. Eğer bunlar Silahlı Kuvvetlerine Türkiye'nin davetiye çıkarmaksa, bu biraz evvel söylediklerimden dolayıdır. Çünkü, dünyanın bu konjonktüründe Türkiye'nin Silahlı Kuvvetleri fevkalade güçlü, kudretli ve caydırıcı bir özelliğe sahiptir."

Soru: "Çok affedersiniz, o kısmı baştan alabilir miyiz?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ona gelecektim, ona hiç gerek yok, onu başta da söyledim..."

Soru: (Anlaşılmıyor)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi bakınız, bu darbe sözleri söylenmeye başladığı zaman, bunlar kime çağrıdır; Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerine. Çünkü, Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerinden başka darbe yapan yok geçmişte. Türkiye'nin bir tane Silahlı Kuvvetleri var.

Dünyanın bu konjonktüründe, etrafımızda bu kadar yangın varken, Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerinin, her aklına gelen rejime müdahaleye çağrı olacaktır. Bu içerde, dışarıda birtakım şüpheler yaratırsa, aslında bunaldığımız meselelerin hiçbirisini çözemeyeceğiniz gibi, daha çok bunalırsınız.

Şimdi bakınız, bir ülkede eğer Silahlı Kuvvetlerinizi zaafa uğratmak istiyorsanız, siyasete sokun yeter. Darbe nihayet, savaş için hazırlanmış bulunan gücümüzü ülke idaresine getirmek, bir yerde siyasete sokmaktır. Yıpratırsınız. Ve Türkiye'de yapılmış bulunan darbelerin hiçbirisi Türk Silahlı Kuvvetleri'ni güçlendirmemiştir. 1960 darbesi sonrasında Türkiye'nin 5.000 tane fevkalade iyi yetişmiş subayı EMİNSU olarak Silahlı Kuvvetler'in dışında kalmıştır. Ve niha-

yet 1971 sonrasında yine, 12 Mart 1971'den sonra emekli edilen pek çok –sayısı belki bidiğimiz gibi değil ama– çok iyi yetişmiş, çok değerli subayları yine saf dışı edilmiştir. 1980 sonrasında da, tabii bunların hesabını yapmak falan mümkün değildir.

Siyaset, Silahlı Kuvvetler'in işi değildir. Ve Silahlı Kuvvetler aslında yetişmeleri ... (Anlaşılmıyor)

Ve bizim için, bizim Silahlı Kuvvetlerimiz bir milli silahlı kuvvetlerdir.

Ve siz bir subayın yetişmesine bakın, ne kadar zaman alır, ne kadar zor; gidin eğitimlerini görün, fevkalade ağır bir eğitim. Harp Okulu okuyacak, arkasından sınıf okulu okuyacak, arkasından Harp Akademisi'ni okuyacak, senelerce okuyacak ve bu kadar zorluklarla yetiştirilen birini görevinin başından ayırıp başka görevlere çağırmanın bir anlamı yoktur.

Sonra, bizim Silahlı Kuvvetlerimiz Güney Amerika'nın Silahlı Kuvvetleri gibi değildir; bizim Silahlı Kuvvetlerimiz savaş silahlı kuvvetleridir. Oralarda ise başka türlüdür o işler.

Şimdi, tabii bizim geleneğimizde, yani Osmanlı'ya kadar giden geleneğimizde ne zaman ülke sıkılsa, işte 'Çöküntüye gidiyoruz, memleket çöküyor...' Çöküyor, çökmüyor, ayrı mesele; memleket çöküyor diye ortaya attığımız sözler, görüyorsunuz, 1960 ihtilalinde... Asker, zabitan grubun 1912'de 'memleket çöküyor' diye başlattığı hareket nihayet Balkan Harbi'ne Türkiye'yi götürmüş ve Türkiye 500 sene oturduğu Balkanlar'dan ve 9 tane kolordusunun bulunduğu Balkanlar'dan 4 ay zarfında tasfiye edilmiş, Adriyatik'ten Midye-Enez hattına gelmiştir. Ve ondan sonrası; ondan sonrası, ıstıraplar malum. 500 sene orada oturan insanlar, at, öküzlerin çektiği kağnıların arkasına düşerek gelip İstanbul sokaklarında oturmuşlardır. Büyük perişanlıktır. Bu geçen 80 sene zarfında hâlâ biz bunun acısını atamamışızdır, hâlâ ıstırabını ortadan kaldıramamışızdır. Yani, biz kendi yerimizi kendimizi parçalamışız. Ve işte bu 'pençe-i izmihlal', yani 'çöküşün pençesine girme' veya, 'Uçurumun kenarına geldik,' gidiyoruz...

Ben size söyleyeyim; 12 Mart 1971'de Türkiye yüzde 5 enflasyonla, yıllık yüzde 5 enflasyonla yüzde 7 kalkınma hızını 5 sene arka arkaya sağlamıştır. Ve Türkiye de katlanmıştı. Bugün Türkiye'nin

üretim tesislerinin büyük bir kısmı o zamandan gelir. Bu Türkiye'nin neyi çöküyor?.. İşte böyle böyle kendimizi sıkıntıların içerisine sokmuşuzdur.

Şimdi buradan başka bir yere geçeyim.

Ben, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bekçisiyim. Sadece ben değilim ama, benim görevim Anayasa'nın uygulanmasını gözetmek ve devletin uyum içerisinde çalışmasına nezaret etmektir.

Ayrıca sizin de biraz evvel söylediğniz gibi, beni siyasetin içine sokan da bu idi. Eğer 1960 darbesi olmasaydı, eğer o günkü devleti yönetenlerin elinden bayrak alınmasaydı, yani bu kalkınma bayrağı yere düşmeseydi; ben yine mühendislik yapmaktaydım. Ve benim içime sığmadığı için ben, bu bayrak yerde kalmamalı dedim. Yani, Türkiye imar edilmeye, inşa edilmeye ve Türkiye ilerlemeye devam etmelidir.

Diyordum ki, bu Türkiye'de hukuk mücadelesini yapmadan, hukuk mücadelesini başarıya ulaştırmadan mümkün değlidir.

Hukuk mücadelesi dediğimiz nedir?

Bakınız, bir ülkeyi idare etme hakkı milletindir. Ve bir yetki kullanılıyorsa, bu yetkinin kaynağı milletin hür iradesine dayanıyorsa, o kullanılan yetki gasptır. Ve zaman ve mekân bunun mahiyetini değiştirmemelidir. Yani, hangi zamanda olursa olsun, hangi mekânda olursa olsun, halkın hür iradesine dayanmayan bir kaynaktan yetki alımışsa veya halkın hür iradesine dayanan bir kaynaktan yetki alınmamışsa, o gasptır.

Nihayet, benim kavgasını yaptığım şey; kendi halkımın, kendi vatandaşımın bu ülkeyi idare etme hakkının kavgasıdır.

Bakınız, İnsan Hakları Beyannamesi'nin 20. maddesinin 3. fıkrası aynen şöyle diyor: 'Ülkenin yönetimine katılmak.' Ve bunu da insanlık gereği sayıyor, insanlık hakkı sayıyor.

Bir ülkenin vatandaşları o ülkenin yönetimine hür iradeleriyle katılmıyorlarsa, orada milletten söz edemezsiniz. Birlik mi istiyorsunuz? Birlik istiyorsanız, bunu yumrukla sağlamayacaksınız. Yumrukla hiçbir meseleyi çözemezsiniz; birliği de serbestiyetle sağlayacaksınız, sorunları da serbestiyetin içinde çözeceksiniz.

Şimdi bakınız, Atatürk ilkelerine sahibiz diye her gün konuşu-

yoruz, bayramlarda konuşuyoruz, hepimiz konuşuyoruz. Atatürk ne diyor: 'Efendiler, kumandanlar, askeriyenin icabatını düşünürken ve tatbik ederken, dimağını siyasi mülahazaların tesirinde bulundurmaktan kaçınmalıdır.' 'Siyasi cihetin icabatını düşünen başka vazifedarlar olduğunu unutmamalı' diyor.

Ama tabii ki bir ülkenin Silahlı Kuvvetlerinin mensupları da bu ülkenin insanlarıdır, bu toplumun içinde yaşıyorlar. Ve ülkenin sivil kadroları veya kişileri geçmişte, gerek 1960'da, gerek 1971'de, gerek 1980'de ülkenin Silahlı Kuvvetlerini rahat bırakmamışlardır.

Türkiye'de aslında siyasi iktidar kavgası neticesinde veya siyasi iktidar mücadelesi neticesinde bir yere varamayan veya bir yere varması ihtimali olmayan veya siyaset yoluyla bir makam, mevkiye gelmeleri imkânı olmayanlar, hep bu çağrıları kapı arkalarında yapmışlardır. 'Ne duruyorsunuz, daha ne duruyorsunuz, memleket elden gidiyor.' Eee, memleket elden gidiyorsa bunu düşünenler vardır. Niçin gidip Silahlı Kuvvetlerinizi rahatsız ediyorsunuz? Onların görevleri var. Bırakın Silahlı Kuvvetleri, herkes rahat bıraksın, o görevlerini o insanlar yapsınlar.

Bir şey daha söyleyeyim: Silahlı Kuvvetlerini siyasete karıştıran ülkeler zaafiyete uğrarlar. Eğer bir ülkenin 4 milyon işsizi varsa, işte bugün birtakım çevrelerin şikâyeti varsa, onlar ortadan kalkmaz. Çünkü, bir sihirli reçeteyi eğer darbeler getirseydi, birinci darbeden sonra Türkiye'nin hiçbir sıkıntısı olmazdı, 10 sene sonra ikinci bir sıkıntısı daha olmazdı. Eğer ikinci darbe getirseydi, üçüncü darbeye gerek olmazdı.

Darbe olayı bizim Cumhuriyetin ananesinde yoktur. Cumhuriyetin ananesine bu olayı sokanlar fevkalade ağır sorumluluk altındadırlar.

Şimdi, ben size bir şey daha söyleyeyim: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ordusu ihtilaller yapmak veya saltanatlar yıkmak veya saltanatlar kurmak için şunun bunun elinde aleti ihtiras olmaktan münezzehtir. Atatürk diyor ki, 'Türkiye'nin ordusu, Türkiye'nin Silahlı Kuvveti şunun bunun, şu veya bu makama gelmesini sağlamak için kullanılamaz.' Netice itibariyle o oluyor. O olaylar 1961'de de oldu, 1971'de de oldu, 1980'de de oldu. Binaenaleyh, buraya kim gelmek istiyorsa, bu yetişkin kişiler kansız, kavgasız, hi-

lesiz, entrikasız ve zorsuz olacaktır. Eğer bir ülke bu kaideyi hâkim kılamamışsa, o ülkenin zararınadır.

Onun içindir ki, bu Hükümetten memnun olmayabilirsiniz. Seçtiğiniz Meclisten de memnun olmayabilirsiniz, bugünkü gidişattan da memnun olmayabilirsiniz; ama, bu memnuniyetsizliğinizi öfke haline çevirip, bu rejimi bu hale getirmeye, kendi haklarınızı tahrip etmeye, hürriyetin, açık rejimin bulunduğu bir yerden keyfi idareye talip olmaya sanıyorum ki akıl kârı demek mümkün değildir."

Soru: "Efendim, burada bir şey sorabilir miyim?..

Dediniz ki, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bekçisiyim. Ondan sonra da 1960 darbesinden alarak demokrasi mücadelenizden söz ettiniz. 'Bugün artık böyle bir şeye kesinlikle izin vermem' mi diyorsunuz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Mesele izinle olmuyor ki. Benim söyleyeceğim şey, bu ülkede demokrasi sadece bana lazım değil ki. Ve demokrasi sadece bana lazım olsa, ben kimseden bir şey istemem. Eğer elde edebiliyorsam ederim; edemezsem, 'Geçme muhannet köprüsünden, ko aparsın su seni...' Ama, demokrasi, bir ülkenin sessiz milyonlarına lazım; demokrasi bir ülkenin entelektüeline lazım, demokrasi bir ülkenin Silahlı Kuvvetlerine lazım, demokrasi bir ülkede herkese lazım. Bugünkü şartlar altında demokrasi kadar herkese lazım olan bir şey tasavvur edemiyorum. Soluduğunuz havadan, içtiğiniz sudan, yediğiniz bir lokma ekmekten daha çok lazım; çünkü, onun kaynağı o.

Öyleyse bakın, darbe, demokrasiden vazgeçerim demektir. 'Aman canım, demokrasi de ne oluyor?..' Söylüyoruz, ifade etmeye çalışıyoruz ki, demokrasi için insanlar büyük mücadeleler vermiş, kan dökmüşlerdir. Çok ağır şartları olmuştur. Bizim manevi olarak da, maddi olarak da, ülkemizin, bugün 3.000 dolar gelir seviyesine çıkmış olan ülkemizin 5.000 dolar gelir seviyesine çıkmış olmasını önlemiştir. Bir de devletimizi tahrip etmiştir. Yani, devletimiz kurumlardan ibarettir. Halkın nazarında; 'Seç Parlamentonu' diyorsun, seçiyor. Ama şöyle bakıyor: 'Acaba, bu Parlamentoyu seçti ama, yarın bunun başına ne gelir?' Ee niye gidip tekrar seçiyor? Çünkü görüyor ki, o gene kötülerin içerisinde en iyisidir."

Soru: "Peki efendim, bu tartışmaların yeniden alevlenmesinin

tabii iki nedeni var gündemde. Bir tanesi, sizin de belirttiğiniz gibi, her ekonomik kriz olduğu zaman Türkiye'de böyle bir tartışma başlıyor. İkincisi de, Genelkurmay Başkanı'nın görev süresiyle ilgili oldu.

Bunlar ne kadar gerçekçiydi? Acaba Hükümet yahut da bazı politikacılar orduya mı dayanmak istediler?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi bakınız, politikacılar orduya dayanmak isterlerse meşruiyetlerini kaybederler, bindikleri dalı da keserler. Çok ağır da sorumluluğu vardır. Politikayı devlet ile millet arasına sokuyor olmak için yaparsınız. Artık Silahlı Kuvvetlere dayanma noktasına eğer politikacı veya politikacılar gelmişse, onların politikacılıkları bitmiştir. Artık o bir fitne tertibidir, devlete karşı bir fitnedir. Devlete karşı ve devletin demokratik niteliğini tahrip etmeye yönelmiş bir olaydır. Anayasa'ya yönelmiştir. Ve bu, devlete yapılabilecek en büyük kötülüktür. Açık rejim varken, bu açık rejimi tahrip etmek, bunu kapalı hale getirmek, ondan sonra da birtakım keyfiliklere, birtakım eziyetlere milleti maruz bırakmak; açık rejim, kapalı rejim iyidir'i tartışmak kadar abes anlamdadır."

Soru: "Şu anda böyle bir şey gördünüz mü?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Görmedim, hayır. Geçmişteki tecrübelerimi ve genel üzerine söylüyorum. Ve bakın, bu tartışmaların yapılması, dışarıdaki insanları kendimize güldürmekten başka bir işe yaramaz. Biz Türkiye'yi anlatırken ne diyoruz? Şöyle diyoruz: Türkiye demokratik bir ülkedir; yani, halkın hür iradesi bu ülkede hâkimdir. Yani, bu ülkede bir açık rejim vardır, bir sivil idare vardır. Demokrasinin tarifi, Silahlı Kuvvetlerin sivil idarenin emrinde bulunduğu idarenin adıdır demokrasi. Ve bu ülkede hukuk üstünlüğü vardır, bu ülkede Anayasa vardır, bu ülkede kanunlar vardır. Ve bu kanunları, bu hukuku zorla kimse ihlal etmeye kalkamaz. Çünkü, netice itibariyle halkın rızasına dayanmayan hiçbir idarenin meşruiyeti söz konusu değildir. Bu meşru düzen varken, bu meşru düzeni altüst edip, bunun yerine başka şeyler getirmeye kalkmak, hele hele 3 defa yapılmış, görülmüş ve Türkiye'ye yarar sağlamamış, bunlardan Türkiye devlet olarak zarar görmüş; siyaseti de bugünkü çıkmaza sokan o. Eğer bugün siyaset birtakım kıvranmaların içindeyse, parçalanmışsa ve gelirsiniz, Cumhuriyetten evvel kurulmuş bir Cumhuriyet Halk Partisi'ni kapatırsınız. Ve Türkiye'de

milyonların sevgilisi olmuş bir Demokrat Parti'yi kapattıktan sonra, o milyonların yine güvenini almış bir Adalet Partisi'ni kapatırsınız; sonra... Sonra parti aramaya gidersiniz. İşte yüzde 20 birisi alır, yüzde 21 birisi alır, 19 birisi alır, 18 birisi alır; ne olacak bu işin sonu?.. Ve siyasette yetişmiş kişileri, devlette yetişmiş kişileri atarsanız, Türkiye ehil ellere düşmediğinde de şikâyet edersiniz; yani, bir memlekete yapılacak en büyük kötülüğü yaparsınız. Bir millet kendi Silahlı Kuvvetlerine güvenir. Ona sevgiyle bağlıdır; çünkü o, kendisinin Silahlı Kuvvetleridir. Eğer, bir milletin Silahlı Kuvvetlerini o milletin üzerinde bir korku vasıtası haline getirirseniz, yani bu Silahlı Kuvvetler bir gün sizin Meclisinizi elinizden alır, haklarınızı elinizden alır durumuna getirirseniz, yani Silahlı Kuvvetlerinizi rejimin bekçisi olmaktan çıkarır da rejime karşı bir tehlike haline getirirseniz, bu, memleket için yapılacak en büyük kötülüktür. Kim böyle düşünüyorsa, ülkeye yapabileceği en büyük kötülüğü düşünüyor.

Ve açıklıkla söyleyelim; bugün bu çeşit şeyler söz konusu değildir. Ama, yine her halukârda, yani bu çeşit şeyler akıllarından geçirenler varsa, gayet açıklıkla söylüyorum; analarından doğduğuna pişman olurlar. Kim düşünüyorsa, anasından doğduğuna pişman olur. Silahlı Kuvvetleri rahat bırakın, herkes rahat bıraksın. Ve işlerinde, güçlerinde, bugün Türkiye'nin dağlarında, Türkiye'nin sınırlarında, Türkiye'nin topraklarını, insanlarını geceli gündüzlü bekleyen bu insanlara şükranımız vardır. Bayramı yok, seyranı yok, kışı yok, yazı yok. Onlar da insan. Yani, hiç kimse Silahlı Kuvvetler üzerine fesat yapmasın, hiç kimse Silahlı Kuvvetleri bu çeşit tartışmalara karıştırmasın. Çünkü bir yerden sonra Silahlı Kuvvetler bu tartışmalara taraf olma gibi bir ihtiyacı duyar. Ben ki bunun üzerine fevkalade hassasım, onları taraf yapmayacak şekilde, o tarafa gelebilecek herhangi bir polemiği ben karşılıyorum."

Nur Batur: "Peki efendim, sizin bir sözünüz oldu bu tartışmalar olduğunda. Genelkurmay Başkanları görev devretme noktasına geldikleri vakit bu zamana kadar hep sıkıntı yaşandığını söylediniz, bu gazetelerde de yer aldı. Bu defa da aynı sıkıntı mı yaşandı?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır, sıkıntı falan yok ortada. Bence, bu tartışmayı ben kapattım. Zamansız, yersiz, icapsız, gereksiz bir tartışmaydı; kapanmıştır. Kanunlar, hukuk, Anaya-

sa ne diyorsa o olacaktır. Bu, bir kurallar devletidir, bir kurumlar ve kurallar devletidir. Ve kurumlar da işler haldedir, kurallar da işler haldedir ve esasen şu anda yapılacak bir tartışma da değildir.

Evet, böyle bir talihsiz tartışmadır; keşke yapılmasaydı."

Nur Batur: "Önümüzdeki aylarda bu konu tekrar gündeme gelebilir mi?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Sanmıyorum."

Nur Batur: "Sayın Başbakan böyle bir teklifle gelebilir mi?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Henüz bana bir teklifle gelen yok. Ama, gayet tabii, öyle bir teklifle gelinmesi halinde, bana anlatılması lazımdır ki, şu böyle yapılırsa ülkenin yararı vardır, şöyle yapılmazsa zararı vardır. Ben kendi menfaatlerimi düşünerek, devletin hiçbir meselesine bunları hiç karıştırmam. Ülkenin yüce menafaatleri neyi icap ettiriyorsa, benim takip ettiğim şey odur."

Nur Batur: "Efendim, bazı askeri kaynaklar da diyorlar ki, Genelkurmay kaynakları özellikle; 'Bu tartışma, aslında hakikaten gereksizdi. Genelkurmay Başkanımız zaten bir ay önce Milli Güvenlik Kurulu'ndan ayrılacağını söylemişti' diyorlar. Bu söz konusu mu?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Evet, zaten gerekmeyen bir tartışmaydı, benim için bitmiştir.

Bakın ben bir şey söyleyeyim: Sayın Genelkurmay Başkanı'nın şahsı ile ilgili bir şey yok. Bugünkü tartışma daha çok yetki tartışmasıdır; yetki kimindir?.. Şimdi şöyle denseydi; Hükümet, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve kanunlarının gereği olarak filanca zatı Genelkurmay Başkanı yapmak istiyor. Ama, bu atama yetkisi Cumhurbaşkanınındır. Anayasa, 'Sağlık Bakanlığı Müsteşarı için atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir' demiyor ki, 'Genelkurmay Başkanı için atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir' diyor. Çünkü, yine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre Hükümet, ordunun veya Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı sorumlu mudur? Yalnız, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin manevi kişiliğinde Başkumandanlık vardır. Fakat, bu Başkumandanlığı da Cumhurbaşkanı temsil eder. Karışık gibi görünüyor ama.

Ve nihayet, Cumhurbaşkanı, dışarıya silahlı kuvvet; Meclis toplantı halinde değilse veya Türkiye bir sıkıntıya girerse silahlı kuvvet kullanma yetkisine sahip.

Binaenaleyh, benim anlattığım şey, kanunlar ve hukuktur. Ve bir miktar mesele yanlış tartışılmıştır. Hiçbir tartışmanın Silahlı Kuvvetleri incitmesini istemem."

Nur Batur: "Şu anda tüm kırgınlıkların aşıldığı..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Kırgınlık diye bir olay yok.

Şimdi bakın, devlette bir küslük olmaz. Devlette küsme olmaz. Ve nihayet, bir şey daha söyleyeyim: Şimdi bu bir çoğulcu sistem. Bu çoğulcu sistemde hiç sürtüşme olmadan, hiç ihtilaf olmadan, hiç tartışma olmadan bir yere varılamaz değil mi?.. Yani, ben burada Hükümetin memuru değilim, amiri de değilim, Hükümet de benim memurum değil. Öyleyse, uygar insanlar olarak, görev anlayışı içinde uygar insanlar olup danışarak, konuşarak, tartışarak... Olabilir, mutabık da kalmayabilirsiniz. Mutabık kalmadığınız zaman Hükümet, kendi fikrini götürür, diğer kişiler kendi fikrini götürür, Cumhurbaşkanı da kendi fikrini... Nitekim oldu o. 1977'de Kuvvet Komutanları tayininde ben götürdüm merhum Fahri Korutürk'ün önüne Cumhurbaşkanı olarak Kuvvet Komutanı tayini koydum ve dedim ki, 'Mademki ordunun savaşa hazırlanmasından Parlamento'ya karşı Hükümet sorumludur, ben sorumluluğumu böyle taşıyacağım.' O zaman bana dedi ki, 'Ben Çankaya noteri değilim, ben de bunu imzalamıyorum.'

Bakın, konuşmak, uzlaşmak falan kimsenin yetkisini almaz; 'Bu bana aittir, sen ne oluyorsun' durumuna girmeye gerek yokrtur, kimsenin yetkisini alıyor değilsiniz."

Nur Batur: "Efendim, bir de yine sözünü ettiğiniz Cemal Tural olayı yaşandı. Olayı biraz açabilir misiniz, neydi olay?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Olay şuydu: Merhum Cemal Tural, Türkiye'de bizim ordunun yetiştirdiği fevkalade değerli bir komutandı; tepesinden tırnağına, saçından tırnağına kadar askerdi. Ve asker dediğin zaman, görevini bilen ve görevini yapan bir askerdi. Nitekim, bu Talat hadiselerinde falan, orduyu disipline etmede çok büyük rolü olmuştur. Yalnız 1969 senesine gelindiği vakit, kendisi birtakım yerleri ziyarete gitti. Yani, Genelkurmay Başkanı'nın yapmaması lazım gelen şeyleri yaptı. Buradan, yine Türkiye'de kaygılar, kuşkular: acaba bir şey mi hazırlanıyor gibi, devlete

el koymaya hazırlanılıyor gibi endişeler oldu. Ve o zaman ben bu endişeleri evvela önemsemedim doğrusu. Ama sonra baktım ki, fevkalade sıkıntılı bir durum var orta yerde. Yani, halkın nazarı dikkati çekildi. Yani siyasi iktidarın, daha doğrusu Hükümetin, devletin dışına mı çıkıyor bu?.. Yani, nasıl dışına çıkacaktı? Silahlı Kuvvetlerin nüfuzunu kullanmak suretiyle, o nüfuzu kullanmak suretiyle ne yapmak istiyor?.. Çünkü, o nüfuz olmadığı zaman hiçbir şey yapamaz.

İşte onun üzerine kendisine haber de gönderdik; fakat bir netice alınmayınca, o günün Cumhurbaşkanı olan Sayın Sunay'a ben geldim. Dedim ki, 'Ben bir akşam üzeri size geldim, sizi Cumhurbaşkanı yapacağız dedim. Siz benim emrimdeydiniz. Genelkurmay Başkanı olarak benim emrimdeydiniz. Ve ben size o zaman sordum, kimi Genelkurmay Başkanı yapalım? Siz de bana dediniz ki...' (Anlaşılmıyor)

Ve ordunun disiplin içinde olmaya devamında, ki birçok badirelerin içerisinden geçilmişti, ordunun içine birtakım nifaklar sokulmuştu; 'Devlete yardımcı olmak...' Yani, bizim de yapmak istediğimiz oydu zaten, bizim de yapmak istediğimiz devleti oturtmaktı. Bugün de benim sorunum odur.

Binaenaleyh, o zaman kendisine dedim ki, 'Bu görevden almamız lazım.'

Bu, bir saatin içinde oldu...

'Evet' dedi, 'Bu görevden alalım. Kendisine ben bir haber göndereyim, benim eski arkadaşımdır. Haber gönderdiği kişi de Cihat Alpan'dır, o zaman Genel Sekreterdi, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteriydi. Merhum Cemal Tural demiş ki, 'Kararnameyi bir göreyim' falan demiş. Bunu da bana söylediler. Ben de hemen Bakanlar Kurulu'nu topladım. Bakanlar Kurulu'na dedim ki, 'Genelkurmay Başkanını görevden almak gerekiyor.' Onlar da zaten rahatsızdı. Sayın merhum Sunay'a telefon ettim, 'Gönderin' dedi, gönderdik, beş dakika sonra imzalandı geldi. Personel Dairesi Başkanını, bir başka generali çağırdım, 'Al bunu götür, tebliğ et...' Tebliğ etmiştir, mesele bitmiştir."

Nur Batur: "O sırada bir müdahale ihtimali aklınıza gelmedi mi efendim?.."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Orada ben haklıyım.

Haklı olduğunuz yerde korkarak bir şey yapılmaz. Yani, hadisenin üstüne varmak gerekiyordu; hadisenin üstüne vardım.

Bu vesileyle ben size bir şey söyleyeyim bakın.

Hazreti Ömer, Halit bin Velid'i azletmiştir. Halit bin Velid, İslam ordularını Asya'nın ortasına kadar götüren bir kahraman, ünlü bir kumandandır. Azlin sebebi Hazreti Ömer'e sorulduğunda, 'Emirül müminim', yani 'Emir benim, müminlerin Emiri benim. Halid bin Velid'in ünü o kadar her yere yayıldı ki, halk hep olup biteni benden değil, ondan biliyor. Bu, Emirin devlet başkanı veya iktidarın başı otoritesini yaralıyor. Halid bin Velid büyük bir kumandandır ama, devlet ondan üstündür. Devletin zarar görmesi, Halid bin Velid'in yaptıklarının mükâfatı olmaz. Onun için, Halid bin Velid'i azlettim.'

Bu azil keyfiyetine o günkü ümera, yani o günkü ileri gelenler ve bizatihi Halid bin Velid bir şey demedi, yine İslamın hizmetinde olmaya devam etti, Halid bin Velid yine İslama hizmet etmeye devam etti; çünkü, emir haklıydı.

Devlet çok başlılığı kaldırmaz.

Ben size bir şey söyleyeyim, General Mc Arthur, sanıyorum ki son asır askerlik tarihinin en enteresan adamlarından biridir, en parlak adamlarından biridir askerlik bakımından. Bunu '... Point'te', yani Amerikan Harp Akademisi'nde veya Harp Okulunda, şeyinde yazıyor; aynı Atatürk'ün söylediği şeyi, diyor ki, 'Askerlikten başka bir şeyi düşünmüyor. Başka işleri yapacak başka adamlar var' diyor."

Soru: "Efendim, yine bu tartışmaların belki son noktası diyeyim, bugünkü şeyde, Milli Savunma Bakanlığı'nın yahut da Genelkurmay'ın Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması meselesi... Sizce böyle bir değişiklik bugün için yapılabilir mi? Yapılması gerekli midir?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Anayasa'nın değiştirilmesi lazım.

Şimdi bakınız, bizim seçim beyannamelerimizde vardır. Ama, şu anda bunun yapılmış olması devletin hizmetlerini aksatmıyor.

Ben açıklıkla ifade edeyim, ben 2.5 senedir, 3 seneye yakın zamandır Başbakan olarak ve Cumhurbaşkanı olarak fevkalade ağır bir sorumluluğu ve çok önemli, Başbakanlık gibi, Cumhurbaşkanlığı gibi iki görevin içinden görüyorum. Bizim Silahlı Kuvvetleri-

miz, Genelkurmay Başkanı ve onun altındaki komutanlar sivil idareye fevkalade saygılı, demokrasiye fevkalade sahip ve görevlerini yapmak için çırpınan insanlardır. Silahlı Kuvvetlerin siyasete bulaşmış olmasından, geçmişte bulaşmış olmasından mustariptir. Ve fevkalade uyum içerisinde çalışmışızdır; daha dün akşam saat 11.00'e kadar beraberdik. Ve her perşembe günü Sayın Genelkurmay Başkanı gelir, şuraya oturur ve bana 1.5 saat Türk savunmasının durumu hakkında bilgi verir. Benim düşüncelerimi alır ve gider, zaman zaman bana brifing verilir. Daha aşağı yukarı 1 ay evvel gittim Genelkurmay'da görüştüm.

Benim görevlerimden birisi, Türk savunmasını, Türkiye'nin savunmasını fevkalade yakından takip etmektir Milli Güvenlik Kurulu Başkanı olarak ve Başkumandanını temsil eden kişi olarak. Yani böyle bir ahvalde, eğer Silahlı Kuvvetlere ait bir şey olacaksa, benim haberdar edilmem gerekir. Hele hele ki, en son lafı ben söyleyeceksem, benimle mutabık olmadan bir adım atılmaması gerekir; tartışma bu yüzden. Ve bu gayet normal bir şeydir, başka ülkelerde doğal bir şeydir. Nihayet, böyle kuvvetler ayrılığının bulunduğu sistemlerde falan, Amerika Birleşik Devletleri'nde de nasıl ki Kongrede Cumhurbaşkanı zaman zaman, nasıl ki yüksek yargı ile Kongrede Cumhurbaşkanı zaman zaman karşı karşıya gelebiliyor; dünyanın sonu olmuyor."

Soru: "Efendim, Milli Güvenlik Kurulu da 1982 Anayasası'nda farklı bir yapıda, o da tartışma konusu. Değiştirilmeli mi o yapı? Yani, tavsiye eder bir konuma mı getirilmeli? Anayasa değiştirilirken, hem Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması meselesi, hem de Milli Güvenlik Kurulu'nun statüsü değiştirilmeli mi?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bugün için öyle olması veya olmamasının Türkiye bakımından büyük fark yok. Yani öyle veya böyle olması Türkiye'nin hizmetlerinin görülmesine ve Türkiye'de Hükümetin üstünde tutan bir durum varmış gibi bir anlam çıkarılmasına şey değil; yani, bu hizmetleri görmesine mani değil, öyle bir anlam çıkarılmasına da sebep değil. Hiçbir yetki tartışması yok. Nihayet Hükümet orada oturuyor. Hükümetin itiraz edecek bir şeyi varsa, itiraz eder. Oylamayla karar alınmaz Milli Güvenlik Kurulu'nda, hep konsensüsle alınır."

Soru: "Özellikle efendim, malum, Genelkurmay-Milli Savunma ilişkisinde Türkiye'nin NATO içerisindeki yeri de dikkate alınıyor."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Tabii, zaten oradaki, orada bir rahatsız edici durum var, şöyle: Dünyanın her tarafında Genelkurmay Başkanı Milli Savunma Bakanına bağlıdır. Bizde bu değişik; öyle toplantılara gidildiği zaman, Milli Savunma Bakanı ile Genelkurmay Başkanı protokol bakımından yerlerinde sıkıntı oluyor. Ama, bizim nihayet, tabii biz istiyoruz tam standart bir demokrasi. Ama, bunu yaparken de yine, bence Silahlı Kuvvetleri lüzumsuz tartışmaların içerisine sokmadan..."

Soru: "Efendim, çok teşekkür ediyorum, zamanınızı ayırdınız."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ben de size teşekkür ediyorum. Fevkalade önemli bir konu, umuyorum ki izleyici bulur."

Soru: "Tahmin ediyorum efendim, çok güncel; sadece bugün için değil, aslında Türkiye açısından çok önemli, demokrasi açısından çok önemli."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ben 'off the record' bir şey söyleyeyim; bizim devletimizin kuruluşunu tamamen oturtmak, bu iki kuruluşu devlet nereye koyacağını bilememiştir. Bugün Silahlı Kuvvetler, yani Genelkurmay Başkanı Başbakana bağlı değildir, ona karşı sorumluluk içindedir. Yani, 'Başbakana bağlıdır' diye almayın.

Bu kısımlar 'out.' Bunu endişe ettiğimden dolayı değil; çünkü, ben aslında polemiği seven bir adamım, ama bugün polemik serbestiyetim yok. Yani polemik serbestiyetim olsa... Bana soruyor, diyor ki; 'Buradaki etkinliğinizden bir sıkıntınız var mı?' Hayır, etkinliğimden yok; fakat polemik yapamayışımdan sıkıntım var.

Şimdi bakın, ne diyor: 'Başkomutanlık Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin manevi varlığından ayrılamaz.' Yani, ne manaya geliyorsa? 'Ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir.'

Devam ediyor, 'Milli güvenliğin sağlanmasından, Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasının hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı Bakanlar Kurulu sorumludur.'

Devam ediyor, 'Genelkurmay Başkanı, Sılahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.'

Devam ediyor, 'Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca atanır, görev ve yetkileri kanunla düzenlenir; Genelkurmay Başkanı bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur...' 'Bağlıdır' yok.

Ve ondan sonra, devam ediyor; 'Milli Savunma Bakanlığı'nın Genelkurmay Başkanlığı ile Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri, yetki alanı kanunla düzenlenir.'

Şimdi, burada Genelkurmay Başkanı olayı, Genelkurmay Başkanlığı olayı askıdadır. Yani, bir Atatürk döneminde de, artık o dönemde Mareşal Fevzi Çakmak falan, idare etmiş. İnönü dönemine gelindiği zaman, İnönü birçok Genelkurmay Başkanını ... durumunda kalmıştır; ki, hepsi askerdir, arkadaşlarının hepsini tanır; ona rağmen. Bizim şeyimizde, bizim uzun boylu bir sıkıntımız olmadı; yalnız, birtakım şeylerle karşı karşıya kaldık, birtakım sıkıntılarla karşı karşıya kaldık. Binaenaleyh, bu sıkıntılarla karşı karşıya kalma da Türkiye'de henüz demokrasi ananesinin olmayışından geliyor ve halkın demokrasiye sahip çıkamayışından geliyor.

1986'nın Kasım ayında henüz yasaklar falan vardı, beni İstanbul'da bir ... toplantısına çağırdılar. Ve o toplantılara Türkiye'nin işinden dolayı gitmiştim. 6 sene bu toplantılar da yoktu, yeni başlıyordu. Orada bana birisi sordu, dedi ki; 'Darbeler ne zaman durur?' Siz Türk entelektüelleri ne zaman demokrasiye sahip çıkarsanız o zaman durur. Benim halkım oy ver denildiği zaman verir, ama o oyunu korumasını bilmez."

Soru: (Anlaşılmıyor)

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bu işin o kadar çok faydası var ki, yani bu işten; yani, demokrasiden mahrum olabilmeyi göze almadığınız, yani mahrum olabilmeyi göze almadığınız takdirde bunun sonucunu alamazsınız."

Soru: "Efendim, yine de bir de 'Back-round'u var bir önceki sorumun; gerçekten Genelkurmay Başkanı Milli Güvenlik Kurulu'nda söylemiş mi?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi şöyle söyleyeyim ben: Günü gelince ben, işte bu anarşiyi gündemin geri sıralarına götürmüş olarak, yani huzuru kalple görevimi yapmış olacağım falan gibi..."

Soru: "Net değil yani."
Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır, net de..."

104

Mayıs sonları. Demirel, lojman yasasını veto ediyor. Genelde bu davranış onaylanıyor. Köşk, lojmanlarda 'istisnalar' istiyor. Tabii asker, polis gibi güvenlik personeli için.

"Yetki benim, kullanırım" diyor Demirel.

Kurban Bayramı tatili sona erdi. Ankara... Ankara... Seni sever her bahtı kara!

105

MGK toplantısından 15 dakika önceydi.

İçeri girdiğimde Hava Kuvvetleri Komutanı ayrılıyordu. 90 günlük yüzde 50 faizli bonolardan söz etmeye, devletin geri ödemeleri nasıl yapacağına değinmeye başlamıştım ki, içeriye Genelkurmay Başkanı Güreş girdi.

Demirel, "Akşama" dedi, ayağa kalktık.

Doğan Paşa hafif gülümsüyor. Demirel "Hoşgeldiniz" dedikten sonra beni gösterdi Doğan Güreş'e:

"Cüneyt Bey'i tanıyorsunuz."

Güreş'ten yanıt gelmedi. Gülümsüyor. Sadece elini uzattı, "Nasılsınız Paşam" demekle yetindim.

Demirel, Genelkurmay Başkanı'na yer gösteriyordu ki, ben çıktım.

MGK saat 20.00'ye doğru sona erdi ve Demirel, özel çalışma odasına geldi. 20.15'ti; bu kez rahat bir konuşma olanağı bulduk.

"Hava ve Deniz Komutanları bir yıl daha görevde kalmayı istiyorlar mı?" diye sordum Cumhurbaşkanı'na:

"Evet" dedi Demirel: "Hem de nasıl!"

CA: "Ya Doğan Paşa?"

SD: "Onda bir şey yok. (Sesini alçalttı) Bu kadın (Çiller) bunla-

ra (iki Komutana) söz vermiş. Bu, bir komplo (eski görüşümü yineliyordu).

Fisunoğlu'na (eski KKK; Genelkurmay Başkanı olacakken, Doğan Güreş'in süresi bir yıl uzatılınca emekliye ayrılan komutan) bunlar (Doğan Güreş ve Komutanlar) geçen yıl bir mektup yazmışlar. O da bunlara sert bir cevap vermiş."

CA: "Mektupları gördünüz mü, sizde var mı?"

SD: "Gördüm, bende var. Bu olayların bütün ayrıntılarını biliyorum. Sana anlatmadım, ama anlatacağım."

CA: "Nedir bu 'komplo' efendim?"

SD: "Zafer Mutlu bu kadına (Çiller'e) 'Desteğiniz giderek azalıyor' demiş. Tansu Çiller de 'Askerler beni destekliyor' diye cevap vermiş."

CA: "Bir Başbakan böyle şey söyleyebilir mi? Bu kadar saf olabilir mi?"

Demirel eski Japon Başbakanını kabul edecekti. Bana "Sen hele şuralarda dolaş" dedi.

40 dakika sonra görüşmeyi sürdürdük. Saat 21.30'a geliyor. 'Çevre' Demirel'in geç vakitlere kadar çalışmasından yılgın. Yanında fazla kalmamamı istiyorlar.

Oturmamı istedikten sonra "Genel bir konuşma yapayım" dedi:

"Yine şu askeri soruna değineyim. Kanal D'deki yayında Nur Batur iyi belirtemedi. Bunu konuşayım konuşmamda. Bu zeminde her şeyin yapılacağını söyleyeyim."

CA: "Konuşma yapacaksınız, ekonomiye de değinseniz. Kadın ABD'den ekonomik durum üzerine olumlu hava basıyor."

SD: "Bunlar hiçbir şeyi beceremez. Artık herkes bu kadından umudunu kesmiş gibi. Bir grup insan çevresindekiler, onların da niye destekledikleri belli. Ama çevresindekilerde bile bir çözülme işareti, ayrılma işareti var. Grup iyi."

CA: "Grupta bir şey olacak mı bari? Pek umutlu değilim ben."

SD: "Yok, olabilir. Fakat önlerine konacak adam yok. Hüsamettin var. Onun da dakikası dakikasına uymuyor."

CA: "Peki ama, yine aynı noktaya, aynı soruya geldik: Nasıl kurtulacağız Çiller'den?"

SD: "Bir şey olacak. Bir şey! Bakalım, bekliyorum, umutluyum.

Bu ikili, bu karı-koca... Tam anlamıyla... (bir deyim kullandı).

Bunlar, Çiller'le kocası ve ekibi her şeyin berbat olduğunu söyleyerek iş başına geldiler ve düzgün olan her şeyi berbat ettiler."

106

Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin yıllık kongresinde bulunduktan sonra (29 Mayıs 1994) ancak gece saat 23.00 dolaylarında telefon görüşmesi yapabildik Demirel'le.

"Bugün çok sıkıştım" dedi. Rauf Denktaş ile görüşmüş, Ukrayna-Moldovya gezisi için toplantı yapmış, Azerbaycan muhalefet partilerini kabul etmiş, onlara 'biraz nasihat' vermiş, "Tabii eleştireceksiniz idareyi ama birlik ve beraberliği bozmamak şartıyla" demiş.

Denktaş'ın –dışardaki söylentilere göre– "Yunanistan'ın Güney Kıbrıs ile birleşmesi halinde, Kuzey Kıbrıs'ın da Türkiye ile birleşeceğini" söylediğinden söz ettim. Demirel;

"Rauf Bey 'Toprak vermem' diyor. Toprak vermeyi üzerine almak istemiyor. Toprak veren insan olmaktan korkuyor. İyi ama Maraş Türkiye'nin emanetine bırakılmış. Türkiye de Kıbrıs'a bırakmış. Kendisi dokuz kere Maraş'ı vereceğini söyledi. Şimdi yokuşa sürüyor.

Bu konular kapalı kapılar arkasında konuşulacak. Şimdiden ortaya dökmenin gereği ne? Rauf Bey 'Türkiye ver desin, vereyim' diyor. Sorumluluğu üzerimize atacak. Ama o zaman Türkiye toprak verdiğini nasıl anlatacak?

Bir de Avrupa Topluluğu Kıbrıs'la birleşirse Türkiye'ye birleşiriz diyor. Şimdi, şu sıralar söylenecek laf değil. Belki zamanı var" dedi.

CA: "Çekiç Güç için MGK'nın dünkü toplantısında karar alınmadığı, oysa sürenin 21 Haziranda sona ereceği söyleniyor, biliniyor. Bu durumun ABD'nin yardımı yüzde 25 kesintiye almasıyla ilgisi nedir?"

SD: "Süre 21 Haziranda sona eriyor. Karar 6 ay önce 21'inde alındı ama, şu tarihten geçerlidir, denildi. MGK haziran sonunda 29'unda toplanacak, vaktimiz var.

ABD'nin askeri yardımı kısıtlamasına gelince: Böyle bir kararı daha önce de gördük. 1975'te. 'Kıbrıs'tan askerlerini çek' diyordu. O zamanki gibi bugün de banka kredileri duruyor, yardım yüzde 25 indiriliyor. Bunlar önemli değil. Yani askeri yardımın yüzde 25 kesintiye uğraması. Önemli olan bu kararın insan hakları ve Kıbrıs gibi şartlara bağlanması."

CA: "Bu da eskiden olduğu gibi bir çeşit ambargo?"

SD: "Evet. Ben böyle olduğunu söyledim. 1975 hadisesinde olduğu gibi."

CA: "Çekiç Güç'ün süresi, ABD'nin yardım politikasına bağlı olarak askıda mı kalacak?"

SD: "Tabii. Onun seyrine bağlı denilebilir. Zaten uzatmak istenirse MGK bir kez daha, vaktinden önce toplanır. Uzatma gerekmiyorsa zaten toplantıya gerek kalmaz."

CA: "Askerler Çekiç Güç'ün Kürt devleti kuruluşunu hızlandırdığını söylüyorlar. Ancak Çekiç Güç buradan giderse, Güney Kıbrıs'a gidecek ve o zaman artık Çekiç Güç'ü 'kontrol edemeyiz' diyorlar. Siz de böyle söylüyorsunuz, değil mi?"

SD: "Tabii. Mesele de bu ve biz, istediğimiz zaman Çekiç Güç sayesinde Kuzey Irak'a 100 kilometre giriyoruz.

Bugün iyi mesajlar verdik. Mehmet Ali'yi izledin mi? Benim söylediklerimle 12 Mart cuk oturuyor."

CA: "(Mehmet Ali Birand'ın programına çıkan) 12 Martta Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur Paşa sözleri ile tezata düşüyor. Hem 'örgütlerin cuntaların içinde değilim,' diyor hem de ikili cuntanın başı."

SD: "Peki ama sen de yazdın. Defalarca. Yavuz Bey kim? El yazısı ile Yavuz Bey kim? Kendisi!"

CA: "Mesut Yılmaz bugün 'Durum parasal değil, siyasal' demiş ekonomik olumsuzluklar için."

SD: "Yok, yok! Mesut Yılmaz 'Parasal sorun ekonomik soruna dönüştü,' diyor. Ben ise ekonomik soruna dönüşmemeli diyorum. (Gülmeye başladım. Harika bir demogojiydi.)

Dikkat edersen ben öldürülen PKK'lılara da ülkenin çocukları dedim bugün. Neden? Yarın iki bine çıkar öldürülen PKK'lı sayısı ve bize 'katil devlet' demeye başlarlar."

CA: "Ocaktan beri satışa çıkarılan tahvillerin geri ödemelerini haziranda nasıl yapacaklar?"

SD: "Ödemezler!"

CA: "Ödememek kararı varsa zaten ortada bir sorun da kalmıyor.

Yarın geziye çıkıyoruz. Ukrayna'da Kırım Türkleri bir şeyler bekliyorlar."

SD: "Hele bir gidelim."

107

Gittik.

Ukrayna ile Moldovya gezisi 30 Mayısta başladı, 4 Haziran 1994'te sona erdi.

Güzel bir geziydi. Demirel, gazeteci deyimiyle bu gezide 'moral buldu.'

İç politikaya dönük sahneler de yaşandı. Hareketten önce Fatih Çekirge ile Kenan Akın, Genelkurmay Başkanı Güreş'i yakalamışlar, Paşa "Rusya'nın Türkiye için büyük tehlike teşkil ettiğini" söylemiş. İki gazetede manşet.

Kiev'de akşam yemeği. İki gazeteci bu kez Demirel'i sıkıştırdı. Genelkurmay Başkanı'nın 'tehlike' söylemini sürdürmesini sağlamak istiyorlar.

Demirel de 'Rusya'ya karşı güvenlik çemberi oluşturulduğunu' söylüyor. Bu sözler de manşet!

Fakat bu gazetecilik oyunları Türkiye'ye pahalıya maloluyor.

Genelkurmay Başkanı'nın sözlerine... Rusya soru getiriyor: "Bunlar Türk hükümetinin görüşü mü?"

Demirel, elbet kızıyor.

3 Haziranda Türkiye'ye döneceğiz, çağırdı sabah kahvaltısına. Yanında Hikmet Çetin.

Fatih'le Kenan Akın'ın sözlerini çarpıttığını söylüyor. Ne ki, asıl üzerinde durduğu Rus tepkisi.

"Önce şunu saptayalım: bir Genelkurmay Başkanı böyle konuşmamalı" dedim. Ses çıkarmadı. Ama Rus tepkisini karşılamak isti-

yor. Ankara'ya dönünce açıklama yapacağından söz ediyor.

"Geç kalırsınız" dedim: "Eğer bir şeyler söylenecekse, buradan söylenmeli ki, yarın gazetelerde yer alsın."

"Bugün burada basın toplantısı var" demekle yetindi.

Basın toplantısında Mustafa Balbay sordu ve Demirel de "Rusya bizim için bir tehlike değildir" dedi. Güvenlik çemberi yerine ekonomik yaptırımlara değindi.

Demirel, Ankara'ya döndükten sonra Ukrayna ile Moldovya gezisinin 'önemli noktalarını' bir notta toplamış, bana da verdi:

1- Yeni bir dünya kurulmaktadır. Türk girişimcileri, fevkalade hareketlidir. Her yerde vardırlar. Bunların işlerinin kolaylaştırılması, teşvik edilmesi ve korunması gerekecektir. Türkiye'nin bunda çok menfaati vardır.

2- Çok boyutlu ticarete zemin hazırlamak lazımdır.

3- Yeni bir kredi ve finansman ihtiyacı kesindir.

4- Bir risk sigortası ihtiyacı kesindir.

5- Kırım için bir proje çıkarmak gerekecektir. Kırım Tatarları konusu ve Kırım politikası yeniden oluşturulmalıdır.

6- Bucak ve Gagavuzlar için yeni bir politika oluşturulmalıdır, bir proje de çıkarılmalıdır.

7- Gerek Ukrayna, gerek Moldovya, büyük transformasyon sıkıntıları içindedirler.

Bir tarafta üretimin devamı ve bunun pazar sıkıntısı, diğer tarafta özel teşebbüs ve özel mülkiyet rejimi kargaşası yaşanmaktadır.

8- Türkiye'de üniversiteye giremeyen öğrenciler, girebildikleri her üniversitede okumaya çalışmaktadırlar. Bunların sorunlarına eğilmek gerekecektir.

9- Kırım'da ve Bucak'ta Türk Radyo ve Televizyonu dinlenebilmeli.

10- Bu ülkelerin Rusya ile olan her türlü münasabetleri, daha uzun süre önemini koruyacaktır. Göz önünde tutulmalı.

11- Bu ülkelerle diyalogun sıcak tutulmasına devam olunmalı. Bu meyanda siyasi temaslara ilaveten;

• Meslek kuruluşları,

• Üniversiteler,
• Spor ve
• Sanat teşekkülleri ve
• Parlamentolar
mutlaka gayret içinde olmalı.

12- Haberleşme ve ulaştırma sistemleri ıslah edilmeli. Bu arada, Odesa-İstanbul fiberoptik kanalı tamamlanmalı.

13- Bu ülkelere yapılan vaatler tutulmalı.
• Ukrayna'ya 50 milyon dolar
• Moldovya'ya 35 milyon dolar
olarak vaadedilen krediler işlemeli.

14- Karadeniz Ekonomik İşbirliği zemini, mutlaka iyi kullanılmalı.

15- Dış Türkler politikamızın yeniden gözden geçirilmesi, başlatılmış olan projelerin mutlaka yürümesi ve gücümüz-takatimiz nisbetinde yeni projelere girişilmesi, bu arada "öğrenci-öğretmen" projelerimizle, "Radyo-TV-Haberleşme" projelerimizi çok önemli sayarım. Kültür eserlerimizin tamiri ve Türkiye'yi hatırlatacak bazı kalıcı şeylerin yapılması da düşünülmelidir. Ticaretin, ekonomik ilişkilerin itibarlı ve yararlı bir şekilde sürdürülmesi yerinde olur.

Türk inşa gücünün hayranlık yaratmaması mümkün değildir.

Petrovski Pasajı'nın ve Beyaz Ev'in tamiri ile, Tekser Şirketi'nin KİEV'de 1697 evi çok kısa zamanda inşa etmesi (125 m^2'lik konut 1 saat 27 dakikada yapılıyor. Takdir toplamıştır.) iyi örneklerdir.

108

Moldovya'dan dönüyoruz. Uçakta Demirel'in özel doktoru Osman Müftüoğlu'nun verdiği bilgi çok ilginç, hem de önemliydi.

Cumhurbaşkanı ilé görev süresinin uzatılmasında tartışmaya tutuşan Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in bir sözü, Demirel üzerinde şok etkisi yapmış, sarsıntı yaratmıştı.

Güreş, Demirel'in 'askerde gidenin yerini dolduracaklar bulunduğunu' söylemesine karşılık verdi, "Sivillerin de yedekleri var" diye bir çıkış yaptı.

Müftüoğlu, " 'Sivillerin de yedeği vardır' sözüne Cumhurbaşkanı çok bozuldu. Beni çağırdı. Sabaha kadar uyuyamadığını söyledi. İlaç verip teskin ettik" dedi.

"Sivillerin de yedeği var" sözü, bugün Çankaya'da oturanın bir darbede gideceğini ve yerine bir başkasının geleceğini ima ediyordu.

Müftüoğlu şöyle sürdürdü: "Zaten Güreş'e verdiği cevap da pek iyi değildi. Sen de sarsıntıyı hissettin galiba, yatıştırıcı bir şeyler söylemişsin, bana Cumhurbaşkanı söyledi."

İlginç!

Dördüncü Bölüm

ASKER - SİVİL SÖYLEMLER

109

Tuhaf çelişkiler izleniyor. Genelkurmay Başkanı Güreş'in 'Rusya'nın tehlike olduğunu' söylemesi, Rus Büyükelçiliğinin tepkisine yol açmıştı.

Fakat, Genelkurmay yaptığı açıklamada;

"Bazı basın organlarında yer alan 'tehdit' sözcüğünün görüşmelerde kullanılmadığını" bildirdi.

Bu açıklamaya karşın; Tansu Çiller, üç gazeteye "Doğan Paşa gibi düşündüğünü" söyledi ve 'Rus tehdidini hem de gerekçeler sıralayarak' kabullendi.

Cumhurbaşkanı'na bu tuhaf çelişkiyi anımsattım.

"Bana bir şey söylemedi" dedi: "Ama Genelkurmay bir açıklama yaparak 'tehdit' kelimesinin kullanılmadığını söylüyorsa... Öyleyse mesele yok, tamamdır".

Anlaşılan Çiller'in söylediğine fazla itibar etmiyordu.

Enflasyon rakamlarını söyledim: Toptan eşyada yüzde 138, tüketicide yüzde 118!

Felaket! "Muhalefet yok" dedim: "Dışarısı 'Cumhurbaşkanı müdahale etsin' diyor sürekli."

Bir şeyler söyleyecek miydi?

"Hele bir gün daha geçsin, bir şey söyleriz."

110

"Euromoney Turkey 94' toplantısının kapanış konuşmasını ya-

pan Demirel –tabii Cumhurbaşkanı olduğu için– yine iyimser bir havada konuştu:

"Türkiye sıkıntılarını geriye dönmeden, demokratik, laik, pazar ekonomisinden taviz vermeden aşacaktır. Türkiye'nin endişe edilecek bir durumu yok. Borçlarını son kuruşuna kadar ödeyecektir" dedi.

Dikkatimi çeken ise şu oldu:

Cumhurbaşkanı, "Refah Partisi'nin yerel seçimlerde gösterdiği başarının yabancı yatırımcıları endişelendirdiği" yolundaki görüşlere ilişkin bir soru üzerine "Türkiye'nin Anayasal demokratik bir ülke olduğunu ve legal bir partiden 'endişe duyulmasına gerek olmadığını'" bildiriyor.

Legal olmadığı takdirde ise 'icabına bakacak makamların bulunduğunu' vurguluyor ve halkın seçeceği yönden kimsenin endişe etmemesi gerektiğini yineliyor.

Şöyle diyor: "Açıklıkla ifade edeyim ki, Türk halkı, Cumhuriyeti, laik Cumhuriyeti, laik demokratik Cumhuriyeti sevmiştir."

111

"Ne var, ne yok?"

Bir şeyler var: Tansu Çiller, GİK toplantısından önce gazetecilere 'ekonomik istiklal savaşından' söz ediyor. Demirel;

"Ne kurtuluş savaşı? Kurtuluş Savaşı kuruşsuz yapıldı. Halktan para toplanarak yapıldı. 1995'in ortalarında işlerin düzeleceğini söylüyor. Ben bugüne bakarım. Bugün düzelmiyorsa 1995'in ortaları ne yazar!" dedi.

Medyada işten çıkarmaların arttığını söyledim. Ankara Gazeteciler Cemiyeti'ne göre, '2 bin kişi işten çıkarılmıştı'; otomotiv sanayiinde 20 bin kişinin işsiz kaldığı söyleniyordu.

"Siz parasal sorunun ekonomik soruna dönüşmemesini sürekli tavsiye ettiniz" dedim: "Ama dolar stabilize olmuyor. Çiller'in iddiasının aksine işsizlik başladı." Yani? Durum ekonomik bunalıma dönüşüyor.

"Dolar nasıl stabilize olacak?" dedi: "Tam 5 milyar dolar lazım normale dönebilmek için. Doların stabilize falan olduğu yok henüz. Öyle söyleyip duruyor işte."

Euromoney'deki konuşmasının kimi bölümlerine bakarak, "Baba, yumuşadı" diyenler olduğunu dikkatle dinledi. Ama başka yoruma göre yabancılara karşı Türkiye'yi kötülememek için Demirel böyle konuşuyordu.

Anayasa'nın 14 maddesini değiştirmek için başlayan girişimleri olumlu karşılıyor. Fakat; 24. maddenin –din ve vicdan hürriyetiyle ilgili olan maddenin– nasıl değiştirileceğini pek anlamıyor. RP istiyor. Laiklikle ilgili saptamaların değişmesine çalışıyor. SHP ise, hem 14. hem 24. maddedeki laiklik prensibinin pekiştirilmesinden yana.

Bu durum; Anayasa'nın değiştirilmesindeki zorluğu ortaya çıkarıyor.

Bir yandan da milletvekili seçilme yaşının indirilmesine DYP bile karşı. Çünkü, milletvekili olma şansı çoğalıyor, 'rakip' fazlalaşıyor.

112

Araya 'tarihsel bir gerçek' koymalıyım.

Çok gerilerde kalan anılar... 12 Mart darbesiyle ilgili bir tartışma.

Demirel'in bana bu konularda anlattıklarına 'Cüneyt Arcayürek Açıklıyor' dizi kitaplarda ve sonraları 'Gizli Servisler ve Darbeler' kitabımda geniş yer vermiştim.

Demirel, 12 Mart darbesini tarihiyle saatiyle bildiği halde o zamanki MİT Müsteşarı Fuat Doğu Paşa'nın kendisine haber vermediğini söylerdi.

Fakat, kimi kaynaklar MİT'ten Demirel'e 12 Martta darbe olacağı haberi geldiği halde, harekete geçmediğini ve hatta darbenin olmasını beklediğini öne sürdüler.

Yıllar geçti bu tartışmaların üzerinden. Fakat Haziran 1994'te

Show TV'de ekranlara gelecek olan '12 Mart Belgeseli'nde Fuat Doğu Paşa, gerçeği, 23 yıl sonra açıkladı. Show TV'deki açıklama şöyleydi:

Doğu, 11 Mart gecesi, dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç tarafından, 'darbeyi Cumhurbaşkanı'na anlatmakla' görevlendirildiğini açıkladı. Doğu, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'la yaptığı görüşmeyi şöyle anlattı:

"Ben Sunay Paşa'ya gittim, dedim ki; 'Sayın Cumhurbaşkanım, beni Genelkurmay Başkanı gönderdi. Şimdi toplantıdalar. Yarın bir darbe yapacaklar. Size bildirmemi emrettiler.' Sunay Paşa, tabii, 'İyi oldu' veyahut da 'Kötü oldu' diye bir şey söylemedi. Fakat simasında bir üzüntü hissettim. 'Peki Fuat Paşa' dedi ve ayrıldım."

11 Mart geceyarısı meydana gelen bu gelişmeden sonra evine döndüğünü ve kendi kendine bir durum değerlendirmesi yaptığını anlatan Doğu, şunları ekledi:

"Eve geldiğim zaman düşündüm. Eğer bu haberi verirsem, haklı olarak Sayın Demirel, seçimle işbaşına gelmiş bir Başbakan olarak karşı çıkacaktı. Kendisiyle beraber partisi de karşı çıkacaktı. Halbuki durum çok kritikti. Karışıklık, bir mücadeleye, belki de kanlı bir mücadeleye, sert bir mücadeleye dönüşecekti. Sayın Demirel, 'Ben halk iradesiyle geldim' diyecek, binaenaleyh böyle bir emirle yerini bırakmayacaktı. Bu da, hakkıydı tabii. Bir mukavemet başlayacaktı. O mukavemet neyle karşılaşacaktı? Öyle yumuşak değil, belki daha sert bir darbeyle. Menderes'in durumunu gördünüz. Kızılay'da ne hale gelmişti. O tabloların tekerrür etmemesi bakımından ben şahsen Demirel'e bunu söylemedim. Söylemediğim için bugün çok memnunum."

Daha sonra 12 Mart sabahı Sunay'ın kendisini telefonla arayarak, darbe haberini Demirel'e iletmesini istediğimi anlattı:

"Sayın Cumhurbaşkanı telefon etti. Bana 'Fuat Paşa, Başbakan'a söyleyin. Ayrılsın' dedi. Ben Cumhurbaşkanı'na dedim ki, 'Efendim, ben teşkilat olarak kendilerine bağlıyım. Acaba haberi, genel sekreterinizle veya başka biriyle gönderemez misiniz?' Cumhurbaşkanı 'Hayır' dedi. 'Siz söyleyeceksiniz'. "

Cumhurbaşkanı'yla yaptığı bu görüşmeden sonra Güniz Sokak'taki evin numarasını çevirdiğini ve Demirel'in darbeyi kendisinden duyduğunu belirten Doğu, şöyle dediğini aktardı:

"Cumhurbaşkanımız, zatıâlinizin çekilmesini rica ediyorlar. Bir darbe oldu. Yani Kuvvet Komutanlarının bunu arzu ettiklerini söylediler."

113

Çiller, önceki gün Bosna'ya gidecek birliği 'teftişten' sonra... Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'le MGK Genel Sekreteri Bayazıt Paşa'yı Konut'a almış, tam iki saat birlikte kalmışlar.

Bugün (10 Haziran 1994) Bayazıt Paşa, Köşk'e gelmiş, Demirel'le 15-16 dakika görüşmüştü.

CA: "Ne oluyor efendim?"

SD: "MGK Genel Sekreteri bana 29 Haziran daki MGK toplantısının gündemini getirdi ve bir de kurmayı düşündükleri 'Kamu Güvenliği Müsteşarlığı' ile ilgili bilgi verdi. Ben, bu kadar teşkilat varken böyle bir müsteşarlığa lüzum olmadığını söyledim. O kadar."

CA: "İki saat başbaşa? Acaba 'köfte operasyonu' falan mı?"

Ses çıkarmadı.

114

Devletin tepe noktalarında 'kavga yok' ama, birbirini tamamlayan ve Türk-Yunan ilişkilerine hayli etki yapması beklenen 'kimi söylemler' var.

Çiller, 'Adalara çıkmaktan' söz ediyor.

Nur Batur ise, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu'nu kabul ederken Demirel'e soruyor: "Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlik yaşanıyor. Siz manevralara katılıyorsunuz. Çiller 'Adalara çıkmaktan' söz ediyor."

Süleyman Demirel yanıtlıyor: "NATO toplantısında akşam ye-

meğinden önce Yunan Dışişleri Bakanı yanıma geldi. Ayaküstü sohbet ettik. Karamanlis'in selamını getirmiş. Ben de hem Karamanlis'e hem de Papandreu'ya selamlarımı iletmesini söyledikten sonra, 'Yunanistan ile Türkiye bir dostluk ve işbirliği anlaşması imzalasın' dedim."

Haber ilginçti. Türk-Yunan ilişkilerindeki gerginliği yumuşatıyor.

Hem de... Başbakan "Adalara çıkarım" derken, Cumhurbaşkanı dostluk ve işbirliği anlaşması imzalamayı öneriyordu.

Cemiyeti kabulden önce gazete manşetleri gözden geçirildi:

"Demirel, Çiller'in hatalarını yapmazdı." (Sabah)

Demirel, sustu.

"Anayasa Mahkemesi'nden Çiller'in süper yetkisine fren." (Hürriyet)

Başbakan'ın, istediği kadar kararname (45 adet) çıkarmasına olanak sağlayan yetki yasasının iptaliydi söz konusu olan 'yeni sorun'.

(12 Haziran 1994) Anayasa Mahkemesi'nin kararına hükümet bozuk.

Yeni bir yetki yasası hazırlayacaklarmış. Devlet Bakanı Daçe, "Gerekirse Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerini kısarız" diyor. Anayasa Mahkemesi üyeleri ise bu söylemleri "Bizi tehdit ediyor hükümet" diye karşılıyor.

Demirel, Yüksek Mahkeme'nin yetkilerini kısma gibi bir eğilimin var olmasını;

"Cami duvarına işemek derler buna" diye yorumladı.

Demirel, üç gün yok. Esin ise Fethiye'ye gitti (14 Haziran 1994).

Amasra'ya gittim, orada yemek yedikten sonra İnkum'a uğradım.

Yemyeşil ve mavi deniz. Öyle mutluyum ki... Doğa insanı sarıyor, keyiflendiriyor.

115

Milliyet tam sayfa bombayı patlattı.

Fikret Bilâ'nın özel haberi:

Kulislerde tartışılan eski Kara Kuvvetleri Komutanı Muhittin Fisunoğlu'nun Genelkurmay Başkanı ve dört Komutana yazdığı mektubu, dört Komutanın Fisunoğlu'na yazdığı mektubu yayımladı (14 Haziran 1994).

I

Önce Genelkurmay Başkanı Güreş'le üç Kuvvet Komutanının imzalayıp Emekli Orgeneral Fisunoğlu'na gönderdikleri mektup:

Sn. FİSUNOĞLU

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke çapındaki itibar ve haysiyeti düşünülmeden; zaman zaman ilgisiz ve yetkisiz kimselerce, basında bazı beyanlara maalesef rastlanmaktadır.

Bu arada siz de özellikle güvenli evlere yerleştikten sonra, gerçek dışı yaptığınız açıklamalarla kamuoyunu bulandırmakta ve yanlış izlenimler yaratmaktasınız.

Açıkladığınız konular, burada hep birlikte tartıştığımız ve çözüm getirmeye uğraştığımız konuların bir kısmı olup, o zaman hangi fikirleri savunduğunuz hepimizin hafızalarında hâlâ tazeliğini korumaktadır.

Tarafımızdan değerlendirilen bu kabil açıklamalar karşısında suskunluğumuz, basında ve kamuoyunda polemik yaratarak, Silahlı Kuvvetlerimize zarar vermek endişesinden doğmaktadır.

Medyum Memiş olayı nasıl ki, kamuoyunda ve Silahlı Kuvvetlerimizde, son derece itibar kırıcı bir hava yarattı ise, EK'te fotokopisini gönderdiğimiz, o zaman pek çok kademelere de gönderilmiş bir sürü mektup ve belgeden sadece birinin içeriği dahi açıklandığında, Ordumuzu ne derece rencide edeceği ortadadır.

Pek çok komutanlarımız emekliye ayrıldıktan sonra, Silahlı Kuvvetlerimizin kökleşmiş gelenek ve göreneklerine, ettikleri yemine sadık kalarak, daha yüksek makamlara da layık oldukları halde

vakarla ayrılmışlar, sivil hayatta da Türk Silahlı Kuvvetleri'nde oldukları gibi itibarlı yaşamlarını sürdürmektedirler.

Silahlı Kuvvetlerimizin bugününe ve geleceğine olumsuz etkileri olabilecek her türlü tavır, hareket ve beyandan sakınmanızı umuyor ve rica ediyoruz.

Halis BURHAN	Vural BAYAZIT	İ.Hakkı KARADAYI
Orgeneral	Oramiral	Orgeneral
Hv. K.K.	Dz. K.K.	K.K.K.

Doğan GÜREŞ
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı

II

Emekli Orgeneral Fisunoğlu'nun (16 Aralık 1994) Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'e gönderdiği mektup:

16 Aralık 1993
İstanbul

Sayın Orgeneral Doğan GÜREŞ
Genelkurmay Başkanı
ANKARA

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde size de öğretmenlik dahil her çeşit kıta ve karargâhta başarı ile görev yapıp yüz aklığı ve alın açıklığı ile emekliye ayrılmış bir komutan olarak büyük bir vicdan huzuru ile günlerimi geçirmekteyim. Uyarı niteliğinde bana gönderilen, birlikte imzalanmış ortak mektup, bana sizler adına üzüntü vermiş ve yürekten bağlı bulunduğum, toz konmasına, gölge düşmesine asla katlanamayacağım Silahlı Kuvvetlerimizin geleceği için düşündürmüştür. Feveranınızı da anlamak mümkün değil. Öncelikle içtenlikle belirtmek isterim ki gözdağını, baskıyı asla kabul etmeyeceğim

gibi böyle bir davranışı sizlere de yakıştıramam. Silahlı Kuvvetlerimize, hukuk ve devletimize bağlılılık ile Milletimize saygı konularında da kimse benden ileride olduğunu iddia edemez. Kendim, eşim, çocuklarım ve damatlarım hakkında verilemeyecek bir hesabımız olmadığı da bilinmelidir. Uygun, gerekli ve yararlı buluyorsanız ve de sakıncalı bir durum varsa açıklamak görev sayılmalıdır. Herkesin, dilediğini yapmak en tabii hakkı olup, yine herkes adalete boyun eğecektir. Etkiyle, baskıyla veya değişik nedenlerle yazdırılıp sağlanabilecek mektuplara asla değer vermem. Bu tip düzenlemelerle doğru bildiğim yoldan beni kimse alıkoyamaz. Benim Allah'tan başka korkup çekineceğim hiçbir şey yoktur. Hiçbir zaman Silahlı Kuvvetler'in adına, yapısına, gelenek ve şerefine aykırı düşecek bir şey yapmadım. Görevdeyken bana da gönderildiği zaman gülüp geçtiğim, yazan ve yazdıran adına acıdığım aciz birinin iftira ve kirli dedikodu dolu; kimseyi kırmayan, incelik, yumuşaklık ve hoşgörü sahibi eşime dahi dil uzatan, deli saçması mektubuna dört büyük komutanın pek çok itibar göstermesi yerine gönül isterdi ki ve de büyüklük o idi ki, çok eskilere dayanan komutanlık ve uzun müddet beraber çalışmışlığın verdiği bir duygu ile ve de beni yakından tanıyanlar olarak yırtılıp atılmasıydı. Şu hususu da samimi olarak ve yeminle belirtmek isterim ki görevde iken aldığım çeşitli imzalı (evet imzalı), imzasız veya sahte imzalı mektuplarda dördünüzle ilgili ne ithamlar, ne dedikodular, ne çamurlar, neler neler vardı. Ama, ben bunları bir gün kullanmayı aklımın ucundan bile geçirmeden, tenezzül dahi etmeden yırttım, attım, unuttum, Allah şahittir.

Örnek bir hassasiyetle nice durumları açıklamadım. Emekliliğim öncesi, yapılan konuşmalarla verilen sözler unutulup, sırf benim Genelkurmay Başkanı olmamın önlenerek sizin hukuka aykırı biçimde sürenizin uzatılması için açıldığı belli olan kampanyaya yine Silahlı Kuvvetlerimizi düşünerek görevdeyken yapmadığın açıklamayı emekli olunca yaptım ve yalnız söylenebilecek gerçekleri söyledim.

Ayrıntıları siz de bilmektesiniz ve unutamazsınız. Bu özet açıklamaları Silahlı Kuvvetlerimize ve kimseye karşı yapmadım. Kimse için dedikodu yapmadım ve yaymadım. Kimseye hakareti, tahkir ve

tezyifi düşünmedim. Olan bitenin bir nebze bilinmesini, şeref ve haysiyetlerin gölgede kalmamasını istedim. Silahlı Kuvvetler'in bugünü ve geleceği bu kadar hassas bir husus ise (ki öyledir) Mayıs ayından beri benimle ilgili yürütülen karalama kampanyaları nerelere tezgâhlandı, neden ve kimler tarafından yaptırıldı, tetkikte fayda mülahaza ederim. Hiç olmazsa geleceğe ışık tutar.

Medyum olayını EP'ye açıkladım, okursanız gerçeği öğrenirsiniz. Kimlerin, ne maksatla bu olayı saptırdığını da Allah'a bırakıyorum. Böyle çirkin oyun ve istismarlara her zaman karşıyım. Şahısları kendi çıkarım için yıpratmak hesaplarına asla tenezzül etmedim. Yalnız dün, bugün değil, yarın da toplum içine, insan karşısına onurla çıkmayı, kendi yüzüme utanmadan bakmayı düşündüm. Kimseye rica etmedim. Kimseye yanaşmadım. Kimseyi kandırmadım. Askerlik icaplarından bir an olsun ayrılmadım. Astlarıma sevgi, üstlerime saygıyla davrandım. Son zamanlardaki tahriklere rağmen size karşı terbiye ve saygıda kusur etmedim.

"Özellikle güvenli evlere yerleştikten sonra yaptığınız açıklamalarınız" tabirinden ne ifade etmek isteniyor, anlayamadım. Bana tahsis yasal olarak yapıldı ve hakkım olduğu için yapıldı. Ama, henüz emekli olmamışlara nasıl tahsis yapıldığı daha dikkat çekici değil mi?

"O zaman hangi fikirleri savunduğunuz hepimizin hafızalarında hâlâ tazeliğini muhafaza etmektedir" demek suretiyle hâlâ bir leke sürmek istemeniz düşündürücüdür. Mektubunuzda imzası olanlardan bir kısmı benimle Ankara'da ne zaman çalıştı ki fikrimi bilsin? Şurası bir gerçek ki, terbiyemin, örf ve âdetlerimizin, makamımın ve rütbemin müsaade ettiği kadar söyleyebildiğim fikirlerimde yalnız mantık ve gerçek vardır. Ya söylenemeyenler? Ya söyletilmeyenler?..

Uyarı niteliğindeki mektubunuza Orgeneral, Oramiral olmalarında benim de katkım olan, emir komuta da ettiğim, uzun süre birlikte çalıştığım eski silah arkadaşlarımın imza koyması, geçmiş güzel anılara, dostluk ve beraberliklere ne derece uymaktadır, takdir kendilerinindir. Gelecek yıllarda kendilerini doğru hareket etmiş sayacaklarsa bugün için bir şey söylememe gerek yoktur. Önemli olan, vicdan muhasebesinin neticesidir. Herkes kendine yakışanı

yapmakta serbesttir. Dilerim, bu imzalarda menfaat ilişkileri ve beklentiler yoktur.

Saygılarımla.

Muhittin FİSUNOĞLU
(E) Orgeneral

NOT: Genelkurmay Başkanı'na hitaben yazılan bu mektuptan Kuvvet Komutanlarına da gönderilmiştir.

116

Yüksek düzeydeki komutanlar arasındaki alışılmadık biçimdeki 'mektuplaşma'nın yayımlanması geniş tepkilere; doğal olarak eski-yeni komutanlar arasında tartışmalara yol açtı.

Örneğin, eski Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanı Kenan Evren hemen konuştu:

"Fisunoğlu mektubunda 'Bana söz vermişlerdi' diyor. Doğan Paşa böyle bir söz veremez. Fisunoğlu'na ancak Cumhurbaşkanı veya Başbakan, 'Genelkurmay Başkanı olacaksın' diye söyleyebilir."

Emekli General Orhan Kilercioğlu, "Bunlar olmaması gereken şeylerdir" dedi.

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Vural Bayazıt ise "Biz Kuvvet Komutanları olarak mektupları yırttık, attık ve bu işi kapattık" diye konuştu.

Fisunoğlu ise, Cumhuriyet'ten Evren Değer'le görüştü.

Soruları da yanıtları da ilginç bir görüşmeydi (16 Haziran 1994):

Soru: "Basında son olarak yer alan mektuplar ile ilgili değerlendirmeniz nedir?"

Fisunoğlu: "Yorum yapamayacağım. Ama bir süre önce EP dergisinde bir röportajım çıktıktan sonra Genelkurmay Başkanı ve diğer Kuvvet Komutanları imzası ile bu mektubu aldım. Buna mektup denmez de, artık ne denilirse siz değerlendirin. Türkçesi 'uyarı' da, eskisi 'muhtıra' diyorlar. Arkasından da ben bir mektup yazdım.

Kapanmıştı o konu. Birden ortaya çıktı. Kim verdi bilemiyorum. Benden değil yani. Mektubun içeriğine bakınca, benim tarafımdan verilmiş gibi bir intiba yaratıyor, ama ben vermedim. Şerefim üzerine de yemin ederim."

Soru: "Mektupta 'Henüz emekli olmamış kişilere güvenli evler tahsisi daha dikkat çekici değil mi' derken neyi kastettiniz?"

Fisunoğlu: "Fenerbahçe'de korumalı evde oturuyoruz. Bunun kanunu da yönetmeliği de var. Emekli olmadan önce müracaat ettik, bize tahsis edildi. Bu arada emekli olmamış kişilere de ev tahsis edilmişti. Ben bunu yazdım."

Soru: "Bu kişilerden bir tanesi Genelkurmay Başkanı mı?"

Fisunoğlu: "İşte o. Kastettiğim oydu. Ama şubatta mı, martta mı tahliye etti... Ankara'ya taşınıyor."

Soru: "Gazetede size gönderilen mektuba ilave olarak, fotokopisi ekli bir mektuptan bahsediliyor. Bu mektup nedir?"

Fisunoğlu: "Bizler vazifede iken bir sürü mektup alırdık. Onu bunu çekiştiren ya da birbirini ekarte etmek için yazılmış mektuplar alırdık. Bizimle ilgili de böyle mektuplar yazılmış. Cevabı ben imalı ifade ettim. Benim en yakınım ailem, eşim, iki kızım, iki de damadım. 'Onlarla ilgili verilmeyecek hiçbir hesabımız yok' dedim. Alnımız açık kabilinden; anlayana tabii."

Soru: "Size gönderilen mektuptaki amaç nedir?"

Fisunoğlu: "Bilemiyorum. Onu kendilerine sorun. Olmaması gerekirdi. Tarihte de böyle bir şey olduğunu zannetmiyorum, emekli olmuş bir insana uyarı niteliğinde bir mektup yazıldığını. İnsan iktidardayken ikaz eder. Bir de şunu söyleyeyim: Bana yalnızca Genelkurmay Başkanı bir mektup yazsaydı. 'Bir görüşünü okuduk. Bizler içimizde birbirimizi biliyoruz. Böyle haberler çıkmasa daha iyi olur. Bunu tarihe gömelim' dese, ben hürmet ederdim.

Ama bu şekilde cevap vermesi gerçekten calibi dikkat (dikkat çekici). Geçen seneden beri yürütülen kampanyaları hepimiz biliyoruz. Benim için yalan yanlış şeyler söylendi. İhtilal yaparmış, Prusya askeriymiş, sertmiş, titizmiş diye. Ben kimsenin hakkını kimseye yedirtmeyen bir komutandım. Bunlar da son zamanlarda çıktı. Kara Kuvvetleri Komutanı oluyorsunuz, üç seneye yakın komutanlık yapyorsunuz. O zamana kadar gayet iyisiniz. Bir anda nisan-mayıs olu-

yor, beyaz sayfalar kapanıyor, kara sayfalar çıkıyor ve kötü oluyorsunuz. Olacak şey değil."

Soru: "Bir anlamda bir komplo gibi mi?"[i]

Fisunoğlu: "Öyle hissediyorum. Kimseyi suçlamak istemiyorum, ama yapılan oyun çerçevesinde, birden bana karşı hücum ve karalamalar başladı. İhtilal yapar denildi, sert denildi. Bir sürü ithamlarda bulunuldu. Silahlı Kuvvetler istemiyor denildi. TSK kim? TSK, 700 bin mevcutlu bir kitle; referandum mu yapıldı, anlayamadım. 100 bine yakın subay, astsubaya mı soruldu? 2-3 kişi beni istemiyor diye, TSK istemiyor denilir mi? Bazı şeyler yanlış anlaşıldı. İlla Genelkurmay Başkanı olmak istiyor diye. Yasa belli, benim aklımın ucundan dahi geçmedi. Ama bana nisan ayında söylendikten sonra, bir beklenti oldu. Nisan ayı başında Genelkurmay Başkanı bana şeref sözü verdi. Bana aynen şöyle dedi:

'Ben Sayın Ayaz'la (dönemin Milli Savunma Bakanı Nevzat Ayaz) ve Sayın Demirel'le (dönemin Başbakanı Süleyman Demirel) görüştüm. Sen bu sene Genelkurmay Başkanı oluyorsun. Yalnız bir husus var. Ben uzatma teklifi gelirse uzatmayacağım veyahut da ben öyle bir teşebbüste bulunmayacağım. Öyle bir şey yaparsam şerefsizim' dedi. 'Senin de müddetin bitince, aynı sözü veriyor musun? Şeref sözü veriyor musun?' diye sordu. 'Evet' dedim ben de. Ama sonra birden karalama kampanyası başladı. İşte ben bunlara üzüldüm. Yoksa elbet bir gün emekli olacaktık. Bir de niye ben ordudan böyle üzülerek ayrılayım?.. 65 yıllık bir maziyi, niye 2-3 kişi karalamaya çalışsın?.."

Milliyet gazetesinde dün yayımlanan haberde, Doğan Güreş ile Kuvvet Komutanlarının imzasını taşıyan mektupta, Genelkurmay Başkanlığı tartışmasının ardından basına yansıyan açıklamaları nedeniyle Fisunoğlu'nun uyarıldığı belgelenmişti. Komutanların mektubunda, Fisunoğlu'nun görüşleri, "güvenli evlere yerleştikten sonra yapılan gerçeğe aykırı beyanlar" olarak nitelendirilmişti.

Fisunoğlu da, Güreş'e gönderdiği yanıt mektubunda, kendisine yöneltilen uyarıyı eleştirerek, "Feveranınızı da anlamak mümkün değil. Öncelikle, içtenlikle belirtmek isterim ki gözdağını, baskıyı, asla kabul etmeyeceğim gibi, böyle bir davranışı sizlere de yakıştıramam" demişti.

Komutanların Fisunoğlu'na gönderdikleri mektupta sözü edilen 'Medyum Memiş olayı' ise –gazetelere göre– şöyleydi:

Kara Kuvvetleri eski Komutanı Orgeneral Muhittin Fisunoğlu, 21 Kasım 1993 tarihli EP dergisinde kendisiyle yapılan bir röportajda, medyumlara fal baktırdığı yolundaki söylentileri şöyle yanıtlamıştı:

"Ben Allah'a inanırım ama bunun dışında hiçbir manevi değere inanmam. Rüyaya ve fala inanmam, ayrıca katı bir inancım da yoktur. İşin aslını anlatayım. Bir gün benim emir astsubayımın oğlu Ankara'da Mamak'ta teğmen, bu medyum Memiş'in de kardeşi orada askermiş.

Memiş teğmene kardeşinin hasta olduğunu, Gülhane'de yattığını ve deniz seviyesi bir havada sağlığına kavuşacağını, yardımcı olup olamayacağını sormuş. Teğmen de kendisinin bir şey yapamayacağını ama babasının Kara Kuvvetleri Komutanı'nın emir astsusayı olduğunu ve belki komutanın kendisine yardımcı olabileceğini söylemiş. Bir akşam, yani 13-14 Ağustos akşamı tam bir davete gitmek üzere evden ayrılacakken emir astsubayım oğlunun arkadaşı olan bir kişinin bir derdi olduğunu söyledi.

İçeri kabul ettim, derdini dinledim. 'İstanbul doğumlu olduğu için İzmit veya Gebze'ye aldırabiliriz' dedim. 'Allah razı olsun böyle merhametli komutanlar oldukça bu memleket çok abad olur' dedi ve çekti gitti. Ben olayı bilmiyorum; çocuğu Gebze'ye tayin ettirdim ve bir daha da gelmedi."

117

İzmir Efes otelinde iş adamlarıyla bir toplantıda konuşan ve sonra soruları yanıtlayan Cumhurbaşkanı Demirel, 'Türkiye'de esen rüzgârları görmek ve anlayabilmek için' orada sorulan soruların hepsini bana gönderdi.

Çoğu ekonomik gelecekle ilgili. Ama ilginç soruyu soran bir iş adamı değil, bir gazeteci:

"Bu gece 19.30 haberlerinde saygın bir televizyon kuruluşu Bingöl Belediye Başkanı'nın canlı bir konuşmasını yayımladı. RP'li Sayın Belediye Başkanı 'Şeriat devleti adına 10 tane kellemiz feda olsun' dedi. Bu konuda görüşünüz ve ilgililere talimatınız nedir?" (Gözlem gazetesi, Çetin Gürel)

Demirel'den:

"Bu adam bunu söylemiş. Suçsa, kanunlar takip eder. TC kanunlarının suç saymadığı fiilden dolayı kimseyi suçlayamayız. Öyle dedi diye Türkiye'de şeriat devleti mi olacak? Türkiye çok sesli bir ülke. O zaman siz de çıkın, 'Sen kim oluyorsun' deyin. Neredesiniz laikler? Bu ülkeyi laik Atatürk çizgisinden kimse çıkaramaz.

Diyelim ki 300 milletvekili oldular. Anayasa'yı değiştirdiler. O zaman da orada Çankaya var. Çankaya'da laik bir adam oturuyor. Anayasa Mahkemesi var, ülkenin kurumları var. Devlete güveninizi sarsmayın, çünkü asıl tehlike bu.

27 Martta bir seçim yapıldı. Büyük şehirlerdeki seçimlere bakarak Avrupa'da bir Cezayir korkusu başladı. Gelip bana soruyor, 'Türkiye fundamentalist oldu mu?' Türkiye İran'a, Cezayir'e döner mi diye birtakım istifhamlar var. Hadi, sonra kredi notu düşürülüyor."

Fakat Batıdaki kaygı, içeride de yaşanıyor. Köktendinci gelişmelerden korku giderek yerleşiyor, büyüyor.

Demirel ise çok emin kendinden ve 'her şeyden'.

Ne var ki; bir hesap yanlışlığı var. Şayet RP, Anayasa'yı değiştirecek sayıda milletvekiliyle TBMM'ye gelirse... Şayet Demirel'den korkuyor ve şeriat yönetimine en büyük engelin Çankaya olduğuna inanıyorsa...

Önce Anayasa değişikliği yapar; Demirel'i Çankaya'dan Güniz sokağa indirir.

Sonra rejimi becerir.

Tabii, bir tek büyük engel unutuluyor: Türk Silahlı Kuvvetleri.

Benim notum: Ordu, köktendinci bir kimliğe girmedikçe, Türkiye ne İran ne de Cezayir olur!

118

'General mektupları' olayı bir günlüğüne patladı ve... birdenbire kesildi.

Demirel, olayın daha fazla süreceğini sanıyordu. Kırgın bir hali var. Fikret Bilâ telefon ettiğinde 'mektup olayının neden bir anda kesildiğini' sordum.

Bilâ, samimi, dürüst bir gazeteci. Kendi gazetesinin, ama buna bağlı olarak televizyonların 'mektup olayına lakayt kalmasından' şikâyetçi.

Örneğin, mektupların yayımlandığı gün Deniz Kuvvetleri Komutanı Bayazıt'ın kısa bir demeci de yer almıştı Milliyet'te.

Bu demeci Bilâ almamış. Eski amirallerden Orhan Karaduman, gazete yönetiminde. Bayazıt'tan Karaduman'a telefon ve...

Arkasını tahmin etmemek olanaksız!

Başka haberler de iç açıcı değil. Daily News'deki bir habere göre "Komutanlar 'yerlerinde kalıp kalmamaları' konusunda ordu içinde nabız tutmaya karar vermişler, yurt gezisine çıkacaklar"mış.

Ömer Tarkan haberi aktardı, doğrusu tepki göstermemek olanaksızdı.

Bir hukuk devletinde böyle bir şey olabilir miydi? Yasalar neyi emrediyorsa ona göre hareket edilirdi.

İki komutanın yerlerinde kalmaları için 'darbe'! Olacak şey değildi.

Zaten –o günkü notlarıma göre– Türkiye'de darbe hangi koşullarda olabilirdi?

Bana göre; Anayasa'nın 24. maddesi, laikliğin temel maddesiydi. 24. maddeyi kaldırmak ya da laiklik kavramından soyutlamak, ondan sonra gerici bir düzene yelken açmak... Darbenin birinci nedeni olabilirdi.

Ya da, bölücülük! Bu iki öğe belli başlı nedendi. Ne yazık ki, yüzde 19 oyla RP, gündemi elinde tutuyordu.

Partiler bu girişimler karşısında nasıl duruyorlar? ANAP, RP'ye daha fazla oy kaymaması için 24. maddenin değişmesine esnek bakıyor.

Bir başka not (16 Haziran 1994): Cumhurbaşkanı'nda artık se-

çim kaygısı yok. Parti yok. Hiç değilse böyle bir dönemde Anayasa'nın 24. maddesine sahip çıkması ve bu maddeyi koruyacak, laikliği savunacak adımlar atması beklenir...

Ama, atmıyor!

119

Ömer Tarkan, darbe kuşkularının yoğunlaştığı günler, Daily News'in haberi üzerine Emre Gönensay'dan aldığı bilgiyi söyledi:

"Tansu Çiller, Emre'ye demiş ki 'Demirel... benim askerlerle işbirliği yaparak darbeye imkân vereceğimden kuşkulanıyor. Oysa, ben demokratım!'"

Emre Gönensay, bu sözleri Ömer'e söylediği gibi, herhalde Demirel'e de söyler.

Beri yandan, DEP'lileri Meclis'ten attırmakla övünen Çiller'in, boşalan milletvekili sandalye sayısı arttıkça ara seçimin zorunlu hale gelmesinden ürktüğü ve Anayasa Mahkemesi'ne 'DEP'i kapatmayın' diye haberler gönderdiği söyleniyor.

Kepazelik!

Demirel'e göre hiperenflasyon geliyor. Başbakan'a göre yüzde 20.

Bir başka kepazelik!

Komutanların görev süresinin uzatılması şu sıra mayna. Bir değişik hava esiyor. Komutanların süresini Çiller uzatmak istiyor, ama Demirel karşı çıkıyor. Şimdi, şu soru giderek güçleniyor: İki komutanın süresi uzatılırsa, ordu nezdinde Çiller 'itibar sahibi' olmayacak mı?

Tam bu sırada Kanal D'de Milliyet'in anonsu çıktı: "Çiller'in Amerika'daki malları."

Çiller, durmadan Milliyet'i arıyor. Konuşacak insan bulamıyor.

Gece Demirel'i aradığımda –sanki daha önceden haberi varmış gibi bir duyguya kapıldım– bir önemli ek yaptı: "Toplam 7 milyon dolar" dedi.

Onun bir kaygısı, daha doğrusu kuşkusu vardı: Milliyet, bu haberi sürdürebilecek miydi, yoksa general mektuplarında olduğu gibi bir gün verip, arkasını getirmeyecek miydi?

Geçmişe dönük, ama gerçekte önemli olan bir açıklama yaptı Demirel:

"Ben Çiller'e genel başkan seçildiği gün,14 Haziran 1993 günü 'Bu mal mülk senin başını çok ağrıtır' demiştim!"

Aynı noktaya bir kez daha döndük. Türlü çeşit beceriksizliği bir yana; Amerika'daki oteller, villalar, alışveriş merkezleri, Çiller'in siyasetten çekip gitmesini gerekli kılmıyor muydu?

Demirel, "Bir 'baş' yok ki" demekle yetindi.

Çiller'e karşı çıkıp 'kazanacak bir adam' yok demeye getiriyordu. Daha önceki gün böyle bir adamın ortaya çıkacağı umudunu taşıyan Demirel, galiba bu umudu da yitirmişti.

"Şimdi" dedi: "Bizim arkadaşlar otursun düşünsünler!"

CA: "Sizin, enflasyon yüzde 10 olursa 'bahtiyarlık' diye nitelediğiniz gün; Çiller, grupta kürsüye çıktı. Haziran-aralık ayları arasında enflasyonun yüzde 20 olacağını söyledi. İlk kez böyle bir tahmin yapmakla övündü."

SD: "Manevralarda bana övünüyordu. Mesela benzin 10 bin liradan 40 bin liraya çıktığı için. Yüzde 400 zam! 'Mademki böylesine mükemmel bir zam tırmanışı, yüzde 1000 yapsaydın' dedim. Yarın sorarlar insana."

Gazeteler, bu sert söyleşinin geçtiği sırada Çiller'le Demirel'in yanyana konuşurken resimlerini basıyor, tatlı tatlı söyleştiklerinden söz ediyorlardı. Meğer Demirel, Çiller'e yükleniyormuş!

Anayasa Mahkemesi DEP'i kapattı. Ancak ara seçim için 23 boş milletvekilliği gerekiyor. Oysa şimdiki halde, rakam 21. Bu, seçim olamayacak demekti.

Demirel, "Neden olmasın? Madde 'seçimin üzerinden 30 ay geçince', diyor" dedi.

Oysa yanılıyordu: Anayasa maddesi, Meclis'teki tam sayının 5'te birinin boşalması ve genel seçimin üzerinden 30 ay geçmesi koşulunu getirmişti. 5'te bir ise 23 milletvekili.

"RP hazır seçime" dedim.

Demirel, "RP iki milletvekili daha bulur. Bu hale göre ara seçimi zorlar. Hiç seçimden kaçılır mı?" dedi.

Ama. iki RP'li gerekli sayıyı tamamlamak için istifalarını verse-

ler bile, TBMM'nin bu istifaları kabul etmesi bir diğer Anayasal zorunluktu.

Demirel'in "ara seçim yapmalarını 'zorunlu' gören mantığı" yasalara göre doğruyu işaretlemiyordu.

Anayasa'nın 24. maddesiyle ilgili müzakereler bir yerde tıkanmıştı.

Cumhurbaşkanı'na göre, "Cindoruk'un yanlış tutumu bu hale getirmişti."

"Hepsini çağıracağına yeterli sayıyı toplayan partileri çağırsaydı iş çözülürdü" diyor.

CA: "Ama ANAP, 24. madde konusunda RP'ye yanaştı. Onunla hareket ediyor."

SD: "Din meselesi, oy meselesi. Ne yapacak, böyle yapacak."

CA: (Son bir çıkış benden) "24. maddeye sahip çıksak?.."

SD: "Birkaç kişiyi memnun etmek için 24. maddeye sahip çıkamayız."

Eyvah!

Manevralarda iki komutanın 'vaziyeti' görüşülmüş müydü?

"Hayır" dedi Demirel.

CA: "Doğan Güreş Paşa, Emin Çölaşan'a 'Ben gidiyorum ama, iki arkadaş (Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları) kalsın' demiş."

SD: "Öyleyse... Yapsın bakalım."

120

Çıkan sonuç şuydu: Cumhurbaşkanı, Doğan Güreş'in görev süresini uzatabilmenin ancak, TBMM'den bir yasanın geçmesine bağlı olduğunu biliyordu.

Ancak; Demirel, TBMM'den böyle bir yasa geçmeyeceğini de biliyordu. ANAP Genel Başkanı ile yaptığı görüşmede bu konuya değinip değinmedikleri bilinmiyordu, açıklamamıştı ama, Demirel özellikle ANAP'ın böyle bir yasaya olur vermeyeceğinden kuşku duymuyordu.

Bu nedenle Güreş'in görev süresinin uzatılmasına direnmesi

olumlu bir raya oturdu ve sonuçta kazanan taraf Cumhurbaşkanı oldu.

Fakat iki komutanın bir yıl daha görevde kalması için yasaya gerek yoktu.

Tersine, yasalar görev sürelerini uzatmaya olanak veriyordu.

Güreş konusundaki 'başarı'nın iki komutanla sürüp sürmeyeceği belli değildi.

Fakat bilinen ve belli olan şuydu:

Demirel, Cumhurbaşkanı olarak direndiği takdirde, iki komutanın görev sürelerinin uzatılmayacağından kuşku duymuyordu.

'Kendine güveni tamdı' bu konuda.

Acaba?

Ağustosta saç önümüze düşecekti ve ak mı kara mı, görecektik!

121

Çiller'in (Turan Yavuz imzalı) Amerika'daki mal varlığı haberi (17 Haziran 1994) Milliyet'te patladı.

Saat 19.45 gibi, akşam üzeri çağrı üzerine odasına girdiğimde bilinen kişilerin 'hazır ve nazır' olduklarını gördüm.

Demirel, kimi notlarını uzun uzun okudu. Çiller'in hâlâ 'işlerin düzgün gittiğini' söylemesine takıldı: "Zeytin olmuş 120 lira. Hâlâ 'işler doğru gidiyor' diyor. İzmir'deki manevralarda da söyledim kendisine. Doların yüzde 400'le 10 bin liradan 40 liraya gelmesinin neresi başarı? Hiçbir şey bilmiyor" diye daha önceki saptamaları bir kez daha yineledi.

AB'den gelen bir yabancının (AB Komisyonu üyesi Hans Van Den Brock olabilir) kendisini 'demokrasi kahramanı' diye nitelemesine getirdi sözü: "Adama dedim ki, 'Bu Anayasa (Anayasa elinde, sallıyor) tam anlamıyla uygulanıyor. Yargıya hiçbir tesir söz konusu değil. Bu devleti işletmeye ve çalıştırmaya çalışıyorum. 12 Eylül'de geldiniz. Askerlere destek verdiniz. Ben tam yedi yıl dört duvar arasında yaşadım. Ses çıkarmadınız.' İşte bunun üzerine 'Demokrasi kahramanı' dedi."

Gazeteciler, Çiller'in Amerika'daki mal varlığı üzerine soru sormak istemişler. Anlattığına göre, 'gülmüş' ve "Ne soracağınızı biliyorum, sormayın" demiş.

Ayağa kalktık. Neçdet Seçkinöz'le Ömer Tarkan ve Emel Hanım çıktı.

Ben siyasal alanda Çiller olayının sürdürülmesine yanlıydım. Basın? Televizyonların hiçbiri Çiller'in mal varlığı ile ilgili tek satır vermemişti. Tansu Çiller'le yarar ilişkileri öylesine yoğundu ki, böyle bir haberi duyurmakta duraksıyorlardı.

Bir Başbakan ve eşiyle ilgili böylesine ciddi saptamalar bir gazetede yayımlanıyor; ama Türkiye, kapatılan DEP'in kimi milletvekilleri ve Ayşegül Nadir'in bahçe kapısında bulunan nadide Kur'an ile uğraşıyor!

CA: "Bu haber üzerine DYP'de bir hareket başlar mı? Grup karışır mı?"

SD: (Fazla bir şey beklemeyen bir sesle) "Konuşurlar. Ben, bu kadına 14 Haziran 1993'te kongre günü, mal varlığının başına bela olacağını söyledim."

(Kafasında tek bir söylem vardı; bu cümle içinde özetleniyordu ve belki kaçıncı kez bana 14 Haziran 1993'te Çiller'e söylediğini yineliyordu.)

Birand'ın 12 Mart Belgeseli'ni 'bir nokta'da beğenmemişti:

"Belgeselin kapanış biçimi çok kötüydü. Deniz Gezmiş'in ölümünü bana bağladı. Ben ne yapacaktım? Hükümet değilim. Üstelik idam işi benim değil, Meclis'in işi. Öyle dramatize sahneler seyrettirdi ki... Arayıp söyleyeceğim Birand'a."

Aynı gün CHP lideri Baykal, Denizli'de Çiller'lerin ABD'deki mal varlığına değiniyordu:

"Başbakan iki yılda zengin oldu, yönettiği ülke ise aksine kaybetti" diyordu.

Özer Çiller hemen kaleme kâğıda sarılmış; bir açıklama yayımladı. Oysa; Turan Yavuz'un haberi inandırıcı belge niteliğinde bilgilere dayanıyordu.

Açıklamanın metni gelecekte aynı konulardaki tartışmalar açısından ilginç olabilirdi.

Özer Çiller'in açıklaması şöyleydi:

"Milliyet Gazetesi'nin 17.6.1994 tarihli bugünkü sayısında 'İşte Çiller'in ABD'deki serveti' başlığı ile bir haber yeralmıştır.

Haberde, Sayın Başbakan ve benim bu mülklere 'sessiz-sedasız' sahip olduğumuz izlenimi verilmiştir.

Milliyet'in yayınladığı bu haberle ilgili olarak kamuoyuna bazı doğru bilgilerin verilmesinde yarar görüyorum:

1- Eşim siyasi hayata girdikten sonra, onun politik gücü ile bağdaştırılabileceği düşüncesi ile Türkiye'deki işlerimin büyük bölümünü tasfiye ettim. Kamu bankaları dahil, Türkiye'deki bankalarla işlerimi tümden bitirdim. Eşimin politik yaşamı devam ettiği sürece yasal bir engel olmamasına rağmen Türkiye'deki iş hayatımı son derece kısıtlı tutmak kararındayım.

2- Milliyet Gazetesi'nin ortaya koyduğu ABD'deki malvarlığımız, kamuoyunun yabancısı olduğu bir konu değildir. Milliyet Gazetesi'nin bu haberi diğer gazetelerimizin çok daha önceden vermiş oldukları haberlerin tekrarından ibaret olup yeni unsur taşımamaktadır.

Bugün ortaya çıkarılmış gizli bir olay gibi gösterilen bu konu, geçmişte muhalefetçe Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine getirilmiş ve gerekli cevap verilmiştir.

Ayrıca Show TV'de yayınlanan ARENA programının yapımcılarından Sayın Aydın ÖZDALGA'nın soruları üzerine ABD'deki malvarlığımız geniş şekilde ortaya konulmuştur. ABD'deki mülklerin satın alınmasını gerçekleştiren Sayın Bilger DURUMAN'ın ARENA'ya yaptığı yazılı açıklamada da bu durum teyit edilmektedir.

3- Evvelce açıklandığı gibi ABD'de kurulan ve önceleri % 50'si MARSAN Holding'e ait olan, daha sonra tamamı MARSAN'a geçen GCD inc. adlı şirket, üç gayrimenkul satın almıştır. Bunların dökümü şöyledir:

– Alışveriş merkezi (425 bin dolar)

– Otel (1 milyon dolar)

– Apartman (51 bin dolar)

Bu üç gayrimenkulün 925 bin dolarlık bölümü, sahibi olduğum MARSAN Holding tarafından yasal yollardan ve açık biçimde yurtdışına GCD. inc. adlı şirkete transfer edilmiştir.

Eşim henüz Başbakan olmadan önce satın alınan ABD'deki dört gayrimenkulden sadece Salem'deki villa eşim ve benim üzerime kayıtlıdır. Bu villa 170.500 dolara satın alınmıştır. Bu durum servet beyanımızda belirtilmiştir.

4- ÇİLLER ailesi 1984'den bu yana dört kez servet beyanı vermiş, malvarlığımızla ilgili iddialar sözkonusu olduğunda defalarca basın-yayın organlarına bu konuda açıklamalarda bulunulmuştur.

ABD'deki malvarlığımızın gizli-saklı hiçbir yanı yoktur. Bu alışverişe ilişkin ayrıntılar MARSAN Holding'in resmi kayıtlarındadır.

Milliyet Gazetesi'nin haberi 'bugün ortaya çıkarılmış bir gizli servet' gibi bir izlenime yol açabilecek niteliktedir. Ancak gerçeğin bu olmadığını, ÇİLLER ailesinin gizli-saklı bir işlemi bulunmadığını kamuoyunun bilgisine sunuyorum. Kamuoyumuzun bu hususta gerekli değerlendirmeyi yapabilecek sağduyuya sahip olduğuna inanıyorum.

Saygılarımla.

Özer ÇİLLER"

17 Haziranda AB ile ilgili, Türkiye'nin yıllarca değişmeyecek olan söylemleri, Cumhurbaşkanı'nın bir açıklamasıyla kamuoyuna maloluyordu:

"Cumhurbaşkanı Sn. Süleyman Demirel, Avrupa Birliği Komisyonu Üyesi Hans Van Den Brock ve beraberindeki heyeti bugün Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde kabul etmiştir. Kabul sırasında Dışişleri Bakanı Sn. Hikmet Çetin de hazır bulunmuştur.

Görüşme sırasında Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri yanında bölgesel ve uluslararası sorunlar üzerinde görüş teatisinde bulunulmuştur.

Van Den Brock, Avrupa Birliği'nin Türkiye ile ilişkilerine önem verdiğini ve bölgesel bir güç olarak öneminin bilincinde olduğunu; Gümrük Birliği'ne geçişin tam üyelik yolunda önemli bir adım olacağını; Avrupa Birliği'nin genişleme politikaları saptanırken, sadece Doğu ve Orta Avrupa'ya ağırlık verilip, Güney ve Güneydoğu Avrupa'nın ihmal edilmesinin hatalı olacağını bildiklerini; Türkiye'nin Av-

rupa Birliği ile entegrasyonu yolunda mevcut bazı engellerin ortadan kaldırılması için çaba sarfedilmekte olduğunu belirtmiştir.

Sn. Cumhurbaşkanımız, Türkiye'nin 1957 yılından itibaren Ortak Pazar, Avrupa Topluluğu ve şimdiki adıyla Avrupa Birliği ile ilişki içinde olduğunu; 1987 yılında tam üyelik için Avrupa Topluluğu'na başvurduğunu; 1985 yılı sonunda Gümrük Birliği'ne geçileceğini; demokratik, laik, uygar değerlere inanan, liberal ekonomiye sahip, hür parlamento, hür yargı ve hür bir basına sahip Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğinin bölgedeki istikrara da katkıda bulunacağını; uygar değerlerin önemli bir köprü görevini üstlenebilecek bir konuma ve ilişkilere sahip olduğunu; bu çerçevede, haziran ayı sonunda yapılacak Korfu Zirve Toplantısı sonunda yayımlanacak bildiride, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği konusunda Lizbon, Edinburg ve Kopenhag Zirve Bildirilerinde yer alan bölümlere oranla daha iyi ifadeler beklediğimizi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmaması gerektiğini belirtmiştir.

Sn. Cumhurbaşkanımız ayrıca, Kıbrıs sorununun adadaki iki toplum arasında çözümlenmesi ve bunun Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinde bir engel teşkil etmemesi gerektiğini vurgulamış; adadaki Türk askerinin mevcudiyeti sayesinde 20 yıldan beri kan dökülmesinin sona erdiğini; sorunun uzamasında esas olarak Türkiye'nin ve adadaki izole edilmiş ve Türkiye'den başka dünyaya açılan penceresi kalmamış Türk topluluğunun zararı olduğunu; Türkiye'nin ve KKTC'nin soruna barışçı ve adil bir çözüm bulunabilmesi için ellerinden geleni yapmakta olduğunu; 1959-60 Anlaşmaları ile Kıbrıs'ta kurulan devletin 1963'te yıkıldığını; bugün Kıbrıs'ta iki devletin bulunduğunu, ancak bunlardan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm adanın devleti imiş gibi muamele görmekte olduğunu; Avrupa'nın Yunanistan'ın ipoteği altında olamayacağını ve bu yoldan Türkiye'ye zarar verilmesinin ülkemizi üzeceğini ifade etmiştir."

Tabi, bu açıklamada Demirel'in 'demokrasi kahramanı' diye nitelenmesi ile başlayan küçük bir tartışma yer almıyordu.

122

Çiller'in parti genel başkanlığına ve Başbakanlığa gelişinin birinci yıldönümündeki bir-iki cümlesini yazmadan geçemeyeceğim (14 Haziran 1994):

" 'Bu hanım hiçbir şeyi başaramaz, hangi ülkede yaşadığını sanıyor' yönünde sözler söylendi. Bazıları benim için 'Alis Harikalar Diyarında' dediler. Benimle dalga geçtiler. Bu kişilere Alis olmadığımı gösterdim. Söylediğimin birçoğu gerçekleşmeye başladı. Yapamaz diyenler, bir şeylerin yapıldığını artık görmeye başladı."

Çiller böyle konuşmakta yerden göğe kadar haklı.

Bakınız, o tarihlerde DYP Genel Başkan Yardımcısı görevinde bulunan Esat Kıratlıoğlu, ABD'deki mallar sorununu nasıl sunuyor kamuoyuna:

"Çiller Başbakan olduktan sonra yapılmış herhangi bir ticari muamele yoktur. Özer Çiller'in yaptığı gibi büyük bir firmanın 10 kişilik icra kurulunun içine girmek her babayiğidin harcı değildir. Kendisi bunu Türkiye'de de değil, ABD'de başarmıştır."

Çiller başarılarıyla niçin övünmesin?

123

Türkmenistan Cumhurbaşkanı onuruna verdiği akşam yemeğinden önce, Demirel'e 'günün panoramasını' çizdim. Cindoruk, Çiller'in ABD'deki malları konusuna 'karışmak istemediğini' söyleyerek Romanya'ya gidiyor.

Esat Kıratlıoğlu ise... dinledi ve bana not kartlarını uzattı:

Ziyaretine gelen bir grup DYP'li milletvekili, partinin artık eskisi gibi olmadığını söylemişler, yönetimi, Çiller'i acı acı eleştirmişler.

Notları okumam sona erince Demirel;

"Partiyi bitirdiler" dedi.

Ne yazık ki, DYP'yi hâlâ 'kendi partisi' sanıyordu. Oysa, Çiller büyük bir hızla Demirel'in DYP'sini, Çiller'in DYP'sine dönüştürmekle meşguldü.

Esat Kıratlıoğlu'nun Çiller'lerin mal varlığıyla ilgili konuşmasına bir fıkra anlatarak yanıt verdi:

"Atatürk bazı profesörleri çağırmış. İçlerinden birine 'Çık masanın üstüne ve ben eşeğim diye bağır' demiş. Profesör masanın üstüne çıkmış, Atatürk'ün istediği cümleyi söylemiş.

Atatürk, etrafına bakmış, 'İn aşağı' demiş, profesör inmiş."

CA: "Bunlardan kurtuldunuz?"

SD: "Evet, kurtuldum!"

Yüzüme baktı. Çiller üzerine örnekler sıraladım. Demirel, "Felaket bir kadın. Yalancı. Korkunç bir şey. Her şeyi yapar" dedi.

Kimi gazetecilere Demirel'in 14 Haziran günü Çiller'e söylediklerini 'fısıldamıştım'. "Mal varlığın başına bela olacak" sözünü...

Yazarlar olasılığıyla Demirel'e, gazetecilere 14 Hazirandaki uyarısını aktardığımı söyledim. Kaygı duyduğumu sandı:

"Bırak yazsınlar" dedi.

İç kaygıların yanı sıra başka sorunları da güncel konuya dönüştürüyor.

Türkmenistan'daki doğalgaz şayet 2 yılda gelmezse, 'enerji açığı' olacağını söylüyor.

Emre Gönensay sorunu hâlâ 'askıda' olduğu için gazetelerde çeşitli haberler çıkıyor. Bunların arasında ilginç olan, "Emre'nin, Çiller'le Demirel arasında 'bir köprü' oluşturduğunu" içeren haber!

Demirel bu habere bozuldu: "Beni kimse kullanamaz" dedi.

Evet, ama işte kullanıyorlar. Hatta Memduh Yaşa, Ahmet Sarp'ın yanında Emre Gönensay'ın "Ya ekonomiden sorumlu Bakanlık ya da Washington Büyükelçiliği istediğini" söyledi. Kuşku yok, Cumhurbaşkanı'nın kulağına da gitmiştir bu sözler, söylentiler.

Milliyet'te (21 Haziran 1994) manşet: "Bu servet başına dert açar."

İkinci başlık: "Demirel, Başbakanlık görevini verirken Çiller'i mal varlığı yüzünden uyarmış."

ABD'deki mallar muhalefeti harekete geçirdi. Gazetelerde olumsuz yazılar çıkıyor Çiller üzerine.

Ne çare, sonuçsuz girişimler!

(21 Haziran 1994) Türkmenistan Cumhurbaşkanı'nı Antalya'ya

uğurladıktan sonra Demirel, eve girdi ve çalışma ve kabul programını iptal ettirdi.

Hasta! Fakat hastalığı nedir, bilinmiyor. Emel Hanım da –iki kez sormama karşın– ayrıntı vermiyor.

Bir gün sonra 'sıkı çalışmaya döndü' Demirel.

124

Mal varlığı 'sorun' olmakta devam ediyor.

Meclis Başkanlığı, verilen önergeleri 'devlet işi olmadığı' gerekçesiyle görüşmeyi, görüştürmeyi reddediyor (22 Haziran 1994).

TBMM Kanunlar Dairesi'ne göre, 'konu özel haklarla ilgili'.

Çiller, kocasından sonra bir açıklama yapıyor. Bir sözü çok ilginç, komik geliyor insana ama, ilginç: "Kendimi millete adadım."

Bravo! "Benim alnım açık. Verilemeyecek hesabım yoktur" diyor.

Açıklamanın can alıcı bölümü şöyle:

> "Basında yer alan aile servetimizle ilgili haberlerde, ABD'de gayrimenkullerimizin olduğu ve bunu mal bildirimine dahil etmediğimiz, dolayısıyla gizlediğimiz ileri sürülmüştür. İşin doğrusu şudur:
>
> Bu gayrimenkuller ABD'deki G.C.D. adlı şirket tarafından satın alınmıştır. Bu şirketin ortağı MARSAN Holding A.Ş.'dir. MARSAN Holding A.Ş.'nin hisseleri bize aittir ve mal bildirimimizde zaten beyan edilmiştir. Dolayısıyla servetimizi gizlediğimiz veya gizlice servet edindiğimiz iddiaları doğru değildir. MARSAN Holding'in iştirak ettiği bir başka şirket olan G.C.D.'nin aktifinde bulunan menkul ve gayrimenkulleri kişisel olarak mal bildirimimize dahil etmemiz hukuken mümkün değildir. Mal bildirimimizde gizlenmiş bir hissemiz yoktur. Holding hisselerimiz aynen gösterilmiştir. Kaldı ki, G.C.D.'ye iştirak için MARSAN Holding tarafından Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na başvurulmuş ve yasal süresi içerisinde ilgili makamlar bilgilendirilmiştir. Dolayısıyla Genel Başkanlık ve Başbakanlığım öncesinde devlet arşivlerine de girmiş bu bilgilerin gizlenmesinden söz edilemez.

İlgili yönetmeliğe göre hazırlayıp sunduğumuz mal bildiriminde, şu hususlar önem taşımaktadır:

Yönetmeliğin sekizinci maddesinde 'Mallar, mal bildirimi tarihindeki değerleri esas alınmak suretiyle beyan olunur' denilmektedir. Biz aile olarak tüm mal varlığımızı beyan tarihlerindeki değerleri itibariyle verdik. Bu değerler, tahmini değerleri ifade etmektedir. 'Alım-satım konu olsaydı kaç lira değer biçilirdi' şeklinde bir yaklaşımla bu beyanlar yapılmıştır. Yönetmelik de, bunu böyle istemektedir.

Bakanlık görevine başladığımda verdiğim mal bildirimi ile şu andaki mal varlığımız arasında MARSO (7-Eleven) hisselerinin satışından gelen sermaye artışı dışında, özde hiçbir farklılık bulunmamaktadır.

Dışarıya yollanan G.C.D. iştirakiyle ilgili paranın kaynağına gelince, bunlar sahibi olduğumuz MARSAN Holding'in mali imkânlarından, MARSO (7-Eleven) hisselerinin satışlarından karşılanmıştır.

MARSAN Holding'in mali imkânları ise politikaya girmeden elden çıkarttığımız şahsi gayrimenkullerimizin ve hisselerimizin satışıyla sağlanmıştır. Ayrıca, DYP'nin muhalefette olduğu yıllarda tüm şirketlerimiz ve şahsi mal varlığımız denetlenmiş ve yasal olmayan hiçbir husus bulunmamıştır.

Bilindiği gibi mal bildiriminin amacı kamu görevi başlangıcında var olan servete, kamu görevi sırasında haksız bir ilave olup olmadığının kontrolüdür. Ailemizin sahip olduğu servet unsurlarının tamamı yukarıda da belirtildiği gibi Bakanlık ve Başbakanlık dönemimizden önce edinilmiştir.

'Kendimi milletime adadım'

Bakanlık ve Başbakanlığım sırasında politik gücümün istismar edilmemesi konusunda büyük bir hassasiyet göstermişimdir. Bu nedenle eşim, benim konumum itibariyle yanlış anlamalara meydan vermemek için ticari faaliyetlerine son vermiştir. Türkiye'deki kamu ve özel bankalardaki kredi ilişkilerini kapatmıştır.

Ben politikada hizmet için varım. Benim maddi hiçbir beklentim yok. Allahım bana en büyük serveti bahşetmiş, yüce Türk milletine hizmet etme fırsatı vermiştir. Ben kendimi milletime adadım. Milleti-

me hizmet için yola çıktım. Bu yolda bütün gücümle çalışacağım. Elbette yolumuzu kesmeye kalkışanlar olacaktır. Ama bunlar beni doğru bildiğim yolda yürümekten alıkoyamayacaklardır. Benim alnım açık, verilemeyecek hesabım yoktur. Millete hizmet yolunda hizmete talip olanlar geçmişte de çok hırpalanmıştır. Tarih bu örneklerle doludur. Ne yapalım, biz de nasibimizi alıyoruz. Takdir yüce milletimizindir."

125

'Devlet işi' olmadığı gerekçesiyle Çiller'in mal varlığıyla ilgili araştırma önergelerini 'işleme almayan' TBMM Başkanlığı'nın tutumu eleştirilere yol açıyor.

Fakat, Başkan Cindoruk bu konuda direniyor.

Cumhuriyet'teki 'Pencere' köşesinde İlhan Selçuk ilginç bir yazı yayımladı. TBMM Başkanlığı'na düşen görevi –yasal olanaklarıyla– anımsatıyor. İşte, Selçuk'un, "Meclis Başkanlığı'nın Görevi Nedir?" başlıklı ilginç yazısının metni:

"Başbakan Tansu Çiller'in kısa bir süre önce Amerika'da mal-mülk satın aldığı, alışveriş merkezi ve otel gibi alanlara milyonlarca dolarlık yatırım yaptığı ortaya çıktı.

Ülke, cumhuriyet tarihinin en büyük bunalımını yaşarken, 'ekonomik kurtuluş savaşı'ndan söz açılırken, halk özveriye ve kemer sıkmaya çağrılırken, Başbakan'ın bu yaptığı nedir? Neden Amerika'da yatırımlara girişiyor, niçin bir yabancı ülkede mal-mülk satın alıyor?

Başbakan yabancı sermayeyi Türkiye'ye çağırırken, Amerika'ya ailecek yatırım yapıyor...

Yurtdışındaki Türk işçisi ülkeye döviz yollarken Başbakan, ailecek Amerika'da otel motel, villa milla ediniyor...

*
* *

Bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na düşen bir görev var...

3628 sayılı yasanın adı, 'Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'dur.

3628 sayılı yasanın 5'inci maddesi, Bakanlar Kurulu'na atanan kişinin bir ay içinde mal bildiriminde bulunması zorunluluğunu getirir.

Bakan, mal bildirimini kime sunacaktır?

Yasanın 8'nci maddesine göre Bakanlar Kurulu üyeleri, mal bildirimini Meclis Başkanlığı'na yaparlar. Başkanlık 'yetkili merci'dir. Bakanın mal bildirimi alınır, özel dosyasında saklanır.

*
* *

Bakanın ya da başbakanın Meclis Başkanlığı'na vereceği mal bildiriminde neler bulunur?

Taşınmaz mallar, para ve değerli kâğıtlar, hisse senetleri, tahviller, altın ve mücevherat, her çeşit kara-deniz-hava taşıtları, haklar, alacaklar, borçlar, gelirlerle bunların kaynakları...

Mal bildiriminde bulunan kişi, eşi, çocukları ve kendisinin malvarlıklarında önemli bir değişiklik olursa, bir ay içinde Meclis Başkanlığı'na yeni mal bildiriminde bulunmak zorundadır.

Meclis Başkanlığı yeni mal bildirimini alır; dosyasına koyarken, 3628 sayılı yasanın uygulanması için çıkarılan 10.8.1990 tarihli ve 90/748 sayılı yönetmeliğin 18'inci maddesine göre gerekli işlemi yapar.

Madde 18:

'Yeni ve ek bildirimler, 6'ncı maddede belirtilen yetkili merci (Meclis Başkanlığı) tarafından daha önceki bildirimlerle karşılaştırılır.

Yapılan karşılaştırma sonucunda gerçeğe aykırı bildirimde bulundukları veya haksız mal edindikleri, kaçırdıkları veya gizledikleri anlaşılanlar hakkında, yetkili mercilerce (Meclis Başkanlığı), cumhuriyet başsavcılıklarına suç duyurusunda bulunulur.'

*
* *

Yasa ve yönetmelik Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bir görev yüklüyor...

Meclis Başkanlığı bu görevi gözardı edemez, hasıraltı da edemez...

Basında yapılan yayınlar karşısında Başbakan ve eşi kendilerini şu veya bu biçimde yazılı ve sözlü olarak savunmuşlardır; ama, olayı aydınlatacak olan, bu konuda yasal olarak Meclis Başkanlığı'nın incelemesi olacaktır...

Yasa ve yönetmelik açık...

Ve seçik...

Meclis Başkanlığı'ndan gerekli incelemeyi yapmasını kamuoyu bekliyor.

Meclis Başkanlığı'nın DYP ve SHP'lilerce temsil edilmesi, konuyu daha duyarlı bir duruma getiriyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nde yasaların uygulanmak için yapıldığını anımsamakta ve anımsatmakta yarar var. 'Temiz toplum' isteniyorsa işe hükümetin başından başlamak gerekmez mi?"

İlhan Selçuk'un yazısında belirlediği yasal yaptırımları TBMM Başkanı Cindoruk, 1994'te yerine getirseydi...

Çiller'in ABD'deki mal varlığı dahil hemen bütün gayrimenkul ve menkulleri 'zamanında incelenip' gereğinin yapılması yolu açılabilirdi.

İlhan, birkaç kez bu gerçeği anımsattı ama... nedense, Cindoruk ne açıklama yaptı ne de İlhan'ın yazdığı yolda ve yönde girişimlerde bulundu.

Ama, Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın ise, "Tansu Hanım'ın açıklama yapmasını" isterken, 'yurt dışındaki yatırım ve (dolar olarak) parasını' da açıkladı:

"Yurt dışında yatırımım yok.

(ABD'de) Bankalardan birinde 70 dolar kadar bir hesap bakiyesi hatırlıyorum."

126

Haberle, yorumlarıyla Çiller'in siyasal yanı ve mal varlığıyla uğraş veren gazete:

Cumhuriyet!

İşte kanıtı (23 Haziran 1994):

Birinci sayfa manşet: "SHP Parti Meclisi toplantısında Hükümet ve Başbakan topa tutuldu.

PM üyelerinden Tevfik Çavdar, 'Kendi karıma, çocuklarıma, böylesine dolandırıcı, sürekli yalan söyleyen, Türkiye'yi bir maceraya sürükleyen bir Başbakan'ın peşinden niye gittiğimizi anlatamıyorum' dedi. SHP PM üyesi Kenan Coşar sosyal demokratların dürüstlük ilkesinin kirletildiğini söyledi."

Birinci sayfada ikinci manşet: "Çiller servetinde yeni kuşku:

Çiller ile eşi Özer Çiller'in 5 gün arayla mal varlıklarına ilişkin yaptıkları açıklamalarda çelişen ifadelere yer verildi. Tansu Çiller, ABD'de gayrimenkul alan GCD şirketinin ortakları olduğunu söylerken, eşi şirketin kendilerinin olduğunu söylemişti. Çiller, Bakanlığı ve Başbakanlığı döneminde servetinin artmadığını savundu."

127

Fakat o ne? Milliyet, Çiller'in açıklamasını manşetten (23 Haziran 1994) veriyor, adeta konuyu kapatmak ister gibi davranıyor.

Öğrendik ki; Hürriyet yönetimi, Ankara'ya verdiği talimatta "Çiller'in mal varlığı işine karışmayacaklarını" bildirmiş. Gazete yönetiminin bu tuumuna karşın, Emin Çölaşan bir yazı yazdı.

Sabah ise –Mengi sütunu dışında– suskun. Yukarıda da belirttiğim gibi, tek gazete Cumhuriyet!

Gazetelerdeki bu 'komik durumu' anlattığım zaman, Demirel güldü ve "Ben size bunların olayı sürdüremeyeceklerini söylemedim mi?" dedi.

Muhalefet mi? Aman efendim başlı başına bir âlemdi.

Mesut Yılmaz –ana muhalefet partisi lideri– aynen şöyle diyordu:

"Beni Sayın Çiller'in malları değil, bu konuda yalan söyleyip söylemediği ilgilendiriyor. Eğer yalan söylemişse çok vahim bir durum ile karşı karşıyayız, demektir."

Özer Çiller de rahatlamış, 'mal-mülk sahipliğini' reddetmiyor,

"Ailemin ve çocuklarımın istikbalini düşünmek zorundayım" diye konuşuyordu.

O sıralar sorulan, yıllarca sorulacak olan sorular yine gündemde.

Mengi şöyle yazıyordu:

"Kelime oyunları ile rezaleti bir hukuki usul tartışması haline indirmek kurnazca bir taktik olabilir. Ama sorun o değil.

1) Sahip bulunduğu trilyonluk servetin kaynağı nedir? Siyasete girmeden önce üniversiteye verdiği mal bildirimi ile sonuncu arasındaki (Cindoruk'un bir türlü yapmak istemediği) bir karşılaştırma her şeyi ortaya koyar.

2) Bir Başbakan, kendi istikbalini kaderine hükmettiği bir ülkenin dışında kurmaya kalkar mı? Yurt dışında servet tutar mı?

Sorunun iki ayağı var ve ikisi de kokuyor.

Çelik tebessümlü Başbakanın losyonları bile bu kokuları bastıramıyor."

Parti grubunda 'bir şeyler' olmayacak mıydı?

Demirel, "DYP grubu ölü" dedi. Önüne bakıyordu. Sıkılmıştı. Son günlerdeki 'temaslarından sonra' anlaşılan bu kanıya varmıştı.

Bir süre sonra, "Erol Simavi, Çağlar'a 'Biz bu kadını gözden çıkardık, emrindeyiz' demiş" dedi.

CA: "Çağlar abartabilir."

TBMM Başkanlığı'nın ABD'deki mal varlığının 'özel bir iş' olduğunu öne sürerek gereken incelemeyi yapmadığına değindim. Dikkatle dinledi.

CA: "Cindoruk 'Beni bu işe karıştırmayın' diyerek Romanya'ya gitti. O da bu eğilimde."

SD: "O zaman Hüsamettin silinir.

(Ayrılırken) Tansiyonum düştü. Zor durdum ayakta. Zehirlenmişim. Niyazov'a verdiğim yemekte bir şeyler dokundu galiba. Belki dondurma."

128

Köşk'te olupbitenlerin yanı sıra kentte de çok şey oluyor, oluşturulmaya çalışılıyor.

Çiller'in bir dakika yanından ayrılmayan, basın sözcüsü gibi kullandığı Mehmet Bican, bugün (23 Haziran 1994) bizim Mustafa Balbay'ı aramış.

Balbay anlattı: "Özer Çiller'le söyleştikten sonra aradı. Aramızda şu konuşma geçti:

Bican: Dostça bir söyleşi için aradım.

Çiller hakkında yayınlara devam edecek misiniz?

Balbay: Haber değeri oldukça evet!

Bican: Ülkenin onca işi varken 'bu işle' uğraşmak mantıksız. Bak Milliyet de kesti. Yayına devam etmeyecek. Çünkü, Milliyet bugün sadece Çiller'in demecini veriyor. Özer'le Tansu'nun açıklamaları arasındaki çelişkileri kullanmıyor.

Üstelik Özer Bey'le Tansu Hanım'ın açıklamaları arasında çelişki yok.

Balbay: Ama bak metinler ortada. İşte çelişkiler. (Örnekliyor)

Bican: Çiller ailesi her şeye yanıt buldu, ancak Amerika'da mal-mülk edinmeyi izah edemiyorlar.

Gazetenin (Cumhuriyet'in) ekonomik gücü nedir? Bizden istenilen bir şey var mı?

Balbay: Ekonomik gücümüz yeterli."

Daha sonra İlhan Selçuk'la konuştuk bu durumu:

"Çiller her gazeteyi satın aldı. Tek Cumhuriyet kaldı. Şimdi bizi susturmanın çarelerini arıyorlar" dedi.

Özbekistan Cumhurbaşkanı onuruna Demirel'in verdiği yemekten önce ayaktüstü söyleşilerde Sedat Ergin'e "Bu kadını Hürriyet'in niye koruduğunu" sordum. Anlattı:

"Ertuğrul Özkök, Milliyet'te çıkan ABD'deki mallarla ilgili haberden sonra atlama duygusuna kapılmadan haberi hazırlattı. Bu haber Anadolu baskılarında büyüktü. Fakat Özer Çiller, Zürih'e telefon ediyor. Erol Simavi'ye yalvar yakar oluyor. Oradan emir gelince haber küçültüldü."

CA: "Oysa Erol Simavi'nin bu kadını gözden çıkardığı haberleri yayılıyor."

SE: "Doğru. 'Bu kadınla bir yere varılmaz' diyor Erol Bey."

Herkes sustu. Cumhuriyet sürdürüyor:

"Çiller'in serveti 'karanlık'."

Cumhuriyet'i susturmak için dolaylı dolaysız yollardan girişimler... Özer Çiller çaba harcıyor. İlhan Selçuk'a 'susmamıza karşılık ne istersek verileceğini' içeren öneriler gidiyor.

Tabii, ret!

129

Cumhuriyet'te Çiller'e karşı kampanya ikinci gününe girdi.

Mesut Yılmaz, nihayet Çiller'in ABD'deki mallarıyla ilgili bir araştırma önergesini Meclis'e vereceklerini söyledi.

Demirel, İstanbul Harp Akademileri'nde bir konuşma yaptı. Tabii, sorular laiklik üzerine. Fakat 'en büyük güvencenin Çankaya olduğunu' söylüyor.

(26 Haziran 1994) İstanbul'daki evinde. Bana Midyat ve Şırnak'a yaptığı geziden izlenimler anlattı:

'Terör eziliyor'du. Ancak 'halkın devlete yaklaşması için ekonomik önlemler almak gerekiyor'du.

Güneydoğu'da ilgililere 'ekonomik tasarruf önlemlerinin işleyip işlemediğini' sormuş. "Evet" yanıtı alınca, "Bu bölgede tasarruf olmaz" demiş.

Telefonda şöyle diyordu:

"Hareketimden önce Tansu Çiller'e sordum. Bana bu bölgede tasarruf önlemlerinin işlemediğini, uygulanmadığını söyledi. Hiçbir şeyden haberi yok."

Milliyet, birdenbire yine Çiller'in mal varlığı sorununa girdi. Demirel, "O nasıl olmuş, biliyor musun?" diye sordu ve sonra anlattı:

"Mesut Yılmaz, Milliyet'e gitmiş. Aydın Doğan, Yılmaz'a 'Muhalefet yapmıyorsunuz' dedikten sonra, ABD'deki mallar meselesinde muhalefetin duyarsız tutumuna temas etmiş. Mesut Yılmaz ise, 'Araştırdım. Kamuoyunun bu mal-mülk meselesinde hassasiyeti yok,' demiş. Bunun üzerine Aydın Doğan, 'Sizin hassasiyet yaratmanız lazım' diye yanıt vermiş. Mesut Yılmaz, bunun üzerine TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırmaya karar vermiş."

Hayret verici gelişmeler! Demirel'e, "Onu bunu bilmem ama Cumhuriyet kampanyayı arslanlar gibi sürdürüyor" dedim.

"Bu nasıl şey?" diye sürdürdüm: "Yurt dışındaki gelirlerinin 1993'te sıfır olduğunu söylüyorlar. ABD'deki mallarının bugünkü değeri 1.474.000 dolar. Yani 45 milyar. Oysa MARSAN'ın bütün varlığını 12 milyar diye beyan ediyorlar."

Demirel'in yorumu yok! Ekledim:

"Eğer söyledikleri doğruysa korkacakları, çekinecekleri bir şey yok ortada. Çiller, o zaman çıksın ortaya, 'Buyrun her şeyi araştırın' desin. Kamuoyuna açıkladığı gibiyse her şey, mesele kalmaz."

Cumhurbaşkanı bir süre düşündü. Söylediğim biçimde hareket ederse bu, Çiller'e ne kazandırır ya da neyi götürür, belki de bunu hesapladı.

"Ben" dedi: "1970'lerde aynı ya da benzeri suçlamalar karşısında kalınca çıktım kürsüye, 'Ne isterseniz yapın' dedim."

CA: "Evet, Meclis kürsüsünden!"

SD: "Evet. Hem de kürsüden. Kardeşlerimle ilgili soruşturma komisyonu böyle kuruldu."

Cumhuriyet (28 Haziran 1994 Pazar): "Çiller vergiden kaçıyor."

Demirel, Madımak yangınından sonra, Sivas'ta: "Fitneye uymayın. Burada olan acı hadiseler milleti incitmiştir. Kanı kanla değil suyla yunarlar."

Cumhuriyet (30 Haziran 1994):

"Çiller'in kredi ilişkileri de kuşkulu."

Beşinci Bölüm

O AĞUSTOS AYINDA

"... Sessiz darbe..."

"Düşününüz biraz: Buyruk dinlemeyen askerlerle hangi şehir düşmandan alınabilir?.. Herkesin kendi güvenliğini düşündüğü bir ordudan kolay hangi ordu yenilebilir?.."

Xenophones

130

Temmuz ayı Çiller'in mal varlığı tartışmaları ile başlıyor (1 Temmuz 1994).

Başbakan, Nevşehir'de malı mülkü ile ilgili açıklama yapıyor. Halka konuşuyor:

"Malım mülküm varmış. Ben bunlar yok diye siyasete girmedim. Sizin için girdim" diyor. Demagoji! Halk dalkavukluğu!

Coşmuş. "Bunların boruları varmış. Alırlarmış öttürürlermiş. Öttürsünler. Ben de size gelirim" gibi söylemler.

Politikaya niçin girdiğini Nevşehir'in Pazar meydanında açıklıyor:

"Sizin paranızı yine sizin paranız yapmak için, saadet zincirini kırmak için yola çıktım. Politikaya sizin için girdim."

Muhalefete yükleniyor.

Mesut Yılmaz. "ABD'deki mal varlığı olayı başka bir yerde olsa ülke ayağa kalkar" diye konuşuyor. Ayağa kalkan bir ülke mi, yoksa

bizde olduğu gibi bütün bu olaylara karşın Çiller için ayağa kalkanların olduğu bir ülke mi?

DYP'deki müzmin muhaliflerden eski Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu, "Sayın Başbakan 'güvenilir' olmak için bu şaibelerden kurtulmalıdır" diyor.

Sabah'ta Necati Doğru'nun yazısından bir-iki cümle ne denli renkli, doğru:

"Sonra Milliyet yayın yaptı...

Gördük ki, bize 'Parlak güzel günlere gidiyoruz. Ülkemizin ekonomisi şahlanacak' diyen Başbakan Çiller'e kocası bile güvenmiyor. Götürüp paraları Amerika'da çarşıya, dükkâna, villaya, otele dönüştürüyor."

Cumhuriyet'in manşeti: "Siyasetin gündemi, Çiller ailesinin serveti."

Fakat, İlhan Selçuk 'Pencere'den olaya derinlemesine bakıyor:

SHP'nin, Çiller'in mal varlığı konusundaki tutumuna ve yasaları kullanmayan yetkililere değiniyor...

Bir belge niteliğindeki "Ahlak Yolu Pek Dardır – Tetik Bas, Önü Vardır" başlıklı yazı:

> "Başbakan Çiller'in malvarlığı sorununa politikacının yaklaşımı yanlış...
>
> ANAP, Meclis'i toplantıya çağırdı. DYP'de sıkıntı var, SHP hükümet ortağı olmasına karşın bir açıklama yaparak olayın aydınlanmasını istedi.
>
> SHP'de Aydın Güven Gürkan:
>
> 'Sayın Başbakan'ın ABD'deki ticari ilişkilerinin yasalar dışında oluşturulduğu yönünde bir önyargımız yok. Ancak bunun araştırılmasından kaçınılmasını doğru bulmayız. Sayın Başbakan'ın da bundan kaçınmayacağını ummak isteriz.'
>
> Bayındırlık Bakanı Kumbaracıbaşı:
>
> 'Herkesin görüşüne saygımız var. Ama konu, tamamen DYP'nin ve Sayın Çiller'in yanıtlayacağı ve kısmen de yanıtladığı bir konu. Bizim o konuya ilişkin görüş beyan etmemiz bu aşamada doğru olmaz...'
>
> SHP'nin hükümeti bozmaktan ürktüğü anlaşılıyor ya da DYP

ile ortaklığın gerektirdiği bir incelikle durumu ele almak kayısı, olayı içeriğinden soyutluyor.

* * *

Olayın anlamı ne?

Bir toplumda yaşamı düzenleyen yalnız hukuk değildir; ahlak kuralları da vardır.

Hukuktaki kurallara uyulması zorunludur; kuralları çiğneyen cezalandırılır; her kuralın bir de yaptırımı bulunur.

Bir kimse –hele başbakan ise– yasalara uymaya özen göstermelidir.

Tansu Çiller yasaları çiğnemiş midir?..

Yayımlanan belgeler, çiğnediğini gösteriyor; ama, bu iş o kadar ucuz değil...

Başbakan'ın durumu salt yasayla, cezayla, hukukla geçiştirilecek boyutların dışına taşmış...

Çünkü işin içine ahlak giriyor..

Siyasal ahlak!..

* * *

Ahlak da toplumdaki yaşamı düzenleyen kurallar yumağıdır; yazılı değildir; yasadaki kurallar gibi karşılığında belirli bir yazılı yaptırım arandığında bulunamaz...

Ne var ki kimi zaman ahlak –öncelikle siyasal ahlak– hukuktan daha ağır basar.

Ekonomiden sorumlu bir devlet bakanı –ya da başbakan– bir yandan hükümette görev yaparken öte yandan bir yabancı ülkede mal mülk edinemez...

Vergiden kaçamaz...

Holding oyunlarıyla yükümlülüklerini hafifletemez, bir eli işte bir eli oynaşta olamaz...

'İkinci vatanım' dediği ABD'de iş yatırımlarına ailecek girişemez...

Yurttaşlarını Türkiye'ye yatırım yapmaya ve döviz yollamaya çağırırken Amerika'ya yerleşmek için girişime geçemez...

Siyasal ahlaka aykırıdır bunlar...

* * *

Türk Ceza Kanunu'nda şöyle bir madde var mı:

'Başbakan veya devlet bakanı, görevini yürütürken yabancı bir ülkede mal mülk edinirse, ticarethane açıp şirket kurarsa, otel ve iş merkezi işletmeye girişirse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.'

Hayır yok...

Ceza yasasını yazan hukukçunun böyle bir olayı havsalası almadığı için özel bir madde koymamış...

Konması da gerekmez.

Bir başbakan ya da bir devlet bakanı bu tür işlere girişti mi, eğer o ülkede devlet devletse, cumhuriyet cumhuriyetse, parlamento parlamentoysa, basın basınsa, hükümet hükümetse harekete geçer; namuslu bakanlar, o hükümette artık bakanlık yapamazlar, namuslu milletvekilleri (kendi partilerinden de olsa) o başbakanı koltuğundan indirirler, namuslu basın gereğini yerine getirir...

Türkiye muz cumhuriyeti mi?..

İşte terazi, işte ölçü...

SHP'lilerin, bu işi sıradan ve soyut bir yasa sorunu saymaları, olayı anlamından ve içeriğinden soyutluyor."

131

(2 Temmuz 1994) Saat 20.15. Çalışıyor; çalışıyoruz.

Yanında Seçkinöz var. Kimi kâğıtları, mektupları, dilekçeleri okuyor ve gerekirse Genel Sekreter'e veriyor. Kimilerini yüksek sesle okuyor ve "Anasına, kendine ve babasına burada iş istiyor, iyi mi?" diyor. Böyle anlamsız olanları bize de söylüyor, ama saçma istekler çoğalınca "Bu millet 60 milyon, deli" diye konuşuyor.

Seçkinöz çıktıktan sonra Ziraat Bankası murakıplarının Özer Çiller'le, İstanbul Bankası ve öteki konularla ilgili raporuna değindim. Amacım, Çiller hakkında Meclis araştırma önergesinin kabul edilmesinde Demirel'in yardımını sağlamaktı. Bu eğilimimi söyledim de...

"Araştırma komisyonu kurulacak" dedi. Şaşırdım. Kesin söylüyordu. Demek ki bir yerden bilgilendirilmişti. Fakat sonra söylediği beni daha çok şaşırttı:

"Komisyon kurulması siyaseten daha doğru. Konu, durmadan konuşulur" dedi. Doğrusu olayın bu yanı hiç aklıma gelmemişti. Evet, 'vıdı vıdı'lar sürecekti.

132

Fikret Bilâ'nın manşet haberi ilgi çekiciydi.

Bilgiyi, anladığım kadarıyla Bülent Ecevit'ten almıştı. KKTC, Türkiye'ye 'resmen başvurmuştu'. Önerisi kabul edilirse; KKTC, dışişleri ve savunmada Türkiye'ye bağlanacak, ama içişlerinde serbest kalacaktı!

Ecevit, Bilâ'ya "Cumhurbaşkanı da bizim gibi düşünüyor, fakat açıklayamıyor" demişti. Dinledi:

"Bülent Ecevit, namuslu, dürüst bir adamdır" dedi. İlk kez Ecevit'in niteliklerine değiniyordu:

"Böyle şeylere girmez" diye sürdürdü: "Rauf Denktaş'ın yazıldığı gibi yazılı bir başvurusu yok. Zaten ne olacak ki... Evet ben Ecevit'le bunları konuştum. Denktaş zaten bunları hep söylüyor. 'Güney Kıbrıs AT'ye (AB'ye) girerse ben de Türkiye ile birleşirim, bağımsızlığımı ilan ederim,' diyor."

Karayalçın'ın tepkisi, Sivas'tan geldi:

"Yahu savaş mı çıkaracaksınız?"

133

İki orgeneralin süreleriyle ilgili sorun, siyasal kulisin gıdası. Sürekli konuşuluyor. Yeni bir 'vaziyet' var mıydı acaba?

"Zamanı gelince gidecekler" dedi, sorumu yanıtlayan Demirel: "Zamanı gelince gidecekler. Hiç konuşulmadı. Manevralarda açabilirler diye düşündüm, ama açmadılar."

CA: "Fakat sizinle daha önce yaptığımız bir konuşmada, Çiller'in askerlerle 'komplo' içinde olduğunu söylemiştiniz. Ama 'komplo' nedir, anlatmamıştınız o sıra. 'Daha sonra anlatırım,' demiştiniz."

SD: "Tabii elimde kanıt yok. Bu, bir varsayım (iki kez bu cümleyi yineledi). Zafer Mutlu'ya 'Arkamda askerler var' niye diyor? Tıpkı Turgut Özal'ın 1980'de yaptığı gibi. İki kez gitti askerlere Turgut ve 'Bu ekonomi paketi (24 Ocak kararları) ancak benimle başarıya ulaşır' dedi ve askerlerin desteğini aldı.

İki Necdet'in (Üruğ'la Öztorun'un) tehlike olacağını, gitti Evren'e söyledi.

Hatta, Anayasa'ya bizlerin siyaseten yasaklı olmamızla ilgili maddenin konulmasını isteyen de Turgut Özal.

Askerlere 'Ben yaparım bütün bu işleri' diyen de..."

CA: "Demek ki, siyasal yasakların kalkmaması için çırpınması da bu yüzden."

SD: "Böylece askerlerin desteğinde iktidar..."

CA: "Bütün bunlar iyi ama, Çiller bugün aynı ortamı nasıl bulacak?"

SD: "Grup indirmeye kalkar veya desteğini çekerse altından... askerleri kullanacak!"

CA: "İşte mal-mülk üzerine Çiller'in raporları ortaya döküldü."

SD: "Yahu, bu kadar açıklamadan sonra insan istifa eder."

CA: "Cindoruk sizinle bir saat kadar görüştü. Politikacının gizli ticari işleri olamayacağını söylüyor. Nasıl duruyor sizin yanınızda?"

SD: "Evet, sağlam duruyor. Dışarda söylediklerini içerde de yineliyor."

CA: "Şimdi Güneş Taner'i DYP'ye alma olayı çıkardı. Ama bu adamın geçmişi belli. Siyasal yasaklarda 'No, No, No' tişörtleriyle gezen. Özal'ın yanında. Alır mı partiye?"

SD: "Alır!"

CA: (Hayret içinde yüzüne baktım) "Alır partiye ama, vaat ettiği gibi Güneş Taner'i nasıl Bakan yapar?"

SD: "Partiye alır, ama ben onaylamadan nasıl Bakan yapar Güneş Taner'i? Anayasa ortada. Onayım gerek.

Ben, geçenlerde beraber yürüyorduk (herhalde son MGK'dan sonra koridorda), Tansu Çiller'e 'Güneş Taner'i almak doğru olmaz' dedim. O kadar... ve sustum. O da yanıt vermedi. Aldı partiye, Bakan yaptı, onay için önüme gelmeyecek mi kararname?

Bu sizin bir zaman yazdığınız gibi, 'Hasan vak'ası'. Gittim Ko-

rutürk'e, 'Bu adamın Bakanlığını onaylarsanız dünyayı ayağa kaldırırım,' dedim.

Korutürk de Bakanlığa gelmesini istemedi. Sonra bana 'Amma da bastırmıştınız' gibi laflar söyledi Korutürk."

Yan yana oturuyorduk Demirel'le:

"Ah Taner'in Bakanlığı bir önüme gelse, ah bir gelse!" diyordu. Adeta dişlerini gıcırdatır gibiydi. Anlaşılan siyasal yasakların kalkmasıyla ilgili referandumda Güneş Taner'in söylediklerini, yaptıklarını unutamıyordu.

Şöyle sürdürdü:

"Ben burada niye duruyorum? Devlet işlerinin son noktası benim.

'Ben noter değilim'.

Hamile kadınlar yasasını veto ettim. Şu işe bak! Altı ay maaş alacak. Çalışmayacak. Adalet bunun neresinde?"

Kravatını taktı. 21.00'de bir nikâha gidecek.

"Yarın evde olacağım" dedi.

"Sizi ararım."

"Ben de, görüşürüz."

Ayrıldık.

134

(3 Temmuz 1994 Pazar) Denktaş, Lefkoşa Büyükelçiliğimize –kişisel bir görüş olarak– Ecevit'in özerklik önerisini desteklediğini söylemiş. Ancak kişisel olan bu görüşün KKTC'nin resmi görüşü olmadığını da eklemiş.

Güneş Taner'le ilgili sözleri 'Demirel'in yakın çevresinden alınan bilgilere' dayanılarak Milliyet'te manşet. İmza: Yalçın Doğan.

Demirel. "Kimmiş bu yakın çevre?" diye bana soruyor.

Ertuğrul Özkök aramış. "Yalçın Doğan sizinle konuşmadı mı?" diye sormuş.

Ona demiş ki: "Benim adıma konuşacak 'yakın çevrem' yok. Kimmiş bu yakın çevre. ben de bilmiyorum. Benim beyanlarım beni bağlar. Ama 'yakın çevre' bağlantılı sözler beni bağlamaz. Ben kim-

seye böyle şeyler söylemedim. (Taner'le ilgili) Üstelik önüme gelen bir şey yok. Geldiğinde bakarız.

İmzalamayacağımı söylemek, imzalamayacağım anlamına gelmez. Mesele, 'o günün şartlarına bağlı.' Her yaptığım işlemi neden yaptığımı, kabul etsem de reddetsem de izahatıyla açıklıyorum. Şimdi bir varsayım üzerine konuşuluyor. Referandum sırasında olan şeyler dolayısıyla...

Benden duymadığınız şeylere inanmayınız..."

İyi ama, Ertuğrul'a söyledikleri, bana daha önce aynı konuda söylediklerinin tam tersi.

Üstelik, Yalçın'ın yazısı manşete şöyle geçmiş:

" 'Nasıl Bakan yapacak?' Demirel, Çiller'e tavır koydu. Güneş Taner'in Bakanlığına set çekti."

Başlıklar tümüyle doğru. Doğru ama... 'Baba' da böyle söylüyor.

135

Demirel'i dinleyen Ertuğrul, "Öyleyse yazıyı değiştireyim" demiş.

Demirel diyor ki: " 'Yok, aman değiştirme öyle kalsın,' dedim. Ertuğrul, Taner'in bir açıklama yaptığını söyledi."

CA: "Arayıp bulalım."

SD: "Boşver!"

İnterstar'da Güneş Taner, Cindoruk'la Demirel'e yükleniyor. Güya Mesut Yılmaz'la Cindoruk, araştırma önergesiyle Çiller'i devirecek ve Cindoruk'un başkanlığında bir hükümet kuracaklarmış! Masal.

Olacak şey değil. Ama bir gerçek var: Cindoruk, Taner DYP'ye gelirse 'partiden istifa edeceğini' açıklamıştı. Demirel'in sözleri de Milliyet'te... Şimdi bu ikiliye kin kusuyor.

Ertesi günü, Taner'in açıklaması çıktı: "Demirel suç işliyor" diyordu.

Boşver!

136

Çiller hakkında bir yandan Meclis'te araştırma önergeleri gündeme alınmaya çalışılırken, öte yandan suç duyurularında bulunanlar çıkıyor.

Demirel, "Bunlardan (suç duyurularından) hiçbir şey çıkmaz" dedi.

"Önemli olan şunlar" diye sürdürdü: "Parasını ABD'ye naklet-miş. Bu, bir. İkincisi, Türkiye döviz bulmaya çalışırken kendi parasını başka bir ülkeye yatırım olarak aktarması.

Bunların altından asla kalkamaz."

Kimbilir komisyondaki araştırmalarda daha neler çıkacak ortaya?

Bu noktada Demirel, görüş bildirmiyordu. Sadece "Çiller'in ABD'deki mal varlığı olayının sürekli konuşulmasından yana olduğunu" yineliyordu.

Cumhurbaşkanı, Ömer Çavuşoğlu'nun Cumhuriyet'te çıkan Çiller konulu demecini 'müthiş, çok sert' diye niteledi. Haber şöyleydi:

> "... İş ve spor dünyanın tanınmış ismi Ömer Çavuşoğlu, Başbakan Tansu Çiller'i ekonominin 'e'sini bilmemekle suçladı. Çiller'in Amerika'daki servetini 'vahim ve dehşet verici' diye nitelendiren Çavuşoğlu, 'Bence sadece Türkiye'nin değil, dünyanın en önemli olayı bu. Olmaz böyle şey. Çiller, bence o gün istifa etmeliydi' dedi.
>
> Sert çıkışlarıyla iş ve spor dünyasında adından sıkça söz ettiren Ömer Çavuşoğlu, Ekonomist dergisinde yer alan söyleşisinde de Başbakan Tansu Çiller ve eşi Özer Çiller'i eleştirdi. Özer Çiller'in kendi bankalarıyla birlikte batan İstanbul Bankası'nın genel müdürüyken bugün büyük bir servete sahip olmasını 'çok ilginç' olarak değerlendiren Çavuşoğlu, şunları söyledi:
>
> 'Benim hiçbir müdürüm bir şey sahibi olamadı. Özer Çiller çok eski arkadaşımdır. Birden yükseldi. Ben de anlamadım. 1991 yılında Yeşil Vadi Kooperatifi'nin yanındaki arsa işini ben bağladım. Metin Âşık 100 villadan 30'unu Özer'e verdi. Bir de 2 milyar lira para aldı Özer Çiller. Bu parayla borçlarını kapattı.'
>
> Çavuşoğlu, Tansu Çiller'in Amerika'daki malvarlığıyla ilgili bir

soruya ise, şu karşılığı verdi: 'Asıl önemli konu bu. Bence sadece Türkiye'nin değil, dünyanın en önemli olayı bu. Türkiye'de fabrikalar kapanıyor. İnsanlar işsiz kalıyor. TC Başbakanı kârlı yatırım diye ABD'den mal mülk alıyor. Dehşetle izliyorum bu olayı. Bence o gün istifa etmeliydi. Olmaz böyle şey. Çok vahim bir olay. Bence bu parayı nasıl kazandığı o kadar önemli değil. Buraya aktarması önemli.'

Aile dostu olan Tansu Çiller'in ekonominin 'e'sini bilmediğini iddia eden Çavuşoğlu, şunları söyledi:

'Eskiden de yani siyasete girmeden önce de 3-5 aylık tahminler yapardı. O zamanlar da döviz ve faiz konusunda yaptığı bütün tahminlerin hepsinin tersi çıkardı. Sadece Tansu Hanım değil, ekonomiyi yönlendirenlerin hepsi acemi.'"

Ajans bültenlerini okurken, Çavuşoğlu'nun demeci gözüne çarpmıştı.

"Mühim," dedi ve: "Çok sert."

CA: "Hangi sıfatla söylüyor bunları?"

SD: "Sıfatı yok, ama öyle sert ki..."

137

Biz Cumhurbaşkanı ile bunları konuşurken, 'Bacı' diye iltifat ettikleri Çiller'in telefonuyla –pazar günü sabahı– uyanan gazeteciler de varmış.

Yavuz Donat: "Sesi ne şen ne de ağlamaklı. Ama hayli durgundu. Ve de yorgun. Zaman zaman kızgın.

'Amerika'ya gittiğimizde kola alacak paramızın olmadığı doğru' dedi:

'Ama başka bir doğru daha var: Biz 1973 yılında Amerika'da 11 odalı, yüzme havuzlu evin sahibiydik'."

Hasan Pulur'un deyimiyle B.T.B. (Büyük Türk Büyüğü) Güneş Taner, ANAP'tan istifa etti.

Fakat Taner ve Demirel'le ilintili haberlerin arkası kesilmiyor.

(4 Temmuz 1994) Sabah erken saatte (10.00) Ömer Tarkan'la Demirel'in söylediklerini dinliyoruz:

"İlnur (Çevik) saat 08.45'te telefon etti. Yalçın Doğan'a Taner'le ilgili bir şey söylemediğini (bu da Demirel'in bir-iki gün önce İlnur'la konuşurken bana söylediklerini söylediğini ve onun da bunları Doğan'a naklettiğini gösteriyor; oysa Demirel bana İlnur'a yazılanların hiçbirini söylemediğini öne sürüyordu); Ancak Yalçın'a Anayasal durumdan söz ettiğini bildirdik."

Bir açıklama yazdırmış, kısa. Emel Hanım okudu:

> "Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel, Güneş Taner ile ilgili tartışmalara ilişkin olarak aşağıdaki açıklamanın yapılmasını istemişlerdir:
>
> Güneş Taner ile ilgili olarak yapılmakta olan tartışmaya Sayın Cumhurbaşkanı'nın karıştırılması, tamamen gereksizdir. Zira; Sayın Cumhurbaşkanı'nın bu konuda bir beyanı yoktur."

Bana kalırsa; Cumhurbaşkanı, Yalçın'ın yazısından memnun.

Güneş Taner'i Bakan olarak görmek istemediğini Çiller'e böylece bildirmiş olmuyor mu?

Demirel sordu: "Bu yeterli mi? Böyle bir kararname gelirse onaylanır ya da onaylanmaz demek gerekli mi bu açıklamada?"

Bana göre açıklama bu kadarıyla yeterliydi.

"Mademki Demirel, kimseye, Yalçın'ın yazdıklarını söylememişti!"

Elbette o hale göre yeterliydi açıklama. Daha geniş bir açıklama yeni tartışmalar getirirdi.

Demirel'e, "Bu tür yayınlar belki de Taner'in önünü açmak için" dedim. Bir şey söylemedi, hafifçe başını salladı. O kadar!

Daha sonra ağustos ayında Hacı Bektaş Veli törenlerine gitmesiyle ilgili yayınlara getirdi sözü. Ters yorumlara takıldı:

"Hacı Bektaş ulu bir insan" dedi:

"Yunus gibi, Mevlana gibi. Erdal Bey iki kez gitti. Benim gidişimi Alevilere dönük diye yorumlamak fevkalade yanlış. Ben, Türkiye'nin birliği ve bütünlüğünün peşindeyim. Oysa, Hacı Bektaşi Veli'ye Ertuğrul gibi bakınca bölücülük, işte, o zaman ortaya çıkıyor.

Orada önemli bir konuşma yapacağım. Beni ilgilendiren bütünlüğü ülkenin... Türk'üm demek yetmiyor."

CA: "Baksanıza; Avrupa'ya kaçan DEP milletvekilleri de 'Biz Türküz' demeye başladılar."

(Hafif gülüşmeler)

SD: "Sonra sizi çağırırım."

Çıktık. Ömer Tarkan bana;

"Dün pazardı. İlnur aradı. Bana, 'Yalçın Doğan'a yazdıklarını ben söyledim' dedi," dedi.

Yarabbi! Şu küçük dünyamızda dönen dümenlere bakıp hayıflanmamak elden gelmiyor.

138

"Kader ağlarını örüyor" diye bir söz var ya, gerçekten doğru.

(4 Temmuz 1994) Köşk'ten artık ayrılmak istiyorum. Sıkılıyorum. Hele özgürlüğüne düşkün olanlar için, özgürlüğün tadını hiçbir zaman unutamayanlar için bir kişinin emrinde olmak, dediklerinden dışarı çıkamamak, yaşamı tatsız kılıyor.

İlhan Selçuk, Balbay'a "Cüneyt, bizim yönetim kurulu üyemiz. Ne zaman isterse gazetede yazmaya başlasın" demiş. Demirel, sanki bu eğilimi duyumsamış gibi öyle davranışlar gösteriyor ki; kopmam gecikiyor Köşk'ten!

Demirel'i yakından tanımak... değişik bir iklime gitmek gibi geliyor insana. Ama, bir yandan da 'kurtulmak', tekrar 'özgürlüğün tadını çıkarmak' ve 'yazmak' istiyor insan.

TÜSİAD eğitimle ilgili büyük bir rapor hazırlamış. Mültivizyonla sunacakmış. Demirel, bizleri de çağırdı.

Köşk'ün toplantı figüranları!..

Bir saat dinledik; izledik. Sonra odasına çağırdı Demirel. Uzak duyuyoruz hepimiz. Volkan Bozkır, Ömer Tarkan, Bozkurt Hoca, Seçkinöz... "Yaklaşın, yaklaşın, korkmayın" demez mi?

"Hazer'in karşısında elpençe divan durmuş" dizeleri gelip gelip gidiyor Nâzım'ın. Cumhurbaşkanı'ndan uzakta, ama elpençe hepimiz duruyoruz huzurda.

"Neden korkalım ki" dedim. Sorsa, nasıl bir yanıt verebilirdim bilemiyorum, fakat böyle söylendim.

Eğitimin yararları üzerine ayaküstü bir şeyler daha söylendi. Sonra Bozkurt Güvenç'e, "Ağustosta Hacı Bektaşi Veli'ye gideceğiz. Bir hazırlık yapsak. Şimdi herkes benim için 'Bektaşilere niçin gidiyor' diyor. Hatta demeye devam edecek. Halbuki Mevlana, Yunus neyse Bektaşi Veli de o. Ulu bir Anadolu insanı. Ben Aleviliği (bana bakarak söylüyor nedense) çok iyi bilirim" dedi.

İçimden bir ses; 'şimdi zorunlu bir sorunun zamanı' diyor sanki.

Soru şöyle: "On yıldan fazla Başbakanlık, parti liderliği yaptınız. O yıllarda Hacı Bektaşi Veli törenlerine hiçbir zaman katılmadınız. Bu istek birdenbire nasıl doğdu? Niçin doğdu?"

Üstelik, Hacı Bektaşi Veli'yi bize, törenlerde, Alevileri kabülünde öven Demirel, yalnız kaldığımız kimi zamanlar "Alevilerin oruç tutmadığını, camiye gitmediğini" küçümseyen bir sesle söylemiyor mu?

İslamla ilgilerini yadsımıyor mu? Bunlar doğru bilgiler. Doğru bilgilerden kaynaklanan sorular da –sorulabilse– doğrunun ta kendisi...

Ama, Demirel şimdi Cumhurbaşkanı. Alevileri de Sünniler kadar korumayı ve kollamayı, ülkenin birliği-bütünlüğü için zorunlu görüyor.

Belki kafasında kimselere söylemediği, ne ki tartıp tartıştığı bir başka planının parçası Aleviliği övmek, törenlerinde onlarla birlikte olup konuşmak!

Daha büyük bir planın parçası? Evet, olabilir.

Bugünlerde bu planı keşfetmek olanaklı mı? Hayır! Çünkü, Demirel kendine özgü, kendine özel planları kimseye söylemeden oluşturmakta usta bir insan.

Şimdi, 4 Temmuz günü not defterime yazdığım notu aktaracağım.

Demirel'in, Bozkurt Güvenç'e verdiği talimatı yazdıktan sonraki not:

"İyi ama, 30 yıl Hacı Bektaşi Veli'yi, adını anmamışsın. Şimdi bu hasret, bu aşk neden ey ulu Süleyman Demirel?"

Açıklamayı da yazmışım:

"Açıklaması Demirel'den: Bozkurt Hoca'ya söylediklerinde: 'Beni birlik-beraberlik ilgilendiriyor. Hacı Bektaşi Veli'yi de kullanmak gerekiyorsa, kullanırım' demek istiyor. Siyasal felsefe bu. Gerektiğinde gerekeni kullanmak! Ötesi fasafiso."

139

"Aleviler yumuşak insanlardır" diye sürdürüyor Demirel. Dinliyoruz.

Fakat kimi anılar geliyor usuma. Bir gün, Sanayi Bakanından (SHP'li) söz ediyorduk. Kabinesinde bir Bakan. "O Alevidir" demişti. Sanki ayrımlı bir sınıftan geliyormuş gibi söylemişti bu sözü. O sıralar, henüz Başbakandı.

Hacı Bektaşi Veli töreninde 'çok önemli bir konuşma yapacağını' yineledi. Hatta bana daha sonra "Birçok kitap aldım, okuyorum, hazırlanıyorum" diyecekti.

Oral Çalışlar'ın Bektaşiler ve Bektaşilik üzerine yazdığı kitabı çok beğenmiş, "Başucu kitabım oldu" diyecek kadar övgüyle söz etmişti.

Bizim yanımızda Bozkurt Güvenç'e iltifatlar yağdırmaya devam etti. Bektaşi nutkundan sonra, 1 Eylülde Meclis'teki konuşmasına hazırlık yapmasını istedi.

Döndü dolaştı aynı noktaya getirdi söylemini: "Benim en büyük meselem birlik, bütünlük, bölünmeye karşı olmak" dedi yine. TBMM'deki konuşmasının ana teması böylece ortaya çıktı.

Çıkıyorduk yanından. Figüranlar heyeti olarak...

"Siz kalın" dedi bana. Yalnız kaldığımızda da "Ne var, ne yok"la söyleşiyi açtı.

Pek fazla bir şey yoktu. DYP'deki Çiller muhalifleri İrfan Köksalan'ın Best'inde toplanmış, gazetecilere "Biz, mal varlığı konusunda Çiller'i destekleriz" gibi laflar edilmiş.

O sıra telefon çaldı, kimdi, bilmek olanaksız. Ama Demirel, benden duyduğunu soru olarak karşısındakine yineledi ve belli ki reddediliyordu söylenti. "Kulağıma öyle geldi" diyerek lafı kapattı.

Demirel, benden 'dışardaki havayı, olan biteni ya da gelişmele-

ri öğreniyor' ve sonra, elbette kendi istihbaratı ile karşılaştırıp politik sonuçlar çıkarıyor.

Çiller ise köşe yazarlarını teker teker arayarak mal varlığı ile ilgili geniş açıklamalar yapacağını anlatıyor. Tabii, sonuçta "Aleyhindeki yazılara son vermelerini" istiyordu.

Bu saptamayla çok ilgilendi Demirel.

Güneş Taner'in televizyonlardaki sözlerini, Demirel'le Cindoruk'un kendisine 'komplo hazırladıkları'nı içeren savlarını dinlememiş. Öyle dedi, ancak İnterstar'da Taner'i dinlemiş de olabilirdi. Zira, Demirel ne zaman sorsanız televizyondaki bir yayını izlemediğini söyleyebilir, fakat aranızdaki konuşma ilerledikçe bir de bakarsınız ki, o programı, o söyleşiyi baştan sona izlemiştir.

"Peki Cindoruk, Taner'e yanıt vermiyor mu?" diye sordu.

"'Yalanlamaya değmeyecek kadar yalan' demekle yetinmiş."

Güldü. Yanıt zarifti ve her şeyi kapsıyordu. Ya Taner? "Sizin tam iyi bir Cumhurbaşkanı olacağınıza inanmışken... diye bir şeyler geveledi" dedim.

'Boşver'e gelen bir hareket yaptı. Sessiz destek veya kanıt!

Fakat başka bir hareket daha yaptı:

"Ah" diye başladı, eliyle karşısındaki iskemleyi göstererek "Taner, şuraya gelip bir otursa... Ah!"

CA: "Nasıl gelebilir ki... Anayasa'da parti değiştirmeyi engelleyen 84. madde hâlâ uygulanıyor, yaşıyor."

SD: "Hülle yapar. O mesele değil. Benim dayanağım çok daha kuvvetli. Taner'e Bakanlık verilemez derken 'Bakanlık vaadiyle koltuk' verilemeyeceğini söylüyorum. İşte bu olmaz."

CA: "Ecevit'in Güneş oteli modeli. Sizden Bakanlık vaadiyle on milletvekili apartması örneği bu söylediğinize dayanak."

SD: "Evet, işte dayanak bu. Bakanlığını reddederken buna dayanırım."

Fakat dikkat ettim: 'İmzalarım' demiyor, 'imzalamam' da.

Yavuz Donat'ın (5 Temmuz 1994) yazısında Demirel'in sözlerine şimdi bir göz atalım:

Donat şunları yazıyor:

"Süleyman Bey'le konuştuğum dördüncü konu 'Güneş Bey olayı'. Baba'nın ilk yanıtı çok kısa:

'Girmem o işlere.'

Demirel 'o işlere' niçin girmiyor?

'Girmem. Beni bu işlere karıştıramazsın.'

Ardından bir açıklama:

'Benim önüme böyle bir konu gelmedi. Hem geleceği nereden belli? Belki de gelmez. Diyeceksiniz ki gelirse... Önüme böyle bir şey gelirse, icabına o zaman bakarız. İcabını o zaman yaparız.'

Bu çeşit işlerin icabı nedir?

Süleyman Bey:

'Daima kural nedir diye dikkat edeceksin. Ve kuralın yazılı olduğu kitaba bakacaksın (Anayasa'ya). Kitap ne diyor? Bakanlar, Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır diyor. Yani her şey kurala bağlanmış.'

Süleyman Bey'in sözlerindeki 'bazı incelikler' hayli önemli.

Cumhurbaşkanı, Güneş Bey'in Bakanlık yazısı gelirse 'imzalamam' demiyor."

İşte, Demirel'in Köşk'teki gerçeği, Köşk dışındakilere duyurmak istedikleri.

Yavuz Donat, Demirel'in 'imzalamam demediğini' yazıyor. Ben ise 'imzalarım dediğine' tanık olmuyorum.

Güneş Taner ise, tartışmaya renk kattı:

"Yasaklar sayemde kalktı" diye demeç verdi.

Yalçın Doğan'ın Demirel'in 'çevresine' söylediklerini nereden öğrendiğini Köşk keşfetti sonunda. Ben Cumhurbaşkanı'na, İlnur'un sadece Yalçın'a Anayasal gerekleri söylemesini pek akla yakın bulmadığımı söyleyince;

"Tabii" dedi: "Zaten Ömer'e telefon etmiş. 'Ben söyledim Yalçın'a o bilgileri' demiş."

Mesele kalmıyordu.

140

Hep söyler ya Demirel: "Siyaset, fırsatları kullanma sanatıdır."

Demirel, Sivas'a gitmiş ve Belediye Başkanı'nı (RP'li), makamında ziyaretinde tutmuş kucaklamış ve öpmüş.

Bugün gazetesi bu hareketini eleştiriyor. Yanıt verecek:

"Değmez" dedim: "Tirajı az!"

"Olsun" dedi Demirel: "Bir açıklama yapalım."

Neden bu açıklama? Demirel, bir fırsat yakalamış, oradaki konuşmasından uzun bir bölümü yineleyerek kamuoyunun dikkatini sözleri üzerinde yoğunlaştıracak. Açıklama çıktı ve uzun metnin sonunda Bugün'e ve Bugün gibi düşünenlere yanıt olan küçücük bir bölüm yer aldı. Basın merkezimizden çıkan bildiri metni:

Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in, Sivas ilini ziyaretlerinde Belediye Meydanı'nda halka hitaben yaptıkları birlik ve beraberliğe çağrı niteliğindeki konuşma kamuoyunun bilgisine yeniden sunulmaktadır.

"Bu ülke doğulusuyla-batılısıyla, güneylisiyle-kuzeylisiyle, Alevisiyle-Sünnisiyle hepimizin değil mi? Herkes istediği yerde oturmuyor mu? İstediği işi tutmuyor mu? Barış içinde olsak, kardeşlik içinde olsak, o zaman bize dışarıdan kimse yan bakamaz. Ama biz birtakım tahriklere kapılır da, birtakım yanılmalara gider ve birbirimizin burnunu kanatırsak kimin işine yarar sevgili kardeşim, kimin işine yarar? Düşmanların işine yarar. Gelin, gelin bu büyük ülkeyi zaafa uğratmayalım. Ben size 30 senedir Türkiye'nin hayrına olmayan bir tek kelime söylemedim. Tahrikler hangi istikametten gelirse gelsin, sebep ne olursa olsun, eğer bizi birbirimize düşürüyorsa yanlıştır; bizi birbirimize düşürüyorsa, kim yapıyorsa yapsın, hangi taraftan yapılırsa yapılsın fitnedir. Gelin fitnelere uymayın.

Bakın Hazreti Peygamber ne diyor? Hazreti Peygamber buyuruyor ki, 'Eğer bir kişiyi öldürürseniz, bütün insanlığı öldürürsünüz.' Onun içindir ki, geçmişte olan acı, müessif hadiseler milletimizi incitmiştir. Kanı kanla yumazlar, kanı suyla yumarlar. Gelin birlik içinde, beraberlik içinde, acı hepimizin acısıdır, bu çeşit şeyler tekrarlanmasın diyoruz ve gelin birbirimize daha çok sarılalım, kırgınlıkları, dargınlıkları ortadan kaldıralım ve 2 Temmuz gününü herkesi şaşırtacak biçimde, kem gözlere bir avuç toprak atacak şekilde bir beraberlik, kardeşlik, barış günü yapalım. Yapacak mıyız?

Ve bin senedir birbirine hürmet eden benim insanlarım, benim kardeşlerim; gelin gene bin sene daha, bir bin sene daha bu güzel topraklarda beraber yaşamanın sırrını yaşatalım. Ve böylece gelin, hep beraber mutlu olalım; ülkemiz imar edilsin, inşa edilsin. Gelin yabancılara, 'Bu Türkiye çok güçlü bir ülkedir; çünkü, bu Türkiye'nin insanları kardeştir, gönül gönüledir, kol koladır, omuz omuzadır...' dedirtelim. Ve gelin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yardımcı olun, onu daha iyi kucaklayın ki, devlet, işte kapıları ardına kadar açık ve bu ülkede vicdanı hür, kürsüsü hür hâkimler görevlerinin başındadır. Bütün bunların teminatı sizsiniz. Ama, ben sizin adınıza bu işleri takip ederken bana yardımcı olacaksınız. Niçin yardımcı olacaksınız? Dirlik için, düzenlik için, birlik için, kardeşlik için. Çok şey mi istedim?..

Öyleyse, gelin, hep beraber...

Devlet bir, öyle mi?

Millet bir...

Bayrak bir...

Din bir...

Ülke bir...

Yaşasın Büyük Türkiye, yaşasın demokrat Türkiye, yaşasın laik demokrat Türkiye...

Varolun Sivaslılar, varolun, varolun. Hepiniz hoşçakalın, sağ olun."

Ayrıca, Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Vilayet'i ve Belediye'yi ziyareti anayasal konumunun ve görevinin icabıdır.

Suçu ve suçluyu tayin etmek ise bağımsız mahkemelere aittir.

141

Karayalçın'ın hükümetin SHP kanadında değişiklik yapacağını duyuran Demirel, "Hikmet Çetin çok tedirgin" dedi. Kuşkusuz Hikmet'in tedirginliği Karayalçın'dan kaynaklanmıyordu. Tabii Çiller'den.

Çetin belki bir Devlet Bakanlığına getirilecekti.

Cumhurbaşkanı, "Halbuki Hikmet, çok iyi bir idareci, yumuşak ve çok da çalışkan" dedi.

Balbay, Amerikan Ulusal Bayramı'nda Özer Çiller'le konuşmuş:

"Bu yayınlara (eşiyle ve kendisi ile ilgili yayınlara) devam edecek misiniz?" diye sormuş Balbay'a.

Bay Çiller'e Balbay, sözcülerine verdiği yanıtı yinelemiş:

"Haber değeri olduğu sürece evet."

Özer Çiller: "Başbakan'ın bir misyonu var."

Balbay: "Nedir?"

Özer Çiller: "Türkiye'yi Avrupa ayarına çıkaracak. Diğer Başbakanların böyle bir misyonu yoktu. İlhan (Kesici) eğer ekonominin 'e'sinden anlıyorsa, ben 't'sinden anlıyorum." (Ne demekse?)

Balbay: "Meselenin asıl önemli yanı, ABD'deki yatırımlarınız. Bunu nasıl izah ediyorsunuz?"

Özer Çiller: "Globalleşmedir. Orası da Türkiye'nin bir parçası oluyor. Keşke, Amerika'ya daha yatırımlar yapacaklar olsa. Yayınlarınız ideolojik mi?"

Balbay: "Haber niteliğinde."

Özer Çiller: "Başka bir Başbakan olsa mahkemeye verirdi. Tirajınız son olarak 61.355'ti. Sıkıntınız var mı?"

Balbay: "Yok!"

Özer Çiller: (O sırada yanlarına Tezcan Yaramacı gelmiş) "Cumhuriyet sayesinde çok dincim. Kas ve sinirlerimi gerip her sabah Cumhuriyet'i okuyorum. Böylece canlı kalıyorum."

Özer Çiller, Cumhuriyet'e sinirlendiğini 'kas ve sinirlerini gerdiğini' söyleyerek gösteriyor. "Sıkıntınız var mı?" sorusu ise; yayınları keserse Cumhuriyet, artık ne istersek verecek!

Öteki kimi gazeteler yayın kesmeye karşılık 'sıkıntılarını gideren yardımlar alıyor'.

Balbay'la Özer arasındaki bu görüşmenin yapıldığı sırada, hükümet ortağı SHP'nin Genel Başkan Yardımcısı Cevdet Selvi, Çiller için 'Şaibeli Başbakan' deyimini kullanıyordu.

142

Bulgaristan Cumhurbaşkanı Jelu Jelev geldi, gitti.

(7 Temmuz 1994) Cumhurbaşkanı, akşam üzeri Seçkinöz ve Ömer Tarkan'ın da katıldığı bir toplantıda önce elindeki kâğıtları Emel Hanım'la düzenledi. Genel Sekreterliğin ilgilenmesini istediği başvuruları, kâğıtları Seçkinöz'e verdi.

Fakat, Tarkan'ın birkaç cümlesinden anladım ki; Cumhurbaşkanı, TRT'nin yayınlarına yine bozuk. Daha sonraki sözlerinden çıkardım ki; Bulgar Cumhurbaşkanı'nın Ankara ziyaretini TRT'nin yeterince yansıtmadığından şikâyetçi.

Ömer Tarkan, "Hele Genel Sekreterimizin telefonundan sonra..." diye başladı:

"TRT'yi bir telaş aldı. Haber Müdürü ile öteki ilgililer çaba gösterdiler. Bence ellerinden geleni yaptılar" dedi.

Demirel, "Ben sizin gibi düşünmüyorum" diye başladığı konuşmada Ömer'in saptamalarına karşı çıktı:

"Adam Cumhurbaşkanı. Bulgaristan'da 2.5 milyon Türk yaşıyor. Eski yönetim bir hamlede 300 binini getirdi kapımıza koydu. Bunlardan 150 bini tekrar Bulgaristan'a döndü. Türkiye kocaman bir ülke. Bu insanlar niçin Bulgaristan'a döndü?

Bulgar Cumhurbaşkanı buraya gelirken bizim büyükelçimize sordum. 'Nedir bu adam, bir sıkıntısı var mı?'

'İçeride bunalıyor. Buraya gelip destek görürse bunu kullanabilir' dedi.

Biz ise TRT'de adamı üçüncü haber yapıyoruz. Mesele, benim meselem değil. Şahsi meselem değil. Bir devlet başkanına yapılan resmi ziyaret bu.

Milliyet kitabını basmış. Getirttim. Hediye ettim. Karısı bana 'Basınla başı belada' dedi. Bulgaristan, Türkiye ile çok ilgili. Gazetelerinde sürekli Türkiye ile ilgili haberler var."

Seçkinöz: "O kadar ki trafik kazalarını bile veriyorlar."

CA: "Adam askeri kıt'ayı teftiş ediyor. Bana Türkçe 'Çok güzel' dedi. Neydi güzel olan? Muhafız Alayı askerlerini gösterdi. Hepsi boylu, tığ gibi çocuklar."

CA: "500 yıl Osmanlı egemenliği. Sizi padişah gibi görüyorlar. Böyle duygular içinde olabilirler."

(Demirel sesini çıkarmadı, ayağa kalktı, mırıldanarak onaylar gibi.)

*
* *

TRT olayına açıklık getiren bir açıklama

Dizi kitaplarda zaman zaman Demirel'in TRT'nin konuşmalarını doğaldan daha uzun vermesini, hatta haber niteliğini aşarak yayımlamasını istediğine değindik.

Cumhurbaşkanı dakikalarca sürecek yayından yoksun kalınca TRT'ye savaş açmaktan söz ederdi. Haberi, önemine uygun uzunlukta verme ve verilmesi kuralına bağlı olan basın başdanışmanı Ömer Tarkan'ı TRT'yi sıkıştırmak, istediği yolda yayına zorlamak için TRT yetkilileriyle görüşmeye zorlardı.

'Baba'sının Kızı'nın (6. kitap) yayımlanmasından sonra Ömer Tarkan "Masal Gibi Gerçek" başlıklı yazısında (17 Temmuz 2001, Posta) Cumhurbaşkanı Demirel'in ısrarıyla konuşmaları, etkinlikleri daha geniş yayımlamaları için TRT yöneticileri ile yaptığı görüşmelere açıklık getirdi.

Şöyle diyor:

> "Anlaşılan Cüneyt Abi'ye yeterince bilgi verememişim. O devirde Çankaya Bizans Palas'ı andırdığı için, ne yaptığımı pek kimseye söylemezdim. Hele TRT Haber Dairesi ile Demirel haberlerini konuşurken, Demirel'in isteklerini söylüyormuş gibi yapar, aslında hâl hatır sorardım. Elde kronometre kimsenin sağlama yapacak hali yoktu! Sekiz dakikanın üstünün beni garantiye aldığını görmüştüm. Altı dakika, arz sırasında sekize kolayca çıkıyordu. Güvenilir adam olmanın yararı budur. Haber sırası ve süresi de ileride ticari yeteneğe dayanan müzakerelerle çözülecek, hele benden sonra cumhurbaşkanlığı haberleri yirmi dakikaya, üstelik devamlı birinci sırada çıkacaktı. Protokol haberine karşıydım ve istemediğim bir

şeyi cumhurbaşkanları bile bana yaptıramazdı. Durumu idare ettim."

*
* *

Bu arada Çiller'in Güneydoğu ile ilgili sözlerini toplatmış, yer yer okudu.

SD: "İşte böyle. Nedir bu?"

CA: "Ağız ishali!"

Herkes gülmeye başladı.

Fakat Cumhurbaşkanı bir kez açıldı mı, başka konulara geçiyor:

SD: "Bu nasıl memleket? Ana muhalefet yok. Parlamento yok. Basın yok. Kamuoyu yok!" (Sesini yükseltti. Adeta bağırıyor.)

ÖT: "Her şeyle siz mücadele edecek değilsiniz ki."

SD: "Terör bitmiş, sona ermiş. Öyle diyor (Çiller).

(Bize doğru eğildi) Daha dün gece Şırnak'ı havan toplarıyla dövdüler. Ve basın bunları yansıtmıyor."

CA: "Halk, tek taraflı bilgilerle aldatılıyor. Terörün bittiğini içeren sözlerle kandırılıyor."

SD: "Biten nedir? Daha dağlarda binlerce adam var. Bu kadın ne yapıyor? Tasarruf diye Güneydoğu'nun parasını kesiyor."

ÖT: "Halkta bir korku var. Refah geliyor diye. Pazar günü yerel seçimleri RP alırsa..."

SD: "Nasıl alacak? Yalova'da DYP ile en yakın parti arasında 4 bin oy farkı var. RP, orada 4. parti. Fatih ve Beykoz'da zaten mart seçimlerinde DYP kazanamadı."

CA: "Ömer halkın korkusunu söylerken haklı. Erbakan durmadan ara seçimlerden söz açıyor. 23 milletvekili için ara seçim yapılırsa 20'sini alacağından söz ediyor. Böyle bir durum olursa..."

Demirel buna yanıt vermedi. Belki o da RP'nin yükseldiğini kaygıyla izliyor. Önem vermez bir tavır alması bu nedenden.

Oysa, RP büyük tehlike!

Bu ara hava yumuşadı. Bir-iki fıkra anlatıldı, gülündü. Biri şöyle:

"Adam ölmüş. Cenaze namazında hoca sormuş, 'Merhumu nasıl bilirsiniz?'

Cemaat yanıtlamış: 'İyi adamdı, ama ağzımıza sıçardı!'

Hoca, 'Ben de bu cemaatin ağzına sıçayım' demiş, ayrılmış."

Yalnız kaldığımızda dikkat etmiş, "Sen bekârsın galiba" dedi.

CA: "Evet. Hanımefendi de (Nazmiye Demirel) bekârlığımı bu gece 'Yaz geldi' diye ima etti."

SD: "Sen de tatile çık. Ağustosun 15-20'sine kadar.

İran'a gideceğiz. Gör oraları."

Cumhuriyet'in üç gün daha Çiller'in ABD ve Türkiye'deki malları üzerinde yayına devam edeceğini söyledim.

Demirel, "Çiller bu kıskaçtan kurtulamaz" diyor.

Fakat bir başka haber, Yahya Demirel'le ilgili. Savcı Yahya'ya "Teslim ol" çağrısı yapmış. Dinledi ve bozuk bir sesle;

"Yahya nelerin altından çıktı. Bundan da kurtulur" dedi.

143

Çiller, mal varlığı üzerinde tartışmaların TBMM'ye bir araştırma önergesiyle yansıyacağı sırada UNESCO Barış Ödülleri törenine katılmak üzere Paris'e giderken uçakta kimi açıklamalar yapıyor. Tabii, bu açıklamalar 'bomba gibi' patlıyor (7 Temmuz 1994).

Dört büyük gazeteden dört gazeteciyi özel uçağına alıyor ve konuşuyor.

Gazeteler: Hürriyet (Ertuğrul Özkök), Sabah (Zafer Mutlu), Türkiye (Yalçın Özer), Milliyet (Derya Sazak).

Manşetler hemen hemen aynı kalıpta:

"Çiller'den Kürtçe atağı."

Zafer'in yazısının iç sayfadaki devamında bir başka başlık:

"Aynı Özal gibi."

Üstelik; örneğin Zafer, Çiller'in söylediklerini yapacağından o denli kuşku duymuyor ki; "Yaklaşık 40-45 dakika süren sohbette Çiller'in anlattığı 'özgürlükler ve ekonomi planları' Türkiye'nin geleceği açısından oldukça radikal nitelikte. Başbakan üç konuda da çok açık ve kesindi" diye yazıyor.

Sonra 'kesin olan öğeleri' sıralıyordu: "1) Devlet Kürtçe eğitim ve televizyon-radyo yayını yapamaz. Ama özel Kürtçe eğitim ve te-

levizyon yayını olabilir. 2) Türkiye özgürlükleri artık Batıdaki gibi kurumsallaştırmalıdır. Bu konuda çok temel bir çalışma başlamıştır."

Ama Derya'nın yazısında şu başlıklar var:

"Çiller'in yeni Kürt sayfası."

"Benim gördüğüm şudur: Devlet eliyle bir ayrım yapılmamalıdır. Devletin eğitim kurumlarında, televizyonunda tek lisan, Türkçedir. Onun ötesinde serbest olmalıdır. Her şey Türkiye'nin gündemine aşama aşama gelecektir."

Ertuğrul Özkök ise konuşmayı, Çiller'in açıklamalarını, ötekilere oranla özlü biçimde yazmış. İlgi çekiciydi yazı ve şunları içeriyordu:

"Dün Paris'te, bu yüzyılın en büyük barışlarından birinin sembolik töreni vardı. UNESCO, Yaser Arafat ile İzak Rabin'e barış ödülü veriyordu.

Bu törene Başbakan Tansu Çiller de davetliydi. Çiller, bu tören için Paris'e giderken, uçakta siyasi hayatının en önemli konuşmalarından birini yapıyor.

Çiller, Türkiye'deki büyük barışmanın temel taşlarından birini yerine koyuyor.

Çiller, Güneydoğu Anadolu konusunda gündemi birden altüst edecek açıklamalarda bulunuyor.

Lafı fazla uzatmadan, Başbakan Çiller'in dün uçakta bizlere yaptığı bu çok önemli açıklamaya geçiyorum.

Çiller, Güneydoğu konusunda çok önemli bir tartışmayı şu sözlerle başlatıyor:

'Benim için birinci aşama, terörle mücadele idi. Aslında ben bu sorunun çözümüne ekonomik ve sosyal reformlarla başlamak istiyordum. Ama iktidara gelir gelmez gördüm ki, terör meselesini çözmeden başka bir şey yapmak mümkün değil. O nedenle önceliği teröre verdim. Şimdi terörü kontrol altına alabileceğimiz bir noktaya geliyoruz. Terör belki tamamen bitmeyecek, ama gündemden çıkacak. O nedenle sorunun çözümünde ikinci aşamaya geçiyoruz. İkinci aşama ekonomik alanda yatırımlar ve altyapının tamamlanması. Buna hemen şimdi başlıyoruz.'

Çiller, ilk bakışta insana sıradan gibi gelen bu girişten sonra, sürpriz açıklamalarına başlıyor. Yanlış bir anlamaya neden olma-

mak için konuşmanın bu bölümünü soru-cevap şeklinde vermeyi tercih ediyorum. Çiller, bu bölüme Ortadoğu'daki yeni gelişmelerle başlıyor ve şunları söylüyor:

'Ortadoğu'da yeni bir yapılanma meydana geliyor. Türkiye de bu yeni yapılanmanın dışında kalmamalı. Aktif bir rol yüklenmeli. O nedenle ben sonbaharda İsrail, Mısır ve Ürdün'e gidiyorum. Üç büyük din bu bölgede doğmuş. Ama üçü hiçbir zaman birarada yaşayamamış. Şimdi bu farklı kültürleri nasıl birarada yaşatabiliriz, onu araştırmamız gerekiyor. Çünkü Ortadoğu'da ve Avrupa'da farklı kültürleri birarada yaşatamazsak, yeni Berlin duvarları ortaya çıkar.'

Bu noktada ben devreye girip şu soruyu soruyorum:

'Peki ama Sayın Başbakan, siz farklı kültürleri biraraya getirme iddiasıyla ortaya çıktığınız zaman Türkiye'de de aynı şeyi gerçekleştirmeniz gerekmeyecek mi?'

Çiller şu cevabı veriyor:

'Türkiye'de farklı kültürlerin birarada yaşamaması diye bir sorun yok. Türkiye cami, kilise ve sinagogu birarada yaşatabilen bir ülke.'

Konuşmasını bir soruyla açmak istiyoruz. Biz Güneydoğu konusunu açınca, Çiller de yepyeni bir tartışmayı başlatıyor:

'Elbette bu konuyu da tartışmamız lazım. Ben burada işin prensibini ortaya koymak istiyorum. Prensip şudur. Ben devlet eliyle bir ayrım yapmam. Tabii ki devletin kurumlarında, devletin okulunda, devletin televizyonunda tek lisan Türkçedir. Ama onun ötesinde her şey özgür olmalıdır. Nevruz, ilk defa önümüzdeki yıl resmi bayram olarak kutlanacak.'

Özel Kürtçe televizyon

Bir soru ile daha da derine gitmek istiyoruz:

'Yani, özel Kürtçe kolej, özel Kürt okulu, özel Kürtçe televizyon yayını yapılabilir mi?'

Çiller şu cevabı veriyor:

'Tartışmamız gereken budur. Ve önümüzdeki günlerde bu, aşama aşama gündeme gelecektir. Tekrar ediyorum. Ben devlet eliyle neyi yapmayacağımı ilan ediyorum. Yani onun dışındakiler özgür olmalı. Ve bugün gündemimizde bu tartışma vardır. Bunun

için kanunlarda, anayasada değişiklik yapmak gerekiyorsa, bakılacak.'

Başbakan Tansu Çiller, bu sözlerle Özal'ın ölümüyle kapanan Kürtçe televizyon ve Kürtçe eğitim tartışmasını tekrar gündeme sokuyor. Ama dikkat... Burada da kalmıyor ve Türkiye ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı kavramının yeni bir tarifine girişiyor. Bu konudaki sözleri de aynen şöyle:

'Türkiye'nin herkesi kapsayacak bir kimliği olması lazım. Türkiye kelimesinin anlamı etnik bir kökeni ifade etmez. Türkiye bir isim. Anadolu Türkiye olmuş. Biz Türkiye'de bütün etnik kökenli insanların kendisini rahat hissetmesini sağlayacak bir ortam oluşturmalıyız. Türkiye'nin ima ettiği şey etnik bir köken değildir. Türk vatandaşı denince etnik kökeni ima etmeden Türkiye'yi coğrafi bölge olarak gören bir anlayışı tartışmalıyız. Türk kavramının anlamı etnik vatandaşlık değildir.'

Çiller, böylece bir noktada Demirel'in açtığı 'Anayasal vatandaşlık' kavramını da tartışmaya açarak, Özal ve Demirel arasındaki boşluğu tamamlıyor.

Çiller'in önemli açıklamaları bununla da kalmıyor. Bu arada Milli Güvenlik Kurulu'na düşünce hürriyetiyle ilgili bir rapor sunduğunu açıklıyor. Filozoflara, tarihçilere ve siyaset bilimcilerine hazırlattığı bu raporu, önümüzdeki günlerde tartışmaya açacağını söylüyor.

Bu tartışmanın içeriğini de Çiller'den dinleyelim:

'Düşünce suçunun tarifini yapmalıyız. Türkiye'de düşünce özgürlüğü olmalı. Ama ne kadar? Gelişmiş Batı demokrasilerinde olduğu kadar. Diyorlar ki düşünce özgürlüğünün tek başına bir anlamı yoktur. Bunun yanında ifade özgürlüğü de olmalı. Ama suça teşvik eden ifade serbest olmalı mı? Kaosa gitmeden düşünce özgürlüğünün ne olduğunun bir tarifini yapmalıyız.'

Çiller'in Güneydoğu'ya yönelik üçüncü mesajı ise yerel yönetimlerin kuvvetlendirilmesi oluyor. Bu bölümü de şu cümlelerle açıklıyor:

'Bu ülke sadece Ankara'dan yönetilemez. Vatandaş gece yarısı bile beni arıyor, yolunu soruyor. Bunların belediyenin işi olması lazım.'

Çiller'in bu sözlerini bir kere daha özetlemek gerekirse şu so-

nucu çıkarabiliriz. Başbakan, PKK terörü ile mücadelenin artık kontrol altına alındığını düşünüyor ve Güneydoğu sorununun çözümünde ikinci aşamanın uygulamasına geçip, üçüncü aşamanın da büyük tartışmasına başlıyor.

İkinci aşama, bölgeye ekonomik yatırımların başlaması olacak. Ama asıl önemlisi, Cumhuriyet tarihinde ilk defa Türkiye ve Türk vatandaşlığı kavramlarının etnik olmayan bir bazda tartışmaya açılması olacak.

Aslında bu tartışmayı Özal başlatmış, ama büyük baskı altında kalınca geri adım atmak zorunda kalmıştı. Sonra Demirel 'Anayasal vatandaşlık' kavramını tartışmaya açmış, ama 'şahinler'den çok büyük tepki gelince o da bu tartışmaya ara vermek zorunda kalmıştı.

Şimdi Çiller aynı tartışmayı açıyor."

144

Bu sözler, tabii Çiller'in planladığı gibi yeni bir tartışma yarattı.

DYP Genel Başkan Yardımcısı Esat Kıratlıoğlu "Kürtçe konuşanları inkâr etmek devekuşu politikası olur" diyerek Çiller'e –her zaman olduğu gibi– arka çıkıyordu.

ANAP Genel Başkanı Yılmaz, "Çiller'in Kürtçe televizyon ile ilgili sözleri açık değil" dedi.

MHP Genel Başkan Yardımcısı Rıza Müftüoğlu, "Çiller'i onaylamıyoruz. Fevkalade yanlış bir tutum" diye konuştu.

Ama, uluslararası haber ajansları (örneğin AP) "Türkiye Başbakanı Çiller, Kürt haklarına 'yeşil ışık' yaktı" diye yayın yapıyordu.

145

Şok bir açıklama

Çiller'in 'olmazları'na karşılık, iç politikaya bir başka 'bomba' düştü:

Çiller'in mal varlığı araştırılacaktı. ANAP'ın hazırladığı önergeye hiç beklenmedik bir anda, beklenmedik bir çıkışla Murat Karayalçın karıştı.

Karayalçın, Çiller'i himaye edecek bir girişimde bulundu:

"Sadece Çiller'in değil, 'bütün siyasi parti liderlerinin' servet beyanında bulunmasını" istiyordu.

Yılmaz karşı çıktı: "Karayalçın'ın açıklama ve çağrısı, bizim Başbakan Çiller için vermiş olduğumuz Meclis önergesinin amacını ve hedefini şaşırtmaktan başka bir şey değildir" dedi.

Doğruydu. Karayalçın 'işi sulandırıyordu'. Böyle bir komisyon asla ana hedefine varamazdı. Çiller'den başka, hemen bütün siyasal liderleri kapsamına alacak bir araştırma dönemine giriliyordu. Çiller'in mal varlığı olayı bu kalabalık arasında eriyip gidecekti.

Şok olayların arkası kesilmiyordu.

O gece... 'Dört liderin (Demirel, Ecevit, Erbakan, Türkeş) kaderinin oylandığı gece'nin üzerinden 7 yıl geçtikten sonra; Yavuz Gökmen –Özal'a çok yakın ve Özal'lara sadık gazeteci– "Aslında referandumda 'hayır' çıkmıştı" başlıklı bir yazı yayımladı:

Kıl payıyla siyasal yasakların kalktığı ilan edilmek üzereyken, ANAP'ın itirazı üzerine oylar yeniden sayılmış, yine kıl payı farkla halkın referandumda siyasal yasakların kalkmasına karşı oy kullandığı saptanmıştı!

'No, No' tişortlarıyla kampanya yürüten Güneş Taner, büyük bir sevinçle –Yavuz Gökmen'e göre– Özal'a bu sonucu iletmiş, ancak Özal, 'itirazların geri alınmasını' emretmişti.

Taner: "Nasıl olur abi? Canımız çıktı bu sonucu alana kadar."

Özal: "Bırak Güneş. Böylesi daha iyi. Kıl payı ben kazanacağıma kıl payı o kazansın. Böylesi daha hayırlı. Allah'ın takdiri böyle."

Güneş: "Abi kabul etmez teşkilat."

Semra Özal: "Böylesi daha iyi olur Güneş. Ara sen, itirazları geri çeksinler."

Güneş Taner numaraları zar zor çevirdi, karşısına çıkana;

"İtiraz etmiyoruz" dedi. "Başbakan'ın emri."

Sonuçta kıl payı ile yasaklar kalkmıştı.

Özal, o gün erken seçim ilan etti.

Halkın büyük çoğunluğunun Demirel'in, Ecevit'in, Erbakan'la Türkeş'in yasaklarını kaldırmaya karşı çıkmasını bir çeşit 'seçim sonuçlarıyla ilgili referandum' kabul etmiş, 1987'de Anayasa'yı değiştirecek çoğunluğu kazanacağına inanmıştı.

Hesabı doğruydu. ANAP, 292 milletvekilliği, Anayasa'yı değiştirecek oydan sekiz eksiği ile TBMM'de çoğunluğu sağlamıştı.

Fakat bu savın üzerine gidilmedi.

Tanıkları vardı. O sırada yaşayanlar vardı (9 Temmuz 1994).

Kapandı gitti olay!

Çiller'in mal varlığı sorununu 'sulandırma' öyle kabul gördü ki, Başbakan;

"Ben halka hesap veririm. Hesabımı da açıklama yaparak vereceğim" demek zorunda kaldı.

Devletin başında yer alan tepeden tırnağa herkes "Bu hesabı versin" diye konuşmaya başladı.

İlhan Selçuk, o günleri, o günlerdeki gazetecilerle gazeteleri "Temiz Toplum Afrasıyla Tafrası" başlıklı bir yazıda irdeliyordu (9 Temuz 1994, Cumhuriyet):

> Cumhuriyet olmasaydı Çiller'in kuşkulu mal varlığı ne olurdu?.. Gazoz şişesinde habbe, gelin hamamına kubbe, fındık kabuğuna sıçan, kredi kaynağına koçan, o yalan bu yalan, fili yuttu bir yılan olurdu... Çünkü medya dut yemiş bülbül... Zavallı Ergün Göknel'i bulduklarında şahmeran kesilenler, şimdi 'Meram Bağları'ndan türetilmiş üzüm suyuna ekşi sirke kesildiler...
>
> Ayıptır dostlar!..
>
> Kör kör parmağım gözüne dut yenmez!..
>
> Her işin bir raconu ya da alengiri vardır; Göknel'de şakıyanlar, neden Çiller'de dillerini yuttular?.. Cumhuriyet bu işi tek başına götürdü, ana muhalefet partisi de görevini yaptı. 14 Temmuzda Meclis toplanacak.
>
> Konu:
>
> Başbakan'ın ABD'deki yatırımları ve malvarlığı üzerine araştırma önergesi!..
>
> Peki, ne olacak?..
>
> Kimi kulağı kesik diyor ki:
>
> – Hiçbir şey olmayacak!.. Sen İSKİ davasında 'temiz toplum' diye bağıranlara bakma!.. Dut yeyince hepsi 'temiz toplum' tafrasını rafa kaldırdılar, şimdi afrasını satıyorlar...
>
> – Ya SHP'liler?..

– Çamura yatıyorlar...

– DYP'liler?..

– Aralarında Çiller'e kızanlar var...

– İrfan Köksalan diyormuş ki, 'Devekuşu gibi başımızı kuma gömersek bir yerimiz açıkta kalır. Araştırma önergesi reddedilirse kimsenin yüzüne bakacak halimiz kalmaz!.. Bizim DYP'liler kahveye bile gidemezler...'

– Bir çiçekle yaz olmaz!..

– Temiz toplum?..

– Amma da enayisin ha!.. Medya temiz mi ki temiz toplum istesin?.. Sen kafayı takmışsın!.. Medya çoktan dutu yedi...

*
* *

Ne biçim ülke bu?..

Başbakan Cumhuriyet'i okudukça telefonu eline alıp köşe yazarlarını arıyor, buluyor!.. Ertesi sabah gazeteleri elime alıyorum; çoğu değerli dostlarımın köşe yazılarını okuyacağım...

Aaaa!.. O da ne?..

Her köşede aynı laf:

"Başbakan Çiller dün telefon etti; 'Mal varlığım bana babamdan miras kaldı' dedi."

TC Başbakanı yememiş, içmemiş, babasının ne kadar zengin olduğunu köşe yazarı dostlara anlatmış. Rahmetli pederi Tansu Hanım'a neler bırakmış neler?.. Kaç yalı dairesi?.. Kaç dönüm toprak?.. Kaç altın bilezik?.. Kaç beşibiryerde?

Bir başbakana yakışır mı?..

Ne kadar ciddiyet dışı bir iş!..

Ama yetmiyor...

Çiller, Paris'e giderken uçağına aldığı gazetecilere 'bomba' patlatıyor: Türk kavramını tartışmaya açacakmış, Kürtçeye özgürlük tanıyacakmış, bilmem ne yapacakmış!..

Yapacağından değil...

Belli ki gündemi değiştirmek istiyor, 'medya bülbülleri'yle tezgâhını kuruyor...

Masal masal matitas...

*
* *

'Siyasal ahlak' diye bir kavram var; 'temiz toplum' diye ölenler Çiller olayında özellikle unutturmaya çalışsalar da var...

Mal varlığının kaynağı ne olursa olsun, Çiller'in yaptığı iş, 'siyasal ahlak'a aykırıdır...

Çiller 'Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı' makamını işgal ederken yabancı bir devlete yatırım yapamaz; cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik bunalımında halktan özveri isterken, hem de Türkiye'de 30 villası varken, ABD'de villa alamaz; bir başbakan, yönettiği ülkede döviz kurlarıyla, faiz oranlarıyla, maliye ile hazine ile merkez bankası ile devlet bankalarıyla oynarken Amerika'da iş tutup yatırım matırım yaparsa, başbakanı olduğu devletin devlet olmadığı ortaya çıkar...

Söz konusu Çiller'in malvarlığı değil...

Devletin var olup olmadığı!..

Ciddi bir devlette böyle bir başbakan, koltuğunda bir dakika bile oturamaz...

Eğer bu işe 'evet' diyorsak Koç'u, Sakıp Sabancı'yı ya da Komili'yi hemen başbakan yapalım, hem şirketlerini yönetsin, hem devleti...

Üstelik Çiller'den yüz kat daha iyi yönetir..."

146

İstanbul Beykoz'da, Fatih'te ve Yalova'da yerel seçim.

(10 Temmuz 1994) Köşk'te bir çeşit zirve. Bir öğle yemeğinde Batıdan gelen baskılar, AB'den, Avrupa Konseyi'nden ve AGİK'ten ulaşan 'Kürt baskısı'... DEP'in kapatılması, DEP'li milletvekillerinin tutuklanması ve Kürtlere demokratik haklarının verilmesi. Çiller, bu toplantıda yok!

Öğleden sonraydı; "Öğle yemeğinde Batı meselesini konuştuk" diye söze girdi Demirel:

"Hüsamettin Avrupa'ya gitti geldi. Hikmet zaten hep orada. Erdal Bey gitti geldi. Hepsi Batıya gidip geldiler. Durumu gözden geçirdik.

İyi değil. Giderek baskı artıyor."

CA: "Ne istiyorlar?"

SD: "Otonomiden federasyona kadar her türlü istek var Batıda. AGİK'te, AB'de ve Konsey'de."

CA: "Bu gidişle 1971 Martına döneriz."

SD: "Daha da ileri. 1980 öncesi gibi."

CA: "Avrupa Konseyi'nde bizi askıya alabilirler."

SD: (Biraz duraksadı) "Alabilirler."

CA: "Oysa bizim tezimiz nedir? DEP'lilerin TBMM'den çıkarılması, tutuklanmaları olaylarının hepsi Anayasal ve yasal. Tabii Batı bunları gerçekçi bulmuyor."

SD: "Yani başımız iyice derde giriyor, girecek."

CA: "Bu arada bir haber: Çağlar sizin 'Çiller çıksın kürsüye, benim yaptığım gibi geçmişte, araştırmayı kendi istesin' dediğinizi gazetecilere söylemiş."

SD: "Ben kimseye böyle bir şey söylemedim."

CA: "Çiller'in mal varlığı ile Karayalçın'ın araştırmayı bütün liderlere teşmil eden önergesini birleştirmeyeceğini söylemiş Cindoruk."

SD: "Evet, evet."

CA: "Seçimler..."

SD: "Sonu belli. Yalova'da 8 bin fark var, DYP alır. Fatih ve Beykoz'u Refah alır.

Geçende biri geldi bana, 'Fatih, Kum kenti gibi' dedi."

CA: "Merak ettiğim bir şey var, sorabilir miyim?"

SD: "Evet."

CA: "Bugün önemli bir toplantı yaptınız, bir çeşit devlet zirvesi. Ama Başbakan yok. Neden?"

SD: "Ben davet ettim kendisini. 'Önemli bir angajmanım var, gelemeyeceğim' diye haber gönderdi."

(Doğrusu Çiller'in Cumhurbaşkanı'nın çağrısını geri çevirmesi siyasal açıdan nezaket dışı bir olay değil miydi?)

147

İlk kez adımı 'Sayın Cumhurbaşkanımızın Günlük Programları'nda gördüm.

Başdanışmanları kabul edeceği zaman programa isimleri yazılırdı. Oysa, beni hemen her gün kısa veya uzun zaman dilimlerinde çağırıyor, konuşuyordu. İlk kez adım programa geçince, 'resmi bir hal alıyordu' kabul edilmem.

(12 Temmuz 1994 Salı) Programdaki saatte, 20.15'te yanına girdim.

Kabulden önce Cumhurbaşkanı, sakatlarla konuşuyordu. Biz de küçük yaverler odasında laflıyorduk. Seçkinöz vardı, Başyaver vardı. Nöbetçi yaver vardı. Demirel'e kent içindeki gezilerde uygulanan güvenlik önlemlerinden halkın ne kadar sıkıldığını anımsattıktan sonra, hafif gırgıra alan bir sesle "Hele Çankaya Köşkü içinde bir binadan ötekine giderken alınan önlemleri bir gazeteci görse ve yazsa kimbilir ne eğlenceli karikatürler, makaleler çıkacağını" söyledim. Hele Emekli Orgeneral Nezih Çakar'ın gelişi ve gidişi...

Kimse sesini çıkarmıyordu. Cumhurbaşkanı'nın yanına girdiğimde hemen konulara geçmeyi uygun gördüm.

Batıdan esen sert rüzgârları görüşmek üzere parti liderlerini çağırmasındaki zorunluğa değindim: "Batıdan gelen baskıları önlemek için bir adım atılamaz mıydı acaba?"

SD: (Gayet bozuk sesle) "Böyle bir şey yaparsak Osmanlı'ya döneriz. O zaman Batının baskısı her meselede kendini gösterir. (Sonra hırçınlaştı sesi) Sert rüzgâr gibi üzerimize geliyorlar. Allah Batının belasını versin!

Ve insan hakları, Kürt meselesinde Batıya ABD liderlik yapıyor.

Bir adım atmayı kabul edemem. Türkiye'nin bölünmesini kim desteklerse karşısında beni bulur."

CA: "Çiller'in Çankaya'daki zirvede bulunmaması Batı basınında eleştirel bir gözle ele alınıyor ve anlam veriliyor. Hani kadın Kürtlere haklar verecekti ya, o nedenle lehine yazılıyor haberler gibi bir izlenim alınıyor."

SD: "Çiller olmadan böyle toplantı yapılamaz mı? Tansu devlet mi?

Devlet, Hüsamettin. Devlet, Erdal İnönü. Devlet, Hikmet Çetin ve devletin başı benim!

Böylesine önemli konuda benim hemen vaziyet almam gerekir.

Devlet sorunu olunca beni bulurlar karşılarında."

CA: "Bir kez daha ortaya çıkıyor ki; Çiller'den kurtulmak lazım."

SD: "Bu kadın sekiz ruhlu! Bir bela. Her meselede bir başka yüz gösteriyor."

CA: "Şu Hürriyet'teki 'O gece' yayını. Orada bir başka öyküde, Necmettin Cevheri için 'arkama saplanan hançer'den söz ediliyordu."

SD: "Kendisine söyledim. Yanımdaydı. 'Kürek kemiklerimin ortasında bir hançer var, çıkaramıyorum' dedim. Bir hafta konuşmadı, gelmedi."

CA: "Bu hükümetten, daha doğrusu Çiller'den kurtulmak gerekir diyoruz. Murat da Çiller'e katıldı gitti."

SD: "Evet! Daha önce de söyledim; bu testi (hükümet) su tutmaz. Çatladı, dedim. Bitmiştir bu hükümet."

CA: "Liderlerle ayrı ayrı bugünden başlayarak görüşüyorsunuz. AGİK, AB üzerine."

SD: "Bugün görüştüğüm Mesut Yılmaz'ın kafası karışık ama, düzgün. Deniz Baykal çok iyi."

CA: "Avrupa Konseyi'nden gelecek heyetle Cindoruk'un bir heyet davet etmesi arasında pek fark yok."

SD: (Dudakları alayla kıvrıldı) "Tansu Çiller olmadan da 'devlet' karar alıyor ama, değil mi?"

CA: "Sizinle şu kadar süredir çalışıyorum. Adım resmi çalışma programınıza ilk kez yazılıyor."

SD: (Hafif güldü) "Alındın değil mi?"

CA: "Evet." (Görüşüm gayet netti. Bu davranışın bir anlamı olmalıydı. Üstelemedi, ama gülmeye devam etti. Ters bir yanıt verse, ceketimin iç çebinden hiç eksik etmediğim istifa mektubunu hemen orada verecektim.)

SD: "Önem verme, üstünde durma."

Emel Hanım yüzüme baktı.

Ama Demirel'in yatıştırıcı sözünü işitince, "Canım size söylemiştim" dedi Emel Hanım!

Basın, Yılmaz'ın Çiller'i Cumhurbaşkanı'na şikâyet ettiği haberini vermeye hazırlanıyordu. ANAP lideri "Türkiye'nin ihtiyacı olan

değişiklikleri (insan hakları, demokratikleşme gibi) başkalarının baskısıyla gerçekleştirmemiz doğru olmaz. Tuzaklara dikkatli olmalıyız" diyordu.

148

(13 Temmuz 1994)

CA: "SHP MYK, Başbakan Çiller'in mal varlığını açıklamasını öngören ANAP'ın araştırma önergesine 'evet' deme kararı aldı."

SD: (Şaşırdı) "Çok önemli."

CA: "Tabii, Murat son dakika yeni bir şey çıkarmazsa..."

SD: "Bu sabah (kimler olduğunu söylemedi) dediler ki; 'Çiller hakkındaki mal varlığı kampanyasından bir sonuç çıkarsa, bunun şerefi Cumhuriyet gazetesine aittir'."

CA: "Yarın da devam edecek. Gazete gelen belgeleri size göstermek istiyor. Bir dosya ile."

SD: "Pekâlâ!"

O gece Balbay'la Kale'deki Washington lokantasına gittik. Bir süre sonra Karayalçın geldi. Balbay yanına gitti, konuştu:

"Parti kararının uygulanacağını söyledi. Bu tutum hükümeti etkileyebilir mi? Etkileyebilir."

Murat Karayalçın bir imada bulunmuş Balbay'a:

"Bakıyorum" demiş: "Basın toplantısında, şimdi de burada Arcayürek ile başbaşasınız."

Demek istiyor ki; Cumhuriyet'teki yayınla Çankaya yakından ilgileniyor.

Zaten o sıralar (Türkiye gazetesinde Yalçın Özer) Çiller'e karşı bir 'komplo teorisi'nden söz ediyordu. Bu teori yaygındı. Çiller'i korumaya yönelik, masum gösteren bir hava yaratılmaya çalışılıyordu.

Yalçın Özer, aynen: "Artık Ankara'da Mesut Yılmaz ile Demirel arasındaki beraberliği herkes biliyor. Bu beraberliğin temel unsuru, 'Çiller husumetinden' ibaret değil. Demirel, Mesut Yılmaz'ı hem Çiller'i tasfiye etmek için kullanıyor, hem de ANAP tabanında biriken Demirel muhalefetini bu yolla küllemiş oluyor" diye yazıyordu (13 Temmuz 1994).

Bu senaryolar tümüyle palavraydı. Yılmaz'la Demirel arasında tabii Çiller'den esinlenilerek yazılan bu senaryoların hiçbir değeri yoktu.

Özer Çiller'in batırdığı İstanbul Bankası ile ilgili davanın yeniden mahkemeye çıkarılacağı haberleşmişti. Özer Çiller yalanladı bu haberleri, ama Bayan Çiller'le ilgili 'espri' başlıklı iğnelemeler sürüyordu:

"T.A.N.S.U.'nun açık anlamı: Türkiye'den Amerika'ya Nakit Servet Uçuranlar!"

149

(14 Temmuz 1994) Gazete manşetleri "Tarihsel bir güne işaret" diyor:

Hürriyet: "Çiller'e SHP şoku".

"Meclis'te bugün yapılacak mal varlığı oylaması Başbakan Çiller ile Yardımcısı Karayalçın arasındaki ipleri koparma noktasına getirdi.

Çiller: 'Önergeye evet derseniz hükümet biter.'

Karayalçın: 'Sayın Çiller bunu örtbas edemem'."

Önergenin kabulü veya reddedilmesiyle ilgili iktidar ve muhalefet hesapları ise şöyle: Muhalefetin hesabına göre, 213'le kabul edilecek, iktidar oyları 212'de kalacak.

Çiller'ler ise 30 oy farkla önergenin reddedileceğini söylüyor.

Tabii, Çiller'in 'baba mirası' ile ilgili hesabı kahkahaların yükselmesine neden oluyordu:

Açıkladığına göre, babasından kalan –1973'te– 477 bin lira, dövize ve altına yatırılsa bugünün parasıyla 600 milyar doları –1 trilyonu– buluyor.

Milliyet: "Ve hükümet krizi."

Sabah: "Çiller'in kritik günü."

"Karayalçın: 'Çiller'e göre bu bir tuzak'."

Ne ki, sadece Cumhuriyet, Çiller'lerin servetleri üzerinde sürekli, belgeli yayın yapmayı sürdürüyordu.

Ve... Cumhuriyet'in aynı gün manşeti:

"Çiller'in serveti Meclis'te."

150

Heyecanlı bir gün. 14 Temmuz 1994 günü, Demirel Bosna'ya gitmek üzere İstanbul'da; aradı:

"Nedir durum?"

Gece saat 22.00. TBMM Çiller'in mal varlığı ile ilgili ANAP'ın araştırma komisyonu kurulmasını isteyen önergesini reddetti ve...

... Murat Karayalçın'ın 1983'ten bugünlere kadar parti genel başkanlığı yapan herkesin mal varlığını araştıracak bir komisyon kurulmasını isteyen önergesini kabul etti.

Demirel, "Ohhh" dedi, "sonuç önemli. Yani 8 kişi bu tarafa geçse iş tamam."

Oysa ben durumu öyle görmüyordum. Karayalçın, sadece hükümeti değil ayrıca Çiller'i de kurtarıyordu!

SHP'den kaç kişi olumlu oy vermişti? "Bilemiyorum" dedim: "DYP'den 20-25 kişi girmedi oylamaya."

SD: "İsmet (Sezgin)?"

CA: "Girdi ve olumlu oy verdi. Çağlar da girdi ve oy verdi."

(Demirel, sesini çıkarmadı.)

CA: "Bu hükümet ve bu kadın gitmedikçe başımıza bela olmayı sürdürecekler."

SD: "Bu hükümet gidecek!"

(Artık nasıl diye sormuyordum. Karayalçın'a, Demirel'in yakın arkadaşlarına ve Meclis'teki bu oyunlara müthiş öfke duyuyordum. Bu duygularımı ses tonumla, sözcükleri seçerken fazla itina etmemekle gösteriyordum.)

SD: "DYP'den 20-25 kişinin katılmamasına büyük önem veriyorum."

CA: "Kabul edilen bu önerge ile salı günü araştırma komisyonu kurulacak. Bu önerge bir bakıma size ve Cindoruk'a yönelik."

SD: (Hafifçe güldü) "Biz artık alıştık bunlara. Bir şey çıkmaz."

CA: "Ama bu kadın yalancı tanıklar bularak neler yapmaz ki... Gazeteler her gün manşetlik malzeme."

SD: "Ne isterse yapsın!"

CA: "Bütün liderlerin mal varlığının bu şekilde araştırmaya

açılması bir başka yoruma göre, 'rejimin altına dinamit koymak' değil mi?"

SD: (Sesini yükseltti, adeta bağırıyor) "Ta kendisi! Ben de bunu düşünüyordum.

Bu kabine kalamaz, suyu ısındı.

Saraybosna'ya gidemiyorum. BM engelliyor."

CA: "Siz dönünce komisyon işini bir kez daha gözden geçirsek?"

SD: "Olur, iyi olur."

Bugün 4'leri çağırmış Çiller. Konut'a. Derya, Ertuğrul, Fatih ve Yalçın Özer'i. Basına yapacağı açıklamaları yinelemiş. Biraz da kendine pay çıkarmış. "Bensiz olmaz" gibi.

Murat Karayalçın'ın önergesiyle Çiller'in mal varlığının araştırılması yozlaşmadan önce TBMM kulisi hayli hareketliydi.

Çiller'in basın toplantısı üzerinde fazla durmuyordu muhalefet kulisi.

Hareket daha çok SHP kulisindeydi.

Kimi milletvekilleriyle konuşuyoruz: "Libya Kralı Sunusi hazretleri Bursa'ya kaplıcalara geldi. Kral olarak yattı, ertesi sabah uyandığında kral değildi. Kaddafi yönetime el koymuştu."

Gürkan, "Bizimkiler 'kral yattı, soytarı kalktı' dedi."

Televizyonlardan da canlı yayımlanan grup toplantısında Çiller, "Başının dimdik olduğunu" söylemişti. Mesut Yılmaz'a çatmış, "Ben 20 yılın hesabını veriyorum, gel sen de hesabını ver" demişti. Bir de sıfat takmıştı Yılmaz'a:

"Muhteşem kaçak!"

151

TBMM'deki oylamayı izleyen gün, tek gazete, Cumhuriyet, gerçekleri tam sayfa ve doğruyu vurgulayan başlıklarla veriyordu (15 Temmuz 1994).

Cumhuriyet'in başlıkları:

Birinci 9 sütunluk manşet: "Tartışmalı mal varlığının kaynağını gözleri dolarak 'Babamdan kalan malları sattım' sözleriyle açıkladı!

Başbakan kendini aklayamadı."

İkinci büyük manşet 7 sütun:

"Karayalçın, Çiller'i kurtardı."

Türkiye gazetesi:

"DYP ve SHP liderleri önceki geceyi uykusuz geçirdi.

Koalisyon gitti-geldi.

SHP MYK'sının Çiller'le ilgili ANAP önergesini destekleme kararı üzerine Ankara'da, 'Koalisyon bitti' havası doğdu. 'Bütün liderler mal varlığını açıklasın' orta formülü ise, krizi sonunda bitirdi."

Hürriyet: "Çiller kurtuldu.

Başbakan 29 bin dolarını 21 yılda 22 milyon dolar yaptı.

Para büyücüsü gibi."

Ertuğrul Özkök'ün yazı başlığı her şeyi açıklıyordu:

"Çiller'i Karayalçın kurtardı."

Çiller'in Yılmaz'a yaylım ateş açtığı da gazetelerde ortak haberdi. Basın toplantısında ve sonra açıkladığı 'mal varlığı listesi'nin 'tatmin edici bulunmadığı' da haberler arasındaydı. Hürriyet şöyle yazıyordu:

"Başbakan, Amerika'daki 8 milyon dolarlık yatırımını, mal varlığı listesinde göstermedi. Çiller, sahip olduğu menkul değerlere de hiç değinmedi. Çiller'in açıkladığı listede sahibi oldukları MARSAN Holding adına ABD'de satın aldıkları otel, iş merkezi ve okul gibi yatırımlardan söz edilmedi."

Sabah: "İlk raund Çiller'in."

Milliyet: "Hükümet kurtuldu – SHP bölündü."

Çiller'in basın toplantısında dağıttığı kalın içerikli mavi dosya kimseyi doyurmamıştı.

Ama, Çiller yine ayaktaydı!

Yabancı basın da Türk basını gibi aynı havayı veriyordu.

Örneğin İngiliz Daily Telegraph: "Çiller tehlikeyi savuşturdu" başlığını kullanmıştı.

(16 Temmuz 1994) Çiller kurtulmuştu, ne çare koalisyonun ikinci ayağı SHP fena halde tuzağa düşmüş, içeride dalgalanmalar başlamıştı.

Milliyet olayları başlıklarında özetliyordu:

"Koalisyon felç!

Servet kavgasından yaralı ama galip çıkan Çiller ve Karayalçın kendi partilerinde boy hedefi oldu.

Çiller'in ticareti yetki gaspıdır. İstifa eden Mehmet Ali Yılmaz'dan Başbakan'a sert eleştiri.

'Bu hükümet ayakta kalamaz.'

Gece yarısı ansızın 'dönen' SHP, Grup Başkanı Gürkan'ı isyan ettirdi."

Cumhuriyet'te İlhan Selçuk, işin aslını faslını özetliyordu:

"Kirli Eller Operasyonu":

"Çiller, Başbakan oldu, 10 binlerde dolaşan Amerikan Doları'nı patlattı...

Dolar 30 bin lirayı aştı..

Ev kirasını dolarla veren, ayvayı yedi; dolarla yatırım yapan, hapı yuttu; dolarla borcu olan, kazıklandı; dolar istif eden kazandı...

Kazanan biri daha var:

Başbakan!..

Çiller'in malvarlığı, yuvarlak hesap, yarım trilyondu...

Oldu bir trilyon!..

*
* *

93'te Çiller, 'Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı' iken 'çocuklarının geleceğini güvenceye almak için' Amerika'ya yatırıma başlıyor...

7 milyon dolarlık yatırım bu.

Çiller bir yüzünde Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı...

Öteki yüzünde ABD'ye yatırım yapıyor...

Olur mu?..

Merkez Bankası Başkanı'ndan tutun, yüksek bürokraside ekonomiyle ilgili bütün genel müdür ve müsteşarlarla uğraşıyor, hepsini değiştirmek istiyor. Öte yandan da ABD'de alışveriş merkezi satın alıyor, otelciliğe yatırım yapıyor, villalarına villalar katıyor.

Olur mu?..

Bir yandan devletin en sorumlu ve yetkili makamında ekonomiyle, maliyeyle, döviz kuruyla, kredi oranlarıyla, bankalarla oynayacaksın, öte yandan iş çevirip yatırımlar yapacaksın...

Dünyanın hangi devletinde, hangi demokrasisinde ekonomiden sorumlu devlet bakanı bir yandan iş çevirip öte yandan devlet yönetebilir?..

Çiller, Başbakan olduktan sonra da Amerika'ya yatırım süreci devam ediyor...

Olur mu?..

*
* *

Çiller, Başbakan olduktan sonra ekonomiyle tek başına oynarken Amerikan Doları'nı patlatıyor, işleri yüzüne gözüne bulaştırıyor, IMF'ye başvurmak zorunda kalıyor, televizyona çıkıp halktan özveri istiyor; dışardaki Türkler Türkiye'ye yatırım yapacak, Avrupa'daki işçilerimiz dövizlerini Türkiye'ye yollayacaklar...

Yurttaşlarından bu özveriyi isteyen Başbakan'ın kendisi ABD'ye yatırım yapmaktadır...

Olur mu?..

Doğru dürüst bir devlette ve az buçuk bir demokraside o Başbakan koltuğunda bir dakika oturabilir mi?..

*
* *

Bir Başbakan, hem ticaret hem siyaset yapabilir mi?.. Hem devleti yönetip hem yabancı bir ülkede otel ve alışveriş merkezi işletebilir mi?.. Başbakan'ın yaşamı yurttaşlarına örnek olmalıdır. Vergi sicili baştan sona bozuk bir Başbakan, yurttaşlarını vergi seferberliğine nasıl çağırabilir?

Çiller'in malvarlığı listesi: Villa, villa, villa, arsa, arsa, arsa, sonra yine villa, sonra arsa, arsa, arsa arsa!.. Onlarca villa ve arsa koleksiyonu yapan bu insanın hayat anlayışı ve dünya görüşü nedir?..

Yurttaşlarının önüne nasıl bir örnek ve bir yaşam modeli koyuyor?..

*
* *

Çiller'in malvarlığının kaynakları kuşkulu, vergi sicili şaibelidir. Ama bütün bunları bir yana bırakalım, ekonomik bunalımın çukurundaki Türkiye'de bir yabancı ülkeye, 'çocuklarının güvencesi için' yatırım yapan bir Başbakan olamaz!.. Bu olguyu içine sindirebilen bir

toplum, geleceğine umutla ve uygar dünyanın yüzüne onurla bakamaz...

Türkiye'de bir 'temiz eller operasyonu'na gidilmelidir...

Kirli eller operasyonuna değil."

(17 Temmuz 1994) Demirel'in Zagrep'ten yanıtı:

"İşte yakam, yapışın."

Sabah'taki bu manşetin ikinci ayağında şunlar var:

"35 yıl içinde üç ihtilalin sorularını cevaplandırdığını söyleyen Demirel 'Mal varlığı araştırması falan umurumda değil' dedi. Cumhurbaşkanı Demirel, Çiller'in Meclis'teki manevrasına Zagrep'ten cevap verdi: 'Böyle şeyler beni ilgilendirmez, kaygılandırmaz da'."

Gece, Bosna'dan dönen Cumhurbaşkanı Demirel'in "Ne var ne yok" sorusuna verdiğim yanıtta; "SHP'de liderlik kapışmasının hızlanacağını, DYP'de ise genişletilmiş temsilciler meclisi toplantısının (yarın) yapılacağını" söyledim.

Dinliyordu.

"Karayalçın'ın Cumhuriyet'teki demecini gördünüz mü?"

Gezideydi ama görebilirdi. Basın Merkezi her gün biri sabah, biri gece iki kez basında çıkan yazıları, haberleri Cumhurbaşkanı nerede olursa olsun faksla geçerdi.

"Görmedim" dedi.

"Sizi ve Hüsamettin'i komisyon kapsamına koyanların DYP'liler olduğunu söylüyor. Meclis Başkanı ile Cumhurbaşkanı'nı... 'Bizim önerimizde bu iki isim yoktu,' diyor."

SD: "Bunlar –DYP yönetimi ile Çiller'i söylüyordu– ne yaptıklarını biliyorlar mı?"

Yanıt vermedim, ne söylediklerini ne yaptıklarını bal gibi biliyorlardı. Amaç, Çiller'i aklarken Demirel ile Cindoruk'u da aynı araştırma kefesinin içine alıp hırpalamak, savunuya bir dayanak sağlamaktı.

Ne yaptıklarını bilmeseler; Çiller, Konut'ta çevresine topladığı 4 gazeteciye ve sonra basın toplantısında "Kardeşler ve kayınbiraderlerden ne haber" diyebilir miydi?

Kardeş iması; Mesut'a, Demirel'e.

Kayınbirader ise, Ali Şener!

Çiller ve Bakanları havaalanında Demirel'i karşılamışlar. Belki de orada geçen kısa konuşmalardan sonra Demirel, 'yumuşadı' ya da gerçekten 'umursamıyor.'

Çiller'in servetiyle ilgili yayınlar sürüp gidiyordu. Bu yayınları da Çiller umursamıyordu!

Tabii servet bu denli büyük olunca ve kaynağı üzerinde kuşku bulutları dolaşınca 'eski dostlar' birer ikişer ortaya çıkıyor. Çiller'i ABD'deki yaşamıyla tanıyanlar gazetecilere bilgi veriyor, "Çiller çiftinin 'mütevazı' yaşamından özenle söz ediyorlar."

İşte bu sıralar; Çiller, "ABD'deki malını mülkünü Türkiye'ye getireceğini" beyan eyledi. Hiçbir zaman bu sözünü yerine getirmeyecekti.

152

Aynı gündü. Çiller, Genişletilmiş Temsilciler Meclisi'ndeki konuşmasında bir noktayı özenle vurguluyor:

Anayasa gereği Cumhurbaşkanı Demirel'in mal varlığının incelemeye alınmasının söz konusu olmadığını: "Kimse sayın liderimiz Demirel'i bu işin içine sokmasın, bu işi istismar etmesin" diyor.

Anlaşılan: Demirel'in Zagrep'ten verdiği demeç tam 12'den vurmuş.

Fakat, bizim bir durumumuz var: Biz Turgut Özal'ı, dokunulmazlık zırhına sığınarak TBMM'deki komisyonlara veya çağrılarına uymamasını şiddetle eleştirdik, yazılar yazdık. Bu eleştirilere Demirel'in de katıldığını anımsıyorum.

Bana göre, Demirel, eliyle kurduğu partiden gelen bu darbeyi Anayasa'ya sığınarak geçiştirmemeli, dokunulmazlığına karşın istenilen bilgileri vermeye hazır olduğunu, mal varlığını kurulacak komisyona bir yazıyla bildirmeli. Bu davranış her açıdan 'şık' olacaktı.

(18 Temmuz 1994, gece)

CA: "Bosna'dan döndüğünüzde Yeşilköy havaalanında Çiller veya başkalarının mal varlığı tartışmalarına sizin adınızın karıştırılmasından dolayı özür dilediler mi? Bugün böyle bir açıklama yaptı da...

SD: "Hayır. Üstelik ben böyle bir davranışa imkân vermem, konuşmam.

Ne isterlerse yapsınlar. İstediklerini araştırsınlar. Umurumda bile değil." (Sesi kızgın ve kırgın)

CA: "Fakat ne demek istiyorlar? Anayasal konumunuzun böyle bir araştırmaya olanak vermediğini söylüyorlar. Anayasal bir engel olmasa eski liderlerini, partiyi var eden sizi demek ki komisyonlara gönderecekler."

(Yine yanıt alamadım.)

Bir süre sonra:

SD: "Şimdi yaptıklarının yanlışlığını görerek mazeret sıralıyorlar."

CA: "Genişletilmiş Temsilciler Meclisi'nde komisyonun bir an önce kurulmasını ve 'kendi durumunun herkesten önceye alınıp incelenmesini' söylemiş."

SD: "Demek kahramanlığa soyunuyor."

CA: "Çiller, ABD'deki mallarını Türkiye'ye getirebileceğini söylüyor."

SD: "Mesele ABD'de malların nasıl alındığı. Getirilmesi değil.

Ben bunlarla gerekirse öyle bir mücadeleye girerim ki... Hep yapageldiğim gibi."

(Demirel'e, bütün açıklamalara karşın mal varlığıyla ilgili yazıyı komisyona göndermesini önermedim, söylemedim.

Fakat, zaten böyle davranacaktı, öyle seziyordum.)

Gece haberler çabuk yayılıyor. SHP kanadında kabine değişikliği söyleniyor. Bir rivayete göre, Hikmet Çetin gidecek, yerine Onur Kumbaracıbaşı gelecek!

Moğoltay Adalet'e, Fikri Sağlar bir Devlet Bakanlığı'na, kabine dışına da İbrahim Tez, Seyfi Oktay ve Tahir Köse...

Hikmet Çetin'e sordum, tabloyu yadsımadı.

"Murat'a sordum" dedi:

" 'Dışişleri ince bir Bakanlık. Sen politika mı değiştireceksin? Beni bu nedenle mi istemiyorsun Bakanlıkta?' dedim. 'Hayır' dedi. 'Peki ben başarılı değil miyim?' Cevap verdi: 'Başarılısın, hem de çok' dedi.

'Peki, benim yerimi niçin değiştirmek istiyorsun? Üstelik ben

başka Bakanlık kabul etmem' dedim. Sonra ekledim: 'İstifa mektubum cebimde, istersen bir-iki tane daha yazayım.' Ses çıkarmıyor. Onur'la konuştum, 'Kabul etmem, yapamam' diyor bana."

CA: "Belli olmaz. Onur Hoca da bakarsın zorlarlar, kabul eder."

HÇ: "Pek sanmıyorum."

CA: "Şu sıralar galiba Onur ile Moğoltay Murat'ın yanında imiş.

Hikmet'i –seni– Çiller istemiyor. Dışişlerini avcunun içine almayı istiyor. Müsteşarlığa (senin direndiğin) Volkan Vural'ı getirecek. Örgüt bu kanalla elinle geçecek. Tabii, Turgut Özal'a telkin edilen Kürt politikası böylece yürürlüğe girecek."

Bu yorumu Demirel'e de söyledim. Hikmet, hık mık etti, fakat geri çevirmedi. Yadsımadı.

CA: "Hikmet'in yerinde kalması için bir şeyler yapamaz mısınız?"

SD: "Çiller'e 'Kabine değişikliği yapmadan bana değişikliği bildir,' dedim."

153

Polonya Cumhurbaşkanı Walesa onuruna verilen akşam yemeği.

Saat 18.45. Yemekten önce Demirel özel çalışma bölümünde. Memur maaşlarına 'büyük zam'mı gırgıra alan sözler söylüyorum. Demirel ise, "Yarın işçi eylemi var, değil mi?" diye soruyor.

Hürriyet'in (19 Temmuz 1994) tam sayfa verdiği bir 'olayı' gösterdi:

Cevheri, manşette "Ben kimseyi sırtından hançerlemedim" diyor.

"Ne demek istiyor?" diye sordu Demirel.

"Size ihanet etmediğini kanıtlamaya çalışıyor" dedim.

SD: "Benim 'İki kürek kemiğim arasındaki hançeri çıkaramıyorum' dediğim günün tarihi, saati bende yazılı. (Not kartonlarından birini gösterdi) İşte böyle bir kâğıda yazdım."

Sonra anlatmaya başladı:

"1991 seçimlerinden sonra hükümeti kurmaya çalıştığım bir sırada Necmettin Cevheri bana geldi. 'Aman efendim' dedi. 'Bu kadını (Çiller'i) sakın kabineye almayın. Bilgisiz, muhteris, yalancı. Üstelik ekonomiyi teslim etmeyin. Ekonomi de bilmiyor' dedi.

Zaman geçti. Ben olayların akışı ile Cumhurbaşkanı seçildim.

Kongreden önceki cuma günüydü. Namaza gittik. Ben basına parti kongresine karışmayacağımı ifade eden açıklamayı yaptım.

Cevheri bana, DYP Genel Başkanlığı için 'İsmet Ağabey'den (Sezgin'den) iyisini bulacak değiliz ya' diyordu sürekli. İsmet'e de 'Senden iyisini mi bulacağız' diyordu.

Cumartesi günü –kongreden bir gün önce– Ömer Barutçu geldi. 'Urfa delegeleri tuhaf bir koku veriyor. Kaymış gibiler' dedi. Ben Cevheri'ye sordum: 'Aman efendim, bana itimat etmiyor musunuz?' diye cevap verdi."

CA: "Seçim sabahı Necmettin Cevheri'nin kamp değiştirdiğini ve Çiller'e yanaştığını size telefonda söylemiştim." (Demirel ses çıkarmadı)

SD: "Ve kongrede, gitti, Çiller'i destekledi. On sekiz ay sonra nasıl olmuştu da Cevheri değişmişti? Kongreden sonra 21 gün Cevheri hiç görünmedi.

Sonra geldi, Cevheri'ye, şu size anlattıklarımı baştan sona tarih ve saat söyleyerek tekrarladım, anlattım. İki gün sonra yine geldi. İşte o zaman bir kere daha 'Bana itimat mı etmiyorsunuz' dediğini de anlattıktan sonra elimle göstererek;

'İki kürek kemiğim arasındaki hançeri çıkaramıyorum' dedim. Bundan sonra bir daha hiç konuşmadık."

Hikâyeyi şöyle tamamladı:

"Otuz yıl birlikte siyaset yaptık. Otuz yıl sonra Cevheri'den bu hareket geldi."

154

Hürriyet'te çıkan "Devlet Bakanı Necmettin Cevheri, Demirel'in sözlerini yanıtlıyor" ve "Ben kimseyi sırtından hançerlemedim" büyük başlıklı haberi buraya almak gerekiyor:

"10 Temmuz 1994 Pazar günkü Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan yazı dizisinin, benimle ilgili yer alan bir bölümü, bana bazı açıklamalar yapma zorunluluğu getirdi:

Şöyle ki: Yazının o bölümünde, Sayın Cumhurbaşkanı Demirel'in Sayın Osman Bölükbaşı'yla bir söyleşisinde, benden bahsedilirken, Sayın Cumhurbaşkanı'nın 'İki küreğimin arasında bir hançer var' dediğine yer veriliyordu. Burada açık açık itham edilen bendim. Bunun üzerine Sayın Cumhurbaşkanı'na birkaç gün önce bir mektup yazarak, benim kimseyi sırtından hançerleyecek birisi olmadığım gibi, kendilerini de hançerlemediğimi olaylarıyla anlattım.

Beni kendi kendimi savunma zorunda kalmama razı olmayacağını, 30 yıllık bir hukuka dayanarak ümit ettim. Ancak bugüne kadar beklediğim iki satırlık bir açıklamayı bulamadım.

O zaman bir olayı, biraz da gerilerine giderek anlatma hakkımın hatta mecburiyetimin doğduğuna inanıyorum. Çünkü böyle çirkin bir ithamı ne kabul etmem ne de çocuklarıma miras olarak bırakmam bahse konu olamaz.

Önce yüce Allah, sonra Demirel şahidimdir

Olayın başlangıcı benim yönümden aynen şöyledir. Şahidi de yüce Allah'tan sonra, Sayın Demirel'in bizzat kendileridir.

Merhum 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal vefat edince, ki o gün İstanbul'daydım, hemen acele ile Ankara'ya gittim. 'Sizden rica ediyorum sakın aday değilim demeyiniz. Meclis de, parti de bir kargaşaya düşer. İkincisi artık bu yaşa kadar kendinizi tüketircesine yaptığınız icra görevine daha fazla devam etmeniz ve bunun da sizden istenmesi artık haksızlık olur. Üçüncüsü Zincirbozan yollarını Çankaya'da noktalamamız, yalnız sizin değil hepimizin onurudur. Milyonlarca Doğru Yol Partili'nin yıllar boyu süren büyük kavgası bu şekilde sonuçlanmalıdır' dedim. Öyle sanıyorum ki bu sözlerim, kendilerinin bütün milletçe bilinen ve takdir edilen hafızalarında ke'imeleriyle mevcut olmalıdır.

Sayın Cumhurbaşkanı'nın adaylık başvurularını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkalığı'na vereceğimiz gün, benim ricam üzerine sabah namazına Hacıbayram Camii'ne gittik.

Kendilerini Zincirbozan'a götürüp getirdiğim mahut kırmızı

Mercedes araba ile. İkimiz yalnızdık. Sonra turlar başladı. Kazanacağımızın kesinleştiği 16 Mayıs 1993 günü yapılacak olan 3. turdan bir gün önce, Tarım Bakanlığı'ndan kendilerini telefonla aradım. Sayın Esat Kıratlıoğlu da yanımda idi. 'Efendim yarından sonrası için bize ne emriniz olacak, siz yukarıya çıktıktan sonra buraları, tabii olarak biraz karışır, ne yapacağımızı bilmemiz lazım' dedim.

Kendileri bizi biraz sertçe cevapladılar. 'Ne telaş ediyorsunuz' dediler. Ben de cevaben, 'Siz yarın Cumhurbaşkanı olacaksınız. Allah bize bunu nasip etti. Fakat oralarda size ulaşamayız. Sizin de merhum Turgut Bey gibi olayların içinde görünmeniz doğru olmaz. Direktifiniz ne ise onu verme imkânına sahip olduğunuz şu anda alsak iyi olur, öyle düşünüyorum' diye tekrarladımsa da aynı cevabı aldım.

Ertesi gün 16 Mayıs 1993 günü, Türkiye Cumhuriyeti'nin 9. Cumhurbaşkanı seçildiler. Bir hafta sonra 23 Mayıs Pazar günü, daha önce yapılmış bir program gereği Birecik Barajı'nın temelini atmak üzere Şanlıurfa'ya gittik.

Baraj temelini attıktan sonra Süleyman Demirel Lisesi'nin temelini atacağımız meşhur Harran Kasabamıza geçtik. Daha evvel yasaklı yıllarda bu Harran Ovası'nda iki büyük toplantı yapmıştık. Zaten kendilerinin yasaklı yıllarda ilk yaptığı yurt gezilerinden biri 5 Mayıs 1986'da bu Harran Ovası'na olmuştu. Burada kıl çadırlarda binlerce vatandaşla yemek yiyip toplantı yapmıştık. 1990 DYP Kongresi'nde kürsüden aynen şunları söylemiştim. '16 yıldızlı Cumhurbaşkanlığı Forsu'nu bir gün mutlaka Harran'daki kıl çadırın üstüne asacağız."

Kıl çadırın üzerinde Cumhurbaşkanlığı Forsu

İşte bu da bize nasip olmuştu. 23 Mayıs 1994 günü Zincirbozan sakini ki bu kendilerinin tabiridir Sayın Demirel'in Cumhurbaşkanı olarak oturduğu kıl çadırın üzerinde 16 yıldızlı Cumhurbaşkanlığı forsu dalgalanıyordu. Basında da fotoğraflarla bu olay yer aldı. Hançer lafı ile ilgili sayılabilir diye, bu küçücük fakat büyük olayı hatırlayıverdim.

Bunları niçin anlatıyorum. Hançer nedir oraya geleceğim. Sonra Doğru Yol Parisi içerisinde herkesin çok iyi bildiği Genel Başkan-

lık yarışı başladı. Birtakım insanlar çıkmaya kalktılar, bir türlü çıkamadılar. O sayın kişi çıkamayınca onun yanındaki arkadaşlar diğer geri kalan adaylar arasında taksim oldular.

Üç değerli arkadaşımız aday olarak kaldı. Sayın Sezgin, Sayın Toptan ve Sayın Çiller. Sayın Çiller benden destek talep ettiği zaman sayın Demirel'in kafasındaki aday Sayın Sezgin değildi. Tabiatıyla ki ancak bu kadarını söyleyebilirim. Benim siyasi terbiyem ancak bu kadarı, o da kendimi savunabilmem için, söylememe izin verir.

Ben, bu üç değerli arkadaşımızdan birisini tercih ettim. Kendime göre bir karar verdim. Doğru Yol Partisi'nin grup kürsüsünde de ifade ettim. Tercih ettiğim adayın, yani Sayın Çiller'in diğer iki değerli arkadaşımızdan üstün olduğu için değil, farklı bir olay olduğu için böyle bir karar verdiğimi söyledim. Bunun partiye de, ülkeye de değişik bir hava getireceğine inandım.

Tarihimizde ilk defa bir kadının Başbakan olması ve bunu da kırsal kesimin partisi, yani açıkçası köylü partisi diye kabul edilen DYP'nin gerçekleştirmesi bana göre partiye yarar sağlayacak olan farklı bir olaydı. Doğrusunu yanlışını tarih değerlendirir. Eğer o kongrede Sayın Çiller'le Sayın Demirel karşı karşıya kalmış olsalardı ve ben de Çiller'i tutmuş olsaydım, haksız ve çirkin hançer lafı belki o zaman haklı sayılabilirdi. Oysa 13 Haziran kongre günü bazı Isparta delegeleri gelip bana teşekkür ettiler.

30 yıllık bir emeğin bana bir tercih hakkı bile doğurmaya yetmediğini, düşünemedim. Sayın Demirel'in hançerlenmiş sayılması için kendisiyle Sayın Çiller'in rakip olduklarını kabul etmeleri gerekir ki, buna ne lüzum vardı.

Kongreden önce Demirel'e ne dedim?

Kongre arifesinde kendilerine maruzatım hep şöyle oldu:

'Siz bu işin dışında durun, sizi arkadaşlarınız bu işin içine itmeye veya çekmeye çalışabilirler. Bu doğaldır. Ancak biz, merhum Özal da tenkit ettiğimiz şeyleri aynen yaparsak bu nasıl olur? Saniyen size atfedilen bir aday kazanırsa, kaybedenler, kaybı sadece kendi mağlubiyetleri saymazlar. Size karşı hınç duyarlar. Parti yaralanır, hatta bölünebilir. Buna ne gerek var. Sizin tuttuğunuz aday, bir de kaybederse, onu düşünmek bile istemiyorum. Bakın rahmetli

Özal tuttuğu adayı, ordu evlerini bile kullanarak zorlayıp kazandırdığı halde çok büyük yara aldı. Siyasi hayatını sevgisinden çok şey kaybetmiş olarak kapattı.'

Bütün bunları günler boyu anlatmaya çalıştım ve mutabık kaldık.

Nitekim 'İşaret Sezgin'e' manşetlerinin çıktığı 11 Haziran Cuma günü yani kongreden 48 saat önce, 'Cumhurbaşkanlığı makamı kongrenin dışındadır ve bitaraftır' şeklindeki tebliği ben yazdım. Birlikte cuma namazına giderken, konutun kapısında arabanın camını açarak bu tebliği bizzat kendi elleriyle sayın Demirel, gazetecilere verdiler. Namazdan sonra ayrıldık ve kongre bitimine kadar da ne görüştük, ne de telefonla konuştuk.

Kongreden bir gün önce, yani 12 Haziran 1993 günü Sayın Yiğit Köker'in evinde, bilahare Sayın Demirel'in isteğiyle yapılmış olduğunu öğrendiğim toplantıda olay aynen şöyle cereyan etti. Orada Yiğit Köker, Turgut Toker, Ekrem Ceyhun, Selahattin Kılıç, Sayın Sezgin, Esat Kıratlıoğlu ve ben vardık. Bu arkadaşların hepsi hayattadır ve henüz bir yıllık bu olayı çok iyi hatırlarlar.

Haklılığı olmayan manşetlere fırsat verildi

Orada Sayın Sezgin'e 'Yapma abi. Bak bir haftada ortaya sürülen üçüncü kişisin. Haftanın başında Köksal'dı, ortasında Dalan oldu, şimdi de sen, sana da yazık, bize de yazık, senin o salonda bir çınar ağacı gibi devrilişini görmek istemiyorum' dedim. Sanıyorum ki bunun unutulmuş olacak bir tarafı yoktur. Sayın Sezgin'in bana 'Senin oyuna lanet olsun' gibi bir beyanı olmamıştır. Hem Sayın Sezgin bana böyle bir şey hiçbir zaman söylemez, hem de ben, Sayın Sezgin dahil hayatta hiç kimseye bu sözü söyletmem.

Ayrıca o gün, Sayın Sezgin'e aday olurken 'Bize bilgi verdin mi' diye sordum. Çünkü kendisinin adaylığını basından duymuştuk. 'Bir kader birliğimiz var idiyse, adaylığı da birlikte kararlaştırmamız gerekirdi' dedim.

Sonra olaylar bilinen şekliyle cereyan etti ve Sayın Demirel benim bütün uğraşmalarıma ve çırpınmalarıma rağmen, gereksiz ve haksız olarak bu kongrenin içersinde gösterildi. 'Ya Demirel Çiller'i

ya Çiller Demirel'i' gibi yeri ve haklılığı olmayan manşetlere fırsat verildi. Oysa ne lüzumu vardı. Kongreden sonra kullanılan, gene aynı şekildeki haksız manşetleri ve yazıları hep hatırıyoruz, ancak benim burada tekrarlamaya içim elvermiyor.

Kendilerine arz ettiğim mektubumda da yazdım. Ben kimseyi sırtından hançerlemem, olay aynen bu değilse kendilerine halen saygıyla bağlı olduğum Sayın Cumhurbaşkanı düzeltebilirler. Eğer sırtta bir hançer varsa bu hançer benim değil, olsa olsa benim Zincirbozan'dan Çankaya'ya taşımayı hayatımın özlemi saydığım Sayın Cumhurbaşkanımızın ismini ve makamını haksız yere bir kongre ortamında dolaştıranlarındır, diye düşünüyorum.

Bütun bunları yazmaktaki amacım, kimseyi kınamak –özellikle bir lideri– asla değil, fakat kınanmaya da asla razı olmamaktır."

155

DYP'nin mal varlığı komisyonuna verdiği milletvekillerinin Çiller'in 'adamı' diye nitelendiğini söylediğim zaman, Demirel tepki gösterdi:

"Hepsi benim adamım" dedi: "Ahmet Sayın beni aramış bugün."

"Bize araştırma komisyonunun gerekeni sormaması ne demekmiş" gibi bir irdeleme yaptı. Komisyonun, kendi mal varlığıyla ilgili araştırma yapmamasına karşı görünüyordu.

Bunun üzerine;

"Bakınız efendim" diye başladım:

"Siz 17 Mayıs 1993'te Cumhurbaşkanı seçildiniz. Anayasal sorumluluğunuz bu tarihte başlar. Ondan önceki zamanın sorumluluğunu karşılama durumundasınız. Cevheri ve Çiller ve kimileri, durmadan sizin Cumhurbaşkanı olduğunuz için araştırma kapsamına girmeyeceğinizi söylüyorlar. Sizi Turgut Özal durumuna düşürmek istiyorlar sanki.. Özal da 'Komisyon kurulur, gidip konuşmam' diyordu."

Dikkatle dinledi.

"Biz araştırma kapsamına gireceğiz. Sorsunlar, alsınlar cevapları," dedi. (Sesi sertti)

Rahatlamıştı. Özel çalışma odasından çıktık, kabulleri yaptığı tarafa yürürken yavaş bir sesle (zira arkamızdan Başyaver geliyordu);

"Ali Şener, ben seçildiğim gün notere gidip mal beyanında bulundu. Zamanı gelince sorduklarında notere talimat verecek, isteyen gidip mal varlığı beyannamesini oradan alacak" dedi.

Bu, Demirel'in hazırlandığını ve komisyon kurulunca bir çıkış yapma olasılığını akla getiriyordu.

Kabine listesi gelmemişti. Hikmet için "Kabine dışında kalırsa yazık our. Çalışkan ve dürüsttür" diyordu.

CA: "Hikmet için bir şey yapılamaz mı?"

SD: "Yapacağım. Ben Çiller'e 'Listeyi getirmeden önce gönder, bir bakayım,' dedim. Bakalım."

O geceki resmi yemekte herkes kabineyi ve Hikmet Çetin'i konuşuyor.

Çetin'e Cumhurbaşkanı'nın kendisiyle ilgili 'tavrını' söyledim.

Yemekten sonra Murat Karayalçın döndü geldi, elimi sıktı.

CA: "Kabine ne oluyor?"

MK: "Köşk için mi soruyorsun?"

CA: "Hayır. 47 yıldır bu işlerle uğraşıyorum. Merak. İnsan vazgeçemiyor."

Güldü Karayalçın. Ya Hikmet?

Karayalçın "Devlet" dedi.

(22 Temmuz 1994) Cumhuriyet'te Hikmet Çetin'in bir portre resmiyle süslenen haberin başlığı:

"Karayalçın'ın gözü Dışişlerinde:

Çetin'e oyun.

Çiller ile 'müsteşar' atamasında çatışan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'i destekleyeceği yerde Karayalçın'ın, kendi Bakanını uzaklaştırıp Dışişleri Bakanlığı'nı üzerine almak istemesi diplomatik ve siyasal çevrelerde şaşkınlık yaratıyor."

156

Çiller, Paris'te 'temaslarını sürdürüyor'.

Kabine hâlâ askıda. Olan biteni Demirel, 'demokrasinin sorunları' diye niteliyor.

"Yarın Murat listeyi, Paris'ten dönecek olan Çiller'e, o da size getirecek" dedim.

"İran gezisinden sonra" dedi Demirel. Demek ki, kabine olayı gelecek haftaya sarkıyor.

İstanbul'da. Telefon etti. Mümtaz Soysal Hoca'nın Bakanlığı söz konusu.

"Devleti tıkarlar" dedi. Mümtaz Hoca gibi bir kişilik. Kendi ilkelerinden elbette vazgeçmez!

Tabii bu durum, kabineyi üç başlı hale dönüştürecek!

Kadın, Hikmet'ten kurtulayım derken, çok daha çetin bir cevize çatacak.

157

Liderlerle yaptığı bire bir görüşmeleri bitirmiş; özel çalışma odasındaki televizyonu açtırmış, izliyor. Kendi haberlerini.

Son olarak bugün (21 Temmuz 1994) Sadun Aren'i kabul etti.

Daha önce Doğu Perinçek'i.

Muzip muzip gülüyor:

"Aren, ABD ile Batının insan haklarındaki baskılarını 'içerde' kullanabileceğimizi söylerken, Doğu 'ABD ile demokrasi olamayacağını' söylüyordu" dedi.

İki sol, iki ayrı dünya demek istiyordu Demirel.

Ben başka konulara geçmek için insan haklarıyla ilgili 'son gelişmeleri' sordum.

CA: "ABD Milli Savunma Bakanı Perry ile görüştünüz. Yarım saat ayrılmıştı görüşmeye, ama bir saat sürdü."

SD: "Cliinton, Perry için 'Çok değerlidir, bıçak gibi keser atar meseleleri' diyor. Perry'e haritayı açtım. İşte dağlarda şu kadar terörist. 'Bunlarla insan hakları nasıl olacak' dedim. Üzerime gelmediler, anlattıklarımı dinlediler."

CA: "3-6 Ağustos arasında basın peşinizi bırakmayacak."

SD: "Niye?"

CA: "Klasikleşen deyimle söyleyeyim:

'İki Komutanın görev süresi ya uzayacak, ya uzayacak!'"

Çiller, iki Komutanın görev sürelerinin uzatılmasına gerekçe olarak terör konularını iyi bildiklerini söylüyor."

Demirel susuyordu:

CA: "Herhalde Fırat'ta destroyerler gezecek."

Necdet Seçkinöz güldü.

O sırada televizyonda, Tanju'nun kaçakçılık yaptığını, bu nedenle spor hayatının sona erdiğini irdeyen haber geçiyordu.

"Tanju'yu affetmenizi isteyebilirler" dedim.

"Affederim" dedi.

Seçkinöz araya girdi: Talimatname gereği yüz kızartıcı suçtan hapse girenlerin spor yaşamlarının sona erdiğini ve esasen Cumhurbaşkanı'nın ancak hastalık ve kocamışlık hallerinde af yetkisini kullanabileceğini söyledi.

158

"Hadi gidelim" dedi. Bana da:

"Bahçede yürüyelim."

Güneş batıyordu. Çankaya Köşkü'nün bahçesi güzeldi. Ağaçlar pırıl pırıl güneşle yıkanıyor; hafif bir kırmızılık geliyor, bahçeyi kucaklıyordu.

Eski Köşk'e doğru yürümeye başladık. Ağaçların arasına yerleştirilmiş silahlı nöbetçiler Cumhurbaşkanı geçerken künyelerini yüksek sesle söylüyorlardı.

Demirel, onları selamlıyordu: "Sağol!"

"Ne var ne yok" diye sordu.

Mümtaz Soysal'ın Dışişleri Bakanlığı'na gelmesi olasıydı, söyledim. "Biliyorum" dedi. Ama ben başka bir şey daha biliyordum. Cumhurbaşkanı, Soysal'ın Dışişleri Bakanlığı'na atanmasına pek sıcak bakmıyordu. Görüşlerinin asla uyuşmayacağını sanıyordu:

"Irak'tan ABD'ye ve Kıbrıs'a kadar görüşleri Çankaya ile bağdaşmıyordu."

Soysal'lı liste gelirse Çankaya ne yapacaktı? Seçkinöz bana, bugün Demirel'in 'olası bir hükümet bunalımından korktuğunu' söylemişti.

Murat Karayalçın, Hikmet'i keser ve Sosyal'ı gönderirse, tabii Çiller aracılığıyla, onaylayacaktı listeyi.

Gazetelerin durumundan konuştuk.

Eski Köşk'ün önündeki asfalt alana geldik. Merdivenlerle aşağıya iniliyor. Aşağı bahçe ot içinde.

Mazereti söyledi: " 'Bahçıvan az' diyorlar, ama ben de 'Kimseyi almayın' diyorum" dedi.

Gözleri ağaçlara daldı:

"Bir gün uygun ayakkabılar giyip (önümüzde uzanan küçük ormana baktı) şu ağaçlar arasında gezeyim" dedi.

Başyavere merdivenin sona erdiği noktadaki çeşmenin tarihini sordu.

Oğuz Albay gitti, geldi: "1883! Yani yüzyıl."

Belki zamanı ve yeri değildi, ama sormadan edemedim:

"Kadını götürmek için... Hüsamettin nasıl?"

"Hüsamettin iyi ama" dedi ve umut kesmiş bir insan haliyle;

"Ortam müsait değil" diye ekledi.

Tatile çıkma zamanı üzerinde durdu:

"Tahran'a gidip geldikten sonra tatile çık. 15 Ağustostan sonra ben seni ararım."

CA: "3-6 Ağustosta geleyim mi?"

SD: "Hayır, gelme. Ben seni ararım. 1 Eylül konuşması için bir şeyler hazırla."

Oysa, duygularımı açamıyordum, Köşk'te kalmak istemiyordum. Hemen her gün sıkıntı çekiyordum. Bu halimi dinleyen İlhan Selçuk, 'gazetecinin akıbetini bildiği için' kahkahalar atarak gülüyordu ve sonra "Gel, gel" diyordu.

Demirel'i de garip duygular sarmıştı sanki. Ses tonu veda eder gibiydi. Vedalaşıyorduk sanki.

Ankara'nın o eşsiz yaz gecelerinden biri başlamıştı.

Birden elimi sıktı, "Allahaısmarladık" dedi. Merdivenlere yöneldi.

Şoförüm Nâzım biraz uzakta bekliyordu.
Köşk'ten ayrıldık.

159

Haber (23 Temmuz 1994) patladı, aynı gün yorumlandı, aynı gün gelişti:

Milliyet: "Soysal geliyor, Çetin öfkeli.

Paris'teki Bakana Ankara darbesi.

Dışişleri Bakanı Çetin, Başbakan'la Paris'te önemli bir gezideyken kendi partisinin lideri Başbakan Yardımcısı Karayalçın, Ankara'da Dışişleri Bakanlığı pazarlığı yaptı.

Karayalçın SHP'ye lisan bilen Dışişleri Bakanı buldu. Çetin'i bir profesörle değiştirmeyi kafasına koyan SHP lideri, önce Prof. Kumbaracıbaşı'yla görüştü. 'İngilizcem yetmez' cevabını alınca Prof. Soysal'a ısrarla Bakanlığı kabul ettirdi. Soysal olmasa Prof. Ateş denenecekti. Bu uğurda Prof. İnönü bile yoklandı."

Paris gezisindeki Çetin'i istifa noktasına getiren Ankara'daki pazarlık Prof. Soysal'a göre şöyle gelişti:

"Benim için önemli olan Bakanlık değil. Önemli olan hükümet ve hükümet politikaları. Bu nedenle bazı şartlar söyledim. Karayalçın'la anlaştık. Şimdi karar Başbakan Çiller ve Cumhurbaşkanı Demirel'de."

Özelleştirme kararnamesinin iptalinde başrolü oynayan ve koalisyona en sert eleştirileri getiren Soysal'ın Karayalçın'a neleri kabul ettirdiği merak konusu oldu. Başbakan Yardımcısı'nın Soysal'la görüşmeden önce Çiller'in onayını aldığı öğrenildi.

Demirel onaylarsa Dışişleri'nin başına gelecek olan Soysal, SHP ile kurulan ilk Demirel hükümetinde Dışişleri Bakanlığı bekliyordu. Demirel, Soysal yerine Çetin'i tercih etmişti.

Doğal olarak Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Paris'ten lideri Karayalçın'a öfke kustu. Çetin, "Dışişleri Bakanı'nın değişeceği günlerce yazılıp çizilmez. Bu Dışişleri'ni yıprattı. Böyle olmaz. İstifayı düşünüyorum. Ben partiyi kurarken Murat Kent-Koop'ta çelik çomak oynuyordu' dedi."

Mümtaz Hoca ise; siyasal yaşamda hemen yer alan bir deyim getirmişti:

"Hükümetten 'vuruşarak çekilmek'!"

Fakat Karayalçın hükümetten 'gitmeyi' istiyor muydu acaba?

"İlkelerimizi hükümette kalarak başarıya ulaştıracağız" dediğine göre... hükümetten ayrılmayı pek istiyor gibi değil. Üstelik, Çetin'i uzaklaştırma sevdası sadece partisel, ilkesel bir gerçek mi? Yoksa Çiller'e koşut bir siyaset gereği mi?

Faruk Bildirici aradı. Soysal'la görüşmüş ve Hoca, "Murat'a ne koşul söylediysem, kabul etti" demiş.

Bizim Türey Köse'ye de;

"Görüşlerim biliniyor. Dışarda söylediklerimi (elbette yazdıklarını) içeride devam ettireceğim" diye konuşuyor Mümtaz Soysal.

Pek çok konuda 'bir şahin' hükümete giriyor. Şu sözü ilginç. Ertuğrul Özkök'ün yazısında 'vuruşarak çekilmek' gözüyle kendi olayına bakmak!

Paris'ten dönerken Soysal olayını sormuşlar Çiller'e: "Daha resmen bir bildirim almadığını" söylemiş. Fakat, Soysal'ın söylediklerinden bilgilendirilmiş ki; "Ancak" demiş: "Bir Dışişleri Bakanı kendi başına hareket edemez. Başbakan'ın direktifiyle çalışır. Sağlık Bakanlığı neyse Dışişleri Bakanlığı da odur."

Vay, vay, vay! Demek bu kadar basite indirgiyordu olayı. Sağlık Bakanlığı eşittir Dışişleri! Hanımefendinin Bakanlıklara bakış açısı buydu demek! Çiller, Soysal'ı tanımıyordu henüz.

Saat 17.00 suları. Karayalçın, Çiller'le 'yalıda başbaşa.'

Dışişleri sorunu.

Fakat; ya Çiller, Karayalçın'ı Bakanlığa bakışıyla, ya da Karayalçın Çiller'i kendi açısından 'ikna etmiş' olmalı ki... İş, Demirel'in onayına kalıyor.

Cumhuriyet'in yorumu daha biçimli: "Karayalçın, muhaliflerini Bakan yaptı."

160

Sesi neşeli, keyifli Demirel'in. Öğleden sonra, "Ne var, ne yok"u konuşuyoruz.

Özellikle Mümtaz Hoca'nın 'hükümetten vuruşarak çekilmek' söylemini ve 'dışarda söyleyip yazdıklarını içerde de devam ettireceğini' dinleyince;

"O zaman kabine 3 başlı olur. Oysa iktidar paylaşılmaz. Çiller, bunları nasıl kabul edecek?" dedi.

Evet ama, Çiller Paris'ten dönerken uçakta Sağlık Bakanlığı'yla Dışişleri'ni aynı değerde gördüğünü söylemişti.

Demirel, Hoca olayını Karayalçın'ın 'kabineden kopma' arzusuna bağlıyordu. Bana öyle geldi.

"Galiba Murat kabineden çıkmak istiyor" diyordu.

Alay ediyordu.

Köşk'te çevresinde olanlara kimi zaman söylediğini yineledi:

"Bugün kapalıyım" dedi. Bu, 'gazetecilerle konuşmayacağım' anlamına geliyordu. Sonra:

SD: "Gazetecilere 'Liste önümüze geldiğinde bakarız', diyorum."

CA: "Zaten Başbakan bu koşulları kabul ettikten sonra Cumhurbaşkanı ne yapacak ki?.."

SD: (Başıyla onayladı sözlerimi. Deneme mahiyetindeydi sözlerim.) "Ben 'bunalım çıkaran' insan olmam.

Güneş Taner'in Bakanlığa tayini olayında gerekçem vardı. Partiler demokrasisine sahip çıkıyorduk. Koltuk için parti değiştirilemezdi. Koltuk sana değil, devlete aitti. (Demirel'in gerekçesi işte buydu.) Ama bu olayda işleyen bir Bakanlık söz konusu. Devletle (yani Köşk'le) ahenk içinde işleyen Bakanlık. İşleyen birkaç kurumdan birini tahrip ediyorsunuz. Üstelik, Türkiye'de etnik farklılıklar yok dediğiniz zaman Batılılara, 'İşte, Dışişleri Bakanımız Kürt' diyebiliyor ve tezimizi kuvvetlendiriyorduk. Üstelik (Hikmet Çetin) başarıyla çalışıyordu, çok başarılıydı."

CA: "Cumhurbaşkanı olarak –bu duruma göre– fazla yapacak bir şeyiniz yok."

SD: "Yaparım." (Ne yapabilirdi, söylemeden geçiştirdi. Soysal olayını 'hükümet bunalımı çıkmaması için' sineye çeker gibi görünüyordu.)

İlginç bilgiler verdi:

SD: "Ben, Çiller'i uyardım bu konuda. Tabii isim vermedim. (Mümtaz Soysal adını anmamış.) Ancak 'Bazı isimler dolaşıyor etraf-

ta. Çok dikkatli olmak lazım. Devleti çalışamaz hale getirmemek gerekir' dedim."

CA: "Ne cevap verdi Çiller?"

SD: "İşte, şöyle böyle gibi." (Çiller'in yanıtını açıkça söylemiyordu.)

Bir not düşmeliyim buraya: Köşk'e geldiği günden başlayarak orada bulunduğum sürede gördüğüme göre Demirel; Dışişleri ile 'sıkı işbirliği içinde çalışmaya özen gösterdi.'

Bir kere dış meselelerde Köşk'ün önemli bir görev üstlendiğine inanıyordu. Dış sorunlar danışmanından her sabah yeterince bilgi alıyor; Dışişleri'ne gelen kriptoların bir kopyası mutlaka Çankaya'ya gönderiliyordu.

Üstelik, dış geziler... Her ay bir ya da iki başka ülke.

CA: "Ama efendim; bir gerçek var ortada. Ya Mümtaz Hoca ilkelerinden vazgeçecek, ki olanaksız bence, ya da hükümet Mümtaz Hoca'nın politikalarını benimseyecek.

DYP'liler bile aynı yargıya yakın kimi irdelemeler yapıyorlar. 'Ya Mümtaz Hoca bize ya da biz Mümtaz Hoca'ya benzeyeceğiz' diyorlar."

SD: (Olaya artık başka gözle bakıyor, Mümtaz Soysal'ın Dışişleri Bakanlığı'nı büyüteç altına alarak) "Sana söyledim: Bu testi su tutmaz diye. Taş testiye çarptı. Bu hükümet, 50. hükümet tamam. Bakalım 51.'ye.

Bizim o bakanlıksever arkadaşlarımız ne olacak? (Artık gırgıra başlamıştı) İşte 50. hükümet gidiyor. Bakan olmadan nasıl yaşayacaklar?"

Evet ama, hâlâ yakınında görünen Cavit Çağlar gibileri de bakanlıkseverlerdendi. Onlar ne yapacaktı?

Fakat görünen oydu ki, Demirel bu hükümetten artık tamamen umudu kesmişti. Ne ki, bu hükümet, Çiller'in 50. hükümeti, Demirel ve ona bağlı kalanların siyasal hareketleriyle 'gitmiyordu.'

Siyasetin doğasına uygun gelişmelerle tükeniyordu.

Demirel için sonuç önemliydi. Gidiyordu ya hükümet ve tabii Çiller; keyfine diyecek yoktu!

CA: "Gazeteciler sorarsa yeni kabineyi, ne diyelim? Cumhur-

başkanı. 'Liste önüme gelmeden bir şey söylemem' diyor mu diyeceğiz?"

SD: "Evet!"

Öyle neşeli, öyle keyifliydi ki, neşesini keyfini bozmamak için başka ve bilinen olumsuz gelişmeleri söylemek istemedim.

Artık, Mümtaz Soysal gibi zekâ, bilgi ve kültürle yoğrulan bir kişilikle; ilkesiz, bilgisi kıt bir Başbakan arasında çekişme başlıyordu.

161

Murat Karayalçın'ın Çiller yalısından ayrılırken söylediği tek cümle Soysal sorununun hükümetin iki başı arasında 'tatlıya bağlandığını' gösteriyordu:

"Bakanlar Kurulu'ndaki değişiklik Sayın Cumhurbaşkanı'nın onayına kaldı."

İş bitmiş; Mümtaz Soysal'ın hükümete giriş belgesi Çiller'le Karayalçın arasında imzalanmıştı.

Dışımızdaki dünya Cumhurbaşkanı'nın Soysal'ı onaylayıp onaylamayacağını tartışırken; biz biliyorduk. Tersi bir 'icraat beklenemezdi, beklenmemeliydi' Çankaya'dan.

Demirel, İstanbul'da. Aradım:

"Demek uzlaşma olmuş" dedi. Ben söze "Yalıdaki tarihsel görüşme" diye başlamıştım. Alaylı bir sesle;

"Demek yalıdaki tarihi görüşme" diye yanıt vermişti Demirel.

CA: "Bugün-yarın Çiller, cebinde liste size gelir."

SD: "Bu iş ya bitecek ya bitecek!"

CA: "Bu hale göre Çetin İran gezisine katılamayacak. İstifa etse daha iyi değil mi?"

SD: "Bu sabah Hikmet'le konuştum. İstifa etmesi siyaseten doğru olmaz. Ona da söyledim. İstifası, 'bunların' ekmeğine yağ sürer."

Sıralanan bilgilerin ajanslardan gelmemesine hayret ediyordu. Devletin kendisini 'fevkalade iyi enforme ettiğini' söyleyen Demirel, bir Bakanlıkla başlayan ve sonuçları ajanslardan yansımadığı için bilgisiz kaldığı olaydaki son gelişmelerden habersizdi.

Buna da bozuk atıyordu. Oysa bir türlü kabullenemediği gerçek şuydu: Böylesi olaylarda ajanslar 'özel gelişmeleri veya olayın içyüzlerini' gazeteler ve gazeteciler kadar izleyemezlerdi.

Hikmet, Ankara'ya gelmişti. Aradım Hikmet'i ve 'üzülmemesini' söyledim.

Murat'ı ağza alınmayacak sözcüklerle anıyordu. Soysal olayına bakışı ise; "Şimdi ne olacak?" sorusuna endeksliydi.

"AB'ye, Gümrük Birliği'ne girmemize karşı konuşmaları var" diyordu.

Çiller'in umurunda bile değildi. O, Hikmet'i 'yemenin' doyumuna ulaşmıştı, yeterdi.

Hikmet;

"Baba da zor durumda" dedi.

"Ne yapabilir ki Baba? Hiç! Ama canı sıkılıyor, özellikle senin için" dedim.

Hikmet, "Murat'ın listeyi Baba'nın imzalamamasından kaygılandığını" söyledi.

Yok! İmzalayacaktı listeyi Demirel. Ama devletin içine düşeceği zor durumları da 'Çiller'e anlatacak'tı.

Gece geldi, çattı. Çiller, Demirel'den hâlâ randevu istememişti.

Belki yarın. Hikmet gelmediğine göre, liste yarın onaylanır. Dışişleri Bakanı olarak Mümtaz Soysal Tahran'a Cumhurbaşkanı ile gidebilirdi.

162

25-27 Temmuz 1994 arasında gerçekleşen Tahran gezisine Mümtaz Soysal katılmadı.

Hikmet Çetin, Dışişleri Bakanı olarak Cumhurbaşkanı'nı Esenboğa'da uğurlayanlar arasındaydı.

Tahran gezisinin Köşk açısından ilginç yanı, Ali Şener'in Emre Gönensay'ın biletini keseceğini açıkça söylemesiydi. (Daha önceki bölümlerde bu konuda ayrıntı verilmişti.)

İran gezisinden bir gün önce kimi gazeteler Mümtaz Soysal ve Hikmet Çetin olayıyla doluydu.

Ertuğrul Özkök, Çetin'le arasındaki söyleşiyi sütunlarına taşıyor (24 Temmuz 1994):

"Anlattıkları (Hikmet Çetin'in) gerçekten insanı etkiliyor.

'Bütün dış gezilere çıkmadan önce kendisini (Karayalçın'ı) arayıp bilgi verdim. Bu geziye (Paris'e) çıkacağım gün de aradım. Paris'e gidiyorum, dedim. Hiç ses çıkarmadı. Hatta hiçbir şey yokmuş gibi davrandı. Sonradan öğreniyorum ki, benimle bu konuşmayı yaparken yanında Mümtaz varmış.'

Çetin bir olay daha anlatıyor:

'Genel Başkan olduktan sonra Onur Kumbaracıbaşı, Fikri Sağlar ve ben kendisine gittik.' – Aman yanlış davranma. Belediyedeki kadronu Başbakanlığa getirme dedik. – Öyle şey olur mu? Benim kadrom sizlersiniz, dedi. Ama bunu dedikten sonra belediyedeki kadrosunu getirip Başbakanlığa yerleştirdi'."

Temmuz 24'te Çiller, Cumhurbaşkanı'nı göremedi.

Cumhurbaşkanı'nın gerçekten önemli saydığı bir başka işi vardı.

Trakya'da bir birliğe sancak veriyor ve Kırkpınar güreşlerini izliyordu!

Soysal, kabineye öylesine damgasını vurmuştu ki... Milliyet'in manşeti –hemen hemen– Köşk'ün yargısıyla aynıydı, ona koşuttu:

"Hükümete 3. ortak."

163

Ayaklarımız Tahran topraklarına basıyor ama...

Kulaklarımız, gözlerimiz Ankara'da.

Müthiş gelişmeler oluyor. 24 Temmuz gece yarısına doğru başlayan, biz Tahran'da iken Ankara'da parlayıp genişleyen bir yangın!

Olaylar, 24 Temmuz 1994 Pazar gecesi başlamış. Cumhurbaşkanı Demirel, 25 Temmuz 1994'te Tahran'a hareket ettiği gün sürmüş ve o gece yarısı patlamış.

Basına göre; "hükümet skandalı 'eski' Bakanların istifaları alın-

madan yeni kabineye onay istenince birden gelişmiş, Hikmet Çetin'le Onur Kumbaracıbaşı istifa etmeyeceklerini bildirmişler, 'yeni Bakanlar ortada kalmış'tı."

Kimine göre, olan bitenler 'tam bir komedi'. Hükümet değişikliği 'usul yanlışlığı' nedeniyle Demirel'den dönmüştü.

'Zirvede savaş': Çetin, Karayalçın'a "İstiyorsan gel beni azlet" demişti. Karayalçın ise, "İstifa et, yoksa azlederim' diye yanıtlamış, ama azil işlemini tamamlayacak olan Cumhurbaşkanı "Ben bakan azletmem" diye olayı noktalamıştı.

Mümtaz Soysal'ı Dışişleri'ne getirince, Çetin'in 'kendiliğinden istifa edeceğini' sanan Karayalçın, böyle bir hareket olmadığını görünce, azil tehdidini savurmuştu. Fakat, bu tehdit Çankaya duvarlarına çarparak erimiş, sonuçsuz kalmıştı.

Olayın başladığı 24 Temmuz gecesi, İstanbul'da olan Demirel'i birkaç kez aradım. Yanıt vermedi. Demirel'in telefonu uzun süre 'kapalı'.

Biraz hayret etmedim desem yalan olur. Cumhurbaşkanı, şayet konut dışında değilse, 'çok önemli bir görüşme dışında' telefonlarını asla kapatmazdı. Köşk santralı ile arandığında mutlaka ya arar, ya da yanıt verirdi.

Belki yorgundu. Çorlu'ya gitmiş, bir birliğe sancak vermiş, Gazeteciler Cemiyeti'nde 'sansürün kaldırılışının yıldönümü' törenlerine katılmıştı.

Oysa, o gece Başbakan Çiller, SHP kanadındaki Bakan değişikliklerini Cumhurbaşkanı'na sunmak üzere İstanbul'daki evine gelmişti. Saat 22.55'te başlayan görüşme, 00.20'ye kadar sürmüş, ancak:

Demirel, listeyi onaylanmayı bir gün sonraya bırakmıştı.

Tahran'da olayın ilk ayrıntılarını yansıtan gazetelerin ilk sayfaları faksla önümüze geldiğinde, gazeteciler İran'la ilgili sorunları bir yana attılar.

Doğal olarak 'hükümetteki fiyaskonun, bir beceriksizlik öyküsünün peşine düştüler.'

Cumhurbaşkanı Demirel'le yalnız kaldığımız sıralarda anlattıkları ilginç içerikteydi.

İran Şahı zamanında Pehlevi'nin hemen bütün ailesinin kaldığı

villalardan kurulu büyük saray bahçesinde yer alan, Demirel'in ikametine ayrılan Sadabad Villa 1'de kimi açıklamalar yaptı:

"O gece (24 Temmuz) Çiller'e Mümtaz Soysal'ın direnmelerinden söz açtım ve bunları nasıl kabul ettiğini sordum. 'Soysal ile Murat'ın birlikte bir yığın meseledeki görüşlerinde ısrar etmeleri halinde neler olabileceğini biliyor musun, tahmin ediyor musun?' diye sordum. 'Hayır' dedi ve bana;

'Soysal'ı redderek hükümet krizi mi çıkarayım?' diye sordu.

Ben, 'Varsın çıksın' desem, çıkıp ortaya 'Hükümet krizini Demirel çıkarttı, o istedi Soysal'a direnmemi' diyecek tabii."

Demirel'e ayrılan villanın çalışma odasındaydık (bu binada Ali Şener'le Dr. Osman Müftüoğlu da kalıyordu). Demirel, böyle günlerde hep ayakta konuşurdu.

Çetin ve iki Bakanın istifa etmemekte direndikleri, Karayalçın'ın da 'azledilmelerini isteyeceği' haberi hâlâ yoğundu.

Demirel'e, Tahran'da bulunan gazetecilerin 'kabine listesinin Çankaya'ya geldiği' haberi üzerinde durduklarını söyledim. Ömer Tarkan'dan, 'listenin Köşk'e gelmediğini' gazetecilere bildirmesini istedi.

Cumhurbaşkanı'nın bize yaptığı açıklamalar 'azil konusunu' da aydınlatıyordu:

"Pazar gecesi Tansu Çiller bana Murat Bey'in el yazısı ile isimleri verdi. Bu sabah (25 Temmuz), Tahran'a hareketimizden önce Esenboğa'da Çiller ile Seçkinöz'ü yanıma çağırdım. Murat Bey'in el yazısıyla yazdığı yeni Bakanlar listesi kâğıdını verdim Seçkinöz'e ve 'Muameleyi yapın' dedim.

Fakat şu âna kadar hükümetten resmi yazı gelmedi. Gelirse, istifa mektuplarını isteyecek Seçkinöz. Üç Bakan istifalarını vermiş olacak. Bu istifa mektupları da hükümetin resmi atama kararnamesine eklenmiş olacak.

Bu arada Çiller'e 'Murat Karayalçın'ın bu değişikliklere neden gerek gördüğünü' sordum. Bana 'Parti içi meseleler' dedi. Seçkinöz ise, istifa mektuplarını niçin isteyeceğimizi sordu. Ona da 'Ben listeyi onayladıktan sonra ya adam ortaya çıkar, ben istifa etmedim derse ne olacak? Böyle bir sorumluluğu üzerime alamam' dedim."

(Akşam üzeri saat 19.00 sıralarında istifa edenlerin yerine yapılan atamalarla ilgili resmi yazı Köşk'e geldi.)

Demirel, bundan sonrasını şöyle anlattı:

"Seçkinöz benden aldığı talimat gereği; Murat'ı aramış. İstifa mektuplarını sormuş. Murat, 'Çetin'in, Kumbaracıbaşı'nın ve Seyfi Oktay'ın istifa mektupları var ama eski tarihli. 9 ay öncesine ait' demiş. Seçkinöz, 'Bu mektupları imzalamalarından sonra üç Bakanın yüzlerce icraata imza attıklarını, bu nedenle 9 ay önceki mektupların geçersiz olduğunu, muameleyi yapabilmek için yeni istifaların gerektiğini' söylemiş Murat Karayalçın'a.

Azil olayına gelince: Anayasa'nın 109. maddesi gereğince azil istenebilir ama, ben azil isteğini onaylamam. Kesinlikle imzalamam. Bu üç arkadaş görevlerinde hem başarılı oldular, hem de azledilecek hiçbir harekette bulunmadılar."

Demirel, bu görüşünü Tahran'da basına da söyledi.

Tahran'da başka izlenimler geçiyor gözlerimin önünden. Soysal olayı patladığı zaman Demirel, kabinedeki bu değişiklikle ilgili kararnameyi onaylayacağını söylemişti. Ne var ki, o sırada "50. hükümet bitti, bu testi su tutmaz, 51.'ye bakalım" demişti.

Tahran'dayken olayın boyutlanmasından, bir yerine üç Bakanlı bir krizin patlamasından elbette keyif duymuyordu. Ama, olay nerelere kadar dayanmıştı ve görüyordu ki: bu hükümet gidici. Aklından geçenler doğrulanıyor. İkinci bir nokta daha vardı: O olmadan, krize (veya olası krizlere) çözüm bulunamıyor.

Her zamanki gibi 'müdebbir'. Gelişmeleri dikkatle izliyor. Tahran'da uluslararası görevin gereklerini yerine getiriyor, Ankara'daki olayla ilgileniyor. Kuşku yok, gelişmelere göre 'vaziyet alacak.'

Seçkinöz sürekli Demirel'i bilgilendiriyor.

(26 Temmuz 1994) 'Üçler', Karayalçın'dan 'intikam' alıyorlar.

Hikmet Çetin, Onur Kumbaracıbaşı ve Seyfi Oktay istifalarını 24 saat geciktiriyor. Hem hükümetin beceriksizliğini sergiliyor, hem de Karayalçın'dan büyük bir intikam alıyorlar.

Olay –Tahran'da öğrenebildiğimiz kadarıyla– şöyle gelişiyor: yeni Bakanların atanabilmesi için gerekli olan istifalar bütün Bakanlardan isteniliyor. 'Üçler'in dışında bütün Bakanlar istifalarını genel

merkeze gönderiyor. Önce Onur Kumbaracıbaşı istifa ediyor. Ama Oktay, istifa etmeyen Çetin'i destekliyor.

Sonuçta Çetin'le Oktay da istifalarını veriyorlar. Fakat nasıl:

"Karayalçın, Oktay'la Çetin'i telefonla arıyor. Birkaç kez geri çevrilmesine karşın, sonunda konuşuyorlar. SHP lideri ve Başbakan Yardımcısı Karayalçın, iki Bakana 'Eksikliğim için özür diliyorum' diyor ve iki Bakan, ancak Karayalçın'ın özür dilemesinden sonra istifalarını veriyorlar."

Nitekim, Murat Karayalçın daha sonra yaptığı açıklamada:

"Kabine değişikliği sırasında çeşitli alınganlıklar ve kırgınlıklar yaşandı. Bunları doğal karşılıyorum. Ancak bu sıkıntılar Türkiye'ye, hükümete, muhalefete ve devlete ne kazandırdı, bilmiyorum" diyor.

Tabii, Karayalçın, iki Bakanın istifasını, lideri olmalarına karşın kendisine değil de, niçin Başbakan Çiller'e gönderdiklerini açıklamıyor.

Sabah, "Komedi bitti" diyor.

Çiller de olaya girmiş, Karayalçın'ın kendisini 'yanlış bilgilendirdiğini söylüyor.

Kriz sona erdi. 26 Temmuz gecesi. Demirel, istifaların alındığını öğrendikten sonra rahatlıyor.

Fakat, Demirel Tahran'dan olayı adım adım izlemesiydi üç Bakanın 9 ay önceki istifa mektuplarıyla 'işlem tamamlanacaktı.'

Kısa süreli, ama müthiş gerilimli krizde odak noktası böylece Çankaya oluyor.

O gece, 'Hükümet istifa etmeden çare bulunduğunu' dokunduruyor. Gülüyor.

Soysal'ın Çiller'i ve bu garip hükümeti didik didik etmesi olasılığı doğrusu yüzümüzü güldürüyor. Demirel başka türlü düşünse de... Ben ve Ömer, Soysal'ın kabineye girmesinden mutlu oluyoruz.

27 Temmuz 1994'te Ankara'dayız ve Demirel, yeni kabineyi onaylıyor:

Fikri Sağlar, Azimet Köylüoğlu, Önay Alpago, Salih Sümer Devlet Bakanı.

Adalet: Mehmet Moğoltay, Dışişleri: Mümtaz Soysal, Bayındırlık ve İskân: Mustafa Yılmaz, Çalışma: Nihat Matkap, Sanayi ve Ticaret: Murat Dönen, Kültür: Timuçin Savaş, Turizm: Halil Çulhaoğlu.

164

Oh, deniz karşımda. Çevre yeşil. Fethiye (28 Temmuz 1994 Perşembe).

Ankara, krizi atlatmış, hükümet doğal yörüngede. Köşk'te MGK toplantısı.

Köşk aradı:

SD: "MGK'da önemli bir şey yok. Soysal geldi, 4 saat dinledi. Arada kısa bir konuşma yaptı. Akıllı bir konuşma."

CA: "Hikmet, 'Cumhurbaşkanı yurt dışındayken istifayı devlet geleneğine uygun bulmuyorum' diye açıklama yapmış. Havaalanında."

SD: "İstanbul'dan bana telefon etti. 'Siz yurt dışında iken istifa etmem doğru olmaz' dedi."

Demek ki; Demirel'in Tahran'da hayli rahat görünmesindeki gerçek neden buydu. Çetin'in Tahran'dan döndükten sonra istifayı vereceğini biliyordu.

Böylece, Ankara-Tahran bağlamında krizin nasıl aşamalar gösteriği ortaya çıkıyordu.

Mehmet Ali Birand'ın Tahran'da Demirel'in Ankara'ya dönüşüyle krizin çözümleneceğini söylemesi ve alaylı alaylı, "Eh, Baba bir gün daha manşetlerde kalır"' demesindeki hikmet çözümleniyordu.

Nitekim, 27 Temmuz günü saat 12.07'de Ankara'ya döndük. Havaalanında istifa etmekte direneceğini söyleyen Hikmet Çetin, önce Seyfi Oktay'ın istifasını beklemiş, sonra aynı işlemi kendisi uygulamaya koymuştu.

Demirel, Ankara'dan İstanbul'a geçmezden önce kabineyi onaylamıştı.

Köşk'ten ayrılmamı Tahran'daki bir olay kışkırttı. Dört milletvekili –sanki ben istemiş, ben protokole emir vermişim gibi– benim Sadabat Sarayı'nda 2 nolu villada kalmamı mesele yapmışlar. Niye milletvekilleri değil de bir gazeteci! Tahran'a gitmeye de pek hevesli değildim. Orada işim yok.

İyi ki kriz çıktı. Bir şeylerle meşgul oldum. Söylentilerden, dedikodulardan da usandım.

Cumhuriyet'te yazı köşem bile konuşuldu.

Her şey hazır. İlhan, "Ne zaman istersen dön" diye yineledi.

Ama, "Demirel'i 'kırmadan'" diyor.

165

Telefonda konuşurken; Demirel'e, televizyonlardan izlediğim bir manzarayı aktardım:

Harp Akademileri'ndeki törende Çiller'le Karayalçın ekrana geliyor. SHP lideri, Başbakan'ın kulağına eğilmiş, bir şeyler söylüyor. Çiller tatlı tatlı gülümsüyor.

Aralarından 'su sızmıyor'. Demirel, anlattıklarıma gülüyor.

Cumhurbaşkanı'na, "Bu 'ikili' asla iktidardan gitmez" dedim.

"Hele 'du bakalim'" dedi.

166

Genelkurmay Başkanlığı'ndan ayrılmaya hazırlanan Orgeneral Doğan Güreş, "Cudi dağına bayrağı diktik. Terörü asgari düzeye indirdik" içerikte demeçler verdikten sonra;

"Türkiye'nin en fakir generaliyim" dedi.

Türkiye'nin 'en fakir' generali, gürültüsü zengin bir olay yaratarak Genelkurmay'dan ayrılıyordu.

Altıncı Bölüm

SESSİZ DARBENİN İÇERİĞİNDE KİM, KİMİNLE TERS DÜŞÜYOR?

167

Aylardır adım adım tırmanan 'olay' sonunda kapıya dayandı.

Doğan Paşa, görevden ayrılıyor.

Ama, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlarının görev süresi uzatılacak mı? Bu soru, kulislerde, kimi gazetelerde tartışılıyor.

(29 Temmuz 1994) Birkaç açıdan önemli gün. Ben Fethiye'deyim. Demirel, İstanbul'da Levent'teki evinde.

Fikret Bilâ aradı, konuştuk. Bilâ; akıllı, sakin, mantıklı bir gazeteci. Tek derdi haber atlamamak, haberde önde olmak. Uzun zamandır iki komutanla ilgili olayı izliyor.

Ağustos ayına birkaç gün kaldı. Askeri Şûra birkaç güne dek toplanacak. Hava Kuvvetleri Komutanı Halis Burhan'la Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Vural Bayazıt 'görevlerinde bir yıl daha kalacaklar mı?' Yoksa...

Bilâ'ya o güne kadar bilinen, üstelik Demirel'in uzun zamandır tersini söylemediği eğilimini özetledim.

"Mademki, iki komutanla ilgili bir haber yapacaksın" dedim Bilâ'ya:

"Doğruları işle. Biliyorsun Köşk, daha önce, Güreş'in görev süresinin uzatılması tartışma konusu olduğu günlerde 'Zamanı gelen gider' dedi. Hatta bu sözünü sadece Doğan Paşa için değil, ordu kademelerindeki herkes için, özellikle 'yedeği olan' Kuvvet Komutanları için de söyledi.

Sanırım bu görüşünde değişiklik yok. Olsaydı, bir fırsatını bulur

söylerdi. Tam tersi davranış içinde göründü. Öyleyse?.."

Gazeteci arkadaşlarla DYP'den kopan Hüseyin Özalp üzerinde söyleştik. ANAP'a gidecekmiş. Biten bir hükümet ve 1995'te erken seçim beklentileri...

Ertesi gün (30 Temmuz 1994) Milliyet'teki manşet:

"'Zamanı gelen gider.'

Cumhurbaşkanı Demirel, Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılmasına karşı.

İki komutanın görev sürelerinin uzatılması tartışılırken Çankaya'dan 'Zamanı gelen gider' mesajı geldi. Cumhurbaşkanı Demirel'in genel ilke olarak orduda görev sürelerinin uzatılmalarına karşı olduğu ve daha önce açıkladığı 'Kimin zamanı geldiyse gider, yerine yenisi gelir' görüşünü değiştirmediği bildirildi.

Demirel, sadece bu terfi döneminde Org. Burhan ve Ora. Bayazıt için değil, bundan sonra da süresi ve yaş haddi dolan komutanların ayrılması ilkesinin Silahlı Kuvvetler'de gelenek haline getirilmesi görüşünde.

Emekliliği gündemde olan Genelkurmay Başkanı Güreş ve Başbakan Tansu Çiller'in iki komutanın görev sürelerinin uzatılmasından yana oldukları, ancak bu konunun henüz Demirel'e yansıtılmadığı kaydedildi."

Haber doğruydu ve Demirel'in son günlere kadar iki komutanın görev sürelerinin uzatılmasına dirençli olduğunu bildiğim için, bu biçimde yazılmasında hiçbir sakınca görmüyordum.

Hatta, Demirel'in bu haberi yarın okuyunca olumsuz bir tepki göstermesine küçük bir olasılık tanımıyordum.

168

Bilâ ile sabahki görüşmemden en az on saat geçtikten sonra, gece Demirel'i Levent'teki evinden aradım.

Ben, Bilâ'nın Milliyet'te manşete çıkan haberini ertesi sabah (30 Temmuz 1994) görebilecektim; ancak, Cumhurbaşkanı'na gazetelerin Anadolu baskıları gece saatlerinde geliyordu.

29 Temmuz gecesi, saat 23.40'tı.

Demirel, çeşitli konulara değinmemizden sonra birdenbire;

"Yarınki Milliyet geldi. Fikret Bilâ'nın bir haberi var manşette. Benim ağzımdan 'Zamanı gelen gider' diyor. Kim söyledi Bilâ'ya bunları?" dedi.

Sesi, sorgulayan tondaydı. Tepkiseldi. Hayret ettim. Oysa ben, böyle bir haberi en azından 'yadırgamayacağını' sanıyordum. Üstelik, o sözleri daha önce basında yer almıştı.

Sakin bir sesle;

"Bu yazılanları komutanlar için siz daha önceleri, Doğan Güreş'in görev süresinin tartışıldığı sırada söylemiştiniz" dedim!

"Bilâ'ya bu sözleri yeni bir söylem gibi söylemeye gerek yoktu. Bilineni yazmış."

Fakat: sonra düşündüm. Böyle bir haber Cumhurbaşkanı'nın işine gelmiyordu. Acaba neden?

169

29 Temmuz gecesine, o gece Demirel'le yaptığımız telefon konuşmasına dönelim:

Ticaret Odası'nın Kanlıca'da yeni binasının açılışındaymış Cumhurbaşkanı:

"Biz de şimdi içeri girdik" dedi. "Ne var, ne yok"u konuşmaya başladık.

Özalp'in ta AP'den bu yana üyesi olduğu partiden ayrılışını siyasal etikle kıyaslamaya kalktığım zaman;

"İhanet, ihanet" diye bağırdı. Yeni bir koalisyon modeli ile seçimlere gidilmesi formülünü Çiller'in kabul ettiği söyleniyordu. Mesut Yılmaz da Çiller'le kendisinin hükümete girmemesi koşuluyla kurulacak bir ANAP-DYP hükümetiyle erken seçime gidilebileceğini savunuyordu.

Demirel, "Olmaz" dedi. Koşullu hükümet formüllerine pek yatkın durmuyordu.

Benim Demirel'i aramaktaki amacım başkaydı. ABD yardımının yüzde 10 kesintiye uğradığı haberleri gelmişti. Gerekçe ise; 'insan hakları ihlalleriyle Kıbrıs sorunu'ydu.

Dışarıdan önemli bir kriz geliyordu. Acaba yeni Dışişleri Bakanı aramış mıydı?

SD: "Hayır, aramadı. Ancak, Başbakan Çiller yarın saat 14.00'te randevu istedi ve 'Önemli' dedi. Herhalde ABD kesintisine Türkiye'nin tepkisini anlatacak.

(İşte tam bu sırada Milliyet'teki haberi ve 'o soruyu' araya sıkıştırdı. Beni sorgulayan sorudan sonra sürdürdü sözlerini.) Ben Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan'la Başbakan'a 'Bu iki komutanın görev sürelerini uzatmayı sakın önüme getirmeyin' dedim."

CA: "Belki (Başbakan Çiller) bu konuyu konuşacak sizinle?"

SD: "Olmaz. Onlara söyledim: 'Bu konuyu önüme getirmeyin," dedim. (Yine hiddetli bir sesle) Ne demek? Sırası gelen gitsin, süresi biten gitsin!"

Bu sözler Bilâ'nın haberini bir kez daha, hem de çok kesin biçimde doğruluyordu. Yanlış bir şey yapılmamış, Fikret Bilâ doğruları içeren bir haber yazarak Hürriyet'i sollamıştı.

Çiller'e duyduğu tepkilere yeni bir örnek verdi:

"İstifa etmemiş Bakanları değiştiren kararnameyi bana gönderiyor. Nasıl olur bu?" diyordu.

Karayalçın'ın Devlet Bakanlığı'na getirdiği Salih Sümer, 'trilyonluk pasta'nın döndüğü Toplu Konut'un başındaki dürüst bürokrat Yiğit Gülöksüz'ün yerinden alınarak, SHP liderinin arkadaşı Şükrü Barutçu'nun getirilmesine karşı çıkmıştı.

Basın günlerdir 'trilyonluk pasta' olayıyla ilgileniyordu.

CA: "Neden değiştirilmek isteniyor Gülöksüz?"

SD: "Bilmiyorum. Ben Yiğit'i bu işin başına getirmek için Turgut Özal'la tam 8 kez mücadele ettim ve kararnamesini zorla imzalattım."

CA: "Eğer Karayalçın kazanırsa; dürüst ve çalışkan Yiğit Gülöksüz'ü yerinden edecek kararname önünüze gelecek."

SD: "Dur bakalım, ne yaparız?"

Gece daha sonra Bilâ'dan öğrendim ki:

"Doğan Güreş Paşa, bugün Polis ve Adliye Muhabirleri Derneği yönetim kurulunu kabul ettiğinde, iki komutanın 'yerinde kalmasını' önermeyi düşündüğünü, konuyu Askeri Şûra üyeleriyle 'istişare'

edeceğini ve buna göre hareket edeceğini, ne var ki 'son takdirin Cumhurbaşkanına ait olduğunu'" söylemiş.

Demirel'le bir kez daha konuştum ve Doğan Paşa'nın sözlerini aktardım.

Özellikle son cümle üzerinde durdu. "Son takdir Cumhurbaşkanı'nın" cümlesi üzerinde ve;

"Demek anlamışlar" dedi.

Kısacık bir süre sessizlik oldu. Aklından neler geçti, elbet bilemem, ama bana;

"Bu haberin Milliyet'te çıkması iyi oldu" dedi. Bu ifadeleri daha önceleri kendisinin söylediğini yineledim. "Evet" diye doğruladıktan sonra;

"Niye yazdıklarını merak ediyorum" diye bir ifadede bulundu. Oysa, bir gazetecilik olayıydı ve Demirel'in kuşkulandığı gibi, gizli kapaklı hiçbir şey yoktu!

CA: "Ayın birinde Şûra toplanıyor. Güncelleşiyor olay. Doğan Paşa'nın 'öneri' sözüyle daha güncelleşecek."

SD: "Doğan Paşa bu derneği niye kabul ediyor?"

CA: "Herhalde 'veda' görüşmeleri."

170

Demirel, İstanbul Huber Köşkü'nde Başbakan Çiller'le Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan'ı kabul etti (30 Temmuz 1994).

İçimde bir duygu kıpırdandı, bir önsezi. İki komutan olayı karışacak gibi.

Başbakan'la MSB, acele görüşmek istiyorlar Cumhurbaşkanı'yla. Ama Demirel bana, 'Komutanlarla ilgili olabilir' dediğim zaman, "Hayır, ABD yardımı üzerinde görüşecekler" demişti.

(31 Temmuz 1994) Henüz Cumhurbaşkanı ile konuşamadım. Fakat, gazetelere bir göz attım. Önsezim doğrulanıyor.

Genelkurmay Başkanı'nın Askeri Şûra toplantısından önce verdiği bir demeç, Milliyet'te manşet; Hürriyet'te daha küçük gösterilmiş ama, dikkat çekiyor.

Doğan Paşa'nın demecinde 'komutanların görev süresi' ile ilgili bölüm aynen şöyle:

"Kuvvet Komutanlarının görev süresi gerektiğinde bir yıl daha Genelkurmay Başkanı'nın teklifi, Milli Savunma Bakanı'nın inhası, Başbakan'ın oluru ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile uzatılabilir. Şûra'nın görevi bu değildir, ama gelmişken arkadaşlarımla bu konuyu konuşayım diyorum. Gereklilik var mı? Komuta kademesini tümüyle değiştiremezsin. Bu bir gerekliliktir. Birisini bir sene değiştirir, diğerini bir sene uzatırsın. Bir de komutanla kurmay başkanı aynı yıl değişmez."

Haberin başlığı Hürriyet'te:

"Demirel'e yine ters düştü."

İkinci başlık: "Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş, yarın başlayacak Yüksek Askeri Şûra öncesinde, Cumhurbaşkanı Demirel'le yeniden karşı karşıya geldi. Güreş, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması gerektiğini belirterek 'Komuta kademesi tümüyle değişemez' dedi."

(31 Temmuz 1994 Pazar) Cumhurbaşkanı'na "Dün gece sizi aramadım. Başbakan ve MSB ile görüştünüz. Bir yerden haber sızar, sızma üzerime kalır diye düşündüm" dedim.

Dokundurmamın hangi nedene bağlı olduğu ortadaydı.

Üçlü görüşmeyi özetleyen tek cümlesi, beni doğruluyordu:

"İki komutanın görevde kalmasında ısrar ediyorlar" dedi Demirel.

CA: "Siz nasıl karşıladınız?"

SD: "'Gerekçe bulun' dedim. Doğan Paşa, iki komutana bir yıl daha görevde kalacaklarına ilişkin söz vermiş. Israr ediyor. Çiller de Doğan Paşa'yı kıramayıp isteği bana getiriyor. Öyle mi? Erteleme için şimdi gerekçe bulsunlar!"

CA: "Ama iki yıl daha uzatılabilir."

SD: "O dediğin yâsa gereği. Gerekçe değil. Üstelik yasa 'Uzatılabilir' diyor, 'Uzatılır', demiyor. Uzatılması için gerekçenin sağlam olması lazım."

CA: "Doğan Paşa'nın gerekçesi biliniyor. 'Terörle mücadeleyi iyi biliyorlar'."

SD: "Bulsunlar bakalım gerekçeyi. (Cumhurbaşkanı'nın olaya

sıcak bakmadığı kesin. Sağlam gerekçe arayışı, bir çeşit, istemi yokuşa sürmek değil mi?) Basında bazıları yine 'askerden yana' tavır koyuyor."

CA: "Hani sivilleşecektik? Cumhurbaşkanı sivil olacaktı, Genelkurmay sivillerin emrine girecekti?"

SD: "Yine askerlerden yana baskı. Doğan Paşa, siyasetçi paşa."

CA: "Söylentilere göre, Genelkurmay yeni bir senaryo üretmiş. Doğan Paşa'nın süresi, bu senaryoya göre aralıkta bitiyormuş."

SD: (Adeta patladı) "Olmaz öyle şey. Bu, olsa olsa emekli olduktan 2 ay sonra lojmanlarını terk etme kaidesidir. Olmaz aksine bir şey."

CA: "Yani Doğan Güreş ağustos sonunda emekli?"

SD: "Evet!"

CA: "Dün gece yarısına kadar telefonlar işledi. Konu, bu, Gazeteciler bugün kapınızı aşındıracaklar, soracaklar."

SD: "Benim önüme bir şey gelmedi ki..."

CA: "Gazeteci arkadaşlardan soran olursa böyle söyleyeyim mi? 'Çankaya'ya iki komutanla ilgili henüz bir şey gitmemiş' diye?"

SD: "Evet."

CA: "Biraz da eğlenelim. Çiller'in tanıtma komitesi başına getirdiği hariciyeci Daryal Batıbay'la ilgilendiği söyleniyor.

SD: (Güldü) "Ankara'da her gün bir dedikodu çıkar."

171

(1 Ağustos 1994) Bu sabah Yüksek Askeri Şûra toplandı.

Olaya ne kadar 'başka gözle bakarsak bakalım' basın, iki komutan olayını Çankaya-Hükümet ve Genelkurmay arasında 'gerginlik' diye niteliyor. Gelişmeleri bu gözle yorumluyor. Elbette hakları.

Bilâ aradı, Hasan Cemal aradı. Diğer kimi gazeteciler... Basın, iki-üç yıl önce bir 'sivilleşme' tutturmuştu. Ama bugün –Demirel'in dediği gibi– yavaş yavaş yine askeri destekler bir kimliğe bürünüyor.

Doğan Güreş'in iki komutanın görevde kalması için Askeri Şûra üyeleri ile 'istişarelerde' bulunacağını söylemesi hangi nedene, mantığa dayanıyor?

Şayet bu 'istişarelerden sonra' ortaya çıkıp, iki Kuvvet Komutanının bir yıl daha görevde kalmasını istediklerini söylerse; bu, 'sivil otorite üzerine baskı' diye yorumlanmayacak mı?

Gazeteci arkadaşlara göre, Murat Karayalçın da komutanların terörde başarılı olduklarını kabul ediyor ve bir yıl daha kalmalarını onaylıyormuş.

Gazeteciler –örneğin Fikret Bilâ, örneğin Hasan Cemal– Demirel'le temas kuramadıklarını söylediler.

Cumhurbaşkanı, bana "Önüne kararname gelmediğini" söyledi.

Böyle bir istek gelirse önüne, yapacağı tek şey var:

Görev süresini uzatmamak!

Hesabı ve söylemlerindeki kesinlik bu, değil mi?

172

Fakat, 'taraflar arasındaki gerginlik' ya da başka bir deyişle 'birbirine ters düşen iki vaziyet' artık sütunlarda konuşuluyor. Pek fazla değil, ama örneğin Ertuğrul Özkök'ün "İkinci Öztorun olayı mı?" başlıklı yazısının ilk paragrafları 'kimi kararlılığı göstermesi açısından' ilginç:

"İsrail Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, bundan bir süre önce Türk Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Vural Bayazıt'a bir davet mektubu gönderiyor.

Ekim ayında İsrail'e davet ediyor. Tahmin edeceğiniz gibi bu, sadece askeri açıdan değil, siyasi açıdan da önemli bir davet.

Ancak, ayrıntı gibi görünen önemli bir sorun var. Davet, ekim ayı için yapılıyor. Oysa, Türkiye'de Askeri Şûra, ağustos ayı başında toplanıyor. Ve normal işleyişe göre, Deniz Kuvvetleri Komutanı'nın kendi adına bu davete cevap vermesi doğru olmuyor.

Askeri teamüle göre, Bayazıt'ın bu davete 'Görev sürem ağustos ayında karara bağlanacağı için, aynı davetin Şûra'dan sonra tekrarlanması ricası' şeklinde bir yazı ile cevap vermesi gerekiyor. Ancak, Bayazıt bu daveti kendi adına kabul ediyor.

Demek ki. bugün başlayacak olan Askeri Şûra'da görev süresinin uzatılacağından emin.

Başbakan ve Yardımcısı ile Genelkurmay Başkanı, iki komutanın görev sürelerinin uzatılmasından yana. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Demirel, üst düzey komutanların görev süreleri konusunda normal prosedürün işletilmesinden yana olduğunu defalarca söyledi.

Aslında Demirel'in bu görüşü, ordunun subay kadrosu arasında daha fazla kabul gören bir anlayışı yansıtıyor."

"Devletin 'tepe' noktalarındaki savaşım" böylece, su üzerine çıkıyor.

Artık 'olayı' günü gününe izlemek gerekiyor.

173

(2 Ağustos 1994) Gazetelerden sadece Sabah'ta Hasan Cemal'in Doğan Güreş'le iki komutanın 'gitmesi'ni irdeleyen yazısı var. Basın genelde suskun. Bekleyiş içinde. Belki sonradan patlayacak.

Hasan Cemal dünden bugüne komuta kadrosundaki değişikliklerdeki ilginç sahneleri yazıyor. Demirel'in düşüncelerine yer veriyor.

"Güreş Paşa, Cumhurbaşkanlığı ile Hükümetin takdir alanına giren duyarlı bir konuyu gazete manşetlerine taşıyarak doğru yapmamıştır" diye yazıyor.

Yazı tebrik almış. Öğrenmek istediği şu:

Cumhurbaşkanı, kararname önüne gelirse ne yapacak?

Reddedecek mi?

Hasan anlattı: Çiller, danışmanı Büyükelçi Yalım Eralp aracılığıyla bir mesaj göndermiş. "70 yıldır komuta sınıfı toptan değişmemiş. Değişirse, özellikle terörle mücadele sırasında tehlikeli olur"muş.

Hasan bu sabah aldığı bu mesajı yorumluyor:

"Çiller görüşünde ısrar ediyor. İki komutanın görevlerinde kalmasından yana ve –Hasan'a göre– Demirel'in kararlılığını test etmek istiyor."

Fakat Eralp'in Hasan'a verdiği bilgiye göre, 'kararname yok ortada'.

Demirel'e Eralp'in Çiller adına Hasan'a gönderdiği mesajı aktarırken bugün yayımlanan yazıyı okumasını salık verdim.

Tabii, gazetecilerin görüşme dileklerini de ekledim.

"Gazetecilerle konuşmak istemiyorum" dedi Demirel: "Kararname önüme gelmeden bir şey söylemek istemiyorum. Benim durumum belli. Şimdi onlardan gelsin."

Çiller'in Demirel'i 'test etme' arzusunu, hatta -bana göre- Cumhurbaşkanı'nı 'kıskandığını'...

Güldü, "Ne var kıskanacak" dedikten sonra görüşünü yineledi:

"Doğan Paşa iki komutana söz vermiş!"

Demirel, ısrarla "Bugün bir şey söylemem. Hele önüme gelsin" diyordu.

Kararnameyi geri mi çevirir, yoksa imzalar mı?

Fikret Bilâ, eski KKK Fisunoğlu ile konuşmuş. Emekli komutan:

"Doğan Paşa beni Genelkurmay Başkanlığı'ndan eder, kendi süresini uzattırırken bu iki komutana bir yıl daha görevde kalacakları sözünü verdi. Şimdi diyetini ödüyor" diyor.

Umur Talu -gazetenin genel yönetmeni- "Demirel bizi 17.00'de çağırdı" demiş Bilâ'ya.

Demirel'le yine konuşuyoruz. Fisunoğlu'nun sözlerini dinledi ama ona göre bu sözlerin fazla kıymet-i harbiyesi yoktu. Fisunoğlu haberlere yansıyacaktı.

Demirel kısa kesti:

"Yazsınlar!"

Milliyet yönetici kadrosunu Huber Köşkü'ne çağırdığı savına adeta isyan etti:

"Ben onları çağırmadım. Randevu istemişler, verdim."

Ama, gelenler köklü gazeteciler. Elbette komutanlar sorununu soracaklardı.

Bir söze, bir kişiye kızdığı zamanki ifadesini kullanarak başladı:

"Şeker kardeşim" diyerek:

"Ben sabah neyse o noktadayım. Onlara da 'Hele önüme gelsin' derim. Durumum belli."

İyi ama; biliyoruz ki. Demirel soruya doğrudan yanıt ver-

mez. ancak öyle ifadeler kullanır ki, ertesi gün Milliyet'te manşet değişik olur ve olay da başka bir yöne kayar.

Böylece gazeteler arasında 'tefrik' yapılmış olacak!

CA: "Yarın Askeri Şûra'ya yemek vereceksiniz?"

SD: "Evet."

CA: "Belki bu konuyu açarlar."

SD: "Açamazlar. Hem sonra ne oluyor? Acelesi ne? Daha bir ay var."

Ya Demirel, kararnameyi imzalarsa? Küçük de olsa böyle bir olasılığı düşünmek zorundaydık.

Hasan Cemal'e "Ne diyorsun; Cumhurbaşkanı kararnameyi imzalayabilir mi?" diye sordum.

Bir olasılıktı ama... Düşündü:

"Angaje. İmzalayamaz" dedi.

İmzalarsa, çok, ama çook... Ne diyeyim; kötü bir sonuç olacaktı kendisi için.

Bir başka soru: Ulusal basın bu gelişmeleri bilmesine karşın niçin susuyordu?

Sadece Hürriyet'te bir manşet var:

"Uzatma savaşı."

İkinci başlıkta 'uzatma'dan ötürü "Şûra'nın gergin başladığını" yazıyor.

Ama sivil yönetim âşıkları suskun!

174

(3 Ağustos 1994 Çarşamba) Fethiye-Ankara arası telefonlar bozuldu.

Kayınbiraderim Erkin aracılığıyla Fikret Bilâ ile temas kurabildim.

Demirel, Milliyet ekibine yeni ve fazla bir şey söylememiş.

Gazeteciliğin o kendine özgü heyecanını duymamak, yaşamamak olanaksız. Olay giderek tırmanıyor. Ne olacak? Çankaya-Hükümet ilişkilerinde adeta bir gerilim filmindeki içerik yaşanıyor.

Bilâ, Cumhurbaşkanı'nı, Ankara'ya dönerken İstanbul'dan, ya-

kalamış. Ona göre, komutanların tartışma içine alınmasından üzgün.

Saat 14.00'e doğru Demirel, uçaktan Köşk basın bürosuna bir açıklama yazdırmış. Bürodan Mukaddes aradı beni, "Açıklamayı size okumamı emretti Cumhurbaşkanı" dedi.

Klasik görünüşlü bir açıklama. Ama bir önemi olmalı. Bir noktada kimilerine bir şeyler anımsatmayı istiyor olmalı ki; Demirel böyle bir açıklamaya gereksinim duyuyor.

Öncelikle Demirel, konuyu basın aracılığıyla tartışmayı istemiyor.

Anayasa gereğince 'son söz'ün kendisine ait olduğu mesajını veriyor. "Silahlı Kuvvetlerimizin yüksek komuta kademesinde görev yapmakta olan değerli komutanları ve topyekûn Silahlı Kuvvetlerimizi rahatsız edecek tartışmalara gerek yoktur. Bundan kaçınılmalıdır" diyor.

Tehditler de başlıyor. DYP Genel Başkan Yardımcısı Esat Kıratlıoğlu, "Demirel'in eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal için gündeme getirdiği Cumhurbaşkanı'nı bazı konularda devre dışı bırakacak by-pass yasalarının gündeme gelebileceğini" söylüyor.

Sedat Ergin aradı. Paşalar konusunu 'tahlil edecek' bir yazı yazmak istiyor.

Oysa, her şey ortada. Üstelik bugünkü Hürriyet'in manşeti ve Çiller'e yakın çevreden alınan bilgiler zaten kimi noktaları aydınlatıyor.

Manşette şöyle diyor Hürriyet: "Çiller: 'Uzatacağım'."

Haberde Çiller uzatma konusundaki ısrarını açıklıyor:

"Anayasa'ya göre, terörle mücadelede sorumluluk Cumhurbaşkanı'nda değil, Bakanlar Kurulu'ndadır. Sorumluluk bendeyse, bunun gereğini yerine getirmek de benim hakkımdır."

Çiller'e göre, ordu kademesinde uzatmanın olmaması 'terörle mücadelede kesinti yaratacak'. Yakın çevresine (tabii kimi gazetelere bildirilsin diye) söylediği gerekçe oldukça değişik:

"Görevi uzatılacak olan paşaları yeni tanıdım (oysa 1993 Haziranından beri birlikteydi). Uzatma olmadığı takdirde yerlerine gelecek olan komutanları tanımıyorum. Burhan ve Bayazıt'ın yerinde

başkaları olsaydı, yine aynı şekilde davranırdım. Bu tasarrufun kişilerle uzaktan yakından ilgisi yok."

Çiller'in Demirel'e anlatmayı tasarladığı 'gerçekler' basına yansıyor:

> "Genelkurmay Başkanı'yla birlikte üç Kuvvet Komutanının, Genelkurmay İkinci Başkanı'nın ve Genelkurmay Karargâhındaki bütün üst kadronun değişmesi gibi bir durum son 70 yıldır ilk kez yaşanıyor.
>
> Bu ölçüde kapsamlı bir değişikliğin terörle mücadelede son derece kritik bir döneme rastlaması şanssızlık olmuştur.
>
> Uzatma olmadığı takdirde İkinci Başkanın yanı sıra, Genelkurmay Karargâhındaki harekât, istihbarat, lojistik başkanları ve Kara Kuvvetleri'nde kurmay başkan da dahil olmak üzere bütün kilit personel değişecek. Bu da sakıncalıdır.
>
> Anayasa'nın Bakanlar Kurulu'nun sorumluluğunu tanımladığı iki maddesine göre, böyle bir durumda yetki Başbakan'da olmalıdır. Anayasa'nın 105'nci maddesi, 'Cumhurbaşkanı'nın, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili Bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur' diyor. 117'nci maddesinde ise 'Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetler'in yurt savunmasına hazırlanmasından TBMM'ye karşı Bakanlar Kurulu sorumludur' deniliyor. Terörle mücadelede sorumluluk Başbakan'da olduğuna göre, Başbakan bu sorumluluğun gereğini yerine getirirken hareket serbestisine sahip olmalıdır. Uzatma engellenir ve terörle mücadelede zaafiyet ortaya çıkarsa, bunun sorumluluğunu da yine Başbakan üstlenmek durumunda kalacaktır. O takdirde karar sorumlu olan makama bırakılmalıdır."

Milliyet; "Hükümet, iki komutanın görev süresini bir yıl uzatan kararnameyi Demirel'e sunuyor" başlığı ile çıkmıştı.

Tabii gazeteler, uzatmanın gerçekleşmesi ya da Demirel'in geri çevirmesiyle TSK'daki olası değişiklikleri iki ayrı listeyle veriyordu.

Sedat ise olanları sıralayıp irdeledikten sonra yazıyı bağlıyordu:

"Burada gerek Cumhurbaşkanı, gerek Başbakan'dan beklenen, konuyu çok önceden aralarında bir uzlaşıya vararak çözüme kavuşturmalarıydı."

Yorum doğruydu ama; Çiller gibi bir siyasetçinin bu türden olayları fırsat bilerek kendine özgü planlar hazırlaması karşısında Cumhurbaşkanı ne yapabilirdi?

Saat 15.30 dolaylarıydı. Demirel aradı:

"Açıklama nasıl?"

CA: "Anayasal bir Cumhurbaşkanı'na yaraşır bir açıklama. İyi."

SD: "İşte her şeyin bir adabı var. Anayasa, gelenek, görenek... Bu işler böyle işler."

CA: "Demek ki sizi geçen hafta ikna edememiş?"

SD: "Ben de 'Gerekçe bul, beni ikna et' dedim."

CA: "Dün ve bugün gazetelerde yer alan kimi sözlerden sonra, bugün yumuşamış. 'Ben uzatacağım demedim, ikna etmeye çalışacağım' demiş. Bu sözleri Başbakanlık'tan Mehmet Bican yayıyor, gazete bürolarına."

SD: "Demek anlamışlar. Hadi uzat bakalım, uzat da görelim."

Artık kesin. Demirel kararlı. Kararnameyi geri çevirecek. Başka seçeneği yok! Son açıklama da bunu gösteriyor, doğruluyor.

Bir deneme daha yaptım:

"Bugünkü açıklamanız resmi görüşünüzü yansıtıyor. Milliyet, bu açıklamayı sizin iki komutanın süresini uzatmayı reddedeceğiniz şeklinde veriyor."

Yanıt vermedi. Susması bile bu yönde davranacağını göstermiyor mu? Üstelik Demirel'in doğası, düşünce biçimine uymayan bir görüşü, bir haberi veya yazıyı anında yalanlamak. Oysa susuyor. Doğrulamak amacıyla...

Sedat Ergin'in Milliyet'i kolladığı yolundaki yakınılarını yansıttım Cumhurbaşkanı'na. Hürriyet'te bir görüşme yapmayı istemiş, ama bir türlü olumlu yanıt alamadıklarından şikâyet ediyor.

Demirel; Hürriyet'in yakınmasını dinledikten sonra tek bir cümle ile Hürriyet'e karşı, Sedat'a karşı duygularını, hatta yargısını söyledi:

"Sedat" dedi, "Haziran 1993'teki kongreden beri beni Tansu Çiller'in altına itmek ister." Sonra ekledi:

"Bir-iki gün Ankara'dayım. Sonra 10 gün İstanbul'da. Kal Fethiye'de. Keyfine bak.

Bu iş (komutanlar sorunu) bir süre daha gider."

CA: "Her gün yeni bir dedikodu çıkacak!"

SD: "Varsın çıksın. Daha iyi."

CA: "Bilâ'ya göre, Çiller kararnameyi hemen Köşk'e göndermeyecek. Sizinle konuşacak ve Şûra sona erdikten sonra gönderecek."

175

(4 Ağustos 1994 Perşembe) Sabah. Terfi listeleri Köşk'te. Yalnız:

Demirel ile, ordunun desteğini alan Çiller arasındaki komutanların görev süresinin uzatılması krizi 'dorukta'.

Çiller, Askeri Şûra kararlarını imzalatmak için Çankaya'ya çıkmıyor. Çiller'in yanı sıra Genelkurmay Başkanı ve Savunma Bakanı dışındaki Şûra üyeleri de Köşk'e gitmiyor. Belki de Cumhuriyet tarihinde ilk kez, bir Cumhurbaşkanı'na hükümet tarafından böyle bir 'muamele reva görülüyor.'

Gazete foto muhabirleri resim çekiyorlar. Fakat resimlerde Demirel'in yüzünden düşen bin parça.

Bu manzara 'Şûra üyelerinin Demirel'i protesto ettiği' yorumlarına yol açtı.

Fakat Köşk'e yakın bir kaynak; "Giden terfi listeleri. Komutanların süreleriyle ilgili listeyi Başbakan, Köşk'e götürecek" diye bir açıklama yaptı. Köşk yetkilileri yanılmıştı. Köşk'ten bir açıklama yapıldı:

"Bir yanılgı sonucu Şûra üyelerinin Çankaya gelecekleri sanıldı. Böyle bir gelenek yok."

Saat 12.15. Demirel'i aradım. Emel Hanım'la çalışıyor.

Çarpıcı bir durum.

"Bir 'zuhul'" dedi Demirel, yanlışlık, yanılgı!

Yanılgıyı kısaca anlattı. Fakat sinirli. Bir şeyler dönüyor. Gazetelerin değişik şeyler yazabileceklerine değinerek –işte o sırada– bir açıklama yapılmasını önerdim.

Adeta patladı: "Ne halt ederlerse etsinler" diye bağırdı.

"Öyleyse Genelkurmay bir açıklamayla durumu anlatsın" dedim.

Biraz yatışmıştı: "Açıklamazlar" dedi, kesti attı. "Seni arayanlara durumu anlat" demekle yetindi.

Telefonlar, telefonlar... Gün böyle geçiyor.

Fakat 5 Ağustos 1994 tarihli gazeteler arasında, komutanlar olayının birdenbire yüz seksen derece değişik bir mecraya kaymasına neden olan tek gazete vardı:

Hürriyet!

176

'Sessiz darbe' şoku

4 Ağustos 1994 Perşembe gecesi, Çankaya Köşkü'ne gelen Anadolu baskısı gazeteler arasında Hürriyet de vardı.

Fakat, manşeti Demirel'in ilgisini çekecek, üzerinde düşünüp harekete geçmesini sağlayacak nitelikte değildi:

"Hava buz gibi" diyordu kalın harfler.

'Anadolu baskısı' diye anılan, öğleden sonra hazırlanarak 'taşraya' gönderilen baskının ilk sayfasında, 4 Ağustos günü yaşanan olaylar sıralanıyordu.

Çankaya'ya kimlerin çıktığı, Köşk'teki Cumhurbaşkanı, MSB ve Genelkurmay Başkanı arasındaki toplantıdan önce çekilmiş bir resim ve 'yüzlerin gergin' olduğunu belirten resim altı ve haberler...

Fakat...

Evet, 5 Ağustos 1994 Cuma günü sabah; Cumhurbaşkanı Demirel, Hürriyet gazetesini eline aldığı zaman, dün gece okuduklarından çok farklı, üstelik sarsılmasına neden olan bilgilerle karşılaştı.

Hürriyet, kent içlerine verilen gazetede 'büyük ve çok önemli değişiklikler' yapmıştı ve üstelik manşette yer alan başlık çok çarpıcıydı:

"Baba'ya tuzak" diyordu.

İkinci, üçüncü başlıklarda 'tuzağın ayrıntıları' yer alıyordu:

"Demirel'in karşı çıkmasına rağmen Çiller, bir emrivaki ile, üst düzey generallerin terfilerini, iki Kuvvet Komutanının görev süresi uzatılmış gibi ayarladı.

Demirel'i onaylamaya zorlamak için ince bir taktik uygulandı.

Hava ve Deniz Komutanlıklarında 'hiç kimse orgeneral ve oramiral yapılmadı'.

Böylece iki Kuvvet Komutanının görev süresinin uzamaması durumunda iki önemli göreve atanacak en üst rütbeli subay kalmadı.

Eğer Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel uzatmaları kabul etmezse, Hava Kuvvetleri Komutanı olacak Orgeneral Ahmet Çörekçi'den boşalacak Genelkurmay 2. Başkanlığı'na ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na atanacak Oramiral Güven Erkaya'dan boşalacak Donanma Komutanlığı'na, korgeneral ve koramiral düzeyinde atama yapılacak.

Başbakan Çiller, Güreş'in emekliye ayrılması, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının görev sürelerinin uzaması ile ilgili kararnameleri ise hâlâ bekletiyor.

Çiller'in bu kararnameleri hafta başına kadar tutacağı, bu sırada geçecek üç gün içinde Demirel'i 'uzatmalar' için ikna etmeye çalışacağı belirtildi.

Demirel, bu emrivakiye rağmen uzatmaları kabul etmez, kararnameleri ağustos ayı sonuna kadar tutarsa, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Vural Bayazıt ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Halis Burhan emekli olacaklar...

... Onların yerine gelecek komutanlardan boşalacak Genelkurmay 2. Başkanlığı ve Donanma Komutanlığı'na bir korgeneral ile bir koramiral atanacak."

Olayın püf noktası, haberdeki son iki paragrafla, manşet altı başlıktaki bir cümleydi.

"Demirel'i uzatmayı onaylamaya zorlamak için...

Hava ve Deniz Komutanlıklarında hiç kimse orgeneral ve oramiralliğe terfi ettirilmedi... Böylece, iki önemli göreve atanacak en üst rütbeli subay kalmıyordu."

Bu gerçekten tam bir 'tuzaktı'.

Daha doğrusu Demirel'e karşı Çiller'in başı çektiği 'bir komplo' idi.

Bu düzenleme Çankaya'ya karşı tam anlamıyla –bana göre– 'sessiz bir darbe' idi.

177

Sindirim

(5 Ağustos 1994) Ah, ne saatlerdi!

Saat 10.30'a doğru Fikret Bilâ aradı. Telaşlıydı:

"Genelkurmay Başkanı Güreş" dedi:

"Ani olarak Köşk'e çağrıldı."

O kadar. Ancak, Doğan Paşa'nın Köşk'e çağrılışı gerçekten anlamlıydı. Bir gün önce ordu terfi listesini MSB Gölhan'la Cumhurbaşkanı'na sunmuşlardı. Uzatma kararnamesinin bir-iki gün sonra Çiller tarafından –gerekçesi anlatılarak– Demirel'e sunulması söz konusuydu.

Üstelik, Doğan Paşa'nın 'ani olarak çağrılışı' da anormaldi. Zira, Doğan Güreş Paşa, saat 10.30'da Genelkurmay binası önünde törenle Endonezya Genelkurmay Başkanı'nı karşılayacaktı.

Köşk'ün bir gece önce basına dağıtılan günlük programında Genelkurmay Başkanı ile görüşme yer almıyordu.

Ne oluyordu? Demirel, Genelkurmay Başkanı'nı 'ani olarak' niçin Köşk'e çağırıyor, bütün programını iptal etmesini neden istemek zorunda kalıyordu?

Ankara allak bullaktı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Ancak:

Açık yüreklilikle söylemek gerekirse; Cumhurbaşkanı Demirel'in onca direnmeden sonra iki Kuvvet Komutanının bir yıl daha görevde kalmasını sağlayacak kararnameyi imzalayacağı hiç kimsenin aklına gelmiyordu.

Böyle bir olasılık üzerinde durulmuyordu bile...

Fakat kafaları karıştıran, Hürriyet'in manşet haberindeki içerik oldu.

Saat 12.55'ti. Meraktan çatlayacak haldeydim. Bir yandan da

telefon sürekli çalıyor, Köşk'teki ikili görüşmede neler olduğunu öğrenmek isteyen arkadaşlar beni arıyordu. Oysa ben, hiçbir şey bilmiyordum.

Günlerden cumaydı. Demirel namaza gitmeye hazırlanıyordu.

Konuşamadık.

"Saatlerdir aratıyorum. Telefonun sürekli meşgul" dedi.

"Telefon kitlendi" diyemedim.

Demirel;

"Bu sabah Genelkurmay Başkanı'nı çağırdım" dedi.

Sordum: "Hürriyet'in manşeti üzerine mi?"

Kesin bir sesle; "Hayır" dedi Cumhurbaşkanı. Oysa, Genelkurmay Başkanı'nın bütün randevularını iptal ettirecek kadar önem taşıyan 'bu çağrıya' başka bir neden olamazdı.

Hürriyet, çok önemli bir tezgâhı, 'Sessiz Darbe'yi açığa vurmuştu.

Demirel anlattı:

"Genelkurmay Başkanı'na, 'Siz gidiyorsunuz. Alternatifiniz yok mu?' diye sordum.

'Siz gidiyorsunuz ama, ben sizin yerinize gelecekleri sizinle konuşuyorum. Çünkü benim müşavirim sizsiniz' dedim.

Doğan Paşa bana 'Başka bir şey yapmanın mümkün olmadığını' söyledi.

'Fleksibilitesi yok mu' diye sordum. Yoktu. Çünkü Askeri Şûra'dan oramiral çıkmamış, Hava Kuvvetlerine bir orgeneral gelmemişti.

Bu şartlar içinde kumanda heyetinde geniş değişiklik yapmak olanaksızdı. Donanma Komutanlığı da boşta kalacaktı."

Hürriyet'teki bilgileri doğruluyordu Cumhurbaşkanı. Bir farkla: Bu kez aynı bilgileri Genelkurmay Başkanı'ndan alıyordu!

Ben, "Ama bildiğim kadarıyla Donanma Komutanlığı'na koramiral gelebiliyor" dedim. Demirel hemen yanıtladı:

"Evet, ama Genelkurmay Başkanı tek koramiralin (herhalde askeri açıdan) pek muteber olmadığını söyledi."

Cumhurbaşkanı sürdürdü sözlerini:

"Laf aramızda" dedi: "Genelkurmay 2. Başkanı Çörekçi, Hava

Kuvvetleri Komutanlığı'na gelmek istemiyor. Genelkurmay 2. Başkanlığı'nda kalmak istiyor. Acaba neden?"

Daha önceki söylemlerini anımsayarak belki bir yanıt verebilirdim bu soruya ama; beni aşıyordu. Aslında Demirel'in yanıtlaması gerekirdi. Sustum.

O sırada bana egemen olan duygu ve düşünce içimi sızlattı:

Demirel'in Güreş'le yaptığı görüşmeyle ilgili verdiği bilgiler iki komutanın süresini uzatacak olan kararnameyi imzalamak üzere olduğunu veya imzaladığını gösteriyordu.

Doğrusu şok, bende yavaş yavaş etkisini gösteriyordu. Soğuk ve bozuk bir sesle;

"(İmzaladığını sezmiş olduğum için) Sizi fena halde eleştirecekler. Zira siz, günlerdir iki komutanın sürelerini uzatmaya karşı çıkıyorsunuz. Ve şimdi, birdenbire kararnameyi imzalamak zorunda kalmış görünüyorsunuz" dedim.

Demirel:

"Onlar 3-4 ay önceki sözlerdi. (Ya bana son güne kadar söyledikleri... Anımsatmadım ama Çiller'e karşı direnmesi...) 'Sırası gelen gider' dediğimde Doğan Paşa'nın bir yıl daha uzatması vardı." (O konudan iki komutana uzanan ne sözler dinlemiştim Demirel'den. Yığın yığın notlar vardı. Ya Milliyet'e kısa demeci. O da mı 3-4 ay öncesinin sözleriydi?)

Demirel, geçmişe ve bugüne uyacak makulü bulmaya çalışıyordu:

"Ben Devlet Başkanıyım. Devleti korumak zorundayım. Düşündüm taşındım (tabii Hürriyet'i gördükten sonra sabahın erken saatlerinde)... Ben sidik yarışında olamam. 3 Ağustos beyanım nerede durduğumu gösteriyor. Hikmet-i idare eleştiri çeker.

İmzaladım kararnameyi. Biraz önce.

Silahlı Kuvvetler'le itişiyor, kakışıyor izlenimi de veremem."

Şok daha da boyutlandı. Ter içinde kalmıştım. Hiç beklemiyordum.

Demirel'in TSK ile 'itişip kalkışmasını' elbette kimse istemiyordu.

Fakat, Çiller'in uzatma diretmelerine sert biçimde karşı durur-

ken, olasılıkları hesaba katması, Askeri Şûra'dan oramiralle orgeneral 'çıkmamasını' öğrenerek daha değişik hareket etmesi gerekmez miydi?

Üstelik, TSK'daki terfiler aylarca önceden biliniyordu. Demirel'e ya bu gerçek anlatılmamış ya da Demirel büyük bir özgüvenle iki komutana karşı koyduğu tavrın işleyeceğinden bir an için olsun kuşku duymamıştı.

Bir Cumhurbaşkanı "Devletin başı olarak hükümetle Genelkurmay'la 'sidik yarışında' olamayacağını" söyledikten sonra ben ne diyebilirdim ki?

"Çok, ama pek çok eleştirileceksiniz" dedim. Bu kez yanıtladı:

"Eleştirileri sineye çekerim" dedi. Özveri göstereceğini söylemek istiyordu. Basına karşı;

"Ne isterlerse yazsınlar. Ben Devlet Başkanı'yım, itişip kakışamam" diyordu.

CA: "Tabii, bu sonuca şimdi 'Çiller'in zaferi' diyecekler."

SD: "Ne derlerse desinler."

CA: "Eğer kararnameyi imzalamasaydınız, örneğin Milliyet'te 'Generaller şapkalarını alıp gittiler' diye bir başlıkla çıkabilirdi."

Oysa, şapkayı alıp giden generaller olmamıştı. Şimdi, iktidar çevrelerinde, siyasal kulislerde askerlerin titizlikle düzenledikleri sahnede şapkayı alıp gidenin Demirel olduğu söylenecekti.

Zaman zaman aklıma düşen küçücük olasılık gerçekleşmişti. Zaman zaman eşim Esin'e, hatta Bilâ'ya "Korkarım, sıkışırsa imzalar" demiştim.

İmzalamıştı. Sanki onca sözden sonra kararnameye imzayı atan benmişim gibi kendimi yenilgiye uğramış hissediyordum.

Köşk'teki bu sahneler beni bir kez daha oradan 'uzaklaşmaya' zorluyordu.

Devleti artık tanıyordum.

Ama ne devlet?

İlhan Selçuk'a, Hasan Cemal'e Demirel'in söylediklerini aktardım.

Sivilleşmeye paydos. "Paydos bundan sonra çılgınlıklara!"

Köşk'ün savunu gücü –o sıralar– o denli zayıftı ki...

TRT konuyla ilgili bir açıkoturum yapmayı planlamış. Şahap Alp söyledi bana. Fakat Seçkinöz. TRT'yi uyarmış. Başka konu seçmişler.

178

İşte, Demirel'in 'sineye çektiği' eleştirel manşetler:

(6 Ağustos 1994 Cumartesi)

Milliyet: "'Baba' teslim oldu."

İkinci başlıklar eleştiriyle yüklü:

"Cumhurbaşkanı Demirel, 'Görev süresi dolan gider' diyerek imzalamayacağını açıkladığı, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlarının uzatma kararnamesini yoğun Köşk trafiğinden sonra onayladı.

İki komutanın görev sürelerinin uzatılmayacağı mesajı veren Demirel, 'Dün dündür bugün bugündür' mantığıyla kararnameyi imzaladı. Demirel'in 'uzatma' gerilimine neden olan görüşleri şunlardı:

'Dört ay önce yap yapabilirsen denmiştir...' 'Zamanı gelen gider, yerine yenisi gelir'... 'Komuta kademesinde tıkanıklık olmamalı'... 'Kimsenin önünü tıkamamalı...' 'Süresi dolanın gitmesi orduda ilke olmalı...' 'O hizmeti yapacak baka kimse yok demek zaaf...' 'Kimsenin yeri doldurulmaz değil...'"

Hürriyet: "Çiller'in zaferi" büyük manşet.

"Devlet zirvesini kilitleyen, komutanların görev sürelerini uzatma savaşını Başbakan Çiller kazandı."

Sabah: "Uzatmalarda Tansu Çiller'in dediği oldu."

Cumhuriyet: "Köşk'ten Çiller'e evet."

Ne ki Cumhuriyet'te, uzadıkça uzayan bir başka konunun sonucuyla ilgili de bir haber vardı:

Emre Gönensay nihayet Köşk'ten ayrılıyor, Başbakanlık'ta 'devlete hizmet' etmeye gidiyordu.

Ayrıntı gibi gelebilir, ancak yazmakta yarar var:

Demirel –AP'de DYP'de yakın mesai arkadaşı– Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan'ı da çağırıyor ve "Bana, orduda yeni orge-

neralle oramiral olamayacağını daha önce niçin anlatmadın?" diye fırçalıyor.

Çok yazı çıktı olayla ilgili. Altan Öymen'in başyazısının son cümleleri hayli ilginçti:

"Düşününüz ki, 'Uzatma gerekli değildir' diyen Demirel, bu fikrini değiştirmeye 'ikna' olmak için, konuta, Başbakan Çiller'i çağırmadı. Genelkurmay Başkanı Güreş'i çağırdı. Onu dinledi. Kararını onun anlattıklarına göre verdi. Ve bu, tabii, şöyle yorumlandı:

'Demirel, bu jestiyle, Başbakan'ın görüşlerine değil, ordunun görüşlerine itibar ettiğini vurguladı.'

Ne diyelim? Aferin 'sivil yönetim'in Cumhurbaşkanı'na da, Başbakanı'na da!"

179

Serüvenli olay, içeriğindeki onca gelişmeye karşın, sade bir üslupla yazılmış iki açıklamayla kapanıyordu.

Birincisi; Genelkurmay Basın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanı Albay Doğu Silahçıoğlu'nun 'duyuru' metniydi:

> "30 Ağustos 1994 tarihinden geçerli olarak, Genelkurmay Başkanlığı'na, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na, 1 nci Ordu Komutanı Orgeneral Hikmet Bayar'ın atanmaları ile, Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Hava Kuvvetleri Komutanı'nın görev sürelerinin 1'er yıl uzatılması sayın Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır.
>
> Komuta yapısındaki bu düzenlemeye paralel olarak, 1 nci Ordu Komutanlığı'na Ege Ordu Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Ege Ordu Komutanlığı'na 2 nci Ordu Komutanı Orgeneral Necati İkizoğlu, 2 nci Ordu Komutanlığı'na, 30 Ağustos 1994'ten geçerli olarak Orgeneralliğe yükselen Atilla Ateş atanmışlardır."

İkinci açıklama Başbakan Çiller'den geldi:

> "TSK'nin her rütbesindeki subaylar bizim için büyük değer ta-

şırlar. Bugünkü komutanlar da, bundan öncekiler de, 30 Ağustosta yeni rütbeleriyle yeni görevlerine başlayacak komutanlar da değerlidirler.

İki kuvvet Komutanımızın görev sürelerini uzatma isteğimiz siyasi değildir. Bu isteğimiz, komutanlarımızın özel durumlarından da kaynaklanmamaktadır. Türkiye'nin yaşadığı olağanüstü durumla ilgilidir.

Biz, 1994 yılının sonuna kadar geçecek süreyi, 'terörle mücadelede kritik dönem' ilan ettik.

Bu dönemde terörü sona erdirme kararındayız.

Bu yoldaki planlama, hükümetin Türk Silahlı Kuvvetler üst komuta kademesiyle bugüne kadar sürdürdüğü uyum ve kararlılık doğrultusunu yapılmıştır.

Böylesi kritik bir dönemde TSK"nin üst düzey komuta kademesinde görevli tüm komutanlarımızın değişmesinin, daha alt kademelere de yansıması olacak, 'alışma ve alıştırma' ile zaman kaybedilecekti.

Oysa terörle mücadelede zaman kaybı bizim için söz konusu olamaz.

Sayın Cumhurbaşkanımızın kararları imzalaması bize, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ve kamuoyuna güç, kuvvet ve moral vermiştir. Kendilerine şükran borçluyuz."

Çankaya bir açıklama yapmadı.

Ne gerek vardı açıklamaya!

"Sessiz Darbe'de her şey baştan sona öncelikle yasalara, genelde gelenek ve göreneklere uygun biçimde gelişti ve gerçekleşti. Olayın özeti işte bu kadar basitti!

Demirel, daha sonraki günler konu üzerinde konuşmadığı gibi, tartışmaya da girişmedi.

Fakat Emekli Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'e sempatiyle bakmadığını her zaman hissettirdi.

Ve bu olaydan ders çıkardı: 28 Şubat 1997'de MGK'da koşullar sıralayan askerlerin yanında yer aldı. Onlar gibi düşündüğünü gösterdi... Ama... Bir zaman sonra, bildiğini okuyan bir hava içindeydi.

Bu çok ilginç konu, burada noktalanıyor.

Bir küçük anıyla birlikte:

Bir-iki ay sonraydı. Bir yurt dışı geziye gidiyorduk. ANAP adına geziye eski Adalet Bakanı Oltan Sungurlu da katılmıştı.

Bir ara uçakta yanından geçiyordum, bir-iki cümle söyleştik. Fakat Sungurlu, birdenbire hem muzip hem de bir gerçeği ifade etmeye çalışan bir sesle;

"Cumhurbaşkanı siyasal yaşamında 3. darbeyi de 'sessizce' atlattı" dedi.

Eski Adalet Bakanı; 12 Mart ve 12 Eylül'den sonra, komutanlar olayında yaşananları –haklı olarak– 3. darbe diye niteliyordu. Kuşkusuz bu görüş, bir bakıma ANAP'ın görüşüydü.

Haksız da sayılmazdı.

Bu saptamadan sonra Sungurlu sustu. Ben de!..

Doğan Güreş'in penceresinden 'sessiz darbe'

'Sessiz darbe'de rol alanların sonsuza kadar susmalarını beklemek elbette olanaksız.

Olayların üzerinden 7 yıl geçtikten sonra zamanın Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, 'sessiz darbe' günlerini ayrıntılarıyla baştan sona yaşayan Milliyet Ankara Temsilcisi Fikret Bila'ya 'konuştu'.

Kuşkusuz bu sayfaya kadar okunanlar; 'sessiz darbe'nin bir numaralı aktörü Cumhurbaşkanı Demirel'in Doğan Güreş'in bir yıl daha Genelkurmay Başkanlığı görevinde kalması, iki komutanın görev sürelerinin uzatılması olaylarındaki görüşlerini, demeçlerini, Köşk'teki konuşmalarımızda bana söylediklerini bütün çıplaklığıyla anlatan yadsınamaz gerçeklerdir.

Ne var ki; zamanın Genelkurmay Başkanı Güreş de, olayda bir numaralı sorumluluk taşıyan önemli bir devlet görevlisidir.

Bu açıdan bakıldığında Doğan Güreş'in Fikret Bila'ya anlatımlarını aynen vermek gerekiyor.

Gerekiyor, zira: Olaylarda yer alan tarafların görüşlerini yansıtmak meslek etiği bakımından zorunlu.

Gerekiyor. zira: Doğan Güreş'in anlatımları perde gerisinde yaşadığımız olayları değişik bir görüşle aktarıyor.

13 Şubat 2001 Salı günü Milliyet'te birinci sayfada Fikret Bilâ imzalı şu anons yer aldı: "Doğan Güreş, 1994'te Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının görev süresini uzatma arzusunun nedenini açıkladı: Savaşa çeyrek vardı."

Gazetenin 16. sayfası Güreş'in açıklamalarına ayrılmıştı.

Üst başlık: "Doğan Güreş, 94'te Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının görev süresini uzatma arzusunun nedenlerini anlattı."

Büyük başlık: " 'Savaş riskini düşünerek o karara varmıştık'. "

Alt başlıklar: "O günlerde Yunanistan'ın, karasularını 12 mile çıkarma girişiminde bulunması bekleniyordu. Hazırlıklı olmamız lazımdı... Komutan arkadaşlarla toplandık ve savaşa hazır olabilmek için hiçbir komuta değişikliği yapılmamasına karar verdik."

Bu başlıklar altında Bilâ; genişletilmiş 'Yön' sütununda Doğan Güreş'in açıklamalarına yer veriyor. Doğan Güreş'ten önce şunları yazıyor:

> "Doğan Güreş, 1994 yılında Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının görev sürelerinin bir yıl daha uzatılmasının perde arkasında, Yunanistan'la yaşanan karasuları krizi ile bu krizin Türkiye'yi 'savaş durumu'na geçirmesinin yattığını söyledi. Oysa; olay sırasında Başbakan ve daha sonra Genelkurmay açıklamasında 2 komutanın 1 yıl daha görevde kalmaları 'PKK teröründeki deneyimlerinden yararlanmaya' bağlanmıştı. Dönemin Genelkurmay Başkanı olarak Güreş Paşa, Türkiye'nin çok kısa bir süre içinde savaş hazırlığını tamamlaması gereken bir süreç yaşadığını ve bu nedenle o zaman Donanma Komutanı olan ve muhtemel bir savaşta Ege'de cephe komutanı olarak Donanma'yı yönetecek olan Erkaya Amiral'in görevinde kalması gerektiği sonucuna varıldığını belirtti.
>
> Güreş, olayın perde arkasını şöyle özetledi:
>
> 'Erkaya Amiral için sinirli, asabi olduğunu Başbakan Çiller'e söylediğim gibi bazı iddialar basına yansıdı. Durum tam tersidir. Oramiral Güven Erkaya'nın komutanlığı korkutucu, kendisi de sinirli ve asabi değil, aksine sevgi ve güven aşılayıcıdır.

Savaş hazırlığı yapıldı

Gerçek şudur: Haziran 1994 öncesi ve 16 Kasım 1994'te Deniz Hukuku Konferansı'nın toplanacağı ve bu toplantılarda taraflara karasularını 12 mile çıkarma hakkının verileceği haberleri ve değerlendirmeleri geldi. Bilindiği gibi Deniz Hukuku Sözleşmesi (ki biz imzalamadık) imzalandıktan sonra Yunanistan, Ege adalarında 12 mil hakkını elde edecek ve kullanacaktı. Biz de Türkiye olarak böyle bir durum doğarsa, bunu savaş sebebi sayacağımızı ilan etmiştik.

Beklenti kasım ayında yapılacak toplantılardan sora Atina'nın böyle bir yola cüret etmesiydi. Bu durumda biz komutan arkadaşlarla toplandık. Atina bu kararı açıklarsa ne yapmamız gerekir diye durumu değerlendirdik. Savaş nedeni sayacağımızı daha önce dünya kamuoyuna açıkladığımıza göre savaş olasılığına karşı hazırlıklarımızı yapmamız, Donanma'yı ve Hava Kuvvetleri'ni savaş durumuna göre dizayn etmemiz gerekirdi.

'Değişiklik olmamalı'

Komutan arkadaşlarla (o zamanın Genelkurmay İkinci Başkanı, bilahare Hava Kuvvetleri Komutanı, şimdi İstanbul'da Emekli Hv. Plt. Orgeneral Ahmet Çörekçi dahil) konuştuk ve Eylül 1994'te komuta değişikliğinin yapılmamasına karar verildi ve durum, dönemin Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan'a iletildi.'"

* * *

Aynı sayfada büyükçe bir başlık: "'Doğru zaman değildi'."
Bu başlığın altında büyükçe puntolarla şu başlık yer alıyor:

"Güreş Paşa, savaş riski ortamında 2.5 ay içinde komuta değişikliğinin yanlış olacağı sonucuna varmalarının nedenlerini şöyle özetledi:

'1- Eğer üst düzey değişiklik yapılsaydı, Donanma'nın başında olan, bütün savaş planlarını bilen ve o güne kadar bütün tatbikatları yapmış olan Donanma Komutanı Ora. Güven Erkaya Ankara'ya gelecekti. Deniz Kuvvetleri Komutanı Vural Bayazıt emekliye ayrılacak

ve Erkaya Donanma'nın başından Ankara'ya gelmiş olacaktı. Erkaya Amiral'in yerine de bir oramiral, Donanma'nın başına geçecekti. Planların çalışılması, denizde fiili denemeler yapılması, intibak süreci yaşanacaktı. Yeni komutanların bu hazırlıkları yapmaları için ise sadece 2.5 ay süre vardı ve bu yetersizdi.

Riski göze alamazdık

2- Aynı durum Hava Kuvvetleri ve Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlıkları için de geçerliydi.

3- O halde böyle bir riski göze alamazdık, diye karar verdik. Dolayısıyla Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları, Donanma ve Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlarının bir yıl daha görevlerinde kalmalarının en doğru yol olduğu sonucuna vardık. Komutanların da olumlu görüş bildirmeleriyle bu kararı aldık.

Dört yıl yerine beş yıl...

4- Bu durumda, yerinde kalacak Donanma Komutanı Oramiral Güven Erkaya, 1995'te boşalacak olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na gelecek ve yasa gereği iki yıl Kuvvet Komutanlığı yapacak ve böylece oramirallikte dört yıl yerine, beş yıl kalmış olacaktı.

Bu da onun açısından kayıp değil, aksine bir kazanç sayılacaktı. Aynı durum o zaman Genelkurmay İkinci Başkanı olan Org. Ahmet Çörekçi için de geçerliydi. Nitekim her iki komutanımız için de uygulama öyle oldu. Hem Kuvvet Komutanı oldular hem de beş yıl kalmış oldular.'"

* * *

Son olarak şu başlık ve altında Güreş'in sözleri:
"'Siyasiler kararı uygun bulmuştu.'"

"Güreş Paşa, bu kararı hükümete bildirdiklerini, sonra dönemin Başbakanı Tansu Çiller ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e de bilgi sunduklarını anımsatıyor. Bu kararın siyasilerce de uygun bulunduğnu vurgulayarak, uzatma kararlarının 'savaş durumu olasılığı' dikkate alınarak verildiğinin altını çiziyor.

'12 mil' hazırlığı

Güreş, 1994 yılı Ağustos ayında bu kararların uygulandığını ve ayrıca kendisinin de 1994'ün Ağustos ayında Genelkurmay Başkanlığı'ndan ayrıldığını belirtiyor. Güreş Paşa, 1994 yazında, Kasım 1994 Deniz Hukuku Konferansı sonrasında Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarmasının yol açacağı muhtemel bir savaşa karşı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hazırlık yapmak durumunda olduğunu ve bütün kararların bu olasılığa göre alındığının unutulmaması gerektiğini vurguluyor."

Yedinci Bölüm

BIRAKIN HERKES KENDİ GÜNAHI İLE YAŞASIN

-Tabii yaşanabilirse-

180

'Sessiz darbe'li günlerden sonra, başkent, siyaset ve Köşk olağan günlerine döndü.

Kuşku yok; Demirel için için yanıyordu.

Genelkurmay çevrelerine göre, 'konu kapanmıştı.'

Fakat kulis işliyor, Baba'nın zoru görünce yine 'şapkayı alıp kaçtığı' konuşuluyordu.

'Baba' hesabına üzülmüştüm. 'Sivilleşme edebiyatı'nın önderi Demirel, önüne çıkan fırsatı, elbette enine boyuna ölçerek sonuçlandırmalıydı.

Metin Toker, "Demirel'in bir daha asla 'eski haline' dönemeyeceğini, seçildiği günkü gibi bir Cumhurbaşkanı olamayacağını" yazıyordu. Bu, siyaset dünyasına aykırı düşen bir varsayımdı. Yarın kimbilir neler getirirdi?

Sungurlu ise –bana uçakta söylediğinden başka bir söylemi– komutanların süreleri uzatıldıktan sonra basına duyurmuştu:

"Demirel, şapkasını alıp gitmekten daha ağır muameleye uğradı" demişti.

Esin'le İstanbul'a gideceğiz. Hem izin almak, hem de –iki gündür aramıyordum– yanlış yorumlara yol açma olasılığını kapatmak için, İstanbul'da bulunan Cumhurbaşkanı'nı aradım (7 Ağustos 1994).

"Ne var ne yok" dedi, yanıtımı beklemeden doğrudan konuya girdi.

"Ben 5 Ağustosta sorunu bitirdim, kapadım" dedi. Sürdürdü:

"Eğer bitirmeseydim 25 gün daha sürecekti. Ordu her sabah soruna cevap arayacaktı. Üst-alt tam bir kargaşa içinde olacak ve sonunda bu durumun faturası bana çıkarılacaktı."

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Gazetelerdeki yazılar, yorumlar inceden inceye Demirel'i eleştiriyordu. Fakat Demirel birden sesini yükseltti.

"Bu, bir tuzak" dedi.

Tuzak mıydı, sessiz bir darbe miydi; artık bu, bakış açısına göre değişirdi. Ama Demirel bile sonucu 'tuzak' olarak niteliyordu.

"Ben 4 Ağustosta önüme konulan tablodan bahsediyorum" diyordu.

CA: "Peki ama, akla bir soru geliyor: Askeri Şûra hem Deniz hem de Hava Kuvvetlerinde bir oramiral ve bir orgeneral niçin çıkarmadı acaba?"

(Bu soru –Demirel'in deyimiyle– tuzağın anahtar noktasıydı.)

SD: "Bu, benim işim değil. Ben ilkeyi savunuyorum. 'Komutanlıkta iki yıl görev yapan gitmeli' diyorum. Yasa ise 'Bir yıl daha uzatılabilir' diye esneklik getiriyor, yetki veriyor.

Şimdi durum şöyle: 2. Başkan Hava Kuvvetleri Komutanı olmak istemiyor. Bana bu söylenmişti. Resmen de söylendi."

CA: "Peki ama, 2. Başkanlığa mutlaka bir havacı gelir diye bir kural mı var?"

SD: "Hayır, yok. Ama adam 'Komutan olmak istemiyorum', diyor. Beni dövüşe sokmak istediler. Kara Kuvvetleri Komutanı İsmail Hakkı Karadayı, Genelkurmay Başkanı olacak, Güreş'ten sonra. Doğan Güreş, Karadayı'ya da sormuş. O da yazmış getirmiş. 'Uzatmalarla birlikte komuta heyeti' istiyor."

CA: "Şimdi soru şu: 4 Ağustos gecesi neden birden vaziyet değişti? Ne oldu da değişti?"

SD: "O gün Şûra'nın kararları getirildi, önüme konuldu."

CA: "Eleştiriler sürüyor ama."

SD: "Ben alacağımı aldım. Beni dövüşe sokmak istediler. Milliyet özellikle başlattı. 20-25 gün hiçbir şey söylemedim. Perşembe gününe kadar geldi ve adam yok! Ben biraz daha bekleyeceğim."

Oysa Bilâ konuşmuş Demirel'le. "Hiçbir şey söylemem" demiş

ve eleştiriler için: "Burası demokrat bir ülke, herkes dilediğini yazar-söyler."

Fakat şimdi seziyordum ki; Milliyet'in manşetiyle başlayan komuta sürelerini uzatma tartışmalarında suçu, o haberi yazan, Demirel'in uzatmalara karşı çıktığını bir kez daha duyuran Fikret Bilâ'ya yüklüyordu.

İyi ama, Bilâ kadar ben de suçluydum. Zira, Bilâ'ya Demirel'in bu konudaki sözlerini yakın günlerde dinlediğim için yineleyerek destek veren bendim.

Hatta, Bilâ'nın haberi çıktığı gün bana Demirel sormuştu: "Kim verdi bu bilgileri?"

O da kuşkulanmıştı ama bir şey söylememişti. Sonraki gün Bilâ'nın haberini "İyi oldu" diye niteleyen de Demirel'di.

Ya şimdi? Düşünmüş taşınmış, olayı alevlendirdiği savıyla suçu Bilâ'nın üzerine yıkmayı mantığa uygun bulmuştu.

Demirel'den, Başkurt Okaygün'ün kızının düğününe katılmak için İstanbul'a gideceğimi söyleyerek izin istedim.

CA: "Bazı bilgileri sızdırmak gerekli ama. Cumhuriyet'i gördünüz herhalde?"

SD: "Evet."

CA: "Demirel 'alternatif bulamadı' başlığı sağlıklı bir başlık ve haber. Galiba iyi oldu."

SD: "Evet. Alternatif yoktu. ('Zorunlu olarak uzatmayı imzaladım' demek istiyor.) Sonra ben üç ay önce Doğan Paşa için konuştum. Doğan Paşa'nın süresini uzatmak isteselerdi, bir yasa lazımdı. Halbuki 2 komutan için buna gerek yoktu. Yasa var. Ben komutanlar için 3 aydır bir şey söylemedim. Üstelik 31 Temmuzda –size okudular– uçaktan bir açıklama yazdırdım. Sonra şu tablo önüme geldi ve komutanların süresini uzattık. Mesele bu."

181

Cumhurbaşkanı'nı sıkıntılı gününde sabırla, saygıyla dinledim.

Fakat Cumhurbaşkanı hafıza-ı beşerin yanlış anımsamalarına güveniyordu. Uzatma olayının başlamasından aylarca önce –daha

önceki bölümlerde de yer alan– Hürriyet'in manşetini oluşturan haber bugün bana söylediklerini yalanlıyordu.

Bir kez daha, hele Demirel'in bugünkü sözlerinden sonra yazmak gerekli:

20 Mart 1994 Pazar: Cumhurbaşkanı'nın yalanlamadığı haber, manşetiyle birlikte aynen söyleydi:

Başlık: "Güreş'e mesaj.

Cumhurbaşkanı Demirel, Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılmamasından yana olduğunu, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'e ima etti."

Habere gelince:

"Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bir süredir Ankara'daki siyasi kulisleri meşgul eden Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılıp uzatılmayacağı yolundaki tartışmalar karşısındaki tutumunu, dün üstü kapalı ifadelerle ortaya koydu.

Demirel, dün Hürriyet'in soruların yanıtlarken bu yöndeki eğilimlerin karşısında olduğunu hissettirdi. Demirel, bu görüşünü dün Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'e de diplomatik bir dille aktardı.

Demirel, Güreş'e, Yüksek Askeri Şûra'nın 'GATA'da görevli profesör komutanların görev sürelerinin uzatılmasına' karşı çıkmasıyla, bu yöndeki spekülasyonların ortadan kalktığını söyledi.

Demirel, Yüksek Askeri Şûra'da alınan kararlar ve dün GATA'daki Tıp Bayramı töreni sırasında, Genelkurmay Başkanı'yla görüşmesine ilişkin Hürriyet'in sorularını yanıtladı. Askeri Şûra'da sadece GATA'da görevli profesörlerin görev sürelerinin ele alındığını ve reddedildiğini bildiren Demirel, sorularımıza şöyle karşılık verdi:

'Askeri Şûra'da Kuvvet Komutanlarının görev sürelerinin uzatılması gibi bir konu konuşulmamıştır. Konuşulan sadece Gülhane Askeri Tıp Akademisi'ne ait profesörlerin yaş haddinin değiştirilmesiydi. Askeri Şûra bunu kabul etmedi.

Ben de Genelkurmay Başkanı ile konuşurken (GATA'daki törende) kendisine;

– Basında Kuvvet Komutanlarının müddeti uzayacak gibi spekülasyonlar var. Askeri Şûra Gülhane'deki durumu görüşürken yaş haddi üzerinde herhangi bir değişiklik yapmayı kesinlikle istemedi-

ğini ortaya koydu. Binaenaleyh böyle bir karar, bu spekülasyonları ortadan kaldırmıştır, dedim.'

Demirel, GATA ile ilgili kararın bir emsal oluşturduğu yolunda bir değerlendirmeye de giderek, şöyle devam etti:

'Askeri Şûra bunu kabul etmediğine göre, bunun dışında benzeri şeyler olmaz. Çünkü prensibi şu bunun; askerlikte, yani bizim Silahlı Kuvvetler'in teamülünde bir kişi giderse ne yapacağız diye endişe yok. Çünkü, onun yedeği var, altından geliyor adam. Güzel olan tarafı da bu. Yani sistemdir işleyen.'"

Bu manşet haberden sonra; bu içeriği ben Demirel'den birçok kez dinledim. Hatta her soruşumda komutanların görev sürelerini uzatan kararnameyi imzalamayacağını söyledi.

Hürriyet'in haberinin tarihi 20 Mart 1994. Demirel'in bu konudaki değişik açıklamalarının tarihi ise, 7 Ağustos 1994! Yaklaşık altı aylık gelişmeler ortada.

Demirel uzatmayı kabul ettikten sonra, 'olayın' tarihini son davranışına göre yazmak istiyor.

182

Fethiye'den İlhan Selçuk'la konuştuk. Demirel için;

"Niye önceden uzmanlarından bilgi alıp ona göre hareket etmedi. Doğan Paşa'nın uzatılmasını engelledikten sonra niye komutanlar meselesini sürdürdü?" diyor.

Köşk'ten ayrılmamı onaylıyor. Cumhurbaşkanı'na 'saygıda kusur etmeden' sıralayacağım ayrılma nedenlerini görüştük.

İstanbul'a geldik. Ankara'ya döndük (13 Ağustos 1994 Cumartesi).

Saat 22.30 sıralarında Demirel aradı. Selam derken birden;

"Beni kaç gündür aramadın" dedi. Sesi öfkeli değildi, ama sitemkârdı.

Lafı değiştirmek amacıyla bugün Çiller'le 1 saat 40 dakika görüştüğüne değindim. "Acaba kabine mi?"

"Bazı tasavvurlar var" dedi. Daha çok niçin aramadığım üzerinde duruyor. Sivasette de bir şey yok! Telefonu kapatırken bir kez daha;

"Beni aramadın" dedi.

183

(14 Ağustos 1994 Pazar) Evdeyiz. Demirel'i öğleye doğru aradım. Neşeliydi, uzun konuştu.

Örneğin, kabine konusunda Çiller'le yaptığı görüşmeye değindi.

SD: "Ben Çiller'e 'Kabine işine karışmam. Bugüne kadar karışmadım. Getirdiğin listeyi imzaladım,' dedim."

CA: "Ama basın kulisleri 'ANAP'tan gelenleri kabineye alma' dediğinizi söylüyor."

SD: "Kim gelmiş ANAP'tan? (Doğruydu. Henüz ANAP'tan DYP'ye gelen yoktu.) Ama bir yerde karışırım kabineye. Koltuklar satışa çıkarsa. Üstelik bir kabine işi laf oluyor. Bakan olmayanlara bizzat kendisi 'Seni götürdüm, Baba kabul etmedi' diyor. Hiçbir meseleye girmem. Üstelik ona da söyledim; 'Hepsi arkadaşım benim.' Bana Sağlık Bakanlığı'na Yıldırım Aktuna'yı getireceğini söyledi. Esat'ı Devlet Bakanlığı'na İsmet'i (Sezgin'i) MSB'na getirmek istiyormuş. Gölhan'ı da devlete kaydıracak.

Bugün saat 11.35'te aradı. 'İsmet kabul etmiyor' dedi. 'Dışarıda kalırsam daha çok yardımcı olurum' demiş İsmet."

CA: "İyi yapmış İsmet."

SD: "Evet, iyi yapmış. 'Gölhan'ı yerinde tutuyorum' dedi. Görüyor musun şu kadar kısa sürede kaç şekil? Ve, Doğan Baran'ı sağlığa getirecekmiş. Ben bu işlere girmem. Ayvaz Gökdemir de devlete.

Bunların günahı bir miktar benim üzerimde. 1991 seçimlerinde her kesimden oy gelsin diye aldık listelere bunları. Evet, Ayvaz filan benim günahım. Bunlar ministrabıl, Bakan olacak adamlar değil.

7 yıl devletin kenarından geçmeyenleri 1991'de hükümet yaptım."

Biraz ekonomiden söz ettim Demirel'e. Japonlar 1 milyar dolarlık santral yapacakmış. Bürokrasi engelliyormuş. 500 milyon dolarlık Amerikan kredisi hazır. Gazdan çevirme tesisleri. Bunu da bürokrasi engelliyor. Bilecik santralı. Dicle'de köprüler. Şantiyeler kapanmış. Söylentiler bunlar.

"Bırak ekonomiyi, ekonomik seferberliği ve ekonomik kurtuluş

savaşı laflarını bir yana. Şırnak'ta yollara dök asfaltı. Mayınlardan kurtulsun askerler, güvenlik güçleri," dedi.

Bu cümleyi, Çiller'in ayın 17'sinde Güneydoğu'ya gidip trilyonluk paket açacağına değinmem üzerine söyledi. Birden bir yargı çıktı ağzından:

"Türkiye, yalanı sevdi" dedi, "kimse gerçeği dinlemiyor, öğrenmek istemiyor":

"Mesela, üniversiteye girecek çocuk sayısı yine yanlış. 183 bin kişi ancak giriyor. Yalan söylüyorlar, rakamı saptırıyorlar. Ekonomide kurtuluş savaşı!.

O da böyle bir yalan."

CA: "Habur kapısını açacaklarmış?"

SD: "Ambargo var. Nasıl açacaklar? Zaten küçük kamyonlar sınırı geçip geliyor. Akaryakıt yüklü.

Mümtaz Soysal yarın bana gelecek. 'Açamayız' diyor. Telefonla konuştuk.

Ben dış meseleleri yeniden gözden geçirmek için Başbakan'la Dışişleri Bakanı'nın da katılacağı dar çerçeveli önemli bir toplantı yapacağım. Mesela Kıbrıs politikası nasıl olacak? Her şeyi.

Vehbi Bey gelecek. Güneydoğu belediyeleri geliyor.

Bektaşi nutkum hazır. Öyle çalıştım ki, bir Bektaşi'den daha iyi biliyorum Aleviliği şimdi.

20'de Eskişehir. 21'de İstanbul'un sorunları. 22'de Milas havaalanı."

CA: "İstanbul'un sorunlarıyla kimse meşgul değil."

SD: "Ben meşgulüm. Trafiğinden suyuna kadar. Yahu, 1970'lerde Abdi İpekçi'ye dedim ki; 'Köprüye karşısın, peki ama halk nasıl geçecek karşıya?'

Hüsamettin'i de yarın göreceğim.

Artık hükümete kafanızı takmayın. Güzel şeyler oluyor.

Habur'u açamazsınız. Dünyadan kopamazsınız."

CA: "Eylülde ekonomide patlama olur mu?"

SD: "Hiçbir şey olmaz. Haziran 92'deki rakamlara gelince ekonomi meselesi çözülür. Hani Hoca'nın eşeği gibi. Kaybedip bulunca sevinmesi gibi. Ben 'bu ekonomik bunalım hep yapaydır' diyordum.

Hayret verici olan şu; bu durumun izahı yok. Dolar 16'dan 32'ye nasıl çıktı?"

Bu ara Mesut Yılmaz'ın demeci çıktı : "Seçime hazırız!"

184

Demirel mutlu. Yozgat'taki Hacı Bektaşi Veli törenlerindeki konuşması beğenilmiş. İstanbul'a dönmüş, Huber'de çalışıyor.

Töreni anlatırken kıs kıs gülüyor sanki. Oradaki konuşmalarda Baykal'la Karayalçın birbirine girmiş! Halk ise ikisine "Birleşin" diye tempo tutmuş.

Demirel, bunun üzerine "Hacı Bektaşi Veli'nin birlik ve beraberlik anlayışı üzerine bir konuşma yaptığını" söylüyor.

O sıra, Yozgat'ta Türkeş'le Çiller elele, kolkola. Seçimlerde işbirliği yapacakları söyleniyor. Demirel;

"Partide direniş başlar" diyor: "Ben ona (Çiller'e) böyle bir işbirliği olamayacağını söyledim."

Seçkinöz ise, "Bu kadın her şeyi yapar" diyerek Demirel'e katılmadığını açıklıyor.

185

Cumhurbaşkanı, başdanışmanlarından –bağlı oldukları konuları dikkate alarak– bir 'değerlendirme' istedi. Konu: "İçerde ve dışarda gidişat."

Benden istediği (22 Temmuz 1994 tarihli) değerlendirmeyi (17 Ağustos 1994'te Necdet Seçkinöz'e verdim, İstanbul'da olan Demirel'e ulaştıracak.

İlginç sandığım kimi irdelemeleri aşağıya alıyorum.

> 'İçerdeki gidişatın' öncelikli, giderek ivedi kazanan önemli maddesi 'Kürt realitesi'dir. Daha açık deyimle, ülkenin bölünmezliği üzerindeki gelişmelerdir.
>
> İzlenen devlet politikasına göre, önce PKK tümüyle ortadan

kaldırılacak ve sonra, devletin kafasında neler içerdiği bilinmeyen formüllerle Kürt sorunlarını çözmeye sıra gelecek.

Oysa, içerde ve dışarıdaki gidişat, bu politikanın geçerliliğinin giderek azaldığını gösteriyor. Üstelik, devletin ciddi bilgilerine dayanarak açıklamalar yaptığına inanmak zorunda kaldığımız Tansu Çiller, terörün yani PKK'nın 'ya bitecek, ya bitecek' aşamasından, hükümetin ve Güreş Paşa'nın çabalarıyla 'bitmek üzere' olduğu noktasına geldiğini ilan ediyor.

Oysa Sayın Cumhurbaşkanımız, Güneydoğu'da 'olumlu ilerlemeler' sağlandığını, ancak hükümet başkanının ilan eylediği gibi, bu yıl sonunda sonuca varılmasının beklenmediğini söylüyor ve dağlardaki eşkıya sayısını harita üzerinde basına, hatta yabancı konuklara açıklıyor.

Çiller'in hesapsız davranışı iki kaygıyı birlikte getiriyor: Halk PKK'nın artık ezildiğine –tek yanlı propaganda ile– inanır duruma giriyor. İleride kötü sonuçları olabilecek yargılara varıyor. Öte yandan Kürt realitesini demokratik olanaklara bağlayan iç ve dış çevreler bu konudaki siyasal gelişmeleri gözler duruma giriyor.

Son gelişmeler, Türkiye'yi, PKK'yla mücadeleyi Kürt realitesi ile birlikte ele almaya zorluyor.

Üstelik bir başka nokta, bu gereksinmeyi ön plana çıkarıyor. Özellikle son bir-iki yıl içinde kimi iç ve dış çevreler Kürt sorununa uluslararası kimlik vermeyi başardılar. PKK'nın zayıflaması ya da güçlenmesi veya ortadan kalkması artık bu kesimler için fazla önemsenecek bir durum değil. PKK, Kürt sorununu dışa taşıyarak zaten bu işlevi yerine getirdi.

Kürt sorununun 'dış'a taşınmasında yetkililerin önemli payı var:

Örneğin, Kürtlerin Meclis'te temsil hakkı savunulurken, Kürt milletvekillerini Meclis'ten atmakla övünen bir Başbakan ile Türkiye'nin Kürt sorunu olmadığını savunmak gibi.

PKK'nın yok edileceği varsayımlarına katılmak güç. Ancak kuvvetten düşürülmesi 'iç politik gidişatı' olumlu etkileyecektir. Ne çare; Paris, Londra ve Çiller'in ikinci vatanı Washington'da Kürt sorunu üzerinde çeşitli senaryoların, planların oluşturulmasını, hatta belirli bir süre sonra uygulamaya geçmesini engellemeyecektir.

Güncel bütün açıklamalara karşın Güneydoğu hâlâ kapalı bir

kutu. Bölgede dinsel örgütlerle dinsel siyasal çevrelerin etkenliği ve bunların güvenlik güçleriyle işbirliği, hâlâ tartışılıyor. 15 Ağustos 1994 tarihli Cizre kaynaklı bir AFP haber yorumundaki kimi olumlu notlar arasında şu satırlar dikkati çekiyor:

"AFP'nin konuştuğu bazı kişilere göre yönetime itaat etmek, otoriteyi 'kızdırmamak için' şart. Bazılarına göre de PKK diktatörlüğünün yerini güvenlik güçlerinin diktatörlüğü aldı."

Sıradan bir haber gibi görünüyor. İçeriğinde pek çok bilineni ve bilinmeyenleri saklıyor.

İnsan hakları ihlallerini ön plana alan Batı, sürekli olumsuz bir tavır sergilerken; biz, yazarları içeri atıyoruz. PKK desteğiyle çıkardıkları gazete ve dergiler on bini aşmıyor. Bu yayınlar her gün bağımsızlıktan söz etseler, ne yazar? Ulusal bütünlüğe karşı propaganda yapılmamak koşuluyla Kürtçe şarkılar radyodan verilse, bölücülük kışkırtıcılığı yapmayan söyleşiler yayımlansa, olumsuz etkileri var mıdır yok mudur ve ne ölçüdedir, acaba hesaplandı mı?

Sayın Cumhurbaşkanımız,

TBMM'yi açış konuşmanız tarihsel bir dönüm noktası olabilir. Çeşitli açılardan yeni girişimler başlatabilir.

Sayın Genel Sekreterimizin bize ilettiği notlarda, konuşmanın çatısını sıralayan maddeler arasında 'Türk devlet sistemi' ile 'Türk devlet sistemindeki aksaklıklar' yer alıyor.

Örneğin, hemen akla idari taksimat, illerin çalışma sistemleri geliyor. Yapılarını değiştirerek illeri yenileştiremez miyiz?

'Türkiye, devletten kopuyor' ise, illere yeni bir biçim, çağdaş bir düzen getirmek gerekmiyor mu? Çok eski yıllardan beri zaman zaman parlayıp sönen bir görüş, usta üslubunuzla siyasetçilerimizin, aydınlarımızın ve kamuoyunun dikkatine yeniden sunulabilir.

Valilerin seçimle gelmesi, İl Genel Meclisinin daha yetkili ve etkili konuma getirilmesi...

Sayın Cumhurbaşkanımız,

'Türk devlet sistemindeki aksaklıklara' gelince; günbegün karşılaştığınız olaylarla aksaklıkları bizzat görüyor ve yaşıyorsunuz.

Yürütme inandırıcı olmalı diyoruz. Doğrusu şu ki, yalancı olmamalı. Halka hizmetle kendine hizmeti birbirine karıştırmamalı. Zaten kıt kanaat bir muhalefetimiz var. Sayın Cumhurbaşkanımız

da doğruları, hükümetin yanlışlarını söylemekten vazgeçerse kaygısına halkımız kapılmamalı.

Yasama, geçen dönemde sınıfta kaldı. İçtüzüğünü bile yapamayan bir Meclis bu. Denetimde sıfır noktasında. Anayasa değişikliğinde vardığı sonuç ortada. Hiç değilse 84. madde ayıbını ortadan kaldırabilirlerdi, yapamadılar. Özelleştirme yasaları Yüksek Mahkeme'den döndü. İktidar partileri, Anayasa Mahkemesi'ne veryansın ediyorlar. İnsaf edilsin. Bir yasayı yaparken Anayasa'ya aykırılığı arayacak yerde Yüksek Mahkeme'yi suçluyorlar.

Bir ülkenin ekonomisi dış itibarının ölçüsüdür. IMF kıskacına giren bir ülke. IMF'nin halkı ezen koşullarını kabul ettiğini övünerek söyleyen, IMF kıskacında yaşamayı bir onur abidesi gibi televizyonlardan açıklayan bir hükümet, saygınlığın hangi düzeyindedir? Çiller, yalı önündeki çarşıya değil, kenar mahallelere bir uğrasın. Ezilmişliğin manzaralarını izlesin, görsün.

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Siyasal sistemimizdeki aşırı dengesizlikleri açıkça ifade etmenin zamanı gelmedi mi? Burada bir noktaya değinmek istiyoruz:

Sanırız üçer aylık devrelerde siyasal parti genel başkanlarını kabul ediyor, ülke sorunlarını tartışıyorsunuz. Bu görüşmelerden sonra edindiğiniz izlenimleri TBMM Başkanı ile hükümet başkanına gönderiyorsunuz.

İlettiğiniz notların kaçı sonuçlandırıldı ya da özellikle hükümet başkanı, siyaset alanında liderlerin hangi görüşlerinden yararlanacak davranışlar yaptı? Doğrusu meraklı bir sonuç çıkabilir. Meclis konuşmanızda genel başkanlarla yaptığınız görüşmelere değinirken, sonuçlarını da söyleyebilir misiniz?

Siyasal alandaki irdelemelerde, kuşku yok, önemli sayılacak bölüm, eğer değinirseniz, yeni bir seçim yasasına duyulan gereksinim olacak.

Öteki önemli konu; köktendincilik ve şeriat örgütlenmesi. Camilerin giderek organize güçlerin şubeleri haline dönüştüğünden söz ediliyor.

Yaz tatilindeki ufak araştırmalar tehlikeli kimi eğilimleri gösteriyor. DYP ile ANAP'a tepki RP'yi güçlendirmiş. Ama özellikle küçük

yörelerde, ilçelerde RP'ye tepki, insanların, özellikle küçük esnafın MHP'ye kaymasına neden oluyor.

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Anayasa'nın yenilenmesi, en azından –başta 84. madde– kimi hükümlerinin değiştirilmesiyle genelde demokratikleşmeden söz ederken, rejimin –onca darbe macerasından sonra– temel kavramlarından olan 'sivilleşme'ye değinmemek olanaksız. Neredeyse unutulmaya bırakıldı. Ne sözü ediliyor, ne de yazılıyor.

Askerlerin sivillerin buyruğuna girmesini ne kadar savunduk. Sivilleşmenin ana koşulu ise, Genelkurmay Başkanı'nın Milli Savunma Bakanı'na bağlanmasıydı.

Son olaylar bazı kaygıları beraberinde getirdi.

Genelkurmay Başkanı Güreş'in görev süresini bir yıl daha uzatma eğilimi, karanlıktan aydınlığa çıkınca, Sayın Cumhurbaşkanımızın direnmesiyle suya düştü.

Ne var ki, Çiller'le Doğan Paşa, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlarının sürelerini uzatmayı kararlaştırdılar.

Çankaya'nın iki komutanla ilgili isteği geri çevireceği havası –şu ya da bu nedenle– yaygındı.

5 Ağustos 1994'te Hürriyet'in şehir içi baskısı ilginç bir başlıkla piyasaya sürüldü: "Baba'ya tuzak."

Tuzak, şuydu: Çiller ile askerler anlaşmışlar, Askeri Şûra, oramiral ve orgeneralliğe terfi edecek korgeneral bulamamıştı. Komutanlıklar boş kalamayacağına göre, Deniz ve Hava'nın sürelerini bir yıl daha uzatmak zorunda kalıyordu Cumhurbaşkanı.

Hürriyet'in yazdığı bu gerekçeleri, aynı gün Orgeneral Güreş'in Sayın Cumhurbaşkanımıza söylediğini, Milli Savunma Bakanı kimi gazetecilere aktarıyordu.

Uzatmalar sağlandı ama, söylentiler, gerçeği araştırmalar sürdü, sürüyor. En azından Cumhurbaşkanı'nın 'bir oldubitti' ile karşı karşıya bırakıldığı söyleniyor. Çoğu kesim ve kişi, olayı içine sindirmiş değil. Sayın Cumhurbaşkanı'nın uzatmayı kabul etmeyeceği varsayımıyla Orgeneral Güreş'in önceden bir plan çerçevesinde Askeri Şûra üyeleriyle konuştuğu öne sürülüyor.

Zaten gelecek yıl Hava ve Deniz Komutanı olacakların bu durumda bir kaybı olmuyor. Hatta, tersine, orgenerallikte daha fazla

kalma olanağını buluyorlar. Bir başka yoruma göre, olay, kurmay kafasıyla 'bir tezgâh'tı.

Üzerinde durulması gereken asıl nokta şu: Bütün özel televizyonlar, yorum ve haberlerinde, büyük gazeteler manşetlerinde olay boyunca 'Güreş-Çiller koalisyonundan' söz ettiler.

Bir yerde, askerlerin eski yıllarda olduğu gibi etkinliğinin, sivil otoriteye güçlü etkisinin geri geldiği öne sürülüyor.

Şu ya da bu biçimde sivilleşmenin önde giden koşulu böylece yıpranmış oluyor.

Bu açılardan bakınca:

Meclis'i açış konuşmalarında Sayın Cumhurbaşkanımız, "Genelkurmay Başkanlarının Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmasının artık bir zorunluk haline geldiğini" duyurabilirler mi?

Türkiye öylesine darboğazlardan geçiyor ki, 'sivilleşmeyi pekiştirecek' her davranış, gelecek için, demokrasi için bir güvence olacak.

Saygılarımızla...

Bir not:

Okurun dikkatini çekmiş olmalı: Cumhurbaşkanı'na ilettiğim 'değerlendirme' yazısında; Güreş'in tutumuna ve özellikle iki komutanın görev süreleriyle ilgili gelişmelere ve Demirel'in Hava ve Deniz Komutanlarını bir yıl daha görevde tutacak kararnameyi onaylamasına –eleştirel yorumları da katarak– gerektiğinden uzun değindim.

Bu irdelemelerime Cumhurbaşkanı Demirel'den yazılı veya sözlü tek cümlelik bir tepki gelmedi.

Zira, yazdıklarımın gerçeğin ta kendisi olduğunu Demirel de biliyordu.

186

Cumhuriyet'e dönüş üzerinde duraksamalar seziliyor. İlhan, Balbay'a "Cüneyt, büyük olasılıkla gelecek" demiş.

İlhan, Köşk'ten Demirel'i kırarak ayrılmamamı öneriyor. Her zamanki nazik, dikkatli, ama kimi şeyleri anlatan üslubuyla.

Çiller Güneydoğu'da. Tunceli'de bir elektrik barajının temelini atmış.

Demirel, dalga geçiyor: "Bu devirde 73 bin kilovatsaat elektrik nedir ki?" diyor.

Çiller, aklına ne gelirse vaat ediyor. Demirel, "Ben ona 'Yapamayacaklarınızı vaat etmeyin' dedim" diyor.

Doğan Paşa ise Kilis'te. Oradan milletvekili olacak. Tabii ilk seçimde. Kilis'teki konuşmalarında Cumhurbaşkanı'ndan nazik bir dille söz ediyor:

"Cumhurbaşkanı, iki komutanla ilgili vaziyeti dinledi. 'İmzalayayım.' dedi. Kâğıt yanımda değildi. Sonra hemen getirtti kâğıdı ve imzaladı."

Güreş'in bu beyanlarına Demirel, susuyor, yanıt vermiyor.

Mesut Yılmaz'ın 1995'te erken seçim olacağı yolundaki sözlerine kesin bir yanıt verdi:

"1995'te seçim akla yakın."

(18/19 Ağustos 1994 notları.)

187

Siyasal gelişmeler durgunluk gösterirken, birden bir haber patladı:

"Gönül Hanım'ın müthiş arazisi.

Başbakan Çiller'in özel danışmanı Suna Gönül Pelister Kuşadası'nın kıymetli yerinde Çamtepe'de 90 bin 553 metrekare imarsız arazi satın aldı.

Satışı, Kuşadası'nda dedektif gibi çalışan ANAP Bilecik Milletvekili Mehmet Seven ortaya çıkardı. Seven, 'Bence Gönül Hanım bu satışta bir piyon. Arsayı satın alan Çiller ailesi' dedi."

'Aile' önce araziyle ilgileri olmadığını, Pelister'e yardım ederek bu araziyi almasını sağladıklarını söyledi ve sonra.. Kanıtlar öylesine getirdi ki arsanın kendilerine ait olduğunu, üzerine çiftlik binaları yapacaklarını kabul ettiler.

Arazi birden imar gördü, yolları yapıldı, elektrik geldi.

(20 Ağustos 1994) Demirel, 'şartların seçime zorladığını' açıklıyor.

(26 Ağustos 1994) Yeni Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı'yı kabul etmeden önce, kısa bir görüşme yaptık ve yine "Ne var ne yok" üzerinde durduk.

CA: "Türkiye, rüzgârın önünde. Bir o yana bir bu yana. Bir yaprak gibi savruluyor. TBMM, kendi içtüzüğünü bile yapamıyor. Nerede kaldı Anayasa'ya uygun yasaları çıkarmak! Özelleştirme yasasını üç kez Yüksek Mahkeme iptal ediyor. Doğrusunu yapacakları yerde Anayasa Mahkemesi'ni suçluyorlar.

Birileri Türkiye için yeni bir gündem yazmalı. Siz söylüyorsunuz, anlatıyorsunuz, ama peşinizden gelen yok. Söylediklerimiz ertesi günü unutuluyor."

SD: (Bozuldu bu sözlere ama renk vermedi) "Prizmadan bunlar görünüyor, doğru. Ama güzel şeyler de var."

CA: "Güzel şeyler varsa bile, bozuk ve kötü olanlar arasında kaynayıp gidiyor."

Karadayı'yı kabul etmeden önce, Emel Yatmaz'a bir dosya hazırlatıyordu. Hürriyet'te çıkan bir haritayı istedi. Fotokopisi geldi.

Haritanın başlığı "Şer ittifakı" idi. Bulgaristan'da Ermeni, Kürt, Bulgar ve Yunan milliyetçilerinin hazırlayıp dağıttıkları Anadolu haritasıydı bu.

Yeni Genelkurmay Başkanı ile 'Sevr'i horlatmak amacındaki girişimleri' konuşacağı, bu haritanın fotokopisini istetmesinden anlaşılıyordu.

Demirel bana bir başka harita daha gösterdi. Bu, devletin haritası.

Renklendirilmişti. Doğu dağlarındaki teröristlerin nerede ve ne kadar olduklarını gösteriyordu.

SD: "Hani başarı? Hani terör bitmişti?"

CA: "Dağlarda daha kaç terörist geziyor?"

SD: (Haritaya bakarak bir hesap yaptı) "7-8 bin kişi. Hepsi silahlı."

Ürdün'e gideceğimizi söyledi. Tam odadan çıkıyordum ki; bir an, yalnız kaldık. Eski Genelkurmay Başkanı Güreş Paşa, Köşk'e veda ziyaretinde bulunmuştu.

CA: "Doğan Paşa'ya nasihat ettiniz mi?"

SD: "Evet. Politikaya filan girmeyecek. Ona, 'Genelkurmay Başkanı, o sıralarda (TBMM'yi söylüyor) oturur mu hiç?' dedim. Karadayı, iyi ve yumuşak bir asker. Ona da şimdi 'Basından uzak durun, şişirmeyelim sonuçları' diyeceğim."

Ben odama, Demirel kabul salonuna...

(28 Ağustos 1994) Ürdün'e uçuyoruz. Köşk içi son haber; Demirel'in, Emre Gönensay'ın Başbakanlığa aktarılmasıyla ilgili işlemleri 'bir müddet daha durdurma' emri vermesi.

188

Demirel'le, 'görevden ayrılma' isteğimle ilgili konuşma

(29 Ağustos 1994 Pazartesi) Saat 20.00. İki saat kadar önce Emel Hanım'a Cumhurbaşkanı ile "Benim için önemli bir konuda görüşmek istediğimi" söylemiştim.

Cumhuriyet'e döneceğimi gazetede hemen herkes biliyordu. Özgen Acar Balbay'a sormuştu. Mustafa Ekmekçi aramış, keyiflendiğini söylemişti.

Hatta Ekmekçi'ye Köşk'ten ayrılmam kesinleşmeden Cumhuriyet'e döneceğimi kimseye söylememesini rica etmiştim. Zira, "Demirel, benden duymadan başka kanallardan ayrılacağımı öğrenirse çok ayıp olur"du.

İlhan'la da öyle konuşmuştuk. Ama 'önlemler yeterli olmadı'. Evren Değer aradı; "Bütün büro dönmenizi bekliyor" dedi.

Artık 'durumu' Cumhurbaşkanı'na açmam zorunlu hale gelmişti.

Zaman zaman kimi dokundurmalarımdan, nihayet gazeteci olduğumu, gazetemin de Cumhuriyet olduğunu, ne zaman istersem 'dönebileceğimi' söylememden Ömer Tarkan da sonuç çıkarıyor, durmadan "Abi, gidecek misin?" diye soruyor.

Demirel'in yanına girdim.

Emel Hanım dosyaları topladı, çıktı. Seçkinöz kâğıtları imzalattı ve gitti. Yalnız kaldık.

"Ne var ne yok" diye sorunca Cumhurbaşkanı;

"Bir-iki özel durum var" dedim. Konuşmamı bekledi. Konulara girdim:

Öyle bir mazeret söylemeliydim ki, İlhan'ın da ısrarla üzerinde durduğu gibi ayrılmamın Demirel'e karşı bir hareket olmadığı kanıtlanmalıydı.

Benim gerçek mazeretim hem lojmanda oturmak, hem de başkalarının yaptığı gibi otuz yıllık kooperatif evimi kiraya vermeyerek iki konuta para yetiştirmemden kaynaklanıyordu. Rakamlarla durumu anlattım.

'Ucuz ve toptan' satış merkezi Metro'dan giyiniyordum. Güldü, "Ama giydiklerin şık" dedi.

Sonra yumuşak bir dille asıl konulara, beni sıkan ve Köşk'teki görevimde beni mutsuz eden 'duruma' getirdim sözü:

"Ben gazeteciyim" dedim: "Burada ne yazı yazabiliyorum, ne de kitap. Buradaki görevim beni doyurmuyor. Ben bürokrat olamıyorum. Yapım buna izin vermiyor. Ama açık yüreklilikle söylemeliyim ki: burada bana, hiçbir danışmanınıza davranmadığınız ölçüde sıcak davrandınız. Beni her gün kabul ettiniz ve gerekmediği halde bütün dış gezilerinize beni götürüp onurlandırdınız."

Demirel, "Estağfurullah" dedi.

"Yazı yazmaya dönmeliyim. Bu Başbakana karşı duygularımı, görüşlerimi yazmalıyım. Buna imkân vermeyeceğinizi bildiğim, üstelik burda çalışan birinin gazetelerde yazı yazmasındaki uygunsuzluğu kabul ettiğim için, Köşk'te iken yazı yazmayı düşünmedim bile. Yazmam gerektiğini de size söylemiştim.

İzin verin, gazeteye döneyim. Yazı yazmaya başlayayım. Ben dışarda iken şayet yardımcı olacağımı kabul ederseniz, gerekenleri yapmayı sürdürebilirim.

Ayrılmak istiyorum, izninizi rica ediyorum."

SD: "Bak; '67 yaşındayım' diyorsun. Yeniden gazeteciliğe mi başlayacaksın? Hem yazılacak gazete mi var ortalıkta? Nereye yazacaksın?"

CA: "Cumhuriyet'te!"

SD: "Bırak şimdi Cumhuriyet'i (eliyle boşver gibi bir hareket yaparak). Hem kitaplar için bir şema yaptık, yazacağız."

CA: "Sizin günleriniz öyle dolu ki, vaktiniz yok böyle şeylere."

SD: "Evet doluyum, doluydum. Ama yılbaşına kadar, dur, bekle. Ayrılmaman için değil söyleyeceklerim. Yılbaşında meseleyi yeniden mütalaa ederiz. Üç ay var şunun şurasında.

Bütün mesele İlhan Selçuk'un sen Köşk'e geldiğin günlerde senin için yazdığı yazıdaki son cümle değil mi?" (Cümle şuydu: "Çok merak ediyorum, bakalım, gazeteci görevinde ne kadar durabilecek?")

CA: "Ben yazıyla mutlu olabiliyorum. Bu nedenle izin verin, yazıya döneyim."

SD: "Hayır! Üç ay. Hem sonra sen burada bürokrat değilsin. Serbestsin. Git, gez, dolaş! Ne istersen yap.

Ben senden çok yararlanıyorum. Üç dakika seni görmem yetiyor. Çağırıyorum, soruyorum, tamam. Mesele bitiyor benim için.

Bak; ben Necdet'e söylemediklerimi, devletin önemli meselelerini bir sana söylüyorum. Sen ne sorarsan cevap veriyorum."

CA: "Ama o bilgiler benden başkalarına gitmiyor."

SD: "Biliyorum."

CA: "Her neyse. Lütfen izin verin, yazıya döneceğim."

SD: "Hayır, olmaz. Üç ay sonra yeniden durumu muhakeme ederiz."

CA: "Burada ne yapayım ben? Hiç! Öyle oturuyor veya dolaşıyorum."

SD: "Ama üç dakika yetiyor. Tabii sen kendini boşlukta hissediyorsun?"

CA: "Evet."

SD: "Macaristan'a gideceğiz!"

Ayağa kalktı, elimi sıktı, iki kez yine izin istedim. Yine ricacı oldum. Kapıya geldi. Açtım, tuttu ve kapattı kapıyı:

SD: "Sana hazırladığım bir konuşmayı vereceğim. Bir-iki ek yapmak için. Geçen günkü konuşmam karamsardı. Onu da konuşuruz seninle."

CA: "Efendim; her gün laf çıkıyor. Telefonlar... 'Ne zaman mesleğe döneceksin' diye."

SD: "Kim çıkarıyor bu lafları?"

CA: "Bilmiyorum."

SD: (Gülerek) "Yoksa sen mi?"

CA: "Hayır efendim. Memuriyete dayanamayacağımı söylüyorlar."

Yanından çıktım. İzin vermiyordu. İzin almadan oldubitti yapmam olanaksızdı.

Öyle sahneler ki, çok dostçaydı. Bir ara:

SD: "Yoksa hanımefendi mi sıkılıyor? Ben konuşayım onunla."

CA: "Hayır, onunla ilgili değil."

SD: (Gülüyor) "Nazmiye İstanbul'a niye geliyor, biliyor musun? Mutfağa girip kendi yemeğini yapıyor."

CA: "Hanımefendiyi çok iyi anlıyorum."

Demirel gülüyor.

İlhan'ı aradım:

"İzin vermiyor" dedim. Saygıyla izin istemiştim. Önerdiği gibi.

"Tahmin etmiştim" dedi İlhan.

189

'Konuşma metni' TBMM'de 1 Eylülde yapacağı konuşmaydı.

(31 Ağustos 1994) Öğleden sonra, Emel Hanım, "Meclis konuşması yazıldı, bitti. Size verecekler. Beyefendi, okumanızı, notlarınızı yazmanızı ve bana vermenizi söyledi. İstanbul'dan döner dönmez çalışacak ve sizinle görüşecek" dedi.

Konuşma geldi ve 5 sayfaya yakın not yazıp Emel Hanım'a gönderdim.

İstanbul'dan geldikten 35-40 dakika sonra aradı Emel Hanım:

"Yazdıklarınızı Beyefendi okudu, değerlendirdi metinde ve sizi bekliyoruz" dedi.

Gittiğimde Demirel boyunbağını çıkarmış, çalışıyor:

"Yazdıklarınızı konuşma metnine yerleştirdim" dedi.

190

Sonunda, evet sonunda Köşk'e özgü bir 'olay' da kapanıyor.

Emre Gönensay (1 Eylül 1994) yarım saat Demirel'le konuştu.

Günlük 'resmi' programda "...Yeni Bina'da kabuller bölümünde başdanışman sıfatı kullanılmıyor, sadece 'Prof. Emre Gönensay' ifadesi yer alıyor.

Ömer Tarkan, Gönensay'la konuşmuş. Kabulden sonra.

Hoca, 'Başbakanlıkta çalışmak üzere izin isteyince' Demirel;

"Bari sana iyi bir görev versin" demekle yetinmiş. Anlaşılan Emre Gönensay, Cumhurbaşkanı'ndan daha başka bir davranış bekliyordu ki, hayli tuhaf karşılamış bu yanıtı.

Oysa, Demirel bu yanıtıyla Gönensay'ın ayrılmasını onaylıyor.

Emre, görüşme sırasından politikaya gireceğini söylemiş. Tabii DYP'den.

Demirel, destek vermiş, "DYP'siz demokrasi olmaz" demiş.

Kısacası, Demirel'den: "Haydi güle güle. Yolun açık olsun!"

Cumhurbaşkanı, 1 Eylül nutkunu TBMM'de okuduktan sonra Köşk'e döndü. "İyiydiniz" dedim.

3 Eylülde, TÜSİAD Başkanı Halis Komili patladı:

"Uygulayıcıları, 5 Nisan paketini haziranın sonu gelmeden toprağa gömdü. Hükümet için yarını düşünmek lüks haline geldi. Hedefler gözden kaybedildi. Gelecekle ilgili güven ve heyecan yitirildi" dedi.

Fikri Sağlar, Devlet Bakanlığı'ndan istifa ediyor; ABD'de bulunan Dışişleri Bakanı Mümtaz Soysal, ilkelerinden vazgeçmeyen politikacı olarak Karayalçın'a telefonda 'özelleştirme yasa tasarısına direnmemesi çağrısını' geri çeviriyor.

SHP ile CHP'nin birleşmesi için 'bir komisyon' çalışmalarını sürdürüyor. Tabii, Ecevit ve DSP birleşmenin dışında kalıyor.

Fakat, bir erken seçim havası esiyor ve DSP'ye 'iktidar umudu.'

Kanıtı Hürriyet veriyor: Piar-Gallup, Verso ve Tanar adlı araştırma şirketlerinin araştırmasına göre; DSP solun, RP sağın birinci partisi (2 Eylül 1994).

Ama yüzdeler düşük: Seçmenin yüzde 12.7'si DSP, sağ seçmenin yüzde 23'ü RP diyor.

Demirel'e erken seçim olasılığını sordum:

"Gelecek yıl sonbahardan önce olmaz" dedi (4 Eylül 1994).

DSP lideri Ecevit hayli heyecanlı ve canlı!

Büyük Kurultay'da, "İktidara geliyoruz" diyor. Kalkınmanın köyden başlayacağını söylüyor. "Düzen çürümüş, bu hükümetle 1996'ya kadar gidilmez, SHP bitti" diye konuşuyor.

Macaristan'a gittik (5-7 Eylül 1994).

Dönüş yolunda uçakta tatsız olaylar yaşandı. Emre'den sonra, Ömer Tarkan da istifa ediyor. Genel Sekretere vermiş dilekçesini.

Cumhurbaşkanı Macaristan'da iken Sabah'ta bir haber patladı:

"Süper atama" başlığı ile yayımlanan haberde "Çiller'in, Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Gönensay'ı olağanüstü yetkiler vererek Başbakanlık Başmüşavirliğine getirdiği" bildirildi. Haberin kaynağı ise bir yazı:

Hasan Cemal'in 'İki Nokta' köşesi!

Cemal'e göre 'Gönensay fiili Başbakan Yardımcılığı görevi' üstleniyor.

Gönensay ise, Hürriyet'e "Uzun süredir Sayın Başbakan'a ekonomik konularda yardımcı oluyordum. Ancak, hem Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanlığı, hem de Başbakan'a ekonomik konularda yardımcı olmak gibi çift görevi birlikte yürütmem uygun olmuyordu.

Zaten Sayın Başbakan da sürekli benim böyle bir göreve gelmemi istiyordu.

Sayın Cumhurbaşkanı ile de konuştum. Kendileri de benim aşağıda daha yararlı olacağıma inandığı için izin verdi" diyordu (6 Eylül 1994).

Cumhurbaşkanı'na Emre Gönensay için "Sizden izin alarak aşağı inmiş" dedim.

Yanıtladı. Ama yanıt Gönensay'ı doğrulamıyordu:

"Daha önce aşağıda, Başbakanlık'ta çalışmasını söylemiştim kendisine. Düşünmüş, geldi. Başbakanlık'ta çalışmak istediğini söyledi."

Bunları söylerken gülümsüyordu (8 Eylül 1994).

191

Son günlerin gerilimli olaylarından başlıcası, Yunanistan'ın düşmanca tavırlarını sürdürmesi, karasularını 12 mile çıkarmaktan yine ısrarla söz etmesiydi.

Türkiye, Atina'nın 12 mil diretmesini gerçekleştirirse bunu savaş ilanı kabul edeceğini açıklamıştı.

Cumhurbaşkanı, "Biraz sonra Genelkurmay Başkanı (Orgeneral Karadayı) ile konuşacağım" dedikten sonra şöyle sürdürdü sözlerini:

"Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarmasını savaş sebebi diye ilan ettik. Bunun içinden bakalım nasıl çıkacağız? (Karşı duvarda asılı büyük bir haritaya bakarak) Şu üç adayı alsak" dedi.

Bir savaş halinde Ege'deki üç büyük adayı TSK, 'şıp diye alıverir!'

Demirel güldü:

"Zaten (Batı) üzerimize geliyorlar.

Artık (üç adayı işgal edersek demek istiyor) Bütün Avrupa üzerimize yürür" diye tamamladı (8 Eylül 1994).

CA: "Emre'yi yanına almış, amma da büyük görevler vermiş. Sosyal, ekonomik, siyasal bütün işler Gönensay'da."

SD: "On beş gün sonra unutulur hepsi. Bu kadın kulağına sabah kim ne söylüyorsa onu yapıyor. Bir şey bildiği yok."

CA: "Bir de DYP ile MHP'nin seçimlerde ittifak yapması olasılığından söz ediliyor."

SD: "DYP ile MHP ittifak yapamaz. Bizim partinin tabanı MHP'yi sevmez. Onların tabanı da bizim partiyi. Olmaz o ittifak."

192

Piar-Gallup araştırması Milliyet'te tam sayfa:

"Birleşen, kazanır.

Sağ birleşirse sağ, sol birleşirse sol iktidar olur; yoksa RP önde."

Sağ da birleşmedi, hele –zaten DSP iktidara geleceğini çoktan ilan etmişti– solun birleşmesi olanaksızdı bu liderlerle.

RP öne çıkıyor.

Demirel;

"Dışişleri Bakanı Soysal'la bir saat görüştük. Ona Genelkurmay Başkanı ile yaptığım konuşmayı da anlattım" diye başladı:

"Genelkurmay Başkanı Karadayı aklı başında bir adam. 12 mili savaş hali ilan etmemizi konuşurken bana 'Ne emrederseniz yaparız' dedi. Ama, 'Mesele bu değil' dedim. Benim bir kere ağzım yandı. Askerlere 'Kıbrıs'a çıkın' dedim. Generaller bana 'Nereye çıkacağız?" dediler. Bu nedenle Genelkurmay Başkanı'na;

'a) Bu işten (savaş olasılığından) nasıl kurtuluruz?

b) Savaşmak zorunda kalırsak savaşta ne yapacağız?' dedim.

Bunları planlamak lazım. Genelkurmay ile Hariciye oturup bu konularda hazırlık yapmalı, çalışmalı. Soysal'a bu konuları anlattım. Önümüzdeki günlerde dar kadrolu, Başbakan, Hariciye Bakanı, Genelkurmay Başkanı ile bir toplantıda bu konuyu görüşeceğimizi de söyledim. Gece Genelkurmay Başkanı beni aradı. Ona da toplantıyı söyledim. Hazırlansınlar."

CA: "ABD de Türkiye ile ilişkilerine soğuk baktığını ilk kez ilan etti. Bakan Yardımcısı gelecek, görecek misiniz?"

SD: "Hayır."

CA: "Herhalde cebinde Yunan ve Kıbrıs sorunu var."

SD: "Büyükelçi ile konuştum, haberim var. (Bir süre geçti, Demirel önündeki kâğıtlarla oynarken) Bir Ömer meselesi çıktı. (Macaristan dönüşü uçakta Özel Kalem Müdürü Volkan Bozkır'la Ömer arasında geçen tatsız bir tartışmaya değindi) Nedir asıl sebep? Ben şu haklı bu haklı demiyorum. Geldi bana. Ömer ne kadar sinirli. (Oysa Ömer özellikle içerdeki işlemlerde, dış gezilerdeki kimi muameleler karşısında tepki göstermekte haklıydı.) Burada görev yapıyoruz. Burası zirve. Her şey var burada. Her ay 12 rapor okuyorum. (Dosyaları gösterdi) Her şey burada yaşanıyor. Bana, 'Burası Harvard gibi, çok şey öğrendim' diyor."

CA: "Ömer'in haklı olduğu noktalar var. Burayı Başyaver'le Özel Kalem idare ediyor. Budapeşte'de gittiğiniz her yere bizlerin de gelmesini istiyorsunuz. Pekâlâ. Ama 6 Başdanışmana öyle bir köhne otobüs verdiler ki; verenler de Macarlar değil. Siz kente dön-

dünüz, biz saatler sonra gelebildik. Bizler dışında herkes ikişer ikişer lüks arabalarda. Düşünebiliyor musunuz, Genel Sekreter Yardımcısı Vahit Erdem her yeri sallanan dökülen otobüsün içinde. Duruyor, zor kalkıyor. Bu ayıp değil mi?"

SD: (Önce ses çıkarmadı, sonra) "Ben şu basit masada çalışıyorum. Çevremde birkaç kişi var. Sağ kolum Necdet. Arada sırada Ahmet Sarp ile Yücel'den bir şeyler istiyorum. Geliyorlar. Onlar arkadaşım. Ömer'i en üst noktaya getirdim."

CA: "Ama kimi kişilerin görevleri gereği Ömer'le işbirliği yapmaları lazım. Yapmıyorlar, artık hiç yapmazlar."

SD: "Doğru, olmaz."

(MGK Genel Sekreteri'nin geldiğini bildirdiler.)

CA: "Yanınıza gelirken Tarkan'a sordum, kararını değiştirmediğini söyledi. Ben Ömer'i severim. Bir orta yol bulunursa..."

SD: (Birden konuyu değiştirdi) "Emre işinden iyi sıyrıldık."

Genel Sekreter Paşa'yla konuşmaya giderken "İstanbul ve Ankara'nın 'üstü açık iki büyük kentimiz' olduğunu" söylüyor ve "Türkiye'nin akaryakıt arındırma tesislerinin Kocaeli ve İzmir'de olduğuna" değiniyordu. "Buraları vurabilirler mi?"

Kafasındaki soru buydu.

Ben daha sonra Hikmet Çetin'le konuştum konuyu:

"Dünyada kıyısı olan devlet sayısı 146.132'si zaten 12 mile çıkarmış" dedi.

194

'ANAYOL' formülü yaşama geçiyor.

Zira; kulislerden gelen haberlere bakılırsa; Başbakan 'ANAP'a koalisyon öneriyor'.

Çiller 'çok yakını iki politikacı' ile yaptığı değerlendirmede, Yılmaz'ın koalisyon önerisine "Tek bir şartla 'evet' diyeceğini" söylüyor.

O koşul da şu: "Hükümet protokolüne seçim tarihi yazmayalım. Önce bir protokol yapalım, sonra seçim tarihi üzerinde anlaşalım."

Türkiye gazetesindeki haber bu duyumları doğruluyor:

Başlık: "Siyasal kriz."

İçerikte ise; "Başbakan Çiller'in özelleştirme konusunda Mümtaz Soysal'ı ikna edemeyince, SHP'den ümidini keserek ANAP'la koalisyon yapmaya karar verdiği" yazılıyor (19 Eylül 1994).

GAP uçağında, İstanbul'dan Gazeteciler Cemiyeti'nin Beylerbeyi Sarayı'na 'Sonbahar Basın Gecesi'nden dönüyoruz.

Bir süre İstanbul'la ilgili önemsiz konuşmalar.

Oysa o gün basında yeni hükümet ve ara seçim tartışmaları yapılıyor.

Demirel bu konular açılınca bana;

"Hükümet şimdilik gitmez" diyor. Üç gün önce bana "on beş gün vakti var" demişti.

ANAYOL sorununun basın aracılığıyla ortaya atılıp tartışılmasına ve ei altından bir hükümet aranmasına Fikri Sağlar sert tepki gösteriyor: "Siyasal ahlaksızlık!"

Demirel anlatıyor:

"Bana geldi (Çiller), yayınlardan önce, ANAYOL istekleri ortaya çıkmadan önce.

ANAP'la koalisyon arayışına gireceğini söyledi. Ben 'Kızım (Çiller'e böyle seslendiğini gösteriyor), henüz hükümette çözülme yok. Bir hükümet varken ötekini arar duruma girmek siyasi ahlaka sığmaz' dedim."

Bu bilgiler, Çiller'in üstünkörü yalanlamalarına karşın yeni bir hükümet aradığını kanıtlıyor. Hem de ANAP'la bir koalisyon. Onca atışmadan sonra.

Ne ki, Mesut Yılmaz'ın erken seçim koşulu 'işi biraz olsun' bozuyor.

Nabi Sabuncu DYP'den istifa etmiş. Sabuncu'ya değiniyor:

"Gelişi şanstı. Baba'dan. Şimdi yine Baba'ya mı güveniyor?" diye dalga geçiyor. Çiller ise, 22. milletvekilini erken seçimde kazanmayı düşlemiyor da, Sabuncu'nun istifasıyla, "Isparta bize yeter" diye çalım satıyor.

Demirel:

"(Sabuncu'dan söze devam ediyor) Çiller emrederse istifasını geri alacağını söylemiş. 1987'de Turgut Özal'a aynı numarayı yaptı.

Seçim yerini garanti edebilmek için 'istifa ederim' dedi ve sonra seçimde sağlam yerini aldı."

Yeni bir partiyle yeni bir umut gibi siyaset alanına giren Cem Boyner'e takmış. "İnter'de Kırmızı Koltuk'ta sorgulanıyor Cem Boyner" diyor:

"Bir kız var orada, çok akıllı. Sordu Boyner'e 'Siz halkla birlikte politika yapacağınızı söylüyorsunuz. Ama siz hiç halk olmadınız ki.'

Boyner, politikacıların Türkiye'ye hiçbir şey vermediğini söylüyor. Sonra kendi politikaya soyunuyor. Nasıl iş bu?"

Doğan Güreş'e getiriyor sözü, ama bana bir öneriyle:

"Bazı isimler saptayalım. Tarih sırasına göre değil. Her olayda bazı isimleri, tutumunu, davranışını yazalım. Mesela Doğan Güreş. Çiller'i destekliyor. Oysa görevde kalsa bir şeyler yapacak. Kadının desteğinde.

Tam zamanında müdahale ederek gitmesi sağlanıyor.

Bunun olaylarını yazmak... Hem de çabuk. Sen şimdi hemen 30 isim bul. 30 olay..."

Bu öneri içten. Üstelik Cumhurbaşkanı'ndan geliyor. Güvenmemek olanaksız. Öneri de ilginç. Hem olayları, hem de olayların içindeki sivri bir ismi ya da isimleri yazmak.

Demirel, Doğan Güreş'i öneriyor. Zira; 'tuzak' dediği, iki komutanın görev süresini uzatma olayındaki 'sessiz darbe'yi asla unutamıyor.

Bir başka yanı daha var: Köşk'teki görevimden ayrılmak istediğimi söylerken gerekçe olarak –ki içtendi– ne yazı ne de kitap yazabildiğimi söylemiştim.

Belki böyle bir kitap yazmamı ister ve yardımcı olmayı vaat ederken bu gerekçemi dikkate alıyor.

Başka isimleri de anımsadık:

CA: "Örneğin, Kenan Evren. Şimdi bir hatadan söz ediyor. Sizi Zincirbozan'a gönderiyor ve sonra 'Partileri kapatmak hatamızdı' diyor. Ama ne hata!"

SD: "Oysa partiler kapatılmasaydı 1983'te Adalet Partisi iktidara gelecek ve rejim yeni çalkantılara girmeden sürecekti."

Birkaç gün sonra: Demirel'in istediği ve önerdiği gibi 30 isim saptayıp sundum Cumhurbaşkanı'na.

Aldı.

Günler geldi geçti. Öneri gerçekleşmedi!

Yakınında olanlardan birçok kez dinlediğim gibi; Demirel, söz veriyor, araya zaman giriyor veya zamanı araya sokuyor, ama verdiği sözü yerine getirmiyordu.

Oysa, öneri ilginçti.

Gerçekleşseydi, pek çok olay, kahramanlarıyla bilikte açığa çıkabilirdi.

Zira, GAP uçağında Güreş'i örnek gösterirken;

"Cunta başı" diye tanımlamış ve yarıda bıraktığı bir cümleye şöyle başlamıştı:

"Eğer yürütmeseydik.."

195

Hayret edeceksiniz ama, gerçek:

Çiller, grupta "Mevcut hükümet varken yeni hükümet aranmaz" diye konuşuyor (20 Eylül 1994). Yalan söylüyor!

SHP'de hükümetten kopma sancıları. Mümtaz Soysal: "İş tamam. Vuruşarak çekileceğiz."

Özelleştirme Yasası'nı demokratikleşme olmadan imzalamayacağını söylüyor.

Karayalçın, ara seçim konumuna gelindiğini söylerken, Çiller erken seçim olmayacağını öne sürüyor.

Mesut Yılmaz ise; hükümetin erken seçime ara seçimi yeğlemesini 'bir süre daha iş başında kalmaya' bağlıyor.

Bugün salı. Güncel konularla ilgilenmemiş Demirel.

"Sabuncu" dedim: "Tahmin ettiğiniz gibi istifasını geri aldı."

Fazla hayret göstermedi: "Aldı değil mi?" demekle yetindi.

Siyasetteki kimilerini herkesten çok daha iyi tanıyordu.

Soysal Hoca'nın demokratikleşmeye karşı özelleştirmeyi koymasına değiniyordum ki...

"Bırak bunları" dedi:

"Önemli değil. Bugün Tevfik Altınok (eski Hazine Müsteşarı)

geldi. 3 bine düşen otomobil üretimi 10 bine çıkmış. Yani 20 bin iken, 10. Koç bundan memnun, iyi mi?

Şaşıyorum özel sektöre: 20'den 10 bine düşen üretime sevinmek. Aklım almıyor. Yaman Törüner de geldi, 'İşler iyi gidiyor,' diyor."

CA: "Bu gidişle Çiller'in oyları..."

SD: "Artmaz. İstanbul oy deposu. Diğer illeri götürüyor."

CA: "Evet, bu nedenle siz 1991'de hep İstanbul üzerinde çalıştınız. (Ama bu çabalar yeterince başarılı olamamıştı.)

Mümtaz Hoca solda birliğe ve belki de liderliğe oynuyor."

SD: "Mümtaz üç ay daha Dışişleri'nde kalsın, Türk dış politikası allak bullak..."

DYP GİK'te, ara seçimlerin 4 Aralık 1994'te yapılması kararlaştırıldı.

Kanlı mafya ve yarar hesaplaşmaları gündemdeki yerini alıyor. Özal'ın prenslerinden Emlak Bank'ın eski genel müdürü Engin Civan'ın vurulmasının arkasında Özal'ın yakınlarından Selim Edes...

Basın, Edes-Civan ve Dündar Kılıç'la dolu günler yaşıyor.

Bu ara Sabah yönetici ve yazı kadrosu Çiller'le buluşuyor:

"Yeni Çiller."

Bu marişete ilişkin yazılardan sonra, Dinç Bilgin'le Zafer Mutlu'nun Çiller'le akşam yemeğinde buluştukları öğreniliyor. ATV'nin 125 milyar borcu mu varmış! Öyle söylentiler...

Bu haberle birlikte Aydın Doğan'ın da Çiller'le buluştuğu haberleri dolaştı.

Demirel, bu buluşmayı "Sürpriz saymam" diye karşıladı.

Hükümet bitti-bitmedi tartışmalarına (23 Eylül 1994) değişik bir yorum getirdi Demirel:

"Bu hükümet, Karayalçın'ın kendi kanadında değişiklik yaptığı gün bitti. Sana çok önceleri 'bu testi su tutmaz' demiştim. Ama nasıl değiştirebilirler hükümeti? Bu kadın bana geldi: 'Bu hükümeti bırakacağım' dedi. 'Sakın ha' dedim. 'Yerine koyacağın hükümeti bulmadan sakın bunu yapma'."

Yukarda pazarlıklar, hazırlıklar... Önce Çiller'e "Bir hükümet varken başkasını aramak siyasal ahlaka yakışmaz" dediğini söyledi

bana. Şimdi ise "Yerine koyacağın hükümeti bulmadan hükümeti bozmamasını" salık verdiğini anlatıyor.

Ama 'devlet' bu. Üstelik fazla sormaya da gelmiyor kimi işleri. Öyle ya hikmet-i devlet!

Fakat Demirel'in kafasını meşgul eden sorun daha çok Ege krizi.

"Beni çok meşgul eden mesele Ege meselesi" diyor:

"MİT Müsteşarını kabul ettim. ABD'ye gitti geldi. CIA ile konuştu."

CA: "Ne demiş CIA?"

SD: "Çok çetin mesele. Eğer Yunanistan 12 mile çıkarırsa karasularını... Türkiye Ege'de kalmaz. Yunanistan'ın böyle davranması büyük bunalım yaratır. Yapmaması lazım. Ama 'Papandreu bu. Belli olmaz' demişler.

Ben de bundan korkuyorum işte."

CA: "Demokratikleşme, düşünce özgürlüğü konuları... Komisyonlar var, çalışıyor, ama sonuç yok. Geçen gece Pakistan Devlet Başkanı'na verdiğiniz yemekte Mümtaz Hoca'yı gördüm. Demokratikleşmeye karşı özelleştirme... 'Çok eğleniyorum' dedi gülerek."

SD: "Şu demokratikleşme karmakarışık hale geldi. Ben Başbakan iken demokratikleşme ile ilgili yasaları alt alta yazdırdım. Bir kısmını çıkardık. Ama şimdi? Hangi yasa? Belli değil.

Geçen gün televizyonları izliyorum. Güneri 'Demirel, ümit oldu, Çankaya'ya çıktı' dedi.

Aradım. 'Seni severim. Ama söylediğin yanlış. Ben buraya kendim hevesli olduğum için çıkmadım. 4 aday arasından seçilerek çıktım. 500. gün dedim Başbakan olurken, evet, ama yaptıklarımın hesabını verdim. Siz havuzbaşında (Çiller'le yapılan görüşmeyi söylüyor) söyleşiyorsunuz.

Eğer bugünkü hükümet geçen hükümete (kendi hükümetine) nazaran daha başarılı ise öyleyse geçen hükümet başarısız.

O zaman beni de hükümetimi de kötülemelisiniz. Hem bu hükümet hem de geçen hükümet birarada başarılı olamaz. Beni başarısız ilan etmelisiniz' dedim."

Cumhurbaşkanı İstanbul'a gidiyor ve bu arada Civan olayında Özal ailesi çıkıyor.

196

(30 Eylül 1994 Cuma) Cumhurbaşkanı; Köşk muhabirlerine öğle yemeği veriyor.

Seçkinöz'le Tarkan'ın katıldığı bir toplantıda Demirel;

"Gazetecilere nasıl bir mesaj verelim?" diye sordu.

Yanıt alamayınca soruyu yineledi. Sessizlik! O zaman 'birinin konuşması gerektiği' kanısıyla "Beyefendi, yolsuzluklar ülkenin baş konusu" diyerek başladım:

"Parlamento çalışmıyor, üzerine düşen görevi yerine getirmiyor. Bu, bir. İkincisi, yargı organları bu konuda çok geç sonuç veriyor. O da verirse. Halk günlerdir yolsuzlukları, yolsuzluklarla karışık cinayet olaylarını, hatta Özal ailesiyle ilgili iddiaları izliyor.

Bu olaylara bir biçim vermek lazım."

Hiç beklemediğim bir şey oldu. Bu sözler üzerine Demirel adeta patladı:

"Ben 'Meclis çalışmıyor' diyemem. Bu konularda yargı görevini yapacak. Tek yol bu. Bu işler demokratik sistem içinde rayına oturacak. (Sanki tersini düşleyen ya da söyleyen varmış gibi konuşuyor.) Demokratik düzen içinde çıkamazsak bu olayların içinden biri gelsin bu işi yapsın mı? Gördük işte. 12 Eylül'de geldiler de neyi hallettiler?"

CA: "Ama yolsuzluklar sürüp gittikçe ve sonuçsuz kalınca, akıllara, işte sizin bu söylediklerinizi geliyor.

Askerlerin devreye gireceği yazılıp söyleniyor. Sonuç alınmadıkça... Zaten manzara-ı umumiye bozuk. Partiler dandini. Sol başıboş. Murat SHP'yi iyice eritiyor. Sağda ise bir Başbakan var, vergi kaçakçısı. Mesut ise 'kifayetsiz'. Parlamento halk indinde, sıfır. Milletvekilleri ufak-büyük menfaatlere karışıyor. Rezillik! Sokak ortasında adam öldürülüyor."

Bunların hepsini görüyor Demirel. Hatta ayrıntılarıyla, içyüzüyle. Fakat hâlâ 'Yargı' diyor. Pekâlâ ama, neden yargının daha hızlı çalışmasını istemiyor, çağrı yapmıyor?

Meclis'te şu kadar yasa varmış. Kendi göndermiş. Peki bunların çıkarılmasını niye istemiyor, söylemiyor?

Fakat garip bir tutum sergiliyor. Ben işleyişteki aksaklıkları

anımsatıp sıraladıkça, bunların topluma getirdiği sıkıntıları ve sonuçlarını söylerken 'başa gelebileceklerden' söz etmiştim. Amacım kuşku yok, rejimin başına bir şey gelmesini istemek veya söylemek değildi.

Yavaş bir sesle "Siz istiyorsunuz" dedi. Oysa ortada ne askerlerin adı vardı, ne de bir şey.

Yani 'biz' istiyorduk askerleri!

"Ben 30 yıl askerlere darbelere karşı savaş verdim" dedi, yumuşak bir sesle.

Daha önceki gün basından yakınıyordu. "Siz yapıyorsunuz bunları" demişti. Ben de hayretle "Ben mi?" diye sormuştum. O zaman, "Canım siz derken basını söylüyorum" diye bir açıklama getirmişti.

Bu üsluba göre, askerleri 'basın istiyordu'. Demirel, buna inanıyordu.

Zaten benim darbe istediğimi ya da askerlerin rejime müdahalesine önayak olduğumu işaret eden tek satır gösteremezdi Demirel!

"Siz düşünün, yine konuşuruz" demekle yetindi.

Cuma namazına gidecek, abdest almaya gitti. Necdet Bey, Emel Hanım'a "Beni niye çağırdı?" diye soruyor. 'Bana ne' der gibi bir hali var. Bu tartışma içinde yer almıyor havasında.

Bir resim gözüme çarptı. Başbakanlık konutundan çıkıyorlar. Seçkinöz ile Ekrem Ceyhun. Dayanamadım. "Yakında Ceyhun hakkında da bir belge çıkar," dedim.

Seçkinöz, derhal savunuya geçti. Ne de olsa Ceyhun yakın arkadaşları.

"Ekrem hakkında belge bulamazlar" dedi. "Var belge ve yakında çıkar ortaya" diye karşılık verdim Seçkinöz'e. Baktım direniyor. Zamanı gelince gereken yanıtı gerektiği biçimde vermek ve tartışmayı kesmek için koruyucu meleğe "Geri aldım sözümü" dedim. Tabii şimdilik.

Yemek 13.15'te. Demirel namazdan erken dönmüş. 13.00'e almışlar. Gazetecilerle konuşurken polis memur geldi, "Sizi istiyor" dedi.

İçerde Emel Hanım'la ekim ayı programını düzenliyor. Tarkan'la birer koltuğa yerleştik ve bekledik.

Tekrar sordu: "Nasıl bir mesaj vereceğiz?"

Ömer Tarkan'a "Konuşsana" dedim, sustu. O halde?

"Kaldığımız yerden devam edelim" dedim: "Siz nasıl olsa daha önce söylediklerinizi yine söyleyeceksiniz. Hiç değilse 'Herkes görevini yapsın' derseniz... Böylece görev yapmayanlara bir çağrıda bulunmuş olursunuz. Parlamentoya vesaireye..."

Demirel, rejimin işleyişi içinde 'bu sorunların' çözüleceğini yineledi. İyi ama, "Başta parlamento çalışmıyor" diyordu. Emel Hanım gülerek bakıyor bana. Belki inatla aynı görüşleri yinelememe!

Ayağa kalktık. "Son bir şey daha var" dedim:

"Liderlerin mal varlıklarını inceleyen komisyon sizin sorumsuz Cumhurbaşkanı olduğunuzu dikkate alarak Nazmiye Hanım'ı dinleme eğiliminde. Böyle söyleniyor. Gazeteciler sorabilir."

Demirel, "Sorsunlar" dedi. "Benim Meclis'teki mal varlığım beyanımda bir değişiklik olmadı ki."

CA: "Cindoruk Çiller'in mal varlığını bir türlü açıklayamadı. Belki sizinkini hemen açıklar."

SD: "Neden Nazmiye Komisyona gidecekmiş? Soracakları bir şey varsa bana sorsunlar."

Yemekte Demirel konuştu, gazetecilere kimi belgeler verdi. Terör bitmemiş, ekonomi kurtulmuş!

Sonra sıra sorulara geldi:

Demirel'e ne söylediysek dışarda, soru olarak önüne geldi. Nazmiye Hanım sorusu dahil. Baktım, karşımda oturan Ömer gülüyor.

Çünkü, Demirel yolsuzluklar üzerinde dururken, "Devletin bütün organlarına sesleniyorum. Herkes üzerine düşeni yapsın" dedi. Eh, bir ölçüde içerdeki tartışmalı konuşmanın sonucuydu. Tabii rejimi koruyarak ve elbette demokratik düzendeki çıkış yollarını da sıralayarak...

Yemek sona erdikten, gazeteciler bizden ayrıldıktan sonra, kabul odasına yönelen Demirel, bizi "Gelin, gelin" diye çağırdı.

"Nasıldı?"

Ne denilebilirdi ki: "İyiydi!"

Uyarılar aynen gerçekleşmişti:

Dedim ki: "Bakınız efendim. Siz 'Bir parmağı kesmek zorunda

kalırsanız, kolu –yani demokrasiyi– kesmek zorunda kalırsınız' dediniz. Ama gencecik gazeteci size;

'Ama parmak kesilmiyor, sonra birileri gelip kolu kesiyor' dedi."

Bu küçük anlatımda Demirel'e doğruyu gösteren ne kadar büyük bir mesaj vardı...

Demirel, yine hafif bir sesle "Siz istiyorsunuz" demez mi?

Ben mi?

Necdet Seçkinöz, Demirel'in bu karşı salvosundan öyle mutlu oldu ki, kıs kıs gülüyor.

Elbette, beni amaçlamıyordu sözü. Basını söylüyordu. Oysa basının askeri rejim işine gelir miydi? Nedense bugün basının darbe istediğine takmıştı. Bana doğrudan böyle bir savla konuşsa, o saat –ceketimin iç cebindeki mektubu– istifamı verirdim.

Ama yine de içimi sıkıyor bu sözler. Saat 21.30 dolaylarında bir vesile yaratarak Demirel'i aradım.

Fisunoğlu Paşa ile yapılan bir röportajda "Doğan Güreş'in 1993'te bir yıl görev süresi uzatılırken Hava ve Deniz Komutanlarının size gelip baskı yaptığını söylüyor" dedim.

Saçma bir savdı. Demirel, "Şuna bak, şuna bak" diye söylenmekle yetindi.

Şöyle dedi:

"Beni ziyarete gelen Fisunoğlu'na 'Şerefli bir askersin. İtibarını muhafaza et. Genelkurmay Başkanı'nın tayin hakkı Cumhurbaşkanı'nındır. Hükümet teklif eder ama, Cumhurbaşkanı atar' dedim. Ancak Fisunoğlu'na, Doğan Paşa 'Ben gidiyorum. Senin Genelkurmay Başkanlığını önleyecek başka bir yol düşünen namussuzdur' demiş. Sonra süresi bittiği halde bir yıl daha kalmayı tezgâhlamış."

Irak Büyükelçisi ile görüştüğünü söyledikten sonra;

"Saddam'a haber gönderdim. 'Dünya ile barış' diye" dedi.

CA: "Herhalde bir cevap gelir."

SD: "Evet."

Emel Hanım'a, bugünkü, Köşk âdabına pek uymayan olağanüstü konuşmaları anımsattığım zaman "Sizin göreviniz 'doğruları' söylemek değil mi?" dedi.

Evet, ben de öyle algılıyordum Köşk'teki görevimi ama, ya çevre?

197

Dışişleri Bakanı Soysal "Benim fikirlerim, görüşlerim bir haftada değişmez" diyor. Böylece, demokratikleşme ile özelleştirmenin eş zamanlı olmasında direniyor.

Demirel İstanbul'da; sakin bir hafta sonu (2 Ekim 1994 Pazar).

Hükümet, Soysal'ın koyduğu tanı doğrultusunda 'vuruşarak çekiliyor'.

Demirel'e, Çiller'e karşı siyasal açıdan bu denli direniş gösteren Soysal'ın hareketinden söz ettiğim zaman, bir süre önceki sözlerini anımsamamıştım. Hani şu; "Soysal bir süre daha Dışişleri'nde kalırsa dış politikayı allak bullak eder" deyişini.

Oysa, Soysal, Karayalçın gibi Çiller'e 'boyun eğmiyor ve gerekçesi de sağlam'.

Ama Demirel böyle düşünmüyor ve sesi hiddetli:

"Bu hükümet zaten bir haftadır yok!"

Zamanı genişletti sonra:

"10 gündür, 1 aydır yok bu hükümet."

Bazen şaşırıyorum. Bir gün önce, 'bu hükümetle Çankaya arasında hiçbir sorun olmadığını' söylüyordu. Özel konuşmalarda da Çiller'den 'o kadın' diye söze giriyordu.

Bu yakınılara bakarak şöyle bir kanıya varmamak olanaksızdı: Demirel'in, Hükümet işini oluruna veya zamana bırakmak gibi bir eğilim içinde olması olası.

Başbakanlık Teftiş Kurulu, basına bilgi verecekmiş.

"Yolsuzluklar için ne yapıldıysa 49. Hükümet zamanında (yani kendi Başbakanlığında) yapıldı. 50. Hükümette (Çiller'in Başbakanlığında) hiçbir şey yapılmadı" diyor Demirel.

Fakat Başbakanlığı sırasında saptanıp kamuoyuna açıklanan yolsuzlukların çoğundan da 'bir şey çıkmadı'.

Cumhurbaşkanı; "TBMM'nin görev yapmadığı, adaletin hızlı işlemediği, bu gidişle, hele yolsuzlukların bir türlü önlenememesi karşısında halkın askere yönelmesi" yolundaki söylentilere, saptamalara dolaylı ifadelerle karşı vaziyet aldı.

Tabii, açık seçik bu irdelemeleri, saptamaları söylemiyor. Ama, şöyle diyor:

"Yolsuzluklar karşısında hassasiyet gösterilmesini doğal buluyorum. Ancak, bunu yaparken sisteme ve onun kurumlarına olan inancın yitirilmemesi gerekiyor. Çünkü, başka bir alternatif yok."

Askeri bir müdahalenin 'seçenek' olmadığını duyuruyor.

Köşk'teki tartışmalı gün söylenenleri ölçü alan Demirel, sonucu görmüş gibi 'sisteme olan inancı yitirmemekten' söz ediyor.

Yolsuzluklar artık açık biçimde 'demokratik rejimi' tartışmaya açıyor.

Mesut Yılmaz, yolsuzluklar için 'olağanüstü yasa' önerisinde bulunuyor.

SHP grubunda Çiller'e kafa tutan sesler... Hatta Karayalçın'dan. "Süre istedi verdim, bu benim yoğurt yiyişim" diyor ve özelleştirme konusundaki parti tavrını savunuyor. Ancak bir başka söylemi var ki, ilginç: "Ekim sonu vuruşma tarihidir."

Nihayet basında hükümet krizi biçimleniyor:

"Gitti gidecek.

DYP, özelleştirme için SHP'ye bir hafta süre tanırken, Soysal, 'Düşünce özgürlüğü getirmezseniz, bunu imzalamam' diyerek DYP restini gördü.

Başbakan Çiller, Yardımcısı Karayalçın ve Dışişleri Bakanı Mümtaz Soysal'ın Konut'ta yaptıkları üçlü zirvede de bir çözüme ulaşılamadı (4 Ekim 1994).

Soysal her iki kanunun aynı zamanda çıkarılması konusunda ısrarını sürdürünce ipler kopma noktasına geldi."

Çiller, ilk kez karşısında böyle sert, ilkeli ve ciddi bir direniş görüyor.

Mümtaz Soysal'ın Karayalçın'a söyledikleri gazete sütunlarında:

"Özelleştirmeye kerhen evet diyoruz. Ama demokratikleşme paketi olmadan yasayı tek başına getirirlerse, kesinlikle imzalamam. Pazarlık, utanılacak bir şey değildir. Bugüne kadar kazık yiyen taraf hep biz olduk. Sözlerinde dursunlar. Aksi halde, koalisyonun bir kanadı ölmüş olur. Bu da ortaklığın sonu demektir. Biz, zorla giden bir arabada, beşinci tekerlek olmayız. Hükümet 1996'ya kadar devam edecekse tek yol budur. Biz koalisyonu yıkmak istemiyoruz ki, bilakis hükümetin devamı için, özelleştirmeyle demokratikleşme pa-

ketini birlikte getirsinler, imzalayalım bitsin bu iş. Böylesi, dünyaya da güzel bir mesaj olur."

İşte bu kadar!

198

Mümtaz Hoca, "Sesini duyduğuma sevindim" dedi.

Hoca'ya, özelleştirme ile demokratikleşmeyi eşzamana almasındaki doğru siyasete bütün gönlümle katıldığımı söyledim:

"Başbakan'a 'Demokratikleşme konusunda bugün benim söylediklerime dış dünya inanıyor, ama zaman geçtikçe ve demokratikleşme gerçekleşmedikçe benim sözüme de inanmayacaklar,' dedim, itibar kaybedeceğimizi anlattım," dedi.

Kuşkusuz, Soysal haklıydı. Sadece Batıdaki görüşlerin demokratikleşme, örneğin düşünce özgürlüğü üzerinde yoğunlaşması... değildi sorun. İçeride de artık dayanılmaz hale gelen aydın kesim baskılarıyla boğuşmak zorundaydı hükümet. Soysal'ın bugünkü "Düşünce ve Aktarıcıları" başlıklı yazısı özelleştirmeyi irdeliyor, ama düşünce özgürlüğü üzerinde duruyor (5 Ekim 1994).

Soysal Hoca da bana "Dön mesleğe ve yazmaya başla" diyor.

Cindoruk da, Sav da... Dön!

Evet, evet, evet!

199

Üniversitelerin açılışı, Demirel'in sürekli gezide olmasını sağladı.

Geliyor, gidiyor.

Tabii görüşme olanağı kalmıyor. Belki zaman darlığı veya kendine özgü bir neden.

(5 Ekim 1994 Çarşamba) 'Havasını öğrenmek için' aradım, konuştuk uzunca bir süre. Denktaş'ın Ankara ziyaretine sözü getirecektim ki; Demirel lafı aldı.

"Diyarbakır suskun" dedi:

"Üniversite 35 bin dönüm toprağa sahip. Gayet güzel yerler. Ova. Fosur fosur sular akıyor.

Bugün Ecevit geldi, takımıyla. (Kurultay'dan çıktı. Yeni yönetim kurulu) Muavini Rahşan Hanım." Sesi alaylı.

"Bolu. İzzet Baysal Üniversitesi'ne adam 1 trilyondan fazla yardım etmiş."

Sıra Rauf Denktaş'a geldi:

"Rauf raydan çıkmış. Kıbrıs'ta kendini iç politikaya kaptırmış. Derviş'le kafayı bozmuş. Seçime girmeyeceğini söylüyor durmadan. Oysa seçime daha 6 ay var. Ona sordum: 'Ne zaman seçim?' '5 ay,' dedi, '6 ay uzun bir zaman'. Politikada bir hafta bile uzun zaman. (Klasik sözü) Şartlar değişir durmadan.

Butros Gali, Mümtaz Soysal'a 'Kıbrıs'tan önemli işlerimiz var' demiş. Her yerde savaş var dünyada ve eklemiş: 'Sizden yararlanmak istiyoruz.'

Rauf elektriklerin yanmadığından şikâyet ediyor."

CA: "Televizyonun birinde Türkiye'nin ihmali sonucu santralın yapılamadığı öne sürüldü."

SD: "Yalan. Kazan patladı. Büyük santralı Türkiye yaptı Kıbrıs'ta.

Rauf'a dedim ki: 'Kıbrıs'ta bir Türk devleti var mı? Var! Sen de Cumhurbaşkanı mısın? Evet! Bu az bir şey mi?'

Türkiye Kıbrıs'a 7 trilyon para verdi. Rauf hiç düşünmüyor, ona da söyledim.

İstanbul Valisi 'Su sağlanmazsa yaygın hastalığa gideriz,' diyor. Kocaeli Valisi '30 milyar verilmezse kışın çok sıkıntı çekeriz,' diyor. Burada seninle otururken kafam Bakü'de. Seni dinliyorum, kafam Bosna'da. ABD, 15 Ekime kadar Sırplar silah bırakmazsa ambargoyu kaldıracağını açıklamıştı, vazgeçti.

Güneydoğu'da kan gövdeyi götürüyor."

CA: "Kıbrıs'ta Rauf dışında bir lider mi aranıyor?"

SD: "Evet, gerekiyor artık. Kıbrıs'ta bize müstevli devlet diyorlar. Haklıyız. Ama şu kadar yıldır haklı olduğumuzu ikimizden başka kim kabul ediyor?"

Gülmeye başladık.

CA: "Tunceli'nde 9 köy yakılmış?"

SD: "Beni aradılar. PKK yakıyor. Yanımda Genelkurmay Başkanı vardı. Tunceli bu işin merkezi. Bana verilen bilgiye göre 7 köyde bir şey yok. İkisinde de hasar. Orada çarpışmalar oluyor."

CA: "Ya yolsuzluklar?"

SD: "Şu dünyanın haline bakın. Bir eski Cumhurbaşkanının karısı ve oğlu sorguya çekiliyor." (Ahmet ile Semra Özal. Civan olayındaki gelişmeler ve ilişkiler nedeniyle.)

Birden eski dertleri canlandı galiba. Özal için;

"Haksız yere Cumhurbaşkanı, haksız yere" diye bağırıyor.

CA: "Haklı haksız. Ama şu düştükleri duruma bakın."

SD: "1991'de hep bunları söylüyorduk. Şimdi 'Ne söylediniz ne yaptınız' diyorlar bize.

Giray'ı Yüce Divan'a gönderdik. Dosyaları savcılığa verdik.

Ama Semra'nın (Özal) sorguya çekilmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin erdemini gösteriyor."

CA: "İstanbul Üniversitesi'ndeki konuşmanız güzeldi. Demokratik rejim içinde yolsuzluklarla mücadele!

Dışarda 'başka yol' konuşulurken iyi oluyor bu türden konuşmalar."

SD: "Rektör 'Devlet tıkandı' dedi. (İstanbul Üniversitesi Rektörü de Demirel'e daha önce söylediklerimi doğrulayan bir konuşma yapıyor.) Çıktım ve o konuşmayı yaptım."

CA: "Hükümet sorunu da ortada. Çiller gelmiş size, bir saat konuşmuşsunuz. Sizden herhalde nasihatlar alıp inmiştir."

SD: "Hükümet diye bir olay yok. Seçim öncesi bir şey olacağını sanmam. 4 Aralığa kadar gider bu hükümet."

CA: "Mesut Yılmaz 'Seçimde oran önemli' diyor. Oysa Çiller, milletvekili sayısını önemli görüyor."

SD: "Hah, işte doğru ve önemli olan, seçimde oy oranı. Çiller'e de bunu söyledim. 'Milletvekili sayısı bir şey ifade etmez', dedim.

Önemli olan RP'nin seçimi önde bitirmemesidir."

CA: "Kimi tahminler var. RP sizce seçimden birinci parti çıkar mı?"

SD: (Durgun ve kaygılı bir sesle) "Birinci parti çıkabilir.

ANAP genel merkezinin yaptırdığı anketten de RP birinci parti

çıktı: RP hata yapmazsa yüzde 28-29'a kadar çıkabilir. Kesin birinci parti. SHP bir milletvekili çıkaramaz. DSP'nin seçime girmeyişi SHP'ye bir şey getirmez."

Necdet Seçkinöz odama geldi. Söyleştik ve;

"Cumhurbaşkanı'nda hem yüksek tansiyon hem de şeker olduğunu" söyledi.

Demirel ise Ankara'da durmuyor. Kimi zaman sesi yorgun.

200

Bugün pazar. Demirel, Ankara'da!

Ama, 'çalışıyor.'

DYP grubunda –söylentiye göre– hazırlanan bir deklarasyon, tabii Çiller'e karşı, 50-60 hatta 70 imzalı olacakmış!

SD: "Bir kere sayı 25 filan olursa fazla bir şey ifade etmez. Önemli olan öteki yanı ise, deklarasyonun metni. Birisi vaziyeti çakmış. 'Koalisyonun 4. ortağı' diyor DYP'de deklarasyon hareketine. (Güldü) Doğru. Hükümet kurulurken veya önemli bir girişimde bulunurken, adım atarken Çiller, DYP içindeki bu gruba sormak zorunda artık."

"Sırtına hançer sapladığını" söylediği Necmettin Cevheri, bugün yarım saatliğine geldi, bir saat kadar kaldı Demirel'in yanında. İlginç değil mi? Yoksa buzlar mı eriyor Demirel'le Cevheri arasında? Yoksa DYP-ANAP olası koalisyonu ile ilgili bilgi mi verdi Cumhurbaşkanı'na?

SD: "GAP konusunda bilgi vermek istiyordu. Geçen gün geç döndüm Ankara'ya. Görüşemedik. Bugün geldi bu konuyu anlattı. İşler iyi gitmiyor GAP'ta. Yakında 'ekşiyeceğim' dedim Cevheri'ye.

Siyaset üzerine hiçbir şey konuşmadık. Sormadım da. Sormam da."

Fakat Tunceli'de 7 değil 13 adet köy yakılmış. 71'i boşaltılmış. Söylenenler buydu.

SD: "Doğru değil. Dün Trakya'da (ki orada yine bir yerde sancak vermiştik. Asker her yerde pırıl pırıl, muntazam) Genelkurmay Başkanı, onların bir kartonu var, onu verdi. Yok öyle bir şey. Ordu

yakmadı. İkisinde hafif hasar var. Kamer Genç'e bir mektup yazacağım yarın. 'Siz böyle diyorsunuz ama onlar da (askerler) böyle diyor' diye. Rakamlara bakayım, yazacağım."

CA: "Peki ama, Genelkurmay'ın ayrı bir planı mı var? Köyleri devlet mi boşaltıyor? PKK kuzeye doğru yöneliyor çarpışarak."

SD: "Hayır. Köyleri boşaltıyor. Plan falan yok."

İlhan Selçuk'a göre; 'bu, bir tehcir'di. Acaba MKG'nın ağustos ayı toplantısında bu konu konuşulmamış mıydı?

CA: "Ya hükümet?"

SD: "Yok hükümet. (Gözleri daldı, düşünüyor) Belki 4 Aralığa kadar gitmez bu hükümet!

Son gezimde 3 saat helikopter, 2 saat uçakla gittim, geldim."

CA: "Çok yoğun programlar."

SD: (Güldü) "Nazmiye de 'Bari pazarları çalışma' diyor. Ona 'Ben pazarları hep çalışmadım mı?' dedim. Hem sağlığım iyi."

CA: "Bugün evet. Ama yarın?"

Ses etmedi.

201

O pazar günü, İnterstar'dan Ardan Zentürk'le bir söyleşi yaptı.

Rejim üzerine kaygıların ele alındığı, yolsuzluklara kadar uzanan bir görüşme. Demirel'in görüş açılarını açıklayan bir belge niteliğinde:

> **Soru:** "Sayın Cumhurbaşkanım, Türkiye'nin üstüste yaşanılan ve bir ucu politikacılara ve bürokrasiye kadar uzanan bazı skandallarla çalkalandığı bir dönemde sizce normal vatandaşın politikacıya, giderek rejime karşı soğuması söz konusu olabilir mi?"
>
> **Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel:** "Hayır, bu rejime gelinceye kadar çok büyük fedakârlıklar yapılmış ve bu rejimin bedeli ödenmiş. Bundan vazgeçebilme imkânınız yok. Aslında –eğer hadiseler birbirine karıştırılmazsa– yolsuzluklar, hırsızlıklar ve toplumun her türlü bozulması olayı ile rejimin çok yakın bir ilgisi yok. Yani, bütün bu bozulmalar rejimin kusuru değil, devletin kusuru da değil."

Soru: "Peki, bu kimin kusuru, efendim?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bir kusur mutlaka arıyorsan, bu hırsızlığı kim yapıyorsa onun. İşte, bence buradaki en büyük yanlış, münferit olaylara bakıp faturayı rejime, faturayı devlete çıkarmak.

Suçun şahsiliği söz konusudur. Hukukun temel prensibi bu. Suçu kim işlemişse onu suçlu sayacaksınız. Peki, niçin rejimi, niçin devleti suçlu sayıyorsunuz? Bir defa suç işlenmesine mani olmak mümkün değil. Eğer suç işlenmesine tümüyle mani olmak mümkün olsa, ne mahkemelere, ne hâkimlere, hiç kimseye gerek yok. Onun için dünyada her ülkede, suç işlenebileceği –suçun cinsi şu olur bu olur; hırsızlık olur, yolsuzluk olur, rüşvet olur, suiistimal olur, cinayet olur, gasp olur– varsayılmış ki, ona göre hukuk geliştirilmiş. Ceza Kanunu başında, 'Suç olmayan yerde ceza olmaz. Suçu ve suçluyu da hâkim tayin eder' diyor. İşte hukuk üstünlüğü bu. Şimdi bakın, hadise nedir? Birtakım iddialar oluyor; bu iddialar fevkalade üzücü, can sıkıcı iddialardır. Tabii ki, devletin bunun üzerine gitmesi lazımdır. Burada devlet kim? Burada devlet, savcı; burada devlet, yargı organı. Çünkü yargı organı da devletin bir parçasıdır. Binaenaleyh, bir suç olduğu zaman, suçun takibi meselesi idareye ait değil. Onun takibi savcıya ve yargı organına aittir. Şimdi, hadise şudur: 'Efendim, birtakım skandallar oluyor, bunlar neticede hiçbir yere varmıyor, yapanın yanına kâr kalıyor; hadi bakalım buradan yargı organına veya devlete bir suçlama çıkaralım!' Bence burada çok dikkatli olmak lazım. Evvela şunu kesinlikle söyleyeyim: Yolsuzluk olayı yalnız bizim toplumumuzun değil, her toplumun hastalığıdır ve her toplumun nefretle baktığı bir olaydır. Ben şahsen, geçen otuz senelik siyasi hayatımın içerisinde yolsuzluk olayına nefretle baktığımı her vesileyle ortaya koymuşumdur."

Soru: "Sayın Cumhurbaşkanım, affınıza sığınarak soruyorum; 1991 seçimlerinde Doğru Yol Partisi'nin lideri olarak siz, bunu geniş olarak işlediniz."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Eğer müsaade ederseniz, oraya geleceğim. Söylemek istediğim şey şu: Tüyü bitmemiş yetimin hakkını koruyacağız diyen benim. Adam diyecek ki: 'Hani, korudunuz mu?' Ben, seçim esnasında bunları söylerken bir şeye da-

ha dikkati çektim; bir kâbus yaratmamak lazım. Zaten fevkalade zor işleyen devlet mekanizmasını tümüyle felç edip, suçu suçluyu ayırt etmeden, bir topekûn karalama yapmanın yanlış olduğuna işaret ettim. Cezayı, birtakım süper mahkemeler kurarak tayin etmenin yanlışlığına işaret ettim. O, normal hukuk düzeni içinde olacak bir şey. Şimdi 138 tane dosya tanzim edilmiş ve mahkemelere verilmiştir."

Soru: "Başbakanlığınız döneminde..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Evet. Mahkemeler bu dosyaları ne yapmıştır?.. Onlar savcıların işi; daha doğrusu meseleler kamu davası ise hazine avukatlarının işi, idarelerin işi, bunlar ne olmuştur diye takip edeceklerdir. Yani, üstüne yatılmamıştır, evvela onu söylemek istiyorum. Şimdi, kimse topu hemen buradan mahkemeye attı demesin; çünkü bu davaların bir kısmına bakılmıştır. Bir kısmı, suçla neticelenmiş, bir kısmı beraat etmiştir. Orta yerde iddia olabilir; ama hukukun da asıl kaidesi var; 'beraat-ı zimmet asıldır'. Yani kişinin suçlu olduğu ispatlanıncaya kadar kişi sanıktır, suçsuzdur. Ayrıca, bir iddia varsa, o iddiayı ispatlamak iddianın sahibine düşer. Bunları kaldırdığınız zaman, o ülke yaşanmaz ale gelir. Ben diyorum ki: Evet, yolsuzluklar bu memleketin en can sıkıcı meselesidir; gayet dikkatle ve süratle üzerine varılmalıdır. Yalnız, üzerine varılırken adalet incitilmemelidir, hukukun üstünlüğüne zarar verilmemelidir, yargı organı zedelenmemelidir, yargı organının itibarı zedelenmemelidir ve rejime, devlete fatura çıkarılmamalıdır.

Şimdi bir şey daha söyleyeyim: Bu sıra tartışılan skandal; Emlak Bankası meselesi. Engin Civan hadisesi bugünün işi değil ki. Bu, 1991 öncesinde olduğu iddia edilen bir olaydır. Şimdi, bu olaya bakıp, 'Efendim, Türkiye yanmış yıkılmış, herkes hırsız, her gün hırsızlık oluyor, her yerde hırsızlık oluyor' gibi bir kanaate varmak yanlış. Çünkü olay şimdi olmuş değil."

Soru: "Efendim, siz bunu biliyor musunuz? Yani, merhum Özal döneminde bu tür birtakım şeylerin olduğunu?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Hayır. Mesele, dönem meselesi değil. Biz 1991 seçim meydalarında Türkiye'de 'corruption'dan; yani yolsuzluklardan şikâyet ettik. Esasen, on senedir enflasyonun % 50'lerin, 60'ların, 70'lerin civarında dolaştığı bir memle-

kette yolsuzluk yoktur demek mümkün değil. Çünkü; enflasyon, bir toplumun içini bozan bir olaydır."

Soru: "Liberal ahlakı da..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Enflasyon, zaten bizim toplumumuzun içini bozmuştur. Ticaret ahlakını, genel ahlakı allak bullak etmiştir. Biz onun için, istikrar istiyoruz diye bu iddiaların içinde bulunduk. Bizim 1991 seçmilerinde en önemli iddialarımızdan birisi, yolsuzluklardı. Gelir gelmez de bu işe bakmak üzere bir Bakan koyduk, o da tüm bunları koordine etti, bize intikal edip, teftişe gitmesi gerekenlere gitti; bizim oturup da suçlu bulacak halimiz yok; yani iğneyle kuyu kazar gibi suçlu çıkaracak halimiz yok. Biz, bizim bilgimize intikal etmiş olan her şeyi araştırdık ve bunları tümüyle yargı organına intikal ettirdik. Yargı organı da bunların üstüne yatmış falan değildir. Nitekim, şimdi iki Bakan Yüce Divan'da mahkeme ediliyor. Bakanlarla ilgili birçok iddia da Meclis'in önünde duruyor.

Şimdi, 'Efendim, mahkemeler çabuk karar versin,' deniyor."

Soru: "Efendim, şimdi ben de ona gelecektim. Biz, bu 'Civan olayı'ndan sonra birçok şeyi gündeme getiriyoruz. Bir bakıyoruz ki, sizin Başbakanlığınız zamanında Teftiş Kurulu zaten bunları rapor halinde Şişli Savcılığı'na –sizin de söylediğiniz gibi– teslim etmiş. Ama üzerinden 3 yıl geçmiş Sayın Cumhurbaşkanım. Sonunda üç el silah atılıyor bu ülkede ve bütün bu olaylar tekrar patlıyor. Tamam, siz devletin başındaki bir insan olarak belki adalet mekanizmasını fazla eleştirmek istemiyorsunuz; ama kamuoyunda doğan hava bu adalet sisteminin biraz yavaş işlediği yönünde."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Adalet sisteminin yavaş işlediği doğrudur. Bunu söyleyip gelen de benim. Adalet sisteminin çabuklaştırılması için tedbirler alınması lazım, bu birinci mesele. Burada bir mesele daha var. O da şu: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 70 sene zarfındaki başarılarından bence en önemlisi eğitimi ülkenin her köşesine götürmekse, onunla atbaşı olanı, vicdanı hür hâkim ve savcılardan müteşekkil bir yargı organını kurabilmiş olmasıdır.

Eğer, kapalı bir rejim olsa, yargı organı çeşitli tesirlerin altında kalır. Bu, açık rejim. Binaenaleyh, ben, milletime, halkıma şunu te-

min ederim ki, bu rejimde yargı organı; yani anahtar mevkilerdeki birtakım kimseleri değiştirmiş. Şimdi Engin Civan olayı nasıl patlıyor? Efendim birisi birisine 5 milyon dolar rüşvet vermiş. Devlet bunu tespit edemez. Neden vermiş? Nasıl vermiş? Bunu ben nereden bileceğim? Bu bir kaza neticesi ortaya çıkıyor. Peki, o, ona vermiş de, karşılığında ne vermiş öbürü ona? Yani bu rüşveti alan adam devleti zarara sokarak mı bunu almış? Nasıl olmuş? Ne olmuş? Bunları mahkeme aydınlatacak. Yalnız bunlar bugün olmuş değil. Ama bugün kamuoyuna verilen intiba: 'İşte görüyorsunuz Türkiye'de her şey kötü, her şey pis, herkes kötü, herkes hırsız, yolsuzluklar almış yürümüş, devlet batmış'! Benim itirazım bunadır. Nesine itiraz ediyorsunuz bunun?.. Türkiye'de herkes hırsız değildir. Her şey kötü de değildir. Kötü olan işler vardır, hırsız olan insanlar vardır. Yapılacak iş, meseleye böyle yaklaşmak yerine kim kötüyse, hangi iş kötüyse onun üstüne varmak, kim hırsızsa onun üstüne varmaktır. Ve şimdi bana sual sorarsanız, derseniz ki, 'Arkadaş burada siyasetçiler bu işin neresinde?' Ben sana söylerim. Bak evvela, sistemin, yani demokratik rejimin kötülenmesine karşıyım. Çünkü, onu yaparsanız çözüm ararken çaresizliğe gidersiniz. Esasen o yolsuzlukları önlemenin çaresi de değildir."

Soru: "Değil efendim, açık rejimde o..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "İkincisi, devletin kötülenmesine karşıyım. Devletin birtakım aksaklıkları olabilir. Vardır da. Onları düzeltmeye çalışmak varken topyekûn devleti kötülemek yanlıştır. Devletin çok güzel şeyleri de vardır, çok övünülecek şeyleri de vardır. Üçüncüsü, siyaset ve siyasetçinin topyekûn kötülenmesi yanlış. Çünkü eğer siyasetçi olmazsa devlet ve millet arasında köprü olmaz, rejim olmaz. Siyasetçi bu ülkede kendisini savunamayan insanların, sesi çıkmayan insanların tek savunucusudur. Siyasetçi her ülkede devletle millet arasında köprüdür. Siyasetçinin içinde iyi olmayan insanlar yok mu? Vardır, ama bir tanesine bakarak hepsini suçlamanın yanlışlığına işaret etmek istiyorum."

Soru: "Ama burada siyasetçilerin de biraz kabahati yok mu efendim? Bu, dosyalar savaşı meselesinde. Sürekli senin dönemin, benim dönemim; İSKİ SHP'yi, Civangate ANAP'ı; yani çok affınıza sığınarak söylüyorum, İLKSAN olayı DYP'yi –ki siz o sırada Başba-

kan'dınız sanırım– hatta bu tartışmalar sırasında Özal dönemi biraz mıncıklandığı için –tabirimi mazur görün– birdenbire bazı güçler mesela sizin döneminizde yaşanmış olan İLKSAN olayını getiriyorlar. Şimdi bu, siyasetçinin siyaseti kirletmesi anlamına gelmiyor mu efendim?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Siyasetçiler birbirleri hakkında her şeyi söylerler. İLKSAN olayının nesi varmış ki? Türkiye Büyük Millet Meclisi, kanunla kurulmuş Öğretmen Yardım Sandığı'na 10 milyar lira verilmesini kabul etmiş. Bütçesinden veriyor. Bütçe Komisyonunda koymuşlar ve bütçe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edildiği zaman her parti de buna oy vermiş. Bütçe Encümeninde de her parti buna oy vermiş. Daha önce de bu kanunla kurulmuş bulunan Öğretmenler Yardım Sandığı'na öğretmenlere yardım olsun diye devlet para vermiş. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin devletin bütçesinden Öğretmenler Sandığı'na para vermesinin nesi skandal, neresi skandal?"

Soru: "İşte arsa spekülasyonu falan..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Onlar ondan sonraki kısmı işin. Bunda skandal, devletle, hükümetle falan alâkalı değil. Hadise ondan ibaret değil. Hadise hükümet elindeki imkânlardan. Meclis'in verdiği gibi para vermiş. Eğer Meclis'in para vermesi skandalsa, hükümetin vermesi de skandal. Eğer Meclis'in vermesi skandal değil normalse, hükümetin vermesi de normal. Ama ondan sonra para ne olmuş? Bunun Doğru Yol'la ne alâkası var? Hükümetle ne alâkası var? Hiçbir alâkası yok. Bu parayı verenler muayyen bir menfaat karşılığında vermemiş ki, kanunlar öyle vermiş."

Soru: "Siyasetçiler böyle bir dosyalar savaşı başlatmış, o zaman kamuoyu nasıl bakacak?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Ama kamuoyu biraz bilgili baksın. Eğer 4 Mayıs 1993 tarihli Meclis zaptını alır bakarsa birisi, orada bütün bunları görür. Ben –üç gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine geçilecek– Cumhurbaşkanlığı seçimine aday birisi olarak Meclis kürsüsüne çıktım dedim ki: 'Bunun nesi var?' Yüz defa söyle, anlaşılmıyor. Burada aslında şudur: Bakın burada çok güzel bir yere daha geldiniz. Eğer bir ülkede bir suç varsa suçluyu ve cezayı hâkim tayin edecek. Ama suçluyu ve cezayı hâkime bırakmı-

yoruz. Kamuoyunu öylesine hareketlendiriyoruz ki, illa ki suçlu çıksın. O zaman mahkemeye gerek yok. Adamı mahkeme edeceksiniz... Mahkeme edilmeye dayanmak lazım. Kişinin kendisini savunmasına imkân vermek lazım. Eğer bu olmadan peşin hükümlerle ceza vermeye kalkarsak veya medya kamuoyunu tesir altında bırakmaya kalkarsa adalet incinir. Adaletin incinmesi kadar tehlikeli bir iş tasavvur edemiyorum. 'Corruption'un bir toplumda azalması için tedbirler yok mu?.. Var. Birincisi, açık rejimi bütün kurumları ile muhafaza etmektir; yani basını, parlamentosu, seçimi, üniversitesi; bütün müesseseleri ile açık rejimi muhafaza etmektir. Birinci mesele bu. Ve açık rejime gölge düşürmemek. Açık rejim olmasına rağmen birtakım yolsuzluklar olursa faturasını açık rejime değil yapanlara çıkarmak. Bunu muhafaza edemezsek bunun dışındaki tedbirlerin hiçbirinin değeri yok. İkinci mesele, idari reform yapmak lazım. Kırtasiyeciliği azaltmak lazım."

Soru: "Bürokrasi biraz gidecek."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Bürokrasi değil, bürokrasi hep olacak. Kırtasiyecilik. Eğer kırtasiyecilik bu kadar ağır olursa adam işini çabuk görmek için birtakım şeylere tevessül edebiliyor. Kırtasiyeciliğin azaltılması yolsuzlukların birinci çaresidir. Yalnız toplum ahlakı da fevkalade önemlidir. Çünkü rüşvet alan kadar rüşvet veren de suçludur. Bizim kanunlarımız rüşvet vereni de suçlu sayar. Bugünkü Türkiye'nin yönetiminde, bu kadar merkezden yönetimle biz, devleti işletmekte sıkıntı çekiyoruz. Onun için merkezi yönetim yerine yerel yönetimlerin güçlendirilmesi olayı fevkalade önemlidir. Bunun için de hazırlanmış kanunlar var. Benim hükümetim zamanında hazırlanmış sekiz tane kanun var Meclis'in gündeminde. Enflasyonu kontrol altına almak lazım ve ekonomik büyümeyi mutlaka istikrar içine getirmek lazım. Enflasyonun tahrip etmediği toplum yok. Enflasyon asit sülfürik gibi; yani içine demiri at demiri çürütür, toplumu çürütür. Ondan sonra çırpınır durursun. Türkiye aşağı yukarı 15 seneye yakın zamandır enflasyonu yaşıyor. Buradan 'Efendim bunca senedir enflasyonu yaşayan bir memlekette hırsızlıklar normaldir' diyemeyiz; ama o, onun neticesidir. Ajitasyon da, tahrikler de, bir toplumun rahatsızlığı da enflasyonun neticesidir. Onun için biz enflasyonu 'Public enemy number one', bir numaralı

halk düşmanı ilan ettik ve üstüne gittik. Nihayet 50 ve 60'lı yıllarda bunları tek rakamlı hale indirelim diye uğraştık. Tabii ki, 15 ayda, 18 ayda olacak iş değildi. Önemsenmesi lazımdı; önemsenmiş olması bakımından söylüyorum. Ondan sonra yargı organının çalışmalarını hızlandıracak tedbirler lazım. Bakın yargının üzerinde bugün pek çok yük var. Hazinenin sınır davalarından, ormanın ihtilaflarına kadar her şey yargının üzerinde. Bunları azaltmak lazım. Bunların bir kısmını yargıya intikal etmeden komisyonlar kurarak vesaire şeklinde rızaen halletmek lazım. Bu mümkündür. Bu hususta da kanunlar hazırlanmış ve Meclis'in gündemine verilmiştir. Aslında devletin küçültülmesi lazımdır. Devlet ticaretten ve sanayiden, bankacılıktan; her şeyden elini çekerek asli vazifeleri ile başbaşa kalmalıdır; yani adaletin dağıtımı, savunma, eğitim, sağlık, çevre ve altyapı... o da gelir ihale kanununa. İhale en düşük fiyatı verene verilmelidir şeklinde kanunu düzelttik ve Meclis'e verdik. Kanun çıkarılırsa ihalelerde suiistimal iddiası ortadan kalkar. Devlet harcamalarında her kademedeki denetimi çok daha artırmak lazım. Ben size bir şey daha söyleyeyim: Bugün Sayıştay devlet harcamalarının ancak yüzde 49'unu denetliyor.

Soru: "Yüzde 51'i fonlar mı?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Başka çeşit şeyler. Devletin harcamalarının büyük kısmının yüzde 70'i, 80'inin mutlaka Sayıştay denetimine girmesi lazım. Kamu yönetiminin mutlaka şeffaf olması lazım ve tabii ki, bir taraftan da Türkiye'nin, enflasyonun tahrip ettiği toplum ahlakını, ticaret ve siyaset ahlakını –siyaset ahlakını tahrip eden olaylardan bir tanesi de bu müdahalelerdir– siyasetle bu kadar çok oynanmıştır..."

Soru: "Efendim, orda ben bir soru sorabilir miyim?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Sor, ben cümleyi tamamlayayım. Bütün bunları; yani enflasyonun tahrip ettiği, darbelerin tahrip ettiği ahlakı yeniden tanzim etmek lazım ki, bu kolay bir şey değil. Bir de şunu söyleyeyim: Bakın, 1982 Anayasası bir 15. madde getiriyor. Yani muayyen bir dönem, ülkeyi idare edenlere bir şey soramazsın. O zaman yapanın yanında kâr kalması olayının yolu açılıyor. Netice itibariyle bu maddenin kaldırılması için epeyce uğraş verdik. Yapabildiğimiz sadece Meclis'te bir radyo kanunuyla, te-

levizyon kanunuyla ilgili Anayasa değişikliğidir. Onların yapılması lazımdır. Denecektir ki, 'Siz topu Meclis'in üstüne, mahkemenin üstüne atıyorsunuz.' Hayır, atmıyorum. Siyaseti paramparça etmişsiniz, 'Bu insanlar niye biraraya gelmiyor' diye şikâyet ediyorsunuz. Paramparça edilişten şikâyet etmek lazım. Türkiye ondan şikâyet etmiyor."

Soru: "Şimdi benim kaygım şu efendim: 1980 öncesinde bir kilitlenme yaşandı, bir darbeyle karşılaştık. Şu anda sizin sözünü ettiğiniz paramparça etme sorunundan dolayı 1991 Parlamentosu ne Anayasa'yı değiştirebiliyor, ne özelleştirmeyi yapabiliyor, ne demokratikleşmeyi gerçekleştirebiliyor; burada da kilitlenme yaşanıyor. Peki bu kilitlenme böyle devam edecek mi? Ederse ne olur?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "1991 Meclisine gelinceye kadar 83'ten 91'e kadar 8 sene Meclis yok mu Türkiye'de?.. Var. Peki Türkiye'nin Anayasa değişikliği ihtiyacı bugün mü doğmuş? Hayır."

Soru: "Peki o zaman ben yayayım soruyu: 14 yıldır veya 11 yıldır değişmiyor. Nedir bu kilitlenme? Bu kilitlenme başka bir yere götürebilir?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Kilitlenme diye bir olay yok. Çare olarak gördüğümüz kapalı rejim veyahut birilerinin çare olarak gördüğü kapalı rejim; devlete müdahale bu neticeyi sağlamıştır. Şimdi ne yaparsın? Bu işlemiyor, yürümüyor. Öyleyse bunu kırıp dökelim. Zaten 1980 sonrasındaki tasarrufların Türkiye'yi bu noktaya getirdiğini söylüyoruz. Siyaseti paramparça ettikten sonra siyasetten medet umuyorsunuz. Niye kapattınız Adalet Partisi'ni? Niye kapattınız Cumhuriyet Halk Partisi'ni? Niye kapattınız diğer partileri? Paramparça etmişsiniz, kırıklarını yerden topluyorsunuz. 'Bu kırıklar neden bütün olmuyor' diyorsunuz. İki seçim daha sabredeceksiniz. Türkiye bunun içinden çıkar."

Soru: "İki seçim..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Tabii. İki genel seçim daha sabredeceksiniz."

Soru: "Yaklaşık on yıl..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Eğer Türkiye'de on senede bir müdahale oluyor da, her şey daha kötü oluyorsa, hâlâ müdahaleye talip olmayı da anlamak mümkün değil. Efendim, niye dü-

zelmiyor bu? İşte, müdahalenin bozduğunun düzelmesi zaman istiyor."

Soru: "Peki son bir soru efendim. Çok vaktinizi aldık. Şu anda oturduğunuz makam Cumhurbaşkanlığı makamı ve bunu Sayın merhum Turgut Özal'dan aldınız. Civangate skandalında İstanbul'un bir yerinde patlayan üç kurşundan sonra ne yazık ki, merhum Özal'ın çevresi ve ilişkileri kamuoyu önünde tartışılıyor. Bu, sizi, bir Cumhurbaşkanı olarak, eski bir Cumhurbaşkanının yakın çevresinin ve ilişkilerinin bu şekilde kamuoyunun önünde tartışılması rahatsız ediyor mu? Veyahut bu konuda ne düşünüyorsunuz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Evvela sualinizi tashih edeyim. Ben oturduğum koltuğu Sayın Özal'dan almadım. Türkiye'de padişahlık sistemi yok."

Soru: "Parlamentodan..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Şimdi Türkiye'de bu koltuğa kimin oturacağını düzen tayin etmiyor. Bu koltuktan şu veya bu vesileyle kalkan tayin etmiyor. Onu TBMM tayin ediyor ve TBMM bana bu görevi verdi. TBMM de, seçilmiş halkın rızasına dayanan, hâkimiyeti kullanma rızasına dayanan bir Meclis'tir. Ben tek başıma da çıkmadım, 4 tane de aday çıktı ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tarif ettiği bir şekilde bu görevi bana verdi. Yani ben, kimseden görev falan almadım."

Soru: "Doğru."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Kimsenin görevini de elinden almadım. Emri hak vaki oldu. Böyle oldu. Şimdi, ben tabii, Türkiye'de Cumhurbaşkanının etrafının, Başbakanın etrafının veya yüksek makamlarda bulunan insanların etrafının tartışılmasından ıstırap duyuyorum; yalnız Türkiye'de hiçbir şey gizli kalmamalıdır. Hiç kimse, ben dahil hiç kimse, Cumhurbaşkanı olsun, başka bir şey olsun, Türkiye'de kanunların doğru saymadığı işleri yapma imtiyazına sahip değildir, hakkına sahip değildir. Etrafı da ona dayanarak birtakım suç işleme veya toplumun tasvip etmediği, kanunların tasvip etmediği işleri yapma imtiyaz ve hakkına sahip değildir. İşte bu demokratik rejim erdemidir. Yani bu toplum imtiyazsız bir toplumdur; herkes eşit. Binaenaleyh, şeriatın kestiği parmak acımaz; yalnız kişinin suçluluğu ispat edilmeden, kişiye suçlu gibi bakmak

fevkalade yanlıştır ve suçun şahsiliği de asıldır ve suçu kim işlemişse o suçludur. Ne onun kardeşi suçludur, ne şu yakını, ne bu yakını suçludur. Kim işlemişse odur suçlu olan. Meseleye böyle bakmak lazım. Aksi halde 2000 senelik Roma halkı hükümdarlığında babanın suçu oğula geçmiyor, oğlun suçu da babayı alâkalandırmıyor. Temel olan bu ve bugün uygar dünyanın kabul ettiği budur. Suçun şahsiliğidir. Bana sorarsanız bugün medeniyetin temeli budur; babadan oğula suç geçmez."

Soru: "Son bir cümle. 30 dakika doldu."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "35 dakika oldu galiba."

Soru: "Sizinle konuşunca sürenin nasıl geçtiğini anlayamıyoruz efendim."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Çok güzel bir konu, iyi konuştuk, yalnız bunun tümünü vermezseniz..."

Soru: "Bu akşam belirli bölümünü versek bile, tümünü de vereceğim efendim.

Sayın Cumhurbaşkanımız, o zaman 1991 seçim kampanyasında meydanlarda söylediğiniz bazı sözlerin bugün doğrulandığını söyleyebilir misiniz?"

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel: "Söyleyebilirim. Dün de doğrulandı. Aslında şunu diyebilirim ki, biz o zamanlar yolsuzluk iddialarında bulunduk. Bugün tartışılan şeyler bugüne ait değildir, o günlere aittir. Binaenaleyh, şimdi hadise yargının önündedir, biraz evvel ısrarla üzerinde durdum; kişinin suçluluğu ispatlanıncaya kadar kişi suçsuzdur, sanıktır. Binaenaleyh, hadisede kimseye, hür bağımsız hâkimin meseleyi aydınlatmasına kadar suçlu olarak bakmak mümkün değildir. Öyle bakacaksınız olaya. Biz, birtakım varsayımlardan birtakım duyumlardan hareket ettik, iddialarda bulunduk. Eğer bu hadisenin altından bir şey çıkarsa bizim iddialarımızın doğruluğu ispatlanır, çıkmazsa biz zaten hâkim vaziyetinde değiliz."

202

Yakılan ve boşaltılan köylerle ilgili iki haber.
Birincisi AP'den:

"Hükümet, dün Türkiye'nin doğusundaki köylerini terk eden Kürtlere yardım göndermeye söz verdi, ancak bu köylerin Türk ordu birlikleri tarafından tahrip edildiğini kabul etmedi.

Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın, Kürt isyancılara yataklık ettikleri iddia edilen bazı köylerin askerler tarafından yakıldığı yolundaki haberler üzerine, doğu illerinden Tunceli'yi ziyaret etti.

Karayalçın, Tunceli'nin Ovacık ilçesinde yaptığı konuşmada, 'Köylerini bırakmak zorunda kalan köylülerin yerleştirilmesi için gerekli yardımı yapacağız' dedi.

Ancak ordunun bu işte rolü olduğunu kabul etmemesi, yöre halkını hayal kırıklığına sevketti.

Ovacık Belediye Başkanı Musa Yerlikaya, AP'ye yaptığı açıklamada, 'Zorunlu tahliye olaylarının, ordunun işi olduğunu Karayalçın'a açıklıkla izah ettik' dedi.

Yerlikaya, 'Karayalçın ve diğer yetkililer ifadelerimizi sessizlikle karşıladılar' diye konuştu.

Karayalçın, boşaltılan köyleri ziyaret etmedi.

Yerlikaya, bölgedeki askeri operasyonların devam ettiğini ve ay başından bu yana yerle bir edilen köy sayısının 23'e çıktığını söyledi.

Güneydoğu Türkiye'de de köylere aynı şekilde askeri saldırılar yapıldığına ilişkin haberler mevcut.

Kürt gerillalar, 1984 yılından beri özerklik için savaş veriyorlar. Çarpışmalarda bugüne kadar 13.000'den fazla kişi öldü.

Bu arada, bir grup Kürtün tahliyeleri protesto etmek amacıyla yetkililere gönderdiği telgrafları yayımlayan Kürt yanlısı Özgür Ülke gazetesinin iki muhabiri, cuma günü İstanbul'da polis tarafından gözetim altına alındı."

İkincisi bir Amerikan gazetesinden:

"Tirajı günde 100 bin olan Washington Times gazetesinin 08.10.1994 tarihli sayısında yukarıdaki başlık altında yayımlanan Ankara çıkışlı haberin çevirisi söyledir:

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, güvenlik kuvvetlerinin Kürt asilere karşı Türkiye'nin doğusunda giriştiği büyük bir operasyon sı-

rasında bir düzineden fazla köyü yaktığı haberleri üzerine, ordudan, bu konuda soruşturma başlatmasını istedi.

PKK gerillalarına karşı üç haftadır sürdürülen operasyonların cereyan ettiği Tunceli'nin parlamentodaki milletvekilleri, Demirel'in, köylülerden gelen ve ordunun köylerini yaktığı şikâyetlerinden sonra bu talimatı verdiğini söylediler.

Tunceli Milletvekili Kamer Genç, Demirel'le bu hususta birkaç kez görüştüğünü, bunun akabinde de Demirel'in, Genelkurmay Başkanı'ndan konuyu soruşturmasını istediğini belirtti."

203

'Yakılan köyler' ile ilgili iç ve dış yayınlar sürüyor.

Konu; MGK'nın ağustos ayı toplantılarında ele alındı mı? Edindiğim bilgilere göre hayır!

Şu bilgiler ağustos ayında kayda alınıyor:

"Köyünü terk eden, köyü zarar gören vatandaş sayısı 200 bin. Boşalan köy sayısı 900. Hane olarak 22 bin. Zarar gören konut sayısı 2.356. Bölgede yürütülen operasyonlardan rahatsız olmaları nedeniyle vatandaşların göç ettikleri saptanıyor. Terör örgütü bunu, devletin köyleri boşalttığı şeklinde propaganda malzemesi olarak kullanıyor."

Ancak –edinilen bilgilere göre– köy yakma olayları MGK'nın ekim ayı toplantısında görüşüldü.

Askeri kaynakların verdiği bilgi şöyle: "Yanan köylerle ilgili feryat, daha güvenlik kuvvetleri o bölgelere gitmeden başlatıldı. Yakıldığı iddia edilen köylere askerin gitmediği anlaşıldı. Bazı köylerde güvenlik kuvvetlerinin ateşi sonucu bir-iki ev yandı. Bu arada asker elbisesi giymiş teröristler yakalandı. Yapılan araştırmalar sonucu, askerlerin bilerek ve isteyerek bir evi ve köyü yakmadığı ortaya çıktı.

Köy yakma olaylarının kesinlikle olmadığı ortaya çıktığı gibi, 'askerler köy ve ev yakıyor' diye başlatılan feryadın altında başka şeyler aramak gerekiyor.

Üstelik Tunceli bölgesinde halkın, 'burada terörist var' diye güvenlik güçlerine yardımcı olmadığı görülüyor."

204

11 Ekim 1994 günü –çağrı üzerine– Cumhurbaşkanı ile Manisa'ya gittik.

11/12 Ekim günleri. Hükümet, düştü kalktı.

DYP ile SHP kıran kırana restleşiyor. Gruplarda "Çökerse çöksün" sesleri... İki tarafın da son anda birer geri adım atmasıyla 'kriz aşılıyor.'

11 Ekim sabahı DYP grubunda Çiller, özelleştirme taslağını SHP'li Bakanların imzalamaması halinde yasa teklifi olarak Meclis gündemine getireceklerini açıkladı ve SHP'ye 24 saat süre verdi.

Yılmaz, Çiller'in ANAP'la koalisyon kurma olasılığına güvenerek yola çıkmamasını isteyen bir konuşma yaptı. SHP'li hükümet gitmeden DYP ile koalisyon konuşmayacağını bildirdi.

Gece. Saat 20.00. DYP'li Devlet Bakanı Daçe, SHP'den Adalet Bakanı Moğultay ve Dışişleri Bakanı Mümtaz Soysal 3.5 saat Adalet Bakanlığı'nda bir toplantı yaptılar.

Çetin tartışmalar... Sonra demokratikleşme üzerinde 'mutabakata varıldığı' açıklandı.

Soysal, Karayalçın'a, Daçe ise Çiller'e 'hükümetin devam edeceği müjdesini' verdiler!

Soysal'ın özelleştirme tasarısını demokratikleşme ile eşzamanda tutarak imzalamayacağını söylemesiyle başlayan kriz, yine Dışişleri Bakanı Soysal'ın çabalarıyla sonuçlandı.

Uzlaşma neydi? Demokratikleşme ile özelleştirme paketleri 'Meclis'e birlikte getiriliyor.'

İçerik Cumhuriyet gazetesinde ayrıntılı biçimde yer aldı:

"Terörle Mücadele Yasası'nın değiştirilmesini öngören yasa taslağında, düşüncenin ifade özgürlüğünün sınırı, 'Ülkenin birliğini ve bütünlüğünü bozmak amacıyla, terör örgütünü açık ya da yakın şekilde desteklemek' olarak belirlendi. DYP'nin isteği doğrultusunda taslaktan 'dini amaçlı' terör maddeleri çıkarılırken terör tanımının

yapıldığı I. maddeye 'Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen, devletin temel niteliklerini bozmak' hükmü konuldu.

Terör örgütünü 'açık ya da yakın' şekilde destekler nitelikte propaganda yapanların 1 yıldan 3 yıla kadar ağır hapis, 200 milyon liradan 500 milyon liraya kadar da para cezasıyla cezalandırılması öngörülen tasarıyla, düşünce suçları tecil kapsamına alındı. Taslağın yasalaşması durumunda halen hapiste bulunan düşünce suçluları, 2 ay içinde davalarının görüldükleri mahkemeye başvurarak, dosyalarının yeniden incelenmesini isteyebilecekler."

Bu haberin manşeti sadeydi:

"Ortaklar anlaştı."

205

Manisa'dan döndük ama, 'çalışıyor.'

Saat 20.00 suları. Seçkinöz'den, Köşk'e bağlı Devlet Denetleme Kurulu'nun yetki ve çalışma alanları ile ilgili bilgi alıyor.

"DDK dilediği kamu kuruluşuna –TSK dışında– gidebilir, bilgi alabilir, gereken incelemeleri yapabilir. Bir savcı gibi."

Demirel, "Yani DDK gidip 'teftiş' edebilecek mi?" diye sordu.

Seçkinöz "Evet" diye yanıtladı ve "önce hangi kurumun 'teftişten geçirilmesi' için talimat yazalım?" diye sorunca; Demirel duraksamaksızın;

"TRT" dedi.

TRT'nin her açıdan incelenmesini istiyordu. Tabii, TRT'nin bir devlet organı olmasına karşın, Çankaya'nın etkinliklerini yeterince göstermemesine fena halde bozuktu ya. İşte şimdi...

Sonraki dakikalar bir bakıma eğlenceli sayılabilir.

Demirel, TRT'de haberleri izliyor, tabii biz de izliyoruz. Gruptaki konuşması geldi ekrana. Çiller, 'Peygamberin hadislerinden' söz açarak 'birlik ve beraberliği' savunuyor.

Ben, "Sizden bir şeyler kapmış. Sanki bu hadisleri ve anlamlarını bilirmiş gibi konuşuyor Çiller" diyorum ve gülüyorum.

Necdet Bey de gülüyor.

Demirel'de ses yok. Televizyonu izliyor. Çok ciddi.

Zaman zaman patlıyor: "Yahu hiç kimse sormuyor. 'Bu tasarıyla bu kanunla ne olacak' diye?" Dönmüş bana bunu söylüyor.

Seçkinöz, "Biz" diyor, "yasa olmadan da özelleştirme yaptık!"

Çiller konuşmasını bitirdiğinde Demirel, saatine bakıyor ve;

"Bu konuşmayı TRT tam 11 dakika verdi" diyor.

Özelleştirmeden çok TRT'nin davranışı ilgilendiriyor Cumhurbaşkanı'nı. Başbakan'ın konuşmasına saat tutuyor ve kendi konuşmalarına ya da etkinliklerine TRT'de ayrılan saatle kıyaslıyor.

11 Ekim gecesi biz bu konuşmaları yaparken, aynı saatte Adalet Bakanlığı'nda koalisyonun geleceğini belirleyecek toplantı yapılıyordu.

Demirel, "Soysal imzalayacak mı tasarıyı?" dedi.

CA: "Şu âna kadarki bilgiye göre Mümtaz Hoca imzalamayacak.

SHP grubunda Erdal İnönü'nün girişimiyle Karayalçın'a tam yetki verilmesi bir bakıma koalisyonu kurtaracak gibi."

SD: "Ne yetkisi? Genel başkanlar zaten tam yetkilidir bu konularda."

CA: "DYP'de ortaya çıkan 37'lerin deklarasyonuyla hükümet giderse, sizin Çiller'e yeniden Başbakanlık görevi vermeyeceğiniz söylentileri var."

SD: "37 imza az, daha çok olmalı. Tabii, dediğiniz gibi ortada hiçbir şey olmazsa, görev tekrar Çiller'e verilir.

Ama deklarasyonu imzalayanlar 70-80 milletvekili olursa, o zaman görev Çiller'e verilmeyebilir."

CA: "Deklarasyonu imzalayan DYP'lilerle ilişkiniz olduğu söyleniyor?"

SD: "Deklarasyonun yazılmasında da imzalanmasında da hiçbir ilişkim yok. Zaten deklarasyonun metnini yazsam böyle mi olurdu?"

Laf değişti:

SD: "Çağlar'ı Manisa gezisine niçin aldım, biliyor musun? Çağlar, Bulgaristan'dan 1.5 yaşındayken Akhisar'a gelmiş. Orada benzincide çalışmış.

Terörün henüz bitmediğini söylüyor grupta. Nihayet anlamış."

Çiller, terörün bu yaz veya yıl sonuna kadar biteceğini söyleyip

duruyor aslında. Demirel ise daha temkinli. "Epey mesafe alındı" demekle yetiniyor.

Otuz beş dakika görüştükten sonra, nihayet evlerimize gidebilecektik. Fakat son dakikalar daima heyecan verici oluyor. Deklarasyona katkıda bulunduğunu söylememe aklı takılmış olacak ki;

"Kimse benim gücümü denemek istemesin" dedi:

"Ben yokum bu işlerin içinde. O takım (deklarasyonu imzalayan 35 kişi) eğer ben işin içinde olsaydım 100 olurdu.

Eğer ben mücadeleye girmek istersem, girersem (eliyle çalışma masasını gösterdi) bırakırım burayı (Cumhurbaşkanlığı görevini). Giderim aşağıya ve öyle mücadele ederim ki..."

Gece: Adalet Bakanlığı'ndaki toplantı sona erdikten sonra, Cumhurbaşkanı'nı aradım ve "Mümtaz Soysal koalisyonun devam edeceğini söyledi" dedim. Terör yasasındaki 'propaganda' maddesi yumuşatılmıştı.

Dinledi ve o söylediklerimi dinleyen Demirel'in, koalisyon ortakları arasında 'uzlaşma beklemediği' gibi bir duyguya kapıldım.

Kaynağı neydi bu duygunun? Çok basitti yanıt: Demirel en az bir aydır 'bu hükümetin tükendiğini ve sonunun geldiğini' söylüyordu.

Oysa, tam kopacaklarken birdenbire uzlaşıyor ve koalisyonu sürdürmeye karar veriyorlardı.

"Soysal Hoca siyaseti parmağının ucunda oynatıyor" dedim.

"Evet" dedi Demirel: "Doğru!"

Hükümet gidip gelirken; Demirel, Genel Sekreterine bir buyruk verdi:

"Ben yurt dışına çıkarken, havaalanındaki uğurlama törenine Başbakan, Genelkurmay Başkanı gelmesin. Zaten bu kişiler bir geliyor, bir gelmiyor" dedi.

Seçkinöz sordu: "Yazı ile bu protokol düzenini bildirelim ki?"

Demirel: "Evet. Tabii TBMM Başkanı gelecek. Cumhurbaşkanı'na vekâlet ediyor."

Bir seferinde gayet kritik bir günde Çiller'le Doğan Güreş'in havalaanına gelmeyerek 'tavır koymaları' olayını unutmamış ve böyle bir formül bulmuştu.

Köşk'ün protokol kuralları, gazetelere duyurulacak, bundan sonra Başbakan'la Genelkurmay Başkanı uğurlamaya ve karşılamaya gelseler de gelmeseler de umursamayacaktı.

206

AFP gibi uluslararası bir haber ajansı, Washington Times gibi önemli bir yayın organı, hem dışarıda, hem içeride şok etkisi yapan bir haber geçtiler (12 Ekim 1994):

"İnsan haklarından sorumlu Devlet Bakanı Azimet Köylüoğlu ekim ayı başlarında PKK'ya karşı yürütülen operasyonlarda Türk ordusunun ülkenin doğusundaki Tunceli ilinin Ovacık bölgesinde köyleri boşaltıp yaktığını kabul etti.

Resmi verilere göre, son operasyonlarda 200 PKK militanı öldürüldü. Türk ordusu PKK'nın yerleşmeye çalıştığı bölgeyi bombalıyor.

Eski Başbakan ve DSP Genel Başkanı Ecevit, hükümeti, bu bölgedeki halkı 'canavar' gibi gördüğü gerekçesiyle kınadı.

Köylüoğlu, bölgedeki Türk yetkililerin genelde birtakım hataları olduğunu üstü kapalı olarak kabul ederek, 1.234 kişinin oturduğu 218 evin devlet tarafından yakıldığını ifade etti.

İçişleri Bakanı Nahit Menteşeoğlu her türlü hatayı reddediyor ve 'Yangınları, jandarma giysisi içindeki PKK'lıların çıkardığını' iddia ediyor."

Köylüoğlu ise, "Köylerin yakılması olayını Meclis'in araştırmasını" istiyor. Devlet Bakanı "Silahlı Kuvvetler'in köy yaktığı yolunda bir ifadesi bulunmadığını" söylüyor.

Karayalçın ise, "Operasyonlar sırasında birtakım hatalar olabileceğine" değiniyor.

Olay üzerine olay geliyor.

Dışişleri Bakanı Soysal, Suudilerin finanse ettikleri Londra'da yayımlanan Al-Hayat gazetesine verdiği demeçte; "Demirel'le Çiller'in kendisini istemediklerini" söylüyor:

"Beni istemediler. Koşullar beni yanlarına getirdi."

207

O günlerde Çiller'in, Soysal'ın 'azledilmesini isteyeceği'ne değinen kimi söylentiler dolaşıyordu.

12 Ekimde söylentiyi soru biçimine sokarak Demirel'e ilettim.

Kızın bir sesle;

"Önce Azimet'i azletsin" dedi.

208

İstanbul'dan dönen Demirel, protezin konuşmasını engellediğini söyleyerek dişçiye gitmiş.

Gece maç var. Bir yandan da telefonlar işliyor. Özelleştirme yasasını imzalamayan Soysal, Paris'e gitmiş. Etraf yine karmakarışık. Bilâ'ya göre, 'kriz hortladı!'

Telefonda Derya Sazak, Carol Migdalovitz adında Ortadoğu uzmanı bir Amerikalı kadının Kongre'ye yazdığı bir raporu anlatıyor.

"Generallerin görev sürelerinin uzatılması olaylarının yaşandığı sıralarda, Demirel hastalığı bahane edilerek Çankaya'dan indirilecekti. Yerine o sırada Genelkurmay Başkanı olan Doğan Güreş getirilecekti."

Oysa, böyle bir duyum almamıştık. Böyle bir söylenti kulağımıza gelmemişti.

Sadece Ömer Tarkan'ın bir duyumu vardı. 1-1.5 ay önce –Dışişleri Müsteşarı Özden Sanberk'in bir arkadaşından gelen habere göre– böyle bir olası olayı MİT Başkanı Demirel'e bildirmiş. Demirel de generallere sormuş. Generaller de MİT Başkanı'na "Niçin bildirdin" demişler. Bu da böyle bir palavra hikâye!

Acaba ağustos ayında ya da birkaç gün önce temmuz sonlarında 'bir şeyler oldu mu?'

Telefonda olan biteni soran Demirel'e:

CA: "Mümtaz Hoca tasarıyı imzalamadan Paris'e gidince, Çiller küplere binmiş ve tasarıyı teklife çevirerek TBMM'ye göndermiş. Böyle yaparken kime güveniyor? ANAP'a mı? ANAP, niçin desteklesin bu teklifi?"

SD: "ANAP vermese de oy, bu teklif geçer Meclis'ten. 150 DYP'li yeterli sonuç almak için."

CA: "Özelleştirme kilitliyor Meclis'i."

SD: "İşin çivisi çıktı. Yakın bir zamanda hükümet bunalımına hazır olmalı."

CA: "Çiller ne yapmak istiyor?"

SD: "Ne yaptığını biliyor mu canım!"

CA: "Murat, Mümtaz Soysal'ı azledecekmiş!"

SD: "Daha önce de söyledim. 'Azledilecek biri varsa o da Azimet,' demiştim sana."

CA: "Azimet Köylüoğlu köyleri askerlerin yaktığını söylememiş, bugün inkâr etti Meclis'te. Onu da Cevheri savundu. Oysa Cumhuriyet'in elinde Köylüoğlu'nun bu sözleri söylediğini kanıtlayacak bant var."

SD: "Mesut belediyeciler toplantısında çok kötüydü. Orada her partiden insan var."

CA: "Hükümet Şırnak'a seçim için 20 milyon göndermiş. Bu sözü Meclis'te söylese hadi neyse!"

SD: "Evet."

CA: "Murat, 'Tasarı teklife dönüşürse kabinede kalamayız,' demişti. Bakalım şimdi ne yapacak?"

SD: "O döndü. (Gülüyor) Hani benim bir felsefem var ya!"

CA: (Kahkahalar) "Dün dündür, bugün bugün!"

SD: "Eh, işte... Maç 5-0 bitti." (Milli maç. Türkiye-İzlanda)

Telefonu kapattık.

209

(13 Ekim 1994) Çiller-Karayalçın görüşmesi ve:

SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın "Bir hükümet sorunu yok. Daha önce açıklamış olduğumuz düzenlemelerin tümü yürüyecektir" dedi.

Ya özelleştirme yasasının teklife dönüştürülmesi?

Karayalçın'a göre, 'biçim önemli değil.'

Soysal, son krize bir ad taktı:

"Bir bardak suda fırtına..."

Bu gece Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akaev onuruna Cumhurbaşkanı'nın verdiği akşam yemeğine geçmeden Murat Karayalçın'a sordum:

"Asiye kurtuldu mu?"

Bozuldu gibi geldi bana. Yanıt vermedi. Oysa Mümtaz Soysal son siyasal oyunda kazanan tek siyasetçi. Tasarıyı imzalamadı, demokratikleşme sözünü aldı ve hükümet onca serüvenden sonra yerinde kaldı.

Azimet Köylüoğlu da yine geri döndü:

Bu kez, "Tunceli'de 15 köyün tamamen yandığını" açıkladı.

Bir hükümet düşünün: Devlet Bakanı, üstelik insan haklarından sorumlu, köylerin yakıldığını açıklıyor ve aynı hükümetin İçişleri Bakanı, 'köyleri PKK'nın yaktığını' söyleyerek kabine arkadaşını yalanlıyor!

210

Pazar olmasına karşın çalışan Demirel'e;

"ABD Kongresi'ne verilen, uzman Carol Migdalowitz raporundan" söz açtım.

"Biliyorum" dedi Cumhurbaşkanı: "Oraya (ABD Kongresi'ne) bir açıklama gönderdik. Bir mektup yazılmasını istedim."

Fakat, giden mektupta neler yazıldığını bilemiyordum. Ancak, darbeden söz ediliyordu ve iki generalin görev süresinin uzatılması sırasında Demirel'in Çankaya'dan indirileceğine ve yerine de Güreş'in getirileceğine değiniliyordu.

"Doğru değil" demekle yetindi Demirel.

Ya, Ömer Tarkan'ın aldığı bilgiler? MİT'in bir buçuk ay önce darbe eğilimini ihbar etmesi? Askerler, darbeyi niye açıkladı diye MİT Müsteşarı'na bozuk atmışlar!

Cumhurbaşkanı, dinledi ve bu bilgileri de "Doğru değil" diye yanıtladı.

Cumhurbaşkanı "Yalnız şu var" diye konuşmaya başladı:

"Doğan Paşa zamanında askerler 'Güneydoğu rakamlarını ne-

den yüksek veriyorsun Cumhurbaşkanı'rıa?' diye MİT Müsteşarı'na çatmışlar. Ben rakamları bir kanaldan almıyorum ki... Askerlerin bu tavrını ben Doğan Paşa'dan sonra öğrendim."

Tuhaf şey! Askerler rakamların büyütülmesini, doğru da olsa istemiyorlar. Neden acaba?

Necdet Seçkinöz'e bahsettiğim Ekrem Ceyhun'la ilgili belgeyi önce Demirel'e sunmak gerekiyordu. Zarfından çıkarıp belgeyi Demirel'in önüne koydum.

İşte o belge:

T.C.
DEVLET BAKANLIĞI

Sayı : B.02.0.004/4.02/06682 Ankara
Konu : 19/10/1992

Sayın Onur KUMBARACIBAŞI
Bayındırlık ve İskân Bakanı

Türkiye Elektrik Kurumuna 20 yıldan beri hizmet üreten ÖZER İŞ A.Ş. Firması bir süre önce büyük çapta mağduriyete uğramış ve müteahhitlik hizmeti verememiştir.

Karayolları Genel Müdürlüğünün onayı ile otoyollardaki elektrik deplasmanlarından büyük kısmının şirketler tarafından gerçekleştirildiği malumunuzdur.

Uygun görüldüğü takdirde söz konusu Şirkete Otoyol Elektrik Deplasman işlerinden taşaronluk verilmesi hususunu takdirlerinize arz ve rica ederim.

İmza
Ekrem Ceyhun
Devlet Bakanı

Ek: 1 Ad.
Adres:
TAYYİP İŞGÖREN YÜK. MÜH. MÜTEAHHİT
Atatürk Bulvarı No: 144/3
Kavaklıdere/ANKARA
Tel : 4-354 17 60
Faks : 4-354 77 67

'Ceyhun hakkındaki belge'yi Demirel dikkatle okudu.

Sonra, bana "Nasıl yazar bunu?" diye sordu. Sinirliydi.

Alaya aldım olayı: "Kumbaracıbaşı'nın kulağına bir Bakanlar Kurulu'nda söyleyebilirdi" dedim.

"O da olmaz" dedi Demirel: "Ekrem, 'Böyle bir başvuru oldu bana, bilginize sunuyorum' der, bitirir işi. Bitirmesi gerekir."

Oysa yazıyla bir firmayı korumasını istiyordu Bayındırlık Bakanı'ndan.

Tam bunu soracaktım ki: "Ceyhun by-passlı. Zaman zaman böyle şeyler yapıyor" dedi. Ne mazeret ama!

"Yani Turgut Özal gibi mi?" diyecek oldum. Yüzüme baktı, sustu.

Fakat Ekrem Ceyhun by-passlı olduğu için mi Necmettin Erbakan'ın sarılıp elini öpüyordu? Bu fotoğraf gazetelerde çıkmıştı.

CA: "Erbakan, Ekrem Bey'in şeyhi mi, şeyh mi bu Erbakan?"

SD: "Yok canım. İşte öyle elini öptü."

Devlet Bakanlığı'nda bulunmuş, Demirel'in sağ kolu bir siyasetçinin Erbakan'ın elini öpecek kadar içtenlik, hatta bağlılık ifade eden hareketi böylesi sudan bir gerekçeyle geçiştirilebilir miydi?

Demirel'e özgü bir davranış; laf değişti:

SD: "Çiller, Kocaeli'deki Toyota fabrikalarının açılış törenine 'Beni de beraber götürün' dedi. Uçakta yanımdaydı. Otomobile aldım. Helikopterde de birlikteydik. Ona dedim ki:

'Gazetelerin sahip ve yazı işleri müdürlerini topla. Benim yetkim var, istersem toplarım, ama sen topla. MGK Başkanıyım ben.

Tunceli'de olup-bitenler hakkında Genelkurmay'dan bilgiler al ve onlara ver. Bu, devlet meselesi. Yoksa:

Genelkurmay, eğer biz başarılı olamıyorsak Tunceli'yi OHAL'den çıkarın veya sivil güçlerle bu işi temizleyin, diyor. Ben askerleri bu işin içine sokuncaya kadar neler çektim. Bu mücadeleyi yapmayacaklar da ne yapacaklar?'

Çağırsın gazetecileri. Hep kendini övdürecek, manşetlere çıkarmak için gazetecileri çağıracak, arayacak değil ya! Ve onlara 'Devlete sahip çıkın' desin.

Alsın bilgiyi Genelkurmay'dan, gazetecilere 'Devleti koruyun' desin.

Bugün Flaş TV'yi dinledim. Yavuz Gökmen, Fehmi (Koru), Fatih (Çekirge), hadi bunu bırak ne olduğunu biliyoruz, İlnur Çevik... Nasıl da devlet düşmanı bunlar."

CA: "Bunlar size de düşman."

SD: "Ama ben değilim ki mesele, devlet! Tunceli, bugün devletin en önemli meselesi."

CA: "Devlet? Azimet Bey'le Nahit Bey, ikisi aynı kabinede Bakan. Birbirlerini yalanlayan demeçler veriyorlar."

SD: "Çiller'e 'Getirin Azimet'in azil kâğıdını hemen imzalayayım' dedim. Murat ise, Çiller'e 'Partiye ben hâkimim, hiçbir mesele yok' diyor, olumlu şeyler söylüyor. Hatta 'Her şey elimde' diye Çiller'i uyutuyor, kendini güçlü gösteriyor.

Hükümet yok! Kör topal 4 Aralığa (ara seçimlerine) kadar gider."

CA: "Tunceli meselesine ne diyor Çiller?"

SD: "Neyi biliyor ki?.. Haberi yok! Hükümet yok, yok olmasına da Çiller'e de söyledim. 'Biz yıkıcı olmayalım.' İçişleri Bakanı arkadaşımız. Çok konuşuyor. O da İsmet'i aşmak sevdasında (eski İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'i). Nahit 10 yıl sustu ya, şimdi durmadan konuşuyor."

CA: "Ya Mümtaz Soysal meselesi ne olacak?"

SD: "Mümtaz Soysal'ı hâlâ anlamış değilim."

CA: "Mümtaz Hoca, 'kadro' hareketine ihtiyaç olduğunu söylüyor."

(Yanıt yok.)

CA: "Suphi Karaman sizinle görüşmek istediğini bana söyledi ve iletmemi istedi."

Demirel, not aldı ve "Sen söyle Karaman'a. Türki zirvesinden sonra görüşürüz" dedi.

Başyaver, Nazarbey'i karşılamak için alana ancak gidebileceklerini söylüyor, ama Demirel –nedense– ağırdan alıyor. Beni aldı, harita başına götürdü:

Kars'tan İskenderun'a eliyle bir hat çizdi:

"İşte buralarda (hattın doğusunda) bulunuyor bu adamlar. Tam 40 bin militan var. Öldürüyorsun, eksilmiyor. İnsan malzemeleri çok" dedi.

SHP ile CHP'nin birleşmesi gündemde. Bir protokolle mi olacak birleşme, yoksa Kurultay'dan mı geçecek?

Fakat, Kurultay sorunu Murat Karayalçın'ı düşündürüyor gibi. Deniz Baykal'ın çıkması olası.

211

'Sessiz darbe' ABD'de

'Bu gökkubbe altında hiçbir şeyin gizli kalamayacağı' bir kez daha kanıtlanıyor.

Üzerinden günler geçmesine karşın; ABD Kongresi'ne verilen Türkiye ile ilgili, Carol Migdalovitz'in, "Türkiye: Siyasi ve Ekonomik Değişim ve ABD'ye etkileri" raporu (18 Ekim 1994) Mehmet Altan'ın köşesinden kamuoyuna yansıyor.

> "Raporda 'Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in geçen ağustosta Hava ve Deniz Kuvvet Komutanlarının görev süresinin uzatılmasına karşı olmasına rağmen geri adım atmasının, askerler tarafından istifa etmeye zorlanmasından kaynaklandığı' ileri sürülüyordu.
>
> Carol Migdalovitz'in iddiasına göre: 'Cumhurbaşkanı Demirel ya süre uzatımını onaylamaya ya da sağlık gerekçesiyle istifaya zorlandı.'
>
> Amerikan Kongresi Araştırma Bölümü Uzmanına göre, eğer Süleyman Demirel geri adım atmayıp istifa etseydi, eski Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'e Cumhurbaşkanlığı yolu açılmış olacaktı.
>
> Migdalovitz, Türkiye'de çok sayıda hükümet yetkilisi, siyasi parti lideri ve uzmanla görüşmüş.
>
> Araştırmanın 'darbe' başlıklı bölümünde, mayıs ile ağustos ayları arasındaki gelişmeler incelendikten sonra, '1994 yazındaki gelişmelerin Türkiye'deki askeri gücün sivil hükümet üzerindeki etkilerini göstermesi açısından dikkat çekici olduğu' belirtilmekte...

Migdalovitz, 'Dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in görev süresinin uzatılmasını Demirel'in önlemesinin ardından, Başbakan Tansu Çiller'in Güreş'in önerisiyle Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının görev sürelerinin uzatılmasını istediğini, ancak Demirel'in karşı çıktığını' hatırlatıyor.

Yüksek Askeri Şûra'dan bu 'tavra', hiçbir atama yapmayarak 'yanıt' verildiği, Demirel'in ise askerlerle yaptığı görüşmenin ardından 'geri adım' attığı da bu incelemede yer alıyor.

Raporun 'darbe' başlıklı bölümü daha sonra şöyle devam ediyor:

'Bazıları, bunu görüşme yoluyla mini-darbe olarak adlandırdı. Ve askerler tarafından 1971 ve 1980'de görevinden alınan Demirel'in tehdit edildiğini ortaya attılar.

Demirel'in onaylamaya ya da sağlık nedeniyle istifa etmeye zorlandığını iddia ettiler.

Bu senaryoya göre yeni Cumhurbaşkanlığı seçimleri emekli Güreş'in bu göreve gelmesine yol açacaktı.

Ülkenin sorunlarını çözmekte hiçbir sorumluluk kabul etmeden askerler sivil hükümetin kararlarını bir darbenin yaratacağı pürüzler olmaksızın kontrol altına aldılar.'"

Mehmet Altan, bu bilgilerin 'sadece ne kadarı doğru diye tartışıldığını' söylüyor yazının sonlarında.

'Demirel'i bu nedenle aşağıya indirmek ve yerine Güreş'i getirmek bölümleri' dışında kalan olaylar, Demirel'in bana anlattıkları ve öteki bilgilerle doğrulanıyor.

Bana göre, askerler çok dikkatli bir planla Cumhurbaşkanı'nı öyle bir duruma soktular ki... Bu, sonucu itibariyle:

'Sessiz bir darbe'ydi!

212

Demirel, İstanbul ve İzmir'de Türki zirvesinde.

İlhan'la konuştuk (19 Ekim 1994): "1995'te dön" dedi.

Ah, keşke daha önce olabilse...

213

"Geldim" dedi Demirel. Telefondaki ses, dinçti, neşeliydi.

Üç günden beri İstanbul'daydı. Türki Cumhuriyetleri zirvesi.

Dinçti, neşeliydi ama, 'hasta'ymış.

Rusların Türki zirvesinden 'tedirgin olduklarını' söyledim.

"İstedikleri kadar tedirgin olsunlar" dedi:

"Türkiye bu zirveyle çok şey kazandı. Türkiye'nin pazarlık gücünü artırdı. 6-7 aydır bu zirveyi toplamaya çalışıyorum. Bu zirveyi toplamasak, 'Türkiye, Türk Cumhuriyetlerini terk etti,' diyeceklerdi. Mesela 6 liderle biraradaki resmimiz... O fotoğraf!"

Bakalım, Moskova'dan hangi akortsuz sesler duyulacak!

CA: "Meclis'te DYP-ANAP yakınlaşmasıyla özelleştirme hız kazandı. Emre, Mesut Yılmaz'la üç buçuk saat konuştuktan sonra Çiller'i ikna etmiş ANAP isteklerinde. Hükümet ve 'bu kadın'?"

SD: "Bugün konuştuk. Aklını özelleştirmeye takmış. Başka bir şey düşünmüyor. Coşkun Kırca ile Münif İslamoğlu'ndan şikâyetçi."

CA: "37'lerden?"

SD: "Hayır, hayır. 37'lerden değil. Coşkun'la Münif'ten. İkisi de özelleştirmenin Anayasa Komisyonu'na gelmesi lehinde oy kullandılar. Hüsam reddetti, bitti mesele."

CA: "Bir de Erbakan meselesi var. ABD'de bulunuyor. ABD, bu adamı destekleyebilir."

SD: (Hiddetli bir sesle) "Allah belasını versin Amerika'nın. 1980'den sonra dinci gruplara yanaştı. Neden? Şayet dinci gruplar güçlenir ve iktidara gelirlerse açıkta kalmayayım, diye. ABD'nin politikası bu."

CA: "Ama destekleyebilir Erbakan'ı."

SD: "Allah belasını versin Amerika'nın (hiddetli) ABD desteğine güvenilerek politika yapılmaz.

Yarın çalışacağız."

CA: "Biraz dinlenseniz."

SD: "Çok iş var. Türkistan'a gideceğiz."

20 Ekim 1994'te dikkatlerin üzerinden yitmediği insan, Necmettin Erbakan'ın ABD gezisi manşetlere ve kulis söylentilerine malzeme oldu.

"Erbakan'ın Amerika'yı yumuşatma gezisi" diye nitelenen bu gezi, "Bütün siyasi liderleri Amerika'dan icazet almakla suçlayan Erbakan, RP'yi anlatmak için Washington'a gitti" diye yorumlandı.

214

(21 Ekim 1994)

"Önce tatlı bir haber" diye başladım:

"Engin Civan Bahçeşehir'deki bir trilyonluk davada beraat etti."

Şaşırdı. Bir şeyler söylemek istedi, söyleyemedi. Önündeki kâğıtları karıştırmaya başladı.

Yolsuzluklarla savaşımda 'başka yöntemler aranmaması'nı, demokrasi içerisinde ve yargıya güvenerek sonuç alınacağına inanılmasını savunmasından sonra, bir beraat ki...

Acaba halk şimdi ne diyebilir, neler geçirir aklından?

"Özelleştirme konusunda DYP-ANAP işbirliği ile yasada yapılan son değişikliklerin Anayasa Mahkemesi'ne 'iptal gerekçesi' vereceğini" söyledim.

Demirel böyle bir dava açılması olasılığına "Çok güzel" dedi. Gülüyordu.

Oysa bugünkü konuşmalarında "Özelleştirmeyi yapacaksanız yapın," diyor ve Çiller'e gönderme yaparak "Uçarak değil, merdivenleri çıkarak kalkınacağız" gibi söylemlerde bulunuyordu.

Bu siyasetçiler bir âlem. Yakınlarına girdikçe, yakından izledikçe tanımak daha keyif veriyor.

Laf arasında Çiller'in ilan şirketlerine telefon ederek, mal varlığı üzerinde sürekli –hemen hemen her gün– yayın yapan Cumhuriyet'e 'ilan ve reklam vermemelerini' söylediğini aktardım. Hatta Çiller, şirketlere "Susturun bu Cumhuriyet'i" demiş.

Demirel'in tepkisi şu oldu:

"Sustururlar" dedi.

"Bizim reklam şirketleriyle işimiz yok ki..." dedim.

Bu kez, Demirel sustu.

İsim vermek doğru değil. Bu arada birileri için Demirel 'kavat' sıfatını kullandı. Yani pezevenk!

Daha sonra Çiller-Cevheri ilişkilerinin askıya alındığı konusundaki söylentilere değindik: "Necmettin'i gözden çıkaracak" dedi:

"Özer istemiyor Necmettin'i."

CA: "Cevheri siyasal duygusallıkla Çiller'i koruduğu için mi?"

SD: "Özer'den bahsediyorsan, öyle şeylere bakmaz bu adam."

Gazeteciler 'Baba'nın konuşmamasından yakınıyorlar. "Her gün konuşamayız" dedi. Sanki işine geldiği zaman günde bir değil, birkaç kez gazetecilerle konuşmamış gibi.

Derya (Sazak) randevu istiyordu:

"Derya'ya itimadım yok. Hep aleyhimizde yazıyor. Hâlâ dikkuyruk kuşları (Burdur gölündeki) ile uğraşıyor. Benim aleyhime yazıyor. Ama kasım ayında bir organizasyon yaparız."

Mal varlığının dökümünü yapmış, hazırlamış. Komisyona gönderecek. Gayrimenkullerin tarihi eski. Ama eşinin takıları yazılmıştı mal varlığı bildirimine. Gazetelerde çıkan fotoğraflarda Nazmiye Demirel'in Türki Cumhuriyetlerine verilen yemekte taktığı takılar 'çok muhteşem bir koleksiyonu' sergiliyordu.

İki okul yaptırıyorlar. Isparta'da Nazmiye Hanım'ın 'biriktirdiği para ve ailenin yardımı ile' yaptırdığı okul. Diğeri de Güneydoğu Harran'da Demirel okulu.

Bunlar mal bildiriminde yoktu. "Benim malım değil ki onlar" diyordu:

"Ben paraya pula meraklı bir insan değilim."

Süleyman Demirel'in aksine kardeşleri, tabii yeğenleri, kayınçosu mala ve paraya hayli düşkün insanlardı. 1964'ten bu yana ülkenin zenginleri arasında yer almayı başarmışlardı.

En son edindiği mülk, İstanbul'da Levent'teki evdi.

"Mal bildirimimi basına verelim mi?" diye sordu. "Evet" dedim. Sonra, "Sen görmeden vermek istemedim" diye bir ek yaptı.

(22 Ekim 1994 Cumartesi) Mal varlığı bildirimi basına açıklandı ve Seçkinöz bir yazıyla TBMM'deki komisyona bir kopya gönderdi.

SD: (Bir karton uzattı) "Bugün 1.5 saat görüştüğüm Genelkurmay Başkanı bana yine 'Biz ev köy yakmadık Tunceli'de' dedi. Kesin bir ifadeyle. Benim önemli meselem Tunceli. Çiller'e bugün yine 'Gazetecileri topla, gereken bilgileri ver', dedim."

CA: "Ama söz dinlemiyor. Gazetecileri toplamıyor, bilgi vermiyor."

SD: "Hık mık diyor. Yoksa ben devreye gireceğim. Çiller'e 'Eğer askerler suçlu ise gerekeni yapalım. Yok askerlerin günahı yoksa, çıkıp onları savunalım, arka çıkalım' dedim."

CA: "İzmir havaalanında arabanın şoförünü de indirmiş ve Çiller'le 'çok özel' konuşmuşsunuz. Samimi bir görüşme."

SD: "Bu, Başbakan. Başka ne yapabilirim ki... Çiller bir 500 milyarını (mal varlığını) bir de Başbakanlığı düşünüyor. Başbakanlıktan gideceğim diye ödü kopuyor."

CA: "Bir gün indirirler herhalde. Tabii halkın oylarıyla."

SD: (Özel ve samimi konuşmayı yanıtladı) "Kadın Başbakan, kavga mı edeyim?"

CA: "Hayır."

SD: "Ben şoförü niçin çıkarayım? Haber yanlış. Arada cam var, bizimle şoför arasında. Kaldırırım bu camı, biter. Tam bir şey söylüyordu ki, arabanın kapısını açtılar. Kapadım kapıyı. İşte bu."

CA: "Ama gazete (Hürriyet) bu görüşmenin 20 dakika sürdüğünü, şoförsüz konuştuğunuzu yazıyor."

Nezle ve öksürüyor.

CA: "Erbakan'ın ABD gezisine ne diyorsunuz?"

SD: "ABD'de ilgi fazla değil. Oraya gitti, iktidara gelirse Türkiye Cezayir olmayacak garantisini vermek için... Allah kahretsin bu Amerika'yı."

(Ne çare, kahretsin demekle Amerika kahrolmuyordu!)

215

Demirel'in mal varlığı bildirimi (22 Ekim 1994)

"Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in mal varlıklarının listesini içeren bir mektup, 1983 yılından bu yana kurulmuş bulunan partilerin genel başkanları ile yakınlarının mal varlıklarının incelenmesi ile görevli Meclis Araştırma Komisyonu'nun Başkanı Sayın Ha-

luk Müftüler'e Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nce gönderilmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, uzun süre üyesi bulundukları Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne çeşitli zamanlarda mal beyanı verdikleri gibi, basına da zaman zaman bu konuda açıklamalar yapmışlardır.

Sayın Cumhurbaşkanımız 1990 yılından bu yana hiçbir mal iktisabında bulunmamışlardır.

Sayın Cumhurbaşkanımız, en son mal beyanını 11 Aralık 1991 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne vermişlerdir. Bu ve bundan evvelki bütün mal beyanları dosyalarında bulunmaktadır.

Sayın Cumhurbaşkanımızın anılan Komisyon'a gönderdikleri mal varlıklarına dair liste ilişiktedir:

- Güniz Sok. No: 31 Kavaklıdere/Ankara'da 850 metrekare, 1/3 hisse ev. (1967 yılında satın alınmış)
- Güniz Sok. No: 31 Kavaklıdere/Ankara'da 9 daire, 1/3 hisse ev. (Her biri 120 metrekare) Arsası 1952 yılında satın alınmış, bina 1967'de yapılmış)
- Caferbey Sok. No: 42 Tuzla/İstanbul'da 140 metrekarelik ev. (Arsası 1957'de satın alınmış, bina 1972-1974'te yapılmış)
- Fevzi Çakmak Sok. Kızılay/Ankara'da 360 metrekarelik 1/3 hisse ev. (1964 senesinde satın alınmış)
- Dörtyol, Barajlar Kooperatifi Küçükesat/Ankara'da 120 metrekarelik ev. (1957 senesinde satın alınmış)
- Yeşilyurt Sok. 16/8 Ayrancı/Ankara'da 150 metrekarelik ev. (1958 yılında satın alınmış)
- Aydınkent-Beşiktaş/İstanbul'da 370 metrekarelik ev. (1990 öncesi satın alınmış)
- Buğday Sok. No: 10 Kavaklıdere/Ankara'da 700 metrekare, 1/3 hisse arsa. (1952 yılında satın alınmış)
- İslâmköy'de ve Isparta'da tarla, bağ, bahçe, ev. (Benim ve eşimin, ailelerimizden intikal etmiş, henüz taksim edilmemiş)
- Eşime ait mücevherat.
- Bir miktar nakit para. (500 milyon lira kadar, elimizde)

216

Necmettin Erbakan'ın ABD gezisiyle ilgili AA'nın haberi:

Washington (A.A.) – Kasım Cindemir bildiriyor.

"RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, ABD Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin, 'Evet, Bosna konusunda iki yıldan beri hata yaptık. Kendimizi suçlu hissediyoruz' dediklerini söyledi.

Çeşitli Müslüman ülkelerden bir grup parlamenter ile birlikte Washington'daki temaslarını sürdüren Erbakan, Kongre ve Dışişleri Bakanlığı'nda görüşmelerde bulundu. Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'ndeki toplantıya gazeteciler alınmadı. Komite çalışanlarından oluşan grubun, Erbakan'a özellikle RP ile ilgili sorular yönelttiği öğrenildi.

Parlamenterler Heyeti, daha sonra, Dışişleri Bakanlığı Genel Müdürlerinden Timothy Michael Carney ve Bob Fraiser ile Türkiye ve Yunanistan'ın da bağlı olduğu dairenin direktörü Marshall Adair'den oluşan ekiple görüştü.

Dışişleri'ndeki görüşme bir saat kadar sürdü. Erbakan, görüşmenin ardından basın mensuplarının sorularını yanıtladı.

Çok yakın bir ilgi gördüklerini ve bundan da memnuniyet duyduklarını söyleyen Erbakan, 'İslam-Hıristiyan çekişmesinin mutlaka önlenmesi gerektiğini dile getirdik. Onlar da, gerginlik değil, iyi dostluk ilişkileri istediklerini ifade ettiler' dedi. Erbakan, 'Biz de bunu uygulayın, politikalarınız aksini gösteriyor, değiştirmeniz lazım demek suretiyle vazifemizi yaptık' şeklinde konuştu.

'Ne bekliyorsunuz?'

RP Genel Başkanı, şöyle devam etti:

'Bosna üzerinde durduk. Açıkça ne yapmamızı istersiniz diye sordular. Biz de, Bosna'ya silah ambargosunu kaldırın dedik. Çünkü Sırplar, her türlü ikmali yapıyorlar. Bosna'daki insanlar, etrafı toplarla çevrilmiş ve devamlı öldürülüyor. Ne yardım ne silah hiçbir şey alamıyor. Ne bekliyorsunuz? Hiç insan kalmasın onu mu bekliyorsunuz? O zaman mı harekete geçeceksiniz? Biz de aktif hareketten yanayız, ama İngiltere ve Fransa yanaşmıyor dediler. Öyleyse onla-

rı ikna et. Arnavutluk, havaalanını açıyor. 15 dakikada Bosna'yı bombalayan topların üstünde olursunuz. Buyrun hava harekâtı yapın dedik.

Kendileri, ambargo konusunda BM'ye müracaat ettiklerini, ancak Konsey'in diğer üyeleri bakımından bunun hemen mümkün olmayacağını ifade ettiler. Biz de, İngiltere ve Fransa askerini çekerse, Türkiye ve Müslüman ülkelerin BM şemsiyesi altında asker yollamaya hazır olduklarını söyledik. Önemli olan siyasi iradedir dedik. Evet haklısınız, iki yıldan beri hata yaptık bu siyasi iradeyi gösteremekten dolayı da kendimizi suçlu hissediyoruz dediler. Kuvvet kullanarak işgal örneği duruyor önümüzde ve bu yönden de Bosna bir insanlık faciasıdır. Hatalı olduğumuzu kabul ediyoruz dediler.'

Necmettin Erbakan, 'İktidara geliyoruz dediniz mi?' sorusuna, 'Biz demedik, onlar bunu beklemekteler' yanıtını verdi. Erbakan şöyle dedi:

'RP'yi tanımak istediklerini söylediler. Sizler, zaten ılımlı ülkelerin temsilcilerisiniz. Biz bu ülkeler ile esasen iyi münasebetler içinde bulunmak istiyoruz. Bilhassa, terörizme karşı olmanız ve insan haklarından yana olmanız dolayısıyla dediler. Zannederim, konuşmamızın en önemli cümlesi, biz, sizlerle birlikte aynı gayeler için çalışmaktan memnunluk duyarız şeklindeydi. RP'nin ne yapacağını büyük dikkatle dinlediler. Ekonomi ve insan hakları konularında ne yapacaksınız diye sordular. Not aldılar. Gökte ararken yerde bulmuş durumundaydılar.'

Erbakan, görüşmede, Irak'a ve Libya'ya ambargo konularını da gündeme getirdiklerini ve bu durumun İslam âleminde 'büyük reaksiyon' yarattığını dile getirdiklerini belirtti ve 'Gözden geçirin, yanlıştır' dedik şeklinde konuştu."

217

Nezleye, öksürüğe karşın 'çalışmayı' sürdürüyor. Ama İzmir'de başlayan rahatsızlığına doktor ilaçlar vermiş. "İlaçlar öyle ki başımı kaldıramadım. Uyku veriyor. Gittim eve, uyudum. 16.00'ya kadar."

Çalışıyor ve konuşuyor:

"Bu sabah Münif İslamoğlu buradaydı. Koridorda Kâmran İnan'ı görmüş. 'Darbe olacak' diyormuş."

CA: "Kim çıkarıyor bu lafları?"

SD: "Dün Genelkurmay Başkanı ile görüştüm."

CA: "Evet, mutat süreden 1.5 saat fazla sürdü."

SD: "Şunu söyledim: Güneydoğu'daki durumda askerler sonuç almak zorunda. Yoksa halk, askerlerin sonuç alamadığı gibi bir sonuca varır ki, asla telafi edilemeyecek bir sonuç doğar.

Türkiye bunun bedelini ödeyemez."

CA: (Şöyle düşündüm: Demirel'in bu bilgiyi darbe söylentileriyle birlikte vermesi, darbeye gerekçenin Güneydoğu olabileceğini söylemek için mi?) "Darbe lafları nereden çıkıyor?"

SD: (Sustu)

CA: "AND raporunu okuyor ve bunları söylüyorlar. Türkiye'ye ne yararı olacak darbenin? İşte 1980 ve sonrası... 14 yıl!"

SD: "12 Mart, 27 Mayıs."

CA: "Bu sözler belirli bir yerden. Raporda 'bir kesim' deniliyor. Böyle yargılar var."

SD: "Üniversiteler bir türlü kurtaramadı kendini ihtilallerden, darbelerden."

CA: "Hocalara ücret ne oldu?"

SD: "Kadına söyledim."

CA: "Talebeler de şimdi hocalarının boykotunu destekliyor. Ama 'Bizim haklarımız da var' diyor. Sonuç böylece sadece maddi olmaktan çıkıyor."

SD: "Evet. MİT Müsteşarı, Doğan Paşa'nın uzaklaştırılmasından alt kademenin memnun olduğunu söyledi. Sesi soluğu çıkmıyor Paşa'nın."

CA: "Anılarını yazıyormuş."

SD: "Münif'e 37 milletvekili ile bir şey yapılamayacağını söyledim.

Çiller bana 'Siz eğer 100 milletvekili karşı çıkarsa grupta hükümete, görevi Çiller'e vermem diyormuşsunuz' dedi."

CA: "Bu sözleri Çiller'e kim ulaştırıyor? Bunu sormak zorundayım. Çünkü aynı sözleri bana da söylemiştiniz."

SD: "Bilmem, casuslar var. Benimle konuşuyor, hemen Çiller'e koşuyorlar, anlatıyorlar.

Ben Çiller'e 'Bana atfen birçok senaryo üretiliyor. Daha da üretilecek' dedim. (Gülümsedi. Söylediklerini yalanladığının elbette farkında. Ama yakında yine böyle söylentilerin –aslında gerçeklerin– çıkacağını ve bunlara Çiller'i hazırladığını gösteriyor.) Münif'e söylediğim gibi, bir şey yapabilmek için en az 100 milletvekili olmalı.

Çiller benden şunu bekliyor: 'Merak etme, sana bir şey olmaz' dememi bekliyor."

CA: "Bu hükümet hem var, hem yok. Eğer bu kadın giderse siz görevi yine buna verirseniz, hükümeti kuramama olasılığı yok değil, var. Bu hükümetten ve bu kadından bir an önce kurtulmalıyız."

SD: (Kesin bir sesle) "Kuramasın!"

CA: "Yarın Cumhuriyet'te Çiller'lerle ilgili iki rapor çıkacak ve Konya'da Murat Karayalçın'ı nasıl anons etmişler, biliyor musunuz?"

SD: "Hayır!"

CA: "'Uyumlu Başbakan Yardımcısı'!"

SD: "Sanki adama küfrediyorlar!"

CA: "Evet. Üstelik Murat buna müstehak değil."

SD: (Kafayı taktığı son konuya değiniyor yine) " 'Gazetecileri topla. Genelkurmay'dan alacağın bilgilerle Tunceli işini anlat' diyorum. Bana 'peki' filan diyor. O gece yani benimle konuştuğu günün gecesi Aydın Doğan'la yemek yiyeceğini ve Doğan'a Tunceli işini anlatacağını söyledi."

218

Hasta yatağından arıyor:

"Genelkurmay'dan uzun bir rapor geldi. Tunceli olayları üzerine. İki köy evinin yandığını, beşinin zarar gördüğünü, kesin bir dille yazıyor. Bunlar müsademe esnasında yanmış. 'Asker yapmadı' diyor rapor.

Yarına kadar bekleyeceğim. Hükümet açıklama yapacak mı? Sonra devreye gireceğim."

CA: "Açıklama yapmak birinci derecede hükümetin işi. Hiç değilse hükümetten açıklama gelmeyince konuşmak zorunda kaldığınızı duyurun."

SD: "Zaten o anlaşılır. Ben, Genelkurmay'ın olayı adım adım izlediğini, bana her gün her aşamada bilgi verdiklerini, sonunda bir de rapor gönderdiklerini anlatarak konuşacağım. Ben devletin başıyım."

Ama, hasta! "Sıtma gibi gelip gidiyor" diyor.

Erbakan ABD'den döndü. "Ben değil, ABD değişti" diye demeç veriyor!

(25-27 Ekim 1994, Türkmenistan gezisi)

219

Murat Karayalçın, "Asker de yakmış olabilir" diyor (31 Ekim 1994).

Volkan Bozkır, kimi yazıları imzalatıyor.

Emel'e "Sen dosyaları al, çıkacağız" dedi. Lavaboya gitti, geldi.

"MGK'da" dedim: "Murat Karayalçın'ın söylediğine göre, Tunceli raporu konuşulmuş ve 'yangınları yıkımları devletin yaptığına dair bilgi yok' demiş.

Ne var ki gazetecilerin dikkatini çeken şu: MGK açıklaması '10 ilde OHAL 4 ay uzatılsın' diyor. Mutat olduğu gibi il isimleri verilmiyor. Bu, kimi illerin OHAL'den çıkacağı söylentilerine yol açıyor."

SD: "On il var ya. Genelkurmay OHAL içindeki iller üzerinde bir inceleme, araştırma yaptırıyor. Bugün 10 ilde OHAL'in 4 ay daha uzatılmasını kabul edelim, araştırma sonucuna göre hareket ederiz. Eğer 10 ilde sürmesi gerekiyorsa, mesele yok. Hükümet yetkili, gereğini yapar. Ancak bazı illerden kaldırılması gerekiyorsa, o zaman MGK'yı yeniden toplar ve yeni karar alırız, dediler. Mesele bu."

CA: "Tunceli'den kalkacağı söyleniyor. O zaman bugünkü operasyonlar sürebilir mi?"

SD: "Sürer. Bana göre –yasaya göre– devam eder. Murat gazetede konuşuyor ama MGK'da ağzını bile açmadı.

Terör konuşulduktan sonra ben söz aldım. Genelkurmay Başkanı'na Diyarbakır'da iken söylediklerimi anımsattım. Siz de bana ilgililerle konuştuktan sonra 'İki köy dışında yanan yıkılan yer yok, müsademe esnasında bu köylerde zarar var,' dediniz. Ama 400 kişi tazminat için mahkemeye müracaat edince, sizden yine bir rapor aldık. Bunda da iki köyde müsademe sırasında zarar olduğu kesin dille bildiriliyordu.

Sonra döndüm hükümete: Cevheri'ye (Başbakan Vekili – Çiller, Kazablanka'da) Nahit'e, Mogoltay'a... 'Bakın' dedim. 'Bu ülkede köyler yakılıyorsa bunun sorumlularını bulmak birinci derecede hükümetin görevi ve hükümetin şu görevleri de var. Bu ülkede meşru güçler meşru yasalara dayanarak böyle olaylara girişmezler.

Girişirlerse böyle olaylara; meşru güçler meşru yasalara dayanarak... O zaman iki yol var.

Bir: Bu olayları yaratanlara hükümet derhal vaziyet alır. İki: Yok, eğer güvenlik güçleri yapmamışsa bu olayları, hükümet, onları savunmalıdır.

Bunları söyledikten sonra, 'Eğer gerekenler yapılmıyorsa, ben yine arkasında duracağım,' dedim."

Ohh, öyle rahatladım ki bugün.

Tam iki aydır ne sıkıntı çekiyordum!

O sırada Necdet Seçkinöz geldi. Demirel ona;

"Cüneyt Bey sana bir belge verecekmiş. Al, ben sana daha önce o belgeyi vereyim" dedi. Ekrem Ceyhun'la ilgili belgeyi uzattı.

Öyle rahatladım ki...

220

Vahit Erdem anlattı (31 Ekim 1994), Genel Sekreter Yardımcısı:

"Hiç haberim olmadı. Muhafız Alayı (yeniden inşa ediliyor) 1.5 trilyonluk ihalesi tanınmamış bir firmaya verilmiş. Bayındır varmış, ihaleden çekilmiş. Zaten inşaat ihaleye çıkıyor.

Bu yıl başında Necdet Bey Başbakanlık'tan Köşk ihalelerini ihaleye çıkarmayan bir yazı aldı. En az bedel gösterene bu yazı gereği inşaatı verebiliyor."

221

Güldü ve "Hayır, karşı çıkmam" dedi (5-6 Kasım 1994 Cumartesi-pazar).

O günlere Nâzım Hikmet'in Moskova'daki mezarının Türkiye'ye nakli söz konusuydu. Gelebilir mi, getirilebilir mi?

Cumhurbaşkanı'na bu tartışmayı anımsattım:

"Lütfen Nâzım Hikmet'in cenazesinin ülkesine nakline karşı çıkmayın" dedim.

"Çıkmam" dedi: "Zaten getirmek serbest. Hıfzısıhha Kanununa uyarsa mesele yok."

CA: "Bizimkiler öyle sorunlar çıkarırlar ki..."

SD: (Gülüyor) "Karşı çıkmadığım gibi, hatta mutedil dururum. Nâzım 'Rusya benim vatanım' dedi. (Sesi sıkıntılı) Nâzım, Fuzuli'den sonra Türkçeyi en iyi kullanan şair. 'Kurtuluş Destanı' bile yeter. Mutedil dururum, karşı çıkmam."

Aydın çevrelerden, böyle bir tutum sergilerse alkış alacağını söylüyordum; "Azerbaycan'a gönderilen 100 bin ton buğday, 12 milyon dolar eder" diye yeni bir konu açtı.

CA: "Aralıkta iki parti yüzde 30 toplam oy alırlarsa, hükümet 96'ya kadar sürecekmiş."

SD: "Yüzde 20-24'ü bulabilirlerse..."

Pazar. Telefon görüşmesi:

"Mango bir demeç vermiş" dedi. "Türkiye'de halka gidiyorsun. Enflasyon için tepki yok. Ses çıkmıyor. Büyük sıkıntı, devletin iyi idare edilmemesinden kaynaklanıyor."

CA: "Erbakan Keçiören'de gövde gösterisi yaptı bugün."

SD: "RP güçlü. Çekişme var partiler arasında. Bugün bir adam geldi bana. 'Otoyollar yüzünden batıyoruz,' dedi. 300 milyon dolar alacakları var devletten. Kâğıt verecekler, onu da vermiyorlar. Bana konuyla uğraştığım için teşekkür ediyor. 'Siz lütfen yine uğraşın' di-

yor bana. Bu adamların başı ise kadına gidip teşekkür ediyor. İyi mi?"

Demirel, devlet çarkındaki ikiyüzlülüğü anlatmaya çalışıyor.

SD: "60-70 milyar dolar borç alındı. Biz 15 milyar dolar borçla hükümeti bırakmıştık."

CA: "Ne oldu bu paralar?"

SD: "Turgut Özal çarçur etti."

222

Birden bana;

"Bu kadının bugüne kadar söylediği yalanları istemiştim senden. Hâlâ gelmedi" dedi.

CA: "Yarın takdim ederim."

SD: "Bu yalanları yüzüne çarpacağım."

(7 Kasım 1994) Demirel'e 6 sayfalık 'Tansu Çiller yalanları' sundum:

7 Kasım 1994

Sayın Cumhurbaşkanımız,

Tansu Çiller, "Ne söyledi, ne yaptı"

Aşağıda sunuyoruz:

16 Mart 1994'te "hükümet çalışmalarıyla ilgili değerlendirmelerinde", televizyondan halka ANA HEDEFİ ilan etti:

"Aldığımız mesafeyi küçümsemeye kimsenin hakkı yoktur.

1944, sorunların çözüm yılı olacaktır."

Ana sorunlarda söyledikleriyle alınan sonuçlar:

1– "Biz terörle mücadelede 7 ayda, başkalarının 7 yılda yapmadığını yaptık.

1994 yılını terörle mücadelede 'Ya bitecek, ya bitecek' yılı ilan ettik.

1994, terörün 'Ya bitecek, ya bitecek' yılı olacak."

– Hükümet çalışmalarıyla ilgili değerlendirmeler ile 'dobra dobra' konuşmasından. 15/16 Mart 1994–

Oysa: Genelkurmay kaynaklarına göre, Eylül 94 sonu itibariyle dağlarda 7-8 bin silahlı 'militan', bölgede 40 bin dolayında 'sempatizan' bulunuyor.

Eski Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, çeşitli demeçlerinde önce 1994 ilkbaharında, daha sonra 1994 Ağustos ayı sonunda PKK'nın 'işinin tümüyle bitirileceğini' ilan etti. Tansu Çiller, sürekli olarak Güreş'in bu açıklamalarına paralel demeçler verdi. Kasım 1994 başlarında bölgedeki askeri yetkililer, PKK terörünün 'kış aylarında bitirileceğini' açıklıyorlar.

– "Güneydoğu'da terör olaylarının sonuna yaklaşılması göz önüne alınarak, yöredeki bazı illerimizde yatırım faaliyetlerinin hızlandırılması ve istihdam imkânlarının artırılması kararlaştırılmıştır.

Ödenekleri serbest bırakılarak hızlandırılan yatırımların proje tutarı 49 trilyon lira olup şimdiye kadar 14.7 trilyon lira harcanmıştır. Bu yılki ödeneklerin toplamı ise yaklaşık 4.5 trilyon liradır.

Programın amacı kamu yatırımlarını hızlandırmak ve 'terörden zarar gören bölge halkının acil ihtiyaçlarını karşılayacak desteği sağlamak'tır.

Terörden zarar gören vatandaşlarımızın kışı rahat geçirebilmelerini teminen yapılacak zaruri harcamalar için valiliklerinin emrine ödenek gönderilmiştir." (Tunceli köylerinde yanan evler için hükümet neden kaynak ve yasal dayanak arıyor acaba?)

– "Toplu çiftlik uygulamaları etüt edilecek ve bölge koşullarına uygun model geliştirilecektir. Düşük faizli damızlık hayvan dağıtımı yaygınlaştırılacaktır." (Çiller'in 17-19 Ağustos 1994 tarihleri arasında Batman, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Siirt, Şırnak ve Tunceli illerini kapsayan gezisindeki çeşitli vaatlerini kapsayan, Başbakanlığın bastırıp dağıttı Güneydoğu Anadolu bölgesi, "ACİL YATIRIM" programından kimi çizgiler)

– "Terörün hakkından geldik" diyen Çiller, 15 Mart 1994'teki "Terör ve ekonomi üzerine dobra dobra" başlıklı, basın toplantısından derlenen kitapçıkta şu cümlelerin altını çiziyor:

"Uzun zamandan beri TBMM çatısı altında milletin vekili sıfatı ile bulunan, öte yandan, beyan ve davranışları ile açıkça bölücülük yapmaktan ve bölücü örgütün kanlı eylemlerini kınamak yerine des-

tekler ve hatta kışkırtır görünüm sergilemekten vazgeçmeyen 'bazı kişilerin' dokunulmazlıklarının kaldırılması gerçekleşmiştir. Milletin vicdanında derin infiale sebep olan, yüce meclisin saygınlığına ve güvenirliğine gölge düşüren bir duruma son verilmiştir."

Aynı Çiller, iki ay geçmeden, 'PKK'yı desteklediğini, hatta kışkırttığını' söylediği, 'Meclis'in saygınlığıyla güvenirliğine gölge düşürdüklerini' hemen her yerde ifade ettiği 'bazı kişileri' ara seçimlere katılıp tekrar Meclis'e girmeye çağırmış, yasayı buna göre düzenlemiştir.

– Çiller, UNESCO'nun daveti üzerine Paris'e giderken uçakta gazetecilere, "Televizyonda Kürtçe ve Lazca yayına olumlu baktığına ilişkin 'bir açıklama yaparken, 'Kalıplaşmış kavramları tartışmaya açmak istediğini' söyledi (6 Temmuz 1994).

2– "1994'te bozulan ekonomimizi tamir edeceğiz" (16 Mart 1944, hükümet çalışmalarını değerlendiren konuşmasından).

Daha sonraki günlerde, "Terörün hakkından geldik, şimdi ekonomide ulusal savaşa başlıyoruz" dedi. Bir süre sonra 'terör ve ekonominin üstesinden geldiğine' inanmış olacak ki, "Şimdi yatırımlar dönemini açıyoruz" diyecekti.

Oysa; 1994 yılı programında enflasyon yüzde 48.2 oranında planlanıyordu. 5 Nisanda değiştirilen program çerçevesinde yıl sonu enflasyon hedefi yüzde 110'a yükseltildi. Ekim 94 sonunda, yıllık enflasyon yüzde 139 gösterildi. Tüketici mallarında artış yüzde 9.5.

12 Temmuz 1994'te "5 Nisan kararları ve Nisan-Haziran dönemi uygulama sonuçları" adlı Başbakanlık yayınında; Çiller'in o sıralarda söylediği ve daha sonraki aylarda da söyleyeceği ana tema şöyle yer aldı:

"Bilindiği gibi, 5 Nisan kararları ile ekonomik birimlerin geriye doğru endeksleme yaklaşımından vazgeçerek, bekleyişlerini ileriye dönük olarak oluşturacakları yeni bir dönem başlatılmıştır.

Aldığımız bu kararlarla enflasyon hızla düşmektedir. DPT'nin tahminlerine göre önümüzdeki 6 aylık dönemde fiyat artışları yüzde 20 dolayında olacaktır."

– Ekonomide 4.5 oranında büyüme hedeflenirken, 5 Nisan hedef 1.9 oranına kadar küçültüldü.

– Programda yıl sonu itibariyle 17.750 TL olması öngörülen bir ABD doları, nisan programında 38.500 TL'ye getirildi (40 bin lira olması olası).

– Yıl sonu itibariyle 359 trilyon olarak öngörülen iç borç stoku, Hazine'nin mayıs ayından itibaren yaptığı yüksek faizli iç borçlanma nedeniyle eylülde 530 trilyona ulaştı.

– "Memuru enflasyona ezdirmeme sözüm her zaman geçerlidir" (14 Temmuz 1994)

Ek zam: 220 bin lira!

– Çiller'in 15 Mart 1994'teki 'dobra dobra'sından:

"Vergi yasasını çıkartmasaydık, karşılaşacağımız tablo ne olacaktı?

Enflasyon: 1994'te yüzde 78, 1995'te yüzde 95, 1996'da yüzde 137 ve 2001'de yüzde 500'lere ulaşacaktı.

Büyüme: Ekonomide daralma başlayacak ve 1993'e göre 2001'de yüzde 15 küçülecekti.

Kişi başına milli gelir: 1993'te 2.737 dolar iken 2001'de 2.450 dolara düşecekti." (Bugün ise –bizdeki rakama göre– 2.202 dolar)

3– "Söyleyip de yapamadıkları"ndan diğer bazı örnekler:

– 18 Mayıs 1994, demokratikleşme paketi. Toplam 62 tasarı. Yirmisi Çiller tarafından "özellikle gerçekleştirilecek" diye açıklandı. "Öncelikli hedefler" şöyle sıralandı:

Anayasa'nın 67,68,69,76,51,52,82,84,96 ve 135. maddelerinin değiştirilmesi. 158 sayılı ILO sözleşmesini onaylanması (onaylandı). Güvenlik soruşturması yasa tasarısı. Kamu görevlileri sendikaları, toplu sözleşme ve grev tasarısı. İl idaresi yasa tasarısı. Bağ-Kur tasarısı. Olağanüstü hal tasarısı. Patent Enstitüsü tasarısı. Çocuk mahkemeleri, adliye mahkemeleri ile üst mahkemelerin kuruluş ve görevleri hakkında tasarı. Adalet reformu. Ceza muhakemeleri usulü tasarısı. İş mahkemeleri tasarısı. İdari yargılama usulü, avukatlık tasarısı.

– "Memurlarımıza sendikal hakları veriyoruz. Örgütlenmeyi veriyoruz. Toplusözleşme yapabilecekler" (17 Mart 1994).

– "1994, büyümenin devam ettiği, enflasyonun biraz daha indiği bir yıl olacak" (Mart 1994, vatandaşlarla sohbet).

– "Bir taraftan işçi emeklilerimize verdiğimiz maaş artırımlarında enflasyonun üzerinde bir oran yakalayarak bir hizmet çabası içinde olduk" (15 Mart 94, vatandaşlarla sohbet).

– "1994, eğitim, sağlık, enerji, altyapı yatırımlarında hamle yılı olacak" (Aynı sohbetten).

– "Demokrasiyi bütün ülke sathına yayarak yerel yönetimlerde önemli adımlar atacağız" (15 Marttaki aynı konuşmadan).

– "Dünyadaki ekonomik durgunluğa rağmen Türkiye, geçen yıl yüzde 7'lik bir büyüme hızını yakalamıştır. 1994 yılında da büyümenin devam etmesi için tedbirler alıyoruz" (15 Mart 94, vatandaşlarla sohbet– Sonuç ortada).

– "Doğuya büyük hayvancılık seferberliğimiz olacak. Bir trilyonlu değil, 5-10 trilyonlu hacimle Doğuya çıkacağız. Kesimhaneler, buzhaneler, hepsi arkadan gelecek. Bunları yapmaya başladık, ama uygulamamız yaygınlaşmadı. Herkesin eline, ufak ailelerin eline teker teker hayvan getirebilecek ve onları besici yapabilecek sistemleri geliştiriyoruz. Bunun için 2000'li yılları beklemek dahi gerekmeyecek" (15 Marttaki aynı söyleşiden).

– "Sosyal devlet anlayışını bütün unsurlarıyla hayata geçirmeye kararlıyız" (Aynı söyleşiden).

– "Dikkat ederseniz, ekonomiye neşter atarken büyük halk kitlelerine hiçbir zarar vermedik" (16 Mart 94, hükümeti değerlendiren konuşma).

– (Medeni kanun değişikliğinden söz ederken) Artık kadınlarımız oturacakları evi eşleriyle birlikte seçecekler, gerekirse başka bir ikametgâh edinebilecekler" (16 Mart 94 konuşması).

4– Temiz toplum ve temiz 'siyaset' üzerine:

– "Temiz toplum... Bunun önlemini hepimiz paylaşıyoruz. Ancak özlem içinde olmak yetmez. Görevimiz ve sorumluluklarımız, etkili önlemler almamızı gerektirmektedir.

Açıklık ve şeffaflık sadece kamu yönetimi ile sınırlı kalamaz.

Açıklık aynı zamanda siyasete de yansımalıdır.

Bunun için siyasetin ve siyasi partilerin gelir kaynağı ile ilişkilerine yeni bir gözle bakmalıyız" (16 Mart 94 sohbetinden).

Nedense Çiller, açıklığın siyasete yansıması gereğine işaret

ederken, başta kendisi siyasetçilerin de aynı uygulamaya tâbi tutulmasından aylardır söz etmiyor, edemiyor.

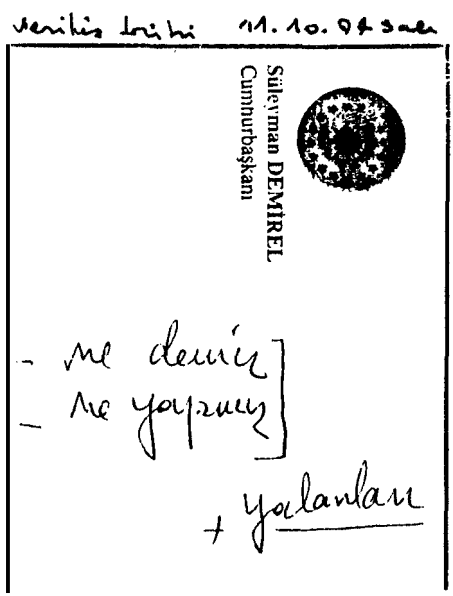
Medya, Meclis, görevini yapmıyor. Bir ülkeyi yönettiği sanılan kişi, mal varlığı kuşkulu, vergi kaçırdığını içeren iddialarla karşı karşıya. Servetinin nereden ve nasıl geldiği bilinmiyor. ABD 'ikinci vatanı' ve 'çocuklarının geleceği için' orada milyonlarca dolarlık gayrimenkul sahibi.

Pek çok çevrede bir beklenti var. Medya ve Meclis; Başbakan'ı şaibeden kurtarmak için girişimde bulunmadığına göre, bir üst makamın, Çiller'e bu söylediklerini ve toplumu sarsan kendi hakkındaki gerçeklerin yanlış ve doğru yönlerini açıklama gereğini anımsatmasının zamanı gelmedi mi?

– "İnsan hakları alanındaki çalışmalarımızı özenle sürdüreceğiz" (15 Mart 94, vatandaşlarla sohbet).

– "Düşünce ve inanç özgürlüğü, tıpkı yönetim hakkı gibi, siyasi haklar olmaktan çıkmış yani o aşamayı geçmiş olarak insanlık haklarının arasına katılmıştır. İnanç, düşünce, anlatım özgürlükleri çağdaş bir toplumun temelidir, kısıtlanamaz" (Hükümet programı, 30 Haziran 1993).

Çiller'in yalanlarını saptamamı isteyen Demirel'in el yazısıyla bana verdiği talimatı içeren not. Bir anıyı canlı tutmaya yarıyor:

223

(9 Kasım 1994) Türk insanının dişinden tırnağından artırarak ödediği vergilerle büyüyen GAP:

Bugün büyük bir adım atıyor.

Harran, suya kavuşuyor.

Cumhurbaşkanı ile birlikte GAP'tayız.

Urfa tünellerinden T-1 törenle açıldı.

3 Nisan 1977'de Demirel'in söylediği şu söz, gerçekleşiyor:

"Dağlar değil, çağlar delinmektedir."

O gün yanında çok yakın mesai arkadaşı Necmettin Cevheri vardı.

Bugün de Cevheri yanında. Ama Demirel'in sırtında, iki kürek kemiği arasındaki hançer... Cumhurbaşkanı'na göre, Cevheri'nin parmak izlerini taşıyor.

8 Kasım gazetelerinde ise, İsrail'de olan Çiller'le ilgili bir manşet göze çarpıyor:

"Kudüs'te iki namaz!" (Sabah)

224

(10 Kasım 1994) Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün 56. ölüm yıldönümü için Anıtkabir'de yapılan törende üzücü bir olay yaşandı.

Cumhurbaşkanı, Başbakan ve diğer protokolün önüne çıkan Mahmut Kaçar adlı şeriatçı, elindeki Kur'an'ı havaya kaldırarak bağırmaya başladı.

Eski model bir kamerayla kendini gazeteci olarak gösterip lahdin yanına kadar geldiği belirtilen saldırgan, "Taşlara ve kemiklere secde etmeyin. Taşlar sizi kurtarmaz. Kur'an'a davet ediyorum. La ilahe illallah Allahuekber" diye bağırdı. Etkisiz duruma getirilen Kaçar protokole heyecanlı anlar yaşattı.

Saldırganın ta yanıbaşına kadar gelmiş olmasına karşın; Cumhurbaşkanı'nın kılı kıpırdamadı. Büyük bir sükûnetle Atatürk'ün huzurundaki saygı duruşunu sürdürdü.

Zaman gazetesi ise olayı dokuz sütun manşette şöyle tanımladı: "Anıtkabir'de bir garip olay."

225

Demirel;

"Adam meczup" dedi.

Olaya değinmek istemedi, ben açtım. Öyle günler ki... Yarından sonra Anıtkabir'deki saldırıya tepkiler giderek büyüyecekti.

Dinsel provokasyonlarla eylemlerin genişlediği ve geliştiği ortamdan geçiyorduk.

Demirel, Atatürk'ü anma törenlerinden birine katıldı. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu'nun 'Atatürk ve Türk kimliği' panelinde konuştu.

"Laik, demokratik TC Devleti ebediyete kadar var olacaktır. Birtakım gayretler olabilecektir. Bunlardan hiçbir zaman yılmayız" diyordu.

Demirel'in bir kaygısı var. Dinsel sorunları neden sayarak askerin müdahale etmesi! Bunu açıkça söylemiyor. Fakat böyle düşündüğü, böyle bir kaygı taşıdığı gözle görünür biçimde anlaşılıyor.

Fakat, ben Ömer Tarkan'a söylediklerimi Demirel'e yinelemedim: Şeriat kapıya dayanırsa, asker, elbette müdahale edecek. Laik rejimi, Cumhuriyet'i nasıl koruyacağız? Daha doğrusu laik Cumhuriyet rejimini siviller koruma becerisini gösteremezlerse, askerler yasalardan kaynaklanan görevi yerine getirecekler. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın!

Yargıtay'a yapılacak atama kararnamesini imzalıyor. Necdet Seçkinöz çıkıyor. Emel Hanım 'evrakı, kâğıtları, dosyaları' topluyor. Demirel ise;

"Ağzım kuruyor sürekli (tabii kandaki şekerin yükselmesinden). Dün gece bol tatlı yedim. (Emel'e bakıyor. O bozuk herhalde.) İşte bakın ben yaptıklarımı da söylüyorum" diyor.

GAP ve Harran ovası üzerine konuşuyoruz bir süre. Harran'da İstanbul'un iş adamlarıyla para sahiplerinin büyük topraklar satın aldıklarını içeren söylentilere değiniyorum.

Cumhurbaşkanı, "Su giden arazideki köyleri dikkatle inceledim. Uçaktan baktım. Tarlalar öyle büyük parçalar değil" diyor. Ağaların elinde büyük toprak parçaları olmadığını söylemek istiyor.

CA: "Fakat GAP, Mardin'e kadar dayanacak. Ya o zaman?"

SD: "Bakarız o zaman."

CA: "Köylü bu topraktan bu sudan yararlanmazsa ağalık edebiyatı yapan PKK haklı çıkmaz mı? Bir başka ve sizin uğraşmayacağınız bir sorun daha yaşandı GAP'a giderken. Helikopterlerin pilotları aç kaldı."

SD: "Onlarla askeriye ilgileniyor, ama başyavere söylerim.

Önceki gün Çiller aradı. 'Sizinle geleyim' dedi. 'Hay hay!' Sonra aradı. 'Ayrı gelsem?' 'Hay hay!' 'Törene daha sonra gelsem...' İşte o zaman: 'Bak' dedim. 'Bu törenin saati var, dakikası var. Öyle geç gelme filan olmaz.'

Benim uçak bozuldu. Uçak aradık. Casa uçağı. Genelkurmay Başkanı 'Aman efendim, benimki var' dedi. Oysa ben bazı kişileri çağırmak istiyorum. Benimki 15-16 kişilik bir liste. Nihayet iki casa uçağı ile gittik. Töreni biz organize etmedik" diye uzun uzadıya anlattı.

Çiller, GAP'ta 'Ortadoğu'daki zafer gezisi' ile ilgili bilgi vermeye kalkışmış. Demirel, "Sonra" deyip kestirip atmış.

Milliyet'te çıkan dua fotoğrafını gösterdim Demirel'e.

Hayret verici bir sahne. Dua edilirken fotoğrafta bulunan herkes, başta Cumhurbaşkanı ellerini kaldırmış, ciddi duruyor. Tek bir kişi var, ellerini dua eder gibi kaldırmış ama...

Sırıtıyor!

GAP'ı kimselerle paylaşmak istemiyor. Tabii, 'ulusun malı, Türkiye'nin iftihar edeceği eser' gibi söylemlerde bulunuyor ama, GAP'ı keşfeden, ilk harcını koyan, tabii inşa edilebilmesi için ilk kredileri bulan da kendisi!

Özal, bir ara GAP'a sahiplendi. Demirel, 'menkup'tu. Yani mapus. Özal'a göre, GAP'ın ilk kredisini bulan ve gerçekleştiren kendisiydi. Demirel, ta Zincirbozan'dan, tanıdığı ya da Özal'a hak veren yazarlara mektuplar yağdırdı.

Başka sıkıntılardan da söz ediyordu:

"Benim bulduğum 4 milyon doları eğer zamanında kullansalardı, GAP çok önceden açılmış olurdu" diyor ve Özal'ı suçluyor.

Bulduğu ilk kredi olan 4 milyon dolarla ilgili Resmi Gazete ve öteki kanıtlardan yine söz ediyor.

Bir ara, Clinton'dan mektup geldiğini söyledi. 12 mil sorununu büyütecek demeçlerden ve hareketlerden sakınılmasını istiyor.

"Hükümete de gelmiş. Cevap verecekler" dedi.

(11 Kasım1994) 1994'ün sonuna geliyoruz. Demirel, 'bir yılın değerlendirmesi'ni yapacak. Bana –tabii başka başdanışmanlara da– Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerini gösteren Anayasa'nın 104 maddesinin bir kopyası ile 'yılın değerlendirmesi'nde nelere ağırlık vereceğini madde madde gösteren notların fotokopisini gönderdi.

'Yılın değerlendirmesi'ni kapsayan konular bu notlarda gösteriliyor:

YILIN DEĞERLENDİRİLMESİ:

1- Cumhurbaşkanı'nın etkinlikleri
2- Cumhurbaşkanlığı'nın etkinlikleri
   a) Muamelat
   b) Muhaberat
3- Dış politikadaki gelişmeler
4- Terör mücadelesindeki gelişmeler
5- Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri
6- Ekonomideki gelişmeler
7- Yatırımlardaki gelişmeler
8- Eğitim ve sağlık alanlarındaki gelişmeler
9- Çalışma hayatındaki gelişmeler
10- Cumhurbaşkanlığı'nca takip edilen, önemli alanlardaki gelişmeler:
   • Nüfus
   • Çocuk
   • Çevre
   • Teknoloji
   • Sanat
   • Kültür
   • Spor
   gibi konular
11- Önemli iç ve dış olaylar (Selektif)

12- Savunma
13- Yolsuzluklar ve israfla mücadele
14- Reformlar
15- Mega projeler
16- Devletin sosyal niteliğindeki gelişmeler
17- 1994'ün genel değerlendirmesi. (Devletin genel işleyişi, Anayasa 104 dahil)
18- 1995 ve ötesine bakış.

Yeni yıl yaklaşıyor. Yaklaşık bir ay sonra 1995'e merhaba diyeceğiz.

1994, büyük olaylarla geride kalıyor.

Cumhurbaşkanı, aralık ayı sonunda 1994'ü değerlendirecek. Önceki sayfalarda yer alan notlar bu değerlendirmeye hazırlık yapmamız için.

27 Kasım 1994 günü, Cumhurbaşkanı Demirel'e geçen ayları değerlendiren 4 sayfalık bir not sundum.

Baş konu; köktendincilik... Giderek gelişen ve yaygınlaşan...

Değerlendirme notumun ilk sayfasını açtım. İlk satırlarını okudum:

"Sayın Cumhurbaşkanım; köktendincilik, Güneydoğu sorunundan öteye çok daha tehlikeli. Giderek boyutlanıyor.

Ayrıntılar bir yana, nedeni açık. Güneydoğu sorunu bölgesel. Şu ya da bu biçimde çözümlenebilir.

Oysa, köktendincilik, halkının yüzde 99.5'i Müslüman bir ülkede gelişiyor. Demokratik olanaklardan yararlanarak demokrasiye karşı bir hareket olarak büyüyor.

Köktendinciliğe karşı mücadele yeterince yapılmıyor. Bireysel haklardan toplumsal yararlara dek vuracağı derbeler anlatılmıyor."

Bu anlatımların sürgitini sonraki kitaba bırakıyorum.

Ufak bir anımsatma yaparak: Köktendinciliği Türkiye'nin birinci sorunu gören bu notların yazıldığı tarihten yaklaşık üç yıl sonra...

İrticayı terörden önce, birinci sorun gören 28 Şubat 1997 süreci başladı.

(YEDİNCİ KİTABIN SONU)

Cüneyt Arcayürek'in 11 kitaptan oluşan
Büyüklere Masallar - Küçüklere Gerçekler dizisinin yedincisi:

SESSİZ DARBE

Dizi giderek ilginç içerik kazanıyor.

Üç-beş yıl önceki yakın tarihimizde yaşanan; fakat kamuoyunca yeterince içyüzü bilinmeyen 'bir olayı', daha doğrusu 'olayları' yansıtıyor.

Sessiz Darbe'de her şey; baştan sona her şey, öncelikle yasalara, genelde gelenek ve göreneklere, karşı çıkılmaz biçimde uygun olarak gelişti ve gerçekleşti.

Ama... Birçok 'ama' var ki, bunlar gerçek içerikleriyle **Sessiz Darbe**'de ayrıntılarıyla yanıtlandı.

Kitaptaki, 1994'te yaşanan yadsınamaz gerçeklerin anlatımında rol alanların başında, elbette zamanın Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Başbakan Tansu Çiller bulunuyor.

Ne ki bu kez; **Sessiz Darbe**'de gelişen olaylarda önemli bir devlet görevlisinin adı da sık sık geçiyor: Zamanın Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş.

Sessiz Darbe, devletin tepe noktalarındaki olayları, dışarıya yansıyan veya yansıtılan yüzüyle değil, gerçek içyüzüyle anlatıyor.

PROMOSYON KİTAP
200 187775
3,99 YTL
2187 7759

3. basım

ISBN 975 - 494 - 974 - 3
2002 . 06 . Y . 0105 . 2067

KDV dahil 9800000 Lira